
NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
12
27 A
19

111

C.V.

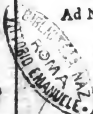
MATTHAEI TYMPII
Aureum

SPECVLVM PRINCIPVM, CONSILIARIORVM IVDICVM, CONSVLVM, SENATORVM, ET ALIORVM MAGISTRATVVM CVM

Ecclesiasticorum tum Politicorum omnium.

OMNIBVS AD CLAVVM Reip. sedentibus, Concionatoribus, & eloquentiæ studiosis atque vniuerso Mineruæ exercitui vtilissimum.

Ad Nobiliss. & Amplissi D Constantinum à Lieskirchen Reip Colon. 2. Cons.

COLONIAE AGRIPPINAE
Sumptibus Petri Henningij, sub signo Cuniculi Anno M.DC.XVII.

NOBILISSIMO
ET AMPLISSIMO
VIRO AC DOMINO
D. CONSTANTINO
A Lieskirchen.

INCLYTAE ET LIBERAE IMPERIAlis Reipubl. Coloniensis secundùm Consuli Domino & Mecœnati suo gratioso.

CVM in omni negotio multũ intersit, N.A.D.C. quales sint, quibus rei gerendæ authoritas creditur, tñ certè plurimũ refert omni quâ scientiâ, quâ perit â armatos esse illos, qui Rerumpublicarum gubernaculis præficiuntur. Quæ enim singula in alijs per se grauia & difficilia existunt, ea in administratione Reipublicæ conglobata inexplicabilem & periculorum & curarum aceruũm cumulant. Semper, domi, foris, lætis tristibus, interdiu noctu, pro summis imis sudandum, algendum, excubandum: adeundæ inimicitiæ, subeundæ tempestates, cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandũ. Et in his omnibus tenacissimè sanctissimeque obseruanda sunt illa duo diuini Platonis præcepta; Vnum quidem, vt vtilitatẽ ciuium sic tueantur, vt quic-

quid agant ad eam referãt obliti commodorum suorum; Alterũ vt totũ corpus sic curẽt, ne,dum partem aliquam tuẽtur, reliquas deserant; sed vt omnes qui eorũ regimini subduntur,sint quã beatissimi, vt neq; tenuiores propter imbecillitatẽ circumueniantur, neq; locupletibus ad sua vel tuenda vel recuperãda obsit inuidia. Quapropter iure optimo Peripateticæ Scholæ princeps Aristoteles. 2. Ethic. lib. 12. asserit. Ars gubernandi Ciuitates, principatum in omnibus artibus obtinet. Accedit,huc quòd cętera ferè alienâ voce gubernantur, qui Remp. administrant in seipsis omnem sapientiam habeant oportet; quâ regant populum stabiliant leges, castigent improbos, tueantur bonos, hortentur ad decus, reuocent à flagitio, consolentur afflictos, factaque & consulta prudentum: cum improborum ignominiâ sempiternis monumentis prodant.

Quâ cum diuersis in locis hoc infelici seculo, plures nudi & inermes ad amplissimos illos honores,ad Rempublicam gubernandã, nullâ cognitione rerum,nullâ scientiâ præditi veniunt, oriuntur vitiorum pestes,seditionum concitantur procellæ,malorũ furor impendet bonorum fortunis, funesta nascuntur bella. Dolent boni mirantur omnes quo fato hoc accidat,cum tot Platones,Cicerones, Aristoteles, Senecæ exstent, qui Respublicas instruunt,

ſtruunt,Politias tradunt, Officia edocent, leges gubernandi præſcribunt. Sed inueterata fortè illa, antiquata ſunt, nauſeam pariunt, aut quod peregrino idiomate contexta, aut quod multis voluminibus conſarta moroſam nimis moram trahunt. Recétiora ergo & domeſtica, eaq; laconicâ breuitate emittenda vt vlceri peſſimo præſens medicina adhibeatur.

In quam rem,cum publicæ vtilitatis ſtudioſiſſimus olim Matthæus Timpius diu incubuiſſet, tandē hoc elegans opuſculū multo labore nō minoribus impēſis expoliuit, & *Speculū boni Magiſtratus* nūcupatū; excudi voluit, Vt in eo velut in lucidiſſimo Speculo qui ad Reipubl. clauum aut ſedent,aut applicandi erunt,clarè Boni Magiſtratus munia intueri,& noxia amputare, ſalutaria vero propugnare docti ita dextrè feliciterque prouincijs ſuis fungi queant, vt nec diligentiâ ſimultatē, nec liberalitas periculum, nec ſeueritas perniciem accerſat. Itaq; vt defuncti voto reſpōderem,&,quem ſibi communis Patria depoſcit, fœtum poſthumum non ſupprimerem, Speculum illud Boni Magiſtratus nunc in lucem edidi; Tuo vero potiſſimum Nomine inſigniendum curaui,vt qui huius inclytæ Ciuitatis faſces ſumma cum laude geris ceu ſol quidam radijs tuis illabaris, & iubare tuo tum illuſtrius tum gratius futuris aliquando Magiſtratibus reddas. Hortantur

hoc Amplitudinem T. præclara nobilissimorum maiorum tuorum monumenta, communis omnium vtilitas postulat. Patriæ efflagitat caritas; Cui vt te Deus O. M. diu incolumem seruet precor. Dat. Anno 1617. ipsis Nonis Aprilis.

Nobiliss. & Ampliss. D. T.
Humillimus Cliens

Petrus Henningius Ciuis &
Bibliopola Coloniensis.

SIGNORVM.

DVCENTA MAGISTRATVVM BONORVM SIGNA, SEV NOTAE AC PROPRIETATES indice hoc designantur.

I. Centum signa partis prioris.

29 Cen-

Summi

91 Ius-

Centum signa partis posterioris.

7. Li-

54 Qua-

72 San-

Vtinam Speculi huius lectio consopitos insignium Virorum animos ad imitanda Maiorum præclara opera & vestigia incitet, & Deus det, vt sterilitas nostrorum temporum in Saræ risum & fœcunditatem commutetur.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM HVIVS OPERIS.

A.

** 2 Alphon-

B. Bal-

B.

C.

D. Dauidis

12

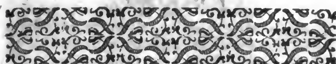
D.

E.

54 Qua-

72 San-

Vtinam Speculi huius lectio consopitos insignium Virorum animos ad imitanda Maiorum præclara opera & vestigia incitet, & Deus det, vt sterilitas nostrorum temporum in Saræ risum & fœcunditatem commutetur.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM HVIVS OPERIS.

A.

B.

C.

D. Dauidis

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

Maxi-

N.

O.

P.

T.

FINIS.

SPE-

SPECVLI MAGISTRATVVM PARS PRIOR.

CONTINENS CENTVM MAGISTRATVS BONI SIGNA.

PRIMVM MAGISTRATVS BONI signum est, Abusus tollere, & consuetudines salutares inducere, seu Restituere & renouare ea, quæ præclarè quidem prudenterq; in Rep. sunt constituta, post verò in desuetudinem venerunt, & neglecta sunt; nec non emendare ac corrigere ea, quæ cum damno atque dedecore in Remp. introducta sunt.

Abusuum correctio, & benè constitutorum renouatio.

MAGNVM & illustre Magistratus sibi comparare potest nomen, si & ab interitu ac contemptu vindicet quæ semel lata atque instituta in Rep. prudenter atque vtiliter fuerunt, & maturè occurrat, nec locum ijs in eadem concedat, quæ præter dedecus etiam damnum dare posse magnum videntur.

1. Hoc nomine *Cato* ille *Censorius* clarus Romana in Rep. extitit. de quo Plut. & Liu. lib. 3. & 4.

2. *Constantinus Magnus* Imp. ſupplicium crucis, à Romanis olim decretum maleficis, lege ſuſtulit, teſte Sozom. lib. 1. c. 8. Hinc S Aug. in Matt. Ser. 18. & Ser. 2. in Paraſc. ait: *Chriſtus ipſe, quia honoraturus erat fideles ſuos in fine huius ſæculi, prius honorauit crucem in hoc ſæculo, vt terrarum Principes credentes in eum prohiberent aliquem nocentium crucifigi.*

3. Quomodo *Theodoſius* Imp. Romæ duas turpes conſuetudines abrogarit, Socrates lib. 5. cap. 15. commemorat his verbis: *Vrbi Romæ* plurimum apportauit commodi, partim dando, partim auferendo. Nam ſicut multa magnificè & liberaliter in eam contulit; ſic duo, quæ illi magno dedecori fuerunt, ademit, quorum alterum fuit huiuſmodi. Erant Romæ ædes peramplæ & vaſtæ antiquitus exſtructæ, in quibus panis, qui ſuppeditabatur ciuitati, confectus fuit. His præfuerunt quos Romani patrio ſermone mancipes appellant, qui tempore progrediente ædes illas furum latibula effecerunt. Nam quia piſtrina ad ædes ſpectantia in profundo ſita eſſent, & ad latera ſingularum ædium ædificatæ cauponæ, inque illis meretrices habitarent, complures idcirco, cùm, qui cibi capiendi neceſſitate adducti, tum, qui obſcænæ libidinis intemperantia inflammati eò veniebant, per inſidias diſpoliati fuerunt. Nam machina quadam factum eſt, vt ex caupona in piſtrinum præcipitarentur. His dolis deluſi erant in primis peregrini, qui Romam incolebant. Qui cùm irretiti tenerentur coacti fuerunt in piſtrinis molere, ac complures, non exire permiſſi, ibi vitam ad ſummam ſenectutem traduxerunt, ſuiſq; attulerunt opinionē,

quòd

quòd mortem oppetiuerant. In hunc laqueum vnus ex Imp. Theodosij militibus fortè incurrit, qui cùm in pistrinum conclusus exeundi potestatem non haberet, districto, quem habebat, pugione, eos qui eum egredi prohibebant trucidauit, reliqui, rei gestæ metu perterriti militem dimiserunt.

Imperator igitur, re intellecta, mancipes graui supplicio affici, ædes, quæ latronum erant perfugia, penitus disturbari iubet. Atque hoc vno dedecore Romam, ciuitatum omnium facile principem, ad istum modum liberauit. Alterum tale fuit: Si qua mulier in adulterio esset deprehensa, eam, cùm deliquerat, supplicij genere, non ad tollendum peccatum, sed ad augendum coercere solent Romani. Nam illam in angustum lupanar conclusam turpiter impudenterque scortari coëgerunt; quippe effecerunt, vti eo tempore, quo obscœnum illud flagitium admitteret, pulsarentur tintinnabula, vt eos qui adessent in proximo facinus minimè lateret, imò verò ex tintinnabulorum sonitu illud turpe, & ignominiosum supplicij genus omnibus liquidò constaret. De qua flagitiosa consuetudine Imperator certior factus, eam omnino non ferendam putauit, sed sestra (sic enim lupanaria illa nuncupabantur) demoliri iubet, aliasque leges, quibus mulieres in adulterio deprehensæ coërcerentur sancit: Quapropter; Roma Theodosij Imperatoris opera his duobus turpissimis impurissimisque flagitijs liberata est. Hæc Socr. vide. Niceph. libr. 12. cap. 11. Card. Baron. an. Chr. 389. addit in aliquibus

Demolita muscipula innocentiæ.

Quid Roma passa sint adulteræ.

bus Italiæ locis hactenus in more esse, vt viduarum ad vota secunda transeuntium matrimonia hoc tintinnabulorum sonitu derideantur. Nec solùm has sordium cloacas Theodosius expurgauit, sed & alia turpia obscœnaque gentilitiæ superstitionis prorsus aboleuit. Semper etiam Romæ lex Iulia vigens ac vigilans extitit vindex aduersus adulteros.

4. D. *Ludouicus Francorum Rex*, quia decuriæ honoresque in ciuitatibus Galliæ largitionibus parari cœperant, istum morem graui edicto soluit, sibi primùm imperans, quod virtuti meritisue deberetur, fortunę auroue nō dari; histriones & parasitos aula exegit. Aemil. li. 7.

5. *Casimirus Polonorum princeps*, quia Superiorum negligentia & conniuentia inoleuerat praua & barbara cōsuetudo apud proceres & equites Poloniæ, vt iter facientes quotiescunque & vbicumque collibitum esset agros ac prata agrestium ac oppidanorum depascerentur, ac non modò pabulum, sed etiam victum omnem ipsis imperarent, atque adeò effractis horreis atque cellis per vim auferrent, neque contenti quantū libuisset assumpsisse, reliquum etiam malitiosè profundebant, dissipabant, & corrumpebant, iumenta è pascuis & stabulis atq; etiam iuncta curribus & aratris vtenda, vel potius ad cursum abutenda abducebant, eaque vel fatigata, vel enecta dimittebant, vel si fortè placuissent retinebant, & vsurpabant. Adhæc in possessiones & facultates morientium Episcoporum & cæterorum sacerdotum inuadebant, easque crudeliter diripiebant. Quin & præfecti Principis idem faciebant, & Principis horrea, prædia, fiscumque faculta-

Consuetudo iniqua, iniusta, crudelis impia, abrogatur.

Auget, non minuit mala consuetudo reatum.

cultatibus,quæ cultus diuini administris & egentibus dedicatæ erant,augebant. Ob hanc, inquit, causam Casimirus anno Christi 1480. sub Alex. 3. Comitijs apud Lenciciam habitis, legem tulit, qua barbari illi & Christiano populo indigni mores & abusus omnino sublati sunt. Cromerus li.6.de rebus Polonorum.

Vtinam vbique abrogarentur abusus, maximè ij,à quibus sæpè malè audiunt Tribunalia, quæ tanquam prædonum & latronum multis in locis sunt conciliabula,vt plerumque satius esset incidere in viarũ grassatores,quã in forenses harpyias, quæ paulatim sugunt litigantium facultates *Plin li. 7.* vsque ad sanguinem,& ad extremam desperatio- *c.32.* nem sæpissimè producunt, vt illis satius ac dulcius sit mori quàm viuere,& rectè dixerit Chilo: *Comitem æris alieni ac litis esse miseriam*, & Columella : *Nisi cupedijs suffarcinatus & ferenta-* *Cel. Rhod.* *rijs onustus libellis pergas, quibus dorophagos (do-* *li 28 antiq.* *uoros) expleas,sordidosq́; ac nũmarios,luditur o-* *lect.c.9.* *era*. Hinc Plut.in libro nõ esse fœnerandũ, forũ ppellat ἀσεβῶν χῶραν, impiorum regionẽ, : M. Cato,in Orat. de diuidenda præda militi- ıs,rectè ait: *Fures priuatorum furtorum in ner- atque in compedibus ætatem agere, fures publi- in auro atque purpura*, teste Gellio li. 11.c.18. acharsis etiam ab abusu multiplici forum vo- locum ad fallendum inuicem atque ad dandas ritiæ manus destinatum. vide Locũ de pietate Deum, & Petrum Greg. Tholos. de Rep.lib.2. 6.

e abrogandis iniustis litibus, validis mendibus, hæreticorum libris & hæreticis, de hemijs etiam,luxu vestium, ebrietate, im-

pudicitijs, vsuris, alijsque vitijs ex Rep. Christianè exstirpandis satis fusè egi in libello Germanico, quem Renouatum mundum nominaui.

SIGNVM II.

Adulatorū fuga.

ADVLATORES TANQVAM VIRTVTIS inimicos procul à se pellere, & à Rep. arcere; seu, mellitas ipsorum voces in sinum & mentem non recipere.

QVemadmodum fulmen ossa sæpè diffringit, illæsa cute: ita assentatio, Magistratus præcordia vulnerat sub specie amicitiæ. Habet enim dulcissimam vocem Sirenis, at voracissimum ventrem Charybdis; blanda est, & tamen aspera; dulcis, & tamen amara; candida, & tamen nigra. Quid multis? facie humana est, & tamen vipera. Hinc Plato in Phædro: *Adulator*, ait, *est bestia omni humano generi pestilens, similis venefico, imò impuro dæmoni, qui animos incautos funestis epulis fouet, & sordibus noxijs inquinat.*

Adulator specie est amicus, animo hostis.

Sic assentatio perditorum iuuenum *Roboam* Regem fecit tyrannum (3. Reg. 12.) *Agrippa* senior cum Cesareæ in splendido amictu & sublimi sella ad populum verba faceret, ei ab adulatoribus tanquam Deo cuidam acclamatum est: quas voces cùm ille libenter admisisset, sibique de tali honore in animo blandiretur, repente ab angelo percussus, & putrescente carne ac visceribus morbo pediculari consumptus est. Act. 12. Ioseph. 19. antiq. Iud. c. 7.

Blasphemia.

Au-

Antisthenes dicebat, melius esse, incidere in coruos quàm in adulatores, quia hi viuentibus, illi mortuis oculos eruunt (Stob. ser. 12.) Et alius dicebat: Corui cadaueribus euellunt oculos; adulatores verò excæcant Principes, quos maximè omnium conueniebat esse oculatos. Perdiderunt hi Alexandrum Magnum; (Sabell. lib. 6. Ennead. 4.) perdiderunt dictum Agrippam, Iudæorum Regem: perdiderunt Iulium Cęsarem. (Suet.) perdiderunt Antoninum Caracallam, & plures alios. (Xiphilin.) Quemadmodum enim pardus odoris gratia allectus feras inuadit atque occidit: ita adulatores blandiloquentia irretitos fallunt ac perdunt (Plin. libr. 18. cap. 17.) Hi sub aureo folio lethale venenum fundunt: hi vulpinis & caninis blandimentis, seu insidiosis sophismatis & phaleratis verbis populum decipiunt. Nam sicut quæ mentiuntur aurum & adulterina sunt, fulgorem duntaxat & nitorem auri imitantur, ita adulatores suauitatem quidem ac venustatem amici exprimunt, semper hilares se præbent, nunquam resistunt, semper amicorum personam gerunt, ministerijs vltrò sese offerunt, & conantur summo studio officiosi videri, nec non faciles sunt ad repræsentandos similitudine eos, quos adoriuntur, tum in negotijs, tū in moribus: & tamen infensissimi sunt hostes & persecutores. Plut. libr. de discrimine adul. & amici.

Adulator ab amico vero vt dignoscendus.

Hinc S. Hieron. ad Celantiā ep. 14. de adulatorū assentationibus ait: *Nihil est quod tā facile corrūpat mentes hominum, nihil quod tàm dulci ac molli vulnere animum feriat.* S. August. in Psalm. 69. *Duo sunt genera persecutorum, vituperantium & laudantium; sed plus persequitur lingua*

 adula-

adulatoris, quàm manus persequentis. Et Greg. Mag. 31. Mor. c. 20. confert adulatorem locustæ fructus deuoranti, & api, quæ mel præfert ore, sed aculeo pungit; & scorpioni, qui pungendo necat.

Q. Curtius li. 8. hist. scribit adulationẽ esse perpetuum Regum malum, quo sæpius eorum opes quàm ab hostibus euertantur. Diogenes adulationem mellitum laqueum appellat. Plut. dicto loco adulatorem patriæ & virtutis inimicum vocat. Epictetus in Enchiridio ait: *Vt corui mortuorum oculos, sic adulatores viuorum animos & mentes perdunt & excæcant.* Demosthenes orat. 3. contra Phil. ait: *Assentari & placida loqui in cõcilio Reip. perniciem maximam ei adferre solet.* Hinc Crates Thebanus aiebat eos principes, qui cum assentatoribus viuerent, non aliter desertos esse, quàm sunt vituli inter lupos. (Laert. lib. 6.) Philo Iudæus li. de migrat. Abrahæ, de ipsis ait: *Tam noctu quàm interdiu permulcent aures suis Regibus, nec tantùm applaudunt dictis eorum singulis, sed & prolixis eos ornant laudibus, quos tamen execrantur taciti, quantumuis fausta ominãdo propalam.*

Ipse Deus per Syr. c. 2. ait: *Væ duplici corde, labijs scelestis, manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus vijs.* At eiusmodi homines sunt adulatores, se genio & naturę Principis aptare studentes. Nam *in malitia sua lætificant Regem*, &c. (Ose. 7.) & sicut scorpiones ore blandiuntur, sed cauda pungunt: sic isti loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, (Ps. 27.) vno ore flare & sorbere volunt,

lunt,& vna manu ferunt lapidem, alterâ panem ostentant;in ore mel, in cauda aculeum vt apes gestant,Vt vmbra quicquid agas respondet & adest; sic isti quocunque te verteris circumagunt se, & sui semper dissimiles pro re nata sese adaptant. Vt heliotropium cum sole circumagitur, & quocunque se vertit sol, eodem flectit cacumen,noctu etiam tanquam desiderio solis contrahit florem ; sic isti gnatones sese in omnibus rebus accommodant ad voluntatem Regum, nec quicquam nisi ad gratiam loquũtur, & quocumque Regum inclinat animus,eodem ipsorũ quoque mentes inclinant ac propendent.

1. Hac de caussa *Alexander Magnus* librum Aristoboli historici de rebus Alexãdri adulatorium projecit in fluuium Hydaspen,addens authorem digniorem qui proijceretur,

2. *Agesilaus Laced.* Rex dicebat adulatores non secus esse aspernandos & insectandos,quàm propriæ vitæ insidiatores. Idem dicebat, sibi iucundum esse laudari ab his, qui non vererentur & vituperare si quid displicuisset. Tales enim quid laudant iudicio laudant, non metu aut adulatione,Plut.

Antiochus Rex Asiæ adeò circumseptus fuit adulatoribus,vt veritatem nunquam perceperit, nisi à quodam viro rusticano, apud quem diuertatur.Nam cùm in venatu quodam (inter venandum)feram insequeretur, aberrans ab amicis & famulis,in casam pauperum quorundam,qui ignotus erat,mutatâ veste introijt, atque inter cœnam iniecta mentione Regis audiuit, tum quod plerasque functiones mandaret amicis impuris,& ad eorum facta conniueret ; tum quòd

immodico venandi studio frequenter necessaria negligeret; seu, Regem quidem esse virum bonũ, sed prauis consiliarijs stipatum, quique seria regni negotia ob insanum venandi studium postponeret. Ad hæc tum temporis Rex nihil respondit, nec quis esset prodidit. At primo diluculo aduolantibus ad vile tuguriolum ministris, allata purpura simul cum diademate: *Age*, inquit, *ex quo vos indui heri primũ vera de meipso audiui*, & non dissimulanter dissimulatoribus dixit: *Veritatem heri demum intellexi, nec à quoquam vestrum, à quo tempore mihi adestis, liberiorem vocem audiui.* Nam ferè hoc studio est ijs qui viuunt in aulis, vt nil dicant nisi blandum auribus. Plut. Et certè non decet Principem generosum & circumspectum audita ex monitore veritate cõmoueri, neque pati vt assentationibus decipiatur, sed in sese descendere, vt cognoscat vtrum vera dicentes ipsi prosint, an mendacia loquentes ipsum decipiunt. Nullus enim est euiditior veritatis aut mendacij testis, quàm propria conscientia. Philo: *Solius conscientiæ tribunal nullis verborum techris circumscribitur.* Malè ergo 3. Reg. 21. Achab odit Micheam vera vaticinantem, non passus (vt loquitur Persius Sat. 1.) *auriculas molles mordaci rodere vero.*

Augusta confessio Augusti.

4. *Augustus Cæsar* mortuo Varo supra modum dolere se aiebat, quòd iam non esset à quo verum audiret. Idem nullam pestem magis detestabatur, quàm adulatores. Si quis inter salutandum flexisset caput, aut assentaretur blandius, eum foras detrudi & exigi iubebat. Cùm, spectante eo ludos, pronuntiatum esset à mimo, *O dominum æquum & bonum!* & vniuersi quasi de ipso dictum exul-

tantès comprobaſſent,ſtatim manu vultuque ecoras adulationes repreſſit, & inſequenti grauiſſimè corripuit edicto, Dominumque oſthac appellari ne à liberis quidem aut neibus ſuis vel ſeriò vel per iocum paſſus eſt. t.c. 53.

Tiberius Cæſar adulationes adeo auerſatus vt neminem ſenatorum aut officij aut negoauſſa ad lecticam ſuam admiſerit, conſula verò ſatisfacientem ſibi ac per genua orare antem ita ſuffugerit,vt caderet ſupinus,atque im ſi quid in ſermone, vel in continua orane blandius de ſe diceretur,non dubitaret inpellare ac reprehendere.Dominus appellatus iodam,denuntiauit ne ſe amplius contumeliæ iſſa nominaret. Alium dicentem, ſacras eius upationes, & alium auctore eo ſenatum ſe iſſe, pro auctore ſuaſorem, pro ſacris laboſas dicere coegit.Suet.c.27.

Cùm *Peſcennio Nigro* Imp.creato quidam payricum recitare vellet, dixiſſe fertur: *Scribe* des Marij, vel Hannibalis, vel alicuius ducis imi vita functi,& dic quid ille fecerit,vt eum temur.Nam viuentes laudare irriſio eſt, maè Imperatores, à quibus ſperatur,qui timen, ,qui poſſunt necare,quo proſcribere &c. Aes Spartianus.

*Conſtantinus Imp.*Spadonum & aſſentatorum ulis tantus erat hoſtis,vt eos tineas & ſorices atij crebrò appellaret.Alex.ab Al.lib.2.cap.19. eph. li. 8. Aurelius Victor hoc tribuit Licinio p.Sic Anaxilaus eos opum vermes vocabat. trop.lib.10.

8. *Alexan-*

8. *Alexander Seuerus* Imp. blandius aliquid in salutatione dicentem aut abijci volebat, si loci qualitas pateretur, aut cachinno excipi. AEL. Lampr. idem dicebat, veritatem Regum auribus minimè esse peruiam in tanta adulatorum turba. Volat. li. 3. Antrop. Alex. ab Al. lib. 2. c. 19.

9. *Iouinianus* Imp. de adulatoribus dicebat, deprehendi eos non Deum colere, sed purpuram, nec differre ab Euripo fluctus suos huc atque illuc subinde rapienti.

10. *Ludouico XI. Franciæ Rege* aliquando dicente, in aula sua abundè omnia quibus opus esset reperiri, vnum tamen abesse: cùm quidam familiarium rogaret, quidnam id esset, respōdit, *Veritas, quam pater meus animam agere dicebat, ego verò & quidem intestatam, mortuam esse puto.*

Tac. li. 1. Pessimum veri affectus venenum est adulatio. Q. Cur. im lib. 5.

11. *Sigismundus Imp.* quendam, qui eum similem dijs dixerat, alapa cædebat, dicentique illi: *Cur me cædis imperator? cur me*, inquit Sigism. *mordes adulator?* AEn. Syl. li. 2. de rebus gestis Alph.

12. *Philippo Regi Maced.* persuasit Demetrius eius consiliarius, (cùm intelligeret eum aliena vsurpandi cupiditate teneri) vt Græciam & Italiam occuparet. Hoc enim cōsilium sequutus, bellum mouit Atheniensibus: hi contra Philippum denunciunt sibi Romanos, qui, metuentes audaciam & potentiam Philippi, cùm antea etiam eum odissent, cùm ob fœdus cum Hannibale & Carthaginensibus, tùm quòd compererant eum meditari bellum inferre Italiæ, succurrunt Atheniēsibus, & victo Philippo Macedoniam occupant. Tales vt plurimum euentus sequuntur adulatorum consilia, quæ principia quidem iucunda, at exitus amarissimos habent, vt ait Cic. 2. Rhet.

Contra

ꝛtra *Alphonſus Siciliæ Rex* nihil magis in vita orruit quàm mendaces, nihil magis auerſatus quàm paraſitos ac adulatores, quos etiam pe- n Principum appellare conſueuit, & varijs ꝛrdum pœnis ac cruciatibus affecit. Idem adu- ores lupis haud abſimiles eſſe dicebat. Nam vt i titillando, palpando, & ſcalpendo aſinos rant; ita adulatores deuorant quos infatuant, ad perniciem Principum blanditijs tendunt ac ndacijs. Idem ex Sicilia nauigans, cùm vidiſſet rrulas aues triremem circumuolantes, atten- ſque ſi quis bolus è triremi decideret, certatim um arripere, quæq; arripuiſſet celeriter illam ſerre, conuerſus ad ſuos dixiſſe fertur, *perſimi- s ſunt his purpurati & Curiales aliquot mei. Si- ulac enim aliquod munus aut beneficium, hiantes ꝛ dimicantes inuicē, à me acceperunt, profugiūt.* Notauit autem elegantiſſimè aſſentatores, qui ꝛæſto ſunt dum quod accipiant habemus, quo blato aufugiunt, nunquam niſi vrgente neceſſi- ate redituri. Panor. li. 1. de rebus geſt. Alph. 11. Aen. Syl. de eius geſtis.

Aulici plerique præſtant ſe fidos dum prædam expectant, victi compotes facti ad priuatos fugiunt. Vllaret amici.

13. *Regius Propheta Dauid* Pſ. 100. prolixè deſcribit quos & quales in aula ſua ferat. Nō erat ſtipatus magno agmine aionum, negonum, ganeonum, gnathonum, balathronum, *Facientes*, ait, *præuaricationes, odiui, &c.*

14. *Ludouicus VI. Francorum Rex* ſæpe diſſimulato habitu turbę ſe admiſcuit, vt liberas populi voces & iudicia de ſe exciperet, quò facilius & ſuis & Reip. mederetur incommodis. in Armil. Franc.

15. *Carolo VIII.* Ludouici XI. Regis Gallorum filio à pincerna ſuo familiariter ſciſcitanti, quid cauſſæ

caussæ esset cur tàm pauci Reges cælum post hanc vitam peterent? tandem, cùm alter cunctaretur, excidit, id ideo fieri quòd principes paucissimos circa se habeant veri honestique monitores. Io. Michael Anat. corp. Pol. c. 39.

16. *Antigonus Rex* sacrificans dijs precabatur, vt se à simularis seruarent amicis, interrogatus cur hoc à dijs optaret, *quia*, inquit, *hostes cùm cognosco mediocri diligentia caueo, at ab amicis fucatis & perfidis non possum mihi ipse cauere, sed Deo protectore opus est*. Max. Ser. de amic. Rectè, nam verissimum est illud Theogn.

ἐχθρὸν μὲν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι,
Κύρνε φίλον δὲ φίλῳ ῥᾴδιον ἐξαπατᾶν.

Fallere difficile est inimicum, at amicus amicum
Fallere non magno, Cyrne, labore potest.

Et illud Cic. 1. in Verr. Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm eæ, quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eũ, qui palam est aduersarius, facile cauendo vitare possis, hoc verò occultum, intestinum, ac domesticum malum non modò non existit, verùm etiã opprimit antequam perspicere atque explorare potueris.

Sunt *adulatores blandi*, vt ait S. Hieron. lib. 1. adu. Pelag. *inimici*, sunt pestis Reip. morum pernicies, patriæ turbo atque procella, qui leges, pacis ornamenta, religionis præsidia, omniaque pietatis studia peruertunt. Operam enim dant, vt Magistratuum corpora assiduis morbis obnoxia, & Reip. necessarijs rebus obeundis inutilia reddant, dum ea tradunt mulieribus effœminãda, & ebrietatibus frangenda, animum autem libidinibus,

ſuperbia, auaritia, crudelitate corrumpunt,
ie vmbratilis,imbecillus,valetudinarius,in-
s habeatur Magiſtratus efficiunt.Illorum o-
fit,vt Principis gaza non ſit virtutis,ſed li-
nis inſtrumentum, & opes, quæ erant bonis
s communicandæ,ad homines impuros defe-
tur , vt decus pudoris intereat, turpitudo vi-
x exultet,innocentia miſerè vexetur.De om-
us peſſimè,de ſe magnificè loquūtur, immani
ritia ſunt, flagitijs quibus magiſtratus dedi-
vellent virtutum nomina imponunt,& à ne-
tijs ad otium,libidinem,luxum eos traducunt.
quis probus ad Regem accedat, ne authori-
tem habeat, mendacijs & calumnijs efficiunt.
ter ſe autem fœdus faciunt & ſocietatem ſce-
ris ineunt.*Tu me*,dicunt,*laudabis apud Regem,*
o viciſſim induſtriam & ſapientiam tuam ver-
is extollam.Tu dicito me dignum hoc honore &c.
mpedimento Regi ſunt,ne bonorum præſidio
epiatur, & fidelibus amicis & conſilio ſalutari
nuniatur , ſic eum circumuallant, vt bonorum
uxilio denudetur. Dant enim operam mutuam,
ne quis alius in Regis familiaritatem veniat,qui
opes,qui honores intercipiat. Sic adulatores in-
citabant Saulem contra Dauid fideliſs.miniſtrum
(1.Reg.26.) & adulator Idumæus trucidabat in-
nocētes ſacerdotes(1.Reg.22.)quos alijSaulis mi-
niſtri ne attingere quidē volebāt.Rectè igiturSa-
tellius illeQuadratus apud Sen ep.27.ait,*adulato*
res dominorū ſuorū sūt arroſores,arriſores,&,quod
his duobus coniunctū eſt,deriſores.&S.Hierō. To.1.
ep.4.Ne credas laudatoribus tuis,imò irriſoribus
aurē ne libēter accōmodes,qui cū te adulationib⁹
fouerint,&quodāmodo impetū mētis offecerint,
ſi ſubitò

si subitò respexeris, aut ciconiarum post te deprehendes colla curuari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis *protendi linguam*.

Sed rectè dicit Esaias c.5.v.20. *Væ qui dicitis malum bonum, &c.* Lutetiæ enim ostenditur in foro frumentario os cloacæ, in qua sepeliri se iussit quidam, quem serò pœnituit mali consilij & prauæ adulationis. Hic viderat Regem tristem & solicitum propter angustiam rei pecuniariæ. Is quò Regem subleuaret, suasit, vt ex minimis etiam rebus, quas rustici deferunt in vrbem, vnum aut alterum nummulum exigeret, idque in biennium duntaxat. Ex eo, cùm viderent in vrbe frequentissima colligi pecuniæ vim non modicam (iuxta sententiam Hesiodi, ex multis minutis (granis) conflatur ingens aceruus) non remissum est, quod semel cœptum est dari, imò ad hoc exemplum plures exactiones excogitatæ sunt. Qui dederat consilium, cùm videret se non idem authoritatis habere in dissuadendo quod habuerat in suadendo, in maximos animi mœrores incidit, adeò vt de salute quoque sua desperaret. Et vt de seipso pœnas sumeret inconsulti consilij, simulque moneret alios, ne ad eundem impingerent lapidem, testamento cauit, vt in ea cloaca, in quam totius illius fori sordes confluunt, sepeliretur, in quo manet etiamnum in hunc vsque diem exactionis executio. Videte adulatores, ne ijdem conscientię aculei vos aliquando lancinent: Videant & Magistratus pœnas eorum, qui adulatoribus patefecerunt aures, in Theatro meo historico, & legant P. Ribadineiræ Principem Christianum, Ioan. Marianæ li.2. de Rege & Regis inst. cap. 11. Osorij

lib. 2.

ır. 2. de institut. Regis, & Fran. Patr. lib. 4. Regno. Placet hæc concludere his S. Hieronyi verbis: Beata mens est, quæ perfectè adulatio:m vincit, & nec adulatur aliquando, nec adu:nti credit; quæ nec decipit alterum, nec ipsa ecipitur; tantumq; hoc malum nec facit aliquã-o, nec patitur. *Tom. 9. epist. 1.*

SIGNVM III.

ADVLTERII SCELVS GRAVISSImis pœnis mactare.

Adulteros punire.

1. ALexander Magnus cùm fœmina eximia specie nocte iam concubia venisset cum eo dormitura, rogauit, cur tam serò venisset, illa cùm respondisset, se exspectasse donec maritus cubitum isset, Rex quasi telo ictus, & calore omni remisso (facem amouit) mulierem omisit, & ministros accitos grauiter obiurgauit quòd aditum dedissent, *reducite*, inquiens, *hanc, nec adulterij ansam mihi præbeatis.* Cùm Philoxenus maritimæ rei præfectus ad eũ scripsisset: Esse apud se Theodorum mangonem, eumque vænales habere duos pueros forma eximia, &c. ijs lectis valdè indignatus, & identidem exclamans amicos interrogabat: quid Philoxenus in se tam fœdum vidisset, vt tantam maculam sibi inureret? imò in epistola ad ipsum multis eum probris scidit, iussitque Theodorum illum cum mercibus suis in malam rem ablegare.

2. *Dionysius Senior*, cùm intellexisset filium, cui principatum relicturus erat, ingenui viri coniugem adulterasse, iratus interrogauit, an vnquam tale quidquam in patre comperisset: Hic adolescens:

cens: *Tu*, inquit, *non habebas patrem Regem. Nec tu*, subiecit pater, *Filium Regem habiturus es, ni talia perpetrare desinas.* Tyrannus in filio dignum exhæredatione crimen iudicabat adulterium. Quid fit? Cùm filius patri succederet, haud multo post ob indigna facinora Syracusis pulsus est, tandem ludimagistrum professus, pueros in triuio docebat. Fulgosus li. 7. c. 2. Plut.

3. *Balduinus Flandriæ Comes*, Byzantinus Imp. ne impudico quidem aspectu mulierem intuitus est, & bis qualibet hebdomade proclamari iubebat, ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam vxorem attigisset. Nicetas.

4. *Antoninus Pius* Imp. æquissimam tulit legẽ, ne maritus adulterij accusare posset vxorem, si ipse impudicè vixerit, & vxori moribus suis non præbuit exemplum, ita tamen, vt ambo damnentur, si ambos pariter impudicos cõflict⁹ ipse cõuicerit, vide Vlp. l. 2. de adult. l. miles §. iudex, ff. ad legem Iuliam de adult. S. Augustinus li. 2. de adult. coniug. c. 8. hanc legem commendat.

5. *Seuerus* Imp. legem tulit de mœchis, & ampliauit legem Iuliam de adulterio, vt non solùm nuptæ, sed & sponsæ eidem tenerentur obnoxiæ, in maritum quoq; crimen non vlciscẽtem caussam prosequẽdo voluit vlcisci. Vlp. l. 2. §. si publico & l. 13. §. diuus Seu. Dio.

6. *Aurelianus* Imp. militem, qui adulterium cum hospitis vxore commiserat, ita puniuit, vt duarũ arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligaret, easdemq; subitò dimitteret, vt scissus ille vtrinq; penderet. Ancillam etiam suam, quæ cum seruo adulterium fecerat, capite puniuit. Vopiscus. Rectè, turpissimum enim est fundum

lum alienum arare, & familiarem (genitale arvum vxoris, vt ait poeta) incultum deserere. Fusius de his signo 27. & par. 2. signo 51. nec non in Theatro historico.

SIGNVM IV.

Splendidiores facere vrbes ædificijs & artificijs.

ÆDIFICIIS NOVIS (NON SVPERfluis, sed necessarijs) vrbes (nō rura) exornare, maximè eas, quæ per se surgere non possunt, conuertēdo priuatas (nō publicas,) pecunias ad publicū bonum, & patriæ ornamentū, nec quæ ædificia publica sumptibus alij magnis excitarunt intercidere pati.

AVgustus Cæsar vrbem inundationibus & incēdijs obnoxiam adeo excoluit, vt iure sit gloriatus λιθίνην (marmoream) se relinquere, quam γηίνην (lateritiam) accepisset. Tutum verò, quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterū præstitit: Hæc enim materia ædium incendiū concipere facilè non potuit. ipse tamen habitauit ædibus modicis, & neque laxitate neq; cultu conspicuis. Sab. li. 1. Enn. Suet. c. 72.

Tiberius Imp. multa restituit in vrbe ędificia quæ corruerant, nullumque prorsus sibi vendicauit, sed eis reddidit nomina eorum, à quibus ædificari cœpta essent. Etiam ab Augusto inchoata ad fastigium perduxit, Augustique nomen is inscripsit. Dio li. 57.

3. *Herodes Rex Iud.* plurimas vrbes adiuuit, aut exſtructis publicis operibus, aut ſicubi incœpta pendebant (propter inopiam) pecunijs in abſolutionem eorum erogatis. Ioſeph. li. 16. cap. 9. antiq. & lib. 1. ca. 16. bel. Iud.

4. *Arnulfus Cæſar*, vrbem Ratisbonam vel Reginoburgum, metropolim Bauariæ ſummè dilexit, atque cùm incendio eſſet defœdata, eius muros ampliauit, ædes adornauit, & cœnobiũ S. Emerani cenſuis annuis locupletauit & auxit. Cuſpin.

5. *Conſtantinus Imp.* cùm vetera ædificia Conſtantinopoli auguſtiora in omnibus reddidiſſet, & noua longè ampliora erexiſſet, carcerem tamen, vt ſe habebat, humilem atque depreſſum, paucorum hominum capacem, nullo auctum additamento, reliquit. Idem Drepanum oppidum, in quo genitus erat, egregiè amplificauit, & Helenopolim in matris honorem cognominauit, vt Pius II. Pont. Corſinianum incunabulum ſuum in ciuitatem redegit, & nomine ſuo Pientiam fecit. Extat eiuſdem Conſtantini conſtitutio: Si quis ciuitate ſpoliata ornatum, hoc eſt, marmora vel columnas ad rura tranſtulerit, priuetur ea poſſeſſione. li. 6. C. de ædif. priu.

6. Decet Magiſtratum ingentia opera publica, eodem quo exſtructa ſunt animo, ab interitu vindicare, vetuſtate vel iniuria temporum lapſa inſtaurare, & ſarta tecta tueri. (Muta quidẽ ſunt illa, & anima carent, ſentire tamen & lætari videntur quòd niteant, quòd frequententur &c. Plin. Paneg.) Nequaquam autem decet eum falſo ædificationis operum publicorum prætextu publicas pecunias corradere, aut ſuperfluis exſtru-

ctionibus

ionibus populi odium excitare. *Vespasianus* *np.*per totum imperij tempus nihil habuit an-quius quàm prope afflictam nutátemq; Remp. imò stabilire, deinde & ornare. Quin restitu-onem Capitolij aggressus, ruderibus, purgádis anus primus admouit; ac suo collo quædam tulit, Suet.ca.8.& 17.

Traianus,licet parcus in ædificando priua-n,publicè tamen magnificus fuit,tot tantaque cis opportunis exstruxit, vt orbem terrarum, ste Eutropio, ædificasse videatur. Plin. pa-g.

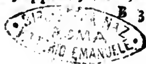
Domitianus plurima & amplissima opera cendio absumpta restituit.Suet.c.5.

Septimius Seuerus, Romæ omnes ædes pu-icas,quæ vitio temporum labebantur, instau-iit,nusquam prope suo nomine adscripto,ser-tis tamen vbique titulis conditorum.Spartia-s. Vtinam hæc obseruarent omnes vrbium nō nditores,sed custodes.

Alexander Seuerus, opera veterum Princi-m instaurauit,& maximè pontes omnes quos aianus fecerat,aliquos etiam nouos fecit, sed stauratis Traiani nomen reseruauit. Lam-id.

Quàm diligens fuerit Tiberius II. in anti-orum Principum ædificijs operibusque publi-instaurãdis, ipse fatetur ad Sabinianum apud ssiod.1.var.ep.25.& 4.ep.30.hisce verbis: *Quo-n*(Principum)*fabricis dedimus longissimam iu-ututem, vt pristina nouitate reluceant, quæ iam rant vetusta senectute fuscata.*

Alphonsus Aragonum Rex infinitas propè bes, oppida, arces, terræmotu concussas &

laceras sumptu ac diligentia incredibili instaurauit, ac demum Neapoli Regiam (cui Nouo castro fuit nomen) à fundamentis euersam, munitiorem longè ac splendidiorem quàm antea, erexit. AEneas Piccol. de regno Neap. c. 60.

13. *Henricus IV. Galliæ* Rex locum suum natalitium multis magnisque ædificijs & basilicis ornauit & amplificauit, in eoque Vniuersitatem constituit.

14. Vtinam in omni Rep. magistri operum circumspicerent, ne ędificia & itinera ciuitatū ruinosa aut indecora fierent. vtinam muros turresque ciuitatum diligenter firmarent. *Nehemias* ideo curauit multa diligentia, accepta potestate ab Artaxerxe, restitui & reædificari muros Hierusalem, ne illa ciuitas esset in opprobrium inimicis. Nehem. 2. c. 2. v. 17. Et cùm Sanaballat impedire vellet opus, populus vna manu portabat onera vel ædificabat, altera tenebat gladium, paratus ad repulsionem inimicorum, qui impedire opus decreuerāt. vtinam etiam Magistratus omnes vias stratas diligenter conseruarent & reficerent, & ab his, quæ viatoribus obesse possunt, repurgarent: idcirco enim maximè vectigalia illis dantur. at planum & expeditum sit iter, & (à latronibus & prædonibus) securum, nihilque clausum, fœtidum, alioue modo noxium, habeat. consule Annales Baronij an. Christi 330. & Progym. Pontani Vol. 3 par. 2.

SIG-

SIGNVM V.

IN SPLENDORE ET MAGNIFI-centia ædificiorum modum tenere, luxum vitare ac prohibere.

In ædificijs decorum seruare.

MEgarenses ædificabant quasi semper victuri, comedebant quasi altero die morituri. Plut. de diu. cupid. At 1. *Traianus imp.* legem tulit ædificatoriam, ne ædificiorum priuatorum altitudo 60. pedes superaret, idque propter ruinas faciles, incendia damnosa, exitiosos sumptus. Aurel. Victor. in Cæsarum epitome.

2. *Augustus Cæsar* cùm videret ciues maximis impensis ædificare domos, edixit, ne quis supra 70. pedes sublimius ædificaret. Alex. ab Ale. li. 5. c. 24. vtinam Magistratus populum docere, quomodo in ædificijs exstruendis obseruandum sit decorum, & luxus vitandus. Hac enim ratione tot ciues tam temerè non destruerent, ædificarent, quadrata rotundis mutarent; sed horam illam decretoriam (qua relicto omni ædificiorum splendore solis stipati vermibus sarcophago contenti esse debebunt) propius imminere considerarent. Pulchrè dicebat ille Belga: Latet vns muren / da wi gedencken ewig to duren.

3. *Cicero* 1. de Off. proponens septem præcepta de decoro in ædificijs seruãdo, inter cætera, vult, vt nimius luxus, sumptus, & magnificentia vitetur, & modus adhibeatur, & vt domus ornetur potius virtutibus & dignitate domini, quàm dominus dignitate domus. Huc pertinent sequẽtes versus.

Οἶκος δδ' ἐςί μικρός, τόδε γὰρ σημεῖον ἄριςον
τῆς πενίης μικρότης, τῆς δ' ἀρετῆς πενίη
Non est magna domus, quid tum? sub paupere tecto
Sepè etiam virtus ingeniosa latet. Et versus *Pallada:*
σώματα πόλλα τρέφειν καί δώματα πόλλ' ἀνεγείρειν
Ατροπός ἐς πενίην ἐςίν ἑτοιμοτάτη:
Aedificare domos & corpora pascere multa
Ad paupertatem proximus est aditus.

Quoniam Reges nonnulli Aegypti in exstructione Pyramidum populum DEI laboribus ad interitum vsque vexabant, & pecunias regni absumebant, populus eos mortuos præ odio ne nominare quidem voluit, sed eorum pyramidas dixit esse pastoris Philitionis, qui per loca ista pecudes pascebat, vt diuino iudicio superba illorum intentio fuerit elusa, quique se in æternum immortales esse volebant, & nomina æterna (cum populi sudoribus crudelibus opera magnifica exstruendo) venabantur, eorum ne nomina quidem recensebantur, clamat enim afflictorum & oppressorum sanguis & gemitus ad Deum, qui altissima domicilia montium deijcit, & gloriam huius mundi in vappam conuertit. Conuertitur in tyrannidem, compulsio dura subditorum ad opera publica perficienda: nam & iste modus opprimendi populum Israeliticum recensetur Exod. 1. Melius est opera non agere sumptuosa & vana, quàm corpora, animarum pretiosarum vasa, laboribus enecare, ad quę nec Romani liberos homines cogebant, & nisi

Herod. l. 2.

Vide ca. 4. Dan. v. 27. & ca. 11. Gen.

nisi sontes, vita concessa, illis adiudicabant, vt hodie in Gallia & alibi rei criminum ad triremes nauium publicarum & regiarum damnantur. Consule Ecclesiasten Salomonis c. 2, v.2. de vanitate splendidorum ædificiorum.

SIGNVM VI.

AERARIVM (HORREVM) PVBLICUM conseruare, eoque parcè vti.

Aerario publico parcè vti.

IN corpore ciuili, seu in Rep. (vt & in corpore physico) requiruntur nerui. Dicebat autem Mutianus pecuniarum vim Remp. stabilire. Dum ærarium laborat, tota Resp. laborat. Fit autem hoc, cùm aut pecuniæ conquirendæ modi ignorantur, vel negliguntur, aut parum diligenter asseruantur conquisitæ, aut rationes publicæ tam rerum quàm officiorum rarò exiguntur. Arist. 5. Pol. c. 8. vult, vt, ne ærarium compiletur, pecuniæ per curias, tribus & centurias, corona ...ium spectante, in gazam deferantur, & dictæ ...ationes sæpius exigantur: aliter enim vngues ...ulturum mordicus tenebunt prædas, & in pri...atos vsus, quod publicum est, iniustè rapietur. ...inc apud Rom. ærarium, seu pecunia commu...is, asseruabatur in æde Saturni (sub quo in Italia ...ictis vniuersa erat cõmunio) Iustin. li. 43. quòd ...ocus ille aditu omni præseptus, præruptus vn...q;, & ab accessu munitus esset. (Plut in Publi...ola, Macrob. 1. Sat. c. 8. Alex. ab Al. li. 2. cap. 2.) ...thenienses Delphis thesauros suos omni tem...ore intactos habuerunt. (Diod. Sic. li. 11. Aemil. Aristide.)

Pecuniæ nerui gerẽdorum, in nomel. 52.

Vespas. Imp. dixit, neruos Imperij esse pecuniam.

Semper autem cauendum eſt, ne, per ambitionem ac prodigalitatem exhauſtum ærarium, per ſcelera ſuppleatur. Tac. lib. 2. annal.

1. *Pharao* Rex AEgypti è publico ærario frumentum emit, quod ingruente fame diſtribuit, ſecundùm prudentiam Ioſeph, ne populus fame periret, & hac prouidentia ærarium ditauit. Gen. 41.

2. Conſtituit etiam publicum ærarium *Salomon*, ait enim in Eccleſiaſte ca. 2. v. 8. *Coaceruaui mihi argentum & aurum, & ſubſtantias Regum & prouinciarum.* Subſtantiam vocat numiſmatũ theſauros (vt exponit D. Tho. de Regimine principum lib. 2. c. 7.) collectos ex tributis, tum ab ipſo, tum à patre Dauide, de quibus li. 2. & 3. Regũ.

3. Idę fecit, in hiſtoria Iudith, *Holofernes* princeps Regis Nabuchodonozoris, quando inuaſit regiones Syriæ & Ciliciæ: tulit enim aurum & argẽtum multũ nimis de domo Regis paratum.

4. *Septimius Seuerus* Imp. publicis opibus adeò parcę & moderatè vſus fuit, vt ciuitatem Romanam longè ditiſſimam rebuſque omnibus neceſſarijs refertam reliquerit, & in ſingulis officijs aulici miniſterij voluit ſolum eſſe tot homines, quot neceſſitas poſtulabat. Lamprid.

Vide de prodig. 5. *Alexandrum Seuerum* aurum & argẽtum rarò cuiquam niſi militi diuiſiſſe legimus: dicebat enim nefas eſſe, vt diſpenſator publicus in delectationes ſuas ſuorũve conuerteret id, quod prouinciales dediſſent. *Idem.*

6. Quis Nerone & Caligula prodigalior? quis vtroq; crudelior? alter enim vicies millies HS. (quinquaginta milliones Philippicum ſeu ducatorum Italic.) immanibus largitionibus effudit,

tandem

tandem exhaustus & egens calumnijs & rapinis intendit animum. Suet. c. 56. 58. 31. 37. alter amplius tricies millies HS. (75. milliones Phil.) primo sui principatus anno absumpsit. Exhaustus igitur atque egens, ad rapinas conuertit animum, vario, & exquisitissimo calumniarum, & auctionum, & vectigalium genere. *Suet. vicies & septies mill. HS.*

7. *Nerua*, vt impendia quantum posset contraheret, sacrificia non pauca, ludos Circenses, atq; alia spectacula dissoluit atq; sustulit. *Dio Cassius.*

8. *Antoninus Pius* Imp. salaria multis subtraxit, quos otiosos & inutiles videbat, dicens, *nihil esse stolidius, imò nihil crudelius, quàm si Remp. ij arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent.* Iul. Capit.

9. *Maximilianus* I. *Imp.* cùm consideraret quãtas Principi profusio soleret adferre calamitates, non temere quicquam cuiquam nisi optimè merito largiebatur, illud identidem dictitans: *Tene mensuram, & respice finem.* Laur. Pecenstenius in Symb. Impp. verissima certè est vox illa ad Augustum Cæsarem: Magnas opes non tam quæri multa capiendo, quàm multa non perdendo.

Sallust. (in Catil.) ex sententia Catonis commemorat, deficiente ærario Romanam Remp. ad nihilum redigi cœptam: esse enim ærarium simile humano stomacho, qui quãdiu cibum idoneum receperit, facit vt membra corporis omnia suam incolumitatem retineant, cùm verò non recipit, omnia languescant, ne tandem concidant.

SI-

SIGNVM VII.

AFFABILEM ESSE.

Affabilem esse.

CONVENIT Magistratibus, qui se charos vniuersis esse cupiunt, faciles aditus habere, multa signa benignitatis ostendere, homines nominatim appellare, dare signa lætitiæ, cùm eos in felicitate versari vident, & contra præ se ferre mœstitiam, cùm incommodis vexatos animaduertunt, necnon beneficiorum gratiam ipsis referre. Hinc S. Ambros. 2. de off. c. 7. ait: Placiditate mentis & animi benignitate influamus in affectum hominū. Popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum ac facilitate animi, moderatione præcepti & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice modestiæque adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim nō solùm in priuatis, sed etiam in ipsis Regibus, quantum facilitas blandę affabilitatis profuerit, aut superbia verborumque obfuerit tumor, vt regna ipsa labefactaret, & potestatem solueret. Iam si quis consilio, vsu, ministerio, officijs popularem comprehendat gratiam, aut si quis periculum suum pro vniuersa plebe offerat, non est dubium, quòd tantum charitatis à plebe in eū transfundatur, vt populus salutem eius & gratiam sibi præferat.

Vide signū 10.

1. *Artaxerxes* Cyri frater, cognomento Memor, non solum seipsum affabilem præbuit volentibus, verùm etiam vxorem iussit sublatis currus aulæis vehi, vt ijs, qui eam conuenira vellent,

:nt, etiam in itinere pateret aditus. Plut. in
h. Regum.

Apud *Romanos* Tribunitiæ domus fores non
rdia, nō item noctu occludebantur, ceu por-
quidam ac refugium celebre, quo indigenti-
emper & facilè pateret aditus. Cæl. li. 8. an-
:ct. c. 1.

Augustus Cæsar adeuntium desideria tanta
tate excipiebat, vt quendam ioco corripe-
uòd sic sibi libellum porrigere dubitaret,
elephanto stipem, (timidè.) Suet.

Marcus Barbadicus Venetorum Dux, ne ob
rum multitudinem minus ad se aditus in-
us pateret, voluit, vt omniū qui audiri vel-
nomina in sortem octauo quoque die con-
entur, atque ita quorum nomina primò e-
a essent, illi ad suum tribunal prius aditum
rent. Quo factum est, vt neque ambitio, ne-
gratia inopiæ obstaret, neque spes illius a-
idi cuiquam adimeretur. Sabell. libr. 3.
.

Franciscus Sfortia Mediolanensium Dux, in
ica constitutus audientia, exteros & infimos
que primò omnium summa humanitate &
ientia audire solebat. Pont. c. 15. de beneficē-

lphonsus, Alphonsi iunioris Calabriæ Ducis
, hac vna re potissimum beneuolentiam ho-
um sibi conciliauit, quòd neminem patie-
r tristem à se abire. Pont. de principe.

M. Aurelius Imp. à Fuluio Senatore scomma-
tatus seu reprehensus, quòd nimia familia-
e erga omnes authoritatem imperatoriam
m tueretur, coram Senatu prolixam oratio-
nem

nem habuit,qua ostendit plurimum obesse principibus morositatem & austeritatem, prodesse comitatem,operamq́;ijsdem dandam,vt viui habeant,qui Deos pro ipsis precẽtur, mortui à quibus celebrentur.*ideo*,inter cętera ait,*me omnibus do*,vt omnes se mihi dent.Piscator fluuiatilis, vt diuersos in flumine pisces capiat,non vno solùm cibi genere vtitur. animi auari & inexplebiles corda sibi claudi susq;deq; ferunt,dum arcę aperiantur:at viri generosi & præpotentes arcas sibi pecuniarum claudi paruipendunt, dummodò corda in amicis inueniant aperta. Princeps tam benigna ergo suos conuersatione tantaque erga singulos comitate & affabilitate vtatur, vt sola conuersationis suauitate abundè sibi satisfactum singuli censeãt.Salarijs enim Principes obsequia tantùm ministrorum compensant,benignis autẽ verbis illorum etiam animos furtim sibi conciliant.Experientia docet,plerosque emptorũ pluris in taberna aliqua emere malle, cuius institor est affabilis, quàm minoris in alia,cuius mercator morosus est. Tarquinius vltimus inter 7.primos Rom. Reges ingratissimus aduersus socerũ fuit, proditor patriæ,& Lucretiæ violator, & tamen non ingratus,proditor,adulter, sed Tarquinius Superbus fuit cognominatus, ob solã morũ asperitatem. Iulius Cæsar vltimus Dictator, & primus Imperator, cùm laudabilis esset consuetudo,vt Imperatorem Senatores genibus nixi salutarent,& Imperator ipsis habita dignitatis cuiusque ratione assurgeret,quoniam per arrogantiam ritum illum seruari noluit,23. vulneribus confossus vitam perdidit. Sicut medici paululo rhabarbaro multos expurgant humores corpo-

Vide Horologium Principum.

Ouid. Dextera præcipuè capit indulgentia mentes.

Laert. Qui tutò regnare volunt, beneuolentia,non armis,stipari studeant.

Dedecus & detrimentũ pedissequæ superbiæ.

ris, sic minima principis beneuolentia plurimas tollit ex cordibus subditorũ vomicas. Princeps catenas auferens à pedibus vinctorum, cordibus eas inijcit subditorum.

8. *Cicero* in lib. de petitione consulatus, hac potissimum via ad honores & magistratus con[...]scendi affirmat, si, qui eos appetit, fauorem sibi [b]eneuolentiamque conciliet.

[9]. Qui *Absolon* beneuolentia sibi animos subdi[t]orum deuincire voluerit, lege 2. Reg. 15.

Breuiter comitas necessaria est ad referendã [b]ene meritis gratiam, ad parandam gratiam, ad [p]arandos aduersarum rerum socios. Est quoque [h]umilitas beneuolentiæ conciliatrix egregia, vi[de] de humanitate & humil. nec nõ Triumphum [v]irtutum.

SIGNVM VIII.

[A]FFECTVS SVOS ETIAM IN REbus licitis coercere, atque adeo nullum ijs locum dare. *Affectus frænare.*

[1]. Ambros. li. 1. de S. Iacob & vita beata, agens de passionũ compressione, c. 1. ait: Qui (*Da[uid]* cupiditatem, qua cõcupierat aquam de lacu [Beth]leem hostili interclusam exercitu sibi au[ferri] non potuit, potuit mitigare. Nam cùm alijs [aqua]e defuisse non inueniamus, id est, tanto ex[ercitu]s numero, cùm vtique multo minus Regi [aqua] potuerit ex cæteris fontibus aqua, irratio[nabil]i quandã concupiscentiã passus, desiderauit [quæ] hostiũ erat circũfusione vallata, vnde sine [mag]no periculo non potuisset deferri, itaq; ait: Quis

Quis mihi dabit potum de lacu, qui est in Bethleem ad portam? Et cùm essent reperti tres viri, qui hostium castra præciderent, & deferrent aquam, quam summo desiderio desiderasset, cognoscens quòd periculo alieno aqua sibi eadem constitisset, profudit illam Domino, ne sanguinem illorum, qui eam detulerãt, bibere videretur. Quæ res indicio est, quòd concupiscentia quidem rationem præueniat, sed ratio cupiditati resistat, hæc Ambr.

Disce cupiditates mortificare.

2. Idem de *Valentiniano Imp.* (in orat. funebri Valent.) scribit: Aiebant aliqui ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. Omnes feras vno momento iussit interfici. Iactabant inuidi, quòd præmaturè prandium peteret, cœpit ita frequẽtare ieiunium, vt plerumque ipse impransus conuiuium solenne suis comitibus exhiberet, quo & religioni sacræ satisfaceret, & Principis hnmanitati. Scenicæ cuiusdam forma ac decore deperire Romæ adolescentes nobiles nuntiabãtur. Iussit eam ad comitatum venire. Deductam tamen nunquam aut spectauit, aut vidit. Postea redire præcepit, vt & omnes agnoscerent irritũ eius non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris temperare, quam ipse, qui potuit habere in potestate, despexerat. Et hæc fecit cùm adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet sui tanquam vinctus coniugio castitatem. Quis tam Dominus serui, quàm ille sui corporis fuit? &c.

Vide de castitate.

3. *Cato minor*, belli imperator, grauissima siti cũ toto exercitu in summo cæli æstu laborans, cùm pauxillum aquæ in galea à milite oblatum esset,

manu

manu quidem eam excepit, sed mox in terram abiecit, ne solus solatiolo illo, quod alijs communicare nequibat, frueretur. Fulgos. li. 4. c. 6.

4. *Agesilaus* Rex Lac. illud sibi cum primis gloriæ ducebat, quod sibi imperaret, suique (vt ita loquar) Rex esset.

5. *Alphonsus* Aragonum Rex aiebat, si sibi contigisset nasci temporibus, quibus Romana Resp. florebat, se constructurum fuisse contra curiam templum Ioui positorio (statori,) in quo priusquam venirent in Senatum Patres conscripti cõtentionem, odium, amorem, ac priuatos affectus omnes deponerent. Panor. lib. 3. de dictis & factis Alphonsi. Idem, nil inconuenientius esse dicebat, quàm si quis alijs imperaret, (prauos aliorum affectus coerceret,) qui suis affectibus imperare prius non posset. Panor. lib 2.

6. *Rex Salomon* ait Prou. 16. v. 32. *qui dominatur animo suo melior est expugnatore vrbium.* Nunquam igitur Magistratus indulgebunt affectibus, sed cogitabunt oportere à consilio omnes cupiditates amouere, & conscientiam mentis suæ maximi æstimare. (Cic. pro Cluentio.) 1. quia affectus rem consilio & cogitatione videre non sinunt. (Sen. li. 8. ep. 60.) 2. quia omnia minora & maiora reddi solent, prout inclinatus animo iudex extiterit. (Aristot. 2. Rhet. c. 1. Sen. 3. de benef.) 3. quia vt vis ignis obiectam materiam consumit, (Philo) oculus turbatus aliud pro alio cernit, (Chrysost.) amantes de forma iudicare non possunt, (Quintil. lib. 6. ca. 3.) vehementer ægros vel lunæ deliquia, vel venti asperiores, vel huiusmodi leues rerum commutationes perturbant: ita magistratus affectibus corrupti quæuis

perturbant, nec veritatem videre queunt. 4. quia etiam minus frequentes animi motus nocent, & morbum faciunt, non secus atque destillatio vna tussim facit, assidua & vetus pthisin parit. (Sen. lib. 10. ep. 66.)

7. Hinc *Areopagitæ* iudices Athenis controuersias noctu iudicarunt, vt procul abessent ab omni affectu, qui in diuersum animos agit (Alex. ab Al. lib. 3. ca. 5.) Et: ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, lex erat quam Oratoribus apud Areopagitas, præcinebat præco; non licebat, inquam, cuiquam apud eos caussam dicere cum exordijs cæterisque id genus Rhetoricis pigmentis, quibus Iudices nobis beneuolos facimus, neq; permittebatur affectus mouere.

Vide de iustitia.

8. *Lacedæmonij* eadem de caussa eos, quos mortis supplicio dignos putarunt, non interdiu, sed noctu perdere consueuerunt. Alex. ib.

9. Prætores *Romæ* in iudicando legis acerbitati aut lenitati nihil vel addere vel detrahere potuerunt, sed vno verbo, imò vna littera sententiam tulerunt, A. absoluo, C. condemno, N. L. non liquet.

Fugiant igitur Magistratus & iudices in iudicando iram, (de qua suo loco,) fugiant amorem, (de quo in loco de amicitia,) fugiant misericordiam nimiam, (de qua signo 123.) fugiant & metum. Animus enim metu correptus seu meticulosus spoliatur iudicio, & precibus flectitur, quo minus in improbos animaduertat. (Plut. in Pelopide.) Et vt sustentacula in alto posita contra ventum non permanent: sic cor timidum contra impetum non resistet. (Syr. 22. v. 22.) at sicut chamæleō, quia animal est pauidissimum, subinde co-

de calorem mutat; ita timidi in proposito constantes non manent. (Plin. li. 8. c. 33.)

S. Basil. hom. 11. in hexæmero rectè ait ad hominem: In hoc creatus es princeps, vt imperites affectibus, vt dominere bestijs, reptilibus. Tuis fac imperes cogitationibus, imperator vt sis quę sunt omnium. Absurdum enim fuerit, si is administrandæ Reip. præficiatur, qui in intimis ædibus captiuus premitur iugo vilissimi scorti. Nemo quòd venatu non prehenderit leonem contemptui patuit, iræ verò intemperiem qui non domuit, nulli non fuit deridiculus. ***Homini datur in Gen. imperium in bestias (bestiales affectus.)***

Sallust. in Catilinaria ait: ***Omnes qui de rebus dubijs consultant vacui esse debēt affectibus, haud facilè animus peruidet verum, vbi illi officiunt.*** Et Tacitus lib. 1. ***Pessimum veri affectus & iudicij venenum est sua cuique vtilitas.*** Huic affectui cùm maximè obsequantur mercatores; apud Thebanos lege vetitum fuit, ne ad gubernationē Reip. quisquam admitteretur, nisi ad decennium à cōmercijs abstinuisset. (Arist. 3. Pol. c. 3.)

Sen. ep. 113. exemplo maximi Regis ostendit quanti referat imperare affectibus, & ait: ***Alexander*** quidem Persas, & Hyrcanos, & Indos, & quidquid gentium vsque in Oceanum extendit Oriens vastabat, fugabatque. Sed ipse modò occiso amico, modò amisso, iacebat in tenebris, alias scelus, alias desiderium suum mœrens, victor tot Regum atque populorum iræ tristitiæque succubuit. id enim egerat, vt omnia potius haberet in potestate, quàm affectus. imperare autem sibi maximum imperium est.

SIGNVM IX.

Agricolas diligentes honorare.

AGRORVM DILIGENTES CVLTOres honorare, & ad agriculturæ studium populum magnis propositis præmijs trahere & exhortari.

1. REfert Herodotus Milesios olim cùm intestina seditione laborarent, & nullum in grauissimis malis exitum inuenirēt, per legatos petijsse a *Parijs*, apud quos erat Resp. benè constituta, vt mitterent ad se aliquot ciues prudentia graues, quorum authoritate & consilio posset Mileti aliquis. status Reip. collocari. Parij igitur ciues communi suffragio delecti Miletum profecti sunt, & in Milesiorum cõsilio dixerunt, se nihil prius acturos esse quàm totam illam regionem oculis perlustrarent. Cùm igitur Milesium agrum peragrarent, si quem fundum viderent benè cultum & nitidū, interrogabāt cuius ille fundus esset, nomina autem coloni illius litteris consignabant. vbi igitur in vrbem rediere, conuentum Milesiorum ciuium habuerunt. ibi verò dixerunt, fieri non posse, vt qui rem suam malè gerit, publicā benè administret. Si igitur salui esse vellēt, ij qui erāt in agrorum cultu negligentes, sub eorum moderatione viuerent, qui agros benè consitos habebant. Sperandum enim esse vt qui in re sua curāda diligens esset, eandē etiam in curatione Reip. diligentiam adhiberet. Agricolas igitur diligētes negligentibus & ignauis præficiunt; & ita finem eorum malis imponunt. Tantum fuit olim agriculturæ tributum. Homines ex optimè morata

rata Rep. delecti, qui ciuitatem motibus intestinis perturbatam, & pestifera seditione conuulsam benè atque sapienter constituerent, non aliud remedium præsentius inuenire potuerunt eo, quod in eorum moderatione consistebat, qui rebus rusticis diligenter operam dabant. Eam enim vitam non solùm simplicitatis, & pudoris, & innocentiæ; sed etiam moderationis, & ordinis, atque diligentiæ magistram esse statuebant. Osor. lib. 7. de instit. Regis.

2. Nemini licebat olim apud *Persas* fundos & possessiones suas negligere. illis enim, qui rebus rusticis diligenter operam dabant, erat certum laudis & dignitatis præmium à Rege propositum; ei verò, qui per desidiam & incuriam agrũ suum squalere sinebat, erat etiam pœna pro magnitudine negligentiæ constituta. Rex autem quoties regionem lustrabat, in omnes partes oculos conijciebat, vt videret qui agri culti essent & nitidi, qui neglecti & inculti, vt eorum dominos vel honoribus, vel donis, vel ignominia atque pœnis afficeret. Regionibus verò, quas ipse per se obire nõ poterat, nauos & industrios homines præficiebat, hi autem agricolas omnes stimulabant, experientes aratores honorabant, ignauos acerrimè coercebant, diligentiaque sua faciebant, vt loca deserta frequentarentur, vt agri ante relicti lætas fruges afferrent, vt vineæ, vt olиueta, vt horti atq; pomaria vberes fructus effunderent, vt syluę atque nemora summa diligentia consita, multarum rerum copiam suppeditarent. Rerum autem rusticarum præfecti, qui hoc sibi commissum munus strenuè peragebant, à Rege donis & muneribus augebantur: is verò, *Socr. apud Xenoph. in Oecon.*

cuius negligentia tellus inculta parum lætos fructus efferebat, ignominiam & pœnam debitam sustinebat, & honore illo priuabatur, & alius in locum illius succedebat, cuius vigilantia possent omnes illius terrę cultores opibus naturæ locupletari. Quo quidẽ instituto nihil poterat ad rerũ omniũ copiã parandã aptius excogitari.

3. Apud *Indos* capitale fuit habitum agricolas lædere. *Diod. Sic. lib.2.c.*10.

Studium agri colendi regale.

4. Quin & Reges olim atque Principes nõ puduisse agris dare operam exemplum docet *Cyri Iunioris*, qui gloriabatur agrum se sua manu cõseuisse, cùm Lysander arborum pulchritudinẽ & ordinẽ vehementer esset admiratus, quibus illũ agrum consitum aspiciebat: & *Diocletiani*, qui post 20. annorum imperium, deposita purpura, agriculturę, maximè hortorum voluptati, incubuit, & ad imperiũ redire recusauit. *Auent. lib.*2. *Annal.* Cùm ad dictũ Cyrũ minorem Regẽ Persarum venisset Lysander Lacedæmonius, & Cyrus ei quendã conseptum agrum diligenter consitũ ostendisset, Lysander admiratus est & proceritates arborũ, & directos in quincuncem ordines, & humũ subactam atq; puram, & suauitatẽ odorũ, qui afflabantur è floribus, & interrogauit Cyrũ, à quo essent arbores plantatæ, & cuius solertia tã aptè dimensæ: Cyrus verò ait: *Ego ipse sum ista dimensus, mei sunt ordines, mea descriptio, multæ etiam istarum arborum mea manu sunt satæ.* Tũ Lysander, intuens eius purpuram & nitorem corporis, ornatumq; Persicũ multo auro multisque gemmis, dixit: *Rectè Cyre te beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta est.* Cic. in Catone, & Xenoph. in Oecon.

5. *Dio-*

5. *Diocletianus* Imp. cùm se imperio abdicasset, atq; priuatam vitam in villa sua instituisset, ab Herculio atq; Galerio ad recipiendum Imperium rogatus, respondit: *Vtinam Salonæ possetis visere olera nostris manibus instituta, istud tentandum nunquam iudicaretis.* Insuper nullos vnquam in omni vita soles sibi lætiores affulsisse asseruit, quàm in agro. *Eutrop. & Cuspin. vide & parte* 1. *vol.*3. *Pontani*, *Progymn.* 22.

Cic. de Senect. Xenoph. in Oecon.

6. *Dauid* Rex operi rustico, vineis, oliuetis, pecoribus, non suis tantùm (vt ego interpretor, inquit Ioan. Marian. lib.3. de Rege, cap.9.) sed ciuiũ omniũ præfecit viros selectos. Rectè igitur ait Plin. fertiliores idcirco agros extitisse, quia ipsorum Imperatorum illi manibus colerentur, laureatoq; vomere terra gauderet.

7. In Rep. *Romana* Cincinnati, Fabritij, Serrani, Catones, Stolones, ab aratro ad Magistratus vocabantur. (*Alex. ab Alex. li.*3.*c.*11. *Eutrop. lib.*1. *Cic. de senect. & pro Roscio*, *Plin. lib.* 18. *&* 19.) & in eadem familias nobiles admodum agriculturæ studuisse, vel cognomenta ipsa indicant. Sunt Pisones dicti à pisis, Cicerones à cicere, Lentuli ob lentes eximiè cultas, à fabarum satione Fabij, Hortensij ab hortorum studio, Lactucinij à Lactucarum cura, (*Colum. de re rust. Plin. lib.*17. *c.*1. *& lib.*19. *ca.* 4.)

Gell. lib.4. c.12. ex M. Catone ait: Si quis agrum suum passus fuerat sordescere, (syluescere, & per incuriã absolescere,) eumq; indiligenter curabat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat: siue quis arborem suam vineamque suam habuerat derelictui, non is sine pœna fuit, sed erat opus censorium censoresque ærarium faciebant, (in-

Agrũ malè colere Romæ censorium probrũ indicabatur. Plin.

ceritum tabulas referebant, vt de reliquo non esset in albo centuriæ suæ ad hoc, quòd esset ciuis, sed solùm vt pro capite suo tributi nomine æra solueret.) Item si quis Eques Romanus equũ habere gracilentum, aut parum nitidum visus erat, impolitiæ notabatur, id verbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Senator eijciebatur senatu, Eques Rom. equum publicum perdebat, plebeius fiebat ærarius.

8. Sueton. cap. 42. *Augustum* collaudatum suo æuo dicit, quòd singulari studio agricolas & negotiatores complecteretur.

9. Osor. lib. de Instit. Principis testatur plerosque *Lusitaniæ Reges* ob studium singulare in agricolas appellatos esse agricolas. Non iniuria ergo Magistratus fauent agricolis, diligentem operam agrorum, vinearumque culturæ nauantibus, eosq; ad tam laboriosam vitam prosequẽdam priuilegijs, immunitatibus, onerumque leuationibus pelliceunt.

Placet hic contra agriculturæ contemptores, eius dignitatem & honestatem paucis propugnare. I. agricultura instituta est à Deo, 1. in statu innocentiæ, cùm (*Gen.* 2. *v.* 13.) posuit hominem in Paradisum, vt operaretur illum. 2. in statu naturæ destitutæ, cùm emisit Adam de Paradiso, vt operaretur terram, (*Gen.* 4. *v.* 23.) Hinc dicitur Ecclesiastici 7. v. 16. *Non oderis laboriosa opera & rusticationem ab Altissimo creatam.* Agricultura ergo præ cæteris mechanicis artibus hanc gratiæ dignitatem habet, quòd aliæ omnes, aut penè omnes, humana curiositate sunt inuentæ, ideoque nunquam in eodem ritu perseuerant, ipsa verò ab ipso Deo est instituta. II. Natura maxi-

Deus auctor agriculturæ.

Pluribus hæc Ioan. Rufaeus de Regimine rusticorum.

maximè intendit agriculturam. Cùm enim corpus humanum, dignissimum inter omnia corpora, sine victu & vestitu in esse permanere non possit, & victus ipse & vestitus sine opere rustico non proueniat, certè tota machina vniuersi ad hoc seruit, vt domino orbis, id est homini, necessaria subministrentur. Cùm Dauid Dominum in operibus suis (*Psal.* 103. *v.* 14.) benediceret, & decorem vniuersi laudaret, caussam totius intulit, dicens: *Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis.* Vnde patet agricolam esse precipuum cooperatorem Dei, Angelorum, (qui hæc inferiora regunt,) & naturæ, & nec Reges, nec Principes sine rusticis posse subsistere, imò omnium Pontificum languere baculum, ruere mithram, arescere dextram, omnium Imperatorum Regumque coronam decidere, sceptrum derideri, purpuram conculcari, si rusticana ope non fulciantur, nec nõ Ducem insanire, mollescere militem, delirare sapientem, titubare artificem, & totum mundum deficere, si rusticus agrum non colat: vt omittam rusticos in sudore vultus sui parare materiam SS. Eucharistiæ (panem & vinum.)

Gen. 8. *v.* 13.

III. Celeberrimi viri plurimum studij in ea posuerunt. Primi nostri parentes, ex quibus totum genus humanum propagatum est, beneficio agriculturæ, proprijs manibus operi rustico cũ filijs suis & filiabus vacando, viuebant. Cùm Lamech genuisset Noe, dixit: Gen. 5. v. 29. *Ipse consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus.* De Noe dicitur Gen. 9. v. 10. *Cœpit Noe vir agricola exercere terram, & plãtauit vineam. Abraham, Isaac,*

Vide Themaurat. 59. *Protoplasti cultura agrorum operam dedisse.*

Heb.11.v.9 & *Iacob*, tres gloriosi Patriarchæ, tanquam peregrini in casulis, id est, tentorijs, super faciem terræ habitarunt, & de agricultura & animalibus vitæ necessaria quæritarunt. *Filij Iacob*, qui 12. Patriarchæ appellantur, de suo officio dicunt (Gen. 46.) *Viri pastores sumus ab infantia nostra vsq; in præsens, & nos, & patres nostri.* *Iob* (ca.1.) benedictione Domini ditissimus effectus fuit ex agris & pecoribus, non per grauamen proximi, & manus eius iugiter erat aperta ad largiendum pauperibus. (Iob.31.v.17.38.) *Moyses*, omnium Prophetarum excellentissimus, per 40. annos oues pascebat. (*Exod.3.v.1.*) Dum *Gedeon* operi rustico operam daret, (fruméta purgaret,) ducatum populi Israel ab Angelo coactus suscepit, & hostes Dei prostrauit. (*Iud.6.v.11.*) Dum *Dauid*, vir secundùm cor Dei, oues patris sui pasceret, diuina reuelatione in Regem super totum Israel vngebatur. (1.*Reg.16.v.13.*) Dum *Elisæus* in 12. iugis boum araret, in gloriosum Prophetam pro Elia diuinitus eligebatur. (3.*Reg.19. v. 19.*) *Amos* de pascuis in Prophetã assumptus, (*Amos* 1.*v.*1.) & *Saul* (1.*Reg.9.*) quęrens asinas Rex designatus est. *Rechab*, & *Ionadab*, ac eorum filij, iugiter in agris habitabant, & fidelibus aruis contenti iusto labore manuum suarum victum quærebant. *Ierem.35.v.8.* Etiam apud gentiles crebrò rustici ad summos honores, licet inuiti, trahebantur. Vnde Val. Max. li.3.c.4. ait de *Tullo Hostilio*: Incunabula Tulli Hostilij agreste tuguriũ cepit, eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata, validior ætas Imperium Romanũ rexit, & duplicauit: senectus, excellentissimis ornamẽtis decorata, in altissimo maiestatis fastigio fulsit.

Nabu-

Nabuchodonosor & *Darius*, antequam mundi Monarchiam susceperunt, in pascẽdis pecoribus cum cæteris pastoribus intẽti fuerunt, sicut olim *Remus* & *Romulus*. L. *Quinctius* repertus ruri, ab aratro ad Dictaturã vocat⁹, Romã penè desolatã, propter aduersos casus, magnificè suis triũphis consolatus est. (*Cic. de senect.*) *T. Quinctius* etiam Dictator, pari exemplo post cruentissima bella victor fidelis effectus, in eadem paupertate, in qua prius vixerat, permanens, quatuor iugera suis manibus coluit (*Val. lib. 4 c. 3.*) Constat ergo vniuersum genus humanũ à propagine rusticana originẽ traxisse: constat spectabiliss. viros olim ex animo, sine omni necessitate, rustico operi insudasse, (ne arroganter vltra metã patrum suorũ se viderentur eleuare, aut erubescere super hoc vnde venissẽt,) & ex agricultura grandẽ sibi honoris materiã hausisse. Cõstat deniq; nullos Imperatores, Reges, Duces, Comites, Nobiles, mediocres, aut alios quoscũq; homines, cuiuscunq; stat⁹ aut cõditionis, ab hac lege esse alienos, vt dicere possint sine falsitatis rubore: *Nos à rusticis originẽ nõ ducim⁹ aut rusticorũ auxilio nõ indigem⁹.*

Dei c. 18. August. S. de Ciuit.

IV. Eremitæ & Monachi, prę cęteris redditibus ac prouentibus, elegerũt, de pastu animalium & agrorũ fructibus, quos proprijs manib⁹ excolebãt, viuere, tãquã de stipẽdijs iustissimis. Vnde S. Hieron. rusticitatẽ sanctã appellat. Hanc rusticitatẽ elegerũt Antonius, Macharius, Arsenius, Iosaphat, Syncletica, Brigida, Benedictus, Maurus, Iudocus filius Regis Britanniæ, Arnulphus Dux Lotharingię, Carolomannus, & Childericus filij Regis Francię, Anglię, Bulgariæ. Itẽ S. Bruno, prim⁹ fũdator Ordinis Carthusiẽs. Stephan⁹, & Bernardus

Tanti Viri, in purpura nati, Palatijs deseretis, ad rusticam vitam descenderunt.

nardus cum fratribus suis, primi propagatores Ordinis Cisterciensis, alijque sine numero. (*Vide Vit. Patrum part. 1. & 2. & Arnold. Auion. lib. 4. Ligni vitæ.*) Hi omnes quib⁹ exercitijs ad culmē spiritualis perfectionis peruenerint qui scire voluerit, sacros legat codices, & in Regalibus manibus citius sarculum, quàm sceptrum inueniet; citius cotem, quàm margaritam; citius in mensis aquam cum pane arido, quàm vina condita & generosa. Voluerunt Patres, vt fratres studio fatigati in vineis foderent & laborarent, non solū vt oblectamentum & victum inde perciperent, sed etiam vt otium, quod est vitiorum fomes & esca, fugerent. Turpis igitur agricultura iudicari non potest, cui operam sanctissimi & nobilissimi viri dederunt.

Rectè ait Cicero 1. *de Offic.* Omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius habetur.

Antiquitate & vetustate certè vitam superat vrbanam. Hinc Varro, *lib. 3. de re rust. cap.* 1. Antiquior multo vita rustica vrbana est, quòd fuit tempus cùm rura colerent homines, neque vrbem haberent. Et: Diuina natura dedit agros, ars humana ædificauit vrbes. Neque vnquam defuerunt agri in terris, qui coli possent, cùm interim artes multæ non essent. Dignissimum ergo inter omnia mechanica officium est rusticorum.

Necessitatem eiusdem docet, quòd sine agricolis nulla consistere aut conseruari Resp. potest: (*Aristot. 1. Pol. cap. 5.*) quia hi necessaria alimenta & vestimenta, (seu res ad vitam necessarias) ei suppeditant. (*lib. 7. cap. 9.*) Quæ ratio Romanos

manos mouit, vt nonis modò diebus vrbanas res vsurparent, reliquis septem rura colerẽt, & hoc instituto seruato consequerentur, vt & cultura agros haberent fœcundissimos, & ipsi valetudine firmiores essent. (*Varro lib.2.*) Consule Cyrũ Theodorum in Amicitia exsultante, de necessaria artium coniunctione, seu, quomodo altera alterius ope & opera indigeat.

Vita humana victu carere nequit, ergo glebæ addicti ciues honorandi sunt.

De *Vtilitate* eius dubium nullum esse potest. Nam 1. inseruit *saluti animæ*, quia est magistra diligentiæ, iustitiæ, parsimoniæ: *in rusticis moribus, invictu arido, in horrida incultaq; vita maleficia non facile gigni solent.* (Cic. pro Rosc. Amer.) Aristoteles (*6.Pol.c.4.*) in Democratia pastoribus & mercatoribus (seu mercenarijs) agricolas præfert, quòd in re rustica multæ quasi sensibiles sunt virtutes, vt labor corporis, humilitas, finita diuitiarum appetitio, contemptus honorum, animi simplicitas, frugalitas vitæ, victus parsimonia, & moderatio, quæ omnia ita commendant agricolam, vt beatior in suo paruo tugurio, quàm Alexander in suo magno Imperio esse videatur. Romani quoque cùm virum bonum laudabãt, eum bonum agricolam & bonum colonum appellabant, ita laudari eum amplissimè putantes. (*Cato de re rust. in initio.*)

2. *Valetudini corporis* quantum prosit, vel vnicum Cyri exemplum commõstrat, qui commoda valetudine perpetuò vsus dicitur, quòd ante nunquam cœnaret, quàm laborem aliquem rerum bellicarum aut rusticarum obijsset. (*Xenop. in Oecon.*) *Cic.1.de Off.* de ea ait: *Exercitio suo corporis vires excitat, firmat, roborat.*

3. *Fortunis & facultatibus* commodat: quia mater

Agricultura suppeditat alimenta hominibus gratissima.

ter & nutrix est omnium reliquarum artium, quæ bene habent cùm terra bene colitur; iacent, cùm terra neglecta iacet. (*Xenoph. ibid.*) Hinc Poeta monet, vt, si opibus indigeamus, curam habeamus pinguis agri, quòd agros ferant copię cornu esse. (*Phocylides.*) *Socrates* agriculturam Amaltheæ cornu esse dicebat, quæ in homines minimè μάλθακας, hoc est, molles caderet, bonum opera niteretur, omniũq; ad vitam necessariorũ copiã suppeditaret. Est etiam quęstus præstantissimus ex agricultura diligẽti, qui percipitur, (præsertim si vterus terræ alicui⁹ sit fertilis, si sit ad benignã vim cęli concipiendã docilis, si sæpius fructus conceptos non aliter quàm mater filios suos pariat,) & est minus inuidiosus, aut etiã cum mendacio aut fraude cõiunctus. (*Arist. & Xenop. in Oecon. & Colum.*) Cato fatetur duobus tantùm generibus quæstus se vsum esse, agricultura & parsimonia. (*Plut. in Catone Censorio.*) Erat hic Cato magnus Orator, magnus Senator, magnus Imp. & bonus agricola. Et prisci Romani dicere solebãt, nequã esse in domo matrẽfamilias, vbi indiligẽs hort⁹ esset, quod è carnario aut macello viuendum esset. (*Plin. lib.15.c.4.*)

4. Si bello Resp. impetatur, agricolæ suppeditãt commeatũ ex hórreis frumẽto redũdantibus, & militẽ validũ. Ad Martis enim opera, seu ad res bellicas maximè agricolæ sunt idonei: hinc strenui ac fortes milites prodeunt: (*Cato de re rust. Plin. lib.18.c.5.*) quia agricolæ sub dio & in labore nutriũtur, sunt solis & laborũ patiẽtes, negligẽtes vmbrarũ, balnearũ nescij, ignari deliciarum, simplicis animi, paruo contẽti, duratis ad omnẽ laborũ tolerantiã mẽbris, quibus gestare ferrũ,

ducere

ducere fossam, ferre onus cõsuetudo de iure est. (*Veget.li.1.ca.3.*) Certè ad militię labores, calorẽ, & frigus; famem, & sitim, omnesq́; cæli iniurias perferendas aptiores non inueniuntur agricolis sudore quotidiano obduratis.

Agricolæ corpore ad bellũ gerendũ valent.

5. Cato & Columella tantis encomijs rei rusticæ studium & artem extulerunt, vt planè nescias vtrũ melius sit cum Fabritio illo Senatore rastris laborare, quàm cum Hortensio in rostris caussas ciuiles Attica eloquentia agere. Mihi cũ primis illud in cõmendatione rei rusticæ placet, quòd Aristoteles Agricolas (*6.Pol.cap.4.*) virtutis studiosos, & vel ipsis Principibus beatiores esse probat. Nã Principes purpura vestiti, epulis saginati, otio dediti, vitiorum quasi nidos struunt, & ad Sirenum vocem somniantes, sine vllo honoris vexillo pereunt: at agricolæ, pannis contra frigus solum tecti, crassioribus esculentis pasti, laboribus exhausti, fucos à præsepibus arcent, Helenam contemnunt, Circes carmina non audiunt, casti, sobrij, expertes fraudis & doli viuunt. Grandis est ipsorum labor, & onus graue, quo corpus vsq; defessum veluti ad animi & pietatis imperium subeundum cogitur: hinc illud: *Labor improbus, & corpus sanum, & mentem saluam reddit.*

Dum sensus saginantur otio, animi vires corrũpuntur vitio.

Agricolæ onus & AEtnam Reip sustentãt, labores & dolores ciuitatis deuorant, seu immensos fructus ex vtero terrę suo ipsorũ labore partos ciuitati alẽdæ & cõseruandæ prę̨stãt, corpora exhauriunt, animos è vitiorũ tyrannide & iugo liberant. Hi enim nec oculos idolis Veneris, nec gustum Bacchi ferculis, nec tactum scortorum menstruis, nec aures Paridis cantilenis, nec na-

res

res ſpumoſæ voluptatis fumulis corrumpunt. Otio non torpent, non ſtudent inſidijs, exiguo contenti viuunt; marſupia, gazas, theſauros ciuitatis emulgere, emungere, & exhaurire non ſtudent. Si ceſpitem, focum, ſeruum habeant, viuunt contēti; vltra ſortem nihil ambiunt, pro foribus cane & anſere vigilante ſecuri dormiūt, ſurgunt manè, laudant Deum, ad opera reuertuntur. Adhæc fraudis expertes minimeq; aſtuti ſunt: quia laborum tædio vulnerati, id otij non habent, vt dolis; id conſilij non habent, vt inſidijs ſtudeant. Præterea ſordidè non ſunt auari, nec ſiticuloſi helluones rerum: tum quia ſolùm naturalibus diuitijs vtuntur, circa quos nec appetitus multum decipi, nec appetendi modus vltra modum ſuperari poteſt; tum quia ſumptu minore illorum conditio & exilis ſtatus conſeruatur. Poſtremò ambitionis tędis & flammis ſeditionis rariſſimè aut nunquam accenſi candent; nam ſolum fertile, non ſolium regale; terræ fœcunditatem, non maieſtatem Imperij intuentur. Quamuis omnis homo ſit gloriæ & honoris cupidus, & proinde agricultores dignitatis inſignijs aliquando titillentur, illorum tamen ſitis facilius ſatiari & extingui poteſt, ſi ad conſilia, iudicia, & decreta ciuitatis admittantur, ſi fruātur ſuis, ſi ſolùm mediocrem libertatem habeāt. Eſt ergo boni Magiſtratus tam agriculturam, quàm agricolas in Rep. non minimi æſtimare, imò honorificis aliquando præmijs ciues ad hoc ſtudium allicere. Sic L. Quinctio Cincinnato in agro aranti nuntiatum eſt eum Dictatorem eſſe factum, & à villa in Senatum acceſſebantur Curius, alijque permulti ſenes (vt ait Cicero) nec non

Agricolæ honores ambitioſos non petunt.

non ius ciuile agriculturæ intendentes ab omnibus oppressionibus defendendos esse statuit. *lib. 11. c. de lucris Aduoc.*

SIGNVM X.

Remp. & subditos amare.

AMARE REMP. ET SVBDITOS, & vicißim à subditis amari.

CVM Magistratus nō diligunt Remp. cui præsunt, nō dant operam, vt in bono statu Resp. conseruetur. Molestum enim nobis est illud tueri, quod non amamus. Præterea qui fieri potest, vt patres non diligant suos filios? at gubernatores Reip. sunt eiusdem patres, ergo. Adhæc; Tyranni odio suo ciuitates perdunt, ergo oportet veros Principes easdem diligere. Adde, quòd sicut medici morbos corporis, ita Principes mala ciuitatis tolerant, quod certè sine beneuolo affectu fieri non potest. Sunt etiam summi viri ipsa lumina & præcordia ciuitatis; ab illis ergo & splendor & amor in ciuitatem fluant necesse est. Nam vt à præcordijs est vita partium, si sit cōsensio; ità à Magistratibus est salus ciuium, si sit dilectio. Quid? an potest aliquis odisse seipsum? cùm nihil sibi perniciem quærat? At si Magistratus non diligat ciuitatem, odit seipsum, (est enim Magistratus nihil aliud, quàm personata ciuitas,) ergo Magistratus semper ciuitatem diliget. *Arist. 5. Pol. c. 9.*

1. Charitatem hanc in patriam olim *Lycurgus* Rex ille Spartanus, Scæuola, Curtius, alijq; infiniti viri nobiles ostenderunt, qui omnes & singuli mori pro patria sua non dubitarunt. (*Val. Vide Signū 38. par. 2.*

Max. lib. 5. c. 6. Liu. Dec. 1. lib. 2. & 7.

Mar. lib. 3. c. 2. Sab. lib. 5. c. 2. 2. *Moyses*, Dux & Magistratus optimus, potius quàm populus periret, suum sanctissimum nomen è libro vitæ expungi & obliterari voluit. *Exod. 32.*

2. Reg. 24. 3. *Dauidis* erga populum charitas vel hinc apparuit, quòd, postquam ob arrogantem plebis enumerationem puniendus, de tribus malis vnum optare cogeretur, neque famem in terram suam, neque cædem suorum ab inimicis inferendam elegit, cùm sibi & frumenti satis suppetere posset, & multorum armis tectus necem minus ipse timeret. Elegit autem communem tam sibi, quàm reliquis omnibus metum, pestilentiam; imò, quam in se potius, qui deliquerat, quàm in alios desæuituram speraret. At vbi vidit, se prætermisso, populum vastari, cædique, Angelo percutiente, exclamat: *Ego sum qui peccaui, ego iniquè egi, isti, qui oues sunt, quid fecerunt, vertatur obsecro manus tua contra me*, &c. Moysen (inquit Chrysostomus Hom. 29. in Epist. ad Rom.) tum primùm super populum Iudæorum posuit Deus, quando quia esset in *1 Reg. 17.* illum beneuolentia reipsa iam declarauerat. Dauid quoque simili modo regni suscepit gubernationem, posteaquam apparuerat, quàm amico esset in populum affectu. Et S. Ambr. 1. de Off. c. 19. tractans quibus rebus Imperia confirmentur, ait, beneuolētia erga populum firmari. Caussam *Vide Signum 7.* eius cap. 7. attigerat his verbis: *Itaque id agamus, vt placiditate mentis*, &c. Quantas Moyses à populo Dei illatas absorbebat contumelias? & *Exod. 32.* cùm Dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, vt indigna-

dignationi diuinæ plebem subduceret. De eius imitatore Dauide lege Præmia affabilitatis in Triumpho Virtutum.

4. *Pericles* ciues suos tantopere diligebat, tantoque honore prosequebatur, vt verba ad populum facturus, subinde optaret, ne vllum sibi verbum excideret, quod vtilitati ciuium suorum repugnaret. *AElian. lib. 4. hist.*

5. *Codrus* Rex Atheniensium, cùm responsum intellexisset ab Apolline datum Doriẽsibus, hostibus suis eos nequaquam superiores fore, ni Atheniensium Principem occidissent, is, permutato Principis habitu, & sarmenta collo gestans, castra hostium ingressus est, ibique à milite, quẽ falce vulnerauerat, continuò occisus est. *Iustin. lib. 2.*

6. S. Thõ. lib. 1. de Regim. Princ. c. 10. ait de *Iulio Cæsare*. De quo Suetonius refert, quòd milites suos vsque adeò diligebat, vt audita quorundam cæde, capillos & barbam non ante dempserit, quàm vindicasset. Quibus rebus deuotissimos sibi & strenuissimos reddidit, ita quòd plerique eorum capti, concessa sibi sub ea conditione vita, si militare aduersum Cæsarem vellent, recusarent. *Vide Senec. de clem. c. 14.*

7. *Carolus IV. Rom. Imp.* hominem, qui sibi necem parasset, ad se vocauit, eique aureos mille dono dedit, quibus nubilem filiam nuptui collocaret, eius se misereri dicens, cuius filia natu grandior domi clausa esset. Homo gratias egit Regi, & ad conspirationes reuersus: *Nesciebam*, inquit, *Carolus qualis esset, liberalem & clementẽ Principẽ ferire nullo pacto possum.* AEneas Silu. li. 4. de Alphons. Hoc certè est amicitiæ *Vide de seditione & de clem.*

 poli-

politicæ priuatæ prudenter consulere.

8. *Alphonsus Rex Aragonum* canibus iratis & oblatrantibus offulam objiciẽdam esse affirmabat, innuens homines maleuolos & iratos nobis beneuolentia & placabilitate reconciliandos esse. *Pontan.c.30.de liberal*

9. *Epaminondas* dicebat ad Pelopidam: *Nõ prius interdiu discedendum è foro esse, quàm nouum aliquem amicum ad veteres adieceris.* AElian.lib.14. Seneca ad Neronem: *Quid pulchrius quàm viuere optantibus cunctis?*

10. *Ludouicus Sfortia*, Dux Mediolanensis, Ludouico XII. Franciæ Rege expeditionem contra ipsum adornante, Saccum Cancellarium suum interrogauit, si fortè contingeret, vt à Rege obsideretur, quanam in re potissimum post Deum fiduciam collocare deberet, *Subditorum*, inquit Saccus, *amor & beneuolentia tutissimum est in omni aduersitate Principum perfugium.* Sfortia hausta ex illis Cancellarij verbis affectati ab ipso imperij suspicione, vt quem subditis ob æquitatem charissimum esse non ignoraret, eundem capitis supplicio affici iussit; quod quidem ille magna cõstantia subijt, &, exprobrata Duci crudelitate, his verbis extremum ei vale dixit, vel futurum potius prædixit: *à me il cappo; à te il stato*, id est, mihi quidem iam caput adimitur, at tu mox vniuersa ditione & imperio exueris. Quod & postea factum est, Mediolano à Franciæ Rege expugnato, & Sfortia Duce in miseram captiuitatem abducto.

Iusta Dei vindicta.

11. *Micipsa* Rex Iugurtham alloquens, *non exercitus*, inquiebat, *neq; thesauri præsidia Regni sunt, verùm amici, quos neque armis cogere, neque auro para-*

parare queas, officio & fide parantur. Sallust. de bello Iugurt.

12. *Cyrus* dicebat: *Non aureum istud sceptrũ est, quod Regnum custodit; sed copia amicorum Regibus verissimum & tutissimum est sceptrum*. Xenoph. lib. 8. Cùm quidam ad ipsum misisset ornamenta multa, ea distribuit amicis, interrogatus, cur sibi nihil reliquisset, respondit: *quia corpus meum his omnibus ornari non potest, amicos autem his ipsis ornatos intuens, maximum mihi ipsi ornatum aptatum esse putabo*. Max. ser. de amic.

Vide de morte.

13. *Octauianus Augustus* (teste S. Thoma lib. 1. de Reg. Principum cap. 10.) quia modestissimè vsus est Imperio, in tantum diligebatur à subditis, vt plerique morientes, victimas, quas deuouerant, Dijs immolari mandarẽt, quia eum superstitem reliquissent.

14. *Symmachi* Præfecti Vrbis in relatione ad Imperatores dictum est: *Amari, coli, diligi maius Imperio est*. Cuius rationem reddit Seneca lib. 1. de Clem. quia nihil Regi tutum est, si à populo non diligatur. *Saluum*, ait, *Regem in aperto clementia præstabit; vnum est inexpugnabile munimentum amor ciuium*. Amor certè subditorum, firmissimum est præsidium dominorum; contra, odium, præsentissimum excidium.

15. Plutarchus refert Darium, vt *Alexandro Magno* paupertatem exprobraret, missis nũtijs quęsiuisse, vbi pecuniæ essent ad cogendos contra se milites: Alexandrum verò respondisse, renuntiarent Dario, ipsum thesauros suos clausisse arcis æreis; se verò nullos habere thesauros præter amicorum animos. Renuntiarent item omnes illius thesauros vnicum hominem furari

Max. de amic.

 posse;

posse; suos verò thesauros (amicos) neque ipsum, neque vniuersos mortales sibi posse eripere. Non posse vocari pauperem, qui amicis diues est; nec diuitem, qui ab amicis pauper est. Euentus responsum comprobauit, dum Alexander cum amicis Darium thesauris spoliauit: Darius verò cum thesauris suis Alexãdrum amicis priuare non potuit.

16. Cùm *Darius* Rex aperuisset prægrande malum Punicum, & quidam ab eo sciscitaretur, cuius rei tantum numerum habere optaret, quantus illic inesset granorum? Respondit, Zopyrorum: (is erat Dario fidus amicus,) significans Regi nihil prius esse debere probis ac fidis amicis. Hic Zopyrus sibi nares & aures præcidit, & dissimulans quis esset, ad Babylonios transfugit, fingens se à Dario crudelissimè tractatum: Babylonij persuasi, commiserunt illi præfecturam: ille nactus occasionem, Dario ciuitatem tradidit. Postea Darius sæpe dicebat, se malle vnum Zopyrum integrum, quàm centum Babylonas capere. Ecce vnum amicum centum opulentissimis ciuitatibus antepoſuit. *Plutarch.* Idem Darius dicebat, κτημάτων πάντων ἐστὶ τιμιώτατον ἀνὴρ φίλος συνετός τε καὶ εὔνοος: pretiosissimus thesaurus est, & omnibus opibus anteponendus, amicus prudens & beneuolus.

17. *Ionatha* filio Saulis fauor populi Iudaici contra patris præceptum vitam conseruauit. 1. *Reg.* 14. Fauor igitur, & authoritas Principis vtilior & diuturnior est, quàm summa potentia. Quòd Tyranni nec viribus, nec potentia, nec minis, nec supplicijs obtinere possunt; id Principes virtute, pietate, lenitate, beneficentia facile

cile assequuntur. Principis opes non sunt tam in auro, & argento, & in gemmis, & in vectigalibus immensis, & Imperio latissimè propagato, quàm in hominum honestissimorum amicitia collocandæ. Hinc Dion ad Dionysium scribit: Non videmus in Tragœdijs Principes argenti inopia, sed amicorum penuria concidi. Nemo enim eorum conqueritur, quòd egestate compulsus, in coniuratorum manus inciderit; sed quid dicit? Orbatus amicis, ah miser, fœdè interimor. Apud Persas olim quidam Regis oculi nominabantur, alij aures, alij amici, quo nomine illæ etiam oculorum & aurium functiones facillimè continentur. Rex enim fidelibus amicis stipatus, multis oculis omnia, quæ sunt illi speculanda, atque animaduertenda, prospicit: & multis auribus quæ sunt audienda agnoscit, ita vt labi & errare minimè possit. *Osor. lib. 6. de Instit. Regis. Vide in 2. parte Theatri historici pag. 1. de Constantio Chloro.*

SIGNVM XI.

AB AMBITIONE ALIENUM esse.

Ambitionis fuga.

QVemadmodũ domestico fumo qui laborant, foris sociennos quærunt, quibus miserias animo suo, vt ille ait, exspuere conantur, & in circulis ac leschis sine caussa hærent, in macello & tóstrinis noua venãtur: ita publica officia nõ-

nulli ambiunt, inque hæc ipsa sese ingerunt, quia domi quod agant non habent, seu aliorum negotiorum penuria ad Reip. negotia capesséda aspirant, longa subsellia, & puluinos tantû non somniant, & Magistratus ambiût. Verùm hi infelices in gubernatione sunt: quia per iocum ac ludum publica negotia tractant, post eorûdem cum dolore atque dedecore difficultatem experiuntur. (*Plut. in prac. gerenda Reip.*) Nam qui ambitione laborant, similes sunt histrionibus, qui ad Theatrum sese componunt, Scenæq; inseruiunt, & interim duo incommoda magna, seruitutem, & offensiones plurimas, sentiunt. (*ibid.*) & cû Ixione comparari possunt, qui apud Poetas dicitur cum nebula pro Iunone concubuisse, atque ita Centauros procreasse, quòd ambitiosi, dum cęlû sese digito attingere opinantur, plerunque facinora adulterina & exilia edunt, monstrosos ac Centauricos habent impetus, multa propter imperandi cupiditatem iniustè agunt. (*Plut. in Agide.*) Adhæc, quò quisque Magistratum appetit auidius, eò magis à populo contemnitur, seq; ipsum commendare necesse habet: (*Plut. in prac. ger. Reip.*) sed post deprehenditur ambitionem ad dignitatem non nisi per indigna ducere, vt Abimelech 70. fratres propter regnandi cupiditatem interemit. (*Iud. 9.*) Antoninus supra matris pectus Getam fratrem obtruncauit, addens: *Sit diuus, modò non viuus.* Herodianus lib. 4.

Seneca.

Præter hæc, deterrebunt Magistratum ab ambitione sequentes rationes.

I. *Romani* contra ambitiosos varias tulerunt *Leges*, quas Sigonius lib. 2. de Iudicijs cap. 30. recenset: *Pœteliam*, contra nundinas & concilia-

bula

bula prensandi caussâ instituta. *Babiam, AEmiliã,* aduersus largitores latam: *Corneliam, Fuluiam,* prohibentem, ne suffragia donis ac muneribus emerentur: *Mariam*, quæ, vt Cic. 3. de leg. scribit, pontes in Comitijs angustos fecit, ne cui suffragatori ad rogãdum locus in ijs pateret: *Aciliam, Calpurniam*, quæ statuit, vt ambitus damnati qui essent, ijs Magistratũ capere non liceret, vel ij in perpetuũ gerendi honoris impotentia multarẽtur: (*Dio li. 36.*) *Pompeiã*, quæ accusatores ambit⁹ magno pręmio proposito cõstituit: (*Dio.*) *Iuliam Augusti*, quã statutũ fuit, vt qui largitionib⁹ Magistratũ petijssent, quinquennio à Magistratu arcerentur, & vacarent. (*Idem lib. 54.*) Meminerunt harum & similium legum contra ambitũ & dominãdi cupiditatẽ latarũ Suet. *in Cæsare*, & Cicero *1. de Off. 3. de leg. & in Orationibus pro Murana, Cluentio, Sylla, Plancio, & in Vatinium habitis.* **Edictum Augusti.**

II. *Leges ciuiles* volunt, vt si quis contra legem *Iuliam* ambitus in municipio Magistratum aut Sacerdotium petierit, centum aureis cum infamia puniatur. *Dige. lib. 48. tit. 14. Cod. lib. 9. t. 26. Instit. lib. 4. t. 18.*

III. Quòd non liceat vti largitionibus ac nundinationibus, seu, emere Magistratus & honores, docent hæ rationes. I. quia est argumentum malè constitutæ Reip. cùm Magistratus venales sunt, Principatus & Regna pecunia parantur. (*Plato 8. de Rep.*) Hinc enim fit, vt maiore in honore atque pretio sint diuitiæ, quàm virtus, & vt tota ciuitas immoderato pecuniæ studio dedita sit. Nam quidquid honorandum Principes ciuitatis, & dominatũ in Rep. obtinentes existimant, idem & reliquis ciuibus honorandum esse vi-

detur. (*Arist.* 2. *Pol. cap.* 11. vbi & Carthaginenses ob venales Magistratus reprehendit.) Et probabile est eos, qui Magistratus emerunt, cùm impensam fecerint in Magistratum, assuescere quæstum facere. (*Ibid.*) 2. Seuerus Imp. nundinationes tales prohibuit, necesse esse dixit, vt qui emit, vendat. (*Lampr.*) 3. facit hoc ad ipsius Magistratus contemptum: quandoquidem pretium quod habet, hoc ipso vilescit. (*Quintil.* 12. *Instit. Orat.*) Vnde in Nouellis Constit. *constit.* 8. Imperator cùm mãdat, vt prouinciarum Præsides puris vtantur manibus; ab omni acceptione abstineant, solis ijs contenti sint, quæ à Fisco dantur; non aliter fieri id posse affirmat, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes, &c. Hæ certè nundinationes ruinam atque interitum Magistratibus & Imperijs adferunt. Nam qui per largitionẽ Magistratus adepti sunt, dant operam, vt ita potestatem gerant, vt illã lacunã rei familiaris explere possint. *Cic. 4. in Verr.*

Vide signũ 32. par. 2.

IV. Viri prudentes nullas ambiunt dignitates.

Primò: quia sciunt omnem potestatem esse & dari à Deo.

Hinc 1. *Titus Vespasianus*, qui propter eximias animi dotes dictus est amor & deliciæ generis humani, cùm duos patritij generis conuictos in affectatione Imperij comprehendisset, nihil amplius quàm vt desisterent monuit, Principatum prouidentia diuina dari, inquiens, frustraq; tentari facinus potiundi spe, aut amittendi metu.

2. Bohemis imperabat *Libussa* vnica Regis filia, quæ moriente patre virgo cœpit administrare paternam ditionem tam prudenter, vt Rex

diu

diu nullus defideraretur in ea gente: ita circumfpexit omnia, ita iuftitia infignis erat, vt nemo fub illa quereretur fe fuo deftitutum, adeò fcelerum vltrix, vt nemo impunè peccaret. Manfiffent proceres fub fœmina longius, fed mortalem profpicientes, femen regium ex illa defiderare videbantur. Dum tamen nemo audet interpellare fuper ea re fœminam, fumpfere audaciam nonnulli ex maioribus, vt voluntatem Procerum & totius populi confenfum atque defiderium explicarent. Illa toruo primùm vultu intuita referentes: *Quid eft*, inquit, *quod vobis defit in hoc rerum ftatu, vt Regem defideretis?* at illi: *nihil, fi te immortalem haberemus. Nunc quoniam communi omnes forte fumus defecturi, cùm te carere debeamus, femen ex te regium mitigaret populi defideriũ, & ingentē nominis tui affectũ.* Diffimulabat aliquandiu cafta mulier populi de fe defideriũ, tã illã delectabat thorus fine focio, tã cœlibatus illi inhærebat. Sed cũ illi finē nõ facerēt, illa oraculo cõmonita, iuffit ornari candidũ gradariũ equũ, cui proficifcens infidere folebat; illũ fequi præeuntē Proceres iubet, & apud quē is confifteret quiefcens, qui de ferrea menfa cibum caperet, Regem mox confalutarent: nam illum dignaretur thoro maritum, quem fata iumento imperantia monftrarent. Sedulò implent quod iufferat Regina, fternunt iumentum, & permiffo illi fræno, liberum finunt præire: illi porrò fequuntur equum, obferuantes quò vadat. Abibat in agros, viam non paruam, nec per folitã gradiebatur itinera, fed compendia quærere vifus, ibat in directa per nemora, per dumeta, per agros, donec ipfo iã meridie deprehenderet

ret hominem labore fessum se ad refectionem in agro, quem arauerat, reponentem. Verterat aratrum, & ferrum, ex sulco attrito splendescẽs, in planitiem positum, pro mensa habebat. Cùm hominem cerneret iumẽtum, ecce stetit immobile, nusquam diuertens, aut circumspiciens. Aderant dicti primores, qui id obseruabãt, vbi vident hominem aratri ferro vti pro disco, recolunt quid de ferrea mẽsa illis Regina mandasset obseruandum. Voto se potitos interpretantur, & gaudent, mox sciscitantur de nomine: *Pribislao*, inquit, *mihi nomen est*: illi verò: *Surge protinus, & conscende stratum tibi iumentum*, pertrahuntque ad Reginam, insinuantes quid repererint. Illa fato monstratum virum complectitur, & pro regia dignitate, suis nudatum vestibus, ornat, & thoro dignatur. Quietã & sine vlla contentione vitam cum vxore traduxit, & Remp. feliciter administrauit. Bohemi in primario vrbis templo ligneas soleas, quibus arans vtebatur, diutissimè seruârunt, easque ceu rem sacram nouis Regibus, dum diademate ornarentur, prætulerunt. *Krantz. lib. 1. VVand. c. 17. Fulgos. lib. 3. cap. 4.*

3. Constat ex libris Iudicum & Regum excitatos in veteri Testamento à Deo sæculares esse Iudices, aut Principes, qui populum è seruitute infidelium vindicarent. Dauidem è multis fratribus Regem à Deo esse electum: (1. *Reg.* 16.) Salomonem eius filium magnificè profiteri à Domino Regem se esse constitutum: *Viuit*, inquit, *Dominus, qui firmauit me & collocauit me super solium Dauid patris mei*: (3. Reg. 2. 2. Par. 2.) & in Prouerbijs eiusdem Salomonis Sapientiam Dei

dicere,

dicere, cap. 8. v. 15. *Per me Reges regnant.* vt meritò inoleuerit mos ille apud supremos Principes, vt dicant & inscribant se Reges gratia Dei, vel Diuina clementia, licet nonnullis successione regnum vel imperium deferatur. Deus enim potuit vel morte auferre, vel permittere vt alius regnum occuparet.

Secundò: Ob molestias imperij & curarum vndas, quibus alliduntur & merguntur qui sunt cum imperio.

Hinc 1. *Antiochus* Rex Asiæ, cùm, moto contra Romanos bello, magnam partem regni amisisset, dixit, benignè sibi à populo Romano esse factum, qui eum nimis magna procuratione, cõstitutis mediocrib⁹ regni terminis, liberasset. 2. Seneca *lib. de breu. vita* ait: *Augustus Cæsar* non desijt quietem sibi precari, & vacationem à Rep. petere, omnis eius sermo ad hoc semper reuolutus est, vt sibi pararet otium. Expertus enim erat, quantum illa bona per omnes terras fulgẽtia sudoris exprimerent, quantum occultarum solicitudinum tegerent. Idem *Augustus* Equite quodam Romano mortuo, qui ære grandi alieno oppressus erat, atque ob id res eius auctioni subijciebantur, emi sibi mandauit (lectum &) culcitram eius cubicularem, mirantibusque hoc præceptum, *habenda est*, inquit, *ad somnum conciliandum, in qua ille tanto ære alieno obstrictus somnum capere potuit.* Macrob. lib. 2. c. 4. seu rogatus, cur solum lectum emi iussisset, respondit: *Cætera abundè mihi suppetunt, somno duntaxat in tantis Imperij molestijs indigeo, si eum dulcem & omniũ curarum expertem tam obærato præbuit hic lectus, præbebit credo & mihi.*

3. Cic.

3. Cic. 5. Tusc. ait: Cùm quidam ex assentatoribus Dionysij Syracusanorum Tyranni, *Damocles*, commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretque vnquam beatiorem quenquam fuisse, *Visne igitur*, inquit, *O Damocle, quoniam hæc te vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experire meam?* Cùm se ille cupere dixisset, collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto, abacosque complures ornauit, argento auroque cælato. Tum ad mensam eximia forma pueros (pocillatores) delectos iussit consistere, eosque ad nutum illius intuentes (intentos) diligenter ministrare. Aderant vnguenta, coronæ, incendebantur odores, mensæ conquisitissimis epulis exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem (strictum) gladium è lacunari (superiori parte cubiculi) seta equina appensum demitti iussit, vt impenderet illius beati ceruicibus. Itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam: iam ipsæ defluebant coronæ. Denique exorauit Tyrannum, vt abire liceret, quod iam (vlterius) beatus nollet esse. Satisne videtur declarasse Dionysius, nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat? (qui semper metuat?) Hæc Cic. vide Horat. Oda 1. lib. 3. & oda 10. lib. 2. *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus*, &c.

Vide in fine huius signi imitationē huius exempli.

Intelligit sellam auream in modum lecti Sternij factam, in qua accubans cœnare poterat. Veteres enim decumbentes vel accumbentes in lectulis cœnare solebant.

Eiusdem Dionysij miseram vitā describit Cic. in Offic.

4. *Seleucum* dicere solitum accepimus: Si satis norint homines quàm operosum, quamque molestum

lestum sit, vel modò tantarum rerum adeò numerosas epistolas aut scribere, aut legere, diadema proiectum neminem excepturum. *Cal. lib. 8. cap. 1. Antiq. lect.*

5. *Themistocles* audiens quosdam ambire magistratum: *Si mihi*, inquit, *duas ostenderetis vias, quarum vna ad infernum, altera ad tribunal duceret, multo libentius ingrederer eam, quæ recta ad infernum tenderet.* AElian. lib. 9. var. hist.

6. *Antigonus* filio dicebat: *An ignoras Regiam splendidam esse seruitutem?* Et: *Si quis nosset quantis malis diadema esset refertum, ne humi iacens quidem tolleret.* *Vide de cognitione sui.*

7. *Suantocopius* Bohemiæ & Morauiæ Rex ab Arnulpho Imp. ingenti prælio victus, cùm ægrè viuus euasisset, tandem ad montis cuiusdam pedem, depositis armis, & relicto equo, loca auia & solitaria petijt, in quibus aliquamdiu vagatus, vitam pomis agrestibus & radicibus sustentans, tandem ad tres Eremitas peruenit, & ab ijs in consortium receptus, reliquum ibi vitæ curriculum in summa paupertate exegit, nec interea cuiquam quisnam esset aperuit. Tandem iam morti vicinus socios suos ita affatus dicitur: *Me quis sim vos hactenus nescistis: Bohemiæ & Morauiæ Rex sum, vel potius fui, prælio victus in hac solitudine latibulum quæsiui, & apud vos inueni: vtramque vitam, Regis & priuati hominis degustaui, hoc sanctè vobis affirmo, nullā regni fortunā eremi trāquillitati præferendā. Radicibus enim, herbis, & aqua, optimū saporē cōciliat: cōtra pericula & curæ, qui-*

bus dies noctesq́; Reges anguntur, omnem cibum & potum amarum reddũt. Quamdiu Deo visum fuit, beatè apud vos vixi: at omne illud tempus, quod in Regno transegi, mors potius mihi, quàm vita videtur.

Vide Mensam Theolo-Philos.

8. *Simeles*, militum Adriani præfectus, cùm ægrè vacationem obtinuisset, & in agro septem annis, quod reliquum fuit vitæ, priuatus in otio & quietè exegisset, moriēs sepulchro suo inscribi iussit: *Simelis hic iacet, cuius ætas quidem multorum annorum fuit, septem tamen duntaxat annis vixit.*

Exod. 3.

9. Obsequentissimus Dei famulus *Moyses* quàm timidè, quamque cunctanter legationem ad Pharaonem suscepit? assignatum sibi à Deo munus tantùm non subterfugere parat, & onus, quod suis humeris impar existimabat, valentiori alicui imponi adeò humiliter ac demissè deprecatur, vt propemodum quasi contumaciter abnuēti & recusanti seruulo meritò subirasci Dominus videatur.

10. *Theodosius* Imp. non quæsiuit purpuram, sed quæsitus est ab ea. Vnde Claudianus:

Naz. Locū principem contemnere, princeps est sapientia.

Hac sunt innumeris per se quæsita trophæis,
Non generis dono, non ambitione potitus.
Digna legi virtus: vltro se purpura supplex
Obtulit, & solus meruit regnare rogatus.

Nam Gratianus Imp. proximè spectans imminentes in cladem totius Romani Imperij Gothorum victrices turmas, cùm ipse reuocaretur in Gallias, ob Alemannos iterum rebellantes Imperatoris absentia, & ob cladem Orientalem ferocioribus animis insolescentes, adorato numine, eius instinctu publicis Comitijs militaribus crea-

:eauit Orientalis Imperij, in locum Valentis :functi, Theodosium Imp. Hinc Augustinus, *lib. de Ciuit. Dei cap* 25. Gratianus, ait, Theodosium :gni participem fecit, cùm paruulum haberet : fratrem (Valentinianum,) auidior fidæ societis, quàm nimiæ potestatis. Seu: Gratianus, proiciens publicæ potius, quàm priuatæ vtilitati, heodosio dimidium cessit Imperium, cùm reliii dimidij iam ante fratrem adsciuisset sibi conrtem.

II. S. Ambrosius, *in Apologia Dauid c.6.* ipsum :egem atque Prophetam commendat, quòd, cũ oblata esset occasio, nullo negotio, nulloque i periculo Saul persecutoris, à Deo reiecti Re:,occidendi, regnique potiundi, à Deo sibi vnone Prophetica destinati, abstinuit tunc à neipsius, exspectans, vt à Deo mors eidem in:retur. Non minorem laudem meretur Theofius, qui cùm deuicto & occiso Maximo Ty-mo summa rerum posset potiri, voluit tamen m Valentiniano Iuniore partiri Imperium, m non solùm Italiam, ex qua deiectus à Maxi-fuerat, illi restituit, sed adiecit & Gallias, spanias, atque Britanniam. *August. 5. de Ciuit. t cap.26.*

III. Quia experientia didicerunt eos, qui ad norum fastigia euecti sunt, non diu consistere fastigio & lubrico culminis: magna Imperia gnis subiecta esse casibus, & Iouis fulmina sę-in alta cadere. Vide locum de fortunæ inconntia.

Cùm *Theopompo* summi honores essent ob-i, renuisse dicitur, quo nomine obiurgatus ab :e, quòd humilius ac minus esset filijs tradi- *Plut. in Lycurgo.*

turus regnum, quàm accepisset, *hactenus*, respondit, *maius quòd diuturnius*. Nam quæ moderata sunt, in longum tempus durant. Aliter hęc refert Val. Max. lib. 4. c. 1. *Nulli ferè magna bona & diuturna contingunt, non durat, nec ad vltimum exit, nisi lenta felicitas*. Seneca in Consol. ad Mar. & 7. de Benef. ca. 7. Idem epist. 39. *Segetem nimia sternit vbertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non peruenit nimia fœcunditas: idem animis quoque euenit, quos immoderata felicitas rumpit*. Philippus Cominæus lib. 10. Comm. ait: *Nihil est præstabilius mediocri vitæ genere, quod qui potest assequi & tueri, is omnium certè felicissimus est*. Didicit hoc Cominæus graui suo periculo: in vincula enim coniectus, ex ijs caussam ipse capitis dicere coactus est. Q. Curtius lib. 4. ait: *Nimiæ opes magnæ iacturæ sunt*. Quintil. *Nesciunt diu stare successus*.

Thomas Morus, Cancellarius Angliæ, de seipso canebat:

> *Agros ego haud porrectiores appeto,*
> *Non auream aut Gygis beatitudinem:*
> *Quæ sit satis sibi, vita sat eadem est mihi.*
> *Illud: Nihil nimis, nimis mihi placet.*

Ouid. 3. de Trist. ait:

> *Tu quoque formida nimium sublimia semper.*

2. *Belisarius* summus Iustiniani Imp. Pręfectus, vir manu strenuus, atque animi magnitudine, alijsque virtutibus nemini sua ætate comparandus, Gothos aliquoties Vrbe Italiaque pepulit, & profligauit; Persas, & Alanos, & Vandalos insigni robore repressit: quorum Regem Gelinerium in triumphum Constantinopolim duxit, itaque

itaque Africam rursum adiecit Imperio Romano. Quibus rebus sic præclarè gestis vt Iustinianus Imp. ei meritum virtutis præmium repræsentaret, præter infinitos honores illi delatos, monetam cudi curauit auream, in cuius altero latere imago impressa fuit Iustiniani, in altero Belisarij cum hoc elogio: *Belisarius decus Romanorum.* Hunc tamen, tot & tantis honoribus ornatum, propter leuem & friuolam regni affectati suspicionem, ab æmulis gloriæ ipsius suscitatam, non tantùm honoribus omnibus opibusque priuauit, sed etiam erutis oculis, eò calamitatis reduxit, vt è vili tuguriolo stipem sibi mendicare coactus sit, his verbis: *Date obulum] Belisario, quem virtus extulit, inuidia occacauit.* Procop. 1. bel. Persi. & Cedren.

Vide Theatrum hist. loco de pœnis contemnentium Pontifices.

3. *Plautianus* ex tenui loco à Seuero Imp. euectus ad summam potentiam, opesque longè maximas, tandem eò beneuolentiæ apud Imp. peruenit, vt is filiam eius nuptui dederit maiori suo filio Bassiano. Verùm ex amicissimo ita postea odio habuit, vt & hostem publicum appellaret, & depositis statuis eius per orbem terræ, graui eum insigniret iniuria, imò tandem in Capitolium eum vocatum, miserrimè trucidaret. *Spartian.*

Imago ludentis fortunæ, & rerum vicissitudo.

4. *Eutropius* vir Consularis longè potentissimus, atque adeò Arcadij Imp. tutor, propter quædam conuitia & contumelias in Imperatricem iactas, nedum à Rep. Imperatore iubente, submotus fuit, sed & bonis fortunisque omnibus, imò & vita tandem spoliatus, vt meritò Sanctus Chrysostomus, testis oculatus, exclamet, tantique viri casum admiretur,

inter cætera dicens: Quis hoc homine fuit excelsior? nonne in toto orbe diuitijs præcellebat? nónne eum omnes formidabant ac verebantur? Sed ecce factus est & vinctis miserior, & seruis miserabilior, & mendicis fame tabescentibus indigentior, per singulos dies præ oculis habens gladios in se exacutos, & præcipitia, & carnifices, & viam, quæ ad supplicium ducit. Vbi nunc inclytus ille Consulatus splendor? vbi illustres illi fasces? omnia illa præterierunt, procella vehemens folia deiecit, arborem spoliatam reddidit iam radicitus vacillantem, tantaq; vis venti impacta est, vt cùm neruos eius vniuersos concusserit, tum ipsam funditus prosternere minetur. Vbi nunc fucati illi amici? vbi compotationes & cœnæ? vbi parasitorum examen? Omnia illa nil nisi nocturnum somnium fuerunt, appetente die euanescens: flores fuerunt verni, vere exacto marcuerunt omnia: vmbra erant, & prçterierűt: fumus erant, & soluta sunt: bella erant, & direpta sunt: araneæ erant, & laceratæ sunt. *Vide Baronium Anno Christi 399. & Theat. hist. in loco de Eccles. immun. viol.*

Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

Esaiæ 40. *Omnis gloria hominis vt flos fœni.*

5. Postquam *Bernardus de Cabrera* Petri Regis Arragoniæ intimus & fidelissimus consiliorum administer, in aula multos honores feliciter percurrisset, varijsque exemplis monitus esset, nihil incertius esse beneuolentia aularum, opportunam missionem à Rege postulauit, & postquam obtinuisset, in Monasterium aliquod secessit, sibi & quieti porrò vacaturus. At Rex absentia viri deprehendens, res cùm priuatas, tum publicas pessum ire; denique sentiens, quàm vtile & commodum seruitium amisisset, reuocat Ber-

Bernardum, maioribus honoribus, quàm aliâs vnquam donandum. Nec abnuit vir magnus, redit, & gradus honorum ascẽdit, vnde paulo post præcipitatur. AEmuli enim, ægris admodum oculis adspicientes secundam eius existimationẽ crescere, illum apud Regem falsò accusant. Quibus tamen Rex credens, eum actutum honoribus, fortunis, atque adeò vita ipsa priuauit, quẽ tamen postea facti pœnituit, atq; serò cum animi magno mœrore didicit, calumniam impetu valuisse, nimiamque credulitatem, imò crudelitatem virum tam egregium, deq; se bene meritũ euertisse. Discat hinc Magistratus non temere excipere delationes.

6. *Aluarum de Luna*, Castellæ Connestablium, Rex Ioannes in oculis ferebat, si quem alium, eoque ad eminentes dignitates euexerat, vt solus Regem Regisque opes pro suo arbitratu regeret; sed tandem Rex expugnari se delatorum scelere permisit, tulitque vt Aluarus comprehẽderetur, atque publicè publicatis omnibus fortunis, capite multaretur. Vox eius à quibusdam, mirantibus secundam eius fortunam, excepta est: *Improuidi, quid ædificium ante operis fastigium prædicatis?* Videtur præscius & præsagus fuisse miserabilis casus, in quem paulo post fuit coniectus. *Fulgos. lib. 6. cap.* 11. *Themistocles: Homo lusus est fortunæ.*

7. *Iulius Cæsar*, qui tot tantaque bella gesserat, tot hostes profligarat, Imperij fines produxerat, tandem ob suspicionem affectati imperij in odium apud Rom. vocatus, ab amicis atque necessarijs, sine vlla perfidiæ suspicione trucidatur. *Suet. c.* 14. *& Liu.*

8. Cùm *Claudius Cæsar* deprehendisset insidias in se

in se sacrificantem structas esse, Senatum per Præcones properè conuocauit, lacrymisque & vociferationibus miseratus est conditionẽ suam, cui nihil tuti vsquam esset, ac diu publico abstinuit. *Suet. cap. 36.*

9. *Saturninus Imp. Rom.* inquit apud Vopiscum: *Nescitis amici, quid mali sit imperare, gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminent hasta vndique, vndique spicula: ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur. Non cibus pro voluptate, nõ iter pro authoritate, nõ bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quòd omnis atas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam, inhabilis videtur; sin minus, inest furor. Nam quòd Imperatorem me capitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatiũ mortis, solus perire nõ potero.*

10. *Augustus Cæsar* Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est: Domini appellationem, vt maledictũ & opprobrium semper exhorruit. Idem non temere vrbe oppidoue vllo egressus est, nisi vespere aut noctu, ne quem officij caussa inquietaret. *Sueton. c. 52.* Vide de Adulat. vana gloria, & honore.

al. Friderici III.

11. Symbolum *Maximiliani*, constans ex quinque vocalibus A. E. I. O. V. *Aquila electa iustè, omnia vincit*, denotabat legitimo seu legitimè electo magistratu, nihil esse sanctius, nihil magnificentius, nihil ad victoriam & felicitatem in bello & pace consequendam præstantius.

Adhæc Magistratus etiam oblatos non temere esse suscipiendos docent: 1. exempla eorum, qui honores delatos respuerunt, de quibus consule locum de Humilitate. 2. quòd huic ordini maximè

mè infestus est cõmunis humani generis hostis, diabolus, ideoque contra eum sæpe seditiosos ciues excitat. Contra *Moysen & Aaronem* Israelitæ insurrexerunt, cùm apud Pharaonem pro illis intercederent. (*Exod.5.*) seditionem mouerũt Chore Dathan, & Abiron. *Num.16.* interempti sunt à suis Imperatores, *Galba*, *Vitellius*, *Pertinax*, *Macrinus*, *Alexander*, *Gratianus*; & complures alij optimè Imperio ac Rebusp. præfuerunt, malam interim gratiam à suis retulerunt.

Primus vrbis Romæ conditor *Romulus* à Primoribus interfectus, corporeque minutissimas in partes dissecto, occultè sub vestib⁹ per portas asportatus fuit. *Dionys. Halic. lib.2. Val. lib.5.*

Miltiades in vincula compactus est: iniquis præmijs dimissi sunt *Cimon*, *Aristides*, *Demosthenes*, *Themistocles*, *Timotheus*, *Phociõ*. (*Plut.*) Spartani in *Lycurgum* parum grati fuerũt. (*Idẽ.*) Caussam apud Thebanos *Epaminondas* & *Pelopidas* dixerũt. (*Idẽ.*) apud Romanos eadẽ sunt fortuna vsi *Camilli*, *Scipiones*, *Seruilij*, & alij. apud Carthag. *Xãtippus*, & *Hãnibal*. (Val. l.5. & 9.) Hac de caussa *Scipio*, voluntarium in exilium abiens, Linterni reliquam ætatem egit, moriens ab vxore petijt, ne corpus suum Romam referretur, & sepulchro suo inscribi curauit: *Ingrata patria, ne ossa quidem mea habes*. (Liu. lib.8. Plut. Val. lib.5. ca.3. Oros. lib.4. c.10. Plin. de Vir. illust. c.49.) Pater Themistoclis dehortari eum à Reip. gubernatione volens, apud mare proiectas illi & neglectas triremes monstrauit, eundemque populi animum in Magistratus iam senes & inutiles factos esse ostendit. (*Plut. in ger. Reip. præc.*) ipsemet platano arbori similem sese esse dixit, ad quam cœlo

pluuioso homines confugiunt, sereno verò eandem lapidibus ac fustibus petunt. (*Plut. Arist.* 3. *Rhet.*)

3. Quòd nihil difficilius est, quàm alijs bene præesse; opus magnum & arduum imperare: (*Plato epist*, 7. *Tac. lib.* 1.) Inter omnia animalia homo maximè & moribus varius, & voluntate diuersus: in rectores suos magis, quàm pecus vllum in pastorem suum insurgit. (*Xenoph.* 1. *Cyr.*) Greg. Naz. in Apol. ait; *Reuera mihi videtur esse ars artium & disciplina disciplinarum homines regere, qui sunt inter omnes animantes maximè & moribus varij, & voluntate diuersi.*

4. Quòd sæpe multæ & magnæ molestiæ frustra & inutiliter suscipiuntur, & sæpe Resp. corruptior ac deprauatior est, quàm vt iuuari meliorque fieri queat: vbi sapientis non est, in superuacuum niti: (*Seneca ad Gallionem.*) vbi diligentia est plena simultatum, negligentia vituperationum, (*Cic. pro Flacco.*) Magnis licet honoribus colatur Magistratus, multis tamen malis & incommodis agitatur: (*Plato in Axiocho, Xenop. in Hierone.*) multa cogitur horrenda aspectu videre, multa tangere, & ex alienis miserijs molestias capere. (*Plut.*)

5. Ob damnum & iacturam rei familiaris. Nam dum res curantur publicæ, domesticæ peius curantur, nullum ex publico lucrum percipitur. (*Plato* 7. *Pol.*) Et qui multa agit, sæpe fortunæ sui potestatem facit, quam tutissimum est rarò experiri. (*Plut. in Demost.*) Hinc plurimi Magistratus pauperes. *M. Curius* (qui legatis Samnitum aurum offerentibus, cùm ipse rapas torreret, *malo*, inquit, *aurum habentibus imperare. Flor. lib.* 1.

lib.1.c.8.Plin.de Vit. illust.cap.33.) Aristides, Epaminondas, (qui non nisi vnicam vestem habuit, quæ cùm esset resarcienda, domi manere coactus fuit,) *Lysander Spartanus* (qui moriens non tantum reliquit, vt dotem filiæ assequerentur, vnde & dimittere eas mariti decreuerant, nisi retinere Magistratus graui pœna coegisset. *Fulgosus lib.4.*

6. Ob querelas & iudicia varia hominum, quibus nunquam satisfieri potest, (*Eurip. in Iphig.*) malè audiunt semper qui præsunt, belli maximè tempore, propter aduersos casus. (*Thucyd. lib.5.*) Idem Magistratus experiuntur quod apud Sophoclem de gregibus suis pastores conqueruntur; *Seruimus his, domini licet simus, tamen & hos, taceant quamuis, audire cogimur*, & quod de Samijs Pericles dixit; Similes eos infantibus esse, qui pultem à matribus ac nutricibus capiunt, plorare interim non desinunt. (*Arist.3.Rhet.*) Ac necesse est, quamuis rectè imperetur, multos irasci, quòd non tam multi homines iusti sunt, quàm qui iniuriam facere volunt, quoniam cupiditates ipsorum expleri non possunt. Boni autem partim multa magnaque expetunt, quæ assequi nequeunt; partim, cùm inferiores alijs habentur, ægrè molesteque ferunt, eamque ob rem culpam vtrique in Magistratus conijciunt. (*Xiphil.*) Quin & vitia Magistratuum leuicula libera à censura non sunt: quid illi agant, quemadmodum viuant, inquiritur. (*Plato epist. 4. Xenop. in Hierone.*) Neque res tantùm publicè administratæ, sed & singula verba notari, victus quoque, ioci, domus, ipsa familia, vxor, cubile curiosius conquiri solet. (*Plut. in præc. ger. Reip.*) In *Cn.*

Pompeio reprehēsum fuit, quòd vnico digito caput scalperet: in *Scipione* vituperatum, quòd somnum duceret longius. (*Ibid.*)

7. Magistratus est obnoxius inuidię, neque tam modesta vlla felicitas, aut virtus suis vtilis mitisue extitit, quam hæc non vellicarit. (*Sabel. lib.* 7.) Hæc sæpe fecit, vt præstantissimi viri post res feliciter gestas exulare fuerint coacti. *Belisarius*, vt dixi, omnibus dignitatibus ac facultatibus exutus à Iustiniano, (apud quem summa in authoritate & gratia ante fuerat) stipem ostiatim colligendo, sustentare sese necesse habuit, & dicere: *Date Belisario eleemosynam, quem virtus extulit, inuidia & ingratitudo deiecit.* (Volat. lib. 23. Egnat. lib. 5.)

Iul. Capitol. ait in M. Anton. Nemo est magnorum Principum, quem non grauis & falsa interdum fama perstringat. Et *Otho Imp.* multarum pertæsus calumniarum, frequenter dictitabat: *Nescitis amici, quid sit Romanum gubernare Imperium: mihi credite iam experto, qui iam mori malo, quàm imperare.*

Ioannes Arragonum Rex Anno 1479. febri correptus post vsum cœnæ Dominicæ, dum lectioni Euangelicæ & recitationi Psalmorum intendit, subito languore concidit, exclamans: *O miseros omnes, qui ad Principatus aspirāt, qui diuitias & nimios honores affectant! O felicem pauperum conditionem, & illorum securam vitam atq; beatā, qui panem comedunt cum sudore sui vultus! Mihi misero quid regnum, quid honores, quid obsequia plurimorum contulerunt? labores magnos, & multa corporis & animæ pericula. Vitam certè vixissem multo meliorem, si non Rex, sed pauperis agri cul-*

tor

tor fuissem. Inter hæc & similia extinctum esse refert Marinæus, *lib*. 18. *rer. Hisp*. Eisdem planè votis ac querelis *Alphonsum* fratrem eius Regem Neapol. ex hac vita emigrasse testantur historiæ.

Legimus (*inquit Maiolus in diebus* (*Canic. pag. mihi* 801.) de Rege quodam, qui nunquam ridere visus est, quique nullis rebus, quantumuis iucundis & facetis, ad risum commoueri potuit. Aulici & Consiliarij Regis sui ingenium admirati, fratrem Regis impellũt caussam tristitię vt sciscitetur. Cui Rex caussam indicaturus, postero die iubet foueam profundissimam, stratis in fundo ignitis carbonibus, parari, solium vetustate ferè corruptum superimponi, in quo fratrem diademate, sceptro, & cultu regio magnificentissimo ornatum collocat, abacum auro argentoque cælâto & varij generis vino epulisque exquisitissimis instructum poni iubet, adhibentur cantores voce & multiplici instrumento musico modulantes, ministrant mensæ nobiles aulici, nec quicquam regalis magnificentiæ desideratur. Interim fratris capiti Rex ensem filio bombycino imminentem è lacunari demittit, armatos milites quatuor subornat, qui strictis ensibus nouum Regem adoriantur, pectus hic, alter tergum, reliqui duo vtrumque latus mucrone petant. Quibus hoc modo constitutis, fratrem bono esse animo, demere supercilio nubem, & ridere Rex iubet.

Vide quæ antea de Dionysio ex 5. Tusc. Cic. allata sunt.

At is inter tot pericula totus perterritus, & penè exanimatus, quò se vertat, nisi præsentissimo cùm vitæ suæ periculo non videt,

videt, modò vt surgere, & abire sibi liceat, per Deos omnes precatur. Tum Rex: Talis est vita omnium ad gubernacula qui sedent: in his periculis vitæ & fortunarum omnium singulis momentis versor & ago. In Regio quidem sum cõstitutus Throno, at is singulis horis ruinam minatur: cùm nullum sit in Orbe Imperium tam firmum, quod non varijs casibus sit obnoxium. Quocunq; me verto, imminens periculum ante oculos positum cerno: Supra me Deum iudicem iustum, accuratam postulaturum paulo post à me totius vitæ & gubernationis meæ rationem, video, finemque singulis momentis vitæ meæ tenui filo dependentis imminentem vereri cogor: infra me si lumina defigo, gehennæ horribile barathrum infernalibus flammis ardens intueor: si ante me prospicio, vitam vario fortunæ ludibrio expositam considero, & casus Tragicos extimesco: retrò respiciens, vitam anteactam multis peccatis & erroribus deploro: si ad vtrumque latus oculos deflecto, imminentium vndiq; malorum congeriem, & ingruentium calamitatum pericula exhorreo. His malis exercentur quotidie, qui Imperia & Principatus tenent. Habes, frater, caussas tristitiæ meæ, quas dum singulis momentis mihi ante oculos pono, nullam mihi ridendi & ludendi caussam oblatam video.

Demosthenem Athenis profugum, memoriæ proditum est, fortunæ turbinibus infractum, adeuntes iuniores à Reip. cura impensissimè conatum auertere, cùm diceret: Si duæ viæ initio proponerentur, quarum altera ad suggestum ferret ac concionem, ad euidens exitium altera; præuideat autem aliquis, quæ in ciuilium administra-

tione

tione occurſent mala, quàm atrox inuidia, quæ ſubeunda certamina, quibus criminibus vita obnoxia, præſtare id inire iter, cuius exitus mors eſt. Cæl. Rhod. lib. 8. cap. 14. *Moyſes*,(Exod.3.)& poſt mortem eius *Ioſue*, à Deo ad ſupremum Magiſtratum vocati, ſuam imperitiam allegabant, & *Gedeon*. (*Iud.6.*)ad Angelum Dei dicebat: *Familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego infimus in domo patris mei.* Sic etiam *Saul* & *Dauid*, quando ad regnum vocabantur, indignos ſe,& infimo loco natos fatebantur, hinc Deus eos exaltauit. *Hieremias* (cap.1.) ſe puerum vocat, qui loqui neſcit. *Chriſtus* (Ioan. 6.) fugit, ne Rex creetur. Rectè igitur grauiſſimi Scriptores, vno ore affirmant, nullam eſſe artem maiorem, aut difficiliorem; quàm tractare Remp. ac proinde ſtultos meritò haberi eos, qui hoc munus, alijs imperādi, temerè affectant. A quo vitio nos meritò ad extremum deterret illud Syracidis cap. 11. *Multi Tyranni ſederunt in Throno, & poſt modicum tempus, qui non putabatur, portauit diadema ipſorum: multi potentes repentè oppreſſi ſunt, & gloria eorum tradita eſt alijs. Cyrus*, ab ipſo Deo conſtitutus Rex & Monarcha Perſarum, rebus maximis præclarè & fortiter geſtis, glorioſiſſimus fuit; ſed à fœmina Tomyri Maſſagetarum Regina amputatum illius caput in vrnam, humano ſanguine repletam, proiectum ferunt cum hac exprobratione: *Satia te nunc humano cruore, quo nunquam antehac expleri potuiſti. Darius* Perſarum Monarcha, qui ſe Regem Regum, & Deorum conſanguineum vocabat, ab Alexādro Magno victus, & à proprio miniſtro Beſſo miſerè trucidatus fuit. Magnum illum *Pompeium* AEgyptio-

Oſee 8. *Ipſi regnauerunt.*

ptio-

ptiorũ ſpadones turpiter interemerunt. Achab Regis vxor *Iezabel* à canibus deuoratur. (4. Reg. 9.) *Balthaſar* vna nocte & regno, & vita exuitur. (*Dan.* 5.) Idem Aſſuero accidiſſet, niſi coniurationem miniſtrorum Mardochæus detexiſſet. (*Heſt.* 2.) De aliorum Regum & Principum repentino & inopinato interitu, & de pœnis ambit. (Iulij Cæſ. Iuliani, Heliog. &c.) conſule Theatrum hiſtoricum: vide etiã verſus Maphæi Vegij poſt Virg. de Turno & AEnea:

O fragilis damnoſa ſuperbia ſceptri, &c.

SIGNVM XII.

Annonæ prouidere.

ANNONAE PROVIDERE, ET CVrare vt neceſſaria ad victum ciuibus non deſint.

1. ANtoninus Pius & *M. Antoninus*, in penurijs triticum, oleum, vinũm, & huiuſmodi magno pretio empta vili populis erogabant & quandoque donabant.

2. *Tiberius Cæſar* in communibus calamitatibus peſtis, incendij, vel inopiæ proprijs pecunijs eis opem ferebat. *Tacit.* 4. *Ann. num.* 25.

3. *Theophilus Imp. Conſtantinop.* vxorem habuit admodum auaram, vt quæ mercaturam etiam tam terra, quàm mari exercuerit. Accidit vt Imperator per feneſtram proſpectans ingentem onerariam in portum appulſam conſpicatus, miſſo puero cuianam ea eſſet, vnde veniret, & quas merces veheret percunctari iuberet. Vbi verò intellexit vxoris tam nauem, quàm merces eſſe, nautis

nautis mandauit, vt statim quæ sua essent quisq; exportarent: quo facto, igne iniecto, nauim, & quidquid in ea erat, comburi iussit, vxorem, quæ hæc spectabat, austero vultu sic affatur: *Me Deus Imp. fecit, at tu nauclerum & mercatorem facere me satagis. Tu scito subditorum nostrorum esse mercaturam exrecere, & victum inde quærere: quòd si nos totius Imperij redditibus non contenti, etiam mercaturæ vtilitates ad nos rapiamus, vnde subditi nostri & vitam sustentabunt, & tributa nobis soluent?*

4. Erat (*ait Maiolus in Diebus Canic. sub finem 1. partis.*) paucis abhinc annis *Storax* Neapolitanus ciuis delicatulus, fastuosus in illa vrbe annonæ præfectus: quem cùm non bona fide munus suum exercere plebs famis impatiens putaret, irruit in eum: ipse verò aufugiens, in æde S. Augustini sepulchro seipsum abdidit, sed tandem inuentus, & lapidibus sauciatus, extractus, in frusta totus discerptus à furente plebe est, adeò vt eius sanguinem non pauci lamberent. Propterea edidimus hoc carmen:

Storax, qui viuens subijt sepulchrum,
Mirum, defunctus caruit sepulchro.

De Herode vide Ioseph. lib. 5. cap. 12.

5. *Basilius Macedo* Imp. ciues quosdam tristes conspicatus, mœstitiæ caussam rogauit. Qui intrepidè Imperatori: O *Domine*, responderunt, *quidni tristemur, qui mortẽ nostram ac liberorum præsentẽ oculis videmus, cùm duos medios frumenti aureo vno mercari cogimur, & cùm iam pecunia deficiat, nunquid propediem deficiet & vita?* His auditis Rex ingemuit, & pecunijs mœrorẽ dissoluit. Tũ eos, qui ciuilib⁹ præfecti erãt negotijs, quòd tãtę indigẽtiæ se nõ fecissent certiorẽ, Magistra-

gistratu amouit, ac dignitate priuauit. *Cuspin.* Vtinam in omni Rep. Magistratus, qui rebus vendendis & emendis, tum ad cultum, tum ad victû necessarijs præsunt, ne quid ad sufficientiam vitæ deesset, ex fide & officio prouiderent, & magistri fori, seu rerum venalium curatores, curarent, vt omnia sine fraude venalia exponerentur, & iusto pretio emerentur.

Theophrastus in libris de leg. ostendit Agoranomis apud Athenienses duo præcipuè curanda fuisse, vt omnia in foro compositè citraq; tumultum agerentur, deinde vt abstinerent à mendacijs non vendentes modò, sed etiam ementes.

SIGNVM XIII.

Artium professores honorare.

ARTIVM, BONARVM PROFESSoribus honores & stipendia pronuntiare & curare.

1. M. *Aurelius Antoninus Imp.* cognomento Philosophi gloriosus, Philosophos magnó in pretio habuit, in vrbe Atheniensi Doctores omnis doctrinæ annua mercede conductos constituit, ad omnium gentium vtilitatem. *Dio & Xiphil.*

2. *M. Antoninus Pius Imp.* antecessor prædicti Philosophi Rhetoribus & Philosophis non solùm annua salaria, sed & honores per omnes Prouincias decreuit. Quos autem otio abuti cernebat, eis salaria à publico præberi vetuit, nihil iniquius esse dicens, quàm in eos Remp. esse beneficam, qui nihil ipsi in Remp. conferrent laboris

boris & beneficij. *Pontā.c.11.& 42. de liber. Alex. lib. 2. c. 25. Vide Baron. Anno Christi 162. & locum de Doctorum præmÿs & honore.*

3. *Alexius Comnenus* Imp. Constantinop. Musæum exstruxit, in quo publicè docerentur pauperum liberi, Magistris & Pœdagogis constitutis, victuque tam docentibus quàm discentibus ordinato. *Zonar. Tom.3. Annal.*

4. *Iulius Cæsar* valde commendatur, quòd Professores Medicinæ & artium liberalium, quo libentius & ipsi Vrbem incolerent, & cæteri eam appeterent, ciuitate donauit. *Suet.* Sciebat enim Platonem verè dixisse, (*5. de Rep. & epist.7.*) beatas illas esse Resp. vbi studiosi sapientiæ regunt, vel earum Rectores sapientium consilio parent. & Seneca: *Sæculum est aureum, quando Sapientes regnant.* *Vide signũ 2. & 5. par.*

5. *Gothorum Reges* imperabant Professoribus salarij tardius persoluti etiam vsuras deberi.

6. *Vespasianus* Græcis Latinisque Rhetoribus annua centena constituit, seu è Fisco dedit: (*Suet.*) ea reddũt bis mille & quingentos Philippæos, seu ducatones.

7. *Vicentini Sabellicum Rhetorem* obscuri adhuc nominis peregrè transeuntem, dicendi facultatem in eo admirati, argentea patera magni ponderis, &, quod plus fuit, ciuitate donârunt. *Sabel. lib. 7. cap. 5.*

8. *Ioanne Campegio* Bononiensi publico decreto in Patauinum Gymnasium accersito, posteaquam eius accessus appropinquare dictus est, ob excellentem eruditionem à Magistratibus vrbis (quod non nisi Regibus aut summis Principibus dari consueuerat) à Gymnasiarchis, & omnifa-

riam Professoribus, ingentique officiorum frequentia itum est obuiam, vt nulla hominum memoria, Professorem honorificentius acceptum viderit Patauina ciuitas. *Ibid.*

9. Zonaras in Annal. refert, *Iustinianum* Imp. antiquitus constitutas in quoque oppido annonas, Professoribus bonarum artium dandas, de consilio Præfecti sui sustulisse, & ideo rusticitatem & barbariem occupasse inhabitantes. *Constantinus* autem Imp. mercedes Professoribus & salaria reddi iussit. *L. Medicos*, §. *fin. C. de Prof. & Med. lib.* 10.

10. *Athalaricus* Rex Senatui Romano de stipendijs Professoribus soluendis hoc modo rescripsit: Cùm manifestum sit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus doctoribus adolescentiū aliquid subtrahi, qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta prouocādi. *Cassiod. lib. 9. var. epist.* 21.

11. *Alexander Mammea* Rhetoribus, Grammaticis, Medicis, &c. salaria instituit, auditoria decreuit, pauperum filios publicè aluit. *Cuspin.*

12. *Leo Macelles* Imp. cùm aliquando Eulogio Philosopho stipendium dari iussisset, quodam ex eunuchis dicente: pecuniam illam militibus esse impendēdam, dixit: *Vtinam mea ætate fiat, vt stipendia militū in Philosophos cōferantur.* Suidas.

13. *Ferdinandus Neap. Rex* grandē pecuniæ summā quotannis ex ærario pendendā statuit Rhetoribus, Philosophis, Theologis, qui publicè Neapoli docerent: (*Pontan. de liber. c.* 29.) Egregium certè factum & perpetua commēdatione dignū, eos alere, quorū vtilitas non ad parētes solùm & sanguine coniūctos, verùm etiam ad totā patriā

& vniuersum terrarũ Orbem redundare potest.

14. *Franciscus I. Galliæ Rex*, verus Musarum Mecœnas & Mineruæ filius, Parisijs in omni litterarũ genere Professores annuo stipendio, CD. librarum, in singulos constituit, quos Regios vocant; qui absque stipe docerent publicè. Hacque ratione factum est, vt rudis illa & bellicosa Gallia litteris quoque & pacis studijs ornaretur.

15. *Lycurgus* obijcientibus, quòd Rhetoribus daret mercedem; *Si quis*, inquit, *profiteatur se filios meos mihi redditurum meliores, non mille drachmas, sed omnium facultatum dimidium effunderem.*

16. Potentiss. sapientiss. & religiosiss. *Rex Poloniæ Stephanus* tanti fecit M. Antonij Mureti diuinam eloquentiam, vt annuo stipendio mille quingentorum aureorum nummorum eum in Cracouiensem Academiam inuitandum censuerit, promisso amplissimo viatico, & insuper honestissimi sacerdotij certissima spe proposita, vt videre est in ipsius Mureti epistola *66*. Cùm autem Gregorius XIII. Pont. Max. hanc Stephani Regis sollicitationem cognouisset, quem Romæ habebat Muretum, nullo pacto dimittendum decreuit, sed aucto liberaliter stipendio, honorificentissimè detinuit. Cuius ille Pontificis authoritati tantum tribuit, vt etiam minore stipendio, quàm Rex proposuerat, illic vsque ad extrêmum vitæ diem haud illibenter permaneret.

SIGNVM XIV.

Assiduè adesse subditis.

ASSIDVE SVAE CVRAE COMmissis adesse.

1. TRibunum plebis diem integrum ab vrbe Roma abesse nequaquã licebat, ne auxilij latio, cùm opus esset, ciuibus deesset. Apud eosdem Romanos Tribuni plebis domus cuiuis patebat, foresque per diem perque noctem reclusę erant, & congressus faciles præbere, neminem aditu arcere, & cuiuis opem imploranti præsto esse disceret. *Alex.lib.* 1. *c.* 3. Prætorem vrbanum plus decem continuis diebus Roma abesse non licebat. *Idem lib.*2.*cap.*15.

2. Apud *Heduos* qui summum gerebat imperiũ finibus excedere non poterat.

3. *M. Cato* Consul Rom. post triumphum Hispanicum virtutem suam non remisit vel laxauit, sed non secus atque qui primùm attingunt Remp. honoremque & gloriam sitiunt, operam suam omni in re amicis ciuibusque obtulit. *Plut. in Catone maiore.*

4. *Cato Minor* Quæstura functus, non tamen à statione decessit ærarij, sed serui eius quotidie agebant ibi, acta describentes: ipse codices, quibus ratio es procurationis publicæ pecuniæ descriptę ab Syllæ temporibus vsque ad quęsturam suam erant, comparatos quinque talentis, semper in manibus terebat. Curiam ingrediebatur primus, postremus digrediebatur. Cùm frequẽter cæteri coirent segniter, sedens legebat submissè,

missè, prætensa libro toga. Nunquam cùm Senatus haberetur aberat. *Idem.*

5. *Claudius Imp.* legem tulit, ne Senatori vltra septimum ab Vrbe lapidem iniussu Imperatoris abesse liceret. *Suidas.*

6. Homerus *Agamemnonem* Regem *ποιμένα λαῶν*, (pastorem populorum) appellat: pastorem enim oportet semper adesse suis ouibus, & curare, vt saluæ sint oues, & habeant vnde viuant.

SIGNVM XV.

AB AVARITIA, SEV A SITICVLOSA rerum cupiditate alienum esse.

Auaritia fuga.

AVaritia meritò reprehenditur in Magistratu, cùm eius sit ditare potius, quàm ditescere. (*Plut. in Apoph.*) Neque turpe duntaxat, sed etiam sceleratum ac nefarium est habere quæstui Remp. seu è Rep. quæstum facere. (*Cic. 2. de Off.*) Adhæc auari Magistratus custodiunt populum, non vt pastores gregem, sed vt lupi. (*Dion in Augusto.*) Itaque Imp. *in Nouellis suis Const. Const. 8.* Omnium malorum caussam, cunctorum flagitiorum finem ac principium esse affirmat pecunias ex officijs quærere. Et Sacræ litteræ iubent eligere Magistratus non solùm sapientes; sed etiam eos, qui auaritiam oderunt. (*Prou. 18.*) Iethro ad Moysen ait, Exod. 18. v. 21. *Prouide viros qui oderint auaritiam.* Pessimè certè se habet Resp. cùm

ad eius gubernacula, auari sedent. Quid enim firmi sanctiue ab ijs exspectādum est, quorum studia & cogitationes ad auaritiam tantùm referūtur. (*Demosth. adu. Aristocratem.*) Syr. c. 10. v. 10. ait: *Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet.* Quæ fides, quis Reip. amor in eo esse poterit, qui pecunijs semper inhiat, cuius mens cumulandis thesauris inflammatur, qui bonum publicum spernit, priuatum solicitè quærit & ambit? Nihil is pensi, nihil sancti habet præ vtilitate priuata; imò fidem, probitatem, cæterasque artes bonas subuertit auarus; pro his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere docet: (*Sallust. Catil.*) Rectè dixit Val. Max. (lib. 4.) *Ii demum penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu stare potest, vbi minimum pecuniæ cupido sibi vendicat.* Nam, vt ait Lact. lib. 1. Diuin. Instit. c. 4. *à quibus abest studiū lucri, abest etiā voluntas peccandi, & caussa fallendi.* Contra Iuuenalis ait, Sat. 14.

— sed quæ reuerentia legum,
Quis metus, aut pudor est vnquam properantis auari?

Cui nihil satis est, eidem nihil turpe est, *ait AElian. lib. 14. c. 3.* Anselmus:

Sēper auarus amat, mendacia, furta, rapinas.

Auaritię dediti Magistratus subditos perpetuò vexant, bene meritos prætereunt. Hinc Cic. 2. de Offic. *Nullum est vitium tetrius, quàm auaritia, præsertim in Principibus & Remp. gubernantibus.*

Hinc etiā Ethnici Magistratus auaritiā atq; adeò auaritiæ suspicionem studiosissimè defugiebant.
1. *Q. Fabius Gurges, Cn. Fabij Pictores, Q. Ogulnius*, reuersi ex legatione, quā susceperāt ad Ptolemæum

lemæum Regẽ munera,quæ ab eo priuatim acceperant,in ærariũ; & quidem prius, quàm ad Senatũ legationẽ referrent, detulerunt: de publico ministerio nihil cuiquã præter laudem bene administrati officij accedere debere iudicãtes. Veruntamen (quæ humanitas fuit Senatus) data sunt Legatis quæ in ærarium reposuerant, non solùm Patrum Conscriptorum decreto, sed etiam populi permissu, eaq; Legatis Quæstores promptè vnicuiq; distribuerunt. Ecce verebantur integerrimi viri, ne fortè congiarij acceptio aliquid de ipsorum fide ac integritate delibaret, quam vt præferrent, publicè reddebant, quæ publicè acceperant. *Val.lib.4.c.3.exemp.9.* *Liberalitas Ptolomæi.* *Abstinentia legatorum.* *S. P. Q. R. æquitas.*

2. *Fabricius* Consul Rom. Legatus ad Regem Pyrrhum (qui aduersus Romanos Tarentinis auxilium tulerat) missus, de redimendis captiuis, ab Rege sollicitatus fertur, quarta ei regni parte promissa, vt Romanis destitutis, ad se transiret. Verùm nec ista, quantumlibet maximę spei, ostẽtatione permotus Fabricius, à suscepto negotio se abduci passus est. *Eutrop.lib.2.Rom.Antiq.*

3. Deliberantem *Octauianum Augustum* post sopita bella ciuilia, & profligatum M. Antoniũ, num Rom. Imperium suscipere vellet, liberè dehortatus est *Agrippa* ne acciperet, tametsi certò sciret, euecto ipso ad id fastigij, se quoq; ad altissimos dignitatũ gradus promotũ iri; sed animo aduersus cupidinẽ inuicto, publicam rẽ anteha-buit priuatæ vtilitati, (*Dio lib.52.*) iuxta illud:

Publica priuatis anteferenda bonis.

4. *Alexander Seuerus* Petronium Thurinũ familiarem, quòd his, qui petebãt aliquid à Cęsare, vendidisset suum patrocinium, mentiens interim *Vide signa 28. & 51. pars. 2.*

 multa,

multa, damnatum ad stipitem alligari iussit, supposito igne ex humida materia, & præcone clamante: *fumo punitur, qui fumos vendidit.* AEl. Lampr.

5. *Iugurtha Rex* cùm pecunia Romanos exagitasset, iussusq; tandem à Senatu esset paucis diebus Italia decedere, postquam Roma egressus est, fertur sæpe tacitus respexisse, & postremò dixisse: *O Vrbem venalem, & mox perituram, si emptorem inuenerit:* quod paulo post euenit. Romani enim, cùm antea inuicti essent, sola auaritia victi sunt, & antiquum nominis decus amiserũt. *Brus. lib. 1. cap. 1. ex Sallust.* Rectè ergo vult M. Cato magna imperia euerti luxuria & auaritia; & Sallust. ad Cæs. de Reip. ord. cùm inquit; *Auaritia bellua fera, immanis, intoleranda est, quæ incendit oppida; agros, fana, atque domos vastat; diuina cum humanis permiscet; neque exercitus, neque mœnia obstant, quò minus vi sua penetret; famam, pudicitiam, liberis, patria, atque parentibus cunctos mortales spoliat.* Itaq; meritò à S. Paulo (1. ad Timoth. 6.) *radix omnium malorum* appellatur. Nam vt virtute radicis pullulant stirpes, rami, frondes, flores, atque fructus; ita vitio auaritiæ pullulat contemptus Dei, odium proximi, & omnium, etiam coniunctissimorum, despectio. Atque hinc nihil seuerius legibus suis Prometheus, & Numa Pompilius prohibuerunt, nulli peccato grauiores constituerunt pœnas, quàm si auari & peculatores essent Iudices. Prouidè etiam apud nonnullos populos lege cautum est, ne ij, qui agros hostibus finitimos haberent, in consilium adhibeantur de bello, quod

cum finitimis suscipiendum est, quasi rei priuatæ aspectus impediat, quò minus prudẽs consilium quis capere possit. *Arist.7.Pol.c.10.* sapiens igitur admodum est illa cohortatio Leonis Imp. ad filium Principem: *Consultores adhibe experientes rerum, prouidos, perspicaces, ærumnarum ac prosperitatis tuæ socios, ad cogitandum solertes, fideles, qui tibi neque ad gratiam obtemperabunt, neque illi, qui rei susceptor existit, neque sibi mutuo; sed qui quod cogitant dicunt, qui simplici animo & incorrupto sunt, nullumq; ex ijs rebus lucrum quærunt, sed eo ipso tempore quid maximè vtile sit explorant. Sunt enim, qui cùm lucrum aliquod vel compendium, aut ad se, aut ad eos, quos charos habent, atque diligunt, pertinere posse vident, totam iudicationem rei eò transferunt: & quia pertinaces sunt, vniuersum consilium ab vtilitate cõmuni, ad id, quod ipsi volunt, deducunt.*

6. Eusebius (*de Vita Const. lib.4.c.29. & 30.*) dum agit de pio officio *Constantini Imp.* in curandis aulicorum morbis, ait: Fertur cuidam ex suis ab se aliquando prehenso dixisse: *Quò vsq; tandem, O bone, inexplebilem hanc auaritiam cumulamus?* Deinde cùm corporis humani perfectæ ætatis circumscriptam mensuram hasta, quam manu tenebat, humi impressisset: *Omnes*, inquit, *vitæ diuitias, & totius Orbis opes si domi haberes, tamen plus hoc à me circumscripto loculo non possidebis, si & illud fortè possederis.* Huiusmodi dictorum & factorum modum sibi nullum statuebat beatus Imp. resque ipsæ persuadebant, Imperatoris hęc quasi diuinitus edita præcepta non nudis verbis,

ſed diuinis oraculis ſimilia eſſe. Hæc Euſebius, & probè quidem, ait Baronius Anno Chriſti 326. ſecundùm illud Prou. 16. *Diuinatio in labijs Regum*. Nam Conſtantinus de Ablauio viro Cõſulari, & Præfectura Prætorij, alijſq; inſignibus decorato vera vaticinatus eſt, cùm finem infeliciſſimũ ſub Conſtantio Conſtantini filio ſit conſequutus: in morẽ enim pecudis fruſtatim diſſectus, incertũ eſt, an, vel vbi fuerit humili ſaltẽ ſepultura donatus, propterea quòd auri cupidiſſimus, & auro corruptus præclaris & de Imperio optimè meritis viris necem inferre ſtuduerat. *Vide in Theatro hiſt. pœnas auar. & homic.*

Rurſum ad compeſcẽdam Magiſtratuum auaritiam idem Conſtantinus diuerſas ſanxit leges, & aduerſus Aduocatorũ rapinas ſic ad Baſſum reſcripſit: (l. 1. de poſt. Cod. Theod.) *Aduocatos, qui conſceleratis depactionibus ſuæ opis egentes ſpoliãt atq; denudant, non iure cauſſæ, ſed fundorum, pecorũ, & mancipiorum qualitate rationeq; tractata, dum eorum præcipua poſcũt coacta ſibi pactione tranſcribi; ab honeſtorum cœtu iudiciorumq; conſpectũ ſegregari præcipimus.*

Anno Chriſti 331. idem Cõſtantinus, inuigilans ex more, ne prouinciales à prouinciarum Rectoribus cõprimerentur varijs pecuniarũ indebitis exactionibus, eiuſmodi Chriſtiano Principe dignã edidit ſanctionẽ: (l. 1. de off. Rect. prou. Cod. Theod.) *Ceſſent iam nũc Officialiũ manus, ceſſent, inquam: nam ſi moniti non ceſſauerint, gladijs præcidentur. Non ſit venale Iudicis velum, nõ ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium, non viſio ipſa Præſidis cum pretio. Æquè aures iudicantis pauperrimis ac diuitibus reſerentur. Abſit ab*

Magiſt. auaritia cohibetur.

ob inducendum.

ab inducendo eius qui Off[illegible] Princeps dicitur, depredatio. Nullas litigat[illegible] adiutores eorundem Officij Principum concu[illegible] adhibeant. Centurionum, aliorumq; officiat[illegible]ua magnaq; poscẽtium intolerandi impetus ob[illegible]dantur, eorumq;, qui iurgantibus Acta restituunt, inexpleta auiditas tẽperetur. Semper inuigilet industria Præsidalis, ne quidquã à prædictis generibus hominũ de litigatore sumatur. Qui si de ciuilibus caußis quidquã put auerint esse poscendũ, aderit armata censura. quæ nefariorum capita ceruicesq; detruncet, data copia vniuersis, qui concußi fuerint, vt Præsidum instruãt notionem. Qui si dißimulauerint, super eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos Prouinciarum, aut apud Præfectum Prætorio, si magis fuerit in vicino, vt his referentibus edocti, super talibus latrocinijs supplicia referamus. &c, Quòd Imp. prohibet Iudicis velum esse venale, aduersus eos ministros, qui aliquid à litigatoribus exigebant, vt admitterentur ad Iudicẽ, pœnam intendit. Vocabantur hi admissionales. Secretarium vocat locum, vbi Iudices caussas audiebant, & cognoscebant.

Vtinam Magistratus auari (qui aureis retibus vmbras mundi venantur, & sepulta virtute, Pluti & Mãmonis idola adorãt) & oẽs aurisugæ, põderarẽt illud Tiberij Imp. ad Sophiã Iustini Imp. viduã: *Ad thesauros in terra defossos antiqua pertinet execratio, his verbis ab Epimenide pronũtiata:*

Quas hominis congeßit opes industria auari,
Hæredis sparget prodiga dextra mali.

Et illud Ambrosij: *Sæpe quod auarus summa cõgessit solicitudine, præcipiti effusione dilapidat hæres luxuriosus.* Item quod Franc. Petrarcha respondit Carolo IV. cùm quęreret quomodo Regnum stabile possit conseruari: *E medio capitales publicæ pacis ac humanæ societatis pestes tollantur, inuidia, auaritia, ira, superbia: contra misera est Reip. facies, vbi omnia hæc mala cateruatim dominantur.*

Deut.27.c.v.17. prohibetur Regi immensa habere auri pondera, subaudi ad auaritiam. Plut. ait inter familiares Alexandri Magni fuisse Perdiccam, qui cùm videret Alexandrum quidquid ingenti sumptu ac labore acquisiuisset, summa facilitate dilargiri: *Dic mihi*, inquit, *Princeps serenissime, si quidquid habes alijs dederis, tibi quid reseruas?* Tum Alexander: *Superest*, inquit, *mihi gloria eius quod dedi & acquisiui, & præterea spes eius quod daturus & acquisiturus sum. Et porrò hoc mihi credas, si putassem cogitaturos homines quæ cepi, ea me cupiditate vel auaritia incensum cepisse, ne vnam quidem (ita me Mars amet) oppidi vllius pinnam deiecissem, imò ne vnam quidem pugnam inijssem, etiamsi mundi vniuersi dominium occupaturus essem. Sed hic consiliorum meorum finis est, vt mihi gloriã pariam, opes inter alios partiar.* Rectè, nam pecuniæ auarus, existimationis est prodigus.

Non omittendum hic illud emblema Alciati:

Exprimit humentes, quas iam madefecerat ante,

Spon-

Spongiolas cupidi Principis arcta manus:) *Vide Tac. lib. 16. & Liu. lib. 2. bel. Punic.*
Prouehit ad summum fures, quos deinde coercet,
Vertat vt in fiscum, quæ malè parta, suum.

SIGNVM XVI.

AVCTORITATEM COMPARARE, ET partam tueri ac stabilire moderata facilitate ac familiaritate, seu grauitate cum humanitate & morum facilitate coniuncta, amorem conciliante pietate, prouidentia, & forma dignitate. *Authoritatem tueri.*

PER auctoritatem Magistratus subditi magis in officio continentur, quàm viribus, cùm nihil potestas Regum valeat, nisi prius valeat auctoritas, (salus & custodia Principatus.) *Q. Curt. lib.* 8.

1. *C. Marium* in profundum vltimarum miseriarum abiectum, ex ipso vitæ discrimine beneficio maiestatis emersisse scribunt. Missus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit, sed claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde ac tremens fugit. *Val. lib.* 2. *c.* 10.

2. De *Philopæmene*, ait Iustinus, *lib.* 32. iacentem Messenij seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis

eatis interficere ausi non fuerunt.

3. *Iulius Cæsar* seditionem exercitus verbo cōpescuit, *Quirites* pro militibus appellando.

4. *Octauianus Aug. Imp.* vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit, & vnico dicto exercitum compescuit tumultuantem: *Vos iuuenes audite me senem, qui iunior senes audiui*, vel, *quem senes iuuenem audiuerunt.* hac sola voce eos coercuit. *Suet.* 10. *Tac.* 1. *Annal.*

5. *Valentinianus* Imp. cùm ex more concionem esset habiturus ad milites, oborto tumultu eorū, qui indignè ferebant ipsum prouectum ad culmen Imperij, elata tunc ipse prosperè dextra, plena fiducia, seditiosos ac pertinaces increpans, ex insperato compescuit. *Ammian. lib.* 26.

Datur hęc auctoritas à Deo, (*Cic. pro lege Man.*) qui etiam quos vult punire magistratus, ab eis populum permittit abalienari vt contemnantur, & auctoritas ipsorum sensim intercidat. Conciliare sibi, & retinere eandem possunt, qui erigunt animos ad veram religionem, pietatem, iustitiam, cæterasque virtutes, qui sapientia ciuili se muniunt, & nimiam seu immoderatam facilitatem ac familiaritatem deuitant. Nam cōtinuus aspectus, (vt & assiduus aditus,) minus verendos magnos homines ipsa satietate facit. (*Liu. lib.* 35.) S. Augustinus ait: (quando dist. 86.) *Dum nimia seruatur humilitas, regendi frangitur auctoritas.* Callistratus, c. 19. de Offic. Præf. *Ex cōuersatione æquali nascitur contemptio dignitatis.* Claudian. *Minuit præsentia famam.*

1. *Pericles*, antea familiaris maximè & comis, simulatque Remp. attigit, ab omni cœtu amicorum & conuiuijs sese abiunxit. Plut. addit rationem:

nē: *Comitas enim facile fastū omnē atterit, & in familiari cōsuetudine agrè custodias illud opinionis de te augustū.* Apulei⁹ de Deo Socr. ait: P*arit cōuersatio cōtēptū, raritas cōciliat ipsa reb⁹ admirationē*

2. Hinc *Persarum Reges* à conspectu vulgi se remouebant, & rarissimè copiam sui faciebant, ne familiaritate & frequētia vilesceret regia maiestas. Neq; enim adire Regē, vel alloqui sine eius iussu, & nisi per internūtium licebat, teste Herodoto, *lib.1. Vide* Ammian. *lib.14. & c.4. Esther.* *Xenop. in Agesil. laudat.*

3. Ideo nonnulli secessus & solitudinem quærunt, quasi maior è longinquo reuerentia, vt Tac. ait. *Tiberius Cæsar* se è medio quàm longissimè amouit, dubium vxorisne tædio, an vt, vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur, atque etiam augeret. *Suet.*

4. *Miscenda* autē (inquit Seneca de Tranq.) *sunt ista, & alternanda solitudo & frequentia.* Quid enim est ineptius, quàm si Magistratus locis solis perpetuò delitescat, solitudine nimium, & vmbraculis potius hortorum, quàm luce ciuiū delectetur? *L. Torquatus* iam tertium Consul omnium consensu renūtiatus, valetudinē oculorū excusauit, inquiens, indignū esse Remp. & fortunas ciuiū ei committi, qui alienis oculis vti cogeretur. (*Liu. lib.26.*) Qui per interpretes, seu delegatos dūtaxat alloquūtur subditos, ij fallūtur sæpe, nec intelligūt necessitatē vrgentē, nec ambitiosorum factiones, nec oppressiones à magnatib⁹ inflictas subditis; nec vlla illos capit libido adhibendi remedia malis, quæ ignorant: imò mille fraudibus fenestram aperiunt per ipsos interpretes, quos ceu dominandi socios assumunt, quique aliud sæpissimè referunt, quàm respondetur. Hinc Aurelianus apud Vopiscum: *Ego à patre meo audiui*

Diocletianum Principem *iam priuatum dixisse: nihil esse difficilius, quàm bene imperare. Colligunt se quatuor aut quinque, atque vnum consilium ad decipiendum* Imp. *capiunt; dicunt quid probandū sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non nouit: cogitur hoc tantùm scire, quod illi loquuntur, facit Iudices, quos non oportet; amouet à Rep. quos debebat obtinere. Quid multa? vt Dioclet. ipse dicebat, bonus, cautus, optimus venditur* Imperator. Sic *Galba* regebatur trium arbitrio, *teste Suet. c. 14.*

5. *Theodoricus Rex Galliæ*, quia moderationem Regni omnem alijs committebat, & ob abditam & aulicorū arbitrio moderatam vitam à Proceribus Monasterio inclusus est. *Gaguinus lib. 3. de gest. Franc.* Caueant igitur Magistratus, ne nimiopere otium & solitudinem affectent, prætextu auctoritatis stabiliendæ, & ne alijs temere Reip. regimen committant, vt nec sigilli vsum, nec signaturas in albis. *Tac. lib. 2.* monet omnes magnates, *vt præstent se* (non per alios) *semper arbitros rerum, iure ac nomine Regio.* Cyrus (*teste Xenoph. lib. 6. Cyr.*) seriò Principes monere solebat, vt suis subditis intrepidos & gestu & vultu sese præstarent, factisque egregijs ostenderent, dignos se esse qui imperium obtinerent. Sic *Romulus cùm factis magnificus erat, tum egregiorum factorum ostentator haud modicus, spolia Ducis hostium cæsi suspensa, fabricato ad id aptè ferculo, gestans in Capitolium ascendit. Liu. lib. 1.*

Sigillum suum & signaturas in albis, & adscriptiones seu subscriptiones libellorum à subditis oblatorum ministris suis temere concredere, multum valet ad eleuandam seu minuendam auctoritatem, vt taceam fraudes, quæ indē enascuntur.

Hinc

Hinc 1. *Cicero* ad Q. Fratrem, Procõsulem Imperio Asiam administrantem, *epist.* 1. scribit: *Sit annulus tuus non vt vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ.*

2. Erat *Maximo* Senatori Romano vxor, vt formosissima, ita pudicissima, quã Valentinianus Imp. eius amore captus, cùm potiri cuperet, resque admodum ardua foret, rem iniquam excogitauit. Maximum iussit ad se in Palatium venire, cum quo talis ludens, auro certo proposito, annulum eius victor nactus est. Hunc clã ad vxorem misit, viri nomine, vt quàm primùm signo perspecto in Palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniat: illa subitò paret, quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in aula excipientes, longè in gynæceum duxerunt, vbi Valentinianus occurrens, vim ei intulit: illa post hæc mœsta, domum regressa, calamitatem suam deflere, virumque magnopere detestari cœpit, vt qui occasionem huic rei nimia sua temeritate, annulique sigillique sui datione præbuit.

3. *Pulcheria*, soror Imp. Theodosij, cũ animaduerteret Imp. temere suorum libellis subscribere, chirographum ei proposuit, quo ab illo vxorem ipsius certo pretio mercabatur. Chirographo subscribit de more Imp. vim tamen eius ignorans, cui postridie vxorem reposcenti redditurum testato negauit Pulcheria, producens ceu in testem instrumentum emptionale ab ipso subscriptum. Hac certè emendauit Imperatoris negligentiam & improuidam libellorum subscriptionem. Hannibalis techn[illegible]m Salapianis adstructam annulo Marcelli interfecti Consulis Romani, vide apud Liu. *lib.* 7.

Niceph. 14. c. 23. *Baron.* *Tom.* 6.

Valent etiam ad auctoritatem mores compositi, sermonis breuitas, & maiestas, seu moderata morum & sermonis grauitas. Arist. 5. *Pol.* ait: *Non acerbus, sed augustus appareas, ita vt qui obuij sint, non metuāt te, sed magis vereantur.* & Rabanus in gloss. Prou. 25. *Qui præsunt populis, si volunt firmum esse soliū, hilaritate sēper & gratia vult⁹ plenos exhibeāt, ne per arrogātiā rigidi plebis odiū incurrāt.*

1. *Periclem* vultu penè semper serio fuisse scribunt, nec ad risum facili, incessu moderato, voce & sermone sedato. *Plut. in Pol. ad Trai.*

2. *Theodoretus Rex Gothorum*, intromissis gentium legationibus, audiebat plurima, respondebat pauca. *Sidon. Apoll. lib. 1. epist. 2.*

3. *Germanicus* erat, *ait Tac. lib.* 2. ore compositus, & verbis magnificus, ideoq; augebat intuentium visus ipsius species. Arist. 4. Eth. c. 3. *Viri magnanimi vox grauis, & oratio constans, & sedata.*

4. *Scipio Africanus* legatis Hispanorum respondens, loquebatur ita elato, ingenti virtutum suarum fiducia, animo, vt nullum ferox verbum excideret, ingensq; omnibus, quæ ageret, cùm maiestas inesset, tum fides. *Liu. lib. 7.*

5. *Imp. Manuel Palæologus* ad filium suum Principem futurum, c. 82. *Principibus*, ait, *haud malè conueniunt grauitas atque magnificentia; sed miscenda semper tibi rigori, qui inesse grauitati videtur, apta quadam suauitas; & seueritati, quæ magnificentiæ videtur inesse, grata quadam popularitas, vt his quoque rebus Imperio tuo decus concilies, & audientes dicto subditos in ijs habeas, quæ vi mentis optimè perspexeris.*

Facit deniq; ad auctoritatē formę dignitas. Etiam barbaris hominibus, *ait Curtius lib.* 4. in corporum

-um maiestate veneratio est, magnorumque
-rum non alios capaces putant, quàm quos ex-
ia specie natura donare dignata est. Sit tamen,
Ambros.1.de Off.c.14. decor corporis non affe-
tus, sed naturalis, simplex, neglectus magis,
àm expetitus.

Dauid erat rufus, & pulcher aspectu, deco-
que facie. 1.*Reg.16.*

Ariobazanes ob insignem corporis formam,
præclarum animum, apud Armenios Rex ele-
s est. *Tac.2. Ann.*

Aristocrates Rhodiorum Dux aspectu vene-
ndo fuit, quare Rhodij eum dignum Principa-
iudicârunt. *Suidas.*

Scipio erat pulchritudine oris ac totius cor-
ris forma conspicuus, læta atq; hilari fronte,
ç plurimum valent ad gratiam hominum con-
iandam. *Plut.*

Olo Danorum Rex adeò oris dignitate renidé-
-, vt quod alij armis, ipse oculis ageret in ho-
m. *Crantz.lib.2.Daniæ.*

Saul lõgior omnib' filijs Israel erat. 1.*Reg.9.v.10*
Sed Magistratus externa forma corporis etiam
œminis superantur, & quiuis morbus breui i-
m cãdoré inficere & speciẽ deformare potest,
ingrauescens ætas faciẽ rugis exarat, omnẽq;
ré ætatis extinguit. Animi autẽ forma & pul-
ritudo nunquã interit, sed sẽper eodẽ lumine
lẽdet, & ne morte quidẽ deleri potest, sed post
ortem omnium grata commemoratione vi-
t. Quare quicunque pulcher, charus, amabi-
, & gratus omnibus esse, à præsentibus &
turus solidè amari, & gloria immortali frui
pit, is vitia & prauas cupiditates execretur,

totoque pectore in studium sapientiæ & virtutis incumbat. *Vide D. Ioan. Chobier Thes. Pol. lib. 2. cap. 9.*

SIGNVM XVII.

Bellum non temerè inferre.

BELLVM FINITIMIS SINE GRAuißimis & iustißimis caußis non inferre, seu hastis & flammis vicinas ciuitates non temerè vastare.

QVemadmodum pacis commoda sunt multa, ita incommoda plurima ex bello oriuntur. (*Arist. 7. Pol. c. 2.*) In pace enim caussæ & merita spectantur; vbi verò bellum ingruit, innocentes ac noxij iuxta cadunt. (*Tac. 1. Annal.*) In pace filij parentes suos, in bello contra patres filios suos sepeliunt. (*Herod. lib. 1.*) Adhæc vt dracones, exsugentes sanguinem elephantorum, & elephantos perdunt, & ipsimet pereunt: ita in bello vtraque pars damno afficitur, perimit, & perit. (*Plin. lib. 8. cap. 12.*) Et qui victorias petũt armis, aut his cupiunt ditescere, similes sunt ijs, qui hamo aureo piscantur, cuius abrupti & amissi detrimentum nullo capturæ lucro pensari potest. (*Aurel. Victor in Augusto.*) Sumptus enim hîc ingentes requiruntur, & definita bellum non quærit. (*Plut.*) Nec diuturna possessio est, in quam gladio inducimur. (*Curt. lib. 8.*) Adde quòd bellum facile suscipitur, at non facile deponitur: non in eiusdem est potestate belli initiũ & finis: incipere cuiuis, etiam ignauo, licet, deponere cùm victores volunt.

:. (*Salluſt. in bell. Iug.*) AEgrè euaginatus mu- reconditur. Vt ſyluam ſi quis accéderit, non olius ad ipſius arbitrium incendium fertur, ventis regitur, obuia quæque perdit, & con- iit: ita bellum excitatum audacia vel igno- tia, non amplius in amborum eſt manu. (*Po- lib.*11.) Leuiſſimus ſæpe caſus ex victo victo- ı,& ex victore victum exercitum reddit.(Io- nus de bel. Neap.)

Victores, victiq; cadunt, victiq; reſurgunt.
(Virg. 2. AEneid.)

Sæpe etiam victis redit in præcordia virtus.

(Alibi.) & nunquam minus,quàm in hoc euẽ- reſpondet (*Liu.3.dec.lib.*10. *Herodian. in Ma- ıino*, *Polyb. lib.* 11 *Cæſar. lib.* 7. *de bel. Gal. Pro- .lib.*2. *de bel. Gal.*) Accedit huc quòd quæ ſunt iciter geſta omnes ſibi vendicant, aduerſa vni peratori imputantur, (*Tac. in vita Agricolæ.*) magna facinora magnis periculis emuntur, *ionyſ. Hal. lib.*9.) & mors optimum quemque **al. Mars.** acie pignerari ſolet,(*Cic.*14. *Phil.*)id eſt,in pi- us accipere,& ſibi aſſerere, quaſiq; obnoxium i capere, vt ſit ſenſus, fortiſſimus quiſque pri- ıs in prælio occumbere ſolet. Breuiter Mars ors eſt Reip. Hinc 1. *Auguſtus Cæſar* prælium :bellum (quod belluas decet) ſuſcipiendum mino negabat, niſi cùm maior emolumenti ꞉s,quàm damni metus oſtenderetur. Nam mi- na commoda non minimo ſectantes diſcrimi- , ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcantibus, ius abrupti damnũ nulla captura penſari poſ- :. (*Suet.cap.*25.)

Scipio cùm in Senatu Rom. deliberaretur, an rthago eſſet delenda, illo argumento, quòd

vtile esset relinqui hostes quosdam, quibus cum de virtute certarēt ciues, hoc dissuasit. *Polyb. li. 6.*

3. *Cicero* pro Milone: *Incerti exitus pugnarum, & Mars communis, qui sæpè spoliantem iam & exultantem euertit, & percußit ab abiecto*: (per abiectum & victum.)

4. *Paulus AEmilius* dicebat: Perrarò bonum imperatorem signis collatis decertare, nisi summa necessitudo aut summa ei occasio data esset. (*Gel. lib.* 13. *c.* 3) vt & Terentius *in Eunuch.* ait: *Omnia prius experiri consilio, quàm armis sapiētem decet.*

5. *Lucullus* & *Scipio* dixerūt, malle se vnū ciuē seruare, quā mille hostes occidere (*Plut. in Luc.*)

6. Cùm *Alphonso* Regi aliquot ciuitates ab Eugenio Pontifice oblatæ essent dono, eò quòd Picenum armis suis Sedi Romanæ recuperasset, Alphonsus cùm has repudiâsset, respondit, se nequaquam quæstus aut prædæ, sed Ecclesiæ gratia hanc expeditionem suscepisse, innuens, non aliā ob caussam, quàm pro aris & focis, hoc est, pro religione conseruanda & salute patriæ bellandum esse. *Panorm. lib.* 3. *de Alph.* Temere suscepta bella infelicissimos semper habuerunt exitus. Illos *Reges*, qui Palæstinam, terram promissionis, occupabāt, cæcitate percussit Deus, vt pertinaciter resisterent Iosuæ, atq; ita omnes extinguerentur, Ios. 11. *Porus* Rex interrogatus, cur adeò temerè belli fortunam cōtra Alexandrū Magnum, à quo superatus erat, experiri voluisset, respōdit: *Neminē me fortiorē putabā, meas enim vires noueram, tuas nondum expertus, fortiorē te esse belli docuit euentus.* *Iosias*. Rex pius cùm bellum contra Regē AEgypti pacē petentē temere susciperet, ex fiducia humanarū virium, & quasi nihil

pietatē aduersi euenire posset, in pugna graui is interijt. 3. *Esdræ* 1. Ancipites bellorū euētus t, & iusta etiā bella infelices sæpe exitus cōse-ıntur. Multi etiā Principes, maximis exerciti-s stipati, eo bello, ex quo victoriam & decus :rabant, insignē cladem & summum dedecus :eperunt. Sæpe milites perfidiam exercuerunt, glectaq; fide, multos deseruerūt, & duces suos media acie prodiderunt, ac seditiones excitā-ıt, vt exercitus dilaberetur, ipsi Principes cape-:ntur, vel occūberent, & Resp. in summū exitiū lduceretur. Cùm *Carolus Burgundio* nimiū viri-us & potentiæ suæ tribueret, & Archiepiscopa-ā Coloniensem, totamq; Germaniā peruadere onaretur, à Deo desertus, misere perijt. *Meierus ıb*. 7. Ne Turcis quidem temere indicenda sunt)ella, quæ sacra vocantur, nisi certa spes victoriȩ ıffulserit, ne aliæ Christianȩ Prouinciȩ in discri-nen adducantur.

Tēpore pacis omnia pulcherrimè vernant, co-luntur agri, lætæ pascūtur segetes, ædificātur vil-lȩ, exstruūtur oppida, crescūt diuitiȩ, vigēt leges, feruet religio, floret Resp. studia excolūtur hone-sta. Cōtra, bello violatur religio, turbatur Resp. frangūtur vires, cōsumūtur & exhauriūtur opes, vexatur innocētia, alitur improbitas; omnia ra-pinis, cȩdibus, stupris cōmiscentur; laxatis pudo-ris & verecundiæ vinculis, morū sanctitas & ca-stimonia profligatur; multa hominum millia in-iustè trucidantur; omnia ferro, flamma, vastitate consumuntur, &c. Horū omnium apud Deum rei fiunt, qui vel temere non necessaria bella susci-piunt, vel qui suis consilijs Principes per se acres & feroces ad temeraria bella instigant.

SIGNVM XVIII.

Bello cives defendere.

DEFENDERE CIVES AB HOSTIbus, non solùm internis (maleficis,) eos necando: sed & ab externis (vbi alia via defendi nō possunt) bello & armis, ne in vrbis quasi costis & lateribus suas hastas figant.

Vide 44. Pol. M. inmj.

CIcero 1. de Off. ait: *Cùm duo sint genera decertandi, vnum per disceptationem, alterum per vim; cumq́ illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si vti non licet superiore. Quare suscipienda quidem bella sunt ob eam caussam, vt sine iniuria in pace viuatur.* Et: *Expetenda magis est decernendi ratio, quàm decertandi fortitudo. Bellum autem ita suscipiatur, vt nihil aliud nisi pax quæsita videatur.* Et: *Temerè in acie versari, & manu cum hoste cōfligere, immane quiddam & belluarum simile est. Sed cùm tempus necessitasq́ postulat, decertandum manu est, & mors seruituti turpitudiniq́ anteponenda.*

Plena iustitia est fortitudo, quæ patriam, socios, congressus alios tuetur, ac defendit. (*l. b. 10. Cod. t. 19.*) Neque verbis, sed armis hostes vincuntur, neque sine viribus tuta sapiētia est. (*Plato epist. 2.*) Ad depellendas iniurias necessariò arma sumuntur, & quemadmodum est modestiæ conquiescere, nisi iniuria affectus fueris: ita stultitia est, & improbitas, illatas Reip. iniurias non vltis-

isci. (Plato 5.de Rep. Arist 7.Pol.c.8.& in Rhet. ucyd. lib.1. Liu.lib.2. dec.3.) Cùm propulsantur uriæ, cæteri ad iniuriam fiunt tardiores; quia mo audet prouocare eum, aut iniuria afficere, em intelligit promptum & expeditum esse ad :fendendum. (Liu.lib.5.dec.3)

Tum demum bellum gerendum, cùm caussa est sta, & cùm omnia illa tentata sunt, quibus bellum declinari potest, nec amplius, nisi in armis, es relinquitur: sapientes enim viri magis finem, quàm initium spectare, & priusquam ad arma prorumpunt, omnia consilio experiri solent. Plut. in Annib.) Qui autem iniustè bellum gerit, omnia per vim ablata restituere tenetur. c. sicut, de Iuretur. Et milites, qui sequuntur bella iniusta, fiunt infames. Lancellot. Dauid iustè mouit bellum contra Regem Ammonitarum ob derisos suos legatos. 2. Reg. 20. 21. & 22. Vide Bellar. de Laicis, cap. 14.

Potest etiam Magistratus, si videat vicinas ciuitates ędificari, id vel impedire, vel fortiores ijs obijcere: cùm generatio vnius, alterius sit interitus. Hinc Tullus Hostilius Rex Rom. Albā potentiss. ciuitatem deiecit, vt Roma cresceret: Tarquinius Priscus Corniculum, Seruius Tullius Pomeriam, populus Rom. Veiorum ciuitatem. Cùm Phœnices, fugientes tyrannidem Pygmalionis tyranni, in Africam venissent, cumque repellerentur ab Afris, petierunt tantum loci ad incolendum, quantum tauri tergus comprehenderet. Riserunt illi Phœnicum tunc sordes, & puduit tantillam rem pernegare, sed maximè mirati sunt, quomodo oppidum in eo spatio posset fieri, cupidique videndi commentum ingeniosum,

Pro Coloniensibus militat militia cælestis, &c.

osum, iurati promiserunt se daturos. Phœnices verò secto in orbem corio, sic vt vnam corrigiā efficerent tenuissimam, circumtenderūt: vbi fuit arx postea Carthaginensium, quam inde Byrsam nominârunt. Procedēte verò tempore incursantes finitimos, & vincentes, nauibus quoque per mare victum quærentes, more patrio, arci & vrbem circumdederunt, iamque potentes obtinuerunt Africam mari latè imperantem. *Appian. de bellis Punicis.* Idipsum euenit Segoregioribus, quorum Rex Senano permisit Phocensibus Massiliam in suis finibus ædificare, quæ tandem pro ciuibus primùm inquilinis, protulit dominos regionum. *Iustin.lib.*43.

SIGNVM XIX.

Impp. & militum delectum habere.

ACCVRATVM ET IMPERATOrum & militum habere delectum.

OPortet diligenter legere milites, & enucleatim adscribere, non temere: quia non vires, sed pondus habent sine iudicio milites lecti: (*Seneca 6. de Benef.cap.* 31.) & impedimento magis sunt, quàm auxilio, qui vel necessitate quadam, vel imprudentia, vel auaritia promiscuè & confusè in militiā cooptantur. (*Liu. lib.*9.) Legendi sunt adolescentes, qui non minores sint 17. annis, nec maiores 46. (*Liu.dec.*2.*lib.*2.*Polyb.lib.* 6. *Salluſt.in Iug.Suet.in Aug. Cal.lib.*10.*c.* 38. *Veget.lib.* 1.*cap.*4.) quia iuuenes inde sunt dicti, quòd in re mili-

tari iuuare Remp. possint, & ij, parendo ma-
, rectè imperare discunt.

t videtur quidem melius esse milites *pere-
os* & *mercenarios*, quàm domesticos & indi-
as esse. 1. quia non videtur Magistratibus es-
atum, subditos armari, cùm semel sumpta ar-
non facile deponant, sed contrà ipsos Magi-
tus sæpe vsurpent. 2. quia indigenæ plerum-
sunt timidi, & meticulosi, dum de vxori-
, liberis, ædibus, & villulis suis cogitant. 3.
Cyrus sapientissimus longinquos & pere-
nos vt equos, ita milites quoque oportere
ri censuit. (*Xenoph. lib. 1. pædia Cyri.*) Pro *in-
enu* tamen militat: 1. quòd vilius constat e-
ire armis suos, quàm alienos mercede con-
ere. (*Veg. lib. 1. cap.* 28.) 2. minus fidi sunt ex-
ni. (*Tacit.*) 3. regi se nolunt, ex libidine cun-
agunt. (*idem lib. 4.*) 4. facile mouent seditio-
ac tumultus, maximè cùm ad prælium iam
idum. (*Idem lib.* 3.) 5. quia non pro suis pug-
it rebus, sed pro alienis, cùm ad pugnam est
uentum, fugiunt. (*Idem lib.* 8.) 6. graues &
lesti sunt incolis, fiunt deuoratores & popu-
ores terræ, quam defendere debebant. (*Curt.*
3.) 7. sæpe regna & imperia ad se trahunt.
u. lib. 38.) Sic Saladinus in Aegypto, Longo- ***Vide sig-***
di in Italia, Franci in Gallia, Anglosaxones ***num 31.***
Britannia, conducti mercede, eiectis incolis, ***NB.***
i regna occupârunt. Et Turcæ dominari cœ- ***Germania,***
ût, cùm à diffidentibus Principibus Græcorũ ***qui singulũ***
auxiliũ sunt accersiti. 8. Cùm sint peregrini & ***tinum peñãt.***
terni milites, inter nationes varias, dissensio-
s magnæ, etiam rixæ de Principatu & imperio
oriri

oriri solent, ac tunc idem accidit, quod illis, qui nauigant, dum inter se naucleri de gubernatione contendunt. 9. Soluendis stipendijs ærarium exhauritur, ad alienos pecunia transfertur. 10. Verisimile est promptiores homines ad sua propugnanda, quàm aliena esse. Hinc multi freti exterorum auxilijs, defectiones magnas sunt experti: vt Scipiones in Hispania, (*Liu.lib.*35.) Siphax Rex, (*Liu.lib.*30) Pompeiani in bello Pharsalico, (*Appianus.*) &c. 11. Contemni ab his inquilini videntur, idque ægrè molesteq; ferunt. Quare si omnino etiam externi sunt necessarij, danda est opera, vt plus roboris nostri, quàm externi militis dux in castris habeat. (*Liu. lib.*35.) 12. Romani diligenter illud obseruârunt, vt totius exercitus robur Romano ciue & Italo homine constaret, (*Fulg.lib.*2.*c.*1.) nec numerus amplior auxiliariorum ex peregrinis copijs, quàm ciuium esset. (*Alex. lib.* 1. *c.* 5. *&* 20.) Si externa auxilia sunt accersenda, probantur maximè milites, qui ex locis & plagis temperatis veniunt: quia nationes soli vicinæ plus quidem sapiunt, sed minus sanguinis habent, ideoque constantia in his ac fiducia cominus pugnandi non deprehenditur. Contra Septentrionales populi, remoti à solis ardore, sanguine largo redundant, ideoque nimis præcipites sunt in vulnera. Medium temperatæ plagæ homines tenent, mortem contemnunt, non destituuntur prudentia, seruant modestiam, quæ non solùm in consilijs, sed etiam dimicatione prodest. (*Veget.lib.*1.*c.*2.)

Vide de Agricult. Maximè ad bellum idonei sunt agricolę & vinitores: quia sub laboribus & dio nutriuntur, solis sunt patientes, deliciarum ignari, simplicis & erecti

:cti animi, paucis contenti, mortem quoq; mi-
s timent, quia deliciarum in vita minus nô-
ıt. Probantur etiam opifices nonnulli, vt fa-
ı ferrarij, carpentarij, macellarij, venatores,
tissimum ceruorum & aprorum. (*Veg. lib. 1. c.*
) Corpora certè militum firmanda sunt, & ro-
r eorum augēdum laborum, famis, sitis, æstus,
igoris tolerantia.

Requiritur etiam in milite morū & vitæ pro-
tas. 1. quia ab omni virtute degenerat volupta-
m assuetudine miles. (*Tac. lib. 2. Veg. lib. 1. c. 7.*)
honestas victorem facit virum, dum verecun-
a fugere prohibet. 3. qui in scortis & conuiuijs,
ıàm armis & militaribus equis libidinem ma-
rem habent, ijs ad populando finitimorum a-
·os, capienda pecora, magna vis est, nulla in a-
e ac signis collatis. (*Liu. lib. 38.*) 4. nec sine caus-
. leges, quæ de re militari agunt, vetant admit-
:ndos in bello esse criminosos, adulteros, iudi-
.o aliquo publico damnatos.

Etsi autem equites in campis & pugnis citò
ırant victoriam, ad fugandum parati sunt &
rompti, tamen magis Reip. necessarij sunt pedi-
:s: quia non solùm in locis angustis, (in fossis,) in
ocis paludosis, aut arboribus impeditis, & in
ocis montosis valent, & in propugnandis & ex-
ougnandis ciuitatibus; sed etiam vbique possunt
prodesse, & sumptibus minoribus comparari &
nutriri, quàm equites. (*Veg. lib. 2. c. 1.*)

Romani olim milites ex corporis habitudine,
si apti militiæ, si lato pectore, si ceruice crecta,
si fortes ac strenui, quæ species qualisque vigor,
& quod robur virium foret, internoscebantur,
vt illorum forti fidelique opera Resp. vti posset.
Nam

Nam nimis pinguem, deformem, aut mancum, desidem, aut væcordem, tanquam minus vtiles, Reip. non adscribebant. (*Alex. lib.* 1. *c.* 20.)

Plurimum autem, vt dixi, interest, vt & duces & milites sint probi. Plin. de Viris illustr. cap. 32. *Camillus* Rom. dux, cùm Phaliscos obsideret, ludimagister nobilissimos Phaliscorum filios extra vrbem eduxit, ciuitatem illi sic traditurus; sed Camillus eam perfidiam detestatus, vinctum illum cum pueris in vrbem castigandum remisit, statimq; Phalisci ob tantã iustitiam sese Camillo dediderunt. *Idem refert Liu. lib.* 5. *dec.* 1. Decem millia Atheniensium duce Miltiade tercentũ millia Persarũ vno prælio fuderunt, idq; eo tempore, quo Persæ rerũ gestarum gloria florebant, & imperiũ Orbis obtinebant. Persas enim confidẽtia superbos, & immoderatos efficiebat: Athenienses metus, & pudor, & religio continebat, ne quid immoderatè gererẽt. Ob eandem ferè caussam vna Tribus Beniamin reliquas Iudæorũ Tribus, numero & iustitię caussa potiores, bis magna clade affecit. (*Iud.* 19.) Iacobus Meierus, *in Annal. Flandriæ*, varijs exemplis probat, etiã sacra bella contra infideles infelicẽ sæpe exitũ habuisse, propter militũ corruptissimos mores, & scelera nefanda. Dux *Gedeon* cum 300. viris electis infinitas hostium copias profligauit. *Iud.* 7.

Xenophon scribit, Cyrũ Regem Persarũ dicere solitũ: *Vt melius est nauigare cum bonis, ita felicius esse cũ bonis versari in bello.* Diogenes Cynicus apud Laërt. ait: *Præstare cũ paucis bonis aduersus omnes malos, quàm cũ multis malis aduersus paucos bonos bellum gerere.* Salu. *de Prouid. Dei,* scribit, quòd Gothi & VVandali Rõ. Imperiũ facilè vastârint,

nt, quia Catholici grauiſſimis peccatis ſe ulârant:barbari verò innocenter & rectè vi- ent.Iac.Meierus,*lib.15.& 16. Annal. Flandriæ*, fitetur, quòd quā primū Galli libidinibus & ıptatibus immergebantur,ab Anglis,Deo vl- e,ſuperati ſint; & poſtquam Angli iſtis victo- inſoleſcebant,neq; Deo eas acceptas ferebāt, ıs eos deſeruerit,eoſq; per fęminā debellârit. ine duce ſeu imp.militaris turba eſt corpus ſi- ſpiritu. (*Curt.li.10.*) Ferunt Philippū Mac. re- hendiſſe Atheniēſes, quòd temere & ſingulis ıis nouos duces crearēt, cùm per totā vitā ipſe niſi vnicū bonum ducē Parmenionē habuerit. *tr.7.de Rep.c.2.)*ſeu dicebat: Athenienſes ſibi ldè fortunatos videri, qui quotannis inueni- nt, quos belli duces crearēt, cū ipſe multis an- s vnū duntaxat belli ducē reperiſſet: ſignificās utile eſſe Reip.frequēter mutare duces;ſed ſa- ıs eſſe,quē idoneū ac fidū nactus ſis, eū nō mu- re.Idē dicebat, præſtantiorē eſſe ceruorū exer- tū imperāte leone, quàm leonum ductore cer-): ſentiens prudentiam & fortitudinem ducis ultū cōferre ad obtinendā victoriā. *Stob.ſer.52.*

Optandum eſt, vt illuſtres ac nobiles potiſſi- um deligantur belli Duces; quia 1. prodeſt hoc lurimū ad auctoritatem comparandam,& con- ruandam. 2. Deinde parit amorem ac beneuo- ntiam apud milites. 3. veriſimile eſt fortes à rtibus creari, & ſimile ſibi ſimile gignere. (*A- iſt.1.Pol.c.4.)*Si tamen cætera defuerint quæ Du- i neceſſaria ſunt, genus ſolum ſpectandum non ſt. Quemadmodum enim gubernatio nauis non ōmittitur illi,qui natalibus, opibus,aut fortuna eteris antecellit, ſed qui gubernandi peritia

& vi-

Quatenus habenda sit ratio splendoris familiæ.

& vigilantia alios superat: ita belli administratio ei maximè committenda est, qui reliquis fortitudine & sapientia antecellit. Neque tam homines considerandi, quàm hominum actiones spectandæ sunt. (*Arist.* 3. *Pol.c.*8.) *Iphicrates* Atheniensis militari scientia erat insignis, sed patre sutore natus. Quòd cùm quidam ei obijceret: *Meum*, inquit, *genus à meipso sumit initium; tuum autem in te desinit.*

Duces peregrini 1. magnis stipendijs & præmijs conducuntur. 2. pleraque innouare conantur. 3. nec militi ita grati sunt atque indigenæ, vnde factiones & seditiones oriuntur. 4. adducũt secum suę nationis homines, qui, non secus atque locustæ segeti, indigenis dant damnum. 5. nõ habent perspecta hominum ingenia, aut etiam cognitam & exploratam regionum conditionem. *Arist.*5. *Pol. c.* 3. *Cominæus lib.*5. Melius igitur est indigenam, quàm peregrinum habere ducem. Sed si hic desit, aliunde erit accersendus. Cùm maior sæpe sit authoritas peregrinorum, quàm domesticorum; & homines magis honorentur extra patriam, quàm in illa; quòd minor sit ibi inuidia & æmulatio.

Etsi senes bello videantur præficiendi: quia in his mens est & intellectus, (*Arist.*7.*Pol.c.*16.) & hi habent tertium quasi oculum, experientiam, qua rerum principia & euentus facile perspiciunt; (*Plut.*3.*de Rep.*) in his maior est authoritas: (*Plut. lib. an seni Resp. gerenda,*) tamen ab adolescentum stant partibus ista: quòd senes sunt meticulosi, ac timidè gelideque omnia administrant, (*Plato in Axiocho, Arist.*2. *Rhet.c.*12.) sunt morbis varijs obnoxij, imò senectus, vt ait ille,

ille, ipsa morbus est: fortes contra sunt adolescentes, & ab excellenti ac eximia virtute ætatis progressus non est exspectandus. (*Cic.* 5. *Phil.*) Et si exspectanda semper esset ætas, sæpe magna indoles virtutis extincta prius fuisset, quàm Reip. prodesse potuisset. (*Cic. ibid.*) Adolescentes etiam res magnas gesserunt, P. *Scipio Africanus*, *Cn. Pompeius*, *Alexander Magnus*, *Annibal*, *Augustus Cæsar*, qui penè puer, interfecto Iulio Cæsare, Remp. defendit. (*Cic.* 5. *Philip. Plin. de Viris illust. Plut.*)

Non solùm in ducibus requiritur rei militaris peritia, qua victoria cōparatur, quæque audaciam nutrit: neque enim facere quisquam metuit id, quod bene sese didicisse nouit: (*Veg. lib.* 1. *c.* 1.) Contra imperitia cladium magnarum sæpe caussa est: sed etiam in ipsis necessum est, vt sit virtus ac probitas morum. His enim amor & reuerentia ipsis conciliatur, & bonis suis exemplis plurimos ad imitationem excitant, vt nō dicam probitatem Dei opem habere præsentem. 1. *Reg.* 12.

Sit ergo dux I. *Prudens*: quandoquidem vnicū rectum consilium magnam militum multitudinem vincit, maiora in bello animi, quàm corporis viribus peraguntur. (*Xenop.* 1. *Cyr.*) Ideoque solos prudentes esse fortes *Agesilaus* dixit, & mādauit suis, vt in prælio vnicum *Epaminondam* ducem sapientē obseruarent, & interficerent, quòd, sublato, reliquam turbā superari facile posse hoc statueret. (*Plut.*) Neque quicquam tam est pulchrum, quàm vt miles strenuè factis, ductor prudenter cōsultis exultet. (*Ammian. Marcell. lib.* 7.)

II. Sit *diligens*, vigilans, laboriosus, eò quòd publica videtur iniuria, cùm ipsius culpa aliquid

in bello euenit. (*Veget. lib.3.c.16.*) Hostium consilia sentiat: quia hæc magna iactura ignorantur, neque vlla pecunia rectius collocatur, quàm quæ in exploratores collocatur. (*Polyb. lib.3. Xenop. li. 6. Plut. in Aristide & Them.*) *Antigonus* milites quosdam videns thoracibus & galeis indutos sphæra ludere, delectatus est hoc spectaculo, ac duces illorum aduocari iubet, vt eos coram ipsis laudaret. Verùm vbi nuntiatum esset, duces bibere, præfecturas illorū militib⁹ dedit, qui sphæra luserant armati, simul & ducum ignauiam puniens, & militum strenuitatem honorans. *Philippus Macedo*, cùm in exercitu multo tempore dormisset, experrectus: *Tutò*, inquit, *dormiui, vigilauit enim Antipater*: Subindicans, non esse regium indulgere somno, præsertim in bello, sed tamen hoc absque periculo fieri, si Rex habeat fidum ac vigilantem Præfectum. *Plut.*

III. Sit *seuerus*, & omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium ignoscere credatur: (*Veg. lib.3.c.10.*) vbi enim abest seueritas, ibi tumultuosè ac perturbatè omnia fiunt, disciplina eneruatur, res hostium augentur. Nimis autem acerbi duces, parum fidos inueniunt milites. Hac de caussa *Lucullus* à suis militibus est desertus, (*Plut.*) *Caius Carbo* à suis est interfectus, (*Val. lib. 9.c.7.*) vt & *Alexander* Mammeæ filius. (*Iustinian. in Cæsarib.*)

IV. Sit *taciturnus*, occultet sua consilia: vinculum enim optimum est rerum gerendarum publicarum taciturnitas, (*Val. lib.2.c.1.*) tutissimum est in expeditionibus facienda nesciri. (*Veg. lib.2. c.7.*) claruerunt hac virtute: *Iason, Pyrrhus, Q. Metellus Pius*, & *Mauritius Saxoniæ Elector*, qui ne pileum

leum quidem suum se retenturum dixit, si vellet ille arcana sua scire.

V. Cùm *moderato quis est ingenio*, libenter audit rei militaris peritos, disceptata caussa, quod est optimũ eligit, & patitur adiungi sibi prudentes, qui suppleat id, quod in eo fortè desideratur.

VI. Sit *continens & temperans*. Neq; enim potest exercitum continere, qui seipsum non continet; neq; seuerus esse in iudicando, qui alios in se seueros esse indices nõ vult: (*Cic. pro lege Manil.*) neq; meditari, aut agere fortia possunt, qui voluptates admittunt: (*AElian. 4. var. hist.*) non minus enim virium exhauriunt voluptates resoluendo, quàm dolores absumendo. Commendati propter hanc virtutem fuerunt *Agesilaus, Agis*, C. *Fabritius*, M. *Cato*, P. *Scipio Afric.*

VII. Sit *fortis*: quia melior est exercitus ceruorum duce leone, quàm leonum duce ceruo. Et cùm exemplo non minus quàm legibus homines ducantur, animosi & fortes redduntur milites, cùm duces suos fortes conspiciunt.

Non videtur quidem expedire, vt dux pugnæ intersit, 1. quia conducit vt maximè de seipso sit sollicitus, (*Veg. lib. 3. cap. 10.*) & summæ rerum & imperij seipsum referuet, dubijs præliorum exemptus. (*Tac. 17.*) 2. Vnius ducis salus pro decem millibus reputatur, reliquorum non ita magna censetur iactura. (2. *Reg. 12.*) Hinc cùm periclitaretur Dauid in prælio contra Philistæos, noluerunt viri eius, vt egrederetur secum in bellũ, ne extingueretur lucerna Israël: (*ibi.*) est enim exercitus similis corpori humano, vbi cũ manibus cõferuntur pedites, pedibus equites, aciés ipsa cũ pectore ac thorace, capite verò ipse dux &

imperator. (*Plut.*) 3. Imperij dignitas non temere prostituenda est. (*Plut. in Pelopida.*) 4. differentiam esse oportet inter ducum & militum iura; his laborandum, illis consulendum. (*Plut. in vita Sertorij, Tac. lib* 3.) 5. per vicarios & legatos suos plurimi res præclaras gesserunt in bello, vt *Augustus, Iustinianus*, alij. 6. Negligens seipsum dux, toti etiam exercitui nocet. Sic Pelopidas & Marcellus temeritate sua & se, & suos perdiderunt. (*Plut.*) Sunt tamen rationes, quæ docêt, quòd debeat pugnæ interesse. 1. quia quando milites vident ducem suum certare, vehementius & ipsi in prælium ruunt. (*Curt. lib.* 10.) 2. incitamentum magnum est animorum, cùm dux adest, & cuiusque fortitudinem & ignauiam obseruat. (*Appiã. lib.* 2. *de prælio Pharſ.* Hinc *Antigonus iunior*, pugnaturus nauali prælio aduersus Ptolomæi milites, trepidans gubernator eum admonuit, multas esse naues hostium; sed is, *Pro quot*, inquit, *nauibus supputas quòd hic præsto sum?* Seu, quot me nauibus opponis? meipsum præsentem cum quot comparas? Sentiens ad victoriam plurimum habere momenti, si strenuus imperator præsens regat exercitum. Ptolemæus autem tum suis non aderat. (*Plut.*) Cùm dux sit anima & vita exercitus; & vt remiges sine gubernatore, ita milites sine duce nihil valeant, non possunt non primarij duces præsentia sua robur & vires militi inspirare : vbi verò, ait Plautus, *in Amphit.* summus imperator non adest ad exercitum, citius quod non facto est, vsus fit, quàm quod facto est opus. 3. Victoria nõ tam militum roboye ac fortitudine, quàm authoritate præsentis ducis constat. (*Cæsar lib.* 3. *Com. belli Gallici.*) 4. fieri pleruinque

rumque solet, vt cum duce militum manus valida discedat, fortissimi quique bello sese subtrahant, animus cæterorum frangatur. (*Tac. lib.7.*) 5. *Macedones* contra Illyricos & Thraces pugnaturi, etiam infantem Regem secum in prælium tulerunt. (*Iust. lib.7.*) hæc quæstio agitatur 2. *Reg.* 18. inter Dauidem & populum Iudaicum, & *apud Tac.* de eadem deliberant proceres & consiliarij Ottonis Imp. Si absit temeritas & periculũ magnum, & si in discrimen vocetur salus Imperij, aut Prouinciæ, (*Tac.4.*) debebit in acie stare Imperator. Minora tamen bella minoribus ducibus deleganda sunt: quia in milite vnius sors est, in imperatore vniuersorum periculum. (*Ibid.*)

VIII. Sit *eloquens & facundus*, vt moueat & inflammet militum animos ad fortiter pugnandum, vt seditiones ac tumultus compescat, vt in officio exercitum contineat. Tali valuit dicendi facultate *Cæsar*, valuit *Alexander Magnus*, valuit *Epaminondas*, qui lingua prius, quàm armis hostes vicit. (*Probus.*) *Philippus Macedo* magis gloriari solebat, si quam verbis adeptus esset victoriam, quàm si armis vicisset, quòd horum sibi partem milites vindicare existimaret, illa verò ad suam ipsius laudem pertineret. (*Polyænus lib. 4.*) *Pyrrhus* Rex de suo legato Cynea fassus est, plures sese vrbes eloquentia ipsius, quàm armis suis occupasse. (*Plut.*) *Vide signum 31.*

IX. Sit *auctoritate præditus*: quia homines in bello non minus opinione famæ, quàm certa aliqua ratione commouentur, vt aut contemnant, aut metuant, aut odio, vel amore prosequantur, (*Cic. pro lege Manil.*) & fama plurimum bella constant. *Herod. lib.7.*

X. Sit *vnus*, non imperent plures. Ideo Consules Romani in castris non ambo simul, sed alternis diebus imperârunt. (*Liu.31.*) Et cùm sex essent in legione Tribuni, singuli per duos menses legitimè imperârunt. (*Idem lib.40.*) Notum est Prouerb. Duces multi Cariam perdiderunt. Thucyd. scribit, semper duo illa obesse in bellis gerendis ἀναρχίαν καὶ πολυαρχίαν, seu multitudinem imperantium. (*lib. 6. hist.*) Nam in πολυαρχίᾳ consilia optima impediuntur, occasiones præclaræ è manibus effluunt, alter alteri præferri cupit, vnde nascuntur æmulationes, dissidia, contentiones.

XI. Sit *felix & fortunatus*. Nam quidam quarta, quod aiunt, luna sunt nati, equo Seiano semper vehuntur, & rem gerunt infeliciter: alij cõtra ita sunt felices, vt (*quod Liu. scribit lib.7.*) de cœlo in eorũ sinum victoriæ defluant. Hinc pictores pinxerunt Timotheum fortunæ beneficio veluti reti vrbes capere. (*AEl. lib. 13.*)

XII. à diuino numine inchoet bellum. Ita fecerunt Iosua, *c.10.23.24.* Iudæi, *1.Reg.7.* Dauid, *1.Reg.23.2. Reg.5.1. Par.14.* Achab, *3.Reg.20.*

XIII. Adhæc boni imperatoris est, non solùm militũ alacritatẽ suo exemplo excitare, seu tardos & ignauos animare & accendere: sed etiam nimiam ipsorum alacritatem in oppugnando, & irrumpendo retundere, & intempestiuam pugnæ postulationem prohibere.

1. *Artaxerxen* Persarum Regem, non aurũ, vel 12. millium talẽtorum, aut corpori eius circumiectus mundus, retinebat à laboribus & ærumnis, instar militũ gregariorũ, subeundis: verùm pendente ex humero pharetra, parmam ferens, primus

primus ipse vias montosas & arduas, dimoto equo, scandebat: vnde cæteri illius alacritatem & robur conspicientes, volucres fiebant & expediti. Etenim stadiorum iter quotidie plus ducentorum conficiebat. *Plut.*

2. *Xenophon* cùm equo veheretur, & pedites iugum quoddam occupare iussisset, ob vnum ex eis obmurmurantem, quòd diceret, facilè eum sedētem tam laboriosa imperare, desilijt, & gregalē equo imposuit, cursuq; ipse pedestris ad destinatum iugum contendit. Cuius facti ruborem cùm perpeti miles non posset, irridentibus commilitonibus sponte descēdit. Xenophontem vix vniuersi perpulerunt, vt conscenderet equum, & laborem suum in necessaria duci munera reseruaret. *Frontin. lib. 4. cap. 6.*

3. *Chares* in Thracia, cùm vehementissima tēpestas ingruisset, conspicatus milites in valle excitando vestimentis parcere, & segniter imperata facere, mandauit, vt vestē inuicem commutarent. Hoc facto, cùm singuli alienarum vestium nullam rationem haberent, promptius id, quod imperatum fuerat, exequebantur, (seu alacrius operi incumbebant.) *Polyænus lib. 3.*

4. *Alexander* Tyrum oppugnans, cùm amplam fossam, mœnibus Tyriorum adiectam, superare cuperet, primus ipse corbē arena refertum apportauit. Macedones cùm Regē suis manibus opus facere viderent, confestim, abiectis chlamydibus, celeriter loca æquârunt *Idem lib. 4.*

5. *Attila* Hunnorum Rex, in oppugnandis vrbibus, non ducis modò, sed & militis munia obiuit. In Vincentiæ expugnatione cunctantibus suis ob aquæ profunditatem, & oppidanorum

acrē defensionem, in fossam vrbis pręcipiti saltu se demittens, per aquam mento tenus ad murum euasit, suoq; exemplo milites accendit. *Nic. Olahus cap. 15. vitæ Attilæ.*

XIV. Boni etiam imp. est, militibus eximere metum, quem vel ante pugnā, vel in pugna propter aduersa omnia, aut hostium vim conceperunt. Ludouicus XII. Gallorum Rex bellum Venetis inferens, extollente quodam Venetorum prudentiam: *Ego verò*, inquit, *illis tot stultos opponam, vt quò se vertant, sint ignoratur.* (Correzetus de dictis & factis memor.)

XV. Eiusdem est defectionem & proditionem militum, sociorum, & hostiū deuictorum prohibere, ne fiat, seu iam cœptam impedire, aut ad vtilitatem suam conuertere, & defectores sibi reconciliare; seditionem castrensem prohibere, & iam ortam compescere, & seditiosos reconciliare; castris locum opportunum capere; alimenta & commeatum acquirere, seu parare, introducere, & conseruare; stipendijs militum prospicere; hostes beneuolentia conciliare, & ex inimicis amicos facere; eorum consilia & insidias præuidere; eorum nuntios & exploratores deprehendere, auxilia ne ijs mittantur præcauere, hostes ex fuga retractos opprimere, eorum robur eneruare; exercitum, vires, copias hostium distrahere, & distractas conficere; hostilem exercitum loco opportuno includere, & diuersis ex locis aggredi; aut celeritate summa hostem opprimere, aut mora hostem atterere, & frangere; tempus pugnæ opportunum eligere, quod hosti sit importunum: (nam Cæsar *lib. 4. Comm.* dicebat, exspectare dum hostium copiæ augentur,

tur, summa dementia est:) aciei instructione hostem sustinere; securum, victoria adepta tumidum, auxiliorum spe fretum hostem, simulato abitu, &c. opprimere; paucitate vires seu exercitum minorem simulare, vt hostes in insidias præcipitentur; hostes terrere, aut in fugam vertere, exercitum maiorem simulando, & auxilij aduẽtantis, vel etiam diuini, vt & copiæ, simulatione.

1. *Mygdonius* hostibus obsidentibus fame laborans, aceruos maximos terræ lapidumque in foro exstruxit, eosque compingens luto, in alios triticum, in alios hordeum iniecit, & mulos ingenti magnitudine pinguissimosque alens, extra mœnia dimisit. Eos hostes comprehenderunt: ille, præcone misso, iussit vt mitterent, qui de redemptitio pretio transigerent. Venerunt legati, quos Mygdonius in foro conuenit: illi maximos aceruos tritici hordeique videntes, & ministros alios alibi iubere metiri, reuersi hæc hostibus nuntiârunt. Qui pinguedinem mulorum conspicati, fidemque de ciborum apparatu legatis habentes, longo tempore se ciuitatem capere non posse existimârunt, & ob eam caussam discesserunt. *Polyan.* lib. 7. Simile quid legitur apud *Laërt. in vita Biantis.*

2. *Ladislaus* Vngariæ Rex cùm Cracouiam Polonorum Regiam tertium iam mensem obsideret, magnaque egestas vtrinque ingrueret, intẽpesta nocte Regis edicto quisque miles ocream galeamue effossa terra completa ante vrbis mœnia conferre iubetur. Quod vbi factum est, congestæ terræ mox tumulus haud mediocris exurgit, quem farina quamprimùm Rex aspergi iubet. Illucescente die, oppidani editissimum fari-

næ montē ante muros arcis aſpiciunt, hoſtiū cōmeatib⁹ inuidēt, ac ſequēti die ſeſe cū arce dedūt.

XVI. Boni imp. eſt ſuſpectos ſibi inuicem reddere hoſtes; eorum milites ad proditionem & defectionem ſollicitare; arma hoſtibus adimere; caſtris eos exuere; opibus & fortunis eorum incommodare; eorum commeatum perdere, inficere, & corrumpere; eos deniq; deuictos, ne nouas res attentēt, in officio & fide retinere; & veteranos ſuos milites honorare ac lautis ſtipēdijs ornare: vt enim homines ſine pedibus nō ambulant, ita nec ſine pecunia bellum progreditur.

1. *Carolus V.* cenſuit tres potiſſimum belli neruos eſſe, commeatum, pecuniam, militem: ex his ſi aliquo carēdum eſſet, militē veteranum ſe potiſſimum electurum, cuius prōptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum confideret.

2. *Alex. Seuerus Imp.* militibus diligenter proſpexit de cōmeatu, dicens: milites ſeſe magis quā ſeipſum ſeruare velle, eò quòd ſalus in his eſſet publica poſita, & non facile ſit nouſi, eumq; bene exercitatum militem inuenire. (*Lampr.*)

3. Hinc *Xerxes* cùm à trecentis Lacedæmonijs ad Thermopylas vexatus eſſet, tantam militum ducens multitudinem, hoc ſe deceptum aiebat, quòd multos quidem homines haberet, milites perpaucos. Sentiens non perinde referre, quàm multos educas, ſed quàm exercitatos.

4. *Ageſilaus Rex Lacedæm.* percontatus quid ducem belli præcipuè exornet? reſpondit: *Aduerſus hoſtes audacia, & in oblata opportunitate ratio & conſilium.* Stob. ſerm. 52.

5. *Pyrrhus* inter cætera præcepta imperatoria memoriæ prodidit, nō eſſe pertinaciter inſtandū hoſti

hosti fugienti, non solùm, ne fortiùs ex necessitate resisteret, sed vt postea quoque facilius acie cederet. *Frontinus lib.2.c.6.* Nam rectè ait Veg.li. 3.c. 25. *Clausis ex desperatione crescit audacia, & cùm spei nihil est, sumit arma formido. cap. 21.* Scipionis sententia est: Viam hostibus, qua fugiant, muniendam. *c.* 25. Frequenter iam fusa acies dispersos ac passim sequentes reparatis viribus interemit.

Militem habeat imperator non tam ornatum, quàm armatum. *Antiochus Rex* ostendebat Hannibali in campo copias, quas, bellū cōtra Romanos suscepturus, comparauerat, exercitum insignibus argenteis aureisque florentem; inducebat etiam currus cum falcibus, elephātos cum turribus, & equitatum frenis, ephippijs ac phaleris præfulgentem. Atque ibi tanto tamque ornato exercitu gloriabundus Hannibalem aspicit, & inquit: *Putasne satis esse Romanis hæc omnia?* Tum Hannibal ignauiam vanumq; apparatum militū irridens: *Planè*, inquit, *satis esse credo hæc Romanis, etsi auarissimi sint.* Bruson. lib. 2. c. 32. Magni duces sic statuerunt, horridum (*Liu.* 9.) militem esse debere, non cælatum auro argentoque, sed ferro & animis fretum: quippe illa (*ibid.*) prædam verius quàm arma esse nitentia, & esse deformia inter sanguinem & vulnera. Hinc prisci illi Macedones (*Curt.*3.) non auro, neque discolori veste, sed ferro atque ære fulgebant. Hinc & Alex. Seuerus dicebat: *Miles non timet, nisi vestitus, armatus, calceatus, satur, & habens aliquid in zonula.* (Lampr.) Darius dicebat: Bella geruntur ferro, non auro; viris, non vrbium tectis: omnia sequuntur armatos.

tos. (*Curt.lib.5.*) Necesse etiam est, vt dimicandi acriorem sumat audaciam, qui, munito capite & pectore, non timet vulnus. Et non de pugna, sed de fuga cogitant, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. (*Veg.lib.1.c.20.*)

SIGNVM XX.

Bellum domi gerere & foris, exigente necessitate.

HOSTEM QVIDEM IN PATRIA satis munita, & à viris fortibus instructa, exspectare: (seu domi, non foris, in finibus hostis, bellum gerere:) longè tamen à patria non satis munita, nec à viris peritia rei militaris instructa, hostem prauenire.

HVius signi prior pars probari potest hisce argumentis.

1. Ducere exercitum alienam in regionem, simul & sumptuosum, & periculosum est. Hinc Athenienses bello domi relicto, magna classe in Siciliam transmissa, vna nauali pugna Remp. florentem in perpetuum afflixerunt: (*Thucyd.lib. 2. Liu. lib.18.*) & apud Rom. M. Attilius Regulus infeliciter in Africa pugnauit. (*Liu.lib.2.*)

2. Ibi graue est bellum gerere, vbi nullus est portus classi apertus, non ager pacatus, non ciuitas socia, non consistendi aut procedendi locus, quocunque circumspexeris, hostilia sunt omnia. (*Liu.lib.28.*)

3. Nec est tutum fidem habere ijs, qui se itineris comites, duces, socios, & amicos expeditionis profitentur. Et cùm alienigena est exercitus, velut ad commune incendium restinguendum omnes concurrunt. (*Ibid.*)

4. Ali-

4. Aliter quoque aliena, aliter patriæ mœnia, templa, aras, focos, homines defendunt, cùm euntes in prœlium pauida coniunx sequitur, parui liberi occursant. (*Ibid. in Orat. Q. Fabij.*)
5. Adhæc, domi bellum cùm geritur, commeatu & rebus necessarijs alijs sine periculo munire nos possumus, & melius pugnatur propter situs loci peritiam, & si res minus prosperè geratur in prœlio, plures sibi fuga consulere, & vires restaurare possunt.

Pars posterior sic confirmatur. Cùm hostis domi in loco non satis munito exspectatur, metuēdum est, ne fugati ditione tota exuamur; quandoquidem clades non ita facile sarciri potest, aut nouus illicò exercitus comparari: alieno autem in solo clades leuior est. (*Herod. lib.*4.) 2. Et amplior est victoria eorum, qui aliena (non sua) in terra bella gerunt. (*Ibid.*) 3. Cùm bellum domi geritur, agri deuastantur, bona subditorum diripiuntur, nec ab his tributum licet flagitare, atque ita exsiccatur fons, belli vnde præsidia manant. 4. Qui aliena in regione milites suos habent, maxima necessitate constringuntur pugnandi: quia vident periculum imminens, atque inde fortiores euadunt. 5. Qui hostem inuadunt, semper sunt audaciores, & maior spes & animus est vim inferentis, quàm arcentis, & periculum propulsantis. (*Liu. lib.* 20. *in Orat. Annibalis, &* 28. *in Orat. Scipionis.*) Multum quoque interest, alienosne populêre fines, an tuos vri & excindi videas. (*Liu. lib.*38.) 6. Et maior ignotarum rerum terror esse consueuit. (*Ibid.*) 7. Adhæc quemadmodum fluuij ad fontes suos non alti, sed vado permeabiles, quò longius à fontibus defluunt, eò cursus illorum

illorum fit acrior, alijs fluminibus exceptis: ita crescunt, & confirmantur, qui exercitus longius educunt; soli sunt, quibus bellum domi infertur. (*Xenop. lib.4. de rebus gestis Græc.*) 8. quemadmodum qui vespas volunt excindere, cùm egressas infestant, multarum aculeis traduntur; qui verò ignem admouent, cùm adhuc sunt inclusæ in suo alueari, tacitè vespas necãt: ita qui inuadunt hostem dum adhuc domi est, nec exspectant dũ ille veniat, feliciter rẽ gerunt. (*ibid.*) 9. ad dignitatẽ & famam pertinet, imperterritum esse non modò ad defendendum, sed etiam ad inferendum alijs arma. (*Liu. lib.28.*)

SIGNVM XXI.

Ciues in re militari exercere.

ETIAM PACIS TEMPORE CIVES *in re militari exercere, vt ea instructi, cùm opus fuerit, non ab epulis in antrum, sed ab arce in campum, à muro in hostem ruant.*

ARistot.2.*Pol.c.*5. improuidi esse docet, solum in diẽ viuere, eaq; duntaxat videre, quæ ante pedem iacent. Cùm valemus, cauendũ est, ne in morbũ; cùm in pace viuimus, præuidendũ est, ne in hostẽ incidamus: quippe tum maximè insidiatur hostis, cùm supini in otio dormimus, & securi in pace viuimus. Adhæc nulla ciuitas est tam fortunata, cuius paci ab aliquibus non inuidetur: ergo pacis tempore de hoste & Marte cogitare oportet, vt in pace securiores simus. Vt enim tutissimè præcauemus morbum, cùm sanitas & vires

vires sunt: ita opportunius res bellicæ tractari non possunt, quàm cùm in pace sumus, & consultissimè præuenimus hostem, cùm tranquillitas & opes in ciuitate florent. Prętereà periculosum est illud in ciuitate negligere, cuius vsu ciues & adiuuandā patriam experti, & ad propulsandum hostes parati fiunt: at vsu militaris exercitationis in pace hæc discunt ciues: ergo periculosum est rei militaris vsum in pace deponere. Addo, quòd iacula non præuisa magis feriant, & mala non præcognita vehementius vrgeant. Quanto atrocius, & truculentius videbitur id bellum, quód ciues veluti in crepundijs pacis oscitantes de repentino opprimit?

Quare cùm Magistratus tranquillitatem à bellis externis esse perspexerit, Remp. curis vacuā, vel præsidijs exercitioque militari nudatam, non patietur; sed eam armis instruet, & munitionibus firmabit. Beatum esse prædicat Salomon illum, qui semper timet, hoc est, qui cautus & prouidus est, & ad omnia mala, quæ possunt illi accidere, depellenda paratissimus. Fluxa enim est hominum fides, magna vis inuidiæ, atque libidinis regnandi, multæ fraudes in vita communi versantur, varia denique est, & commutabilis, atq; infinitis casibus obiecta felicitatis humanæ conditio. Quædam potentissima regna & prouinciæ bellis perfunctæ, pace & otio cōstituto, inopinatis ruinis conciderunt. Persarū imperium armis partū, pax & otium deleuit. Græcorū opes ingentes eadē diuturnitas pacis absumpsit. Rō. Imperiū otiū quoq; & nimia securitas, quod Cato futurum prædixerat, haud parum afflixit.

Magna imperia armis quæsita, pace & otio conciderūt.

Deus

Deus Iudæis reliquit in Terra promissionis perpetuos hostes, quos delere nequibant, vt in eis erudiret ipsos, vt discerent certare cum hostibus, & haberent scientiam belligerandi, atque per illos in officio continerentur. *Iof.* 15. 23. *Iud.* 3.

1. Cùm *Cyrus* Lydam gentem maximè bellicosam animaduerteret, primùm armis, tum rei militaris exercitijs ei interdixit, hinc epulas & tibicines proposuit, postremò totam effœminatam & otiosam factam, exili voce perterruit, quam ante flamma & ferro vix superauit. *Iustin. lib.* 1.

2. *Appius Claudius* in omni sermone negotium Romanorum otio præferre solitus fertur. Nullus tam demens est, qui otij dulcedinem negotiorum curis, si facultas securitasque cum otio contingat, non præferendam censeat. Sed futura prospiciens vir cautissimus, videbat id, quod exitus approbabat, Romanam virtutem negotijs ali, segnitie marcescere. P*etrarcha ex Liuio.*

3. *Q. Metellus* bello 2. Punico, pulso tandem ex Italia Hannibale, ac subacta Carthagine, cunctis gaudio exultantibus, solus in Senatu graui ac circumspecta sententia vsus est, ignorare se asserẽs, vtrum ea victoria lætabilior, an formidabilior esset Reip. Sicut enim Hannibal Alpes ingenti strepitu transgressus, concussa Italia, dormitantem Populum Romanum excitâsset; ita verendũ, ne illo digresso, silentio & pacis reditu rursum obdormiscerẽt, & quos labor ac metus exercuerant, securus torpor opprimeret.

4. Catone Censorio delendam esse Carthaginẽ suadente, solus *Scipio Nasica* restitit. Futurum enim asserebat, vt potentis hostis metu liberati Roma-

Romani, vel otio & ignauia torpescerent, vel in se mutuo arma conuerterent. Quod non multo post, euersa Carthagine, euenit. Tribunitijs enim Gracchorum furoribus coortis, bellorum ciuilium seminaria iacta fuêre.

5. *Maximinus senior*, priusquam ad Imperium conscenderet, sub Alexandro militans, quinto semper die in armis exercitum educebat, militarique more quotidie currendo atque luctando exercebat.

6. Aristot. *6. Pol. c. 7.* suadet patribus filios suos, dum etiamnum sunt iuuenes, viribusque integris ad leues & expeditas pugnas erudire, vt tandem grandiores ętate facti militarium operum opifices, duces, & athletæ fiant: vnde Ioan. Casus cõcludit athletarum palæstras in ciuitate rectè institutam esse permittendas hisce rationibus fretus. 1. Qui possunt patres suos filios ad pugnas erudire, arteque militari instituere, si nulli sint, qui artem pugnandi & præliandi doceant? palæstræ ergo athleticæ esse debent, in quibus rei militaris scientia publicè exerceri possit, adeoque nutriri bellica seges ciuitatis, vt cùm ad mœnia, ad castra, ad classes venit, non solùm vi, sed etiam arte; non armorum solùm & equorum subsidio, sed vsu etiam & ingenio bellicosos hostes valeat sternere, & superare. 2. Inexperti medici sæpe aduersâ valetudine laborantes perdunt & occidũt, sed rudes & imperiti milites seipsos mactant: est ergo necessarium, vt in rectè institutis ciuitatibus Olympica exercitia habeantur, in quibus militaris scientia sine sanguine, Martis furor sine periculo, hostis insidiæ & fraudes sine omni timore perdiscantur. Sapienter inquit Vegetius:

Qui desiderat pacem, præparet bellum: qui victoriam cupit, militem imbuat diligenter: qui secundos optat euentus, dimicet arte, non casu: quippe nemo eum prouocare, nemo audet offendere, quem intelligit superiorem fore, si pugnet. Athenienses, qui cassidem in capite, hastam in dextra suæ Mineruæ posuerunt, diu Lacedæmonijs paruerunt, donec in palæstra exercitati, ad tantas vires peruenerunt, vt victores victi superauerint. *Xantippus Laced.* Attilum Regulum Romanumque exercitum, non tam virtute, quàm arte edomuit, & contriuit. Quot Consules, quot legiones, quot lumina Romanorum vnus Hannibal, Carthaginensis ille, istius ferè artis auxilio, & ope exstinxit? quot vrbes deleuit? quot signa & castra sustulit? An Romani (qui suum Capitolium in altissimo monte vrbis exstruxerunt, statuamque Martis ad terrorem hostium in celsissima eiusdem turri graphicè æri insculptam cum omni genere armorum ac tormentorum collocârunt) solùm lacertis suis ac Martis impetu tot vrbes, tot gentes, tot imperia sibi subiecerunt? Fieri non potuit, vt pastorum paucitas globum totius mũdi tot sæculis, vi sola naturæ, sine arte militari verteret. Vsus huius scientiæ sunt numero infiniti, fama celebres, & laudis tubà digni. Nam ex desidiosis alacres ad pugnam, ex ignaris expertos, ex imbecillis fortes, ex incognitis & obscuris nobiles magnanimosque duces efficit: hęc sola insidias prodit, furorem à mœnibus ciuitatis pellit, castra figit, tormenta parat, vitam ciuium defendit, omnia denique pacis ornamenta seruat. *Lege Veg. Frontinum, & AElianum.*

Athenienses Palladē armatam pinxerunt.

SIG-

SIGNVM XXII.

FILIOS IN BELLO IVSTO PRO patria occumbentium publicis sumptibus alere.

Militum certorum liberos alere.

OLim Athenienses, Macedones, Lacedæmonij, aliæque antiquissimæ gentes filios illorum, qui in prælio pro ciuitate ceciderant, publico ærario seu sumptibus ciuitatis alebant. Imitandum hoc est bono Magistratui. 1. Ne pereat mortis bellicæ (quæ est obiectum fortitudinis) memoria: non enim perenne nomen in posteris retinebunt fortes, si ipsorum liberi miseriam sentiant. 2. Ne patria in propugnatorum suorum filios sit ingrata. 3. vt milites duplici animo & duplicatis, vt aiunt, viribus aggrediantur hostem, hoc dilẽmate armati & animati: Esto, si viuemus, patria nos colet; si moriamur, familiam alet, nec liberos miseria premi patietur: pugnemus ergo fortiter, alacriter irruamus in hostem. 4. ne languescat militaris scientia.

SIGNVM XXIII.

BENEFICENTIA BENEVOLENTIAM ciuium seu subditorum sibi parare.

Beneuolum & beneficum esse.

1. AGesilaus Rex Laced. ijs, qui clanculũ aduersabantur, palàm nõ exhibebat negotiũ, sed efficiebat, vt ipsũ sequerentur in militiã, atq; ex his nõnullos duces ac magistrat⁹ exercitus factos euehebat, qui cùm in Magistratu improbè & auarè se gessissent, eoq; in ius vocati periclitarẽtur, ipsis

Agesilaus eos, à quibus odio prosequebatur, ad honores euehebat.

ipsis patrocinabatur. Hac prudentia mederi maleuolis maluit, quàm eos vlcisci; & hac arte eos placabat, & ex clancularijs, vel clandestinis hostibus, reddebat amicos: atque ita factum est, vt tandem neminem haberet aduersarium. *Plut.* Idē dicebat, officium Magistratus esse erga rebellantes vti audacia, erga subiectos beneuolentia. Virg. *Parcere subiectis*, &c.

2. *Philippus Rex Maced.* cùm Thebis obses esset, Philonis Thebani hospitio vsus, multisque insuper beneficijs ab eo affectus est: is cùm vicissim à Philippo nihil muneris vellet accipere: *Ne me*, inquit Philippus, *beneficētia superatum hac laude spolies, quòd hactenus à nemine beneficijs victus fuerim. Plut.*

3. *Alexander Macedo* etiam dicebat, à nemine sese vnquam benignitate superatum esse. *Cal. lib. 7. c. 28.* Idem vrbem dono dedit cuidam, qui cùm diceret, tantum munus non conuenire fortunæ suæ, respondit: *Non quæro quid te deceat accipere, sed quid me dare.* Seneca 2. de Benef. c. 16. Idem inter Philosophos de felicitate disputantes sententiam rogatus dixit, nihil esse beatius, quàm multos sibi donis & muneribus obstringere: (*Seneca 4. de Benef.*) proinde eos, qui munera Principum respuerent, puniendos esse censebat, vt qui illorum virtuti inuiderent: Vnde Phocionem, virum integrum & grauem, litteris monuit, minimè se existimaturum illum sibi amicum fore, si deinceps munera sua repudiaret. Taxiles, vnus è numero Regum Indiæ, occurrens Alexandro, sic illum affatus est: *Prouoco te non ad pugnam, neque ad bellum, sed ad aliud certaminis genus, si inferior es, à nobis accipe beneficium; sin supe-*

ſuperior, nobis benefacito. Cui Alexander: *Atqui,* inquit, *ob hoc ipſum inter nos certandum eſt, vter benefaciendo ſuperet alterum.* Et humaniſſimè complexus illum, non ſolùm non ſpoliauit ditione, ſed auxit etiam. Idem interrogatus, quis optimus Principum eſſet? *Qui,* inquit, *amicos donis retinet, & inimicos beneficijs amicos facit.* Plut.

4. *Agaſicles* Lacedæm. Rex cùm interrogaretur, quo pacto quis tutò imperare poſſet nullo ſtipatus ſatellitio? Reſpondit: *Si ſic imperet ſuis, quemadmodum imperat pater filijs.* Quo docuit imperatoris eſſe, beneuolentia & benefactis adiungere ſibi ciuium animos, nec tum opus eſſe barbarico conductitioque ſatellitio.

5. *Cymonem* Athenienſem Principem vſque adeò liberalem munificumque fuiſſe tradunt Græcorum ſcripta, vt cùm pluribus in locis prædia ruſticana haberet, nunquam tamen in ijs cuſtodē habuerit, ne quis impediretur, quò minus rebus eius quibus vellet frueretur, ſemperque eum nummati pediſſequi ſequebantur, vt ſi quis eius ope indigeret, haberet quod ſtatim daret, nē differendo negare videretur. *Vide de liberal. in ſubditos.*

6. *Anaxilaus Rex* hoc vnum Regibus feliciſſimum euenire exiſtimabat, quòd à nemine vinci poſſent beneficijs, cùm nullum ſit certius felicitatis argumentum, quàm poſſe quamplurimos felices facere. *Phanor.*

7. *Antigonus* Macedoniæ Rex, mirantibus nouo imperio aſperiorem fuiſſe, extremo verò clementiorem: *Prius,* inquit, *regno ac poteſtate opus fuit, nunc gloria ac beneuolentia ſubditorum.* Sentiens imperium vi quidem & armis parari, ſed non niſi honeſta opinione & fide, neque non be-

neuolentia ciuium retineri.
8. Si quæ sunt hominum dicta memoranda, ea certè videntur, quæ paulo ante excessum ab huius corporis ergastulo prolata sunt. De *Cyro* Xenophon ait: eum moribundum Cambysi commẽdasse amicos his verbis: *Te quoque, mi Cambyses, scire velim, non aureũ hoc sceptrum esse, quod regnũ tibi conseruet, sed amici fideles regibus & verissimũ & tutissimũ sceptrũ sunt. Comparandi autẽ hi non natura, nec vi, sed potius beneficentia.* Filijs autem: *Corpus meum*, ait, *ô filij, cùm diem in terris supremum clausero, nec in auro condito, nec in argento, nec vlla in re alia, sed terra quamprimùm reddite. Quid enim beatius quã in terra abdi, quæ omnia præclara, bona omnia profert & nutrit.* Postremò hæc eius vox fuit: *Si benefici in amicos fueritis, etiã in hostes animaduertẽdi facultas erit.*
9. *Augustus Cæsar*, postquam imperium esset adeptus, nihil se magis sibi gratulari dixit, quàm quòd gradũ illum iam conscendisset, vnde vniuersis benefaciendi facultas præstaretur, cùm illud amplitudinis certum sit testimonium, omnes beneficentiâ promereri. *Dio lib.* 54.
10. *Vespasianus Imp.* admonitus ab amicis, vt caueret à Metio Pomposiano, quòd de hoc rumor increbuerat, fore vt aliquando regnaret, non solùm sibi ab illo non metuit, sed & fecit illum Consulem: id admirantibus amicis: *Erit*, inquit, *olim memor tanti beneficij.* Sueton.
11. *Titus Imp.* ait Sen. c. 8. adeò fuit animo in omnes benefico, vt non permitteret quempiam à se, minus voti cõpotem factum, tristẽ abire. Et aliquando recordatus super cœnam, quòd nihil cuiquã toto die præstitisset, ex intimis duxit spi-
ritum

ritum præcordijs, & amicis illius caussam percontantibus, memorabilem illam, meritoq; laudatam vocem edidit: *O amici, diem perdidi,* quibus verbis innuebat, eum diem sese inter dies vitæ minimè numerare, quòd nihil cuiquam toto illo die præstitisset. Non ob multa, quæ multis diebus dederat; sed quòd vnus dies nihil danti abijsset, ingemiscebat ac dolebat. S. Hieron. *in c. 6 Epist. ad Gal.* inquit: *Titus filius Vespas.* qui in vltionem Dominici sanguinis subuersis Hierosolymis Romam victor ingressus est, tantæ dicitur fuisse bonitatis, vt cùm quadam nocte serò recordaretur in cœna, quòd nihil boni die illa fecisset, dixerit amicis: *Hodie diem perdidi.* Nos putamus non perire nobis horam, diem, momenta, tempus, ætates, cùm otiosum verbum loquimur, pro quo reddituri sumus rationem in die Iudicij. Quòd si hoc ille sine lege, sine Euangelio, sine Saluatoris & Apostolorum doctrina, naturaliter & dixit, & fecit, quid nos oportet facere? Hæc Hieron.

12. *Largius* Dictator optimum & firmissimum esse imperiũ dixit, quod subditos beneficijs magis, quàm supplicijs in officio cõtineat: illi enim beneuolentiam, huic metum esse comitem; quidquid autem timeatur id necessitate naturali exosum esse omnibus. *Dionys. Hal lib. 6.*

13. *Aureliano Imp.* iam facto, sciscitanti quomodo imperandum esset, vel Resp. rectè administrari posset, respondit vnus ex Proceribus: *Si Remp. rectè administrare volueris, auro & ferro te munitum esse oportet*; ac ferro quidem contra hostes vti, tui verò obseruantes auro remunerari. *Zonar.*

Prou. 19. Diuitiæ plurimos addunt amicos.

14. *Alexander Seuerus* deſcriptum habebat quid cui præſtitiſſet, qui nihil, aut minimum petijſſent, ad eos dicebat: *Quid eſt cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne priuatus de me quæraris.* Agnoſcebat Principem debere rectè ſuo fungentibus officio; nec æquum iudicabat, vt probè ſuo defunctus officio priuatus egeret. *Lampr.* Indicare etiam voluit, ſubditorum eſſe, ita ſe gerere erga ſuperiores, vt digni ſint, qui ampliſſima à Principe accipiant munera. Idem rogatus, quis eſſet Rex optimus? reſpondit, qui amicos muneribus retinet, & inimicos beneficijs ſibi conciliat. *Max. ſer.* 9. *de Magiſtratu.* Plut. vt dixi, Alexandro Magno tribuit.

15. *Michael Palæologus* Imp. Orientis, adeò ſub initia imperij beneficus fuit, vt ſua ætate omnes vniuerſi Orbis Principes liberalitate ſuperaret, idque eam ob cauſſam, vt ſubditorum animos ſibi conciliaret. *Gregoras lib.* 5.

16. *Carolus Magnus* admonitus, ne cuilibet petenti, præſertim indignis, benefaceret, reſpondit: *Qua charitate nos hactenus tulit Pater cæleſtis,* &c. Mutius lib. 8.

17. *Ludouicus XI. Galliæ Rex*, quos vel metueret, vel à quibus aliquid ſperaret, eos omni ratione ad ſe traducere ſtudebat, & ſi fortaſſis repulſam ferret, nihilominus donis & magnis pollicitationibus inſtabat.

18. *Mauritius* Comes Andegauenſis, inter cætera, quæ fratri ſucceſſori futuro bene regnandi dedit documenta, illud non in poſtremis fuiſſe legitur, vt ante omnia, initio præſertim gubernationis, ſatageret amicos ſibi parare, quòd iſti pluris ſint faciendi, quàm quantumlibet magnæ

opes

opes & diuitiæ. Nam & se tota sua vita omnem curam in eo posuisse, omnem cogitationem illuc conuertisse, illuc semper collineasse testabatur: cùm cui plures sunt amici, huius domus nec inops, nec destituta dici queat. *Bellefo. Theu. Vide in loco 1. Triumphi virt. de Constantio Chloro.*

19. Cùm *Elzearius* Comes ac Princeps propter eximias virtutes ac magnas opes in magna esset gratia apud Robertum Galliæ Regem, itemque apud Carolum eius filium, qui Neapolitanum regnum pro patre administrabat, & apud eum omnia posset, lautissima munera & ditissima ad eum quotidie deferebantur; sed ille omnia constanter repudiabat, cùm diceret, etiamsi non ignoraret, posse se quidem sine culpa accipere, vereri tamen ne suo exemplo alij mouerentur, qui deinde etiam cum culpa acciperent. Itaque cùm aliquando ex cubiculo suo ita auditus esset orare: *Domine tu mihi in cælo debes centum auri vncias, itemq́, duos pannos purpureos*, interrogatus quid hoc sibi vellet, respondit, quia illo die ea munera sibi oblata respuisset. Cùm autem videret pauperum caussas & negotia in aula negligi, miseratione commotus, accessit ad Principem, magnopere petens, vt se pauperum Aduocatum constitueret. Quod cùm impetrasset, ea procuratione, tamquam Regno, adepta lætus, grandiusculum sacculum fieri iussit, in quem supplices omnium libellos conijciebat, eaque re vulgata, tantus ad eum concursus inopum fieri cœptus est, vt quoties domum rediret, vix ianuam posset ingredi. Atque id quidem munus omni studio exequebatur, audiebat eos diligenter & sedatè, etiamsi superflua & inepta proponerent. Quin et- *Factis præstat se beneficum.*

iam cùm semel in eo esset, vt lotis manibus mensę accumberet, importunè quidam accedens, quęsiuit quid de suo libello factum esset? at ille exspectare eum iubens, surgit è mensa, statimq; in curiam properat, confectoque negotio reuersus, cùm pauperi homini satisfecisset; tum demum resedit. Hæc autem erat eius vita, hęc oblectatio.

20. *Alphonsus* Siciliæ Rex interrogatus quid seruaret sibi, qui tam multis tam multa donaret? *Ea*, inquit, *quæ dono, cætera in meorum numero non sunt.* O vocem heroicam & Principe dignissimã: Nunquam deficiunt charites; cùm dantur, habẽtur; cùm absumuntur, multiplicantur opes. Idem identidem dicebat, canibus oblatrantibus & rebellantibus offulam obijciendam, sentiens malè affectos ciues beneficijs esse vincendos. *Panorm.*

21. Quemadmodum Epictetus ait, *apud Stob.* (*de Mag.*) Sicut sol preces aut blandimenta non exspectat vt exoriatur, sed statim surgit, & ab omnibus salutatur; sic tu nec plausus exspecta, nec strepitus vel laudes vt benefacias, sed sponte benefac, & pariter ac sol omnibus charus eris. Sic *Maximilianum* I. dixisse ferunt, charitatem non exspectare preces hominis egẽtis, sed vbi necessitatem videt, ante preces opitulatur & auxilium fert. *Reusn. in Symb.* Impp.

22. *Imp. Theodosij* tam certa fuisse beneficia *Pacatus scribit in* Paneg. vt tum accepta viderentur cùm sponderet: quia vota hominum minus fallebat, ne quidem fatigabat, neq; adhibebat muneribus artem difficultatis, seu non captabat beneficijs suis commendationem ex difficultate. Rectè enim ait Seneca 2. de Benef. c. 5. *Nihil æquè amarum est, quàm diu pendere.* Et: *Beneficia non debent*

Prou. 13. *Spes quæ differtur affligit animum.*

debent esse lenta, nec iniuriæ præcipites. Contra Pertinax Chrestologus fuit appellatus, quia liberaliter omnia pollicebatur, nihil autem præstabat.

Dio Dionysio suadebat, vt Platonem Athenis arcesseret, totumque se ei traderet Philosophiæ præceptis imbuendum, docens adamantina vincula imperij (quod eius pater Dionysius dicere solebat) non esse vim ac metum, neque magnum robustorum iuuenum numerum, neque arces montibus impositas, vt ait Horat. sed ciuium beneuolentiam, & propensam in Principem voluntatem, ex eius virtute & iustitia in illorum animis insitam. Huic consentit illud AEmilij Probi: *Nullum imperium tutum, nisi beneuolentia munitum.* Et illud alterius: Duæ sunt rationes asciscēdorum hominum, violentia, & comitas: illa durior est, & cùm molesta inferenti, tum acerba ferenti: comitas verò vtrique iucunda; & utenti certè honorifica est: quia laboriosius est trahere, quàm ducere hominem.

Concludam hæc illo dicto Platonis ad Dionem, qui natura acerbus, asper, & non satis ad homines obseruãdos & colẽdos propensus erat: *διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ πράττειν ἐστίν. ἡ δὲ αὐθάδεια ἐρημίᾳ ξύνοικος*: rerum agendarum facultas ex eo, quòd quis placet hominibus, & eorum beneuolentia comparatur; contumacia verò, seu præfractus animus solitudini contubernalis est.

SIGNVM XXIV.

BIBLIOTHECAS IN PVBLICVM Vſum inſtaurare, locupletare, atque adeò inſtituere, in ijs optimorum authorum libros recondere, eosq́, diligenter euoluere.

Bibliothecas publicas inſtituere.

1. TAcitus Imperator Cornelij Taciti, Viri Cõſularis, hiſtoriam de Romanis Impp. non modò in omnibus Bibliothecis iuſſit collocari; ſed etiam Edicto cauit, vt decies quotannis ad vſum publicum tranſcriberetur, atque in Bibliothecis poneretur. *Flau. Vopiſcus.*

2. *A Ptolemæis* Regibus, Alexandriæ ſeptingenta fermè Voluminum millia collecta & recondita eſſe ſcribit Gell. lib. 6. c. vlt.

Ptolemæus Euergetes, qui ſucceſſit Ptolemæo Philadelpho, & beneficentiam ſuam videtur ipſo nomine declarare, celeberrimum Alexandriæ inſtituit Gymnaſium, & multa librorum millia comparauit, cùm prius ex omni mundi regione prudentiſſimos ad ſe viros euocâſſet, & ampliſſima iam eſſet Bibliotheca Alexandrina Ptolemæi Philadelphi Regis Ægypti, qui maximis ſumptibus vndique conquiſitos libros ex autographis deſcribi curauit. Oroſ. *lib. 6. c. 19. & 20.* ait, fuiſſe Alexandriæ Bibliothecam quadringentorum millium librorum: ab Ammiano verò Marcellino, *lib.* 12. traditur eam poſtea ſeptingenta millia continuiſſe.

3. *Piſiſtratus* Tyrannus Bibliothecam primus Atho-

Athenis publicauit, quam Xerxes vrbe potitus, ad Persas transtulit. *Gell. ibid.*

4. *Constantini Magni* opus fuisse putatur Bibliotheca Constantinopoli ædificata, ab alijs verò libris aucta, ita vt numerum centum viginti millium librorum expleret, quæ tempore Basilisci Imp. diro incendio conflagrauit. *Zon. lib. 3. Ann.* Vel hic Constantinus, cùm superiores Imperatores plurimos libros exussissent, Bibliothecā hanc Constantinopoli instaurauit, quam quoque diligenter postea Valens Imp. curauit, teste Baron. Tom. 9. Anno Christi 726. eáque in tantum sensim excreuit numerum, vt tricena & tria millia librorum contineret. Vide eundem Baron. Anno Christi 330. *Constantiniana Bibliotheca.*

5. *Eumenes* Attali filius maximis impensis supra ducenta millia librorum conquiri & describi iussit. *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 2.* Amplissima hæc Bibliotheca dicta fuit Pergamena, quia in ea supra ducēta millia librorum in hœdinis pellibus scripta seruabantur.

6. *Theodosius Iunior* (ait Socr. *lib. 7. c. 22.*) libros tum qui sacra eloquia complectebantur, tum qui ab eorundem interpretibus cōscripti erant, multo diligentius, quàm Ptolemæus Philadelphus olim in vnum colligendos curauit.

7. *Franciscus* 1. non tam Gallorum, quàm omnium litteratorum Rex & vindex, apud S. Victorem, neque non in arce Fontanablio, conquisitis ex media Græcia atque Arabia infinitis propemodum libris, locupletissimas instruxit Bibliothecas.

8. *Matthias Coruinus* Hungariæ Rex Budæ Bibliothecam longè instructissimam instituit.

9. Locupletissima est Bibliotheca, quam *Poloniæ Reges* Vilnæ, quæ Metropolis est Lithuaniæ, instruxerunt. 10. Illustrissima est, quam pararunt *Austriaci Reges* Viennæ. &, 11. quam *Fucchari* Principes animo regio Augustæ Vindelicorum. 12. Multi etiam alij non alia de caussa in amplissimo dignitatis & laudis gradu collocati sunt, atque æternum inuenerunt nomen, nisi quòd librorum magnum collegerunt numerum, & Bibliothecas librorum omnium generum refertissimas, tanquam castella quædam, & armamentaria sapientiæ constituerunt, atq; reliquerunt. Cur enim superioribus temporibus *Cosmus Medices* Florentinus adeò fuit laudatus, vt etiam celeberrimum nomen doctissimorum virorum scriptis habuerit, quàm quòd litteras amauit, litteratorum hominum studiosissimus fuit, & vndique congestis libris, copiosissimas Bibliothecas refer sit? *Francis. Piccol. in Ethica, gradu* 8. *c.* 16. *&* 52. Valde autem insignes Bibliothecæ incredibili librorum numero instructæ, & exquisitorum auctorum reconditis voluminibus refertæ memorantur, Vaticana Romæ, Marciana Venetijs, Regia Parisijs, & Florentina: sunt & aliæ, vt Fuldensis, Erfordiensis, Viennensis, & Bauarica Monachij. De his, & multis alijs consule Apparatum sacrum P. Ant. Possenini.

13. *Cicero* modò librorum copiam habere possit, Crassum diuitijs superare, atque omnium vicos & prata se contemnere testatur ad Atticum scribens, *lib.* 1. *epist.* 4. *& epist.* 9. ait: *Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. Nam ego omnes meas vindemiolas eo reseruo, vt illud subsidium senectuti pa-*

ri parem. Vide Orat. Ant. Maioragij de Biblioth. publica Mediolani instituenda, & omni genere librorum instruenda.

14. *Cato Minor* tanta doctrinæ cupiditate flagrauit, vt ne in Curia quidem, dum Senatus cogeretur, temperaret sibi, quo minus Græcos libros lectitaret. *Val. Max. lib.8. c.7.*

15. *Alphonsus Rex* quater decies sacra Biblia cum Commentarijs perlegit.

SIGNVM XXV.

BLASPHEMIS DIGNAS pœnas irrogare.

Blasphemos punire.

QVia blasphemiæ peccatum expressè contrà diuini Numinis reuerētiā militat, ideoq; inuisibili sæpe manu Dei vindicatur. 1. Rex AEgyptius *Pharao* cū Deū vilipenderet, & contemptim de eo loqueretur, maximis calamitatib' affectus est, & tandē cum exercitu suo funditus deletus. 2. *Sennacherib* Rex Assyriorum potentissimo exercitu Iudæā inuadens, Ezechię Regi per suos duces renunciari iussit, frustra ab ipso spē in ope diuina reponi: aliarum gentium Deos non potuisse suos cultores aduersus Regis Assyriorum potentiam tueri, quare nec Deum Israël posse. Ob quam blasphemiā Deus exercitū Regis vna nocte penè totū ad internecionē deleuit, cęsis opera vnius Angeli armatorū centū octoginta quinq; millibus. Et ipse Rex post tantā cladē in suā ciuitatē Niniuē reuersus, dū studet placare idola, quæ illū iuuare nō poterāt, à proprijs filijs interficitur. 3. *Nabucho-*

Exod. 5. *Quis est Dominus*, &c. *nescio Dominum*. 4. *Reg.* 19. 2. *Par.* 32. *Tob.* 1. *Vide locum de pœnis, & Theatrū Historicū.*

Dan. 3. *buchodonosor* Rex Chaldæorum, cùm ira incensus tres pueros, qui statuam ab ipso erectam adorare recusabant, in ardentem fornacem immitteret, simili modo Deum blasphemauit, suam potentiam illius potentiæ præferens: *Quis*, inquit, *est Deus, qui vos eripiat de manu mea*? Agnouit tamen paulo post, & confessus est diuinam potentiam, viso stupendo illo miraculo, quo illi in medijs ignibus illæsi mãsere. Verùm cùm postea rediret ad ingeniũ, & rursum superbè se efferret, suã potentiã & gloriã, tanquã nulli subiectã vel obnoxiã iactando, subitò à Deo punitus est, huiusmodi voce cælitus ad eum ruente: *Tibi dicitur* Dan. 4. *Nabuchodonosor Rex, Regnũ tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cũ bestijs & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit det illud.* Hac voce completa è vestigio ille mente captus est, & in furorem versus: vndè ab humano contubernio expulsus, inter feras in syluis commorari cœpit, & ferarum more per septennium vixit: quo exacto, mens illi restituta, De Agrippa ex cap. 12. *& ipse potentiam diuinam præclarè confessus est.* Hoc illi obuenturum Deus mirabili viso in Ast vide locum de Adulat. somnis ante annum præmonstrârat, Daniele visum interpretante.

3. Reg. 20. 4. *Syri* prælio ab Israelitis in locis montanis superati, cladem suam dijs montium referebant acceptam, quos aiebant Israelitis fauere: itaq; in vallibus cum illis pugnãdum, in quas Deo Israel nihil iuris competeret, ibique se fore victores. Quam ob caussam Deus per Prophetam ita locutus est ad Regem Israel: *Quia dixerunt Syri,*

Deus

Deus montium est Dominus, & non est Deus valliū, dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis quia sum ego Dominus. Itaq; directis vtrimque aciebus, Israelitæ, etsi exiguo numero, *percusserunt de Syris centum millia peditum vna die.* Remanserant in loco vicino viginti septem millia, qui omnes cùm in ciuitatem confugerent, muri ruina oppressi perierunt.

5. Ductor exercitus Demetrij Regis *Nicanor*, cùm Iudæos Sabbato pararet inuadere, monitus, vt in honorem Dei omnia conspicientis, sacro die abstineret, arroganter respondit: (2. Machab. 15.) *Estne potens aliquis in cælo, qui imperauit agi diem Sabbatorum?* Cui cùm diceretur: *Est Dominus viuus ipse in cælo, potens, qui iussit agi diem septimam.* Subiecit: *Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia Regis impleri.* Quam ob caussam commisso prælio, etsi maximū & omni genere armorum instructissimum haberet exercitum, à paucis cæsus est, triginta millibus armatorum amissis, eiusque lingua blasphema excisa, & auibus particulatim obiecta, & manus, quam contra Templum extenderat, è regione Templi suspensa.

6. *Leuit.* 24. iussit Dominus filium mulieris Israelitidis, qui in iurgio blasphemauerat, lapidibus obrui, ibidemque lex ista sancitur, & bis repetitur: *Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi; siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.* Repetitio illa momentum rei, & firmam legislatoris voluntatem insinuat.

7. Cùm Achior potentiam Dei cæli commen- *Iudith 6.*

daret, diceretq; Iudæos ea tutos fore, si Deũ piè
Ibid.16. colerent, indignatus *Holofernes* respondit: *Quoniã, prophetasti, quòd gẽs Israël defendatur à Deo suo, ostendã tibi quòd nõ est Deus, nisi Nabuchodonosor, cùm omnes quasi vnum hominẽ percusserint,* &c. quę blasphemia illi carè stetit. Nã & ipse manu fœminę abscisso capite ibidẽ perijt, & exercitus in fugã act*, magnã partẽ à Iudæis cõcisus est.

2. Mach. 9. 8. *Antiochus* ob superbiam & blasphemiam inuisibili & insanabili plaga à Deo percussus est. Nam repente dirus viscerum dolor illum inuasit: mox curru excussus, grauiter ad terram affligitur: insuper fęda phthiriasi corpus computrescens, & intolerabilem fœtorem exhalãs, viuum à vermibus absumptum est.

In Theatro Vindictæ Diuinæ pluribus ostendi exemplis blasphemos non rarò etiam in hac vita diuinitus puniri. In Renouato Mundo (quem libellũ scripsi Germanicè) *cap.*8. docui ex Recessibus Imperij quomodo Imp. Maximilianus, alijq; Principes & Imperatores iusserint hoc crimen puniri, Anno 1495. 1500. 1530. 1548. 1577.

Et cur Magistratus blasphemias permitteret fieri impunè, & nõ potius seuerissimas in eas statueret pœnas, cùm ipse Deus grauissima mortis pœna tam sæpè in eã animaduertat? Cur non obcap. 34. seruaret illud S. Iobi: *Ne desinas ab homine iniquitatis, qui addidit super peccata sua blasphemiam*: hoc est, ne omittas eũ punire. Optimè in quibusdã tabernis vinarijs (quas boni & honesti caupones gubernãt) in more est, vt si quis vel minimam blasphemiã aut iuramentum protulerit, quod in Dei vel Sanctorũ iniuriã aliquatenus vergat, illicò certã pecuniæ mulctã in cistula, pro eleemo-

synis

ſynis pauperibus erogandis, deponat, ni velit à Magiſtratu grauiorem pœnam exſpectare.

Philippus Valeſius decreuit blaſphemum primò catamidiari triũ horarũ ſpatio, data omnibus licentia in oculos eius quaslibet ſordes inijciendi. Si relaberetur findi iubebat labium ſuperius; ſi tertiò, inferius.

Philippus Rex & Imp. huius nominis 2. decernebat blaſphemum mergi in fluuium, aut paludem (etiamſi miles eſſet) citra tamen mortem. *Vincent. in Spec. lib.30.c.2.*

S.Ludouicus eorum linguas cauterio inurebat. Petrus Primandaias ait, *in Acad. Gal.* ipſum eorũ frõtem cauterio inuſſiſſe, & morte affeciſſe, ſi ſapere nollent; nonnullis conquerentibus reſpondit, ſe paratum eſſe id in ſe pati, ſi vel hoc modo poſſet regno omnes blaſphemias proſcribere.

Lud. XI. Rex Franciæ iuſſit fronti blaſphemi notam infamiæ inuri.

Paſquilli in Reges, nobiles, &c. vindicantur; quanto æquius blaſphemiæ in Deum?

SIGNVM XXVI.

CALVMNIAS, CONVITIA, ET MAledicentiam aliorum patienter ferre.

Calumnias patienter ferre.

1. A*Geſilaus* quoties audiebat aliquos ab alijs laudari aut vituperari, exiſtimabat non minus eſſe diſcendos eorum mores, qui loquebãtur; quàm eorum, de quibus loquebantur. Senſit auidè obtrectantes alienæ laudi, magis prodere morbum ſuum, quàm detegere mores alienos; & qui ob res parum honeſtas laudant quempiã, aut ob laudabiles vituperãt, indicare ſtultitiam ſuã, peruerſumque iudicium. *Plut.*

Vide de Clementia.

2. *Philippum Maced.* conuicijs afficiebat quidam effreni lingua præditus, cumque amici hortarentur, vt conuiciatorem reprimeret, ac persequeretur: *Absit*, inquit ille, *ne plura* (inter plures oberrans) *in nos iaciat maledicta.* Anton. par. 2. Melis. ser. 69. Clementiæ erat, quòd ignouit; magnanimitatis, quòd contempsit; prudentiæ, quòd non expulit. *Plut.* Idem dicebat, se suis cõuiciatoribus gratiam habere, quòd ab ijs melior redderetur: *Ego enim*, inquit, *studens mendacij illos conuincere, si quid improbè fecerim, muto consilium, & pœnitentia factum emendo.* Idem maledictis & probris à Nicandro lacessitus pluribus, cœpit illum donis afficere & cohonestare, quibus acceptis cœpit Nicander eum, quem conuicijs onerârat, laudare. Ad amicos igitur conuersus Philippus ait: *Videtisne ergo nostrum* (in nobis situm) *esse, & bene & malè audire, & à maledicentia morbo sanari*: Plut.

Ex inimicis vtilitas.

3. *Antigonus*, cùm milites in illum probra iactarent, ac ignorarent eum tam prope adesse, prodiens ait: *Flebitis, nisi longius amoti maledicatis mihi, vel de me malè loquamini.* Quid hac facetia clementius, aut hac clementia facetius? Simulabat se non indignari, quòd malè de ipso loquerentur; sed quòd tam vicini, vt exaudiri possent ab eo, cui maledicebant. *Plut.* Sen. 3. *de Ira*, ait eũ ad fores maledicentium pulsantem dixisse: *Longius discedite, ne audiat Rex.*

Cùm in paruo quodam castello Græci obsiderentur, & fiducia loci, cõtemnentes hostem, multa in deformitatem Antigoni iocarentur; & nũc staturam humilem, nunc collisum nasum deriderent: *Gaudeo*, inquit, *& aliquid boni spero, quia in ca-*

in castris meis Silenum habeo, quasi dicat, sensuros eos esse suo tempore virum, quem tunc immeritò deridebant. (Vide prouerb. Silenus Alcibiadis.) cùm hos dicaces fame domuisset, captis sic vsus est, vt eos, qui militiæ vtiles erant, in cohortes describeret, cæteros præconi subijceret. Id quoque se negauit facturum fuisse, nisi expediret his dominum habere, qui tam malam haberent linguam. *Seneca 3. de Ira cap.22.*

4. Milites aliquot Tarentini inter cœnandum multa liberius dixerant in *Pyrrhum* Regem. Res ad eum delata est, acciti sunt iuuenes, ac periclitabantur omnes, cùm factum nec negari posset, nec defendi. Tum vnus illorum, *imò*, inquit, *Rex, & ista diximus, & longè acerbiora dicturi fueramus, nisi nos lagena defecisset*: (vel, si plus vini appositum fuisset:) linguæ petulantiam in temulẽtiam reijciens. Itaque mox ira Principis in risum versa, dimissi sunt. *Plut.* Idem à quibusdam rogatus, vt maledicum quendam ex Ambracia pelleret, respondit: *Potius apud paucos illic maneat, quàm apud multos de nobis malè loquatur.* Idem.

5. *Alexãder Macedo*, cùm accepisset, esse quendam, qui conuicijs ipsum impeteret: *Regium est*, inquit, *cùm facias bene, audire malè.* Plut. Idem & alijs adscribitur.

6. Legimus *Hieronem* Syracusanorum Regem adeò patienti animo contumelias tulisse, vt eos noluerit admonitos, qui etiam præsenti & audiẽti ei multa conuitia, & inter cætera graueolẽtiam obiecerant: de quo vitio oris cùm vxorem suam incusaret, quòd se non admonuisset, tum illa, putare se omnes viros ita olere respondit. *Plut.*

NB. Lenitatem Tyranni.

7. *Pisistratus* Athenienſium Tyrannus, à Traſippo amico inter cœnam ſine fine conuitio laceratus, ita & animum, & vocem ab ira cohibuit, vt putares ſatellitem à tyranno malè audire. Abeũtem quoque, veritus ne propter metum maturius ſe conuiuio ſubtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Traſippus concitatæ temulẽtiæ impetu euectus, os eius ſputo reſperſit, nec tamen in vindictam ſui accendere potuit. Ille verò etiam filios ſuos violatæ patris maieſtati ſubuenire cupiẽtes retraxit. Rectè: Seneca Herc. fur. *Ars prima regni eſt, poſſe te inuidiam* (calumnias) &c. *pati.*

Vide de Patientia.

8. *Ptolemæus* 2. AEgypti Rex imperitum Grãmaticum irridens, rogabat quis fuiſſet pater Pelei? atq; ille: *Dicam*, inquit, *ſi tu prius dixeris quis fuerit Lagi pater.* Hoc dicto tetigit Regis ignobilitatẽ, cunctiq; indignè ferebãt, velut intolerabile conuitiũ. Hîc Ptolemæus illis patientior & moderatior, qui intelligeret ſe occaſionẽ dediſſe cõuicio, inquit: *Si Regiũ nõ eſt ferre, cũ dicto Rex tãgitur, nec illud Regiũ eſt, dictis quẽquã attingere.*

9. Cùm *Octauius* Imp. interrogaretur, cur benè de omnibus merendo, multorum toleraret calũnias: *Ego*, inquit, *amici, qui Vrbẽ ab hoſtibus liberaui, etiam maleuolorum linguas liberaui*; (vt quidquid liberet loquerentur.) *Non enim æquum eſt, vt ſaxis de libertate gloriantibus, vinctas conſtrictasq; ſeſe eſſe lingua conquerantur.* Quibus profectò verbis animi generoſitatem ac prudentiam optimus Imp. ſatis declarauit, quòd maleuolorũ obtrectationes flocci faceret, vt reuera nihili faciendæ ſunt viro virtute præſtanti, cùm regula ſit generalis: *Vitia ſemper patronos parere, & virtutes*

tutes ſemper æmulos nutrire: & Plato, *lib. de Leg.* dicat: *Malos ſemper dupliciter malos eſſe, quòd arma gerant tum ad tuenda propria, tum ad ledenda bona aliena.* & Val. lib. 4. c. 7. *Nulla tam modeſta eſt felicitas, quæ malignantes dentes poſſit vitare.*

10. Rectè *Liuia Auguſti* dicit apud Dionem, *lib.* 55. Debere quidem Principem ea, quæ in Remp. peccantur, exſequi, at priuatim in ſe admiſſa tolerare.

11. *Pericles* iubebat cum lychno deduci eum, à quo per totum diem in foro conuicijs proſciſſus fuerat: & Ariſtoteles audiens quendam de ſe abſente malè loqui, reſpondit: *τόν ἀπόντα καὶ μαστιγούτω*, abſentem etiam caſtiget.

12. *Traianus*, ſi quando opprobrijs laceſſeretur, nunquam ab ira vincebatur. Nimirũ ſciebat prudentiſſ. Imp. ſatius multo eſſe, iniuriã pati, quàm mox ad vindictã procedere: imò expedire interdum Principi, eſſe qui illi obloquantur, vt potius virus indignationis loquendo euomant, quàm facto. Nam alterutrum eueniat neceſſe eſt, vt perditorum hominum praui humores exhalent. Rectè Dionyſ. Halic. lib. 9. Res geſtas taxare, cuiuis facilimum; at res egregias gerere, perdifficile, paucilque datum eſt.

13. *Tiberius Cæſar*, in Senatu dictis quorundam parum honeſtis aſperſus, admonitus, vt maledicos puniret, reſpondit: *Non tantum habemus otij, vt implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hanc feneſtram aperueritis, nihil aliud agi ſinetis.* Cùm iocis, conuicijs, famoſis carminibus, ac rumoribus frequenter *Tiberius Cæſar aduerſus conuicia firmus, & patiens.*

impeteretur, amicis ad vltionem hortantibus, respondit: In ciuitate libera linguam mentemq; liberam esse debere; adeò patienter conuicia concoxit. *Suet.c.28. Tac.*

14. *Domitianus Imp.* etsi homines mordaces atque maleuolos haberet odio, semper tamen dicebat, eos esse peiores, qui maledicis aures præberent, neque reprehenderent, quàm ipsos maledicos. *Suet.*

15. *Titus Imp.* dicebat; *Nemo me sine iniuria insequi contumelia potest, propterea quòd nihil ago, quod reprehendi mereatur; ea verò, quæ falsò de me dicuntur, prorsus negligo.* Conscientia certè magis curanda, quàm virus linguarum, & aculei contumeliarum.

16. *Sigismundus* Imp. varijs maledictis à Germanica multitudine agitatus, & ab aulicis ad vindictam exstimulatus, nihilo commotior: *An vobis*, inquit, *graue videtur, istos malè loqui, cùm nos malè agamus?* indicans, in nostra manu situm esse quàm bene vel malè audiamus. *AEneas Silu. de reb. gestis Alph.*

17. Cùm *Alphonsus Aragoniæ Rex* inaudiisset, se à nonnullis clam lacerari, Regum esse, dixit, non modò benefacere, sed etiam mala patienter audire. Magnifica certè respõsio: is enim, ait Ambr. *1. de Off. cap. 6.* qui citò iniuria mouetur, facit se dignum videri contumelia, dum vult ea indignus probari.

18. *Fridericus III. Imp.* cùm accepisset, multos quidem esse, qui malè de ipso loquerentur: *Quid, vos nescitis*, ait, *Principum actiones tanquam scopum venenatis linguarum telis esse propositas? nobis quidem, qui omnibus satisfacere non possumus,*

Hic

—— Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

19. Simili animi magnitudine Franciscus I. Frãciæ Rex, cùm ob graue tributum subditis impositum, multorum voculis palàm proscindi se audiuisset, quibusdam ad læsæ Maiestatis crimẽ hoc pertinere, & acerrimè vindicandum dicentibus: *Sinite illos*, inquit, subridens, *pro argẽto suo quod volunt loqui.*

Duo hîc obseruanda sunt Magistratui: alterũ, vt factis contrarijs eleuet probra grandiora, quibus occultè laceratur: alterum, vt si calumniæ præsentes & apertæ sint, verbis refellantur.

Adhæc *sapiens*, inquit Seneca, epist. *14. nunquã potentium iras prouocabit, imò declinabit, non aliter, atque in nauigando procellam.* Vnde Phocion Atheniensis, cùm audiret Demosthenem Alexãdrum Regẽ grauiter maledictis lacessere, inquit: *Noli demens sæuum leonem stimulare, & iuuenẽ, quem gloria & imperandi libido incendit, in patriam prouocare, ne incendium maximum tua temeritate nobis confles.* Hoc incendium sibi à Friderico Barbarossa Imp. Mediolanenses accersiuerunt, eò quòd ira perciti, & Maiestatis Imperialis contemptione Dominam Imperatricem, asinæ impositam, & caudam aduersa facie loco habenæ tenentem per vrbem maximo cum spectatorum risu & conuicijs circunduxissent. Qua contumelia sic excanduit Imperator, vt vrbem splendidam & spectabilem ambusserit, soloque adæquârit, ciuibus primùm ad internecionem vsque deletis. Certè in Regem malè concepta & cogitata non sunt toleranda, nedum ergo maledicta. Rex sacra persona est totius ciuitatis, cuius

dextra vitam & necem tenet, ergo malè de ipso loquendi licentia prohibetur. Loquatur igitur agricola, sed non vltra rastrū; loquatur miles, sed non vltra hastā; loquatur ciuis, sed non vltra sor-
2.Reg. 16. v. 5. tē. Pessime Semei, cur nomen Dauidis maledica discindis lingua? nonne meministi Regem à Deo constitutum esse? quidquid ergo in Dauidem loqueris, aduersus, diuinam prouidētiam loqueris: nam Deus est qui Reges fecit, & per quem Reges
4.Reg. 2. v. 24. dominantur. Pueri, qui maledixerunt Prophetę, à sęuissimis vrsis occisi sunt, quomodo ergo Deus inultā ferret contumeliā illatam Magistratui? Si pœna irrogatur ei, qui ciuem aut socium iniuria afficit; quantū supplicium debetur illi, qui libertate loquendi Regē suum vulnerat? Romani, Macedones, Lacedæmonij, aliæq; nationes olim hoc vitiū linguæ inter scelera læsæ Maiestatis annumerârūt, nec minore seueritate, quàm cætera idipsum puniuerunt. Adhæc Patri nō licet maledicere, ergo nec Magistratui. Murmurârunt solùm filij Israël in Moysen ducem, & Aaronem sacerdotem suum, sed Principes eiusdem seditionis, & complices, viui ad inferos descēdērunt. *Num.* 16.

SIGNVM XXVII.

Castum esse. *CASTITATEM ET CONTINENTIAM amare, eamq; extra connubium, & in eo pro parte seruare.*

1. CYrus abstinebat à conspectu Pantheæ captæ, & ad eum adducendæ; & Araspo dicēti, mulierem esse insigni forma, dignam Regis oculis: *Ideo*, inquit, *magis est illa abstinendum*. Etenim si nunc, tuo obtemperans cōsilio, illā adiero, cùm

cùm vacat, fortassis illa mihi persuasura est, vt ad ipsam frequenter eam, etiam cùm non vacabit, eiq; assideã, neglectis serijs negotijs. Scitè retorsit argumentũ, regiæ functionis memor. Noluit vel oculis castitatẽ matronæ & suam violare. Bona oratio & ratio: mulier enim auocat à melioribus curis. *Vide de Temper. & de Libidine.*

2. *Antiochus tertius* cùm Dianæ sacerdotem vidisset supra modum eleganti & decora forma, continuò soluit Epheso, veritus ne amor aspectu paulatim auctior audaciorq; fieret, seu ne vis amoris aliquid ipsum facere cõpelleret, quod fas non esset. Seu, Epheso discessit, ne amore captus, cum formosissima virgine peccare cogeretur. Prudenter prælio abstinendum cum eo hoste duxit, qui sola fuga vincitur. Et tu, Luthere, virginẽ Deo dicatam constuprare non vereris? *Plut.*

3. *Alexander Magnus* Darij victor, inuitatus vt Darij filias inuiseret, (prædicabantur enim puellæ admirabili esse forma,) noluit ire, dicens, sibi non esse committendum, vt cùm viros vicisset, à mulieribus vinceretur; adeò metuebat sibi ab illarũ insigni forma, & oculis suis parũ credebat. Apud familiares dicere solebat: *Dolores oculorũ sunt Persicæ puellæ, prætereo eas vt statuas.* Darij vxorem, exsuperanti forma fœminam, nec oculis attingere vnquam voluit, quod ipse de se ad Parmenionẽ sic scripsit: *Ego non solùm non vidisse inueniar Darij vxorem, aut videre cogitasse; sed nec verba facïẽtes de eius forma audire sustinuisse.* Ad Hephæstionem dicebat: *An non iniquissimum esset, vt qui in aliorum incontinentiam animaduertere velimus, ipsi incontinentiæ seruire ab exteris deprehendamur?* Max. ser. 3. *Vide signum 3.* *Gell. lib. 6. cap. 8.*

4. Cùm

4. Cùm *Bias* Prienensium Philosophus, Princeps, & Dux victoriam retulisset de Mantinæis, & peracto prælio, multę ad ipsum adductæ essent virgines captiuæ, quas (pro more) venderet, pretiumque ad vsum suum conuerteret, continentiæ suæ memor, non modò illas neque violauit, neq; vendidit; sed libertate etiam vestimentisque donauit, omnesq; immunes iniuriæ in patriam singulas suam remisit.

5. De castitate *Valentiniani Iunioris Imp.* vide signum 8. & Triumphum Virt.

6. *Zenobia* Palmyreorum Regina, si se grauidam factam sentiret, vsque ad partum aspernabatur quod coniugibus mariti debent: ita non dulcem venerem, sed dulces natos duntaxat quęrebat, memorabili exemplo castitatis, etiam in libera nec turpi voluptate. Ducta hæc est in triumpho ab Aureliano, & amplissimas eius laudes persequitur Vopiscus.

7. *S. Elzearius Comes*, qui apud Carolum 2. Siciliç & Hierosolymç Regem gratiosissimus erat, plurimos annos cum nobilissima coniuge Dalphina vitam exegit virtutibus & miraculis claram, cum vtriusque perpetua continentia, *teste Sur. Tom. 5.* Magnæ autem est continentiæ hoc nó contingere, quod prohibitum non est, ait S. Ambrosius.

8. *Eduardus Rex Angliæ* cum sua coniuge, prosperis dubijsque socia ad extremam senectutem in virginitate vixit. *Sur. Tom. 1.*

9. *Henricus* I. Imp. cum Cunegunda vxore sanctissima & Imperium & virginitatem ad finem vitæ seruauit. *Crantz. lib. 3. Sax. c. 32.*

10. *Emericus*, filius S. Stephani Regis Hungariæ,

riæ, adolescentulus amore integritatis captus, hanc sibi in perpetuum despondit, deinde cùm defectura esset illustrissima familia, nisi per ipsum propagaretur, coactus vxorem ducere, post illud matrimonium ita castè cum suâ consorte virgine vitam egit, vt vterque cœli, non terræ incolæ viderentur: ideoque effecit Deus, vt per vniuersum Orbem & sanctitatis fama, & multorum magnorumque miraculorum gloria florerent. *Sur. Tom. 5.*

11. *Godefridus*, olim Hierosolymę & Syriæ Rex, tantam sua fortitudine fecit admirationem Turcis, vt eorum Imperator, missis legatis cum muneribus, rogaret, vnde illi tantum robur manuũ, vt nullus ipsi in congressu par esset? Cui Godefridus: *Quia*, inquit, *hæ manus impudicam fœminam non tangunt, nec vnquam incontinentiæ sordibus asperguntur.* Contra Samson in sinu Dalilæ & capillos, & robur amisit.

12. *Balduinus* ex Flandriæ Comite Byzâtij Imp. annos 32. natus, in illo ipso ætatis æstu, quamdiu à coniuge aberat, ne libidinosa quidem aspectu (impudicis oculis) mulierem intuebatur. Vacabat diuinis laudibus, necessitatibus afflictos subleuabat, suæ sententiæ aduersantes æquo animo audiebat, & bis, qualibet septimana, sub vesperã proclamari iubebat, ne quis in suo Palatio dormiret, qui alienam mulierem attigisset. *Gregoras Nicetas hostis eius.* *Vide sign. 2.*

13. *Primi Gallorum Reges*, quò Regiam suam ab omni impuritate integram seruarent, Præfectum quendam Palatij constituerunt, cui id muneris erat, sub vesperam, face accensa, perscrutari omnes aulæ angulos, & ocyus exigere, si quos quasue me-

ue meretricium vel lenocinium facientes deprehendisset.

14. Imp. Basilius scribit ad filium: *Nisi ipse pudicitiam seruaueris, quâ fronte eos, qui tuæ dominationi subiecti sunt, ad eam seruandam cohortaberis? Nam quæ facientem te viderint, eadem quoque permitti sibi facere, interpretabuntur. Solent enim ad exemplum Principis mutari subiecti.*

15. Ammianus *lib.* 30. ait de *Valentiniano. Omni pudicitiæ cultu domi castus & foris, nullo contagio conscientiæ violatus obscœnæ, hancq́; ob caussam tāquam retinaculis frenârat petulantiā aulæ regalis, quod custodire facile potuit.* Rectè: nā Magistratus est, alta & seria cogitare: at libido in sordidis cogitationibus & cęno suo hæret, nec animi solùm, sed & corporis robur minuit. Proinde iure Pericles, cùm, Atheniensibus Prætor, collegā Sophoclem Poetam haberet, atq; is in communi officio forte districtus, prætereuntem egregium puerū intentius intuitus esset, impensiusque laudâsset, grauissima ista voce corripuit: *Oportet, ô Sophocles, Prætorem non solùm manus à lucro, sed & oculos à libidine habere puros.*

Lips. in Exemp. Polit. 16. *Consaluum Magnum* traditur nullam matronarum, aut virginū temerasse, imò & oblatas, aut offerētes se comiter reiecisse: atq; adeò cùm pater quidā, vir nobilis, sed pauper duas filias scitas & lepidas ipse ad eū perduxisset, ratus hac se via ad opes posse venire, admisit quidem, sed caussa facti cognita, vt suas filias, dote data, nobilibus viris elocauit, à se tam integras, quàm à parente.

17. *Maximilianum I. Austriū* nemo vir aut fœmina nudū vidit, aut retectū. Subducebat se furtim cùm naturæ purgationes vocarent; ad lectū iturus, nec cubicularium quidem ad exuendum,

deponẽdum, collocandumq; se admittebat, adeò vt nulla virgo magis teneri pudoris fuisse videatur. Quid, quòd testamento cauit, caligas ac fœminalia mortuo sibi induci, vt & tunc cura pudoris esset, cùm iam non esset.

18. Cùm Carthago noua *à Scipione Romano* capta esset, præter aliam affluentiam rerum, pueri virginesq; nobiles ibi sunt reperti, & inter eos vna, quæ ad Scipionem deducta, oculos, quaqua ibat, omniũ in se splendore formæ vertebat. Donum dabatur iuueni Imperatori, vt putabãt, gratissimum; sed ille, oculis libatã modò, abnuit, &: *Acciperem*, inquit, *fruererq́; si priuatus, & non cũ imperio essem. Nunc Resp. occupatũ hunc animum tenet, accipio tamen quasi depositũ, reddendum cui ratio & humanitas suadebunt*. Simulq; virginem percontari de patria, parentibus, & sorte cœpit, agnouitq; principe loco natã, & principi itẽ suæ gẽtis adolescẽti (cui Luceio nomen) desponsam esse. Igitur parentes & hũc aduocat, cumq; venissent, statuta apud se virgine, sponsũ ex ijs priorẽ alloquitur: *Ego vt hæc virgo ad me deducta à militibus nostris, ac donũ data est, & formã eius libens vidi, & dotes animi corporisq́; laudaui. Nec enim cæcos aut ignaros taliũ natura genuit: hæc quoque pectora amor tangere potest, sed nõ nisi honestus, & quẽ tẽpora resq́; mea permittũt. Hæc igitur, etsi iure belli mea erat, tamẽ nõ lubet inter arma hos ludos ludere, nec deceat fortasse præripere viro forti iã desponsã. Hoc enim ab ea didici, & ideo te euocaui, vt coram viderẽ, coram tibi hanc traderẽ (numina testor) castus castam. Sic pudicè cauteq́; mea cura habita est, ac si apud soceros tuos parentesq́; suos fuisset. Non esset me teq́; dignum donum, si aliquid ex ea vis aut occulta fraus libâsset;*

inta-

intactam, inuiolatam accipe, & fruere, nec aliam mercedem, quàm te volumus, id est, animum tuum Scipioni & Romanis addictum. Attonito iuuene & præ gaudio vix mentis aut linguæ compote, parentes interuenerunt, gratias agentes habentesque, & ad pedes Scipionis satis grande auri pondus deposuerunt, quod pro redimenda attulerant, rogâruntque, quoniam gratis redderet, ipse hoc munus ab sese haberet. At ille beneficẽtiam alia cumulans, sponsam tollere hoc aurum totum iussit, & super dotem, quàm parentes daturi essent, hanc quoque à se habere. Vno hoc facto magnam Hispaniæ partem ad Romanos, & ad se traxit, certatim cupientes tali virtuti subesse.

Magistratus est, non propriam solùm tueri castitatem, sed & subditorum. Vnde expedit curare, ne balnea, ad salutem corporum concessa, occasionem dent impudicitiæ, & hos versus sibi & alijs frequenter inculcare:

Vt, cùm de statua facies formosa remota est,
Non decus in reliquo corpore truncus habet;
Sic reliqui mores spreti sine honore iacebunt,
Ni sint ornati laude pudicitiæ.

Et illud Bacchylidis Poetæ: Vt egregius pictor vultum speciosum effingit: sic pudicitia celsius consurgentem vitam exornat.

SIGNVM XXVIII.

GRAVES ET AVSTEROS CATONES, seu Censores, moribus ciuium præficere, ne in victu & vestitu modum excedant, neue cupiditatibus atque prauis artibus indulgeant.

Censores morum constituere.

ARistot. 5. Pol. c. 8. vult vt grauis censor & vigilans inspector morum in ciuitate qualibet habeatur, qui obseruet Lynceis oculis potissimum eos, qui Reip. ἀσυμφόρως, inutiliter, & parum accommodatè viuunt. Nemo enim in ciuitate inutile pondus esse debet, nemo insigniter flagitiosus: cogendi igitur sunt mali ad censurã, & ad rationem vitæ. Boues sine stimulo, segnes sine flagello, mali ciues sine Censoris virgula rarissimè suum munus & officium præstant.

Moribus ciuitatem condire.

Apud Romanos eiusmodi fuerunt Censores, apud Athenienses ζητηταί, inquisitores vitæ ac morum, νομοφύλακες, legum custodes, &c. Vt enim illa medicina magis probanda est, quæ valetudinem integram conseruat, quàm quę affectam & vitiatam restituit: ita leges illæ longè præstantiores sunt, quæ mores cõtinent, quàm quæ corruptos ad sanitatem publica animaduersione conantur reuocare.

Quoniam autem boni mores plerumque corrumpuntur, luxu nimium inualescente, vel dominante, prouidi Magistratus est, in tempore prouidere, ne subditi temperantiæ metas excedant, sua profundendo. Nam sicut in corporibus ægris nihil quod nociturum est medici relin-

quunt; sic Magistratus quidquid obstat Reip. rescindat necessum est. *Curt. lib. 6.*

Cura conuiuiorum. Reuiuiscat igitur antiqua morum censura, & Magistratus per Censores, reductis, aut nouè constitutis legibus sumptuarijs, tum priuatorum mensis, tum popinis atque comessationibus modum præscribat, ne luxus mensæ profusis sumptibus exerceatur. Arceat etiam à vestibus superfluitatem & impensam graue. Rectè enim ait Arist.5.Polit. *Fiunt in Rep. mutationes, cùm homines sua consumunt prodigè viuentes.* Prohibeat, & è Rep. tollat libidinem, & otium, malorum omnium segetem: prouideat, vt, abruptis voluptatibus, plebs negotia sua habeat, quibus à malo publico detineatur. (*Sallust. Orat. 1. ad Cæs.*) Rectè enim Romanus Scipio censebat, non felicem esse Remp. *stantibus mœnibus, ruentibus moribus.* Augustin. 1. de Ciu. cap. 33. Sigillatim autem & paulatim hæc emendare potest. Neque enim quisquam nostrum subitò fingi, neque cuiusquam repente vita mutari, aut natura conuerti, potest. (Cic. *pro Sulla.*) Conquerimur enim meritò in hac vltima mundi fœce cum Seneca 1. de Benef. *Nunc conuiuiorum viget furor, & fœdissimum patrimoniorum exitium culina. Nunc habetur ebrietati honor, & plurimum meri cepisse virtus est: nunc cultus corporis nimius, & formæ curæ præ se ferens animi deformitatem, &c.* Quoniam nostra ætas (vt loquar cum Philone Iudæo, *lib. de plant. Noë*) fert coquos, cupediarios & vnguentarios magna curiositate, nouum semper aliquem saporem, formam, aut odorem commiscentes, in gratiam sensuum, vt Imperatorem suũ oppugnent, intellectum.

Post-

Postquam ciues grauiores fecerunt impensas, emendis bombycinis, holosericis, Phrygianis, alijsque pretiosis vestibus, immobilia vendere, & versurã facere coguntur, damno interim ad Rep. redeunte. Expedit enim Reip. locupletes habere subditos, neue quis re suæ malè vtatur. Hinc inualescẽte Romæ conuiuiorũ & vestimẽtorũ luxu, Tiberius Cæsar legẽ tulit, ne vasa auro solida ministrãdis cibis fierẽt, ne vestis serica viros fœdaret. Romę etiã Cẽsoria nota Equites spoliabãtur equis, Senatores è Senatu eijciebãtur, alij Tribu mouebãtur, in cæritum tabulas referebantur. Spartæ erant Ephori inspectores vitæ ac morum: apud Carthaginenses Præfecti & Magistri vitæ.

Vtinam omnes Magistratus Galbæ Cæsaris ad suũ successorẽ sibi dictã putarent sententiã: *Cogita quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris.* q. d. Si iã mutuas ciuiũ cædes detestaris, si litium subnascentiũ fibras exhorrescis, si populi luxum reprehẽdis, magis hæc displiceat tibi, vbi rerum summã adeptus eris. *Tacit. 1. hist.* Frustra laborant Verbi Dei Pręcones, nisi Magistratꝰ cẽsura & seueritas accedat. *Audiuit*, ait Syr. c. 21. v. 16. *luxuriosus verbũ sapiẽs, & displicebit illi,* &c. & verè scripsit Sallust. in Catil. *Verba virtutẽ nõ addere*, ideo *necesse est*, ait Greg. de Cura Past. p. 2. c. 6. *vt Reges à subditis timeantur, vt humana saltem formidine peccare metuant, qui diuina iudicia non reformidant.* *Pœnis vitiã auerrun-canda.*

Est autem hæc morũ emendatio sensim & gradatim suscipienda, nec de repente, & velut facto agmine in adulta vitia irruẽdũ est. *Nã cõstituit bonos mores ciuitati Princeps, & vitia eius cõpescit, si patiẽs eorum est.* (Senec. 1. de Clem. c. 32.) Et: *Haud* *Vide de Disciplina.*

 facile,

facile, neque sine magno motu mutari potest, quod longo tempore radices egit. (Arist. 5. Pol.)

Hinc Plato 2. *de leg.* suadebat vitia politiarum inueterata ad tempus tolerare, sicut errata parẽtum senio aut morbo delirantium. Et Panegyricus scriptor (Paratus) ad Theodosium: *Vitijs, ait, corrigendis curam adiecisti, idq; moderatè, vt suadere potius honesta, quàm cogere videreris.* Certè vt semel commotum mare diu est, antequam cõquiescat, ita vitia temporum iniurijs tolerata, ferre aliquatenus necesse est.

Tiberius Cæsar, apud Tacitum 3. *Annal.* dubitat, quod vitijs adultis & inueteratis remedium opportunum adferat.

Cùm quandoque ob iniuriam temporum vitia directò (vel recta via) tolli nequeant, tentandum erit num queant ex obliquo abrogari, vt si vectigal super ijs rebus imponat Princeps, quæ ad libidinem & luxum prouocant. Cuiusmodi sunt aurea & argentea supellex, odores, pigmenta, innumerabilia byssinum genera, gemmæ, & similia superflua sexcenta.

Facile etiam tollet vitia proprio exemplo, vt quondam *imp Theodosius* fecit, de quo Pacatus, *in Paneg.* ait: *Tuæ epulæ mensis communibus parciores locorum ac temporum fructibus instruuntur. Hinc certatim in omnes luxuriæ pudor, parsimoniæ cultus inoleuit, & quiescentibus legum minis, subijt quandoque priuati sui pœnitentia. Sic enim est, sic est, exasperat homines imperata correctio, blandissimè iubetur exemplo.*

Vide signum 62.

Cicero 8. *ad Att. epist.* 1. ait: *Vt gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria: sic*

Reip. moderatori beata ciuium vita proposita est, vt opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Zeno dicebat, decorandas esse vrbes, non tam pretiosis ornamentis, quàm inhabitantium virtutibus. *Stob. ser.* 41.

Xenophon, inquit, *in memor. Socr. lib.* 3. Hoc fine eligitur Princeps, non vt se molliter curet, sed vt per ipsum ij, qui elegerunt bene beateq; agãt. *Cyrus* Rex Pers. boni pastoris & boni Principis officia similia esse dicebat. Vt enim boni pastoris est, bene pascere; sic ad bonum Principẽ spectat, vt diligẽter gubernet ciues sibi à Deo commissos, omniaq; legibus prohibeat, quæ in Reip. pernitiem vergere videntur.

SIGNVM XXIX.

CENSVRAS ECCLESIASTICAS admodum reuereri, & ob separationem à diuinis officijs vehementer contristari.

Censuras Eccles. reuereri.

1. CVM *Philippus* Imp. ingredi vellet Ecclesiã, summus Pontifex Fabianus coram omnibus ipsi pręcepit, ne Ecclesiam ingrederetur, quousque perfecisset publicam pœnitentiam pro quibusdam grauibus suis peccatis. Cui præcepto statim Imp. maxima cum humilitate morem gerens, tamdiu abstinuit ab Ecclesiæ ingressu, donec inter eos, qui peccatorum vinculis adhuc tenebantur astricti, locumque pœnitentiam agentiũ agentibus præstitutum occupabant, se suã sponte collocauisset, & publicam pœnitentiam sibi in-

Euseb. lib. 6. cap 27. Niceph. lib. 5. 25.

Imp. alacri animo & lubenti Episcopo morem gerit.

iunctâ expleuiſſet, indutus ſacco, & capite aſperſo cinere, &c. Vide *Thema Orat. de Pœnit.*

2. Quàm ſeueram *Theodoſius Imp.* metuens cenſuram Eccleſiæ, egerit pœnitentiam, prolixè ſic incipit referre Theodoret. *lib.* 5. *cap.* 17. Cùm Theſſalonicæ ſeditio concitata eſſet, Magiſtratus aliquot obruti lapidibus fuêre, & grauibus contumelijs vexati. Quibus rebus nunciatis, Imperator bile accenſus, flammam neutiquam repreſſit iracundiæ, neq; freno rationis eius impetũ cohibuit &c. Lector pulcherrimã & prolixã hiſtoriã petat ex Theodoreto, vel ex Tõ. 4. Baronij, Anno Chriſti 390. & mirabitur pœnitentiã Theodoſij, & eiuſdem dolorem ob Excommunicationem.

Vide Paulinum in vita S. Ambroſ.

3. Vir quidam, ait idem Theodoretus, *lib.* 5. *c.* 36. vitam excolens Monaſticam, animo paulo audaciore præditus, ad Imp. (*Theodoſium Iuniorem*) rei cuiuſdam petendæ gratia accedit. Quod cùm ſæpius feciſſet, Imperatori Eccleſiaſtica interdicit cõmunione, vinculoq; Eccleſiæ ei iniecto, decedit. Imperator autẽ fide cum primis excellens, ad Palatiũ veniens, cùm tempus inſtaret conuiuij, & omnes cõuiuæ adeſſent, dixit ſe nõ prius capturum cibũ, quàm Eccleſię vinculo ſolueretur. Proinde vnũ ex familiariſſimis ad Epiſcopũ mittit, vt poteſtatem faciat ei, qui ipſum ligauerat, vinculo ſoluendi. Cùm autẽ Epiſcopus reſpondiſſet, nõ debere cuiuſquã vinculum admittere, ſignificaſſetq; eũ ſolutum eſſe: nõ tamen ſolutione illa cõtentus fuit, donec ille, qui eũ ligauerat, magno cũ labore cõquiſitus, cõmunioni illũ reſtituiſſet. Huiuſmodi erat Imperatoris erga leges diuinas fides. Hæc Theod. & Niceph. *lib.* 14. *c.* 4. & alij: illud fortaſſe ex inſtitutione S. Soteris Theodoſius mente

Vide Baron. Tom. 5. Ann. Chriſti 425.

Nota magnam animi demiſsionẽ cum religione coniunctam.

Vide de humilitate.

mente verſans de ſeruis Dei dictum: *Qui benedixerit tibi, & ipſe benedictus erit: & qui maledixerit, erit maledictus.* Num. 24. v. 9. Hanc ob cauſſam abſque armis immaniſſimos fortiſſimoſq; barbaros debellauit, & (ſicut Debora cecinit Iud. 5.) *de cælo dimicatum eſt contra eos.* Contra ſæpe cõtigit videre Chriſtianos Principes parui facientes cenſuras Eccleſiæ, & Eccleſiaſtica iura calcãtes, robuſtiſſimos licet pararint exercitus, atque claſſibus mare replerint, aduerſante illis Deo, omnium iacturam feciſſe, non hoſtibus ſolùm pugnantibus, ſed ipſis etiã elemẽtis in vltionẽ violatæ religionis exurgentibus & ſacrarũ legũ cõtẽptũ, ac Dei miniſtrorũ oppreſſionẽ vlciſcẽtib⁹.

4. Cùm *Henricus II. Rex Angliæ* iuſſiſſet occidi D. Thomam Archiep. Cantuarienſem, vt ſatisfaceret Deo & hominibus, nudis pedibus incedebat ab Eccleſia S. Duſtani vſq; ad Eccleſiã maiorem, in qua ſepultum erat corpus S. Thomæ. At perueniens ad ianuas Eccleſiæ proſtrauit ſe, & orauit, & ingrediendo Eccleſiam quamplurimas effudit lacrymas, & confitendo peccata ſua coram Archiepiſcopo, maximo cũ tremore & reuerentia adhæſit eiuſdem ſancti ſepulchro, innumeras effundens lacrymas, & cùm ſcapulas nudaſſet, fuit cæſus non ſolùm à quinque Epiſcopis circumſtantibus, verùm etiam ab octuaginta monachis, &c.

5. Cùm *Arcadius Imp.* cum Eudoxia vxore ab Innocentio I. excommunicatus eſſet, confugit ad ſaluberrima pœnitentiæ arma, & vſque adeò demiſsè ad Pontificem ſcripſit, vt meruerit abſolutionem. *Vide Signum 35. & in Theatro hiſtorico pœnas contemnentium excommunicationem.* *Vide de pœnit.*

SIGNVM XXX.

Choreas detestari.

CHOREAS, ET SALTATIONES execrari.

1. ÆNeas Syluius author est, *Fridericum* III. *Rom.* Imp. dicere solitum: Malle se febri teneri, quàm saltationi operam dare, *lib.* 1. *de Alph.*

2. *Albertus Imp.* Ladislai pater, dicere solebat, eodem AEnea Syluio (*lib.* 4. *Comm. in res gestas Alphonsi*) referente: Venationem esse exercitationem virilem, saltationem autem muliebrem.

3. *Alphonsus Aragonum & Siciliæ Rex*, Gallos potissimum leues esse dicebat, qui quò magis ætate prouecti essent, eò magis saltatione & insania sese oblectarent. Idem fortè mulierem impudentius saltitantem conspicatus; *Exspectate*, inquit, *mox Sibylla edet oraculum*, sentiens saltationem insaniæ genus esse. Sibylla enim vates non edebat oraculum, nisi furore correpta. *Panorm. lib.* 1. *&* 2. *de Alphons.*

4. *Domitianus Imp.* Cælium Ruffinum Senatu mouit, quòd saltasse diceretur. *Xiphil.*

5. Gabinio viro Consulari *Cicero* saltandi studium vt probrum obiectauit.

6. *Tiberius Imp.* Roma saltatores expulit, vetuitque ne eam artem vspiam exercerent. *Bruson. lib.* 3. *Dion. Nicæus in Tib.*

7. *Moyses* Exod. 34. aspiciens canentes & saltãtes Iudæos, Tabulas digito Dei exaratas confregit. Rectè; nam S. Chrysost. ait: *Vbi est saltatio,*

ibi

ibi est diabolus: & alius ex SS. Patribus: Tripudiũ, seu chorea, est circulus, cuius centrum est diabolus, qui in medio chorizantium est, ignem concupiscentiæ inflammans. Et S. Augustinus: Omnis motus & saltus petulantiæ, est saltus in profundum cloacæ. Philosophus quidam, apud Laërt. videns quendam lasciua saltatione gestientem: *Quanto melius* inquit, *feceris, hoc deterius facies.* Vt & Mimus Publicus dicebat; *Aleator quanto in arte est melior, tanto est nequior.* Cæl. Rhod. lib. 9. c. 56. Vide Theatrum hist.

SIGNVM XXXI.

IN CIVIVM ALBVM SEV NVMErum non quosuis conferre aut recipere, sed eos duntaxat, qui Reip. & ornamento & emolumento esse possunt. *Iure ciuitatis nõ quosuis donare.*

SVnt in Rep. necessarij 1. *Theologi*, sacrorum, pietatis, & religionis interpretes ac antistites: quia religionis præcipua cura in Rep. est suscipienda: (*Plato 2. de Rep.*) finis enim vitæ nostræ primarius, & meta, ad quam collimandum, Dei cultus & honos est. (*Idem 4. de Leg.*) Reip. fundamentum ac propugnaculum Religio est. (*Idem 4. de Rep.*) Vera sapientia ac virtus est Dei cognitio; contra inscitia ac improbitas summa, Dei ignoratio. (*Idem in Theateto.*) Fundamentum Legum & virtutum omnium Dei metus & cognitio est, (*Cic. 2. de leg. & in Orat. pro Plancio*) & fons publicæ felicitatis. Vnde illud Sybaritis Oraculum redditum: *Vide M. Iun. 44. Pol.* *1. Theologi.*

Semper eris felix, venerans gens Numina Diuũ,
Donec plus superis fueris venerata virum quem,
Intima seditio tunc & tibi prælia surgent.
(Athen. lib. 12. cap. 6.)

Religio. Vide signũ 47 par. 2.

Romani non numero Hispanos, non robore Gallos, non calliditate Pœnos, non artibus Græcos, nõ deniq; hoc ipso huius gentis ac terrę domestico natiuoque sensu Italos ipsos ac Latinos: sed pietate & religione atque hac vna sapientia, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernariq; perspexerunt, omnes gentes ac nationes superârũt. (*Cic. de Aruspicũ responsis.*) Adhæc minus illis insidiæ struuntur, qui ob pietatis & religionis studium Deum defensorem habẽt. (*Arist. 2. Rhet. de Consid.*) Legimus translata esse, & mutata, & vastata regna & imperia propter vnicũ cõtemptum religionis. (*Deut. 28.*) Et hic idẽ contemptus contemptũ Magistratus parit. (*Plato 4. de Rep.*) Ingentis pœnæ loco Propheta minatur fore, vt multi in Israël dies absq; Deo vero, absq; sacerdote, absq; doctore, absq; lege abeãt. (2. *Par.* 15.) Galli cõmendantur à Cæsare, quòd iuuentutẽ prius de his docerẽt, quæ ad religionem facerent, deinde quæ prodessent ad Rẽp. capessẽdã. (*li. 6. Com. de* Bello *Gall* 10.) Laudãtur Romani, qui singulis annis aliquot Principũ filios Hetruscis tradiderũt in disciplinã, vt sacra discerẽt ante omniã, negotiorũ in Vrbe post directores futuri, & primas semper in deliberationibus religioni tribuerunt. (*Val. lib. 1.*)

2. Iureconsulti.

2. Antistites legum, seu *Iureconsulti.* Plato quidẽ ait, 3. *de Rep.* indiciũ esse malè constitutæ Reip. si multi Iureconsulti in ea inueniãtur, & Cuspin. Fridericũ III. Iurecõsultos mediocriter dilexisse refert, quòd diceret, iuris æquitatẽ ab illis inuerti, fœ-

ti, fœdari iustitiã. Hoc tamẽ non de Iurecõsultis veris, sed fori tintinnabulis & rabulis intelligẽdũ, qui aliquot iuris formulis memoriæ mandatis, dominari in foro conãtur, cliẽtulos suos ęruscãt, & exhauriunt, dũ lites serunt & alũt, nõ tollũt. Iurecõsulti veri Iuris sacerdotes meritò appellãtur: æquũ enim ab iniquo separant, licitũ ab illicito discernũt. (1. *Dig.t.* 1.) Vnde horũ domus Cicero ciuitatis oracula vocat. Ad Iureconsultos enim olim sic veteres adibãt, vt nõ solùm de omni iure ciuili, verùm etiam de omni officio & negotio referretur. (3. *de Orat.*) Aristoteles affirmat, sine Iureconsultis ciuitatẽ rectè feliciterq; habitari nõ posse, propterea quod de cõmodis & iustis iudiciũ reddendũ sit ipsis. (3. *Pol.c.*8.) Et certè sicut morbi corporũ medicorũ inuẽtis curantur; ita immanitas animorũ, Legũ latorum exterminatur prudẽtia. (*Demosth. Orat.2. cõtra Aristogit.*) Leges sunt Rerump. vincula, (*Plato 1. de leg.*) fundaméta libertatis, (*Cic. pro Cluentio.*) Vitę humanę solatia, (*Caßiod. lib.3. Var.*) veluti muri Magistratuum contra vulgi importunitatem. (*Leo Imp. in Proœmio Const. nouell.*) Ergo legum interpretes in Rep. sunt necessarij. Hãc ob caussã Plato, agẽs annũ 86. iuris ciuilis peritiã sibi acquisiuit. (*Val. lib.*8.*c.*7.) Alexãder Seuer⁹ Imp. sine Iurecõs. magnũ aliquid nõ decreuit. (*Põtã. de magnã.*) **Vide figurum 98.**

3. Etsi Aesculapij templũ Romæ extra Vrbẽ fuit exstructum, vt inde colligeretur, necessitate, nõ voluntate aliquid Medicinæ Romanos tribuere: * & Adrianus Imp. moriturus dixit: *Multorũ Medicorũ turba me perdidit*: * & Plato sẽtit, profligatæ & turpis educationis, prostitutæ disciplinæ in Rep. argumentũ esse, si cuiuslibet ordinis homines Medicorũ opera indigeant, nec nõ absurdum **3. Medici.** * **Plin. lib. 29. cap. 1.** * **Dion**

esse

esse cõtendit, homines Medicorum auxilio opus habere, non vulnerum sanandorum, aut popularium tantùm morborum caussa, qui aëris intemperie pro anni constitutione nascuntur; sed illorum morborum gratia, qui propter desidiam & dissolutum victum oriuntur. (3 *de Rep.*). Tamen scriptura (*Syr.*38.) Medicum honorare iubet propter necessitatem. AEgrotare enim incipimus, mox vbi nascimur: (*Augustin. super Psalm.*3.) imò tota hominis vita nihil nisi morbus perpetuus est. (*Serm.*74.) Et hi morbi non curantur per se, nec valetudo sustentatur solùm (*Cic. de Off.* 1.) corporis notitia, & obseruatione eorum, quæ aut prodesse, aut obesse solent, & continentia in victu atque cultu corporis, & prætermittendis voluptatibus; verùm etiam arte eorum, quorum ad scientiam hęc pertinent. Hanc ob caussam, qui rem familiarem administrant, & præsunt Reip. Magistratus, curare suorum valetudinem iubentur: (*Arist.*1. *Pol.c.*10.) sed ita, vt non quosuis Medicos in vrbe admittant, sed solùm ante exploratos, & probatos. (*Plato* 3. *de Rep.*) Laudatur Iulius Cæsar, quòd eos, qui veram Romæ medicinam profitebantur, ciuitate donauit. (*Suet.*) Commẽdantur & Græci, quòd Hippocrati eosdem, quos Herculi honores decreuerunt, quòd pestem venientem prædixisset, & discipulos ad auxiliandum circa vrbes misisset (*Plin. lib.*7. *cap.*37.) Socrates discipulos suos monuit, vt valetudini, ante omnia curam haberent, ac partim à peritis quæ possent discerent, partim per omnem vitam ipsi obseruarent, quinam cibus, qui potus, qui labor ipsis conduceret, & quo pacto his vsi, quàm optima valetudine vterẽtur. (*Xenop. memor. l.*4.)

Vide signũ 26. par. 2.

Vide de liberalitate & de donorum honore.

4. Quam-

4. Quamuis Socrates eos, qui in Philosophiæ studijs longo sunt tempore versati, affirmat ridiculos esse, vbi ad forum venerint: (*Plato in Theateto*) & Plato (*6. de Rep.*) dicat, re ipsa deprehẽdi eos, qui ad Philosophiam animum appulerunt, & diutius in hoc studio versati sunt, moribus peregrinis & importunis præditos esse, aut reddi inutiles ad Remp. capessendam: tamen & ipse Plato affirmat, nõ prius finem futurum malorum in Rebusp. quàm Philosophi (veri) in illis summam rerum obtineant: (*Ibid.*) vel qui Reges sunt & optimates germana quadam ratione philosophentur. (*5. de Rep.*) Adhæc, qui verè philosophantur, sua sponte agunt, quæ cæteri legum metu faciunt: (*Plut. de amore virt.*) neque quicquam Philosophia est aliud, quàm vitæ lex, (*Senec. epist. 95.*) & gubernaculum per ancipitia fluctuantium dirigens cursum, mouens, vt casum quisque aduersum commodè ferat, (*epist. 16.*) & extrahens vitia radicitus (*Cic. 2. Tusc.*) Digni ergo Politia & vrbe sunt verè Philosophi. *4. Philosophi. Vide signum 52.*

5. Etsi Oratores iniqui iudicia corrumpere videntur, & plus his nocent, quàm qui largitionibus vtuntur, quòd pecunia corrumpere prudentem nemo potest, dicendo potest, (*Ammianus Marcell. lib. 30.*) & oratio, quò magis ad splendorem & ornatum accedit, eò à veritate recedit longius: (*Plato in Axiocho.*) tamen Oratoribus in Rep. locus concedendus est. Nam omnium rerum, & quidem præstantissimarum, ea est conditio, vt ijs perperam homines vtantur. (*Arist. 1. Rhet. c. 1. Quintil. de 2. c. 17. Cic. 1. de Inuent.*) Nec sunt Oratores habendi, quorum Orationes verborum solum splendorem habent, & ornatum, senten- *5. Oratores.*

ſententijs prudentibus carent. Amandi & colendi ſunt Oratores: quia nullæ Principum opes ac legiones plus valent, quàm admirabilis dicendi vis & facultas eius, qui populorũ animos languentes erigere, & ab bellũ inflammare, & ad vim armatos exarmare, ad virtutẽ cohortari, & à vitijs acriter reuocare, ad mores hominũ orationẽ accommodare, à beneuolentia ad odium, ab odio ad beneuolẽtiã deducere poteſt. Eſt ea ſceleratis exitio, innocentibus præſidio, improbis terrori, probis ornamento. Et eſt neceſſarius vſus Oratorum in veritate ac iuſtitia defendenda, *a* in ferendo auxilio ſupplicibus, in excitandis afflictis: *b* neque alia ratione regi multitudo poteſt, niſi orationis præſidium adhibeatur. (*Plut. in praceptis* Reip. *gerenda.*) Quemadmodum enim ſerpentes verborũ quibuſdã illecebris capiũtur, ita hominũ ferociſſimorũ barbaries atq; feritas eloquentiæ dulcedine ac ſuauitate miteſcit. Et ſi ſeditiones tũ in caſtris, tũ in ciuitatibus ſint crebræ & sũmè pernicioſæ, cõpeſci nulla alia ratione iſtæ poſsũt, quàm ſi Oratores adſint, qui ſapiẽter dicendo, eas compeſcunt & ſedant. Idẽ faciũt quod Medici, qui morbos ac vulnera periculoſa à putredine conſeruant. (*Ariſt.* 5. *Pol. c.* 5.) Præterea eſt legatorũ nomẽ apud omnes nationes ſanctũ: (*Cæſar* 3. *de Bell. Gall. Tuc. lib.* 3.) ſunt legati oculi ac aures regnorũ. At hi ſuã authoritatẽ nõ tuentur, niſi eloquẽtes & Oratores boni extiterint: oportet enim tales lingua eſſe inſtructos ab omni parte, vt quouis diſputationũ genere poſſint palmã obtinere, nec aliena lingua vti cogãtur. * Refert *in Pyrrho* Plutarch⁹, quòd Pyrrhus ipſe faſſus fuerit, plures à Cynea Oratore ac legato ſuo oratione vrbes, quàm à ſe armis expugnatas eſſe.

a Ariſt. 1. *Rhet. c.* 1.
b *Cic.* 1. *de Orat.*
Vide locum 61. *de eloq.*

* *Gregoras* 6. *Hiſt.*
Vide ſignum 19.

6. Si

6. Si Historia est thesaurus ad omnē posteritatem, non ludicrū quiddā, quo, ad præsens tantùm tempus, aures demulceātur, (*Thucyd. lib.* 1.) testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, (*Cic.* 2. *de Orat.*) vtilissima certè est. Si Historici mores, actiones, vitamq; nostrā totā rectè conformant & instituūt, sicq; plurimū futuro Politico prosunt, in honore habēdi sunt. Ostēdunt Historici legētibus, præteritorum exēplis, quid expetendū, aut fugiendū nobis sit: doctrina autē hæc ex aliorū tum secundis tū aduersis rebus percepta, doctrinā habet extra periculū constitutā, (*διδασκαλίαν, ἄπειρον.*) *Diod. Sic. lib.* 1. Adhæc exēpla cùm proponuntur ad æmulationé, ingenia verè liberalia excitantur. Sic Achillis exemplū currēti calcar Alexādro addidit, Cæsarē ad virtutē militarē impulit Alexander, Carolū V. ad gloriā tantā impulit æmulatio Ludouici XI. Galliarū Regis, cuius historia, à Cominæo descripta, ipsi charissima fuit. Quin & Historici non tantùm res præclarè gestas ab obliuione vindicant, verùm etiā conseruant laudē & gloriā clarorū virorū, imò integrarū nationum: Omnes enim omniū virtutes tantæ sunt, quantas videri eas voluerunt, qui aliorū facta descripserūt. (*Vopisc. in Proœmio.*) Præterea ex Historia accuratè scripta hæc duo eueniūt, vt viri fortes, qui fatū suū impleuerint, gloriam immortalē consequantur, & à posteris laudentur: deinde, vt horū progenies non otio se turpi dedat, sed labores honestos suscipiat. (*Diō. Halic. li.* 19.) Deniq; quomodo de Dei tū essentia, tū voluntate certi essemus, eiusdē exequeremur mandata, nisi historiæ & literæ sacræ essēt? vbi esset cognitio eorū, quę in Ecclesia post sub viris sāctis gesta sūt, nisi essēt

6. Historici. *Vide signum 76.*

Epi-

Epiphanius, Orig. Euseb. Paulus Diac. Niceph. Euagr. Scholasticus, Socrat. Sozom. Theodor. Cassiodorus? Quàm turpi obliuione sepultæ iam iacerent res Germanorum, nisi essent Corn. Tacitus, Alb. Crantzius, B. Rhenanus &c. Et Gallorum, nisi &c.

7. Poëta. 7. Etsi Plato Poëtas sua è Rep. exterminauit, maximè hoc nomine, quòd moribus noceant, & fręna ad omnis generis vitia laxent, venenum melle conditum pueris instillent, in hominum animos admodum molliter influant, fabulis, ornamentis, pigmentis verborum & figuris: (*lib. 3. & 10. de Rep.*) & Philippus Imp. statuit, ne immunitate Poëtæ donarentur, vt alij: (*10. Cod. t. 52. de Prof.*) veris tamen Poëtis locus in bene constituta Rep. relinquendus est. Sunt enim Poëtæ longè antiquiores Historicis & Oratoribus: (*Seneca de vitre tranq. lib. 1.*) & Rep. digni sunt, quia res gestas clarorum & illustrium virorum celebrant, (*Plato 2. de Rep.*) vt rectè à Poëta Lucretio fit dictum:

Carmine fit viuax virtus, expersq; sepulchri.

Et à Lucano:

O sacer, & magnus Vatum labor, omnia fato
Eripis, & donas populis mortalibus æuum.

Achilles felix ab Alexandro Magno iudicatus fuit, quòd Homerum virtutum suarum præconem nactus esset. (*Plut. in Alexand.*) Adhæc meliores reddunt homines, (*Aristoph. in ranis.*) & vniuersæ vitæ conformandæ rationem monstrāt. (*Senec lib. 1. epist. 5.*) Excitant præterea, & inflāmant homines ad res præclaras capessendas. Et Spartanos legimus in fugam iam conuersos, restitutos fuisse carminibus Histræi. (*Pausan. in Messe-*

Messenicis.) Huc accedit, quòd artes plurimæ à Poëtis sunt traditæ: Physica, à Lucretio; Mathematica, ab Arato; Ethica, à Pythagora, Theognide, Hesiodo, Phocylide; Historia, ab Homero, Virgilio, Lucano, & alijs. Postremò, mira voluptate afficiunt & oblectant. Qua de caussa custodibus Rerump. ipsorum lectio etiam à Platone permissa est, vt reficiant ac recreent animos defatigatos, ac paratiores reddant ad Reip. munera obeunda. (*de Rep.*) Itaque mirum non est Regibus ac Principibus charos semper Poëtas extitisse. *Crasus Lydorum* Rex *Pindarum* tanto est amore prosecutus, vt eum auferre iuberet auri quantũ posset aut vellet: * huius familiæ Alexãder pepercit Thebis iam occupatis. (*AEliã.li.*13.) *Virgilius* adeò acceptus *Augusto* fuit, vt eius diem natalem singulis annis celebraret. (*Plin.lib.*7.*ca.*30.) *Vespasianus* primus ex fisco salaria Poëtis cõstituit. (*Suet.*) *Martialis* iocos vnicè *AElius Verus Imp.* amauit. (*Crinitus de Poëtis.*) *Carolus Magnus* versus res gestas Rom. continentes magni fecit, decantari etiam iussit. (*AElian.lib.*4.)

Vide de liberal.

* *Zos. de varia hist.*

8. Etsi Milites mali ciuitatum mala exoptant, & bellum multorum sit homicidium ac latrociniũ: tamen Reip. necessarij sunt Milites. Romæ nulli ciuium licuit vllum Magistratum Vrbanum gerere, qui decem annos non militâsset. (*Liu.lib.*10. *dec.*4.) Quo fuerint loco numeroque habiti, qui Martia iura tractant, & castra sequuntur, eorum tituli satis testantur. *Duces* enim à ducendo nomen habent, quòd illorum sit ducere exercitum: *Comites*, qui Reges & Principes comitantur: *Marchiones*, qui ad Marchiam custodiendam sunt constituti, id est, tractus limitaneos: *Baro-* *8. Milites.*

nes, ἀπὸ τοῦ βαρέω, quòd veteres beneficiarios dignitate antecellere debent:(*Cal. Rhod. lib.* 8. *cap.* 30. *Crantz. lib.* 3. *hist.*) habent nomen *Nobiles*, quòd illorum maximè in bello esse nota virtus debeat; & apud Germanos ab Aquila dicuntur: Aquilæ verò Insignia sunt Romani Imperij: *Milites* nuncupari videntur à mollitie per ἀντίφρασιν, quòd minimè sint molles, sed duram vitam agant: vel à malo, quòd suo periculo mala & incommoda auertant. Vnde Philemon Comicus, non homines esse milites, sed quasi victimas singulis penè momentis duci velut ad sacrificium, affirmat. Sunt præterea militibus constituta insignia præmia, laudationes, & gratiarũ actiones pro concione factæ. (*Tac. 2. Annal.*) Sunt etiam Orationes habitæ in celebrationem eorũ, qui in bello occubuerant, maximè Athenis, vbi quotannis in festis Februarij, & publico funere fuerunt laudibus celebrati, qui in bello pro Rep. cecidissent, vt inde quisq; disceret patriam amare, & commoda publica priuatæ saluti anteponere. (*Plato in Menex.*)

Vide locum de præmijs, & signũ 19.

Alexander Seuerus magis se milites seruare velle dixit, quàm seipsum, eò quòd salus in his publica posita esset. (*Lamprid.*)

Romulus voluit vt altera pars populi consilio, altera armis Remp. defenderet:(*Macrob. lib.* 1. *ca.* 12.) & naturæ lege sapientia & potentia excellẽs in idem tendunt, semperque ista duo coniuncta in Rep. requiruntur. (*Plato epist.* 6.) Et tam militaris res legibus in tuto est collocata, quàm ipsæ leges armorum seruatæ præsidio sunt. (*Plato epi.* 7.) Milites tam sunt necessarij, quàm denarij. (*Dio lib.* 53.) Romani quoque nulla re alia Orbem terrarum

rarum subegisse videntur, nisi exercitio armorum & disciplina castrorum (*Veg. lib. 1. cap. 1.*) 9. Syr. *c. 26. v. 28*, dicit: *Difficile exuitur negotians à negligentia*, seu deceptione: *& non iustificabitur caupo à peccatis labiorum.* Et commendatur ciuitas stadijs 80. à mari remota: minus probatur situs maritimus, eò quòd faciat, vt commerciorum copia ac licentia bonis moribus noceat, ciues diffluant delicijs, quæ importantur. (*Plato 4. de leg.*) Et Phœnices arguuntur à Cicerone, qui primi mercatores Græciam impleuerunt auaritia & inexplebili cupiditate. (*Nonnius ex 3. Cic. de Rep.*) Et Germani olim sunt laudati, quòd vinum ad se importari non paterentur, eò quòd arbitrarentur ea re ad labores perferẽdos emollescere homines, & effœminari. (*Auentinus lib. 1. Annal. Boiorum.*) Adhæc mercatores vituperantur, quòd in protrudendis mercibus admodum mentiantur; quòd merces inuehant damnosas, quæ faciunt ad luxum, ad pompam, ad fucum, ad mollitiem, ad voluptatem; quòd immensa pecunia quotannis prouincias & regna spoliant, & quòd bonos mores vitijs peregrinis introductis corrumpant. Ob hos tamen abusus mercatores è Rep. non sunt exturbandi, sed abusus ipsi abrogandi. *Deus* ipse stateram iustam, æqua pondera, modium iustum, sextarium æquum (quæ negotiationibus inseruiunt) requirit. (Deut. 25. v. 13. Leu. 19. v. 35.) Prohibet idem, ne circumueniamus fratrem in negotio. (1. Thes. 4. v. 6.) *Cicero* 1. de Off. commendat mercaturam magnam & copiosam, multa vndique apportantem. *Alex. Seuerus* negotiatoribus immunitates maximas concessit. (*Lampr.*) Quia non omni in terra (terrarum pla-

Mercatores sunt defectuum in ciuitate medici.

Væ ijs, qui Plutum, diuitiarum Deum, adorant, & venerantur.

Vide 1. Cor. 6. v. 9. Amos 8. v. 6. Isaiæ 1. v. 18.

Semper eris felix, venerans gens Numina Diuũ,
Donec plus superis fueris venerata virum quem,
Intima seditio tunc & tibi prælia surgent.
(Athen. lib. 12. cap. 6.)

Religio. Vide signũ 47 par. 2. Romani non numero Hispanos, non robore Gallos, non calliditate Pœnos, non artibus Græcos, nõ deniq; hoc ipso huius gentis ac terrę domestico natiuoque sensu Italos ipsos ac Latinos: sed pietate & religione atque hac vna sapientia, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernariq; perspexerunt, omnes gentes ac nationes superârũt. (*Cic. de Aruspicũ responsis.*) Adhæc minus illis insidiæ struuntur, qui ob pietatis & religionis studium Deum defensorem habẽt. (*Arist. 2. Rhet. de Confid.*) Legimus translata esse, & mutata, & vastata regna & imperia propter vnicũ cõtemptum religionis. (*Deut. 28.*) Et hic idẽ contemptus contemptũ Magistratus parit. (*Plato 4. de Rep.*) Ingentis pœnæ loco Propheta minatur fore, vt multi in Israël dies absq; Deo vero, absq; sacerdote, absq; doctore, absq; lege abeãt. (*2. Par. 15.*) Galli cõmendantur à Cæsare, quòd iuuentutẽ prius de his docerẽt, quæ ad religionem facerent, deinde quæ prodessent ad Rẽp. capessẽdã. (*li. 6. Com. de* Bello *Gall* 10.) Laudãtur Romani, qui singulis annis aliquot Principũ filios Hetruscis tradiderũt in disciplinã, vt sacra discerẽt ante omnia, negotiorũ in Vrbe post directores futuri, & primas semper in deliberationibus religioni tribuerunt. (*Val. lib. 1.*)

2. Iureconsulti. 2. Antistites legum, seu *Iureconsulti.* Plato quidẽ ait, 3. *de Rep.* indiciũ esse malè constitutæ Reip. si multi Iureconsulti in ea inueniãtur, & Cuspin. Fridericũ III. Iurecõsultos mediocriter dilexisse refert, quòd diceret, iuris æquitatẽ ab illis inuerti, for-

tū, fœdari iustitiā. Hoc tamē non de Iurecōsultis veris, sed fori tintinnabulis & rabulis intelligēdū, qui aliquot iuris formulis memoriæ mandatis, dominari in foro conātur, cliētulos suos ęruscāt, & exhauriunt, dū lites serunt & alūt, nō tollūt. Iurecōsulti veri Iuris sacerdotes meritò appellātur: æquū enim ab iniquo separant, licitū ab illicito discernūt. (1. *Dig.t.* 1.) Vnde horū domus Cicero ciuitatis oracula vocat. Ad Iureconsultos enim olim sic veteres adibāt, vt nō solùm de omni iure ciuili, verùm etiam de omni officio & negotio referretur. (3. *de Orat.*) Aristoteles affirmat, sine Iureconsultis ciuitatē rectè feliciterq; habitari nō posse, propterea quod de cōmodis & iustis iudiciū reddendū sit ipsis. (3. *Pol.c.*8.) Et certè sicut morbi corporū medicorū inuētis curantur; ita immanitas animorū, Legū latorum exterminatur prudētia. (*Demosth. Orat.*2.*cōtra Aristogit.*) Leges sunt Rerump. vincula, (*Plato* 1.*de leg.*) fundamēta libertatis, (*Cic. pro Cluentio.*) Vitę humanę solatia, (*Cassiod. lib.*3.*Var.*) veluti muri Magistratuum contra vulgi importunitatem. (*Leo Imp. in Proœmio Const. nouell.*) Ergo legum interpretes in Rep. sunt necessarij. Hāc ob caussā Plato, agēs annū 86. iuris ciuilis peritiā sibi acquisiuit. (*Val. lib.*8.*c.*7.) Alexāder Seuerus Imp. sine Iurecōs. magnū aliquid nō decreuit. (*Pōtā. de magnā.*) *Vide figurum 98.*

3. Etsi Aesculapij templū Romæ extra Vrbē fuit exstructum, vt inde colligeretur, necessitate, nō voluntate aliquid Medicinæ Romanos tribuere: * & Adrianus Imp. moriturus dixit: *Multorū Medicorū turba me perdidit*: * & Plato sētit, profligatæ & turpis educationis, prostitutæ disciplinæ in Rep. argumentū esse, si cuiuslis ordinis homines Medicorū opera indigeant, nec nō absurdum esse *3. Medici.* ** Plin. lib. 29. cap. 1.* ** Dion*

4. Quamuis Socrates eos, qui in Philosophiæ studijs longo sunt tempore versati, affirmat ridiculos esse, vbi ad forum venerint: (*Plato in Theæteto*) & Plato (*6. de Rep.*) dicat, re ipsa deprehēdi eos, qui ad Philosophiam animum appulerunt, & diutius in hoc studio versati sunt, moribus peregrinis & importunis præditos esse, aut reddi inutiles ad Remp. capessendam: tamen & ipse Plato affirmat, nō prius finem futurum malorum in Rebusp. quàm Philosophi (veri) in illis summam rerum obtineant: (*Ibid.*) vel qui Reges sunt & optimates germana quadam ratione philosophentur. (*5. de Rep.*) Adhæc, qui verè philosophantur, sua sponte agunt, quæ cæteri legum metu faciunt: (*Plut. de amore virt.*) neque quicquam Philosophia est aliud, quàm vitæ lex, (*Senec. epist. 95.*) & gubernaculum per ancipitia fluctuantium dirigens cursum, mouens, vt casum quisque aduersum commodè ferat, (*epist. 16.*) & extrahens vitia radicitus (*Cic. 2. Tusc.*) Digni ergo Politia & vrbe sunt verè Philosophi. *4. Philosophi.* *Vide signum 52.*

5. Etsi Oratores iniqui iudicia corrumpere videntur, & plus his nocent, quàm qui largitionibus vtuntur, quòd pecunia corrumpere prudentem nemo potest, dicendo potest, (*Ammianus Marcell. lib. 30.*) & oratio, quò magis ad splendorem & ornatum accedit, eò à veritate recedit longius: (*Plato in Axiocho.*) tamen Oratoribus in Rep. locus concedendus est. Nam omnium rerum, & quidem præstantissimarum, ea est conditio, vt ijs perperam homines vtantur. (*Arist. 1. Rhet. c. 1. Quintil. de 2. c. 17. Cic. 1. de Inuent.*) Nec sunt Oratores habendi, quorum Orationes verborum solum splendorem habent, & ornatum, senten- *5. Oratores.*

sententijs prudentibus carent. Amandi & colendi sunt Oratores: quia nullæ Principum opes ac legiones plus valent, quàm admirabilis dicendi vis & facultas eius, qui populorũ animos languentes erigere, & ab bellũ inflammare, & ad vim armatos exarmare, ad virtutẽ cohortari, & à vitijs acriter reuocare, ad mores hominũ orationẽ accommodare, à beneuolentia ad odium, ab odio ad beneuolẽtiã deducere potest. Est eã sceleratis exitio, innocentibus præsidio, improbis terrori, probis ornamento. Et est necessarius vsus Oratorum in veritate ac iustitia defendenda, *a* in ferendo auxilio supplicibus, in excitandis afflictis: *b* neque alia ratione regi multitudo potest, nisi orationis præsidium adhibeatur. *(Plut. in præceptis Reip. gerendæ.)* Quemadmodum enim serpentes verborũ quibusdã illecebris capiũtur, ita hominũ ferocissimorũ barbaries atq; feritas eloquentiæ dulcedine ac suauitate mitescit. Et si seditiones tũ in castris, tũ in ciuitatibus sint crebræ & sũmè perniciosæ, cõpesci nulla alia ratione istæ possũt, quàm si Oratores adsint, qui sapiẽter dicendo, eas compescunt & sedant. Idẽ faciũt quod Medici, qui morbos ac vulnera periculosa à putredine conseruant. *(Arist. 5. Pol. c. 5.)* Præterea est legatorũ nomẽ apud omnes nationes sanctũ: *(Cæsar 3. de Bell. Gall. Tac. lib. 3.)* sunt legati oculi ac aures regnorũ. At hi suã authoritatẽ nõ tuentur, nisi eloquẽtes & Oratores boni extiterint: oportet enim tales lingua esse instructos ab omni parte, vt quouis disputationũ genere possint palmã obtinere, nec aliena lingua vti cogãtur. * Refert *in Pyrrho* Plutarch⁹, quòd Pyrrhus ipse fassus fuerit, plures à Cynea Oratore ac legato suo oratione vrbes, quàm à se armis expugnatas esse.

a Arist. 1. Rhet. c. 1.
b Cic. 1. de Orat.
Vide locum 61. de eloq.
** Gregoras 6. Hist.*
Vide signum 19.

6. Si

6. Si Historia est thesaurus ad omnẽ posteritatem,non ludicrũ quiddã,quo, ad præsens tantùm tempus,aures demulceâtur, (*Thucyd.lib.*1.)testis temporum,lux veritatis,vita memoriæ,magistra vitæ,nuntia vetustatis,(*Cic.*2.*de Orat.*)vtilissima certè est.Si Historici mores,actiones,vitamq́;nostrã totã rectè conformant & instituũt,sicq́; plurimũ futuro Politico prosunt, in honore habẽdi sunt.Ostẽdunt Historici legẽtibus,præteritorum exẽplis, quid expetendũ, aut fugiendũ nobis sit: doctrina autẽ hæc ex aliorũ tum secundis tũ aduersis rebus percepta, doctrinã habet extra periculũ constitutã,(*διδασκαλίαν, ἄπειρον.*) *Diod. Sic. lib.* 1. Adhæc exẽpla cùm proponuntur ad æmulationẽ,ingenia verè liberalia excitantur. Sic Achillis exemplũ currẽti calcar Alexãdro addidit, Cæsarẽ ad virtutẽ militarẽ impulit Alexander, Carolũ V. ad gloriã tantã impulit æmulatio Ludouici XI.Galliarũ Regis,cuius historia,à Cominæo descripta,ipsi charissima fuit.Quin & Historici non tantùm res præclarè gestas ab obliuione vindicant, verùm etiã conseruant laudẽ & gloriã clarorũ virorũ, imò integrarũ nationum: Omnes enim omniũ virtutes tantæ sunt, quantas videri eas voluerunt, qui aliorũ facta descripserũt.(*Vopisc.in Proœmio.*) Præterea ex Historia accuratè scripta hæc duo eueniũt,vt viri fortes,qui fatũ suũ impleuerint,gloriam immortalẽ consequantur,& à posteris laudentur: deinde,vt horũ progenies non otio se turpi dedat, sed labores honestos suscipiat.(*Diõ.Halic.li.*19.)Deniq; quomodo de Dei tũ essentia, tũ voluntate certi essemus, eiusdẽ exequeremur mandata, nisi historiæ & litteræ sacræ essẽt?vbi esset cognitio eorũ,quę in Ecclesia post sub viris sãctis gesta sũt,nisi essẽt

6. Histo-rici.

Vide signum 76.

Epi-

Epiphanius, Orig. Euseb. Paulus Diac. Niceph. Euagr. Scholasticus, Socrat. Sozom. Theodor. Cassiodorus? Quàm turpi obliuione sepultæ iam iacerent res Germanorum, nisi essent Corn. Tacitus, Alb. Crantzius, B. Rhenanus &c. Et Gallorum, nisi &c.

7.Poëta. 7. Etsi Plato Poëtas sua è Rep. exterminauit, maximè hoc nomine, quòd moribus noceant, & fręna ad omnis generis vitia laxent, venenum melle conditum pueris instillent, in hominum animos admodum molliter influant, fabulis, ornamentis, pigmentis verborum & figuris: (*lib. 3. & 10. de Rep.*) & Philippus Imp. statuit, ne immunitate Poëtæ donarentur, vt alij: (*10. Cod. l. 52. de Prof.*) veris tamen Poëtis locus in bene constituta Rep. relinquendus est. Sunt enim Poëtæ longè antiquiores Historicis & Oratoribus: (*Seneca de vitę tranq. lib. 1.*) & Rep. digni sunt, quia res gestas clarorum & illustrium virorum celebrant, (*Plato 2. de Rep.*) vt rectè à Poëta Lucretio sit dictum:

Carmine fit viuax virtus, expersq́ sepulchri.

Et à Lucano:

O sacer, & magnus Vatum labor, omnia fato
Eripis, & donas populis mortalibus æuum.

Achilles felix ab Alexandro Magno iudicatus fuit, quòd Homerum virtutum suarum præconem nactus esset. (*Plut. in Alexand.*) Adhæc meliores reddunt homines, (*Aristoph. in ranis.*) & vniuersæ vitæ conformandæ rationem monstrāt. (*Senec. lib. 1. epist. 5.*) Excitant præterea, & inflāmant homines ad res præclaras capessendas. Et Spartanos legimus in fugam iam conuersos, restitutos fuisse carminibus Histræi. (*Pausan. in*

Messe-

Messenicis.) Huc accedit, quòd artes plurimæ à Poëtis sunt traditæ: Physica, à Lucretio; Mathematica, ab Arato; Ethica, à Pythagora, Theognide, Hesiodo, Phocylide; Historia, ab Homero, Virgilio, Lucano, & alijs. Postremò, mira voluptate afficiunt & oblectant. Qua de caussa custodibus Rerump. ipsorum lectio etiam à Platone permissa est, vt reficiant ac recreent animos defatigatos, ac paratiores reddant ad Reip. munera obeunda. (*de Rep.*) Itaque mirum non est Regibus ac Principibus charos semper Poëtas extitisse. *Crœsus Lydorum* Rex *Pindarum* tanto est amore prosecutus, vt eum auferre iuberet auri quantũ posset aut vellet: * huius familiæ Alexãder pepercit Thebis iam occupatis. (*AEliã.li.*13.) *Virgilius* adeò acceptus *Augusto* fuit, vt eius diem natalem singulis annis celebraret. (*Plin.lib.7.ca.*30.) *Vespasianus* primus ex fisco salaria Poëtis cõstituit. (*Suet.*) *Martialis* iocos vnicè *AElius Verus Imp.* amauit. (*Crinitus de Poëtis.*) *Carolus Magnus* versus res gestas Rom. continentes magni fecit, decantari etiam iussit. (*AElian.lib.*4.)

Vide de liberal.

* *Zos. de varia hist.*

8. Etsi Milites mali ciuitatum mala exoptant, & bellum multorum sit homicidium ac latrociniũ: tamen Reip. necessarij sunt Milites. Romæ nulli ciuium licuit vllum Magistratum Vrbanum gerere, qui decem annos non militâsset. (*Liu.lib.*10. *dec.*4.) Quo fuerint loco numeroque habiti, qui Martia iura tractant, & castra sequuntur, eorum tituli satis testantur. *Duces* enim à ducendo nomen habent, quòd illorum sit ducere exercitum: *Comites*, qui Reges & Principes comitantur: *Marchiones*, qui ad Marcham custodiendam sunt constituti, id est, tractus limitaneos: *Baro-*

8. Milites.

nes, ἀπὸ τοῦ βαρέων, quòd veteres beneficiarios dignitate antecellere debent:(*Cal. Rhod. lib. 8. cap. 30. Crantz. lib. 3. hist.*) habent nomen *Nobiles*, quòd illorum maximè in bello esse nota virtus debeat; & apud Germanos ab Aquila dicuntur: Aquilæ verò Insignia sunt Romani Imperij: *Milites* nuncupari videntur à mollitie per ἀντίφρασιν, quòd minimè sint molles, sed duram vitam agant: vel à malo, quòd suo periculo mala & incommoda auertant. Vnde Philemon Comicus, non homines esse milites, sed quasi victimas singulis penè momentis duci velut ad sacrificium, affirmat. Sunt præterea militibus constituta insignia præmia, laudationes, & gratiarũ actiones pro concione factæ.(*Tac. 2. Annal.*) Sunt etiam Orationes habitæ in celebrationem eorũ, qui in bello occubuerant, maximè Athenis, vbi quotannis in festis Februarij, & publico funere fuerunt laudibus celebrati, qui in bello pro Rep. cecidissent, vt inde quisq; disceret patriam amare, & commoda publica priuatæ saluti anteponere. (*Plato in Menex.*)

Vide locum de præmijs, & signũ 19.

Alexander Seuerus magis se milites seruare velle dixit, quàm seipsum, eò quòd salus in his publica posita esset. (*Lamprid.*)

Romulus voluit vt altera pars populi consilio, altera armis Remp. defenderet:(*Macrob. lib. 1. ca. 12.*) & naturæ lege sapientia & potentia excellẽs in idem tendunt, semperque ista duo coniuncta in Rep. requiruntur. (*Plato epist. 6.*) Et tam militaris res legibus in tuto est collocata, quàm ipsæ leges armorum seruatæ præsidio sunt. (*Plato epi. 7.*) Milites tam sunt necessarij, quàm denarij. (*Dio lib. 53.*) Romani quoque nulla re alia Orbem ter-

rarum ſubegiſſe videntur, niſi exercitio armorum & diſciplina caſtrorum (*Veg. lib. 1. cap. 1.*)

9. Syr. c. 26. v. 28. dicit: *Difficile exuitur negotians à negligentia*, ſeu deceptione; *& non iuſtificabitur caupo à peccatis labiorum.* Et commendatur ciuitas ſtadijs 80. à mari remota: minus probatur ſitus maritimus, eò quòd faciat, vt commerciorum copia ac licentia bonis moribus noceat, ciues diffluant delicijs, quæ importantur. (*Plato 4. de leg.*) Et Phœnices arguuntur à Cicerone, qui primi mercatores Græciam impleuerunt auaritia & inexplebili cupiditate. (*Nonnius ex 3. Cic. de Rep.*) Et Germani olim ſunt laudati, quòd vinum ad ſe importari non paterentur, eò quòd arbitrarentur ea re ad labores perferẽdos en olleſcere homines, & effœminari. (*Auentinus lib. 1. Annal. Boiorum.*) Adhæc mercatores vituperantur, quòd in protrudendis mercibus admodum mentiantur; quòd merces inuehant damnoſas, quæ faciunt ad luxum, ad pompam, ad fucum, ad mollitiem, ad voluptatem; quòd immenſa pecunia quotannis prouincias & regna ſpoliant, & quòd bonos mores vitijs peregrinis introductis corrumpant. Ob hos tamen abuſus mercatores è Rep. non ſunt exturbandi, ſed abuſus ipſi abrogandi. *Deus* ipſe ſtateram iuſtam, æqua pondera, modium iuſtum, ſextarium æquum (quæ negotiationibus inſeruiunt) requirit. (Deut. 25. v. 13. Leu. 19. v. 35.) Prohibet idem, ne circumueniamus fratrem in negotio. (1. Theſ. 4. v. 6.) *Cicero* 1. de Off. commendat mercaturam magnam & copioſam, multa vndique apportantem. *Alex. Seuerus* negotiatoribus immunitates maximas conceſſit. (*Lampr.*) Quia non omni in terra (terrarum pla-

Mercatores ſunt defectuum in ciuitate medici.

Væ iis, qui Plutum, diuitiarum Deum, adorant, & venerantur.

Vide 1. Cor. 6. v. 9. Amos 8. v. 6. Iſaia 1. v. 12.

ga) omnia abundant, ideoque Reip. multa desunt vtilia & necessaria, mercatores necessarij sunt, vt quæ præsto non sunt, ex ijs nationibus petantur, in quibus abundant, (copiosius fluunt.) Hinc per mare, per terram, per ignem ad Indos volant, naues onerant, per Syrtes redeunt, nullum vitæ ac fortunarum discrimen fugiunt, modò rerum deficientium fœcunditate & copia suas ciuitates beent. (*Arist.6.Pol.c.4.*) Sunt mercatores quasi pedes in corpore humano, qui reliquis necessaria transferunt. (*Greg.Tolos.4.de Rep.cap.7.*) Poterat Deus vnicuique regioni omnes fructus dare, verùm si vna alterius fructu non indigeret, communionem cum altera non haberet. Per cōmunionem verò hanc coniunguntur regiones, quæ aliâs longè diuisæ sunt. (*Gregor. Hom. 10. in Ezech.*)

Adhęc multæ vrbes emporijs atque mercimonijs celebres factæ sunt. Corinthus, &c. laudantur in sacris litteris Tyrus & Sidon propter mercatores suos.

10. Opifices. 10. Romæ Numæ instituto non licebat ciuibus opificia tractare, seruis illa committebantur, ne quid moliri in Reip. possent. (*Plut.*) Syracides tamē rectè ait c.38.v.34. *Omnes hi,* (faber, figulus, &c.) *in manibus suis sperauerunt, & vnusquisque in arte sua sapiens est, sine his omnibus non ædificatur ciuitas.* Et multum ad commendationem Opificum facit, quòd non pauci Reges & Principes sunt inuenti, qui vel exercitij caussa, vel valetudinis ergò, vel etiam propter vtilitatem & necessitatem opificia tractârunt. *Demetrius* Rex Asiæ in machinis bellicis conficiendis fuit excellens. (Plut.) *Nero* in pingendo satis felix. (Suet.) *Alber-*

Exod.25. de Beselaële.

Vide de Præmijs.

Albertus IV. Dux Austriæ in dolando, tornando, & architectura se exercuit. (Cuspin.) *Gambrinius* Tuisconum Rex primus decoquere cereuisiam docuit. (*Gassur. in Epit. Chronici.*) Lex fuit insignis apud Athenienses, vt iuuenes, postquam ad pubertatem venissent, artibus adhiberentur, proponerentur publicè variarum artium instrumenta, vt adducti adolescentes in ea arte instituerentur, cuius instrumentis maximè delectarentur. (*Greg. Naz. epist. ad Eudoxum* 160.) Sine Opificibus onera & commoda publica promoueri non possunt. (Arist. 2. Pol. cap. 5.) Vt Solon in Atheniensi Rep. ciues suos ab otio ad artificia traduceret, legem tulit, ne filius patrem alere cogeretur, qui artem aliquam eum non docuisset.

II. De Agricolis consule locum de agricultura.

SIGNVM XXXII.

CLEMENTIA OMNIBVS SVBditis antecellere.

Clementiam diuinam imitari.

I. ETSI *Nero* sæuissimæ esset naturæ, eam tamen sub initia Imperij, vsus Seneca præceptore, probè dissimulauit, & clementiæ famam maximè tum affectauit. Siquidem cùm in principio sui Imperij ei allata esset obsignanda (vt ex more subscriberet) capitalis sententia in sontes (duos latrones) à Senatu lata, bis terue recusasse dicitur, tandem victum, vt misericordiam simularet, & Principis clementis famam sibi ædifica-

ret, gemebundum optasse se nunquam scribere didicisse, (vt subscribendæ sententiæ onere liberaretur:)adeò cuiusuis nocentissimi hominis, legibus condemnati, supplicium exhorrescebat. Seneca 2. *de Clem.* ait, ipsum exclamasse: *Quàm vellem nescire litteras.* Baron. Anno Christi 56. Nō ignorabat clementiam primam esse(vt ait Vopiscus)Imperatorum dotem, seu, vt Seneca loquitur 1. *de Clem.* Clementiam non tantùm honestiores, sed & tutiores præstare, ornamentumque Imperiorum esse, simul & certissimam salutem.

2. *Sabacus*, Aethiopum & AEgyptiorum Rex, adeò sanguinis animaduersionem exhorruit, vt capitis reos damnatosque vinctos cathenis operas ciuitatibus præstare iuberet, ne scilicet interimerentur. *Herod. lib.3. & Diod. Sic.*

3. Apud *Persas* ob vnum solum delictum atrocius aliquem punire non conceditur, sed Iudices expendunt prius, an plura, & maiora sint flagitia, quàm benefacta. *Herod. lib.1.*

4. *Athenienses* sontes, si culpam ingenuè, & pœnam, quam merebantur, confessi fuissent, impunitate donabant. *Alex. lib.3.c.5.*

5. *Hannibalis* ducis Carthag. primum studium in eo fuit, vt famam clementiæ in principio rerū colligeret. (*Liu. lib. 2.*) Maximè enim initio imperij, si vnquam aliàs, fabricanda est clementiæ ara. Nouum imperium inchoantibus, ait Tac. 4. *Hist.* vtilis est clementiæ fama.

6. *Liuia* Augusti coniunx, *apud Dionem lib. 55.* ait: Ego ita iudico, plus clementiam, quàm sæuitiam proficere. Nam misericordes non ij tātùm, quibus delicti gratia facta est, charos habent, ac gratiam referre student; sed reliqui etiam omnes

nes reuerentur ac colunt; ita vt nemo eos deinde lædere ausit. At qui ira inexorabili vtuntur, non modò eos odio habent ij, qui metuunt sibi; sed cæteri quoque infensi, insidijs structis, suam perniciem euitare statuunt. Videtisne vt medici rarissimè sectiones & ignes adhibeant, ne ipsa videlicet vitia corporis magis exasperent? Pleraque etiam lenibus corporis exercitijs & mitibus medicamentis molliunt ac sanant. Sermo lenis ad aliquem habitus omnem fremitum laxat: contra asper remissum etiam ad iram concitat, venia data ferocem etiam quemque placat. Supplicium vel mitissimos animos exasperat: violentæ enim actiones, vt sint omnino iustissimæ, irritant; mansuetæ placant: ideoque facilius persuadendo quispiam, quàm cogendo, eò adducitur, vt vel grauissima subeat. Quod adeò est natura comparatum, vt brutorum quoque animantium multa, robustissima alioquin & ferissima (ferociss.) blandiendo cicurentur, inescandoque perdomentur; alia timidissima atque imbecillissima malè habita ac territa, ad iram concitentur. Neque ego omnibus ex æquo noxijs parcendum esse dico, sed audaces, inquietos, malitiosos, ac sinistri consilij homines, immedicabilique & continuæ malitiæ assuetos exscindere te iubeo, exemplo earum corporis partium, quæ medicinam non patiuntur. Aliquos, qui propter ætatem, imperitiam, imprudentiam, aut alio casu quodam vel volentes, vel inuiti peccant, verbis castigare, minis corrigere, aliaue tolerabili ratione tractare: atq; vt in alijs rebus, modò grauiores, *Leuitatis modus.*

ret, gemebundum optaſſe ſe nunquam ſcribere didiciſſe, (vt ſubſcribendæ ſententiæ onere liberaretur:)adeò cuiuſuis nocentiſſimi hominis, legibus condemnati, ſupplicium exhorreſcebat. Seneca 2. *de Clem.* ait, ipſum exclamaſſe: *Quàm vellem neſcire litteras.* Baron. Anno Chriſti 56. Nō ignorabat clementiam primam eſſe(vt ait Vopiſcus)Imperatorum dotem, ſeu, vt Seneca loquitur 1. *de Clem.* Clementiam non tantùm honeſtiores, ſed & tutiores præſtare, ornamentumque Imperiorum eſſe, ſimul & certiſſimam ſalutem.

2. *Sabacus*, Æthiopum & Ægyptiorum Rex, adeò ſanguinis animaduerſionem exhorruit, vt capitis reos damnatoſque vinctos cathenis operas ciuitatibus præſtare iuberet, ne ſcilicet interimerentur. *Herod. lib.* 3. *& Diod. Sic.*

3. Apud *Perſas* ob vnum ſolum delictum atrocius aliquem punire non conceditur, ſed Iudices expendunt prius, an plura, & maiora ſint flagitia, quàm benefacta. *Herod. lib.* 1.

4. *Athenienſes* ſontes, ſi culpam ingenuè, & pœnam, quam merebantur, confeſſi fuiſſent, impunitate donabant. A*lex. lib.* 3. 6. 5.

5. *Hannibalis* ducis Carthag. primum ſtudium in eo fuit, vt famam clementiæ in principio rerū colligeret. (*Liu. lib.* 2.) Maximè enim initio imperij, ſi vnquam aliàs, fabricanda eſt clementiæ ara. Nouum imperium inchoantibus, ait Tac. 4. *Hiſt.* vtilis eſt clementiæ fama.

6. *Liuia* Auguſti coniunx, *apud Dionem lib.* 55. ait: Ego ita iudico, plus clementiam, quàm ſæuitiam proficere. Nam miſericordes non ij tātùm, quibus delicti gratia facta eſt, charos habent, ac gratiam referre ſtudent; ſed reliqui etiam omnes

nes reuerentur ac colunt; ita vt nemo eos deinde lædere ausit. At qui ira inexorabili vtuntur, non modò eos odio habent ij, qui metuunt sibi; sed cæteri quoque infensi, insidijs structis, suam perniciem euitare statuunt. Videtisne vt medici rarissimè sectiones & ignes adhibeant, ne ipsa videlicet vitia corporis magis exasperent? Pleraque etiam lenibus corporis exercitijs & mitibus medicamentis molliunt ac sanant. Sermo lenis ad aliquem habitus omnem fremitum laxat: contra asper remissum etiam ad iram concitat, venia data ferocem etiam quemque placat. Supplicium vel mitissimos animos exasperat: violentæ enim actiones, vt sint omnino iustissimæ, irritant; mansuetæ placant: ideoque facilius persuadendo quispiam, quàm cogendo, eò adducitur, vt vel grauissima subeat. Quod adeò est natura comparatum, vt brutorum quoque animantium multa, robustissima alioquin & ferissima (ferociss.) blandiendo cicurentur, inescandoque perdome ntur; alia timidissima atque imbecillissima malè habita ac territa, ad iram concitentur. Neque ego omnibus ex æquo noxijs parcendum esse dico, sed audaces, inquietos, malitiosos, ac sinistri consilij homines, immedicabilique & continuæ malitiæ assuetos exscindere te iubeo, exemplo earum corporis partium, quæ medicinam non patiuntur. Aliquos, qui propter ætatem, imperitiam, imprudentiam, aut alio casu quodam vel volentes, vel inuiti peccant, verbis castigare, minis corrigere, aliaue tolerabili ratione tractare: atq;, vt in alijs rebus, modò grauiores, *Leuitatis modus.*

modò mediocres pœnæ irrogantur; sic in hac quoque re, citra periculum, exilijs alios, alios ignominia, vel pecunia multare, aut in diuersa loca vrbesq́; relegare licet, &c. Hac oratione Liuię ita commotus fuit Imp. vt reos omnes insidiarum, verbis castigatos, indemnes dimiserit, Cornelio etiam Consulatu donato, eoque facto ita sibi omnium animos deuinxit, vt non modò insidiæ contra ipsum nullæ exinde componerentur; sed opinio quoque omnis earum intercideret.

7. *Pisistratus* Athen. Tyrannus, cùm adolescens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in publicó obuiam sibi factam osculatus esset, hortante vxore, vt ab eo capitale supplicium sumeret, respondit: *Si eos, qui nos amant, interficimus, quid his faciemus, quibus odio sumus?* Val. lib. 5. cap. 1.

8. *Agesilaus* Rex Lacedæmonum, cùm feliciter pugnâsset apud Corinthum, licet accepisset Spartanorum admodum paucos desideratos, è Corinthijs verò, Atheniensibus, & alijs socijs ingentē numerum interijsse; tamen adeò non gauisus est, nec elatus ex victoria, vt grauiter ingemiscens deploraret Græciæ vicem: *Heu*, inquit, *Græciam quæ tot viros intestino bello perdidit, quot vniuersis barbaris debellandis satis esse poterant.* Quo animo tulisset, si plurimorum ciuium interitu fuisset empta victoria, quam paucorum etiam hostium sanguine partam fuisse optabat? P*lutarch.*

Cùm Corinthios intra mœnia compulisset, multis hortantibus, vt vrbem oppugnaret, negauit id suæ virtuti conuenire, qui peccantes ad officium cogeret, non autem Græciæ nobilissi-

mas

mas vrbes euerteret; addens: *Si eos exstinguere voluerimus, qui nobiscum aduersus barbaros steterunt, ipsi nos expugnabimus, vel quiescentibus hostibus, qui subuersis socijs, nullo negotio, quando volent, nos opprimont.* Idem.

Solebat admonere milites suos, ne captiuos hostes vt facinorosos cruciarent, sed vt homines seruarent: infantibus etiam in bello captis prouidit, vt in vnum locum comportarētur, ne mutatis castris relicti perirent. Eandem curam impendit senibus captiuis, ne, quoniam sequi non possent, à canibus lupisue discerperentur. *Idem.* Certè Principem decet mitis seueritas, non dissoluta clementia. *Plin.*

9. *Xerxes* Rex Persarum, cùm Græcorum exploratores in suo exercitu deprehendisset, eos circumduxit, vt omnem viderent exercitum, & illæsos dimisit. *Plutarch.*

10. *Philippus* Rex Macedonum, cùm subactis Græcis quidam auctores essent, vt ciuitates præsidijs contineret, ne deficerent: *Malo*, inquit, *diu bonus ac commodus, quàm breui tempore dominus appellari*: sentiens, Regnum, quod beneficijs ac beneuolentia teneretur, esse perpetuum: quod vi metuque, non esse diuturnum. *Idem.* *Vide segmum 20.*

Quidam petulantioris linguæ maledicta in eū conijcere solebat: amicis hortantibus, eijceret eum in exilium, negauit se hoc facturum: *ne oberrans inter plures, latius suam spargeret virulentiam.* Quòd maledicum non egit in crucem, clementię erat: quòd ignouit, magnanimitatis: quòd contempsit, & noluit expellere, prudentiæ: plus enim nocuisset. *Idem in Apophth. Regum & Impp.*

Indignantibus eius amicis, quòd Peloponesij

in Olympiacis, (seu ludis Olympicis,) sibilis ipsum deriderent, & exsibilarent, præsertim beneficijs tot à Rege affecti, eumq; ad vindictã exstimulantibus: *Quid igitur*, inquit, *futurũ est*, (facient,) *si quid illis faciamus mali?* (lęsi à nobis fuerint?) *si tam prauo ingenio sunt, vt eos irrideant, qui de ipsis bene meriti sunt? grauius nocebunt, si quis illos malefactis prouocet.* Sensit maledicos nõ esse vltione prouocandos, vt magis maledicant. *Ibid.* Idem, suadentibus, vt seuerius paulo cum Atheniensibus ageret, palàm ingratis: *Nihil agitis*, inquit, *an ego, qui ad gloriam omnia refero, Theatrum gloriæ meæ euertam?* Sciebat enim Athenienses ingenio & stilo valere. Cùm ijdem Athenienses Legatos super aliqua re ad eum misissent, atque ipse benignè audîsset, atque indulsisset, dimittens pro cumulo adiecit: *Ecqua alia in re gratificari ijs posset.* Hîc Demochares è Legatis: *Ita verò*, inquit, *si te ipse suspenderis.* Itaque amici & adstantes exarserant, sed compescuit se & illos Philippus, & ad Legatos alios dixit: *Nuntiate Atheniensibus, impotentiores esse, qui ista dicunt, quàm qui dicta comiter audiunt.*

Magnanimus ingratorum sibi leges negligit.

11. Cùm *Alexander Macedo* Poro Indorum Regi victo & capto obtulisset, se illi daturum quidquid peteret: vel, cùm ab eo quæreret, quanam ratione cuperet tractari, & Porus respondisset, regaliter, seu regiè, subridens Alexander: *Faciam hoc*, ait, *non tua, sed mea caussa:* & non regnum modò illi restituit, belli iure vindicatum; verùm imperio eius latiores etiam fines adiecit. Non ignorabat Rex bellicosissimus,

ſimus, nil adeò decere atque ornare Principem, quàm ſi clementia vtatur erga eos etiam, quos nouit hoſtes fuiſſe atrociſſimos. *Pont. lib. 1. cap. vlt. & Bruſon. ex Plut.* Q. Curtius aliquanto ſecus narrat. Interrogatus Porus, quid victorem ſtatuere debere cenſeret? reſpondit: *quod hic dies tibi ſuadet, quo expertus es, quàm ſit caduca felicitas*: atque ita ſubmonuit Regem, vt modeſtè ſua vteretur fortuna, eſſetque memor, & ipſi poſſe accidere, quod acciderat Poro. Idem Alexander tantæ erat clementiæ, vt Darius Rex Perſarum à Dijs precaretur, vt aut ſuperare poſſet clementia Alexandrum, aut ſi regno ſpoliaretur, ſolus Alexander in eo imperaret. *Plutarchus. Q. Curt.*

12. *Antigonus* Rex Macedonum, amicis ſuadentibus, vt ſi Athenas caperet, validis illam præſidijs communiret, (ne fortaſſis aliquando deficerent,) ſummaque cura vt totius Græciæ baſin cuſtodiret, reſpondit: *Se ſemper fuiſſe in eâ ſententia, vt crederet, nullum eſſe regni præſidium firmius, quàm ciuium beneuolentiam*: (*nihil lenitate eſſe validius ad ſubditos in officio continendos*:) & *clementiam plus poſſe, quàm violentiam*. Plutarch. Idem conſpiciens filium ſuum eos, in quos habebat imperium, ferocius tractantem atque inſolentius: *An ignoras*, inquit, *fili, regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem*? quia Princeps non minus cogitur inſeruire populo, quàm populus Principi. *Plut. & Aelian. lib. 2. de var. hiſt.*

13. *Iulius Caſar* detectas contra ſe coniurationes,

nes, conuentusque nocturnos, non vltra arguit, quàm vt edicto ostenderet, esse sibi notas, & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseuerarent, Auliq; Cæcinnæ criminosissimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis laceratam existimationem suam ciuili animo tulit. *Sueton. cap.* 75. Post Pharsalicã victoriam plerisque clarissimis viris, qui Pompeium secuti erant, in quibus Brutus ille, à quo postea occisus est, clementer ignouit: imò cùm in scrinijs Pompei secretæ litteræ repertæ essẽt, ex quibus quo plerique animo & erga Pompeiũ, & contra se fuissent, deprehendere potuisset, neque legit eas, neque descripsit, sed extemplò cremauit, ne quid acerbius in quenquam statuere ex litteris cogeretur. *Dio lib.* 41. Idem tanta clemẽtia erga hostes & rebelles vsus est, vt Marius nõ semel dixerit: *Cæsar, qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant: qui non audent, humanitatem & clementiam.* Bruson. lib. 3. cap. 13. Huius clementia laudatur à Cicerone pro Marcello, Ligario, & apud Dionem in Orat. Antonij, lib. 44.

14. *Augustus Cæsar*, Iulij Cæsaris nepos, cùm iuuenes nobiles ac dignitate claros inter se tumultuantes vellet compescere, nec auscultarent illi, sed tumultuari pergerent: *Audite*, inquit, *iuuenes senem, quem iuuenem senes audiuerunt*: (adolescens enim ad Remp. admotus est, & summa fuit authoritate:) hac sola voce illos coërcuit, nec aliud supplicium ob concitatum tumultum exegit. *Plut.* Idem legem tulit, Ne Princeps sententiam damnatoriam sua subscriberet manu, neque supplicio quenquam affici suis spectaret oculis.

Dela-

Delatum est ad eundem, L. Cinnam adolescentem nobilem insidias illi struere, dictum est, vbi, quando, & quomodo aggredi vellet. Protinus iussit accersiri solum ad colloquium. Venienti alteram cathedram poni iussit, & commemoratis plurimis in eum beneficijs, *quare ergo*, addidit, *putasti me occidendum*? perturbato Cinna, sic finijt orationem: *Vitam tibi, Cinna, iterum do, prius hosti, nunc insidiatori ac parricidæ: ex hodierno die inter nos incipiat amicitia, contendamus vtrum ego meliori fide vitam tibi dederim, an tu mihi debeas.* Obtulit & Consulatum. Vis exitum? Cinnam habuit perpetuò amicissimum, solus ille fuit hæres, nullis amplius insidijs ab illo petitus est. Tiberio priuigno suo frequenter per litteras iracundè querenti de his, qui de Augusto malè loquerentur, rescripsit Augustus: *Noli indignari quenquam esse, qui malè de me loquatur: satis est, si hoc habemus, ne quis nobis malefacere possit.* Sueton. *cap.* 51. Cùm de eo sparsi essent famosi libelli in Curia, tantum abfuit vt punitum iret authores libellorum, quin potius in eos inquirere noluit, sed tantùm censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam suo alienoue nomine ederent. *Sueton. cap.* 55.

Cœnabat apud Atedium Pollionem, ibi fregerat quidam è seruulis vas crystallinum, qui illicò iussus est ab Atedio murænis obijci. Puer ad Cæsaris pedes confugit, nihil aliud periturus, quàm vt aliter periret. Cæsar puerum dimitti, & omnia vasa crystallina ante se frangi iussit, & his pro puero compleri piscinam: amicum autem grauiter increpauit: *E conuiuio*, inquiens, *rapi homines*

mines imperas, & noui generis pœna lateraris? si ta-lix tuus fractus est, viscera hominis distrahentur? Tantumne tibi placebis, vt ibi aliquem duci iubeas, vbi Cæsar est? ibid. & Fulg. lib. 5. cap. 1. ex Sueton. & Dione. Vide Locum de Pœnis.

15. *Herodes Agrippa*, Rex Iudæorum, mitissimo erat ingenio. Accidit aliquando, vt quidam Hierosolymita Legis peritus, nomine Simon, aduocata concione per Regis absentiam, agentis tum Cæsareæ, criminaretur illum, vt impurum, & arcendum Templi aditu, quod non nisi dignis pateat: Id vbi Præfectus vrbis illi significauit per litteras, confestim accersiuit hominem, à quo repertus in Theatro, assidere eum sibi iussit, moxque sedata voce ac placide: *Dic mihi*, inquit, *quid tibi non probetur ex his quæ facimus?* qui cùm nihil haberet quod diceret, precatus est veniam. Tunc Rex citius, quàm quisquam opinaretur, reconciliatus est: clementiam magis, quàm iram decere Reges existimans; & lenitatem magis, quàm celsitudinem: itaque dimisit eum non sine munere. *Ioseph. Antiq. Iud. lib. 19. cap. 7. Baron. Ann. Christi 46.*

16. *Titus Vespasiani* Imp. filius, amor & deliciæ generis humani, (qui dicebat: *Non oportet quenquam à Principis sermone tristem discedere*, (Sueton. Xiphil.) cùm Iudæi in obsidione Hierosolymitana muro septi, & adeò fame vexati sunt, vt innumera hominum multitudo morte consumeretur, quorum corpora ab illis proijciebantur extra mœnia, circuiens ista mœnia, vbi plena cadaueribus omnia

nia vidit, altamque saniem tabefactis corporibus defluentem, ingemuit, & extentis manibus Deum testabatur, factum istud suum non esse. *Ioseph. de Bello Iud. lib. 6. cap. 14. & 15.* qui addit, *lib. 7. cap. 7.* Puto, si Romani contra noxios venire tardâssent, aut hiatu terræ deuorandam fuisse ciuitatem, aut diluuio perituram, aut fulminum ac Sodomæ incendia passuram. *Baron. Anno Christi* 72. Hic Titus Domitiani fratris sui dolo & veneno creditur obijsse, cùm eum nec multis officijs posset demereri. *Baron. Anno Christi* 83. Idem Titus fratrem Domitianum insidias molientem non est vltus, sed his verbis admonuit: *Quid opus te parricidio petere, quod me volente obuenturum est; imò quod iam habes, imperij particeps?* Idem duos Patritij generis conuictos de affectatione Imperij pertulit, nihilque amplius, quàm vt desisterent, monuit, hoc tantum dicens: *Principatum fato dari: à se, si quid aliud vellent, peterent, impetrarentque.* Sueton. cap. 9. Pontificatum Maximum ideo se capere professus est, vt in summo Sacerdotio puras à sanguine manus seruaret, *periturum se potius, quàm perditurum,* &c. *Sueton.*

17. *Traianus Imp.* amicis culpātibus, quòd nimis esset clemens erga suos, & (parum memor Imperatoriæ Maiestatis) nimium esset omnibus expositus, respondit: *Talem præstabo Imperatorem priuatis, qualem optarem ipse priuatus.* Idem vbi primùm Imperium assumpsit, inter alia hoc Edictum Romam ad Senatum misit: *Nunquam*

suo

suo iussu bonum virum occisum iri, aut ignominia notandum. Id quod non solum in præsens sacramento confirmauit, sed per totum Imperij tempus inuiolatum seruauit. Hæc Dio. Vtinam autem, sicut lex æquissima visa est, ita pariter, qui boni & optimi viri essent, maiori delectu habito, prudentius exquisisset, non eò erroris certè prolapsus esset, vt Christianos vita innocentissimos, ac moribus æquè sanctissimos, quòd Deos non colerent, vt impios atq; sacrilegos condemnasset. *Baron. Anno Christi* 100. *Tom.*2. *Annal.*

18. *Hadrianus Imp.* adeò contempsit inimicos, vt vni, quem in priuata vita habuerat capitalem, Imperator factus fortè obuio dixerit: *Euasisti.* Principibus in priuatis offensis erit satis potuisse vlcisci. *Dio, Spart.*

Baron. Anno Christi 140.

19. *Antoninus* Pius *Imp.* ipso Imperij initio *Pius* est ab omnibus nominatus, quòd multis tunc reis factis, postulatisq; nonnullis ad supplicium, neminem puniuit: *non oportere,* inquiens, *ab his rebus* (pœnis, aut supplicijs) *Principatus exordium ducere*: ideo animi tranquillitate Numæ Pompilio (Regi Rom.) comparatus est. Secutus etiam Scipionem, malle se affirmabat, vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. *Iul. Capitol.*

20. *M. Aurelius* Antoninus *Imp.* non solùm Cassij (qui fuerat perduellis Imperij, & tyrannidem arripuerat) nuntiatam necem luxit, sed & obsecrauit Senatum Romanum, ne de his, qui Cassiũ sequuti essent, pœnas sumeret: vetuitque, ne quis Senatorum puniretur, nec vllius nobilis Viri sanguis funderetur. Erat etiam ei mos iste, vt omnia crimina minore supplicio, quàm legibus plecti

plecti solent, puniret, *teste Vulcatio, & Iulio Capitol. Vide Baronium Ann. Christi 164. & Anno Christi 177.* De clementia eius, qua non solùm pepercit affinibus & cognatis Cassij, & ijs, qui cum Cassio conspirauerant; sed & ipsi Cassio, nisi occisus fuisset, indulsisset. Exstat apud Volcat. Gallicanum eiusdem Imp. epistola ad coniugem Faustinam, vindictam litteris exposcentem aduersus Romani Imperij perduelles, in qua inter cætera ait: *Ego & eius* (Cassij) *liberis parcam, & genero, & vxori, & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio grauior sit, aut pœna crudelior: non enim quidquam est, quod Imp. Romanum melius commendet Gentibus, quàm clementia: hæc Cæsarem Deum fecit, hæc Augustum consecrauit, hæc patrem tuum in primis Pij nomine ornauit,* &c.

21. *Alexander Seuerus Imp.* Ouinium Camillum Senatorem, rebellionem molientem, & tyrannidem affectantem, ad se vocari iussit, eiq; gratias egit, quòd Reip. curam, quæ bonis viris recusantibus imponi solet, sponte susciperet: mox tanti sceleris conscientia trepidum, consortem Imperij appellauit, in Palatium recepit, ornamentis Imperialibus, & melioribus, quàm vtebatur ipse, decorauit, profectionisq; comitem adhibuit. Cumque Imperator ipse pedibus iter faceret, inuitauit & Ouinium delicijs assuetum ad laborē: post quinque millia passuum, ipsum cunctantem equo insidere iussit: cumque post duas mansiones equo etiam fatigatus esset, carpento imposuit. Hoc quoque respuentem, ac Imperium tædio laborum recusantem, denique & mori paratum, dimisit, ac militibus, à quibus Cæsar præcipuè diligebatur, commendatum, ad villas suas tutò

abire iussit, vbi ipsum dicto modo docuisset, quid sit cum imperio esse. *Lamprid.* Baronius Anno Christi 225. asserit ex Lampridio, eum hũc Senatorem iussisse occidi. Herodianus ait, Alexandri Imperium fuisse *ἀναίμακτον*, incruentum, sine sanguine. Lampridius verò asserit, eum Seuerũ appellatum esse à militibus, propter austeritatẽ. Cùm Alexandro eidem mater Mammæa, & vxor Memmia humanitatem eius & clementiã exprobrarent, dicentes: *Molliorem tibi potestatem & contemptibiliorem imperij fecisti*, respondit: *Sed securiorem & diuturniorem.*

22. *Themistius* gentilis Philosophus, vbi pro cõcione damnauit Alexãdri Magni trucem animũ, ad *Theodosium Seniorem* cõuersus: *Tu*, inquit, *improbis largiris veniã, atq; id, vt probis gratificeris: eos dimittis incolumes & indemnatos, qui stulta ac vana locuti sunt, tanquam eos, quibus tristia somnia obtigerunt: atq; ita ad præclarã virtutum omnium, clementiã, quàm facilimè impelleris: quia Dei quàm similimus, & diuinæ cuiusdã naturæ particeps esse videris.* (Etiam Maiestatis reos, & cõuictos damnatosq; ab ipsa Legum acerbitate exemit, & ex Acherontis faucibus ereptos, ad Solem lucemq; reuocauit.) Idẽ Themistius, quanta bona *Theodosij* clementiã fuerint consecuta, admiratus, hæc ait: *Quibus munitus præsidijs, ô Rex, non sagittarijs, non armatis militibus, non Armenijs, aut Hispanis, non equorũ armatorũ agmine ad exstinguendã Scytharũ flammã eguisti: sed tuo vsus consilio & prudentia, flamma illa per se exstincta est.* Idẽ Theodosius Gothorum Regem cum barbaris comitibus amanter excepit, cumque confestim

exstin-

exſtinctus fuiſſet, regia ſepultura mortuum terræ mandauit. *Zoſim.lib.*4. Oroſius ait, *lib.*7.*ca.*34. Vniuerſæ Gothorum gentes, Rege (Athanarico) defuncto (Conſtantinopoli, quò à ſuis expulſus, fugerat) aſpicientes virtutem benignitatemque Theodoſij, Romano ſeſe Imperio dediderunt. In iiſdem diebus Perſæ, qui Iuliano interfecto, alijſque Imperatoribus ſæpe victis, nunc etiã Valente in fugam acto, recentiſſimæ victoriæ ſatietatem cruda inſultatione ructabant, vltro Conſtantinopolim ad Theodoſium miſêre Legatos, pacemque ſupplices popoſcerunt. *Baron. Tom.*4. *Anno Chriſti* 381. Anno Chriſti 388. magna eluxit *Theodoſij* clementia ac benignitas erga hoſtes ſeu deuictum exercitum Maximi Tyranni: Nam, vt ait Pacatus in Panegyr. Theodoſij: *Nullius bona publicata, nullius mulctata libertas, nullius præterita dignitas imminuta*, &c. Ambroſius epiſt. 29. ad ipſum ſcribit: *Inimici tui* (Maximi) *filias reuocaſti, nutriendas apud affinem dediſti, matri hoſtis tui miſiſti de ærario tuo ſumptus.* Idem Ambroſ. orat. in funer. Theod. *Beneficium*, ait, *ſe putabat accepiſſe auguſtæ memoriæ Theodoſius, cũ rogaretur ignoſcere, & tũc propior erat veniæ, cùm fuiſſet commotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoſcendi erat, indignatũ fuiſſe; & optabatur in eo, quod in alijs timebatur, vt iraſceretur. Hoc erat remedium reorum, quoniam cùm haberet ſuper omnes poteſtatẽ, quaſi parens expoſtulare malebat, quàm quaſi Iudex punire Sæpe trementes vidimus, quos obiurgabat, & conuictos ſceleris, cùm deſperaſſent, ſolutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere; æquitatis iudex, non pœnæ arbiter; qui nũ-*

Quàm facilis fuerit Theodoſius ad ignoſcendum.

quam veniam confitenti negaret.

Idem Anno Christi 393. ad Ruffinum Præfectum Prætor. in hæc verba rescripsit: (l. 1. si quis maled. Imp. C. Theod.) *Si quis modestiæ nescius, & puderis ignarus, improbo petulantiq; maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit, eum pœna nolumus subiugari, neque durum aliquid, nec asperum sustinere. Quoniam si id ex leuitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab iniuria, remittendum. Vnde integris omnibus, ad nostram scientiam referatur, vt ex personis hominum dicta pensemus, & vtrum prætermitti, an exquiri debeat, censeamus.* Admirare, ait Baron. Imperatoris cum pietate prudentiam, dum, cùm videtur seueritatis soluere disciplinam, tunc magis eam fibula editæ legis astringit. Etenim quem putas ista percipientem voce præconis, vel in albo Prætoris, aut in foro legentem, non continuò summa erga suum Principem charitate propensiorem redditum? vel si aliâs prauo in eum esset commotus animo, nonne qualibet grauiori pœna grauius supplicium illud fuisset sibi existimandum, quòd quidquid in Principem oblocutus ipse fuisset, ad eius peruenturum aures certò sciret? Sic igitur ea edita sanctione, ita sibi conciliauit animos omnium, vt tamen eorum, qui odium imbibissent, arctiori freno audaciam coërcuerit, cùm sciret, quòd si in maledicta prorûperet, fore ea Principi manifesta, in hûc modû optimè cōsulēs & Christianæ mansuetudini, & Imperatoriæ Maiestati.

Theodosius in sago militari summè philosophatur.

Prudentia iuncta clementiæ.

Clem. erga hostes.

De eiusdem incomparabili clementia post victoriam

ctoriam de Eugenio Tyranno Anno Christi 394. reportatam ait Aug. 5. de Ciu. Dei.cap. 26. *Inimicorum suorum filios, quos non ipsius iussus, sed belli abstulerat impetus, etiam nondum Christianos ad Ecclesiam confugientes, Christianos hac occasione fieri voluit, & Christiana charitate dilexit, nec priuauit rebus, sed auxit honoribus; in neminem post victoriã priuatas inimicitias valere permisit. Bella ciuilia, non sicut Cinna, & Marius, & Sylla, & alij tales, qui nec finita finire voluerunt, sed magis doluit exorta, quàm iniquum nocens voluit terminata.* Synesius oratione, qua agit cum Arcadio de seruanda clementia erga supplices, ingerit paternum exemplũ, illudq; magnificè de Theodosio prędicat, quòd victor hostiũ ipse à misericordia vinceretur, generositatemque naturæ ad indulgentiam flecteret. De eodem Claudianus:

Non insultare iacenti
Mallebat, mitis precibus, pietatis abundans,
Pœnæ parcus erat, paci non intulit iram,
Post acies odijs idem qui terminus armis, &c.

Hanc indulgentiam procuratam esse per intercessionẽ S. Ambrosij testatur Paulinus.

Cùm eiusdem Præfectum populus Antiochenus leui de caussa peremisset, eamque ob rem alij in vincula coniecti, alij fuga elapsi essent, ac insuper tota ciuitas consternata in luctu iaceret, Flauianus verò Episcopus ad Imp. profectus, noxam deprecaturus, fuisset, clementer ignouit pius Theodosius, monuitque Episcopũ vt celeriter ad suos, ne diutius in luctu & mœrore hærerent, reuerteret, qua beneuolentia nõ Antiochenorum modò, sed omnium Imperio subiectorũ animos sibi mirificè conciliauit. *Chrysost. Hom. 20. ad pop.*

23. *Vespasianus* Imp. maledicta in se vibrata æ- *Vide Cal.*

quo animo pertulit, & Demetrium Cynicum, in itinere obuium, ac neque assurgere, neque salutare dignantē, oblatrantemq; etiam nescio quid, satis habuit canem appellare. *Suet. cap 13.*

24. Cùm diuinus ille dux *Moses* populū ex AEgypto cælesti voce & monito, claris miraculis adstipulantibus, eduxisset, isti tamen identidē ingrati, refractarij, rebelles erant. Nunc carnem, nunc panem, aut aquam petebant, & ita petebāt, vt voces proteruas & penè lapides ac manus in illum mitterent, sed tamen illa cōtempsit, & veniam etiam dedit. Nec vulgum modò procacē habuit, etiā proceres, etiā proximos: & ecce Aaron frater, & soror Maria, in mitissimum virū insurrexêre: ex leuicula caussa, quòd AEthiopissā, quæ animo eius collibita esset, vxorē duxisset. *An huic soli*, inquiebant, *Dominus locutus est? nonne & nos cælestem vocem auribus his accepimus?* Et iā se Mosi non opponebant solùm, sed ęquabāt; cùm Deus pro *viro mitißimo super omnes homines*, (ita Scriptura appellat) iratus est, & Mariam vitiligine ac lepra subitò percussit. Quæ sic cū fratre ad sanitatem mentis reuersa, ad Mosen respexerunt, ille ad Deū, & post 7. dies precib⁹ eius sincera puraq; à morbo apparuit. Semper etiā tēpore seditionū in mansuetudine fuit constans, vsq; eò amans & ignoscēs suorū, vt Dei irā vel hac voce sedaret: *Dele me*, inquit, *de libro vitæ poti⁹, quā vt hos tollas.*

25. *David* Deo quoq; & cælo plenus, cùm Absalomus filius fratrē Ammonē proteruè in cōuiuio interfecisset, & triennió apud auū maternū in Syria exsulasset, fractus & misertus reuocauit. Ille à scelere ad scelus maius quasi gradu facto properat, & regno patrē pellit, vita quoq;, si potuisset,

tuisset,

tuiſſet. Dauid arma neceſſaria capit, Ioabum præfectum militiæ cum dilectis viris in illũ mittit, ſed cum mandato, *Seruate mihi puerum Abſalomũ*. Adeò nec in iram, nec in vindictam exarſerat, vt tum quoq; cùm ambiguo euentu arma caperet, ſolicitus de venia magis, quàm de victoria eſſet. At Deus pro illo exarſit, & vindicauit; & filius, non filius, interfectus eſt. Iſte nec inſidiatorẽ ſceptri & vitæ vita vult exutum, & exutum veris lacrymis luget, dicẽs: *Fili mi Abſalome, Abſalome fili mi, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te? Abſalome fili mi, fili mi Abſalome?*

26. *Pericles* morti iam vicinus, & ſpiritu ac vita abeunte, cùm amicos aſſidentes queri & lamentari audiret, atque alium prudentiam, eloquentiam, victorias; alium alia laudare, ille modicè erecto capite: *Et quid hoc eſt?* inquit, *aut parua, aut fortuita laudatis: at illud maximum omittitis, quòd nemo mea opera pullam veſtem ſumpſerit.* In ſummis hoc ſuis laudibus ponebat, quòd comis in omnes & humanus, nunquam acerbitatem aut vindictam exercuiſſet.

27. *Cazimirus* erat Dux Sendomirienſium, potens Princeps, idemque poſtea Rex Polonorum: viſum illi aliquando fuit tempus ludo fallere, & domeſticum quendam ſuum, Ioannem Conarium Equitem, ad aleam vocat: ille paret, ludunt, alternat fortuna, & tandem cùm multa nox eſſet, atque incaluiſſent, placuit vno iactu de tota ſumma decidere. Is felix Caſimiro fuit, & pecuniam totam ad ſe attraxit: indignatus Ioannes, & ſorti ſuæ iratus, per calorem Principem inuadit, & fortiter os eius depalmat. Clamor & ira omnium, famulus dominum, Eques

hunc Principem? capitale erat; sed beneficio noctis elabitur, & manè tamen captus, reducitur, & Cazimiro sistitur puniendus. Ille re bene considerata, in prudentē hunc sermonē erupit: *Amici, iste mirus quā ego peccauit; imò quicquid peccatū est, est meum. Calor & subita ira (cui nec sapientes semper pares sunt) transuersum eum egit, & mentem ac manum mouit: ego caussam cur prabui? cur oblitus conditionis & dignitatis mea, quasi cum pari lusi? imò tu Ioannes non veniam à me solùm, sed gratiam accipe: vtili castigatione me docuisti, ne quid in posterum indignum Principe committam, & intra decori ac grauitatis metas me sistam.*

28. Presserat Ludouicum XII. Galliæ Regē Carolus VIII. Rex, vt hæredē proximū, & qui doleret prolē sibi non esse, ita presserat, vt in custodiā etiā daret, & vitæ suæ parum securus videretur, plerisque Procerū, & vulgi pro præsenti fortuna stantibus, & aduersantibus, certè auersantibus infelicem. Interea Deus in occulto alia destinat; Carolum subitò tollit, hunc ad regnū euehit; attonitis multis, & vultum sermonemq; mutantibus, & ad gratiam noui Regis se acclinantibus. Erant enim, qui superbiebant, constantes antea in eius cultu aut obsequio: è quibus vnus magna fiducia ad eum accedit, & bona petit ciuis cuiusdam Aurelianensis, qui tristi illo tempore inter acerrimos Ludouici hostes fuerat. Hîc Rex animo planè regio effatur: *Tu verò aliud à me pete, & meritis tuis gratia erit; de isto omitte: nam Rex Galliæ non exsequitur iniurias Ducis Aurelianēsis.* Dux enim antea cum hoc titulo fuerat, & significabat argutè, dignitatem se atque etiam affectus cum eā mutasse. Ille verò eadem magnitudine animi

nimi edixit publicè: *Habiturum se eosdem Consiliarios cum defuncto Rege, ministros, stipatores, eodemq; honore & salario.*

29. *Gedeon* à suis post victoriam calumnias passus, mollibus verbis placat, quos obiurgare potuisset. *Iud.* 8.

30. *Iustinianus* Imp. rectè ait, *l. vlt.* C. *de donat. inter vir. & vx.* Nihil est tam peculiare Imperialis Maiestatis, quàm clementia & humanitas, per quam solam Dei seruatur imitatio. Vt & Cicero pro Ligario inquit: Homines nulla vi propius accedunt ad Deos, quàm salutem hominibus dando.

31. Anno Christi 385. *Valentinianus* Imp. de relaxandis vinctis Paschali tempore Edictum proposuit, Idipsum, vt Paschali tempore vincti relaxarentur, præstare quoque solebant Christiani Imperatores, qui in Oriente regnabant, quod & à Theodosio factum est. Nam S. Chrysost. meminit eiusmodi religiosæ consuetudinis, cùm agit de oratione Flauiani Episcopi Antiocheni, quam Constantinopoli coram dicto Theodosio habuit; inter cætera enim ait: *Solemnitate hac* (Paschali) *superueniente per totum Orbem terrarum epistolam misisti, iubentem carcere detentos dimitti, & illis ignosci crimina; per litteras dicebas: Vtinã mihi liceret & defunctos reuocare, & resuscitare, ac ad priorem vitam reducere*: optabat, vt etiam hostibus suis mortuis vitam restituere posset. *Cuspinianus.*

l. 8. de indulg. crim. C. Theod.

32. Fertur *Constantinus* Imp. effigie sua quandoque lapidata, (cùm furiosi quidam statuam eius turpiter deformâssent) multis ipsum instigãtibus ad supplicium de auctoribus contumeliæ

sumendum, & dicentibus, quòd omnem ipsius faciem saxis conuulnerâssent,(iniuriam hanc seueriore exemplo vindicandam suggerebāt,) manu faciem palpans, & leniter ridens,dixisse: *Ego verò nusquam vulnus in fronte factum video*, (sentio,) *sed sanum quidem caput,sana verò & facies tota.* Illi verò reueriti & cōfusi,ab hoc iniquo destitêre consilio. Et hoc verbū hactenus canunt omnes,&c. *Flauianus in Orat.ad Theodos. Imp. pro Antiochenis.* Vide Baron. Tō.4. Anno Christi 388.

33. *Gratianus Imp.* mulierem quandam salsissimè irrisit, quæ maritum variè & asperè criminabatur,ac dixit: *Quid hoc ad me mulier*? & cùm illa subijceret: *Etiā in te malè animatus est, & loquitur*,respondit: *Quid hoc ad te mulier*? atque ita ioculari responsione missam fecit. *Ammian.* 31.

34. *Carolus Magnus* in suis Capitularibus (ita Cōstitutiones Regias vocabant) *li.2.c.39.* statuit, vt omnes domini temporales clementer tractēt subditos, siue in exigendis operibus, siue in alijs debitis: *scientes*, inquit, *fratres suos esse, & vnū secum patrem habere, Dominum, ad quem clament omnes: Pater noster, qui es in calis.* Eginhartus quidam, vir non mediocriter eruditus, erat eidem Carolo à secretis, (ab epistolis,) is perditè cœpit amare domini filiam, & hæc illum vicissim redamare. Ad vltimam amoris, sed furtiui, lineam ventum est, atque hactenus amatum: dum niuali quadam nocte, cùm in gynæceo solus cum sola fuisset, & sub diluculum prodire amator vellet, videt omnia niue albicantia: *heu me miserum!* inquit. succurrit amica,& callidum consilium premit: tollit,& succollat amores, ne vestigia deprehendantur, (fert in humeros sublatū dulce

dulce onus.) Videt fortè Carolus, dissimulat tamen, quoadusque in proximum diem conuentum panegyricũ indicat. Ibi narrat flagitiũ, quæritq́;, qua pœna admonẽdus esset (nomina tamen supprimit) famulus, qui sic dominum ludificatus esset: qua item filia, quæ adeò grauiter patrem offendisset? Responsum, vltimo supplicio dignos. Tum Carolus produci in medium corporum ludibria iubet. *En*, inquit, *isti sunt qui scelus admiserunt: & tu Eginharte quid ais? quid tu filia? qui hoc ausi estis Iam hæc corona morte vos puniẽdos iudicat exequar ne sententiam, dubium. Hic graue facinus vrget, illic misericordia me inclamat. Audite rei mitẽ, & dominum, & patrem agnoscite, ignoscimus. Sed hac lege, vt tu Eginharte gerulam hanc tuam vxorem ducas, concordes estote, & porrò mutuum inter vos quoq; ferte.* (Ex AEginharto & Theuellio.) Rectè, nam, vt Rex Salomon Prou. 20. v. 28. ait: *Clementia roborat thronum Regis*: & Seneca 1. de Clem. *In apibus Rex est sine aculeo.*

35. *Carolus IV. Rom.* Imp. hominem, qui sibi necem pararat, ad se accersiri iussit, eique, post varias sui in illum affectus significationes, mille aureos dono dedit, quibus nubilem filiam nuptui collocaret, illius se misereri dicens, cuius filia natu grandior domi clausa esset. Imperatori insidiator, vel potius latro ille, gratias egit, & ad conspiratores regressus: *Nesciebam*, inquit, *qualis Carolus esset, nunc liberalem & clementem Principem ferire nullo modo possum.* AEne. Syl. 3. de reb. Alph. **Mollit inimicum.** *Vide figurum 10.*

36. *Otto*

36. *Otto Magnus*, Amor mundi appellatus est, ob humanitatem ac popularitatem. Ouid. 2. de Ponto:

Conueniens hominum est hominem seruare voluptas,
Et melius nulla quæritur arte fauor.

Certè magnos animos & fortunam decet lenitas. Barbari aut viles homines, vbi licentia adest, plerunque sæui sunt.

37. Cùm *Alphonsus* Arragoniæ Rex argueretur, quòd nimis mitis ac lenis esset erga suos, vt qui nonnunquam etiam ijs, qui vel grauiter in ipsum deliquissent, ignosceret: *Malo*, inquit, *multos mea clementia & mansuetudine seruare, quàm paucos mea seueritate perdere.* Panor. 2. de gestis Alph. Eidem cùm quidam diceret: *Caue ne tua hac clementia in perniciem cadat*, respondit: *imò verò multa mihi perferenda sunt, ne in inuidiam cadam.* Quod illustri hoc admirandoq; facto comprobauit: Cùm in obsidione Caietæ susceptis impuberibus, senibus, omnique sexu bellis inutili, quos Caietani ob annonæ penuriam ciuitate expulerant, quidam ei dixisset: Si tu hos non admisisses, Caietani paucis post diebus se dedidissent, respondit optimus Rex: Pluris se facere eorum vitas, quàm centum Caietas: ideoque quam vrbem quadraginta fermè millium conatu capere nequiuisset, postea, soluta ac diu desita obsidione, sine vi, sine armis, in ditionem redegit. Idem.

Effectus clementiæ.

38. *Renatus Lotharingiæ Dux*, Principatu suo propemodum pulsus, à Carolo Audace Burgundiæ Duce, postea Heluetiorum confœderatorum ope adiutus, eum ipsum, à quo tam multa tulerat,

lerat, prælio vicit, & interemit. Caroli corpus haud paruo labore in conferta læsorum multitudine inuētum, non laniauit, nec ludibrio habuit; sed ad Nanceam vrbem in D. Georgij fanum detulit, cum omni aula sua, eum honoris gratia atratis vestibus prosecutus, tanto sacerdotum facumque numero adhibito, quantus tunc inueniri potuit: breuiter, omnia doloris signa edidit, dum hostem grauissimum efferret, non aliter atque si verum suum parentem extulisset. *Fulg. lib. 5. cap. 1.*

39. Quas victorias *Theodosius Iunior* de Persis, Saracenis, & alijs barbaris gentibus incruentas retulit, eas Theodoretus lib. 5. c. 36. alijque scriptores eius clementiæ & pietati attribuerunt. Rectè ergo ait Seneca 1. *de clem. c.* 19. Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis decorum regenti sit, quàm clementia. Et: Non opus est construere in altum editas arces, nec in ascēsum arduos colles emunire, nec latera mōtium abscindere, multiplicibus se muris turribusque sepire, saluum Regem in aperto clementia præstabit. Vnum est inexpugnabile munimentum amor ciuium. Quid pulchrius quàm viuere optantibus cunctis & vota sub custode nuncupantibus? Si paulum valetudo titubauit, non spem hominum excitari, sed metum? nihil esse cuique tam pretiosum, quod non pro salute Præsidis sui commutatum velit? Idem 2. de clem. c. 3. *Nihil pulchrius in fastigio collocatus, quàm multarum rerum veniam dare, nullius petere.*

40. Cùm *Sigismundus* I. Polonorum Rex ob clementiam aliquando à quodam viro senatorio reprehenderetur, vrbaniori responso repressisse

illam

illam eius acerbitatem fertur: *Quî scis*, inquiens, *à quonam serenitatem istam exordirer?* innuens neque illum culpæ exortem esse, & ad multa nonnunquam conniuendum esse Remp. administrāti. Priuatas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta insolentiorum hominum ita contempsit, vt nunquam vindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiam in huiusmodi homines restrictior. *Cromerus in 1. Epitaphio.* Cùm eidem Laurentius Palatinus Hungariæ diceret, imprudenter agere, qui victis hostibus, non solùm vitam & opes relinqueret, sed etiam eos inter amicos reciperet, extolleretq́; Præclarè respōdit: *Tibi videtur vtile inimicum occidere, quòd mortuus bellum non excitet. at ego inimicum occido, dum parco; & amicum facio, dum extollo.* AEn. Syl. 3. de gestis Alph.

41. *Rudolphus Imp.* nonnullis quærentibus, cur moribus mutatis, subditis clemētior esset, quàm sub initium Imperij, respondit: *Seuerum & immitem fuisse me aliquando pœnituit, lenem & placabilem nunquam.* (Syl. 2. de eius gestis.) Sciebat prudentiss. Imp. lenitatem nunquam suos aut perrarò in exitium trahere cultores, vti semper facit nimia seueritas. Non enim ij solùm offenduntur, ad quos seueritas ista pertingit, verùm & alij iniquè eam ferunt, imò vt arbores quædā recisæ pullulant, (ait Seneca,) ita Regia crudelitas auget inimicorum numerum tollendo. Ergo: *Qui vult regnare, languida regnet manu*, vt ait Seneca, cuius duos libellos de Clementia diligenter euolue.

42. Apud vetustissimos Gothos apis Regem significabat, quòd moderatorem populorum oporteat

beat cum iustitiæ aculeo clementiæ mel habere commistum, iuxta illud Ouidij:

Sit piger ad pœnam Princeps, ad præmia velox,
Et doleat quoties cogitur esse ferox. Olaus Mag. de gent. Sept. lib.1.c.vlt.

SIGNVM XXXIII.

COGNOSCERE SEIPSVM.

Cognitio sui.

1. PLin. in Panegyrico vult, vt Magistratus non minus se hominē esse, quàm hominibus præesse cogitet. Sic *Saladinus* Christianorum olim terror, qui Syriam, AEgyptum, & Africæ bonam partem subegit, morti iam vicinus in cogitationē hanc (se hominem esse) seriò descendit, & solam interiorem tunicam hastæ prælongæ impositam pro omni pompa funebri per castra sublimem ferri iussit, cum hac acclamatione: *Hoc vnum linteum ex totius Orientis opibus restare Saladino.* Fulg. lib.7.cap.2.

2. Nihil æquè supercilium cogit nos altum spirantes ponere, quàm humanæ miseriæ cognitio & consideratio, quòd (vt ait Plin. in Procem. Nat. hist.) *Homo natus iacet manibus pedibusq́, deuinctus, flens animal cæteris imperaturum, & à supplicijs vitam auspicatur.* Hinc *Salomon*, Regū quot sunt, quot erunt opulentiss. iuxta ac sapiētissimus, *Sap.7.v.3.* ait: *Et ego natus accepi communem aërem, & in similiter factam decidi terrā, & primam vocem similem omnibus emisi plorans: in inuolumentis nutritus sum, & curis magnis. Nemo enim ex Regibus aliud habuit natiuitatis initium: vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.*

3. Plin.

3. Plin. 7. *Nat. hist. cap. 7.* ait: *Miseret atque pudet quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cùm plerumque abortus caussa sit odor à lucernarum exstinctu*, &c. Et: *Is demum profectò vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.* Idcirco *Romanis* solemne fuit, vt triumphanti in sublimi curru adstaret quispiam, qui identidem illud à tergo suggereret: *Respice post te, hominem memento te.* Tertull. Apol.

4. Consulenti Cræso Lydorum Regi potentissimo *Delphicum Oraculum*, quanam semita posset ad felicitatem peruenire, responsum fuit: *Si teipsum cognôris.*

σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων κροῖσε περάσῃς.
Cognoscens teipsum, fueris sic Cræse beatus.
Plut. in Solone. Herod. lib. 1.

5. *Philippus* Rex Mac. cùm in Chæronea fudisset Athenienses, metuens ne rebus præclarè gestis sui oblitus supra humana extolleretur, puero hoc muneris delegauit, vt singulis diebus, priusquam foras prodiret, vel sui copiam alicui faceret, humanitatis memoriam renouaret, ter hoc ei proclamans: *O Philippe, homo es.* AElian. lib. 8. cap. 15.

6. Philippi huius vxor *Olympias*, cùm Alexandri filij corpus multis diebus insepultum iacuisse inaudisset, à graui & amaro gemitu in hęc verba prorupit: *O fili, tu cùm in numerum Deorum referri volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nunc carere debes, quæ sunt mortalium omnium communia, terra & sepultura.* (AElian. 13. var. cap. 30.) Alexander viuus diuinos ambiebat hono-

honores, defuncto nec vltimus obtigit honos, quem quiuis homo persoluit homini, quamlibet humili. Narrant enim historici Alexandri corpus multis diebus insepultum jacuisse, ob graues Procerum consultationes de successione Principatus. *Q. Curt. & Plut.*

7. *Augustus Cæsar* iamiam animam emissurus, amicos percunctatus est, *an non mimum vitæ in hac fabula commodè egisset?* atque moriens subiecit: *Date plausum, & omnes vos cum gaudio plaudite.* Suet. cap. 99. Rectè ergo dixit Seneca epist. 91. *Æquat omnes cinis, impares nascimur, pares morimur.*

8. *Gelimer* VVandalorum Rex in Africa, cùm per Belisarium Iustiniani Præfectum victus esset, & cum vxore familiaque ad Imp. Constantinopolim duceretur, pleno ore semper risit. Quærenti cur doloribus circumseptus risum ederet, respondit, se ridere fortunæ humanæ vicissitudinem, illud identidem vsurpans: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Pom. Læt. *Vide signa 11. & 79.*

9. Val. *lib. 7. c. 2.* refert Regem quendam traditum diadema, priusquam capiti imponeret, retẽtum diu considerasse, ac dixisse: *O nobilem magis, quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat, quàm multis sollicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet:* vt & Antigonus Rex regnum nobilem seruitutem esse dicebat. *Æl. lib. 9.*

10. *Tiberius*, priuignus Augusti, Imperium offerentibus, ægrè admodum, & quasi coactus recepit, querens miseram & onerosam sibi iniungi seruitutem: verùm accepit tandem, sed hactenus, vt quandoq; (in senectute) deponeret. *Suet. c. 24.*

O 11. Dio-

11. *Diocletianus*, secum sæpe contemplans fortunæ mobilitatem, decreuit se Imperio abdicare, & in priuatam secedere vitam. *Pomp. Lat. de Nemes.*

12. *Carolus V.* memor huiusce fragilitatis, diu ante' mortem administratione Reip. se sponte submouit, & cùm in filium iam validum æui & animi curas contulisset, secessit in Hispaniam, & in Diui Iusti Monasterio, septem à Placentia milliaribus, se abdidit, cum 12. duntaxat familiaribus, Deo & quieti vacaturus: interdixit autem se aliter quàm Carolum appellari, Cæsaris & Augusti nomina cum rebus animo exuens, & totum hoc honorari contemnens. Addunt eum, diu ante Imperium à se abdicatum, sarcophagum sibi construi iussisse, cum funebri suppellectile, deportandum, clanculum tamen, quocunque iret, quem apparatum habuit apud se quinque annis vbicunque locorum esset, secretissimè etiam dum Mediolanum contra Gallos proficisceretur, illudque diligentissimè singulis noctibus conseruari atque reponi iussit. Arbitrabantur quidam, qui circa ipsum erant, Thesaurum aliquem ibi detineri, & conseruari: alij nonnihil librorum, in quibus historiæ veteres continerentur, alij aliud quippiam magni. Cæsar verò sibi conscius in quem vsum secum deferret, subridendo, in rei cuiusdam sibi omnium charissimę vsum id secum deferri dicebat. Sic assiduè mortem ante oculos sibi reposuit, & sibi semper capulum funebrem adesse voluit, vt perpetua mortis cogitatio eximeret è corde vanum huius mundi fastum, sanctas autem actiones agendas esse dum viueret

Vide signũ 10. par. 2.

admo-

admoneret. *D. Ioan. Chokier in Thesauro Aphor. Pol. lib.6.c.5.*
13. Auus eius *Maximilianus I.* testamento cauit, vt exanimum corpus suum rudi linteo inuolutum, sine vlla exenteratione, sarcophago (quod triennio ante mortem parari curauerat) imponeretur, naribus, ore, auribusque viua calce oppletis. (En aromata, quibus condiebatur.) Voluit monumentum illud assiduè in oculis habere, quod diceret: *Cogita mori. Quid te dilatas, & extendis? quid multa possides, plura appetis? quem tot prouinciæ & regna non capiunt, loculus iste capiet.* Calcem cauis illis partium immisit, vt corpus putredini natum, ea consumente & exedente materie, citius consumeretur, & iret in suam terram. *Idem.*
14. Anastasius II. Imp. Theodosius III. Isacius Comneus, Manuel Comneus, Lotharius Ludouici Pij F. Bambus Hispaniæ Princeps, Ethelredus Merciorum in Anglia Rex, Rachisius Longobardorum, Inates Britanniç insulæ, & alij Scotiæ, Armeniæ, Galliæ, Bohemiæ Reges, & multi potentissimi Orbis Christiani Monarchæ, humanas res earumque fastigium despicatui habentes, & vltro deponentes, priuati conditionem acceperũt, & quod reliquum vitæ erat, in Monasterijs, sibi & Deo victuri, traduxerunt, assidua mortalitatis & frugalitatis humanæ æternæq; vitæ memoria, non solùm intra orbitam modestiæ atque humanitatis sese continuerunt; verùm etiam, postposito omni splendore, in solitudinem sub exitu vitę secessêre, relicta etiam, imò pessundata, vt melius sibi Deoq; viuerent, Imperij dignitate. Huc pertinet illud ex Iuuenali expressum:

Credite, de cælo descendit, noſce teipſum:
Hinc bene qui ſeſe nouerit, ille ſapit.

15. Nobilis quidam Florentinus mille florenos collegerat, vt Europæ partem aliquam luſtraret. Hoc ſuum conſilium cognato ſuo, viro prudenti ac docto communicanti, ſic ille reſpondit: *Sepone, mi cognate, bis mille florenos in tui potius, quàm Orbis terræ cognitionem: ſalutem enim maiorem tibi adferet domi noſcere vitia, eademq; corrigere, quàm extra patriam, maximo vitæ diſcrimine, atque incredibili ſumptu Italiam, Galliam, Germaniam, ac denique, Belgium Orbis ocellum peragrare.* Hæc Pogius Flor. Multò certè præſtat ſeipſum diligenter excutere, atque ad vnguem explorare, & noſſe, quàm terras perluſtrare.

SIGNVM XXXIV.

Concordiæ ſtudere, & diſcordias tollere.

CONCORDIAE (*SINE QVA VELA ET fundamenta ciuitatis veluti periculoſo fulmine diſcinduntur*) *ſummopere ſtudere, & diſcordias ſopire.*

Nihil melius eſt ciuitati, quàm vnio; nihil perniciofius, quàm diuiſio; neque vllæ ſunt vires, quæ concordem ac bene moratam ciuitatem diruere poſſunt. (*Plato* 5. *Pol. Ariſt.* 5. *Pol.c.*8)

1. Oſtendit hoc *Agrippa*, Legatus ad plebem Rom. diſſidentem à Patribus miſſus, fabula de membris corporis inter ſe & cum ventre diſſidentibus. (*Liu.lib.*2.*Dionyſ. Hal.lib.*6.)

2. Indicauit *Sertorius*, equis duobus in concionem

nem adductis, quorum alter imbecillis iam & senex erat, alter magnus & validus. (*Plut.*)

3. Docuit *Scilurus*, 80. filiorum pater, qui iam vicinus morti, fasciculum ex iaculis porrigens vnicuique, confringere iussit: cùm autem defessi nihil effecissent, ipse sigillatim extrahens, iacula omnia facile fregit. Docens ipsos hoc argumento, quòd vniti & concordes, robusti permansuri essent; dissoluti autem, imbelles futuri: vel, admonuit eos his verbis: *Si concordes eritis, validi inuictiq; manebitis; contra, si dissidijs & seditione distrahemini, imbecilles eritis, & expugnatu faciles.* Plut. Stob. ser. 82.

4. Idem planum eodem modo conatus est facere *Changius Chan*, primus Tartarorum Rex, qui iam morti proximus 12. filios conuocauit, & 12. sagittas, vno fasce comprehensas, natu maximo frangendas dedit. Quod cùm ille nequiret, secundo, inde tertio, & sic cæteris. Verùm cùm nullus id posset, fascem soluit, & minimo natu imperauit, vt sagittas singulas cõfringeret. Quod cùm ille nullo negotio præstitisset, conuersus ad omnes: *Neque vos, filij charissimi, si concordes fueritis, à quoquam superari poteritis, discordes facile conficiemini.* Sabellicus lib. 6. Enneadis 9.

5. Idem probat *Cicero* de iniuriarum obliuione & ἀμνηςία: (lib. 44. Dionis,) *Cyrus* ad filios: (Xen. 8. Pædiæ Cyri:) *Philippus Macedo* ad Persei & Demetrium filios: (Liu. lib. 40.) *Micipsa* ad Iugurtham: (Sall. in bel. Iug.) *Hermocrates* ad ciuitates diffidentes: (Thucyd. lib. 4.) *Bredislaus* Boëmiæ Rex morti vicinus ad Proceres: (lib. 7. Dabruuij:) *Seuerus Imp.* non tam corporis morbo, quàm animi mœrore confectus, cùm finem

vitæ suæ instare animaduertit, ad se vocauit Antoninum & Getam filios, à quibus quid vellet percunctatus: *Facite*, inquit, *vt conueniat inter vos*. Dio & Xiph. Moriturus Antonino maiori filio orationem Sallustij, qua Micipsa filios ad concordiam hortatur, misit. Vltima eius verba fuêre: *Turbatam Remp. accepi, pacatam, etiã Britannis domitis, relinquo senex & æger pedibus, firmum Imperium filijs meis relinquo, si boni fuerint; imbecillum, si mali.* Auentinus lib. 2. Ann. Boiorum. Diem clausit extremum Anno Christi 213. & Geta, iussu Antonini, in matris gremio occisus est Anno Christi 214.

6. *Agesilaus* percontatus, quã ob caussam Sparta mœnibus non cingeretur? ostēdit ciues armatos & vnanimes, *hi*, inquiens, *sunt Spartæ ciuitatis mœnia*, significans Resp. nullo munimento tutiores esse, quàm virtute ciuium consentientium. *Plut.* Cùm alius idipsum quæsiuisset, respondit: ciuitatem non saxis lignisue, sed, pro vallis ac mœnibus, incolentium virtute muniri oportere, quos si iungit concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior. *Idem.*

7. *Demetrius Rex* Macedonum, cùm aliquando à venatione rediret, ad patrem Antigonum legationem iam audientem, succinctis vt erat telis accessit, eumque osculatus consedit, *hæc*, inquit, *concordia, regni nostri tutissimum erit præsidium.* Discedentibus itaq; Legatis, *Renuntiate*, inquit Antigonus, *ô viri, talem amorem animiq; pietatē, qualem vidistis.* Idem.

8. *Micipsa* Rex *Numidarum*, iamiam moriturus, filios suos paterno monet affectu, vt concordes sint, aureis semper litteris scribendã sententiam

tiam addens: *Concordia parua res crescunt, discordia autem maxima dilabuntur.* Sallust. de bello Iugurth.

Sunt qui existimant, vt piscatus optimè succedit turbata aqua, & apes feliciter proueniunt ad quarum aluearia murmur ingēs est: ita sese aliorum discordia ac dissidijs emergere atque inclarescere posse. Et sunt in ea sapientes multi sententia, etiam ex inimicis vtilitatem capere cordati hominis esse. *M. Ium. li 44. Pol. Rationes pro dissensionibus & inimicitijs.*

1. Quia inimicus, perpetuò vigilans, res nostras infensus obseruat, circumit vitam, vndiquaq; ansam nocendi captans, maximè peccatis inhæret, eaq; inuestigat: quemadmodum vultures ad odorem cadauerum putredine corruptorum feruntur, pura & sana non sentiunt. Itaque vtilis est inimicus ad hoc, vt cauti prouidiq; viuamus, neq; quicquam temerè aut incōsideratè vel dicamus, vel faciamus, neue gaudendi ac ridendi materiam inimicis præbeamus.

2. Vt histriones & cantores Scenicos videmus sæpe in Theatro remissè ac nulla cū alacritate aut solertia agere: concertatione verò orta aduersus alios, non seipsos modò, sed & instrumenta sua maiore cū diligentia ad certamē aptare, fides explorare, accuratius concentū instruere, & tibijs canere: ita qui aduersariū paratū sibi esse nouit, attētius se resq; suas circūspicere, & vitā constituere solet. Ac propterea Scipio Nasica, nonnullis affirmātibus, rem Romanā in tuto tunc collocatā esse, deletis Carthaginensibus, in seruitutem redactis Achæis, periculosè nunc Romanorum res sese habere dixit, cùm non reliqui nunc sint, quos Romani vel metuant, vel reuereantur.

3. Optimus vlciſcendi inimicos modus, ſi quis probis honeſtuſque fiat, omnibus ſeſe exhibeat ſpectandum iuſtum, prudentem, frugi, in dicendo laudabilem, in agendo purum, in victus ratione mundum.

4. Inimicorum maledicta & conuitia plurimũ nobis commodant. Vnde Antiſthenes dicere eſt ſolitus, eum, qui ſaluus eſſe debeat, opus habere vel probis amicis, vel vehementiſſimis inimicis: quòd illi peccantes admonendo, hi criminando à vitijs auertant.

5. Inimicitiæ ad æmulationem & honeſtam cõcertationem inflammant. Quemadmodum enim ſciti agricolæ roſas ac violas putãt ſeſe meliores facere, ſi allium & cepas iuxta plantent, quòd in ea excernitur quicquid alimento acerbum ineſt, aut fœtidum: ita inimicus, excipiens inuidiæ & malignitatis noſtræ ictus, beneuolentiores nos amicis reddit ac commodiores. (*Plut. de capienda ex inimicis & hoſtibus vtilitate.*)

Rationes pro amicitia & concordia Magiſtratuum.

Sed licet hæc ita ſeſe habeant, tamen Reip. neceſſarium eſt, vt inter Magiſtratus diffidia, diſſenſiones, ſimultates, inimicitiæ vitentur, paci ac concordiæ ſtudeatur. 1. quia Magiſtratus res non eſt leuis ac vulgaris; ſed magna, excellens, ſacroſancta, ideoque eundem vnà qui gerit, religiosè amandus & colendus, non irritandus eſt; nec maior honos eſt, quo affici Magiſtratus poteſt, quàm ſi pax, amicitia, & concordia cum collegis colatur, diſcordia argumẽtum certiſſimum contemptus eſt. 2. in multa mala & incommoda incidunt, qui concordiam cum collegis nõ alunt: aut enim ſuperioribus inuident; aut cum paribus ita viuunt, vt turbas, tumultus, ſeditiones excitent;

aut denique sese inferiores contemnunt: (*Plut. de ger. Rep.*) atque ita iucundum inimicis præbent spectaculum, & infirmi redduntur, quia inter se diffident. (*Arist. 5. Pol. c. 6.*) 3. ex infestis hostibus socij interdum fideles, interdum etiam ciues fiunt: Albani, diruta Alba, Romam traducti sunt: Latini, Sabini in ciuitatem accepti. Vulgatum illud, quia verum erat, in prouerb. venit: *Amicitias immortales, inimicitias mortales esse debere.* (Liu. lib. 40.) 4. pacis & concordiæ studium plura ac maiora adfert commoda, quàm discordia & iniuriarum propulsatio. (*Dio lib. 44. in orat. Cic de ἀμνηστίᾳ post Cæsaris necem habita.*) Probant hoc exempla. Discordia Pelopidæ & Epaminondæ Remp. Thebanam mirè exercuit. (*Plut.*) Aristides ob discordiam, quam habebat cum Themistocle, dicebat, Remp. Atheniensium nunquam incolumē futuram, nisi se & Themistocle in barathrum coniectis. (*Idem.*) Sub Antonio & Augusto, ob horum dissensionem, omnia in Vrbe Romana confusa conturbataque fuerunt. (*Dio lib. 46. Xiph.*)

Boni Magistratus, si quę sunt simultates, inimicitiæ, dissensiones ortæ priuatis ex caussis, eas, 1. in collegio & officijs publicis propter Remp. deponunt, ne in tanta quasi contrariorum ventorum lucta nauis Reip. periclitetur, seu, ne in tanta animorum distractione nimium iactentur ciues, & ciuitas, veluti contrarijs motibus distracta, citissimè contabescat. Sic Aristides & Themistocles, cùm ad Salaminem pugnandum contra communes hostes Persas esset, dissensiones omnes & inimicitias patrię in finibus deposuerūt, & communicato consilio, rem bene feliciterque

Quomodo inter Magistrat. inimicitiæ tollantur, & concordia cōseruetur.

gesserunt.(*Plut.*)Et apud Rom. M. AEmylius Lepidus,& Fuluius Flaccus, licet inter sese grauissimè dissiderent, tamen vbi populus eos simul Censores creauit, idque præconis renuntiatum voce fuit,ibidem statim in campo,nondũ dimissa concione,vltrò vterque & pari voluntate coniũcti,& se mutuo cõplexi sunt, exq; eo die & in ipsa Censura,& postea iugi concordia fidissimè, amicissimeque vixerunt.(*Gell.lib.12.c.8.*)Idem Liuius Salinator fecit, cùm Neronem collegam nactus in Consulatu fuit. (*Val. lib.4. c.2.*) Q. Fabius Maximus Scipionem non amauit, eius tamen actiones, quas vtiles esse patriæ arbitratus est, defendere ac promouere minimè dubitauit. (*Plut.*) M. Crassus collegæ suo dexteram prior porrexit, neque quicquam hîc sese humile aut parum sese dignum committere ad populum dixit, cùm ille adhuc impuberem eum Magnum cognominârit.(*Idem.*)

2. Ad tempus cedunt, & locum dant inimicis, relinquunt potius patriam, & voluntarium subeunt exilium, quàm dent turbas, & Remp. in periculum conijciant. *Cicero* cùm videret sibi aut armis contra Clodianos pugnandum esse, aut Vrbe cedendum, communicato cum Lucullo & alijs consilio, exilium ferre, quàm turbis ac seditionibus occasionem præbere maluit. (*Plut. in Cic.*) Etsi enim durum admodùm esse videatur, vxorem, liberos,patriam,opes,ac facultates suas deserere, tamen comparatione facta viri magni, erecti, ac liberalis ingenij est, posse dicere: *Liberos meos amo, sed magis patriã; &, odio hunc prosequor, opprimere cupio, at maiori patriam beneuolentia complector.*

3. Dis-

3. Dissensiones in Reip. administratione ortas priuatas ad res peruenire minimè patiuntur. Hoc Athenis Phocion, Romæ Cato obseruauit. 4. agunt placidè, & cogitant condonari aut remitti aliquid debere, cùm quod est commissum ab errore vel casu, non malitia proficiscitur, vel humanæ naturæ infirmitas (cuius proprium est errare ac labi) consideratur, vel voluntas & consilium agentis spectatur, vel ante acta vita perpenditur. Musicus concentus nunc intentione, nunc remissione fit concinnus. 5. Remouent vitia, quæ concordiam tollunt quatuor, detractionem, ἐπιχαιρεκακίαν; insultationem, & lætitiam, ortam ex alterius erratis; bene aut factorum aut dictorum extenuationem, ex intempestiua æmulatione ortam; & ambitionem, pessimum dæmonem, ac caussam in collegijs ac ciuilibus societatibus omnium malorum. (*Plut. de ger. Rep.*) Adhæc superiores colunt, pares & æquales honorãt, inferiores ornant, (ne dedecori sint Magistratui,) omnes amant. 6. Cauent aut cohibent iram. 7. præparant animum ad patientiam, seu ad aduersa toleranda, vti Apostolus monet, vt inuicem onera nostra portemus, & sic Christi legem adimpleamus. *Liu. lib. 25.* affirmat, nihil aliud à cæde continuisse homines, nisi patientiam Magistratuum, quòd cesserint in præsentia furori atque audaciæ paucorum. Qui patiens est, non solum aduersarium vincit, sed & seipsum, seu animum suum tanquam hostem pessimum. Sanctus Gregorius ait *libro duodecimo in Iob capite decimo sexto*: Nunquam seruari concordia, nisi per solam patientiam valet.

Vide de Ira.

Gre-

Crebrò namque in humana actione nascitur vnde mentes hominum vicissim à sua vnitate & dilectione separentur, & nisi ad aduersa toleranda se animus præparet, procul dubio humerus corpori non inhæret.

Prudenter existimârunt illustrissimi Romanorum, non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publicè essent iuncti summa potestate. (*Val. lib.4.c.2.*) Etenim periniquum est, propter priuatas simultates Remp. in discrimen adducere, nec abutendum occasione, ad expellenda odia; sed potius Reip. sunt donandæ priuatæ iniuriæ. (*Appian. Alex. lib. 2.*) 1. *Q. Fabius Maximus* Censura & duobus Consulatibus simul gestis, expertum se esse dicebat, nihil concordi collegio esse firmius ad Remp. tuendam atque propagandam. Qui enim fieri potest, vt Consiliarij bene de publica re consulrent, aut cõsulta ad exitum perducant, vbi diuortia sunt animorum. *Liu. lib.10.*

2. Hinc ijdem Romani Concordiæ templum nullam aliam ob caussam excitârũt, quàm vt hominum dissidia, quibus interdum Resp. fluctuare solet, factis in eo sacrificijs deponerentur. Ideoque Seuero Rom. Imp. iam morbo extincto, cùm odium inter Getam & Antoninum fratres ob regni successionem esset ortum, Senatus decreuit, vt pro concordia vtriusque, Dijs immortalibus sacrificaretur, ac præsertim ipsi Concordiæ: sciebãt enim domesticas & internas discordias nonnũnquam Remp. euertere, aut certè attenuare. *Xiphil. in Antonino.*

3. Cùm Scipio Africanus Numantinos sæpe victores tandem fregisset, obsessosq; expugnâsset, Tyresium eorum Principem rogauit, qua de caussa

caussa Numantia aut prius inuicta, aut post euersa fuisset? respondit Tyresius: *Concordia victoriã, discordia exitium præbuit*. Plut. Apoph.

4. Frossardus *lib. 4. hist. Gall.* ait: Tempore Caroli VI. Gallorum Regis Hungari & his adiuncti Galli magnis viribus obsidebant Nicopolim, bona spe concepta, breui se dominos vrbis fore. Interim Rex Basa, ex omni sua & vicinorum Principum ditione coëgit circiter ducẽta millia velitum, præmisitque octo ferè millia, reliquo exercitu in duas partes diuiso. Noctu, vt procurrentes illos viderunt, statim ad arma festinatione summa. Porrò qui explorãdi caussa missi fuerant, cùm dicerent, modicam esse hostilem turbam, (nec enim præter velites quenquam viderant:) Galli repente magnis animis ad pugnam properare. Sic instructis, Hungariæ Rex denuntiauit, ne quid præcipitanter agerent, vereri se, ne exploratores omnem exercitum probè contemplati sint. Alios iam à se missos, locorum & regionis maximè gnaros, qui intra paucissimas horas dubio procul certiora sint allaturi. Consilium hoc multis visum vtile, & proinde omnino sequendũ. Sed Connestablius Galliæ, quòd prior ipse sententiam rogatus non esset, bene sapienterque à Rege Hungariæ dictum, interpretari superbè & malignè: Hungarum in animo statutum habere de Gallis in acie dispositis ipse victoriæ laudem ferat. In hanc sententiam ineptè quidem ille plurima, non quòd ita sentiret, aut Hungari consilium reprehenderet; sed quòd inuideret Principi à Concij, (nuper parua manu fusis hostilibus copijs,) auctiori facto. Se verò, quo non alijs in Gallia post Regem amplior sit atque sublimior,

limior, Vlli postpositum iri, nimirum id iniquissimè ferre; & suam potius auctoritatem in rebus gerendis primam esse debere, & præ cæteris valere plurimum existimabat. Itaque reiecta, quam cæteri probabant, Hungari sententia, minimè cũctandum ratus, non exspectato sociorum auxilio, in hostem progressus est: quo facto, reliquos etiam, quantumuis inuitos, adegit, nisi desertores haberi vellet, iungere copias. Sed qui fructus fuerunt inuidiæ, fastus, discordiæ? Hoc consilio factum est, vt Galli & Hungari, circumfusa vnaquaque hostium turba, ad internecionem vsque delerentur. Adeò verum est, quód Aurelius Victor ait: *Iactantis esse, & leuissimi ingenij, ardore triumphandi, ob lauream, id est, folia infructuosa in discrimen, per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium suorum præcipitare.*

5. *C. Cassius*, authoritatis seruãdę caussa, nunquã cuiquã contradicebat: Tac. 14. Ann. de eo sic scribit: *Quicquid hoc authoritatis in nobis est, crebris contradictionibus destruendũ non existimabã*, &c.

6. Cùm *Aristides* (vt supra attigi) Themistocli admodũ esset aduersus, & tamẽ vnà in legationẽ missi essent: *Visne ô Themistocles*, inquit, *vt in his montibus inimicitias paulisper deponamus, recepturi eas, cùm redierimus.* Quo docuit vir prudentissimus patientia vincendas esse simultates, aut certè ad tempus deponendas ijs, qui vnà Reip. negotium promouent. *Plut. Herod. lib.* 8.

7. Cùm *Cretinas* cùm *Hermia*, de honoris prærogatiua, certaret, & animaduerteret ea re ciuitatis salutem periclitari, Hermiæ cessit, & iussit ciuitatem susciperet gubernandam: se etenim aliò profecturum. Quòd si alteras suscipere par-

tes mallet, ciuitate ipse decederet, eiq; imperiũ & gubernacula Reip. relinqueret. Siquidem metuendum summopere, ne ob ambitionem, intestinæq; contentionis studia, ciuitas ipsa funditus interiret. Accepit conditiones Hermias, & optione proposita, Cretinã bellicosiorẽ professus, & magis idoneũ, cui salus Reip. cõmitteretur, ciuitate abijt. Quem Cretinas comiter & humaniter prosequutus, ijs opibus iuuit, atq; ornauit, quas solum vertentibus vsui futuras existimauit. Porrò ciuitatẽ extremis iã periculis proximã, præter spem omniũ, est fortissimè tutatus. *Plut. in Polit.*

8. *Plancus*, Ciceronis familiaris, inquit ad Cic. (lib. 10. epist. 11.) *Non me impedient priuatæ offensiones, quò minus pro Reip. salute etiam cum inimicissimo consentiam.* Vtinam Christiani hos Ethnicos imitarentur, & priuatis simultatibus non affligerent bonum publicum, re, consilio, vita ipsa iuuandum.

Non autem solùm Magistratus boni officium est concordiam cum collegis suis seruare, sed & omnes discordias, dum adhuc in herba sunt, tollere ac sopire.

1. *Leo Byzantius*, Philosophus & Orator, obesus alioquin & prominentem aqualiculum gestans, cùm ad Athenienses Legatus missus esset, seditionem popularem & turbas ciuiles eloquentia sua cohibiturus; mox, cùm legationis suæ capita enarraret, omnibus risum ob enorme abdomen mouit; sed ipse, à ludicris istis seriorum occasionem captans, dicere cœpit: *Quænam vobis risus caussa, ô Athenienses? an quòd me pinguem & distento rideatis ventre? Sed audite, est mihi domi vxor,*

cum

cum qua quoad pinguedinem ipse non sum conferendus, vtpote qua me triplo sit pinguior, ambos tamen vnus facillimè lectus capit, cùm eadem volumus, & sentimus; sed dum alter ab altero dissentit, ipsa hanc, & ego illam viam insisto, integra nos vix capit domus. Quo dicto Atheniensibus persuasit, vt pacem inirent, turbas ac seditiones cohiberent, populusque cum Magistratu in gratiam rediret.

2. Auctor est Plut. de ciuili Inst. ad Traian. inimicitias Pardali atque Tyrreni in caussa fuisse, vt vrbs Sardes tantùm non euerteretur, easq; ortas esse à paruis & ridiculis offensionibus scribit. Non enim semper incendia, inquit, de sacris publicisue ædibus initiũ sumunt; sed sæpe è domũcula, lucerna parumper neglecta, ingẽs erumpit flamma, vel ignis sensim conceptus, deinde palea & fomentis refocillatus, mirum in modum ardere incipit, & primis quibusque correptis longius serpere, & maximam stragem dare: ita seditiones in ciuitatibus non magnæ semper contentiones, nec de publicis rebus dissidia incendere concitareque solent; verùm plerumque priuatis creatæ offensionibus, in publicam pestem certando progressæ sunt, studijs & contentionibus mutuis auctæ. Quare boni Magistratus est, eiusmodi parua futuræ cladis initia præuenire, curare, & opprimere, vt aut nusquam existant; aut si exstiterunt, præfocentur, ne paulatim assumptis viribus, luculenter succrescant, & tãdem suapte magnitudine Remp. vexent & occupent. Sæpe vsu venit, vt priuatis & paruis rebus initio neglectis, nulla cura, nullis medicamentis adhibitis, inde calamitates etiam publicæ exstiterent. Cicero

Regnum in se diuisum, propinquũ est ruinæ.

tero admodum æſtuabat pacificandis Cæſare & Pompeio: Vtinam, inquit *lib. 9. epiſt. ad Attic. epiſt. 2.* in hac miſeria Reip. πολιτικὸν opus efficere & nauare mihi liceat. Diſſidentũ pacificationem πολιτικὸν opus appellat, & quidem ſignificanter appellat, cùm in hoc Politici viri ſcopus maximè conſiſtere debeat, vt concors ſit ciuitas, cùm ciuitas quaſi ciuium vnitas dicatur. *Sublatis cauſis diſcordiæ, ſequuntur effectus ſperata concordiæ.*

3. Cùm *Alexander Magnus* intellexiſſet Epheſtionem & Craterum, ſibi amiciſſimos miniſtros, æmulatione mutua diſſidere, & ad ſui tutelam fortiſſimos quoſq; Duces pertrahere, vtroſque blandis ſermonibus ſimul, deinde ſeorſim ſeductos acerrimè increpuit, iuratus ſe hoſtem ei futurum, qui primus alterum verbo violaret; qua obiurgatione ac metu iniecto vtrumque vtrique conciliauit. *Q. Curt.*

4. Cùm *Kanutus Daniæ Rex* animaduerteret, Haraltum Ericumq; fratres (inquit Krantz. *lib. 5. Daniæ*) grauiter inter ſe diſſidere, excogitauit, quonam pacto, rebus inter eos compoſitis, ad concordiam & integritatem reduceret: facilem nactus eſt viam, vtriſque minitatus eſt, eum ſe viribus ſuis infeſtaturum, qui primus ad contentiones rediret.

5. *D. Ludouicus Galliæ Rex* ſimultates inter aulicos natas ſemper ſuſtulit, adeò vt nulla vnquam inter Principes & primarios aulicos controuerſia fuerit, quam ipſe pro æquitate & prudentia non terminaret. Sciebat enim nihil eſſe poteſtati vel Reip. lethallius, quàm eiuſmodi ſimultates & diſſenſiones fouere vel excitare. Teſtis ſit Guelforum & Gibellinorum in Italia factio: Ve-

netorum & Prasinorum in vrbe Constantinop. in qua 40. ferè hominum millia perierunt: denique in Vrbe Vrsinorum & Columniorum. *Iouius, & Procopius.*

SIGNVM XXXV.

CONSCIENTIAE PVRITATI *semper studere.*

Conscientiæ puritati studere, Fr. Patrit. 9. de Regno t. 20.

I. CVM *Africano Maiori* ad populũ dies dicta esset, (peculatus enim incessebatur, quòd ex præda Antiochi ærarium defraudasse criminaretur,) *Hac die Quirites*, inquit, *Carthaginẽ vici, Deo agendæ sunt gratiæ.* Et prosequente vniuerso populo Capitolium conscendit, relicto iudicio cum accusatore & præcone tantùm. Et quamuis culpam deprecari, & crimen facile amoliri potuisset, ac etiam Tribunitias iniurias propulsare, voluntarium tamen exilium subire maluit, contentus sola innocentia & conscientiæ sententia absolutus. Adeò magna vis est conscientię, vt nihil timeant aut reformident ij, qui nihil admiserunt, quin potius in solida trãquillitate, & incõcussa fiducia versentur semper. Hinc Diagoras Philosophus interroganti quęnam esset vera felicitas? Quę, inquit, *facit, vt mens & anima in perpetuo gaudio collocetur: hæc autem est ipsa conscientia.* Si enim actiones nostræ, quarum ipsa indiuidua est comes, testis, & pedissequa, rectæ fuerint, hilaritatem & lætitiã nobis procreat, & summã cum pari fiducia mentis tranquillitatem. Hinc Seneca epist. 59. ait: *Sapiens nunquã sine gaudio est: gaudiũ hoc non nascitur, nisi ex virtutũ conscientia.* Et epist. 27. *Sola virtus præstat gaudiũ perpetuũ, securum, etiam si quid obstat, nubium modo*

D. Ioan. à Chokier Thes. Pol. lib. 8. c. 6.

inter-

interuenit, quæ infra ferũtur, nec vnquã diem vin-cũt. Et Plut. de cupid. diuit. *Honestas ac virtus pro-priũ iubar, magnamq; lucẽ habet in animo, & gau-diũ domesticũ parit, siue videat aliquis, siue lateat omnes & Deos & homines.* Cic. pro Cluent. *Si op-timorum consiliorum atq; factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit, sine vllo metu summa cum honestate viuemus.* *Cic. 2. Tusc. conscientia virtutis satis amplum theatrũ est.*

2. *Antoninus Imp.* tantæ tranquillitatis semper fuit, vt vultũ nunquã mœrore mutârit: idq; prop-ter conscientiã benefactorum. *Capitol.* Rectè ait Plato: Quicunq; potest se sustentare memoria & recordatione honestorum consiliorũ & factorũ, huic sẽper adest bona spes ac fiducia, quæ est dul-cis nutricula senectutis, vt Pindarus ait. E contra-rio, qui circumferunt contaminatam multis sce-leribus conscientiam, subinde expauescunt, ter-renturque, sicut pueri dormientes solẽt spectris & portentis somniorum excitari. *Conscientia aculeus diuexantur mali.*

3. *Nero* post interfectã matrẽ & præceptorẽ suũ Senecã, sceleris sui conscientiã (quanquã & mili-tũ, & Senatus, populiq; gratulationibus firmarẽ-tur) nec statim, nec vnquã ferre potuit, sæpe con-fessus, exagitari se materna specie, verberib⁹ fu-riarum, ac tædis ardentibus. Suet. *c.* 46. ait: Occisa matre vidit per quietẽ nauẽ sibi regenti, extortũ gubernaculũ, trahiq; se ab Octauia matre in ar-ctissimas tenebras. Et modò pennatarũ formica-rum multitudine oppleri, &c. Tandem dignũ fla-gitijs & sceleribus suis vitæ exitũ sibiipsi fecit.

4. *C. Caligula* nõ plus quàm trib⁹ nocturnis ho-ris quiescebat, ac ne his quidẽ placida quiete, sed pauida miris rerũ imaginib⁹, &c. Nã qui Deos tã-topere cõtẽneret, ad minima tonitrua conniue-rẽ, caput obuoluere, ad maiora verò proripere se *Vide Theatrũ historicum.*

è strato, sub lectumque condere solebat. *Suet. c.* 50. & 51. Rectè ergo Seneca epist. 97. *Multos fortuna liberat pœna, metu neminem*, &c.

5. *Domitianus* pauidus semper & anxius, minimis etiam suspicionibus prẹter modum commouebatur, & antequam interficeretur, Iunium Rusticum, quem innocentem occiderat, gladio ad se venientem in somnis vidit. *Xiphil. Suet. c.* 14.

Furiæ & scelerum faces.

6. Cùm *Alex. Magnus* Clitum amicum per temulentiam occidisset, tantos animi cruciatus sustinuit, vt exclusis omnibus arbitris & amicis, iam sibi manus allaturus esset, nisi Anaxarchus Philosophus superueniens impediuisset, varijsq; alloquijs à præcipiti consilio reuocasset. *Iustin. & Plut.*

7. *Theodosius* Imp. varijs animi tempestatibus, propter cædem in Thessalonica vrbe mandato suo patratam, maiorem in modum exagitabatur, & Ruffino familiari, qui illum alloquio solabatur, humi prostratus, lacrymasque fundens, tandem inquit: *O Ruffine, tu mea mala non sentis, ego lamentor & gemo calamitatem meam: quia seruis quidem & mendicantibus aperta sunt templa Dei, & proprium Dominum ingredientes licitè exorât: mihi verò ingressus ad eum non est: insuper etiam cæli mihi sunt clausi*: (erat enim à D. Ambrosio Episcopo anathemate percussus.) Hæc dicens, singultibus verba singula interrumpebat, neq; quieuit, dum à D. Ambrosio nexu excommunicationis solueretur. Theod. hist. trip. 9. cap. 30. Rectè ergò, inquit Ambr. epist. 18. lib. 5. *Nullus maior est dolor, quàm is, qui peccati mucrone vulnerat conscientiam; neq, vllum grauius est onus, quàm peccatorum sarcina & pondus flagitiorum.* Et Plut. de

Tran-

Tranquil. *Facinorum conſcientia, ſicut vlcus in carne, in animo pœnitentiam relinquit, aſsiduè lacinantem & pungentem: & alias quidem curas doloreſq; aufert, ipſam pœnitentiam creat, morſicantem cum pudore & à ſeipſa punitam.*

8. Quo die *Theodoricus Veronenſis Rex Gothorũ* Symmachum Conſulem Romanum & eius generum Boetium iuſſerat interfici, propter futiles ſuſpiciones affectati regni, eodem die miniſtri regij appoſuerunt in cœna, inter alia fercula, caput cuiuſdam magni piſcis. Theodoricus verò ſpecie huius piſcis ita eſt perterrefactus, vt exiſtimaret videre ſe caput interfecti Symmachi minitantis triſtia & dira. Hoc igitur ſpectro prope exanimatus, mox ſeceſſit in vicinum conclaue, & intra triduum mœſtitia extinctus eſt. *Procop. lib.1. Crantz. lib.3. Suecia c.19.* **Conſcientia laniatus.**

9. *Michaëlem Palæologum* Imp. Græc. afflicto animo & conſcientia ſemper turbata fuiſſe ſcribunt ob innouatam à ſe Religionem, quam hoc conſilio ſuſceperat, vt Imperium ad ſuos liberos prorogaret, & tamen tam exiguam gratiã à filijs reportauit, vt honorem ſepulturæ mortuo denegarent. *Gregoras lib.5.*

10. *Beſſus*, apud Plut. *de ſera Num. vind.* cùm patrem ſuum necaſſet, diuque id ſcelus clam fuiſſet, poſtea temporis ad hoſpites quoſdam cùm iuiſſet cœnatum, nidum quendam hirundinum haſta incuſſa deiecit, pulloſq; interfecit: cumque ij, qui aderant, quęrerent, quanam re impulſus, rem tam inſolentem egiſſet? Nõ, inquit, *auditis hirundines falsò de me vociferari & teſtari, me patris mei eſſe interfectorem?* Mirati qui intererant hũc ſermonem ad Regem detulerunt, eoq; certis ar-

gumentis comprobato, pœnas luit, suo indicio accusatus. Nihil igitur verius illo Polybij: *Nullus neq; testis tam formidabilis, neq; index tam grauis, quam conscientia, quæ mentibus cuiusq; insidet, & inhabitat.* Vnde B. Iob c. 15. & 16. de scelerato inquit: *Vndiq; terrebunt eum formidines, & inuoluēt pedes eius, & sonitus terroris sēper in auribus eius.* Extremam certè improbitatis lineam attigit, qui conscientiæ testimoniū paruipendit. Pudor & conscientia, ait Xenophon *lib. 5. Cyropæd.* potētissima sunt certissimaq; facinorosorū flagella. Nā in ipsa mēte humana, inquit Chrysost. *Conc. 4. de Lazaro,* tribunal quoddā à natura constitutū est, vbi vnusquisq; sui sceleris est index, testis, & iudex, vt cùm ipse propriæ culpę conscius, seipsum capitis condemnet, pœnam sibi postea à naturæ authore inflictam iustissimam esse agnoscat.

Fragm.

Tertull. ait de conscientia, quam homini formato quasi indelebilem characterem impressit Deus: *Potest obumbrari, quia non est Deus: exstingui non potest, quia à Deo est.* Nā nubes aliqua, siue aulæum potest obduci; sed prorsus nō tolli: imò ipsa aulæum tollit. Hanc ergo habeat Magistratus consiliorum actionumque suarum ducem & magistram. *Nihil,* ait S. Bern. ser. 85. in Cant. *Hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cùm veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt.* Liuius Drusus cùm domum in Palatio ædificaret, & architectus offerret ita se structurum, vt libera ab arbitris & omni despectu esset: *Quin tu potius,* inquit, *si quid in te artis est, ita compone domum meam, vt quidquid agam, ab omnibus inspici posit.*

Multum, ait Lactant. lib. de Ira Dei, *refrenat homines conscientia, si credamus nos in cōspectu Dei viuere,*

viuere, si non tantùm quæ gerimus desuper videri, sed etiam quæ cogitamus aut loquimur audiri à Deo putemus.

Qui non est sibi malarum actionum conscius, is summum gaudium maximamq; animi trãquillitatem sentit. Hinc S. Paulus, 2. *ad Cor.* 1. ait: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Contra impij etiam in medijs delitijs angore cõscientiæ & maleficiorum pœna conficiuntur. Hinc Cic. pro Mil. *Magna vis est conscientiæ in vtramq; partem, vt neq; timeant, qui nihil commiserunt; & pœnam ante oculos semper versari putent, qui peccauerint.* Scelerati & Tyranni vbique horrore concutiuntur, & quotidie maleficiorum conscientia cruciantur. Etiã species horribiles ipsis in somnis obijciuntur, quę illos quasi furiæ scelerum vltrices, velut tædis ardentibus exagitant, & quocunque mentem cogitationesq; contulerint, infestantur illoſq; & scelerum recordatione & iudiciorum diuinorum metu conficiunt.

SIGNVM XXXVI.

CONSILIIS, ET MONITIS aliorum bonis libenter aurem præbere, malis verò non parere.

Consiliis bonis parere, non malis.

1. CVM multi bello capti venderentur, *Philippus Macedo* in auctione sedens, parum decenter vel decorè vestitus erat. Quidã igitur eorum, qui vendebantur, exclamauit: *Parce mihi Philippe, nam à patre* (paternus) *tibi sum amicus.* Philippus interrogauit, vndenam hæc amicitia conflata esset. Tum ille: *Volo,* inquit, *pro-*

pius accedens tibi hoc indicare. Qui cùm admissus esset, quasi arcani quippiam dicturus: *Demitte,* inquit, *chlamydem aliquantulum, nam ad istum modum indecenter sedes.* Mox Philippus: *Hunc,* inquit, *dimittite liberum, nesciebam illum verum mihi amicum esse.* Sensit eos præcipuè amicos esse, qui rectè nos admonent, & probè nos instituunt. *Plut.*

2. *Tiberius Cæsar,* licet fuerit singulari prudentia præditus, pauca tamen fecit ex sese, vel nihil potius, sed de minimis quibusque rebus referebat ad Senatum, cumque eo communicabat omnia. *Dion Nicæus in Tib.*

3. *M. Antoninus Pius Imp.* Philosophus cognominatus, nihil vel in bellicis, vel in ciuilibus negotijs agebat, de quo non prius conferret cum grauibus viris, dicens: *Æquius est, vt ego tot taliumq; amicorum consilium sequar,* (fidorum consiliariorum sententię subscribã,) *quàm vt tot talesq; amici meam vnius sequantur voluntatem,* (ego eos in meam pelliceam voluntatem) seu, consilijs semper adhibuit peritissimos I.C. etsi quandoq; solus in sententia aduersus eos esset, dicebat, expedire potius, vt iuxta plurium amicorũ sententiam faceret, quàm vt tot sapientes eius solius opinionem sequerentur. *Capitol. & Sabel. lib.4. Enne.7.*

4. *Alexander Seuerus Imp.* Vlpianum I.C. tantopere veneratus est, vt sine illo maius aliquid vix decreuerit, cœnis etiam ac conuiuijs suis testem vbique adhibuerit. Idem maioribus tractãdis rebus, siue publicis, siue priuatis, doctos semper viros adesse voluit, eos, qui aberant, per epistolam consulebat. *Pontan. lib.1.c.vlt.* Lampr. refert

fert eum nihil rei maioris decernere solitū fuisse, fine 12. aut, vt quibusdam placet, 20. I. C.

5. *Bias*, Prienensium Philosophus, Princeps, ac Dux, rogatus quid esset, de quo bonos iuxta ac malos maximè sollicitos esse mortales oportet? respondit: De quærendis consilijs & consultoribus: nam neque res secundas conseruari, neq; in aduersis resisti inimicis pluribus, nisi cum maturis & viris & consilijs posse. Tac.13. *Ann.* ait: *Plura in summa fortuna auspicijs & consilijs, quàm telis & manibus geruntur.* Xenop. 8. Cyrop. *Multi debent esse Regis oculi, & multa aures.* & Eurip. σοφὸν γάρ ἓν βϐλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ: *Mens vna sapiens plurium vincit manus.*

6. *Cicero* pro Cluentio ait: *Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit ipsi veniat in mentem; proximè accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet.*

7. Rex *Salomon* ait Prou. 12. v. 15. *Qui sapiens est, audit consilia.* & Ecclesiastici 32. c. *Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.*

8. *Rex* quidam Lacedæm. quærenti qua ratione quis fidele & perpetuum seruet regnum, respondit: Si amicis iustam admonendi libertatem concedat, ac subditos, quatenus efficere possit, non negligat lædi. Rectè ergo Sallust. *de Rep. ordin.* inquit: *Omnia regna, ciuitates, nationes vsq; eò prosperum imperium habuerunt, dum apud eos vera consilia valuerunt.*

9. Dion Cassius author est *Hadriano* Imp. pergratum fuisse, etiam ab infimæ sortis homine commonefieri.

10. Certè qui clauum imperij moderatur, cæterisque præest, is maximam curarum molem sustinet.

ſtinet. Salluſt. *in Fragm.* inquit: *Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores.* Ideo ſummæ huic poteſtati alij in curarum partē adiungendi ſunt: tum quia facilius munia Reip. ſociatis laboribus exſequetur: tum quia melior æſtimabitur, quòd ſolus omnia non præſumit; nec ſolùm melior, ſed & prudentior: quia, vt ait Menander, σοφοῖς ὁμιλῶν κἀυτὸς ἐκβήσῃ σοφός, ſapiens erit ſapientibus ſæpe aſſidens. In bonis cōſiliarijs Rex in vtraq; fortuna firmiſſimum præſidium & laboris ſui alleuamentum experitur. Hinc *Otho Imp.* apud Tac. 1. hiſt. inquit: Æternitas rerum & mea cum veſtra ſalus incolumitate Senatus firmatur.

Tac. 1. Annal. Caßiod. 8. var. ep. 9.

11. *Moyſi* Duci populi Hebræorum, cōſilij & leuamenti cauſſa, Deus adiunxit 70. viros ſeniores, & prudentiores, quos duceret ad oſtiū Tabernaculi fœderis, vt cū illo ſuſtinerent onus populi, ne ipſe ſolus pondere negotiorum obrueretur. Vnus, quantumuis alacris, fortiſq; corpore & animo, in tanta negotiorum, quotidie affluētium, mole ac multitudine, nō ſufficit: proinde ſummis Magiſtratibus aſſumendi ſunt Optimates ſelecti, ſpectatæ prudentiæ, fortitudinis, iuſtitiæ, pietatis incorruptæ, & ante omnia infenſi qui ſint ſuperbiæ. Hinc S. Chryſoſt. de laud. D. Pauli Hom. 9. ait: *Licet mirū in modū ſapiēs ſis, & perſpicias ea, quæ oportet: attamē homo es, & conſiliario tibi opus eſt, & nonnunquā euenit, vt ſapiens non videat quod oportet, & minor & hebetior clarè & cautè ea proſpiciat. Sapiēs ille Moyſes, qui tanta miracula operatus eſt, non animaduertit rem, quam mortalium plerique conſiderant: ſocer autem eius, homo barbarus & obſcurus, ſtatim animaduertit. Itaq. conſiliarijs,*

filiarijs omnes opus habent, etiamsi Moysi conferri possint: multa enim sunt, quæ magni & admirabiles viri ignorant, quæ tamen parui & abiecti scire solent.

12. *Hieronem* Siciliç Regē interfectum fuisse ferunt, propterea quòd rectè monentium consilia contēneret, Senatus authoritatē pessūdaret, leges quas vellet pro sua libidine violaret. *Liu. lib.3.*

13. *Romulus* vrbis Romanæ conditor ac Rom. primus Rex ab ipsis Senatoribus fuit occisus, & *Tarquinius Superbus* eiectus, quòd vterque Senatum contempsisset, ac suo arbitratu omnia gereret. *Liu. lib.1. Flor.1.c.1.& 7.*

14. *Ludouicus XI. Galliæ Rex* nulla de re Senatū cōsulebat, quod quia sibi exitiosum esse experiebatur, pœnitentia ductus Carolū filium ita institui volebat, vt litteras nesciret, modò tamen tria illa verba teneret: *Nescit regnare, qui nescit dissimulare*, vt alienis potius consilijs, quàm suis sapere ac res gerere cōsuesceret. Existimabat enim multo satius esse, filium plurium amicorū, quàm plures amicos, doctos, ac sapientes, singularē illius sententiam sequi. Nā rectè ait Isocr. *de pace*: Qui sapientum consilijs obtemperant, rem præclarè gerunt. & Hom. Iliad.

Maior adest, & plena duobus
Pectoris atq; animi præstantia, copia rerum,
Vberior, vis consilij præsentior omnis,
Dum nunc hic, nunc ille aliquid, quod & vtile credat,
Inuenit, alter & alteri' sæpe indiget vsu, &c.

15. *Assuerus* Rex Persarum postquam indignatus esset quòd Regina Vasthi ad solemne conuiuium venire recusasset, interrogauit sapientes,

tes, qui ex more regio semper ei aderant, & quorum consilio cuncta faciebat, cui sententiæ Vasthi subiaceret, quę Regis imperium facere noluisset. *Esth.1.*

16. *Octauianus Cæsar* 44. annis Remp. in altissima pace gubernauit, & præter alios intimos consiliorum administros, Mecœnate & Agrippa fidissimis amicis vsus est, eosque beneficentia & muneribus amplissimis sui peramantes reddidit. Postquam verò hi vitã cum morte commutâssent, ipseq; filiam Iuliam stupris famosam relegâsset, eum solum in cubiculo stantem ferunt ad memoriam illorum illacrymâsse, eosque nomine vocâsse, sæpe illud exclamando: *Horum mihi nihil accidisset, si aut Mecœnas, aut Agrippa vixisset*: sentiebat & ad secundas res, & ad aduersas nihil esse vtilius fidorum amicorum consilio & alloquio, *Suet.c.66. Seneca 6. de Benef.c.32.*

17. *M. Cato* lib. 1. de re rustica scribit, sua ætate fuisse adagium: *Romanus sedendo vincit*, propterea quòd Imperium Rom. consilijs clariss. virorum, Senatusque & Magistratuum prudentia pro armis regeretur. Hinc ex tantilla origine ad tantam amplitudinem processit. Pœnas contemnẽtium bona consilia, vide in Theatro hist.

Consultationibus autẽ Principes intersint ipsi, & maturè deliberent, quam sententiam de multis sequantur. Ladislaum Hungariæ & Bohemiæ Regem adhuc puerum, cùm *Fridericus* III. Rom. Imp. educaret, sanguine sibi coniunctum, non defuerunt ex consiliarijs, qui puerum clam perdendum Cæsari suaderent, cuius mors opes maximas plurimaque regna allatura esset. At Imperator: *Quî fit*, inquit, *quòd me diuitem potius,*

tius, quàm pium ergà meos esse cupitis? Ego diuitias non ita amo, vt impÿs consilÿs persuasus, propter eas indignum facinus perpetrare velim. AEn. Syl. 3. de gestis Alph. Docere voluit, consilium pessimum, cumque crudelitate coniunctum, à Principibus reijciendum esse, nihilque consiliariorum persuasione faciendum, quod Principis Maiestatem lædere, eiusque nomen bonamque famam obscurare apud subditos possit. Rectè enim ait Isocrates, Orat. de pace: *Non aliorum cōsilia duntaxat otiosè audienda sunt, sed ipsi quoq; diligentissimè de rebus cogitare debemus.* Et Seneca in Epist. *Sapientis est examinare consilia, & non citò facili credulitate ad falsa prolabi.*

SIGNVM XXXVII.

IN CONSILIIS LOQVENDI LIBERtatem, (liberas consultantium voces,) admittere, & liberè animi sui sententiam promere.

In consiliis libertatem loquendi admittere.

TYrannorum est hanc libertatem eripere, vti sequens docet AEsopi Apologus: Leo, qui repræsentat imaginem Tyranni, quondam ægrotabat iuxta congeriem cadauerum: habitabat enim in spelunca admodum fœtida, cuius fœtor omnium prætereuntium nares offendebat. Cùm igitur inter reliqua animalia primus ad inuisendum Leonem iuisset Vrsus, qui parum ad ciuilitatem assuefactus erat, interrogauit eum Leo, offenderetur ne fœtore speluncæ? respondit ille ingenuè & apertè suo more: *Profectò ego vix possum* *Herod.* 3.

sum tolerare hunc fœtorem; malim procul hinc abesse, quàm diutius hic subsistere, & cōmorari. Hunc propter nimiam παῤῥησίαν malè multauit; sed ita tamē, vt eius vitæ parceret. Secundū hunc venit Lupus, qui territus exemplo Vrsi, id quod sentiret noluit dicere, sed magis Tyranno assentiri, & interrogatus à Leone quid naribus perciperet? delectari se odore eius & domicilij respōdit, adeò vt non posset ei anteferre fragrantiam aromatū. Hunc mox in frusta cōcerpsit Leo, propter imprudentissimā assentationē. Postea venit & Vulpecula salutans Regem & dominū; quæ interrogata super eadem quæstione, respondit, se non posse discernere bonū odorē à fœtido, quia eo die ambulässet in nebulis, & laboraret pituita. Fabula est, sed sub cuius cortice latet doctrina; quæ docet quàm difficile sit viuere moribus Tyrannorū. Aperit quis mentē suam, & dicit liberè, offendit: assentitur Tyranno, etiam peccat, & plerumq; grauius: siquidē omne id, quod præter veritatē, adulandi caussa fit, in suspicionē incurrit. *Dio lib.* 58. Sic Iulio Cæsare dominationem adepto, libertas ciuibus Romanis erepta fuit. Hinc Cic. ad Sulp. scribit (li. 4. epist.) *Hoc ipso melior est tua, quā nostra cōditio, quòd tu quid doleas scribere audes: nos ne id quidē tutò possumus.* Vide Dionē l. 42. At boni Magistratus hāc libertatē admittūt. 1. *Augustus Cæsar* si quid publicè deliberandum proponeret, seriò omnes cohortabatur, vt suum sibi consiliū aperirent, annuens eis omnē libertatē. *Dio lib.* 53. Timor enim nūquam fidele consiliū daturus est. *Seneca li. 6 de Benef. c.* 17. Pauidis cōsilia in incerto sunt. *Tacit.* 3. *hist.* Hinc idē Augustus in caussis grauioribus, quod suasum ei à Mecœna-

cœnate, sententias non palàm rogabat; sed (quò magis liberè dicerent) in tabellis eas scriptas ad se solum, ne cui alij innotescerent, perferri iubebat, sed & lectas statim deleri. *Dio lib.52.* Idē olim factum in Areopago.

2. *Hadrianus Cæsar* non ægrè ferebat admoneri & corrigi vel ab humili persona. *Dio Cassi.* Rectè enim ait Seneca epist. 9. *Omnium honestarum rerum semina animi gerunt, quæ admonitione excitantur, non aliter, quàm scintilla, flatu leui adiuta ignem suum explicat; erigitur virtus, quæ tacta est & impulsa.*

3. *Carolus V. Imp.* dicere solebat, primū prudentiæ gradum esse, firmū propositū non errandi, secundum auscultare cum patientia & bona mente veritatem, præsertim cùm ea resultat in bonum eius, cui instillatur. Bart. de Bartolini disc. 10. Sic dicebat Imp. Theodosius de Ambrosio: AEgrè tandem reperi veritatis magistrum.

4. *Diuus Ludouicus* Galliæ Rex filio inter cætera bene regnandi præcepta & hoc commendauit: *Ita te gerito, vt qui tibi sunt à confessionibus & consilijs, liberè te admoneant, doceantque quid in omnibus negotijs sequendum fugiendumue sit.* Til. lib. 2. rerum Gall.

5. *Artabanus* ad Xerxem ait, apud Herod. li. 7. O Princeps, nisi diuersæ inter se sententiæ dicantur, nō potest quis eligere meliorē; sed necesse habet ea, quæ dicta est, vti: at cùm plures dictæ sunt, licet tāquam aurū deligere: quod per se discerni cùm nequeat, cōparatū cū altero discerni potest.

Greg. Naz. in Carm. requirit in Consiliario os liberū, ingentem charitatē, & rerum vsum. Qui enim libertate in dicēda sentētia destitut⁹ est, similis est militi ab armis instructissimo, qui dum pugnandū est, ex vagina gladiū educere, hostéq; ferire non audet. Hinc Syracides c. 37. v. 9. monet *Vide Ister. de pace.*

Prin-

Principem his verbis: *A consiliario serua animam tuam, &c. ne fortè mittat sudem in terram*, &c. hoc est, periculum rei faciat, & tentet quis sit rei exitus futurus, sicuti sudibus & palis præacutis tentatur fundus terræ, qualis sit. Apud Ethnicos *Theopompus* rogatus, qua ratione quis sartum tectum regnum seruare queat, respondit: *Si iustam dicendi libertatem Princeps amicis permittat, & subditorum, quoad fieri potest, vindicet iniurias*. Plut. Huc & Solonis dictum collimat: *Consulenda non quæ suauissima, sed quæ optima.* Seneca autem 6. de Benef. cap. 30. ait: *Monstrabo tibi cuius rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit, scilicet ille, qui verum dicat*, &c. Subijcit exemplum Xerxis *cap.* 31. cui, cùm bellum Græciæ indiceret, alij è Consiliarijs alia per adulationem consulebant: vnus Demaratus Lacedæmonius non veritus est veritatem patefacere. Quamobrem Xerxes, post infelicem belli exitum, pudore quàm damno, inquit Seneca, miserior, Demarato gratias egit, quòd solus sibi verum dixisset, & permisit petere quod vellet.

SIGNVM XXXVIII.

CONSILIARIIS (VT OCVLIS ET *auribus*) *vti, ætate, virtute, integritate, prudentia, industria, & rerum experientia insignibus.*

Consiliariis vti optimus.

Consilium est res sacra, & res præclarè gestæ nil aliud sunt (Platone teste) quàm prudentium consiliorum executiones. Adhæc magna negotia magnis adiutoribus egēt. (*Velleius lib. 2.*) Vnde si quis vult solus omnia regere, superbus magis, quàm sapiens dici videtur. (*Liu. lib. 44.*) Et beata profectò est ciuitas, in qua sapiens Senatus viuit, & in qua Senatores & Cōsules iustè ac prudenter de arduis rebus consilium capiunt. Si togati consulant, florebit palma: si armati solùm, verendum est, ne laurus pacis colorem perdat. Vtinam autem in omni Senatu dextras armati & togati iungerent, viresque ingenij cum lacertis Herculis decertarent. Vlysses Achilli, Æneas Hectori amicus fuit, cùm Pallas armata à collegijs Consulum exularet. Tacitus ait: *Magnum ornamentum Principi corona senum & cordatorum Consiliariorum cinctum esse.*

1. Hinc *Antigonus*, Zenone Philosopho defuncto dicebat, gestorum suorum Theatrū esse sublatum, quòd ad illius viri iudicium potissimum componeret suas actiones, quem vnum pro multis hominum millibus haberet. *Plut.* Certè qui ingenij sui confidentia ita subnixus ambulat, vt nullius sapientis auxilium requirat, nec monitis eorum obtemperet, is summam sibi sapientiam

arrogat,& sua temeritate vniuersam Remp. perdet. Hinc vt olim Reges Iudæorum sibi in consilium Prophetas adhibebât; sic Magistratus Christiani viros huiusmodi, quos nomine pietatis & sapientiæ excellere sciebant, in rebus difficilioribus consulebant, quorum monitis & consilijs fulcirentur. Contra quia Cambyses, Cyri Persarum Monarchæ filius, Cræsum Regem sapientissimum cæterosque Consiliarios,(quos Cyrus pater in maximo honore tenuerat, & filio, vt idem faceret consuluerat,) audire noluit, inter primum annum regni turpiter perijt.

2. *Alphonsus* Rex interrogatus, quibus Consiliarijs maximè delectaretur? Libris respôdit, à quibus sine metu, sine gratia, quę nosse cuperet, fideliter audiret. *a* Perabsurdum etiã sibi videri dicebat, Reges ab alijs regi, & Duces ab alijs duci, hoc est, alienis oculis videre, alienis auribus audire, alienis linguis loqui: seu, à Consiliariorum arbitrio ita pendere, vt planè horum sint mancipia. *b* Et Cathalanis optimum factu fore censentibus, si Alphonso adhuc adolescentulo septem viri ad gubernandas Resp. adiungerentur, qui Deum timerent, iustitiam colerent, cupiditates frenarent, neque donis vel muneribus corrumperentur, Alphonsum laudasse consilium, atque respondisse ferunt: Si horum vel vnum dederitis, continuò illi & regnum, & regimen côcessero, innuens, paucos bonos Regum esse Consiliarios. *Ibidem.*

a *Panorm. lib.* 3.

b *Panorm. lib.* 2.

Exod. 18. *v.* 21.

3. *Alexander Seuerus Imp.* quos putauit optimos, Vrbanis præfecit negotijs publicis, & sibi adhibuit Consiliarios, quos Lampr. recẽset, cùm ait: In eius côsilio fuit Fabius Sabinus, Cato temporis

poris sui; Domitius Vlpianus, Iuris peritissimus; AElius Gordianus, Gordiani Imp. pater; Iulius Paulus, Iuris peritissimus; Claudius Venatus, Orator amplissimus; Pomponius, legum peritissimus; Celsus, Modestinus, &c. Iuris Professores, &c. Sic Princeps bonorum consilio firmandus, & fortium hominum comitatu sopiendus est. Vide de Historia.

4. *Homilus* Senator Romanus optare solebat potius malum Principem, qui bonos haberet Cōsiliarios & amicos, quàm bonum, qui malos haberet, quibus rerum administrationem committeret. Putabat enim facilius fore, vt à multis bonis vnus malus ad saniora duceretur, quàm ab vno bono multi à malitia auerterentur. *Fulg. lib. 7. cap. 2.*

5. Etiam *Marius Maximus* referebat meliorem esse Remp. & prope tutiorē, in qua Princeps malus esset, quàm in qua amici Principis praui existerent, quòd vnus malus possit à pluribus bonis corrigi, multi ab vno nequaquam. *Cuspin. in Consulibus.* Certè melius est vnum malum pati, quàm multos.

6. *Sigismundus Imp.* beatos esse (beatè victuros) in terris dicebat Reges, si, exclusis superbis & crudelibus Consiliarijs, viros mansuetudinis & misericordiæ cultores in Curia Assessores & Consiliarios habeant, & ijs morigeros sese præbeant. *AEn. Syl. de gestis Sigism.*

7. Licet in comitatu *Alexandri Magni* sapientes & Philosophi essent numero multi, tamen præter cæteros ei familiarissimi erant Aristoteles, Anaxarchus, & Onesicritus. Decet enim Magistratum prudentem consilia quidem audire *Consiliarij intimi.*

 multo-

multorum; in constituendo verò & concludendò paucorum stare sententiæ. Rectè namq; ait Veg. lib. 3. *Quid fieri debeat tractato cum multis, quid facturus sis cum paucis ac fidelißimis, vel ipse tecum.*

8. *Augustus Cæsar* primùm è Senatu 15. mox 20. eximios Senatorum legit, cum quibus de negotijs ad frequentem Senatum referendis ante tractaret. *Suet. c.* 35. *Dio lib.* 53.

9. *Carthaginenses*, vltra 400. Senatores, consiliũ arcanum seu intimum habebant, quod 30. eximijs Senatoribus constabat. Id erat (ait Liu. *lib.* 30.) sanctius apud eos consilium, maximaq; ad regendum Senatum vis.

Vide de Exemplo.

10. *Philippus II.* Rex Catholicus, antequam Hispanias, post contractum cum Henrici Regis Galliarum filia matrimonium, repeteret, Ducissæ Parmensi, futuræ Gubernatrici Belgiarum ditionum, sanctius seu arcanum constituit consilium (præter Status & Financiarum, vt vocant,) quod 12. I. C. constare voluit, cuius Præses fuit D. Viglius.

Nota bonorum Consil. & Senat.

Boni autem Principes legunt Consiliarios: 1. *Ingenio mediocri, non prægrandi;* quia ingenia acria, & acuta nouandis, quàm gerendis rebus aptiora sunt. Q. Curt. *lib.* 4. &, (vt à Stagyrite apud Senecam *de Tranq. vitæ* notatum est) *rarò magnũ ingenium est sine mixtura dementiæ;* vt rectè dixerit Eurip. *Mens quæ sapit nimium, non sine damno sapit.* Vt aptior est ascia, quæ aciem habet paulo obtusiorem, quàm acutissimam: ita ad res gerendas multo est præstantior, cuius mens non ita est subtilis & acris. Thucyd. lib. 3. in Orat. Cleon.

D. Chokier lib. 3. Thes. Pol. c. 5.

Plato dicebat *in Timæo*: Magna ingenia, non aliter

liter atque arbores pluribus quàm conuenit fru-ctibus grauidæ, nimia vbertate luxuriant. μεγάλαι φύσεις ἐκφέρουσι τὰς μεγάλας κακίας: præclaræ naturæ producunt (adiuncta habent) sæpe magna vitia.

Pericles fœcundo quidem fuit ingenio, at pestis perniciesque fuit patriæ. Plut. Etiam populi, qui cæteris ingenio pręstāt, rerum nouandarum perpetua cupiditate feruntur, vt de Atheniensibus, Megarensibus, Syracusanis, Florentinis, Genuensibus proditum est. Tunc enim se quisq; imperio dignum iudicat, ac sibi sapere plus satis quisque videtur, nec nisi difficilimè recta præcipientibus cedit. Primò igitur prægrandia ingenia ad consilia minus sunt admittenda: quia sæpè ignara sunt obsequi. 2. quia præacuta ingenia nō sunt expediti consilij, propterea quòd præ multiplici inuentione & rationum copia plerumque nutant, & ægrè expediunt aliquid, cui insistant. 3. semper perturbationibus agitantur, 4. semper aliquid mouent, nec in consilio aliorum sententijs libenter acquiescunt. Hæc autem peruicacia optimorum cōsiliorum est inimica. Hinc Cleon Dux Athen. dicebat: Imperitiores homines si cū peritioribus conferantur, Remp. plerumq; melius administrare. Nam isti quidem & legibus sapientiores videri, & in publicis consultationibus semper sententiam obtinere volunt, quasi in alijs maioribus rebus ingenij sui vim ostentare non possunt, atque propterea plerumque Resp. euertunt: illi verò, quia suæ peritiæ diffidunt, illius, qui rectè sententiam dixit, à se vituperari non posse, vltro fatentur. Itaque Resp. plerumque rectè administrant: quia sunt æqui rerum æstima-

ſtimatores potius, quàm concertatores. hæc ille apud Thucyd. *lib. 3. hiſt.*

II. *Senes, prudentes, & eruditos.* Sapientia enim decurſis multorum annorum ſpacijs, & longo variarum rerum vſu comparata, ſenectutis plerumque comes eſt indiuiduus. Ad rectè conſultandum & iudicandum neceſſaria eſt prudentia & rerum vſus: (Ariſt. 7. Pol. c. 9.) at hæc non niſi longo tempore comparari poſſunt.

Serò venit vſus ab annis.

Iſocr. ait epiſt. 6. *Experientia & rerum multarum vſus ſenes erudit, atque efficit, vt quid expediat acutius quàm alij proſpiciant.* Spartana in Rep. Iudices eſſe non potuerunt, niſi qui ad annum ætatis 60. perueniſſent. *Plut. Liu. lib.* 3. indicat, ætatem adferre feruorem & audaciam; conſilium autem indies creſcere ſeneſcentibus vitijs, matureſcente ætate. Xenophon: Vt nouelli citharædi multas citharas perdunt: ita cupidi iuuenes Remp. vt plurimum euertũt. Hinc Lycurgus apud Laced. inſtituit, vt 28. Seniores ſemper Principibus Laconum aſſiſterent, quod Cõſilium γερουσίαν nuncupauit. *Plut.* apud quem & Pindarus ait: *Conſilia ſunt ſenum, haſta iuuenum:* quia vires ſunt in iuuenibus, prudentia eſt in ſenibus. (*Ariſt. 7. Pol. c. 9.*)

Romulus, primus Romani Imperij conditor, in conſilium Reip. Seniores populi elegit; qui inde Patres, ob reuerentiam; & Senatores, ob ætatem dicti ſunt. (*Liu. 1. Dionyſ. Hal. 2.*) *Moyſi* Duci Deus præcepit, vt 70. Seniores populi deligeret, conſilij & leuamenti cauſſa. *Num. 11.* Si *Roboamus* Rex ſenum conſilium ſequutus eſſet, Regnum ſtabiliuiſſet; quod propè perdidit, & euertit conſilio iunie-

iuniorum, cui annuere maluit. 3. *Reg.* 12. Consimilem ob caussam *Ludouicus XI. Rex Galliæ* penè Regno excidit, vt ipsemet Carolo filio moriturus aperuit, quem proinde summopere adhortatus est, vt quos relinquebat senes Consiliarios, eos in consiliũ adhiberet. *Commin.* iuuenes enim impetu & temeritate feruntur, temerè & inconsultò agũt. Rectè ergo ait Cic. de Senect. *Cùm ad gubernacula temerarij atq; audaces homines accedunt, maxima & miserrima naufragia fiunt.*

Iob ait c. 12. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Et S. Hieron. epist. 2. *Omnes penè corporis virtutes mutantur in senibus, & crescente sola sapientia, decrescunt catera.* Et in Procemio in Amos: *Senectus nos ab imprudentissimis dæmonis lib[illegible]at voluptatibus: gula imponit modum, libidinis frangit impetus, auget sapientiam, dat maturiora consilia.* Syracides c. 25. ait: *Quàm speciosum canitiei iudicium, & speciosa veteranis sapientia, &c.*

Appellārunt Spartani Magistratus suos πρεσβυγενεῖς, natu grandiores, & γερόντας, senes: à senio etiam apud Romanos Senatus nomẽ accepit: γερουσίαν Curiã vocari Romulus voluit: (*Plut. in lib, an senib⁹ Resp. gerẽda.*) hoc nomẽ docet Seniores clauum Imperij tenere oportere.

Legibus etiam constituendum esse Plato monet, ne quis Magistratum quenquã gerat, qui pauciores, quàm 50. annos habuerit: iuuenes non admittit, quòd improborum versutijs facile circũueniantur, cùm earundẽ affectionũ (quas improbi sequuntur) exẽplo in se minimè habeant. (3 & 5. *de Rep.*) Quin & leges ciuiles hoc requirũt, quę ad Rẽp. administrandã nolũt ante 25. annũ, vel ad

munera, quæ non patrimonij sunt, vel honores minores quenquam admitti. (*Dig. lib.* 40.*t.*4.) Et ætas in legendo Senatore certa Romæ est obseruata, nec Consulatus geri potuit ante 43. annum, prætura ante 40. AEdilitas & Quæstura ante 27. (*Sigon. de antiquo iure ciuium Rom. lib.* 2.*c.*2. *Gruchius lib.* 1. *de Comitijs Rom.*)

Etiam ad iudicandum annus ætatis legitimus 35. fuit. (*Suet.*) Apud Chalcidenses infra 50. annũ Magistratũ gerere nemo potuit, vti nec Spartæ. (*Plut. in Lycurg.*) Senescentibus enim vitijs, feruore & audacia ætate sublata, cõsilium indies crescit, est corporis infirmitas, mentis sobrietas, senescentibus corporis membris, sensibus emollitis, in consilium proxima transeunt. (*Liu. lib.* 3.) Accedit experientia, & multarum rerum vsus, vt tertium quendam oculum (experientiam) senes habeant, quo rerum euentus facile perspiciunt. (*Plato* 3. *de Rep. Isocr. epist.* 6.) Et vt medicus ille melior dicitur, qui diutius inter ægrotos versat' est, aut ipse æger extitit; ita senex acutius prospicere iudicatur, quid expediat, quàm iuuenes. Sed & ordo naturæ hoc requirit, vt iuuenes senili sub disciplina viuant, vt quæ à minus perfecto ad perfectum progressa, iuuentutis obsequium, senectutis imperium docet: iuuenes enim sunt quasi teneriores plantæ, quæ ne in curuum crescant, senectutis baculo fulciri ac sustentari debent. (*Arist.* 7. *Pol. c.* 14.) Adhæc possunt ita obtrectationes & odia vitari: quia carent odio atq; inuidia senes; aut si est inuidia, similis fumo est, qui cùm initio adeuntibus ad Remp. quasi incensus largius offertur, postquam hi effulserunt, euanescit. (*Plut. lib. an seni ger. Resp.*) Etiam senibus

bus Resp. capessenda, vt iuuenes multos ad administrandam Remp. rectè informent. (*Ibid.*) Cùm verò & authoritas plurimum in Magistratu possit, vel hoc nomine senum ratio habenda est, vtpote in quorum vultu obseruanda maturitas apparet, quæ plurimum apud populum authoritatis conciliat. (*Ibid.*) Contra adolescentiæ ac florentis ætatis propria est temeritas: (*Cato de senect.*) per ætatem iuuenes imprudenter multa faciunt, & illos, quorum consilia sequi debebãt, aspernantur: (*Comineus lib.7.*) ad honores euecti, intemperanter, atque insolenter se gerunt: (*Seneca in Thyeste.*) affectus vehemẽtes habent, eosdemque regere nequeunt. *Idem in Troade. Arist. 2. Rhet. c.12.*

Roboamus, relicto seniorum consilio seipsum maxima regni parte priuauit. Cùm *Carolus VI. Gallorum Rex* adhuc puer solo nomine Rex esset, æmulatione factionum Gallia intestinis bellis miserè agitata est, Angli à Burgundione euocati, Regnum occupârunt, & Rege suam in potestatem redacto, quas voluerunt fœderis conditiones scripserunt. (*AEmil. lib.10. Polyd. lib.23.*) Sub Frothone III. impubere Rege Dania miserrimè improborum Præsidum tyrannide oppressa est. (*Olaus lib.8.*) Rectè ergo Cic. *de senect.* Maximæ, ait, Resp. ab adolescentibus labefactatæ, (euersæ) à senibus sustentatæ & restitutæ sunt. Non quidẽ à consilijs, vt nec à ciuilibus muneribus penitus excludendi sunt iuuenes, in quibus est senectus venerabilis morum, & cana prudentia. Nam Sap. 4. v.8. dicitur: *Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Vide c.25. Syr. Isocr. in Archid. ait: *Nullam in consilijs ætatem repudian-*

dam esse. Venetorum legati missi erant à Senatu ad Imp. Fridericum III. iuuenes admodum, & tantùm non imberbes, quibus Imp. copiam sui facere recusauit. Caussam quærentibus, responsum, morem illum iam apud Imp. inualuisse, & Principibus omnibus innotuisse, vt non alij Legati ad eum mittantur, nisi natu grandes, non etiam iuuenes barba adhuc carentes. Qua re audita, Legati quempiam rogatum Cæsarem miserunt, vt saltem eos admitteret ad colloquium, super re ad legationem non pertinente. Annuit quidem, sed ægrè. Ingressi sic eum affati sunt: *Cæsarea Maiestas, si Resp. Veneta prudentiam & dexteritatem existimaret in barbis modò inueniri, hircos procul dubio duos ad Vestram Maiestatem Legatos misisset.* Quo dicto (etsi tali consessu minus digno,) ostendere voluerunt, prudentiam nõ esse semper facie metiendam, & simul hanc sibi prouinciam ab Senatu nequaquam esse commissam, quin prius tentati essent, an decorè, saluaque Vrbis maiestate, legationis personam sustinere possent:

Si prolixa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus possit quin caper esse Plato?

Illa senectus est venerabilis, quæ nõ canis, sed meritis albescit. Senes autem decrepiti sunt bis pueri, nonnulli παιδογέροντες, ratione ac cõsilio pueri: (*Plato in Axiocho, 1. & 7. de leg.*) ac propterea legum constitutio non permittit, vt si 70 annum excesserint, Magistratum gerant. (*Plato 6. de leg.*) In senectutem etiam quidquid in natura est ruinosum ac interitui obnoxium, cõfertim sese effundit, & quidem ita, vt nullis reme-

dijs

dijs illa imbecillitas auerti queat. Quòd si quis tardius velut debitam vitam non reddiderit, natura, tanquam fœneratrix, instans ac vrgens, ab alio aspectum, ab alio auditum, sæpe vtrumque, tanquam pignus, exigit. (*Plato in Axiocho.*) Itaq; Macrianus oblatum Imperium ob senium suscipere recusauit.

Multi ob anticipatam ætatis prudentiam, (ingenio & sapiētia senes.) ad imperia & Magistratus euecti sunt iuuenes. *Dauid*, fratrum suorum minimus, Rex Iudæorum est electus. (*1. Reg.16.*) *Otho* III. *Imp.* annos vix 11. natus, *Mirabilia mundi* dictus est, propter sapientiam ipsam ætatem superantem. (*Sigeb. in Chron.*) Non ergo omnes adolescentes à Magistratibus & officijs publicis sunt excludendi, sed tātùm rerum imperiti ac rudes: imò, vt vinum nimis forte diluendum est aqua; ita coniungenda cautio senilis cum feruente studio adolescentū. (*Plut. in præc. ger. Reip.*) Cogitandum senibus, etiam se aliquando adolescentes fuisse, & consilijs atque actionibus suis ad honorum gradus ascendisse, idq; accidere etiam alijs posse, maximè ijs, quibus recta voluntas adest. (*Demost. epist. 5.*) ideoque malè illos facere, qui iuuenum commodis ac honoribus obstāt, non secus atque arbores vetulæ subnascentes arbusculas vmbra sua premere & necare solent. (*Plut. in præc. ger. Reip.*)

Isocrates Archidamo: Si exploratum esset, seniores de rebus omnibus rectissimè iudicare, adolescentes autem vbiq; falli, & hallucinari, nō immeritò nobis dicendæ sententiæ ius adimeretur. Sed cùm non annorum spatium, sed ingenium & diligentia in caussa sit, vt alios alij pru-

prudentia superemus, nonne vtriusq; ętatis periculum faciendum est, vt ex omnibus ijs, quæ dicta fuerunt, nobis deligere liceat vtilissima. Satius tamen est, prudentes senes anteferre; viget quippe ratio, affectibus vnà cum corpore tabescentibus, inquit Plut. *de Virt. morum*, atque ideo maior præsumitur in eis prudentia, maior probitas, scientia, morum grauitas, maiorq; experientia. Atque hinc est, quòd senes non ita facile decipiuntur, vt iuuenes: quia hi rarò aduersis casibus tentati fuerunt; illi verò fortunam crebrò nouercantem, votisq; suis contrariam senserūt. Hanc ob caussam Sallust. *in Catil.* senes requirit, quorum corpus licet annis infirmum, ingenium tamen sapientia validum sit. Et quia iuuenes auctoritate carent, Solon, teste Stobæo, lege vetuit, ne valde iuuenis, aut magistratum gereret, aut à consilijs magistratui esset, etiamsi à mente optimè constitutus videretur. Athenienses solebant, populo in concilium super Reip. negotijs conuocato, seniores, hoc est eos, qui 50. annos nati erant, præconis voce è turba seuocare, quo ipsi consulerent, quid vtile Reip. videretur, iuxta illud Ouidij:

Consule queis ætas longa magistra fuit.

Vt veteres palàm facerent, consultationem potius ab animi dexteritate, quàm corporis viribus esse considerandam, Mercurij imaginem in speciem viri senis effingebant, manibus pedibusque truncatam, membris modò pansis, quo indicabant, parum ad cōsultandum prodesse eas partes, quæ exteriorem functionem habent, dummodò vigeant mens & ratio, quæ plerumq; magis vigent in senibus. *Non florescit*, ait Plato in Ti-

mæo,

mæo, virtus animi, nisi virtus corporis deflorescat.

III. *Rerum peritia & longo vsu claros.* S. Greg. Naz. (*in Carm.*) inter tria, quibus ornatum vult Consiliarium, est rerum vsus. Cicero, 2. *de* Orat. & 2. Tusc. ait: *Ad consilium de Rep. dandum, caput est nosse Remp.* Plato *in Phædro*: In omni re, inquit, consulendi principium est, nosse id, de quo consilium institutum, aut tota vita aberrare necessum est.

IV. *Fidos*, hoc est, Reip. salutem pura intentione & constanti voluntate quærentes. *Nullus enim*, inquit Greg. Rom. lib. 1. epist. 33. *tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non sua, sed te diligit.* S. Bern. epist. ad Henricum Senonensem Archiep. *Omnes, ait, iuxta Domini præceptum, etiam inimici diligantur; sed ad consilium soli eligantur, qui & prudentes esse videntur, & beneuoli: absq; prudentia & beneuolentia non sunt perfecta consilia*, &c. Consiliarij igitur non præsentia solùm rectè intelligant, sed longè etiam in posterum quid vtile futurum sit Reip. diligenter inquirant, & coniectura prouideant, sinceri item sint & integri.

V. *Probatis moribus.* Nam præter felicissimum in omnibus rebus successum, & hoc assequuntur, quòd subditi optimè de ipsis opinantur. *Ex Senatoribus*, inquit Imp. Otho, *nascuntur Principes.* Vt enim origine fontium semel infecta necesse est riuulos corruptos esse: sic consilio Principis deprauato, nedum ipsum, sed & cætera, ad administrationem publicam pertinentia, vitiari atq; inquinari necesse est. Hinc Cominæus ait: Nullum indicium bonæ mentis Princeps potest ostendere, quàm vt adiungat sibi; (& familiariter vtatur,)

tur,)viros virtute & fama celebres. Nam omnes statim iudicabunt eum talem esse, quales ij, qui apud illum. Cōsiliarij enim sunt pars, imò pectus Principis, & Principes suauissimos fructus ex bonorum consuetudine percipiunt. Nam eo plurimum illis dignitatis adiūgit, quibus improborum familiaritas labem & maculam dedecoris erat allatura. Talem opinionem de Principum moribus & vita concipiunt homines, quales sunt eorum mores, quorum familiaritate implicantur. Deinde consuetudine prudentum & paratur, & augetur prudentia. Vnde Theognes:

Recti rectè monent, prauos si audieris, illi
Quidquid habes mentis fraudibus eripient.

Adhæc si Princeps bonos & sapientes viros ad suam familiaritatem adiunxit, eisdemque suam salutem & dignitatē credidit, certus de illis est, quòd nec temeritate labi, nec metu frangi, nec perfidia corrumpi vllo modo possint. Eorum etiam exemplo & admonitionibus facilius vitia sua comprimit, modestiæ & temperantiæ dulcedine fulcitur, & ad extremum ea iucunditate perfruitur, quam alij Principes sentire non possunt.

Vide figu. 66.

Erat olim apud Athen. lege sancitum, vt quoties populus de Rep. consultabat, præco maxima voce diram cladem & exitium illi & posteritati illius imprecaretur, qui Reip. inutile consilium daret. Nihil enim magno ingenio & acuto sine fide & patriæ charitate est perniciosius.

SIG-

SIGNVM XXXIX.

IN CONSVLENDO TACITVRNVM, seu secretum, & arcanorum fidum custodem, & non festinum, sed grauem esse.

In consulendo taciturnum, & non festinū esse.

QVatuor veræ prudentiæ nouercæ in rerum agendarum deliberationibus sunt vitandæ, præcipitatio, affectus animi, pertinacia, & vana ineptia seu arrogantia. Præcipitatio namque improuida & cæca est, & non deliberat: (Liu. autem ait, lib. 22. *Qui cupit, festinat; & qui festinat, euertit:*) affectus excæcat, pertinacia bonis consilijs portā occludit, & fumus arrogantiæ, quamcunq; deliberationem ingreditur, eam sine fructu dissoluit, & omnia, quò aspirat, inficit. Liu. lib. 35. *Cōsilia audacia prima specie læta sunt, tractatu dura, euentu tristia.* Silentium verò est optimum & tutissimum rerum administrandarum vinculum. (*Val. lib. 2. c. 2. Curt. lib. 4.*) Consilium à silendo, ait Festus Pomp. est dictum: arcana enim consilia silentio sunt obsignanda, & secretum est anima consilij. Hinc 1. *Q. Metellus* Pius dicebat: *Si consilij mei interiorem tunicam consciam esse sensero, continuò eam cremari iubebo*: adeò solebat cōsilia sua occultare, nemini communicare, & ne ab hostibus interciperentur, prouidere. *

Vide signum 19.

2. Martini IV. Pontificis legato respondebat *Petrus Aragoniæ Rex*, interiorem se tunicam laceraturum, si illam arbitraretur suarum cogitationum consciam fieri posse. Quare Consiliarij quidquid seriò statutum & conclusum fuerit, silentio & taciturnitate comprimant: si enim qui amici alicuius consilium aperit & prodit, odio dignus

* *Val. lib. 7. c. 9. Frōt. l. b. 1. c. 1.* *Vide de Silentio.*

dignus iudicatur, quo tandem ſcelere ille alligabitur, qui Principis conſilium de Reip. ſalute, de propria dignitate, de publico officio, & de religione, contra datam fidem, cum alio, qui non ſit particeps conſilij eiuſdem communicat? iſtos proditores ſuſpendi debere probat Guido Papæ *deciſ.* 589. Raphaël Archangelus, *Tob.* 12. ait: *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt*, &c.

3. *Alphonſus Aragoniæ Rex* dicebat, ſi ſtâte Rom. Rep. naſci ſibi contigiſſet, ſe ante Curiam Ioui Poſitorio Templum ædificaturum, vt in eo Patres conſcripti, antequam in Senatum venirent, affectus deponerent.

4. *Fridericus* III. *Imp.* conuocatis aliquandò Senatoribus, *Vtinam*, inquit, *mei Conſiliarij duas res ſecum in Palatium ne adferrent* (in Palatij veſtibulo deponerent,) *vt & illi bene conſulere; & tanto ego facilius bona conſilia à malis diſcernere poſſem, ſimulationem, & diſſimulationem.* Docuit Principes commodis publicis rectè conſulere non poſſe; propter Conſiliariorum priuatos affectus. (*Æn. Syl.* 3. *de geſtis* Alph.) Ex animo debent loqui Conſiliarij, ne conſcientiæ à Deo ſibi datæ refragentur, & Principem in diſcrimen aut exitium adducant.

5. *Carolus V.* dicebat: *Quemadmodum Saturnus, Planetarum ſupremus, omnium tardiſſimè circumuertitur; ita Principibus conuenit nihil præcipitanter aut inconſideratè agere.* Rationis enim & conſilij maximè inimica eſt celeritas: quia nulla res poteſt eſſe eadem feſtinata ſimul, & examinata. (*Apul. de Deo Socr.*) Ideo celeritatem pœnitentia, ſed ſera & inutilis ſequitur, cùm præcipitata raptim conſilia neque reuocari, neque in

inte-

integrum restitui possint. (*Liu. lib.1. dec.4.*) Festinationem sequitur error, errorem infelicitas, infelicitatem pœnitentia. Hinc Lucian.

Consilio adde moram, præceps sententia fallit.

Sat citò, si sat bene: sat fit celeriter, quidquid fit satis bene: eil mit weil, the wise/l an wags. Sall. *Prius quàm incipias, consulto; vbi consulueris, maturè facto opus est.* Thucyd. *lib.3. hist. in Orat. Diodoti* ait: *Consilio & rectæ menti maximè contraria esse festinationem & iram*, quorum alterum est sine cogitatione, alterum habet errantes impetus, & breuem cogitationem. Greg. Naz. ait: σύμβουλος οὐδεὶς βελτίων χρόνου: *Nullus consiliarius melior est tempore.* Plato: *Opiniones colare oportet vt aurum.* Prouerbium: *Annus producit segetes, non ager.* Vidit hoc & expendit 1. *Augustus Cæsar*: nam vt testatum cunctis faceret quantum Reip. adferat detrimenti inconsulta celeritas, & dicere in sermonibus, & scribere in epistolis solebat; σπεῦδε βραδέως, festina lentè. Experientia testatur eum, qui nimium properat, serius plerumque absoluere, non aliter atque ijs, qui perturbati festinant, accidere solet, vt vestem aliquando, aut calceos peruersè induant, quę res postea moram adferat. Plato.

2. *Vespasianus* Imp. quo doceret festinationem non solùm in consilijs, sed in omnibus etiam rebus maximè damnosam esse, in nummis suis anchoram cum delphino pisce exprimebat. Anchora enim quoniã nauim remoratur, sistitq́; tarditatem designat; delphinus, quòd natando celerrimum sit animal, velocitatem indicat, atque ita ex his duobus contrarijs maturitatem significa-

bat, quam binis verbis his designabat Augustu *Festina lentè*. Suet.

3. Legatis Thebanis instanter petentibus ab Agesilao, vt sibi responsũ daret: *Annõ*, inquit, *scitis, cùm seria res agitur, in mora multũ esse cõsilij*. Plut.

4. *Mauritius* Tiberij II. Imp. supremus exercituum Præfectus, sic inscitiam audacię matrem ab se depulit, vt in temeritate periculum, in cunctatione securitatem esse censeret. *Euag. lib. 5. c. 19.*

5. *Carolus V. Imp.* moderata semper consilia calidis & inconsultis anteposuit: efferenti quondã ei Iulij Cęsaris Cõmentaria, vnde constabat eundẽ Cæsarẽ varias celeritate nactũ esse victorias, respondit: *Veteres vnicũ tantũ finẽ sibi proposuisse, honorẽ: at Christianis duos propositos esse fines, honorẽ & animæ salutẽ*. Guil. Zenocarus l. 5. Caroli.

6. *Thomas Morus* ad matura consilia Regis ministros semper cohortabatur, imò quò nihil nisi bene examinatũ in consilio statueretur, censebat quo die primùm quid in eo proponeretur, nihil de eodẽ disputandũ, sed in proximũ conuentum differendũ, ne quis, quod in buccã primò venerit, temerè effutiat, ac ea postea excogitet, quibus decreta sua tueatur, malitq; salutis publicæ, quàm existimationis & opinionis suæ iacturam facere, peruerso quodam ac præposterò pudore, ne initio parum prospexisse videatur. *Lib. 1. Vtopiæ.*

7. *Alex. Seuerus* proposita re Consiliarijs suis, spatium ad disquirendum cogitandumq; dabat, ne de rebus sæpe ingẽtibus incogitati sententias dicere cogerentur. Nõ certè de rebus in consiliũ adductis præcipitare licet sententiã. Deliberandum est diu, quod statuendũ est semel. Liu. *lib. 31.* ait: *Omnia non properanti clara certaq; sunt, festinat io*

natio verò improuida est,& cæca. & Tac.lib.1. *Scelera impetu,consilia mora valescũt.* Ludouic. Granat. quinq; cautiones vult à deliberantibus obseruari. 1. est, vt à diuino Numine consilium auspicentur, sine cuius ope in irritum cadunt humana consilia. 2. mentis aciẽ dirigere & intẽdere non modò ad substãtiã rei, verùm etiã ad circũstantias, easq; diu multumq; instar iudicij trutinę appensas librare: nam quandoq; neglectus vnius circumstantiæ articulus omnem eneruat, si non euertit, consultationem. 3. Re sic sæpiculè apud se examinata, eam conferre cum Consultoribus: quæ enim cogitata sine cõsilio exsequimur haud ferme bonũ exitum consequuntur. Ideò sapiens, monet, *Ne sis sapiens apud temetipsum.* 4. Spatiũ deliberationi dandũ; mora quippe interposita, & notiora tibi fiunt omnia, & certiora. Rectè enim ait A.Gabinius, apud Dionẽ lib.16. *Præpr p rã temeritatẽ in reb⁹ gerẽdis multoties damnũ afferre; cõtra accuratã cõsideratiõnẽ, ab initio adhibitã, in actionib⁹ perdurare, omnibusq; emolumẽto cedere.* 5. quatuor prædictas prudẽtiæ nouercas fugere. *Prou. 3.*

In subito tamen discrimine aliquando cunctatio est noxia. Hinc Tac.lib.1.ait: Cunctatione non esse opus, vbi perniciosior est quies, quã temeritas: sed hęc, licet deliberandũ sit tardè, tamẽ celeriter sunt exsequenda, quę semel deliberata sunt. (*Arist.6.de Mor.c.9. Demosth. 1. Philip.) Sallust.* in Procemio Catilinariæ: Antequam incipias, &c.

Vt maturum, & non præceps sit Consilium, remouenda ab eo est fiducia: quia hæc suã, alienamue potentiã iniusta iudicij trutina ponderat, exitusq; felices, vt plurimũ, incõsultè præsagit, imò arripit in antecessum ipsa cogitatione. Quoniam

Mardonius regiæ potentiæ fiducia Xerxē Regem calido & inconsulto cōsilio incitabat ad bellum non necessarium, consilium hoc exitu fuit triste. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminā cymba in fugam se dedit; Mardonius autem, consilij auctor, turpissimè à quodā Spartano interfect⁹ est.

Quàm periculosum sit magnos sibi spiritus sumere ad cōfidendum.

Ludouicus XI. *Gall. Rex*, lentus erat & trepidus in arduis deliberationibus. *Comminaus l.b.* 3. *Comm.* Imp. *Leo* filium suum monebat: *Delibera tardè, nisi aliqua necessitas celeritatem requirat: at vbi consulueris, festinanter exsequere.* Opusc. de appar. bell. *Carolus V.* dicere solebat, totam Principum fortunam & felicitatem consistere in consilijs, & eorum exsequutione: & in consilijs quidem iudicio opus esse, in exsequutione verò celeritate & multa fiducia: tarditatem animam consilij esse, celeritatem exsequutionis; vtramq; porrò simul iunctā, esse quintam essentiam laudabilis Principis & Consiliarij prudentis. *Sansovinus de dictis & factis Caroli.* Nonnulli scribunt, rectè consultare, nec commodum scire consulta exsequi, procedere ab ingenio maximo, & exigua prudentia, qua non frequenter pollent acria illa ingenia; scire autem aptè exsequi, & minus rectè consultare, id esse multæ prudentiæ, & ingenij non planè magni, quòd plurimū requiratur prudentiæ in eo, qui consulta & deliberata dextrè & decorè exsequi debet. *Vide D. Ioan. à Chokier in Thes.* Pol. lib. 3. c. 20. Nunquam autem Magistratus cogitationes suas de Rep. semper infirmo, & interdum infido sexui fœmineo committet: nec de negotijs publicis cum illo communicabit, cùm illud & turpe sit & minimè tutum. Quia *Alexander Seuerus* per pietatem nimis matri se addixit,

se e-

se euertit. Herodianus lib. 6. ait de matre: *Omnes illius* (filij) *generosos spiritus retundebat, suadens alios potius periclitari pro se sineret, quàm vt ipse in acie consisteret.* Maria Emanuelis Lusitani vxor negotijs publicis nunquam se admiscebat, &c. Licet hunc sexum audire, non semper auscultare. Bonum germanumque eius opus est pacare, mitigare, & afflictos iuuare. Hinc Homerus in Arete Alcinoi: *Atque inter ciues & amicos iurgia soluit.*

SIGNVM XL.

CONSTANTIAM. IN OMNI RE *honesta gerenda, consilioq; capiendo seruare.*

Constantem esse.

1. CVM *Socrates* aliquando consiliarius fuisset, Senatoriumque iusiurandum iurâsset, quo continebatur, secundùm leges consilium daturum, qui cognitor populi fieret, cumq; populus cōtra leges voluisset nouem illos Duces, qui cum Thrasylo & Erasinide fuerant, communi omnium sententia interimere; noluit ille suum calculum adiungere. Neque aut iram populi, aut indignationem potentium timuit; sed pluris fecit sacramentum seruare, quàm populo & magnatibus, præter iustitiam, placere & gratificari. *Xenoph. lib. 1. de dict. & fact. Socr.* Vide Cic. 1. de Off.

2. Cùm *Metellus Numidius* Censor Romanus animaduerteret, quò tenderent Saturnini Tribuni pleb. funesti conatus, quantoque malo Reip. nisi his occurreretur, erupturi essent, in exiliū, quàm

in legem eius ire maluit. Poteſtne aliquis hoc viro (inquit Val. lib.3.c.8.) dici conſtantior, qui ne ſententia ſua pelleretur, patria, in qua ſummum dignitatis gradum obtinebat, carere ſuſtinuit.

Val. 3. Depulſis proſtratiſq; inimicorũ partib⁹, *Sylla*, occupata Vrbe, Senatũ armat⁹ coëgerat, ac ſumma cupiditate ferebatur, vt C. *Marius* Cõſul Romanus hoſtis iudicaretur, cuius voluntati nullo obuiã ire audẽte, ſolus *Q. Scæuola Augur* interrogatus de hac re, ſententiã dicere noluit, quinetiã truculẽtius ſibi minitanti Syllę: *Licet*, inquit, *mihi agmina militũ, quibus Curiã circundediſti, oſtẽtes, licet mortẽ idẽtidẽ miniteris, nunquã tamẽ efficies, vt propter exiguũ ſenileq; ſanguinẽ meũ, Mariũ, à quo Vrbs & Italia cõſeruata eſt, hoſtẽ iudicẽ.* Rectè certè Dio lib.42. ait: *Conſilijs iuxta metum non eſt locus: is enim animos hominum deijcit, rationemq; conturbat, vt ad ferendam de eo, quod agendum, ſententiam minus valeant. Itaq; vbi animum conſilia anteceperunt, ſtrenuè admodum timores extubant; ſin anteueniantur ab his, ſuccumbunt.*

4. Cùm Cato *Vticẽſis* verba faceret aduerſus ciuilẽ occultamq; tyrannidẽ, in quã Craſſus, Pompeiuſq;, ac Cæſar, ſub triũuiratus nomine, inuaſerãt, Trebonij Tribuni pleb. iuſſu, lictor eum à ſuggeſtu, in quẽ verba facturus aſcenderat, detraxit. Cùm ob id loqui nõ deſineret, foro ab eodẽ pulſus fuit: ſed cùm cõſtanter tunc quoq; in Triũuiratus potentiã inueheretur, Tribun⁹ eũ in carcerẽ duci iuſſit. Et cùm ne tunc quoq; ſileret, multitudinis concurſu de lictorũ manu liberatus eſt. *

* Fulg. lib. 3. cap 8. 5. Cùm *Veſpaſianus* miſiſſet ad *Priſcum Heluidiũ*, ne in Senatum veniret: *Penes te*, inquit, *eſt, ne me Senatorẽ eſſe patiaris, quamdiu autem me loco non moues, eſt in Curiã mihi veniendũ. Age, at ingreſ-*

sus taceto, inquit. *Ne me roga, & tacebo. At est mihi rogandum; & mihi dicendum quod rectũ putauero. Verùm si dixeris, occidã te. Quãdo ego dixi me immortalem esse: tu tuũ facies, ego meũ. Tuum est, occidere: meũ, mori nõ trementem: tuum, relegare: meum, exire non tristem.* Ex Arrian. 1. differt. c. 2.

6. Virginẽ deperibat Annam Bolenã (vnde postea nata Elizabetha Regina) *Henricus* VIII. *Rex Angliæ*, cuius amoribus vt tandẽ potiretur, consiliũ capit de repudianda vxore Ferdinandi Hispaniarũ Regis filia, & quò apud Summũ Pontificẽ suã honesto velaret prætexto nequitiam, effingit Catharinã vxorẽ suo fratri antea despõsatã fuisse: quo defũcto sibi esset nulliter matrimonio copulata. Instat igitur, & Pontificẽ rogat, vt se matrimonij vinculo soluat: quod prudenter abnuit Põtifex Clemẽs eius nominis VII. quòd desiderata Canonicis diuinisq; sanctionibus manifestè repugnarẽt. Qua ex re Rex excãdescẽs, mox Edictũ proponit, quo subditi Regẽ suũ agnoscant, & colant tanquã supremũ Ecclesiæ Anglicanæ caput: deinde sentiat quisq; & dicat, Regẽ sanctè & bene fecisse, quòd, repudiata cõiuge legitima, alteram duxisset. Hisne assẽtitur *Thomas Morus* Cancellarius? nequaquã: vt quæ Religioni, bono publico, cõscientiç propriæ contraria. Vrgetur tamen, & mors ei interminatur, ni pareat, & diuortio subscribat: sed frustra. Nã & munus spõte reponit, & apertè it in alia omnia, dicitq;, nõ subscripturũ se, vel si vitç periculũ sit adeũdum. Capitis ergo damnatur vir integerrimç & inculpatç vitç, cum Ioanne Fischerio Episcopo Roffensi & Cardinale designato, quòd suæ sententiæ tenaces, alienæ subscriptores esse nollent. Tantùm non carcere egressus Morus, vt duceretur, cùm ecce

accurrit Catharina filia, adolescentula multis animi & ingenij dotibus prædita, parentem suum vltimum amplexatura. Ambabus itaq; vlnis parentem, sui semper similimum, excipit, lacrymas pro alloquio fundens. Hîc Morus: *O mea dulcissima nata, patere hæc patienter, animum moderare, lacrymas siste: omni quippe nascenti homini mors, & quidem plerumque in speciem horrida, cruenta, immatura, definita est. Ita Deo placet, cui nihil iniustè placet. Itaque ô mea charissima, me nec reuocare debes, aut potes, iter lethi iam ingredientem. A multis, quod scis, annis ad excipiendam placide mortem animum præparaui: quo quisque modo tandem occidat, mortem modò sine probro & contumelia excipiat, fusq; deq; est: mea caussa nequaquam iniusta est, nec alia bonis quidem viris vnquam videbitur, quàm frontis Christianæ.* His dictis osculo filiam penè exanimatam dimittit, quæ decem vix passus regressa, ad patrẽ denuo ac cito gradu redit, iterum iterumque adosculatur, atque in collum ipsius madentibus genis irruit. Ac nihil eloquitur, interclusо ferè, aut fluctuante inter angustias cordis pectorisq; spiritu, ita vt pater profusis lacrymis conticesceret, seruata tamen modestia vultusq; constantia. Tandem tamen profatus, ait: *Ora Deum pro me mea filia.* Quo dicto, & velut ictu, in cor adolescentulæ vibrato, vltra progreditur, & emensis aliquot passibus, Præses sciscitatur, velitne de sententia discedere, mortemque deprecari. Negat cõstãter: atque ita dictum ac factum ducitur. Is ergo fronte composita, paucula præfatus, omnes rogat, vt pro se preces ad Deum in hoc seculo fundant,

dant,ſiquidem vellet & ipſe in futuro idem prę-ſtare. Adhæc,vt pro Rege Deum obſecrent, quò tandem ipſe ſuo cum conſilio diuina gratia illuminetur, ſe nihilominus libenter occumbere,vt probum decet miniſtrum,& fidelem Regis Conſiliarium. Hæc vbi dixiſſet, ad genua prouoluitur ſupplex, & animo pluſquàm virili collum trunco impoſitum ſecuri ſubmittit,non abſque graui omnium commiſeratione ac dolore, vt qui ita ſe geſſerat, probauerat, commendaueratq; cunctis pariter,vt ab omnibus diligeretur. *Hieron. Pollinus in hiſt. Eccl. Angl.*

7. Cùm *Carolus V. Imp.* in Germania copias & caſtra ad Ingolſtadium haberet, cinxiſſentq́ue eũ ingenti numero militum fœderati hoſtes,nec illi viſum dimicare; vel quia ſui nondum conueniſſent, vel quia præuidebat tutam mox & ſine cæde victoriam, ecce iſti æneorum tormentorum copia validi, tantum ferreæ grandinis in caſtra iaculati ſunt, vt vno die ad VI. millia maiorum globorum numerarent. Itaque omnia ictibus peruia,ipſum Cæſaris tentorium,& ad latus eius & tergum occiſi, cùm ille nec locũ, nec ſtatum,nec vultum mutauit. Quinetiam monentibus amicis,ſibi atque omnibus in ſe parceret, dixiſſe arridens fertur: *Conſiderent,neminem Imperatorem tormenti ictu periiſſe.* *I. Lipſius.* *Vide ſign. 55.*

8. *Phocion* Athenienſis cõtra vulgus,contra potentes, contra fortunam & mortem ipſam immotus ſtetit. Oraculo aliquando Athenis recitato: *Eſſe vnum virum, qui à concordi ciuitate diſſentiret*, quærentibus omnibus, & frendentibus: *Quaſo*,inquit,*quieſcite,ego ille ſum quem quaritis: nam mihi nihil eorũ, qua agitis, placet.* Idem cùm

Dux electus trepidos suos in bello videret, & lingua sola fortes, prudenter abstinuit à pugna, mox cùm rediJssent, & pace facta incusarent illũ ignauiæ, & quasi vincere nesciisset, aut noluisset, inquit: *Felices vos, qui ducem habetis vestri gnarũ: nã alioqui iamdiu perijssetis.* Iterum in populum, & eius aurigam Demosthenem, cùm ille, quasi coërcens libertatem Phocionis, diceret: *Interficient te Athenienses, si furere cœperint:* iste: *At te,* inquit, *si sapere.* Tetigit illum, vt improbum: hos, vt parum sanos. Cùm ad mortem publico iudicio damnatus, scissa ciuitate in factiones duceretur in carcerem, præcurrerunt improbi, in via obuij & conuiciantes, inter eos vnus sputum in os eius congessit. Ille conuersus, placidè ad Archontes: *Nemon' huius,* inquit, *reprimet proteruiam?* Cùm amicus eius in carcere quereretur, quòd iniustè cum Phocione interficeretur: *Et tu,* inquit, *non in magna gloria ponis quòd cum Phocione?* Alio rogante: *Numquid ad filium vellet? Maximè,* inquit, *iubere me, vt iniuriarum populi Atheniensis obliuiscatur.* Alio amico petente, vt priori sibi bibere cicutam liceret: *Grauis, mi Nicocle,* inquit, *hæc petitio, sed cui per omnem vitam nihil abnui, hoc quoq; indulgeo.*

Licet autem ne latum quidem vnguem à sententia recedendum sit, vbi Religionis vel pietatis caussa vertitur: tamen cùm ista non interueniunt, consilia sine reprehẽsione variari possunt. Rectè enim ait Cic. pro Cn. Plancio: *Non inconstantis puto constantiam tanquam aliquod nauigium ex Reip. tempestate moderari.* Nautæ vela sinuant, & obliquant, & nihilominus suum portum tenent: Sic consilia pro re & tempore licet

variare.

variare. Seneca 4. de Benef. c. 38. ait: *Non est turpe cum re mutare consilium.* & epist. 72. *Consilia rebus aptantur.* Lucian. in Asin. inquit: πάλιν δρομῆσαι μᾶλλον ἢ δραμεῖν κακῶς: melius recurrere è medio cursu, quàm malè currere. Leonidas, teste Plut. cuidam obijcienti quòd facilè mutaretur: *Mutor*, inquit, *sed pro temporum ratione; non vt vos, proprio morbo.* S. August. inquit: *epist.* 214. Turpe est mutare sententiam, sed veram, & rectam: nam & stultam, & noxiam, & laudabile & salubre est. Sicut autem constantia non sinit hominem deprauari, sic pertinacia non sinit corrigi: proinde sicut illa laudanda, sic ista est emendanda.

SIGNVM XLI.

CONTEMPLATIONI RERVM Reip. vtilium interdum vacare.

Contemplari res Reip. vtiles.

1. HOmerus *Agamemnonem* Regem passim à vigilantia & nocturnis cogitationibus toti exercitui profuturis commendat, scribitq; eidē somnia diuinitus immitti, vt innuat, ne in somnis quidem boni Principis animū quietum esse posse, quin de ijs, quæ ad salutem Reip. pertinent, consultet. *Vide Iliad. K.*

2. *Pericles* Atheniensis (qui Remp. 40. annis gubernauit) conuictum & conuersationem hominū fugit, vt salubriores Reip. cogitationes aleret, quas alioqui importuna populi conuersatione plurimum corrumpi sentiebat. *Plut.*

3. *Philopœmen* Megalopolitanus Achæorum Prætor, cùm solus iter faceret, aut deambularet, occur-

occurrentium locorum situm contemplabatur, semetipsum explorans: *Quid si ductanti exercitum fiat hîc tibi hostis obuius? aut à lateribus repente, vel ex insidijs consurgat? qua figura aciem instruas? Continendus miles, an illicò signa inferenda? & si tenendus, quomodo præsidiarios loces? aut subsidia disponas?* Fecit eiusmodi meditatio, vt in præstantissimis Græciæ Ducibus sit demum celebratus. *Sab. lib. 2. c. 9. & lib. 6. c. 5. ex Plut.*

Præparabat se ad subditos armorum casus.

4. *P. Scipio Africanus* antelucanis horis in Capitolium ascendens, in Templo Iouis prius contemplabundus sedebat, quàm in Senatum descenderet, vt ea, quæ Reip. salutaria essent, inuenire & Patribus proponere posset. Gell. ait, ex Iulio Higino & C. Oppio, *eum solitum fuisse noctis extremo, priusquam dilucularet, in Capitolium ventitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atq; ibi solum diu demorari, quasi consultantem de Rep. cum Ioue; æditousq; eius templi sæpe esse demiratos, quòd solum id temporis in Capitolium ingredientem canes, semper in alios sæuientes, neq; latrarent, eum neq; incurrerent.* Idem dicere solebat: *Nunquam se minus otiosum esse, quàm cùm otiosus; nec minus solum, quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox* * *& magno viro ac sapiente digna, quæ declarat, illum & in otio de negotijs cogitare, & in solitudine secum loqui solitum, vt neque cessaret vnquam, & interdum colloquio alterius non egeret.* Hoc dixit Socrates: ἑαυτῷ διαλέγεσθαι, hoc est, βουλεύεσθαι, consultare, deliberare, consilium capere.

* *Ait Cicero, in Præfat. lib. 3. de offic.*

5. *Carolus Magnus*, cùm se de nocte in lecto reponeret, solitus erat ad caput (ceruical) suum pennam & encaustum cum pergameno reponere, vt

re,vt si in strato (lectulo) aliquid vtile occurreret (cogitanti incideret) signare posset, ne è memoria laberetur. Habebat etiam ponè lectum (vicinum lecto) parietem cera illitum,& stylum, vt si quid in tenebris occurrisset, consignaret, (ei inscriberet.) *Eginardus, & Henr. Erphordiensis.* ἐγκαυστὸν est materia inusta ad pingendum apta, à καίω, vro.

6. *Carolus V. Imp.* antequam quicquam aggrederetur, diu multumq; prius deliberabat, in publicum non prodibat, neminem ad se intromittebat. Quo ipso effecit, vt non prius eius consilia deprehenderentur, quàm in opus deducta essent.

SIGNVM XLII.

IN SVBDITOS NIHIL CONTVmeliosè dicere, aut facere: imò omnem ab illis iniuriam propulsare.

Contumeliosum in subditos non esse.

INgenuis nihil acerbius accidere potest contumelia, imò impatientes omnes sumus contumeliæ, nominisque fama tenera est, quæ nec angi, nec tangi debet. Si verò pestiferum quis malitiosi dentem aculeumque senserit, continuò iracundia ardet, celerique motu ad appetendam vindictam rapitur.

1. *Philippus Rex Maced.* à Pausania satellite occisus est, quòd iniuriam ab Attalo eidem Pausaniæ illatam non vindicauit.

2. *Carolus* VII. *Franciæ Rex* vnum è ducibus suis

suis rogauerat,) an,& quanam ratione à fidelitate, tot experimentis hactenus sibi perspecta, & probata, abduci posset? *Me quidem*, inquit ille, *Rex Serenissime, vt fidem tibi datam violem, nulla vnquam vtilitas, aut dignitas, imò ne centum quidem regna adegerint, quod tamen si vel semel contumeliosè aliquid in me dixeris, vltro sum facturus.* Hoc dictum, & hanc historiam Carolus Borbonius,is,qui à Rege suo ad Carolum V.Imp.defecit, ad factum hoc suum excusandum, in sermone frequenter vsurpabat.

3. Habenas etiam Belgicarum ditionum tenente Maria Austriaca, dū Bruxellis de remedio opportuno in cōsilio agit, quo quàm minimo Reip. motu factiones nobilium compesceret, excepta in Senatu fuit à quodam puero, qui inibi fortè erat, vox Geux,qua nobiles illi Geusij,id est,mendici à consultoribus nuncupabantur: quæ contumelia,non sine pessimo publico,addidit maiores factioni faces ad rebellādum, vt euentus docuit.

SIGNVM XLIII.

NON SOLVM CONVIVIA RARO ADire.& instituere; sed etiam ad sistendam sua in sede Remp. conuiuiorum,& mensarum, seu victus quotidiani luxum coercere.& reprimere.

1. PEricles Atheniensis, authoritatis & conciliandæ,& conseruandę caussa,rarò in publicum solebat prodire, nec conuiuia vlla publica priuataue adire, quòd hanc συσσιτίαν plurimum grauitati obesse iudicaret. *Plut.*

2. A.Gell.lib.2.c.24. docet parsimoniã apud veteres non domestica solùm obseruatione ac disciplina; sed publica quoque animaduersione, legumque complurium sanctionibus custoditã esse:& sumptuarias leges, quibus mensarum luxus coërcebatur, recenset; cuiusmodi fuit lex Fannia, Licinia, AEmilia, Antia, Iulia; quibus accesserunt Censores, qui vitam moresque ciuium examinabant, & in transgressores legum animaduertebatur, nõ sine magna ignominia. Quid enim turpius, quàm Senatorẽ Equitemue ordine moueri, ciuem autem tribu deleri? *Fenest. de Mag. Rom. c.17. Vide Suet. c.43.34.16.* *Vtinam hæ leges non iacerent sepultæ.*

3. Etiam apud Athenienses eiusmodi erant leges, qui insuper ὀινόπτας habebant, (Magistratus eius nominis,) qui conuiuia inspiciebant, arbitrique erant & Censores conuiuiorum, ne quid contra honesti decorique normam in ijs ageretur. *Sigon. de Rep. Athen. lib. 4.* *Vide de Censoribus.*

4. *Philippus Pulcher Rex Galliæ* edicit, ne vltra duo fercula, siue duos missus in prandio, vel in cœna consumantur, neue assæ carnes in prandio apponantur. *Rebuff. ad Const. reg. tr. de pan. aur. & arg. num. 31.*

5. *Carolus* IX. *& Henricus* III. *Reges Galliæ* Edicto cauerunt, ne in nuptijs, alijsque conuiuijs, plus quàm tria fercula apponantur, constituta in transgressores legis pœna ducentarum librarum Paris. atque etiam in eos, qui interfuerint, nec rem Censori manifestauerint, 40. librarum consimilium, qua etiam tenebantur Censores siue Iudices qui interfuerant, nec è vestigio recesserant, aut certè conniuendo dissimulârant: atque adeò in ipsos coquos his edictis animad- *Ann. 1563. & 1577. Vide C. Hẽrici IV. tit. 10. lib. 10.*

maduerſum eſt. Haſce leges retractauit Ann. 1598. *Henricus* IV. *Galliæ Rex* Receptæ eiuſmodi leges ſumptuariæ etiam ſunt Venetijs, Genuæ, & in alijs Italiæ ciuitatibus, imò pleræque Orbis Reſp. eas promulgârunt, vt ne, corruptis intemperantia & luxu ciuium animis, Reſp. quoq; omnis vnà peſſum iret, imò in extremum miſeriarũ recideret. Rectè enim dicebat Pythagoras: *Primùm luxuriam ingredi ciuitates, deinde ſaturitatem, poſtea contumeliam, poſtremò exitium.* Sic Aſiaticis delicijs Romam aduectis Imperium Rom. ſenſim eſt debilitatum, ciuilibus & domeſticis bellis concuſſum, à Barbaris verò tandem ſubuerſum, funditusq; deletum. Hinc Florus ait: *lib.3.cap.12.* Quæ alia res furores ciuiles peperit, quàm nimia felicitas? Syria prima nos victa corrupit, mox Aſiatica Pergameni Regis hæreditas. Illæ opes atque diuitiæ afflixêre ſæculi mores merſamque vitijs ſuis, quaſi ſentina, Remp. peſſundedêre.

Egnat. l. 2. c.4.

Apud Stob. ſer. 41.

6. *Iulius Cæſar* tantæ abſtinentiæ fuit, vt vulgò iactaretur, vnum hunc ex omnibus Cæſarem ad euertendam Remp. ſobrium acceſſiſſe. *Suet. in Aug.c.74.*

7. *Auguſtus Cæſar*, præterquam quòd vulgaris cibi ſemper fuit, cœnam ternis ferculis, aut, cùm abundantiſſimè, ſenis præbebat, vt non nimio ſumptu, ita ſumma comitate. *Idem c.53.*

8. *Tiberius*, vt parſimoniam publicam exemplo ſuo iuuaret, ſolemnibus ipſe cœnis pridiana ſæpe ac ſemeſa obſonia appoſuit, dimidiatumq; aprum, affirmans omnia eadem habere quæ totũ. *Idem cap.* 34. Quid ergo in quotidianis cœnis?

4. *Did. Iulianus Imp.* tantæ erat parſimoniæ, vt

per

per triduum porcellum, per triduum leporem dimidiatum diuideret, si quis ei forsan misisset: sæpe etiam, nulla existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cœnauit. *Spartian.*

10. Cùm *Curius Dentatus* à Samnitium Legatis adiretur, rapa sibi parare obsonium inuentus est, duosque tantùm calones in castris habere, cùm tamen summam imperij administraret. *Plut.*

11. *Constantius* Imp. non solùm cibi minimi erat, sed etiam quoties diebus feriatis epulum dedisset, vasa argẽtea accipiebat ab amicis, vt abacum exornaret. Nam & ipse paucis contentus, fictilibus non abhorrebat. *Pomp. Lætus.*

12. *Tacitus* adeò parcissimæ vitæ fuit, vt sextarium vini tota die nunquam epotauerit, sæpe vix heminam. Conuiuium verò vnius gallinacei, ita vt adderet & oua. Fasianam verò, nisi suo & suorum natali, & diebus festiuissimis nõ posuit. Præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis impatienter indulsit: argentum verò mensale, quod priuatus habuerat, ministerijs Templorum dedicauit. *Vopiscus.* *Vide de Frugalit.*

13. *Agathocles Rex Siciliæ* sine fictilibus cœnauit nũquam; memor paternæ obscuritatis, quòd figulo patre genitus esset. *Plut.*

14. Pacatus *Panegyr.* ait de *Theodosio*; Tuæ, Imperator, epulæ mensis communibus parciores, locorum ac temporum fructibus instruuntur, &c. *Vide signum* 28.

Antiquis etiam sæculis, viris maximis prandere & cœnare in propatulo verecundiæ non erat; nec vllas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent. (Val. lib. 2. c. 59.) Qui etiã

mos à Lacedæmonijs ideo receptus est, ne quis ciuium continentię moderationisq; metus excederet. (*Plut. & Vo&r.*)

SIGNVM XLIV.

Non esse crudelem.

CRVDELITATEM SEV TYrannidem exectari.

1. Crudelia ac superba imperia, acerba magis, quàm diuturna esse solent; & candida lætaque imperia ijs semper fuerunt, qui benignitate ac clementia imperium temperârunt. (*Sallust. de Rep. ord.*) Hinc *Tarquinio Superbo Primo* Romæ imperium abrogatum fuit.

2. *Lucullus*, prudens aliâs & doctus, propter austeritatem ac superbiam desertus à militibus suis fuit. (Plut.) *Contumelia, vbi superbia.* (Prou. 11.) *Superborum Ducum sedes Deus destruit.* (Syr. 10.) *Solitudinem amicorum efficit austeritas.* (Plato in epist. ad Dionys.) Excitantur homines ad insidias struendas, quia sibi metuunt à tali Magistratu. (Dio lib. 55.) Cumque coacti metu ac vi imperata faciant, quàm primùm per occasionem licet, imperij iugum ceruicibus eximere properant: atque ita superbia & crudelitate Principum imperia delentur. (*Diod. Sic. lib. 15.*) Nulla est suauior, concinnior, aut vtilior harmonia, quàm seueritas cum comitate coniuncta. (*Plut. in Phocione, Plin. lib. 4. epist.*) Singula ergo ad filum non sunt redigenda.

3. *Artaxerxes* Rex Pers. de se scribit (*Esth. 13.*) 127. Prouinciarum Principibus & Ducibus, qui eius imperio subiecti erant: *Cùm plurimis gentibus imperarem, & vniuersum Orbem meæ ditioni subiu-*

subiugassem, volui nequaquam abuti potentia magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos, &c. Rectè. Nam Seneca ait *l. de Clemēt. c. 8.* Non minus Principi turpia sunt multa supplicia, quàm medico multa funera. Remissius imperanti, melius paretur. Natura contumax est humanus animus, & in contrarium atq; arduum nitens, sequiturque facilius, quàm ducitur. Et vt generosi atque nobiles equi melius facili fræno reguntur: ita clementiam voluntaria innocentia impetu suo sequitur, & dignam putat ciuitas quā seruet sibi. Plus itaque hac via proficitur. Crudelitas minimè humanum malum est, indignumq; regio animo. Ferina ista rabies est sanguine gaudere, & abiecto homine in syluestre animal transire.

Malū est eum imperare, sub quo nemini quicquam licet: sed peius, sub quo omnia licent. Tam enim est graue omnibus ignoscere, quàm nemini veniam dare; & nocet bonis, malis qui parcit. (*Seneca.*) Seueritas ergo interdum Reip. caussa adhibenda est, vt 1. *Iunius Brutus*, primus Rom. Consul filios suos & fratris, quòd cum Aquilijs & Vitellijs, ad recipiendum in Vrbem Tarquinios, coniurauerant, virgis cæsos securi percussit. (*Liu. lib. 1. Flor. lib. 1. Oros. lib. 2. Val. lib. 5. c. 8.*) 2. *Titus Manlius Torquatus* Consul, bello Latino filium suum, quòd contra imperium pugnâsset, securi percussit. (*Liu. lib. 8. Flor. lib. 1.*) 3. *Augustus Cæsar* Iulias, filiam & neptem, omnibus probris contaminatas, relegauit, relegatis vsum vini, & omnem delicatiorem cultum ademit, neque adiri à quoquam libero seruoque, nisi se consulto, permisit. (*Suet.*) 4. *Alex. Seuerus* ne

Vide de Pœnis, & Theatrum hist.

Seueritate insignes.

quidem amicis pepercit peccantibus: *his, inquies, charior mihi tota Resp. est.* Lampr.

Cauendum tamen, ne Seueritas degeneret in Tyrannidem. In regno enim Tyrannico est miseriarum styx & lacuna, in qua omnia scelerũ tormenta, at nulla virtutis ornamenta viuunt. Tyrannus enim, nullo communis vtilitatis habito respectu, non suis, sed sibi consulit, omniaque ad suiipsius libidinem vertit, omnia pro libidine furenter & violenter agit, ideoque diu florere non potest. Nam vt copiosi halitus sursum rapti, motuque violento accensi, in fulmina prorumpunt, quæ citò apparent, & citò extinguuntur: ita Tyranni in altũ vecti, animoq; tumido elati scelerum suorum furijs agitantur: quæ diu ardere non possunt, verùm vt fulmine disruptæ ac dissolutæ nubes euanescunt, ita Tyrannorũ furore Rerũp. naues concussæ pereunt, & Tyranni ipsi præmatura morte & vitam, & sceptrum amittunt, iuxtà illud Iuuenal. 10.

Arist. 5. Pol. c. 10.

Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
Descendunt Reges, & sicca morte Tyranni.

Sicut corpus illud diu viuere nõ potest, in quo maxima omnium humorum est dyscrasia & intẽperies: ita Tyrannis, in qua omnium malorum sentina & colluuies manat, diuturna esse nõ potest. Vt enim columinibus dilapsis declinat ædificium: ita sublatis maximis ciuitatis bonis & præsidijs, pace, virtute, ordine, lege, nobilitate, necesse est, vt totum langueat imperium.

Seneca ait Oedip. Act. 3.

Qui sceptra duro sæuus imperio regit,
Timet timentes, metus in auctorem redit.

I. De-

1. *Domitianus Cæsar* per nimiam arrogantiam ferociamq; terribilis cunctis,& inuisus, tandem oppressus est amicorũ libertinorumq; conspiratione, simul & vxoris: ideo parietes porticuũ, in quibus spatiari consueuerat, Phengite lapide distinxit, è cuius splendore per imagines, quidquid à tergo fieret, prouideret. (Suet. c. 14.) Idem scelerum conscientia semper pauidus & anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur. Sic enim qui impotenter dominantur, in carcerem quodammodo ipsi se includunt, nulli fidunt, non liberis, non vxoribus.

2. Cũm *Dionysius Tyrannus Syracusiorum* abundaret æqualium familiaritatibus, & consuetudine propinquorum: haberet etiam more Græciæ adolescentes quosdam amore coniunctos, credebat tamen eorum nemini. Quin etiam, ne tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit: ita sordido ancillarique artificio regiæ virgines, vt tonstriculæ, tondebãt barbam & capillum patris, & tamen ab his, cùm essent adultæ, ferrum remouit, instituitq; vt iuglandium putaminibus barbam sibi & capillum adurerent. Cumq; duas vxores haberet, sic noctu ad eas ventitabat, vt omnia specularetur, & perscrutaretur ante. Et cùm fossam latam cubiculari lecto circumdedisset, eiusque fossæ transitum ponticulo ligneo cõiunxisset, eum ipsum, cùm fores cubiculi clauserat, detorquebãt: idemque, cùm in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex turri alta solebat. *Cic. 3. Tusc.* Tandem à suis interfectus est. *Cic. 2. de Offic.* *Metuebat cultros tonsorios.*

3. Fuit (ait D. Chokier *lib. 6. Thes. Pol. Aphor. c. 5.*) non nemo ex Regibus Galliæ, cui sub exitu vi-

tæ proprium fuit vni arci includere se, neminiq́ʒ quamlibet amico fidere, præter medico, à quo nec quidem se tutum rebatur: nec mirum. Nam quos assiduè lancinat conscientia malè actæ vitę, ij nunquam tutam & securam vitam agunt, etiãsi vndique armis septi sint stipatique. Non rarò tales ab his, quibus vnicè se crediderant, perfidè iugulantur, vti *Antonius* à Martiali custode corporis sui, & *Alexander Magnus* à proprio ministro Cassandro veneno sublatus est. (*Q. Curt.* 10.) Cùm *Commodus* Imp. tollere è medio statuisset Lætum Præf. Prætorio, Electum Cubiculariũ, & Martianam concubinam, atque hoc ipsi fortè fortuna inaudissent, præuenerunt eum sequenti nocte: nam facta in eum conspiratione, manibus & viribus iunctis, eum iugulârunt. *Lampr.*

Herod. 4.

4. *Antoninus Caracalla* ad mortem adactus fuit, propterea quòd esset Macrino, viro alioqui bellicosissimo, qui ex Apollinis Oraculo Imperator futurus dicebatur, magna improuidentia necem minitatus, Spart. *Sapiens faciet vulnera*, inquit ille, *post facta loquetur*.

5. Nulla alia res *Galbam Cæsarem* vita & imperio spoliauit, quàm immoderatus subditorũ metus: quia enim principio gubernationis indicta caussa sæuitiam exercebat in Optimates, & viros Consulares, in communi ait Tac. 1, *Hist.* Omnes terrebantur. Pulchrè ergo monet Philo apud Phauon. Si vis bonus esse Rex, cũm fortitudine benignitatem & mansuetudinem serua, vt non formidolosus, sed reuerẽtia dignus tuis subditis videaris. Quo etiam allusit Pythagoras, cùm inquit: Malis eos, qui tecum versantur, reuereri te, quàm metuere: siquidem reuerẽtiam admiratio, timo-

timorem odium comitatur. *Stob. ser. 46.* Nec immeritò Liuia Augustum Cæsarem maritum hortata est, vt reis insidiarum veniam & impunitatẽ daret: Non omnia, inquiens, gladius conficit, sed vt corpus abolere alicuius potest, ita cæterorum animos à cædis auctore auertit, qui quidem non propter supplicium sumptum vindicem amare, sed ob metum mali odisse solent. Contra quibus delicti venia est donata, pœnitentia ducti, benefactorem lędere in posterum verentur; sed spe consequendi maiora præmia, eum officijs colunt, &c. *Dio lib. 55.*

Dominatum Tyrannorum esse breuem multa docent Exempla. Ex Regibus Persarum *Cambyses* 7. tantùm annis & mensibus 5. regnauit, *Xerxes* 2. mensibus 2. rerum summam tenuit, *Sogdianus* 7. *Arses* 3. annis præfuit, *Darius* 4. Ex Romanis dominatio *Cynnæ* & *Syllæ* fuit breuis; *Galba*, *Otho*, *Vitellius* 16. circiter menses imperitârunt. *Cõmodus*, *Pertinax*, *Iulianus*, *Macrinus*, *Maximinus*, *Gordianus*, *Decius*, *Valentinianus*, *Gallienus*, *Carinus*, & plures alij breui tempore occubuerunt. Pauci etiã Tyrãni placida & naturali morte obierunt: quod enim tigris, basiliscus, aspis, ac cæteræ deterrimæ feræ serpentesque lethiferæ humano sunt corpori, hoc Tyranni sunt regno. Sophon. 3. *Quasi leones.* Mich. 3. *Comederunt carnes populi.*

Herod. 3. *Tac. 1. Ann.* *Tragici, & miseri exitus Tyrannorum.*

Prima Tyrannorum facinora in ingressu Tyrannidis cædes esse optimorum ciuium, aut certè exilia, docet his verbis Isocr. *epist. 7. ad Timoth.* Tyranni in hoc vnum intenti sunt, vt cum summa licentia voluptates atque libidines suas expleant, eiectisque aut inter-

fectis ciuibus optimis & prudentissimis, reliquũ vulgus exactionibus deglutiant. Idem docet Exempla. 1. *Tarquinius Superbus* quondam consultus à filio, quid facto sibi opus foret, deuictis iam redactisque in potestatem Romanorum Gabijs, verbis quidem nihil, (vtpote fidei nuntij parum credẽs,) sed facto hoc respondit. Seducto in hortum nuntio, tacitus obambulãs, maxima & altissima papauerum capita baculo decussit. Nuntius longiore fessus mora, simul etiam ludibrio se haberi reputans, dimissionem postulauit: itaque ad Gabios & filium Tarquinij redijt, cui rem, vt viderat, ordine narrat. Filius cognito patris ingenio pariter & facto caussam altioris argumenti peruidit, nec ignorauit præcipi sibi, vt excellentissimum quemque Gabiorum aut exilio submoueret, aut morte consumeret. Enimuerò suspectos habebat, vt cæteri omnes Tyranni optimos quosque, quorum cùm aliquem crescere viderint dignitate, opibus, fauore, & studio populari, mox è medio tollunt, velut æmulum Imperij. *Val. lib. 7. c. 4. Flor. 1. c. 7.*

2. Cùm *Herodes Ascalonita* affinem suum Aristobulum ad summum sacerdotium euexisset, & postea intellexisset, quo fauore populus illum sacra facientem in festo Tabernaculorum excepisset, quantisq; cum gratulationibus, vitæ illius cœpit insidiari. Quare cùm maximum amorem & beneuolentiam erga Aristobulum simulâsset, astu in hortum regium abductum, in proximam piscinam mergi suffocariq; curauit. (*Ioseph.*) Certè Tyrannorum blanditiæ sunt nouacula internarum irarum. Laniones dum blandè palpant, mactant.

3. *Ana-*

4. *Anaronitus*; tutor datus Alexio Emmanuelis Orientis Imp. filio, postquam Imperium sibi vsurpauit, exstincto prius crudeliter pupillo, proceres omnes trucidauit. Verùm in hoc violento imperio non diu perseuerauit, vt qui annis modò duobus Remp. administrârit.

Neque solùm boni & excellentes, sed & opulentiores suspecti sunt Tyrannis, ne ex opum affluentia vel reddantur insolentes & cõtumaces, vel habeant otium & occasionem mouendarum turbarum & seditionum. *Arist.* 5. *Pol cap.* 11. Sic 1. *Dionysius Syracusanus* amicis vtebatur tanquam vtribus, plenos suspendebat, inanes abijciebat. *Laert. lib.* 6. 2. *C. Caligula* locupletes quosque, si non vita, at pecunijs facultatibusque spoliauit, imò conficto interdum crimine insidiarum aut nouarum rerum plerosque necabat. *Dio lib.* 59. *Suet. c.* 38. *Tac. hist.* 1.

Adhæc Tyranni ob conscientiam perpetuò lãcinantem minimis pauoribus terrentur, infinitis suspicionibus mouentur, periculis imminẽtibus percelluntur, nemini fidunt, omnes suspectos habent. S. Chrysost. ait: *Hom.* 1. *ad Rom. c.* 1. Sicut qui nocte illuni ambulant, tremunt, etiamsi nihil sit quod terreat: ita & qui peccant, non possunt confidenti animo esse, etiamsi nemo sit, qui redarguat.

1. *Claudius Cæsar* etsi exquisita vteretur custodia, iubebat tamen omnes ad se accessuros viros mulieresque excuti, ne quem pugionem secum ferrent, &c. *Dio lib.* 60. 2. *Maßinissa Rex Numidarum* adeò parum fidei in pectoribus hominum reponebat, vt salutem suam canum custodia vallaret. *Val. lib.* 9. 3. Rectè ait Pythagoras: Neminem

Stob. serm. 22. tam audacem esse, quem non malè actæ vitæ conscientia timidissimum reddat. Sic *Tiberij Cæsaris* animum percellebant tonitrua, vt turbatiore cælo nunquā non coronam lauream ceruice gestaret, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis. *Suet. c. 89. Nero* semet ictu gladij transegit, vbi audiuit se à Senatu hostem iudicatum esse. *Suet.* Principem Neapolitanū legimus conscientiæ suę vermibus ita tortū fuisse, vt nullā diu noctuque animæ quietē inueniret, vnde iā necatorū Principum vmbras populumq; cōtra se supplicij poscendi caussa concitatū per somnum videre sibi videbatur, & consilio cū nouerca Regina solùm communicato, fugæ se dedit, quatuor comitatus triremibus, pretiosiori suppellectile regia onustis: in ipso autem discessu tantū de Gallis terrorem animo conceperat, vt ab ijs iamiam circumdatus sibi videretur, adeò vt minimum strepitum exaudiens, facile concuteretur, non aliter, atque si cælum & elementa fœdus contra se iniissent: tandem verò Mazariam Siciliæ municipium, quod antea Ferdinandus Hispaniæ Rex ei elargitus fuerat, enauigauit. *Guicciardinus lib. 1.* Rectè ergo S. Iob c. 15. *Impius semper insidias suspicatur*, &c. & Sapiens *c. 17.* nequitiam vocat timidam. Quoniam Tyranni in rebus administrandis non tam rationem, quàm suam libidinem cōsectantur, nec sanam consciētiam, nec imperium diu retinere possunt.

1. *Tarquinius Priscus* apud Rom. regno exutus est, quòd pacta conuenta, quibus ad Imperium receptus erat, violaret, quòd Senatum contemneret, quòd satellitum armatorum præsidio magis quàm ciuium beneuolentiæ fideret, quòd cognitio-

gnitiones rerum capitalium sine consilio per se solus exerceret, quòd sine iusta caussa alios occideret, alios in exilium ageret, alios bonis multaret, in quæ ipse inuaderet. *Liu.1.Flor.1.c.7.*

2. Cùm Romani *Maximini* impotentiam atque sæuitiam ferre amplius nequirent, eum destituerunt, suffecto in eius locum Gordiano grauissimo viro. *Iul.Capitolin.*

3. *C.Caligulæ* votum fuit, populum Romanum vnicam ceruicē habere, vt vno quasi ictu vniuersos exstinguere & delere posset. Sed ostenderunt ei Romani multas ipsis esse manus, vnicam ipsi ceruicem. Deprehensum enim in angiportu, seu crypta, 30. vulneribus confecerunt. *Suet.c.30. & 58.* *Nota virus crudelitatis.*

4. De *Phoca* ait Niceph. *lib.18.c.55.* Mirum quāto in illum odio multitudo flagrârit, adeò ebrietati ac sæuitiæ deditum, vt effuso hominum sanguine continuò gauderet, & tollere è medio omnes in animo haberet, in quibus nobilitatis, aut gloriæ, aut prudentiæ indicium esset.

5. Sabell.lib.8. c. 9. refert, *Petrum Cardianum*, Ducem Venetorum, quòd legitimum Magistratum in Tyrannidem vertisset, sibi & liberis superba regiminis forma exitium peperisse. Siquidem populus suæ libertatis memor, domum eius incendit: Tyrannum inde deturbauit, deturbatum trucidauit, filium in nutricis gremio iugulauit, & tandem amborum corpora foras canibus lanianda proiecit.

Vt hoc obiter addam, nulla ciuitas prudentiore gubernatione, quàm Venetiæ, moderatur. Hac enim in Rep. proportione Musica ita sunt dispositi Magistratus, vt Monarchiæ status in Duce, cum

cum Democratia in Cōcilio Patritiorū ad diapason respōdeat, & per Optimatū interiectos medios Magistratus omnes tres Reip. formæ quàm optimè in vnum concentum coalescunt. Et quēadmodum in fidibus, ita & hîc in munerum functionibus, si quis vel ad Tyrānidem, vel Oligarchiam, aut Anarchiam inclinat, harmoniæ dissonantia illicò percipitur, obstreperusque publicæ tranquillitati dignitate priuatur, atque etiam seuerius punitur. *Ælian. lib. 2. var. hist.*

6. *Ferdinandus* Neapol. Rex, quòd nullum non genus crudelitatis & libidinis in suos exerceret, tandem à nobilitate desertus miserrimè regno exterminatus, recepto in eius locū Carolo VIII. Gall. Rege. *Cominæus 2. de bel. Neap.*

7. *Romanus*, 26. Rex Scotorum, cùm admodum crudelis esset, varijsque facinoribus coopertus, tandem nobilium conspiratione oppressus interijt. *Læsseus Episc. Roffensis, de Reb. & mor. Scot.*

8. *Christiernum* Regem Daniæ sæuitia regno pepulit. Cùm autem decimo post anno sui exilij, conscripto milite, conaretur ditiones suas recipere, & in Noruegiam, & Daniam venisset, dolosè interceptus in carcerem conijcitur, in quo etiam naturæ concessit. *Surius Ann.* 1532.

9. In Gallia *Childericus* dum plurimos pessundaret, quendam, ait Gaguinus *lib. 3. de gest. Franc.* Bolidum, siue, vt alij, Bodilonem supremæ nobilitatis hominem palo, licet innocentem, alligatum crudelissimè verberibus affici iubet, quo dimisso reliqui Proceres cum eo cōiurant, & Childericum in sylua venantem circumsistunt, atque occidunt, vnà cum Vlcide Regina prægnante, surrogato in eius locum Theodorico. *Baron. Anno Christi* 671.

10. Pe-

10. *Petrus cognomento* Crudelis, *Legionis* Rex & *Castellæ*, quòd in suos plurimum desæuiret, communi Procerum & popularium consensu è regno pulsus est, atque in eius locum suffectus Henricus frater, tametsi nothus. *Annal. Hisp.* Vtinam omnes Magistratus aliorum periculis sapere discerent, & cum *Claudio Cæsare* non dominationē & seruos, sed rectorem & ciues sibi ob oculos ponerent. Vtinam memores essent illius sententiæ *Galbæ Cæsaris*: Vtilissimus atque breuissimus bonarum malarumque rerum delectus, cogitare quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris: imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem. Mirantibus quibusdam *Zenonem* Imp. è mansueto sæuum factum esse, non mutauit, inquit Leontius, naturam, sed in rebus secundis improbitatē declarauit. Vtinam omnes Magistratus ponderarēt illud Salomonis: (Ecclesiastici 32. *c.*) *Rectorem te posuerūt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis*: & quod amici seniores Salomonis Regis Roboamo suadebant, vt comiter populum alloqueretur, & posito aliquantisper fastu regio, ad captādam multitudinis gratiam sese accommodaret. Hac arte captos facile illum amaturos, quòd natura ita comparatum sit, vt subiecti delectentur Regibus mansuetis & de suo fastigio nonnihil se demittentibus. *Ioseph.* 8. *Antiq.c.*3. Vtinam cogitarent rectè scripsisse AElianum *in hist. anim.* Tyrannos similes esse suibus, quas si quis tetigerit protinus clamare incipiunt, mortem somniantes, cùm nec vellera habeant, nec lac, nec aliud quicquam præter carnes. Sic enim Tyranni omnia metuunt, sciētes, quòd & ipsi vitam omnibus debeant,

cum Democratia in Cōcilio Patritiorũ ad diapason respōdeat, & per Optimatũ interiectos medios Magistratus omnes tres Reip. formæ quàm optimè in vnum concentum coalescunt. Et quēadmodum in fidibus, ita & hîc in munerum functionibus, si quis vel ad Tyrānidem, vel Oligarchiam, aut Anarchiam inclinat, harmoniæ dissonantia illicò percipitur, obstreperusque publicæ tranquillitati dignitate priuatur, atque etiam seuerius punitur. *AElian. lib. 2. var. hist.*

6. *Ferdinandus* Neapol. Rex, quòd nullum non genus crudelitatis & libidinis in suos exerceret, tandem à nobilitate desertus miserrimè regno exterminatus, recepto in eius locũ Carolo VIII. Gall. Rege. *Cominaus 2. de bel. Neap.*

7. *Romanus* 26. Rex Scotorum, cùm admodum crudelis esset, varijsque facinoribus coopertus, tandem nobilium conspiratione oppressus interijt. *Læsseus Episc. Roffensis, de Reb. & mor. Scot.*

8. *Christiernum* Regem Daniç sæuitia regno pepulit. Cùm autem decimo post anno sui exilij, conscripto milite, conaretur ditiones suas recipere, & in Noruegiam, & Daniam venisset, dolosè interceptus in carcerem conijcitur, in quo etiam naturæ concessit. *Surius Ann.* 1532.

9. In Gallia *Childericus* dum plurimos pessundaret, quendam, ait Gaguinus *lib. 3. de gest. Franc.* Bolidum, siue, vt alij, Bodilonem supremæ nobilitatis hominem palo, licet innocentem, alligatum crudelissimè verberibus affici iubet, quo dimisso reliqui Proceres cum eo cōiurant, & Childericum in sylua venantem circumsistunt, atque occidunt, vnà cum Vlcide Regina prçgnante, surrogato in eius locum Theodorico. *Baron. Anno Christi* 671.

10. *Petrus cognomento Crudelis, Legionis* Rex & *Castellæ*, quòd in suos plurimum deſæuiret, communi Procerum & popularium conſenſu è regno pulſus eſt, atque in eius locum ſuffectus Henricus frater, tametſi nothus. *Annal. Hiſp.* Vtinam omnes Magiſtratus aliorum periculis ſapere diſcerent, & cum *Claudio Cæſare* non dominationē & ſeruos, ſed rectorem & ciues ſibi ob oculos ponerent. Vtinam memores eſſent illius ſententiæ *Galbæ Cæſaris*: Vtiliſſimus atque breuiſſimus bonarum malarumque rerum delectus, cogitare quid aut nolueris ſub alio Principe, aut volueris: imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. Mirantibus quibuſdam *Zenonem* Imp. è manſueto ſæuum factum eſſe, non mutauit, inquit Leontius, naturam, ſed in rebus ſecundis improbitatē declarauit. Vtinam omnes Magiſtratus ponderarēt illud Salomonis: (Eccleſiaſtici 32. *c.*) *Rectorem te poſuerūt, noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis*: & quod amici ſeniores Salomonis Regis Roboamo ſuadebant, vt comiter populum alloqueretur, & poſito aliquantiſper faſtu regio, ad captādam multitudinis gratiam ſeſe accommodaret. Hac arte captos facile illum amaturos, quòd natura ita comparatum ſit, vt ſubiecti delectentur Regibus manſuetis & de ſuo faſtigio nonnihil ſe demittentibus. *Ioſeph.* 8. *Antiq. c.* 3. Vtinam cogitarent rectè ſcripſiſſe AElianum *in hiſt. anim.* Tyrannos ſimiles eſſe ſuibus, quas ſi quis tetigerit protinus clamare incipiunt, mortem ſomniantes, cùm nec vellera habeant, nec lac, nec aliud quicquam præter carnes. Sic enim Tyranni omnia metuunt, ſciētes, quòd & ipſi vitam omnibus

debeant,

debeant, cùm ciuium sanguine & carnificinâ delectentur: non spargant, sed metant: nihil largiãtur, sed depopulentur omnia: non curẽt, sed vulnerent: non seruent, sed perdant ciues. Vtinam denique ponderarent, quod Syr. cap. 11. ait: *Multi Tyranni sederunt in Throno, & post modicum tempus, qui non reputabatur, portauit diadema ipsorũ: multi potentes repente oppreßi sunt, & gloria eorum tradita est alijs.* Et illud Psal. 36. *Vidi impium superexaltatum sicut Cedros Libani: transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.*

SIGNVM XLV.

DELATORIBVS ET SYCOPHANtis non temere adhibere fidem.

Delatoribus non temere credere.

OMnia prius experiri sapientem decet, quàm inimicitias amico denuntiet, vel animum in vindictam irritet, ob vanam plerumq; liuidi alicuius accusationem, ne ob nimiam credulitatem in maximã incidat crudelitatẽ. Nam 1. *Mehemetus* Rex Persarum aduersus alterũ ex filijs Abassum nomine arma sumpsit, persuasus à suo Visiro Salmasso, qui alterius filij socer erat, eũ Imperij habenas affectare, titulumq; Regis Persarum iam vsurpare. Qua re excandescens pater, versus Eri oppidũ cum ingenti militum manu contendit, filiũ oppugnaturus, qui caussam inaudiens exacerbati parentis animi, aduocatione impetrata, tandem parẽti palàm fecit innocentẽ se, & per fraudem eiusmodi accusationes sibi à Salmasso fabricatas, quò ille sibi aliquando rerum arbitriũ assume-

sumeret, quo factum est, vt grauissima in eum exempla & cruciatus tali calũnia digni ederentur.

2. *Edoardus II. Rex Angliæ* falsis delatorum criminationibus inflammatus 22. nobilissimos Angliæ Barones ad supplicium rapuit, coniugem quoque suam vnà cum filio Anglia pepulit. Tandem Regina amicorũ fide & opera postliminio reuersa cum filio, non solùm delatores omnes (nobiles ex familia Spensiorum) atrocissimis puniuit supplicijs; verùm etiam Regem maritum, ceu inutilem regno, varijs grauissimisq; de caussis, ex populi & Senatus authoritate, custodia cõtinuit. Quo facto filius optimus pessimi parentis, qui cum matre relegatus erat, sceptro donatus est, & Edoardus dictus, eius nominis III. * * Frossar. vol. 1.

3. Vt *Ludouicus X.* (*Galliæ Rex*) suspicionibus tantum indulsit, vt nulli prorsus homini fideret, & omnes insidiari sibi putaret, & eius pater cùm decumberet ægrotus, persuasum habebat paratũ sibi esse venenum, ideoq; ab omni cibo abstinuit: ita *Carolus* VI. delirabat ac mente captus erat, dum ijs, quæ deferebantur, prius quàm oporteret crederet. *Comineus*, ex cuius etiam sententia prudenter facturi sunt Magistratus, cùm aliquid ad ipsos occultè defertur, si delatorem sistant, & fidem sibi fieri iubeant eius quod sit delatum. Hac enim ratione multo viuent tranquillius, quando nullus sit eò progressurus amentiæ, vt quod probare non possit, de eo sit alicui facturus calumniam.

4. Prudentes Magistratus eiusmodi Sycophantas capitali, aut certè extraordinaria afficiunt pœna, si crimen illatum minus probent. Quis enim innocens esse poterit, si accusasse suffecerit?

imma-

immatura credulitas mater est erroris, nouercã consilij. Seneca 2. *de Ira c.* 22. ait: Ne sint aures criminantibus faciles, hoc humanæ naturæ vitium suspectum notumq; nobis sit, quòd quæ inuiti audimus libenter credimus, & antequam iudicemus irascimur. Hinc exstat Constitutio Honorij & Theodos. Impp. (*l. fin.* C. *de Calum. & t. de accus. l. fin.*) eiusmodi: *Quisquis crimen intendit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiẽdi, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij.* Antiqua lege Remnia Calumniatori littera C inurebatur in fronte, qua indicabatur eum calumnia vsum esse. *Capitol. in Macrino, Cic. pro Roscio.*

5. *Mauritium* Saxoniæ Ducem scribunt nunquam solitum fuisse calumniatorum delationes accipere, nisi ipsi sponderent affuturos se coram, quando accusatos esset alloquuturus. *Auctor Axiom. Pol.* Nec possunt sycophantę refutari mẽlius, quàm si iubeantur ea coram dicere in faciẽ præsentibus, quæ de absentibus deferunt. Multi boni viri talibus delationibus prægrauãtur: quia non audiuntur excusationes ipsorum, & nimium delatoribus assentiuntur multi, re non explorata. Dicti sunt eiusmodi delatores quadruplatores: quia Nero ipsis quartam partem de proscriptorum bonis assignabat De subauscultatoribus, & otacustis, seu intelligentiarijs, qui omnibus rebus, & agendis, & dicendis, aures admouent, & vitę ac fortunis ciuium malitiosè insidiantur, vide Arist. 5. *Pol. c.* 11.

6. *Mecœnas* apud Dionem *lib.* 52. ait ad Augustum: Quoniam auscultatores & exploratores habere te oportet, quorum opera omnes Impe-

tij

rij tui res cognoscas, memento nō omnia statim, quæ ab his referuntur, credenda, sed diligentem considerationem adhibendam esse. Permulti enim eorum vel odio aliorum, bona eorum affectantes, vel in gratiam quorundam, vel irati ob postulatam & non acceptam pecuniam, falso crimine seditionis tentatæ, aut cōtra Imperatorem alicuius facti vel dicti improbi eos onerāt. Ideoque non temerè fides eis est adhibenda, sed omnia accuratè examinanda. Quòd si enim tardius fidem adhibueris, nullo tuo magno id fiet damno; festinando autem fieri potest, vt peccatum aliquod irreparabile admittas.

7. Cùm *Margaretha*, Henrici VI. Anglorū Regis vxor, æmulorum falsis delationibus præproperè credidisset, ac Humfredum Glocestriensem Ducem, virum optimum regni administratione submotum, & in vincula deiectum indicta caussa strangulari permisisset, haud multo post ab Eduardo IV. maritus eius captus, filius eius trucidatus, ipsa in exilium eiecta, innocenti sanguini pœnas dedit. *Polyd. lib.* 24.

SIGNVM XLVI.

DETRACTORES, SEV OBTRECTATORES reprobare, non admittere, &c.

Detractores non admittere.

1. *ALexander Macedo*, cùm familiaris quidā aduersarium suum traduceret, altera manu aurem obstruxisse fertur, vt illam puram absenti relinqueret. *Melissa par.* 1. *ser.* 53.

2. *Rex Dauid* ait Psalm. 100. *Detrahentem secretè*

T

cretò proximo suo hunc persequebar.

Vide signum 16.

3. *Agesilaus Rex Laced.* quoties audiebat aliquos ab alijs laudari, aut vituperari, existimabat non minus discendos esse eorum mores, qui loquebantur; quàm eorum, de quibus loquebantur. Quo dicto sensit vir prudentiss. eos, qui alienæ laudi obtrectant, magis prodere morbum suum, quàm detegere morbos alienos. *Plut.*

4. *Vespasianus & Titus Impp.* adeò alienæ famæ obtrectatores insectati sunt, & odio prosecuti, veluti publico exitio destinatos, vt flagellis cæsos per Amphitheatri arenam spectandos traducerent. *Alex. ab Al. lib. 3. Gen. c. 22.*

5. *Domitianus*, inter Imperij monstra connumeratus, hac in re solùm sapere visus est, quòd detractores contempserit, & ab Vrbe expulerit, hanc vocem diligenter vsurpans: *Obtrectatores & calumniatores qui non castigat, irritat.* Nota versus:

Absint à mensa, detractio, fletus, & ira:
Sed cum lætitia sumatur potus & esca.
Vide Theat. hist.

SIGNVM XLVII.

Dei cultum promouere.

DEI, SEV DIVINVM CVLtum promouere.

1. Athenienſium Magistratus varijs modis conati sunt efficere, vt populus quàm maximè frequens ad concionem ventitaret. Obiectis enim repagulis quibusdam, vias reliquas occludebant, quæ non ducerent ad forum, tum merce tollebant ex mercatu, ne quid hac gratia ibi cessare-

faretur, deniq; funē parârant rubro colore, quem μίλτον (minium) vocant, oblitum. Hoc duo publici ministri populum cingentes, eum agebāt in concionē. Studebat quisq; funiculum effugere, propterea quòd quisquis colore notatus appareret contagio funis, is multam perdere cogebatur. Hinc qui notam metuunt, funiculum miniatum fugere dicuntur. *Suidas.* Si illi tanta industria suos ad concionem profanam venire cogebant, quanto studio decet nostros Magistratus populum ad audiendum Sacrum, & Dei verbum compellere?

2. *Dauid* Dei cultum mirè promouit. 1. *Par.* 13. *vsque ad c.* 15.

3. *M. Aurelius Imp.* epist. ad Regem Trinacriæ scribit: Is, qui Deos suos non colit, virtutes omnes pro vitijs habendas esse certissimè statuit. Principes cordati ad omnia subditorum errata conniuere & possunt, & debent, exceptis ijs, quæ ad Deorum pertinent contumeliam, quæ, si fieri posset, punienda prius quàm cogitanda essent. Non enim Princeps, sed Tyrannus appellandus est, qui in proprijs iniurijs vlciscendis sollicitus seu promptus; in persequendis ijs, quę Dijs factæ sunt, segnis & remissus est. Quicunq; Princeps ampliandorum regnorum & augendarum ditionum gratia, caussam præbet labefactādi & imminuendi cultus diuini, non Rex à nobis legitimè imperans, sed Tyrannus violenter agens vocandus est. Quòd si Tyrannum dicimus, qui ciuitates deuastat, homines occidit, innocentes persequitur, virgines vitiat, & regna exhaurit, quid obstat, quæso, quin Tyrannus

sit Princeps, qui Templa violat, qui Sacerdotes non reueretur, & quod omnium pessimum est, qui Deorum cultum flocci pendit? Nullum flagitium aut facinus tam nefarium est, quod nō perpetret, cui Deorum reuerentia perijt. Lycurgus Laced. Rex clarissimus, inter cæteras leges antiquas, etiam hanc tulit: Nemini Lacedæmoniorum beneficia de manibus Principis, qui nulla Dijs suis obsequia præstat, accipere fas est, &c. *Vide de Pietate, & in Triumpho Virt. de cultu diuino, & de liberal. in cultum diuinum.*

4. *Numa Pompilius* reliquos sex Rom. Reges gloria præcellit, propterea quòd maximus Deorum cultor fuit. AEquè enim Principes Romani diligebantur ac colebantur, quòd Deos venerarentur, quàm quòd hostes vincerent. Fuit autem is adeò religiosus, vt totam Dijs Vrbem consecrârit, sibi verò extra Vrbem domum exstruxerit. Erat enim lex veterum, vt domum inauguratam (consecratam) habitandi caussa incolere nemini fas esset.

Act. 10. Cornelii preces & eleemosynæ per Angelum Deo offerũtur ita bona Ecclesiæ per manus pauperum, &c.

Arist. 6. *Pol. c. 5.* probat damnatorum bona Deo (per manus pauperum) & sacris vsibus esse consecranda. Eius interpres *Casus* ibidem has ponit rationes. 1. *à consentaneis*: Ratio postulat, vt Deo (qui est iudex & vindex scelerum) sanguinis effusi pretium tanquam victima offeratur. Sic Principes sacerdotum 30. argenteos, quos Iudas in Templum detulit, non in prophanum, sed in diuinum & sacrosanctum vsum conuerterunt. 2. *ab euentis*: Cùm homines intelligunt bona damnatorum Deo consecrari, tam rei, quàm accusatores religione quadam & metu perculsi, & à peccando sæpius, & ab insidiando magis sibi præcauebunt?

nebunt: extimescent enim, ne occultissima mentis sensa & cogitata perscrutatus Deus, sanguinis pretium ab illis exigat, si alijs iniustè accusando insidientur; sceleris pœnam requirat, si ipsi facinorosius viuant. Hinc constitutum est, vt bona illorum, qui sibi violentas intulerunt manus, sacris vsibus debeantur. 3. *à contrarÿs*: Si Principes, aut multitudo hæc bona possiderent, non salus, sed oppressio; non ciuium quies, sed contentio & seditio erit. Nã si (3. *Reg*.21.) Achab Nabothi vineã ardentius appetat, repulsus, subornatis testibus, in vitam & sanguinem innocentis sæuiet. Verùm si Deo, non sibi, vuas vineti deberi sciuerit, placatius aget, lapidem q; non quæret, quo iustum obruat. Similiter, si nihil quæstus aut lucri inopes sibi obuenturum ex nece dãnatorum senserint, lupinam appetẽtiam sanguinis deponent, virique eminentes tutius in portu nauigabunt. Tum enim in nobiles multitudo furit, cùm ex effuso eorum sanguine prædam opimam sperat: ne ergo vndiq; aut oppressores pauperum, aut accusatores nobilium per forum & theatrum ciuitatis volitent, melius cum illa Rep. agitur in qua damnatorum bona Deo potius, quàm Principi, aut multitudini conceduntur. 4. *à fine*, vt æternum Numen colatur: auctis enim hoc modo Ecclesiæ bonis, maior reuerentia religioni adhibetur. Hinc qui ligna, lapides, aurũ, & ornamenta in Templum Salomonis attulerũt, (3. *Reg*. 6.) non sunt à Domino reprehensi. Laudatur (*Mar*. 12.) vidua, quæ minutum in thesaurum Templi misit; Laudatur (*Matt* 26) Magdalena, quæ pretiosum oleum in pedes & caput Christi fudit. Laudatur (*Marc*. 14.) Ioseph de Arima- *Matth*. 27.

thia, qui ſindone & ſepulchro eius corpus texit. Laudantur (*Exod.*35.) qui munera altari, qui decimas ſacerdoti, qui Deo primitias ſoluunt. Iniquè comparatum eſt, ſi ędificia, in quibus nos homunciones viuimus, ſint quaſi Palatia; & templa, in quibus Deum colimus, ſint quaſi ſtabula: ſi nos vermes ſaginemur vt porci, & Miniſtri Dei ſumma rerum inopia laborantes, viuant vt ſerui. Greg. Pont. *epiſt.*42. *lib.*1. *ad Petrum Diaconum* monet, ne ex delictis alienis commodum vllum ſentiat Eccleſiæ fiſcus. Si non putârunt mittendum in corbonam Iudæi auari, ſed in pium vſum pretium ſanguinis côuerterunt, quid agere decet Eccleſiam Chriſti? Matt. 5. *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra*, &c. Concilium etiam Tridentinum vult pœnas exactas à Clericis dari pauperibus. *Vide Baron. Anno Chriſti* 591. Cauendum tamen ne religio fulgentibus diuitiarum arenis aucta ſuffocetur, & notum S. Gregorij dictum iterum fiat verum.

SIGNVM XLVIII.

DEO FELICEM RERVM SVCceſſum acceptum referre.

A Deo felicitatem exſpectare. Equum referre naturam ſui domini.

Sigiſmundus Imp. iter faciens torrentem equo traijciebat. Equus conſiſtens meiere cœpit. Tunc quidam aulicorum equum Cæſaris naturam habere palàm aſſeruit. Cauſſam rogatus: Quoniam, inquit, equus torrenti (flumini aquis abundanti) aquam addit; Cæſar abundantibus dat, (neglectis tenuioribus, tantùm in ditiores ſua munera confert.) Animaduertit Imp. perſtringi

ſtringi ſe modeſtè, quòd in aulicum iam veteranum nihil beneficij contuliſſet, & ſubiecit: *Nunquam quidem ſibi bene merendi voluntatem defuiſſe, ſed Principum dona non illorum eſſe propriè, qui ea merentur; ſed quibus ſint deſtinata fato.* Et id re comprobaturum ſe dixit quàm primùm otij & quietis occaſio tantiſper daretur. Poſtea otiũ nactus Cæſar, pyxides duas parari iuſſit magnitudinis & formæ eiuſdem: in vnam aurum, in alteram plumbum ponit pondere eodem, & miniſtro aduocato præcipit, vt alteram pyxidem deligat. Conſternatur miniſter, librando modò hãc, modò alteram tollit, neſciens vtram potiſſimum debeat eligere. Tandem eam aufert, quæ plumbum continebat. Quod vbi conſpexit ille, iam recluſa pyxide, aiebat Cæſar, videri palàm, non ſuam voluntatem, ſed ipſius infelicitatem obſtitiſſe, quò minus hactenus beneficium ſit conſecutus. Prudenter cõſiderauit Cęſar, felicem ſucceſſum rerum à Deo contingere. Vtinam eius iudiciũ omnes Magiſtratus imitarẽtur. *Carion lib. 3. Chronici. Vide in Mẽſa Theolo-philoſ. locũ de Deo.*

SIGNVM XLIX.

DIFFIDERE VIRIBVS HVMANIS.

Diffidere viribus humanis.

DE hoc ſigno pium ac doctum Tractatum ſcripſit P. Franc. Arias, nos illud quinq; duntaxat illuſtrabimus exemplis. 1 *Rex Amaſias* bellũ geſturus contra Idumæos, cùm ſupra trecenta millia ſuorum, de Iſraël alia centum millia armatorum conduxiſſet, venit ad eum Propheta à Deo miſſus, & dixit: *O Rex, ne egrediatur tecum exercitus Iſraël. Si putas in robore exercitus bella con-*

sistere, superari te faciet Deus ab hostibus. Dei enim est adiuuare, & in fugam conuertere. His verbis quia Rex paruit, & copias Israëliticas dimisit, victoriam, decem millibus Idumæorum cæsis, obtinuit: quam certè non obtinuisset, si viribus copiarum suarum confisus, & non Dei, in pugnam perrexisset. (*2. Par.* 25. *Vide Prou.* 12. 28. *&* *Iud.* 20.) Rectè igitur ait S. Augustinus ad Comitem Bonifacium: *Nihil de viribus proprijs præsumas, de auctore gloriare virtutum, & nullum curabis penitus inimicum.*

2. Refert Esaias (*c.* 22.) ingentem infidelium exercitum, (creditur fuisse Nabuchodonosor Regis,) ad oppugnandam Hierosolymam fuisse coactum, & Hierosolymitanos, sub Sedechia Rege, etsi se strenuè defenderint, in manus tamen hostium esse traditos: *quia*, inquit, *lacum fecistis, &c. & non suspexistis ad eum, qui fecerat aquam, & operatorem eius* (Deum) *de longè non vidistis*, (ad preces, vel Dei auxilium non confugistis.)

2. Par. 32. Quando verò Sennacherib cum potentissimis Assyriorum copijs Regem obsedit Ezechiam, & Ezechias obturasset cũctos fontes extra Vrbem, ne hostibus suppeteret aqua, refecisset muros, extruxisset turres, ac vniuersi generis armaturam, & clypeos instaurasset, nec tamen omnis hæc industria satis esset ad sustinendam vim hostium, Deus, quod deerat, diuinitus suppleuit: misit enim in subsidium Angelum vnicum, qui vna nocte centum octoginta millia hostium è medio sustulit. Cur Deus non eadem ratione succurrebat Sedechiæ, cùm iisdem medijs, quibus Ezechias ad sui defensionem, fuerit vsus? Quia Sedechias omnem fiduciam in viribus posuit humanis; Ezechias

Vide Triumphum Virt.

chias verò, vt primùm animaduertit, in quanto discrimine esset Hierosolyma, cõtulit se ad templum, cilicio indutus, preces Esaiæ Prophetæ pro se postulauit, populumque vniuersum ad orationem inuitauit, & hortatus est, vt fiduciam suam in Deum conijcerent, dicens: *Cum rege Assyriorum est brachium carneum, nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatq; pro nobis.* Ierem. 17. *Maledictus, qui ponit carnem brachium suum.* Psalm. 19. *Hi in curribus*, &c.

3. Quia *Asa Rex iuda* (2. Par. 14. & 16.) in Deum, cui mente integra adhærebat, magna erat pietate, eam religionem Deus multorum annorum pace (constrictis veluti hostium manibus) compensauit. Cùm autem AEthiopum Rex Zara, coacto decies centum millium hominum exercitu regni illius fines esset ingressus, Asa ad Deum cõuersus, tãtę multitudini preces opposuit, & Deo precationem exaudiente, propitioque, territos, & fugientes AEthiopes parua militum manu ad internecionem deleuit, reportatis opimis spolijs, euersisque eorum vrbibus: quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. Cessit feliciter hæc Asæ Regis expeditio, quia Deo fretus, in quo spem reposuerat, cum aduersario acie conflixit. Sed non fuit idem alterius euentus, quando, posthabito Deo, ad humana consilia confugit. Nam ecce mouerat bellum Baasa Rex Israël, percusso cum Benadab Regę Syriæ fœdere, eoque in belli societatem ascito, extimuit Asa, veritusque, ne coniunctis duorum Regum copijs, solus exiguo exercitu resistere nõ posset (oblitus interim quàm parua manu Regẽ AEthiopiæ debellâsset) de explorata diuini Nu-

minis in se benignitate ad euanidas politici status rationes confugit,cœpitque id consilij,vt dirempta per astum Regis Syriæ Benadab cum Basa Israëlis Regis societate, illum in suas partes icto fœdere transferret. Quòd vt facilius consequeretur, vim magnam auri & argenti mittendā censuit.Cumq; in tot sumptus eius facultates satis non essent,in templi thesauros manus iniecit. Allectus itaque hisce donis & captus Rex Syriæ, fracto cum Rege Israëlis ante pacto fœdere, rescissisque amicitijs, in illum arma conuertit,Asæ Regi succurrit,Asę,inquam,exultanti,quòd(propulsato,quod exhorruerat,periculo) tam feliciter ab humana prudentia tractū consilium cessisset,abalienatione quadam distractis confœderatorū hostium animis,partaq; noua societate,meliori quiete. At Dominus,qui corda intuetur, & in se spes nostras vult reponi, Hananiā Prophetam ad Regē Asam misit, qui renūtiaret, eo quod non in Deo,sed in Rege Syriæ infideli spem collocasset,ereptā ei è manibus summam victoriā, quam Domino concedente de Syrię Rege reportasset, futurū enim,nisi fœdus cum eo inijsset, vt Regi Israëlis ferens opem in Regē Asam exercitum duceret & fusus profligatusq; nō minus vinceretur quā Rex Æthiopum,cuius exercitū, nec robore nec numero æquabat, subiunxitque Propheta: *Oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram,& prabent fortitudinem his,qui corde perfecto credūt in eum. stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tēpore aduersum te bella consurgent.* Quæ verba Spiritus sancti afflatu protulit,vt discamus consiliū,quod ex Deo capitur,firmius vtiliusq; esse ijs omnibus consultationibus,

quæ

quæ ab humana politici ſtatus ratione ducuntur. Neq; enim fuit Regis Aſæ culpa, quòd aduerſus hoſtem externa auxilia euocârit; ſed quòd ab idololatra & Dei hoſte ſubſidium poſtulauerit, illius viribus plus quàm Dei potentiæ fiderit, cum eo fœdus inierit, & ad eum in ſuas partes pertrahendum, theſauris, quos prophano Principi offerret, Templum Dei ſanctum ſpoliauerit.

4. *Ephraim*, hoc eſt decem Tribus, neglecta ope & fiducia diuina, fœdus iniit cum Aſſyrijs & AEgyptijs: *Iudicium ergo Domini*, ait Propheta Oſeas c. 12. *cum Iuda, & viſitabo ſuper Iacob, iuxta vias eius*, &c. *reddet ei*.

5. Cùm *Franciſcus I.* & *Henricus II.* eius filius, Galliæ Reges, atrox & funeſtũ bellum aduerſus Carolũ V. Hiſpan. Regẽ gererẽt, humana potius, quàm diuina prudentia in conſilium vocata, ille Turca fœdere ſibi adiuncto, inſtructiſſima perfidi hoſtis claſſe maritimas oras Carolo parentes excurſionibus infeſtauit: hic admiſſos in belli ſocietatẽ Germanos Principes (quos Proteſtantes vocant) in eundẽ conatu & animis armauit. Quis autem ex his fœderibus fructus? Nullus, præter dedecus & publicam offenſionem. Nam Turcica claſſis, exiguo admodũ detrimento rebus Caroli illato, tractum Galliæ circa Tolonis Martij portum, in quo in hybernis egit, indignis modis igni ferroq; depopulata eſt, vireſq; & portus Gallorum explorauit, vt incidente occaſione Gallias ſecurius aggrediatur. Principes verò Germaniæ hæreſi infecti, qui per ſummum nefas defecerant, bonis multati, & plurimis incommodis affecti, manus Imperatoris ſui victrices vindiceſque ſenſerunt.

SIG-

SIGNVM L.

Disciplinam inter ciues seruare.

DISCIPLINAM INTER CIVES *obseruare accuratam, crebrò iudicia, forum. &c. visitare, & aliorum de se iudicia explorare.*

Vide de Censoribus.

Visores ad inspiciendas Prouincias mittuntur.

1. RECtè docet S. Gregorius, 26. Moral. c. 23. Nō decere ita sectari humilitatem, vt disciplina, seu, in castigandis alijs debita seueritas, dissoluatur. Nam vt M. Aurelius Imp. ad Pollionem scribit: Consuetudo erat & lex inuiolabilis, etiā apud Rom. à Cinnæ tempore, vt Censor à Senatu designatus loca vniuersa Prouinciæ illius, quæ ipsi ex omnibus Italiæ regionibus sorte obtigerat, obiret, & inspiceret. Cuius inspectionis triplex erat finis. Primus, vt cognosceret, num quis de iustitiæ administratione quereretur. Secundus, vt exploraret quis status esset Reip. Tertius, vt singulis annis fidelitatis erga Romanos iuramentum exigeret. Rectè ergo Cicero seueritatē censoriam magistram pudoris, & modestiæ vocat. Cùm exacto post bella Syllana & Mariana biennio Censor annuus Nolam venisset, quod oppidum est Campaniæ, regionem illam pro more visitaturus, &, quòd æstas esset, regioque ipsa æstuosissima, in publicum nemo prodiret, hospiti, apud quem ex equo descenderat, (diuerterat:) *Amice*, inquit, *ego sum Censor à Senatu Romano ad regionem hanc visitandam missus, itaq; festinus abito, omnesq; è populo bonos huc ad me vocato: sunt enim nonnulla sacri Senatus nomine illis dicenda.*

Hospes

Hospes ad sepulchra abit mortuorum, qui illic erant humati, & clara voce: *Heus*, inquit, *boni viri venite mecum, vocat enim vos Censor Romanus.* Censor neminem venire videns, iterum iubet hospitem illos accersere. Is ad sepulchra denuo reuersus, mortuis ait: *Adeste boni viri: vocat enim vos Censor Romanorum.* In hunc modum, & ijsdẽ verbis tertiùm quoque fuêre vocati. Cùm autem iterùm ac tertiùm accersiti non venirent, pertæsus ac indignatus Censor, inquit hospiti: *Quandoquidem iussu meo boni viri nolunt venire, illuc ibo; itaque meum progressus mihi illos monstra. Grauẽ enim meretur animaduersionem, quicunq; Senatus dicto non est audiens.* Hospes pauperculus Censorem manu prehensum ad sepulchra ducit, ad quæ dudum abierat, & mortuos denuo clara voce compellans: *Ecce*, inquit, *boni viri adest Censor Romanus vos allocuturus.* Censor indignatus, & excandescens: *Quid agis*, inquit, *hospes? ego te viuos vocatum misi, tu verò mortuos vocas?* Cui hospes: *Si prudens es Censor Romane, haud mirum tibi videbitur quod feci: omnes quippe boni viri huius regionis tam olim sunt mortui, & in his monumentis sepulti: iusto quippe Dei iudicio factum est, vt intra terræ finium quiescant illi, quorum commercio non digna erat, vt frueretur Resp.* &c.

2. *Agesilaus* Rex interrogatus, cur Spartanorum Resp. præ cæteris secundis rebus floreret? respõdit: *Quoniam plus cæteris in hoc se Spartani exercent, vt pariter & imperare, & parere sciant.* Sentiens ciues disciplinæ capaces caussam esse incolumitatis publicæ. *Plut.* Vt & *Agis Rex Lacedæm.* interrogatus, quod disciplinæ genus potissimum exercitaretur apud Spartanos? respondit, *scire imperare, & ferre imperium.*

3. Theo-

Vide de Annona. 3. *Theophilus Imp.* singulis hebdomadibus per forum equitans, res venales inspiciebat; ac de pretio interrogabat, neque obiter hoc, aut de vna tantùm re; sed de ijs, quæ esui sunt ac potui, de vestibus, ac in vniuersum de omnibus, quæ in foro prostabant, mercibus. Quæ si magno venirent, Præfecti culpa, ei vel Magistratum abrogabat, vel obiurgato quid agendum esset præscribebat. *Cedrenus & Zonaras.*

4. *Aripertus Longobardorum Rex* ignoto habitu per oppida vagabatur, sciscitando & explorando, ecquid de se suisque iudicibus populi quererentur. *Paul. Diac. lib. 6. c.* 10. *&* 12. *Bonfin. lib.* 8. *dec.* 1.

5. *Ludouicus Vngariæ & Poloniæ Rex* plebis non minorem quàm nobilitatis curam gessit. Itaque nonnunquam dissimulato habitu vicos & oppida perlustrauit, vt cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus ac Magistratibus suis, ac de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex huiusmodi sermonibus in se suisque castigauit. *Cromerus lib.* 13. *Vide de Tributis.*

6. *Fridericus Senior Dux Austriæ*, Imp. Friderici III. patruus, sæpe mutata veste solus inter agrestes versatus est, cum quibus diurna mercede & arans, & alia quæuis munia faciens ruris, & de seipso, & de Purpuratis suis confabulari consueuerat. Interrogatus, cur id ageret, *Neque enim*, inquit, *de me alio modo verum audire possum.* AEn. Sl. lib. 3. Comm. in Panor.

SIG-

SIGNVM LI.

ACCVRATAM SERVARE DISCIPLINAM MILITAREM.

Disciplinam militarem seruare.

I. AB *Alexandro Seuero* Imp. Mammææ filio, in expeditionibus, si quis de via in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci fustibus aut virgis cædebatur, aut alioqui condemnabatur. Si dignitas personæ tales pœnas non recipiebat, grauissimis contumelijs afficiebatur, cùm diceret: *Vellesne hoc in tuo agro fieri, quod facis in alieno.*

Vide de Pœnis.

Etsi veræ rectæque religionis expertes sint homines, diuinitus tamen est cuique insitum à natura, vt vitium malum & turpe, virtus autem bonum censeatur & pulchrum, illiq; pœnam, huic verò præmium à Deo iure debitum existimetur. Huius in mente hominum sculptæ legis hic Imperator se pro viribus cultorem exhibuit: nam in paranda expeditione cōtra Persarum regem Artaxerxem, Antiochiæ cùm esset, eius rei egregiū specimen edidit, cùm, licet in procinctu, quando alij Imperatores solent militibus indulgere, ac pariter officijs demulcere, ipse tunc potissimum æqui solùm rationem ducens, milites quosdam se mulieribus admiscentes, delitijsque dantes, coniecit in vincula, legionemque pro illis tumultuantem exauthoranit, vixque rogatus post dies 30. restituit. Tribunal enim ascendit, ac vinctis omnibus ad tribunal adductis, circumstantibus militibus, & quidem armatis, grauiter illos admonuit, vt meminissent Roma-

Lampr. Baron. Anno Christi 236. Fulg lib. 2. c. 2.

Seueri seuera disciplina.

Romanæ disciplinæ. Cùm loquentem milites tumultu interpellarent, nihil conterritus, iussit vt tales voces ederent aduersus hostes, non aduersus Imperatorem. Cùm verò vehementius etiam fremerent, ac seriò minarentur: *Deponite*, inquit, *dextras contra hostem erigendas, si fortes estis, me ista non terrent*. Cùm non desinerent fremere, exclamauit: *Quirites discedite, atq; arma deponite*. Mox omnes non armis solùm, sed & sagulis militaribus depositis, in varia diuersoria recesserunt. Solus inermisque toruo vultu, grauiterq; sonante voce omnem exercitum exauthorauit. Post tamen (teste Lampr.) eius legionis militibus fidelissimis vsus est. Huiusmodi iustitia munitus exercitus, hostem potentissimum inuictúmque hactenus profligauit, quem contra nulla iusti vel æqui ratio, sed solùm tumor mentis fastusq; superbiæ ad bellum accinxerat: quippe qui (vt auctor est *Herodianus lib. 6.*) litteras pacis ab Alexandro missas barbarica insolentia contempsit. Quantum enim conferat, etiam Ethnicis in acquirendis rerum dominijs propulsatio vitioru, atque ad morum optimorum numeros attemperata vita hominum, S. Augustinus 5. *de Ciu. Dei c. 12. 13. 14. 15.* pluribus disserit, ostendens Romanos olim his egregiè imbutos, plurimos sibi populos subiecisse: è contrario verò vitiorum incremento regna maxima corruisse. Nota quibus artibus etiam impij valeant sibi ad maxima quæque promerenda cæleste numen conciliare, quibusue factis ijdem illud sibi infensum reddant.

Vna Principis vox multos iratosq; exarmauit.

Cur Alexandro potius, quàm Artaxerxi fauerit Deus.

Idem Alexander rectè dixit: *Disciplina maiorum Remp. tenet, quæ si dilabatur, & nomen Romanum & Imperium amittemus.* Lampr. nam, vt ait

Val.

Val.lib.2.c.2. ea acriter retenta Principatum terrarum Romano Imperio peperit, &, è sinu militaris disciplinæ omnes triumphi manârunt.

2. *Aurelianus 36. Imp.* cùm litteras accepisset à suo vicario, quibus scire cupiebat, quomodo res gerenda esset, rescripsit: Si vis Tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuã nullus auferat, segetem nemo detrahat, oleum, sal, lignum nemo exigat; annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrymis prouincialium habeat: arma tersa sint, ferramenta samiata, calciamenta fortia; vestis noua vestem veterem excludat, stipendium in baltheo, non in popinâ habeat: torquem brachialem & annulum apponat, equum saginarium suum defricet, captum animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet, alter alteri quasi seruus obsequatur, à medicis gratis curetur, aruspicibus nihil dent, in hospitijs castè se agant, qui litem fecerit vapulet. Has æquas leges Tribuno & militibus præscriptas Vopiscus ex epist. Aurel. refert. Easdem fermè leges Ioannes Baptista militibus, salutis viam addiscere cupientibus olim præscripsit: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Luc.3.

Baron Anno Christi 271.

al. deponat.

Alex.lib.6. c.18.

al. habeant.

3. *Theodosius* Imp. Anno Christi 393. aduersus Eugenium Tyrannum, Occidentale Imperium occupantem, expeditionem parans, ne quid indignum, quo diuina prouocaretur vindicta, milites perpetrarent licentia militari, quo eos intra fines modestiæ contineret, hæc rescripsit ad comites vtriusque militiæ: *Nemo militans à suo hospite salgami nomine aliquid postulet*, id est, *ne lignum;*

lignum, aut oleum, culcitraue poscantur. l. 3. de falgam. C. Theod. Baron. Tom. 6. Anno Christi 507.

4. *Clodoueus Rex Galliæ* scribit ad Episcopos Concilij Aurelianensis, quòd militibus seruandum præceperit, vt nullus sanctimonialibus, viduis, Clericis, Ecclesiarum seruis violentiam vel damnum inferant: idque inuiolabiliter voluit custodiri. Hinc de ipso Greg. Tur. ait *hist. Franc. lib. 2. cap.* 37. Quoniam pars per territorium Turonicum transibat, pro reuerentia B. Martini dedit Edictum, vt nullus de regione illa aliud, quàm herbarum alimenta, aquamque præsumeret. Quidam autem de exercitu, inuento cuiusdam pauperis fœno ait: *Nonne Rex herbam tantùm præsumi mandauit, & nihil aliud? & hoc* (inquit) *herba est. Non enim erimus transgressores præcepti eius, si eam præsumimus*. Cumque vim faciens pauperi fœnum vi abstulisset, factum peruenit ad Regem, quo, dicto citius, gladio perempto, ait: *Et vbi erit spes victoriæ, si B. Martinus offenditur?*

5. *Belisarius* Constantinopol. cùm ad recuperandam è Gothorum manibus Italiam à Iustiniano missus esset, adeò ab omni maleficio milites continuit, vt cùm iter facerent, quanquam defessi, ad decerpédos fructus, qui in via ab arboribus pendebant, nunquam manum extenderint, neque in opacum locum pabulatum frumentatumque iuerint. *Fulg. lib. 2. c. 2. ex Procopio.*

6. *Totilas Rex Gothorum* toto tempore, quo per Italiam tam copiosos exercitus circumduxit, ne sui milites quacumque iniuria agricolas afficerent, seueritate sua effecit. *Procop.*

7. *Robertus Salernitanus Princeps* aiebat: Malle

se

se vt miles ad hostem transfugiat, quàm in suis castris contumaciter se gerat.

8. Fuit olim *Comes quidam Palatinus Rheni Fridericus* nomine. Is in quodam prælio, imperante Adolpho Nassauiensi, tres Illustriss. Principes cepit, quibus in arcem deductis, conuiuioque exceptis, talibus Heroibus digno, vetuit apponi panem, eumque postulantibus iussit renuntiari, non esse id abs re factum, voluisse nimirum se ipsos commonefacere, bella sic geri debere, vt petatur hostis, non innocens turba agricolarum fame necetur, quorum segetes ipsi contra ius belli crudeliter vastassent, & frumẽtum iam importatum succensis pagis corrupissent. Certè *quando deest panis, tunc est cibus omnis inanis.* (P. Egnerus in Calend.) Factũ est Anno Christi 1298.

9. *Pyrrhus* cùm videret delectorem suum grandes & robustos milites præcipuè eligere, dixisse fertur. *Tu grandes, ego fortes reddam*, indicans disciplinam plus valere in bello, quàm militum procera corpora. *Frontinus lib.4.c.1.*

10. Memoriæ prodidit Scaurus pomiferam arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die, abeunte exercitu, intactis fructibus fuisse relictam. *Ibid.c.3.*

SIGNVM LII.

A DOCTRINA EGREGIE ARMAtum esse, & doctos amare.

Doctr. esse

ERuditionem & doctrinam in Magistratibus & officijs publicis minimè spectandam esse docent hæ rationes. 1. *ab incommodis*: quia doctos

M. Iun. in quæst. Pol.

doctos possunt alere consiliarios, & imperitia cum modestia coniuncta vtilior esse videtur peritia ac doctrina, quæ adiunctam immodestiam habet. Qui imperiti sunt, imbecillitate sua agnita, legibus simpliciter obtemperant, ex æquo ac bono iudicant: periti ac docti legibus sæpe sapientiores videri, (sapere plus quàm leges) & suam in consultationibus præualere sententiam cupiunt, à iudicandi more recepto recedunt, innouare multa conantur, suas tantùm sententias valere debere sibi persuadent. (*Thucyd. lib. 3. in Clionis Orat.*) 2. *ab authoritate & exemplis. Licinius Imp.* Symboli loco illud vsurpabat: *Pestes Reip. littera.* (Eutrop.) *Gothi* negârunt litteras discendas esse eis, qui inter enses ac hastas versari aliquando debent. (Macrob. lib. 1. de bel. Gothico.) *Ludouicus* XI. *Gall. Rex* Carolum VIII. filium Latinè scire quicquam vetuit, præter illud: Qui nescit simulare, nescit regnare. (AEmyl. lib. 10.) 3. *ab exemplis eorum, qui docti malè gesserunt Magistratus*, (imperijs ac Rebusp. præfuerunt,) tyrannicè egerũt, aut litteris dediti nimis, Resp. neglexerunt. Testes sunt Tiberius, Claudius, Nero, Gallienus Imperatores, & alij.

Contra verò cùm Magistratus eligendi, concedendæ dignitates, ac demandanda officia sunt, eruditionis ac doctrinæ habendam esse rationem probant. 1. *Exempla* multa. 1. Apud *Persas* Rex fieri nemo potuit, nisi qui Magorum imbutus disciplina esset. *Romani*, cùm Imperator aliquando quæreretur, acclamârunt, quis melius quàm litteratus imperat? (Vopisc. in Tacito) 2. *Iulius Cæsar* quàm fuerit doctus, cùm alia probãt, tum rerum gestarum in Gallico & Ciuili bello (inter ipsos

ipſos rerum ciuilium aut militarium æſtus iactationeſque) libri ſcripti & editi. (*Suet.*) 3. *Auguſtus Cæſar* ſtudia liberalia laborioſiſſimè exercuit: etiam Mutinenſi in expeditione & legit, & ſcripſit, & declamitauit quotidie. (*Dio lib.51. Suet.*) 4. *Germanicus* Græcas Comœdias & Epigrammata ſcripſit, cauſſas orauit. (*Suet.*) 5. *Titus Veſpaſianus* Latinæ Græcæque linguæ, vel in orando, vel in fingendis Poëmatibus promptus erat, & facilis, ad extemporalitatem vſque, nec Muſicæ rudis. (*Suet.*)

6. *Adrianus* Græcis litteris ſic ſtuduit, vt à nonnullis Græculus diceretur, Poëmatum & litterarum omnium ſtudioſiſſimus, Arithmeticæ & Geometriæ peritiſs. fuit. (*AEl. Spart.*)

7. In *M. Antonino Philoſopho* tantum Philoſophiæ ſtudium extitit, vt adſcitus iam ad Imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonij diſcendi cauſſa veniret, tantum operis & laboris ſtudijs impendit, vt corpus afficeret, atque in hoc ſolo pueritia eius reprehenderetur. (*Iul. Capit.*)

8. *Alex. Seuerus* Latinis Græciſque litteris imbutus egregiè fuit, 18. ætatis anno publicè declamauit: (*AEl. Spart.*) imò à prima pueritia artibus bonis imbutus, tam ciuilibus, quàm militaribus, ne vnum quidem diem ſponte ſua tranſire paſſus eſt, quo ſe non & ad litteras, & ad militiam exerceret. (*AEl. Lampr.*)

9. Docti etiam fuerunt *Conſtantinus Magnus*, & 10. *Theodoſius Maior*, teſte paulo Diacono, 11. *Carolus Magnus* linguarum multarum peritia fuit clarus. (AEmil. lib. 3. Sigeb Sigon. lib. 4. de Ital.) 12. *Fridericus* II. *Imp.* Latinam, Græcam, Sarace-

nicam, Gallicam, & Germanicam linguam optimè calluit: quidquid habuit otij librorum lectioni tribuit. (*Sigon. lib. 16. Cuspin.*)

13. *Ladislaus Rex Vngariæ & Boëmiæ*, adhuc puer cùm esset Romæ, dicebat nō videri sibi homines, qui litteras ignorarent. (*AEn. Syl. lib. 3.*)

14. *Mithridates Rex Ponti* grauissima bella præter omnem exspectationem confecisse dicitur, quia multarum artium & 22. linguarū ipse peritus erat, & præstantissimos Philosophos semper in exercitu adhibebat. (Omnes subditos, quemq; sua dialecto promptè & sciēter alloquebatur.)* Propterea & Alex. Seuerus, de quo dixi, quando de iure & rebus Imperij controuersia erat, solos litteratos in consiliū adhibebat; si verò de re militari, præter veteranos milites, litteratos quoq; presertim historiarū peritos aduocabat, requirēs quid in talib⁹ caussis veteres Impp. vtiliter egissent. *Lāpr. Vide Middēdorp. lib. 1. de Acad. c. 5. & 6.*

* *Plin. 2. de Vir. Illust.*

15. Cùm ingratissimi Athenienses Themistoclē Philosophū (qui Xerxem Regem Persarum cum infinita lectissimorum virorū multitudine turpiter in Persiam redire coëgerat,) vrbe expulissent, dicebat *Xerxes*, non posse se malum aliquod grauius optare suis hostibus, quàm vt hac demētia excæcati, huiusmodi viros sapientes à se alienarent. Vt enim prudentia nauem Reip. conseruat, ita ignorantia eam in Syrtes pellit.

16. Cùm *Philippus Rex* Bysantium deleturus adueniret, Leo Bysantius, Platonis auditor, & nobilis sophista: *Dic age*, inquit, *Philippe, qua de caussa mœnia nostra oppugnaturus aduenisti?* Cumque Philippus responderet: *Amor patriæ tuæ huc pertraxit*: *Amantibus*, inquit ille, *instrumenta Musi-*

ca, haud bellica conueniunt. Quare placatus Rex statim ab vrbe discessit. *Volat. lib.16.*

17. *Alexander Magnus* dicebat ad Aristot. malle se doctrina, quàm imperij magnitudine, (opibus & dignitate) cæteris antestare, (alios anteire.) *Brus. lib.3. c.31.*

18. Sicut Lampr. Alex. Seuerum prædicat, quòd in omni consilio doctos viros cæteris Imperij ordinibus prætulerit: sic laudat Panor. *Alphonsum Aragoniæ & Siciliæ Regem*, quòd vel militibus suis, qui libros repertos afferrēt, magna munera donarit, ipse verò apertum librum pro Symbolo vel insigni gestarit, vel vsurparit, significans, doctrinam Regibus in primis esse necessariam. Gloriatus est, se vetus & nouum Testamentum vnà cum Glossis decies & quater perlegisse. Cùm audiret Regem Hispanum dixisse: Eruditionem Regibus & Principibus parum conuenire: *Hac bouis, inquit, non hominis vox est.* Diuitem indoctum, (sine cultu litterarum,) pecudem auream, (aureum vellus:) Regem verò indoctum, seu illiteratum, *coronatum asinum* nominare solebat. Idem Franciscus I. Rex Galliç faciebat. Iuramēto, seu persanctè affirmabat, malle se, & omniū 7. Regnorū, & opū omniū, quàm minimā doctrinç iacturam facere, seu, vt tantillum eruditioni suæ decederet. Dicebat etiam, malle se gemmas, &c. quàm libros qualescunq; perdere. Legenti ipsi libros Cic. de Officijs, Musici ad fores cubiculi occinere cœperunt, tum Rex: *Facessite procul hinc cum vestra Musica, meas quidē aures & animum multo dulcior Sirenam occupatū tenet.* Rogatus vtrum armis, an libris maiorem gratiam deberet? respondit ex libris se arma

& armorum iura didicisse. Commentarios Cæsaris in omnibus expeditionibus secum habuit, & dicere solebat, malle se priuatum viuere, quàm eruditione carere. Dixit etiam: à mortuis (libris) quærendam esse veritatem, optimosque eos esse consiliarios: vt & Demetrius Phalereus Ptolemæum Philadelphum AEgypti Regē admonuit, vt demortuorum sapientum libros sibi compararet, quòd veritatem libere dicant, & nullus amicus magis sit liber, quàm liber. Cùm aliquando ad Ouidij Nasonis patriam victor venisset: *Ego*, inquit, *huic regioni, quæ non parua Regni Neapolitani, nec contemnenda pars est, libenter cesserim, si temporibus meis datum esset, hunc Poëtam vt haberent, quem mortuum pluris ipse facio, quàm Aprucij dominatum.* Caietam verò oppugnaturus, saxa & tormenta, quibus vehementer eo tēpore indigebat, ex viciniori agro depromi iussit; sed vbi villam Ciceronis fuisse intelligeret, malle se, inquit, tormentis nunquam vti, quàm eam villam violare.

Vide signum 53.

19. *Sigismundus* Imp. ab Imperij Principibus reprehensus, quòd litteratos viros (homines obscuro genere natos, ob eruditionem) altius prouehere videretur: *Ego verò*, inquit, *eos amo, quos natura alijs antestare voluit.* Vsus est Iurisconsulto quodam Georgio Fiscello, quem & Equestri dignitate ornauit: is vnà cū Imperatore ad Concilium Basiliense profectus, cùm aliquamdiu dubitasset, vtrum Doctorum, siue Iuriscōsultorum; an verò Equitum collegio sese aggregaret, tandem cum Nobilibus, vt honoratioribus, consedit. Imperator ibi hominem conspicatus: *O te stultum*, inquit, *qui Milites, siue Nobiles doctis præfe-*

præferendos censes: mihi quidem è gregarijs militibus vel mille Nobiles & Equites vno die creare facile est: at vel mille annis vnum Doctorem non fecero. Intellexit in eruditis esse quiddam stemmatis præstantius. Nobiles habent ædium parietes clypeis & imaginibus depictos: docti animum optimis disciplinis exornatum. Et vt natura animus est præstantior corpore; ita ornamenta ingenij longè pulchriora sunt externæ nobilitatis insignibus.

20. *Tacitus Imp.* Tacitum historicum patrem appellabat, eiusdemque libros decies per singulos annos, ne perirent, describi curabat. *Vopisc.*

21. *Carolus V. Imp.* cùm Bononiæ coronaretur à Clemente VII. illius Academiæ Professores insignijs & priuilegijs Equitum Comitumq; perpetuò honorauit. *Vide signum* 53.

22. *Carolus* IV. *Imp.* in Scholam Pragensem à se erectam aliquando ingressus, quatuor integras horas Magistrorum disputationes auscultauit, cumque id Purpurati molestè ferrent, & tempus prandij iamdudum esse inclamarent, respondit: *Mihi prandendi tempus nondum est, vos prandete: prandium mihi hac est disputatio, quæ mihi magis sapit quàm nectar aut ambrosia*: imò doctis viris audiendis sæpe integros dies impēdit. *AEn. Syl. lib.* 4. *c.* 15.

23. *Robertus Rex Neapolis & Siciliæ* cum Patriarcha aliquando ambulans, *iurato*, inquit, *hoc mihi crede, hoc quantulumcunq, in me est eruditionis mihi regno meo charius esse, ac si alterutro carendum sit, malle me corona, quàm libris meis carere.* Tanti fecit doctrinam, & tam chari ipsi litteræ & litterati fuerunt.

II. idem probat *conditio Magiſtratus.* Quemnam enim plura ac meliora ſcire oportet, quàm Magiſtratum, cuius doctrina omnibus ſubiectis profutura eſt? (*Veg. in* Proœm. *lib.* 1.) & cuius magnum ac difficile munus, & cura ingens eſt? (*Plato* 2. & 7. *de Rep.*)

III. idem docetur *à lege naturæ*, quæ requirit, vt melioribus & potentioribus deteriora ſubmittantur. Ita multis gregibus aut maxima corpora præſunt, aut velociſſima: non degener taurus armenta præcedit, ſed qui magnitudine ac toris cęteros mares vincit: elephantorum gregem excellentiſſimus ducit: inter homines pro ſummo eſt optimus. (*Seneca lib.* 13. *epiſt.* 40.

Vide ſignum 31. IV. *à turpi*; qui enim doctrina tincti non ſunt, non ſunt multum diſſimiles ſtatuis ac coloſſis, qui honeſtam præ ſe foris ſpeciem ferunt, intus verò pleni plumbo, lapide, aranearum telis ac terra ſunt. (*Plut. ad* Principem *indoctum.*)

V. *à commodis eruditionis.* Non ad vitam ſolùm rectè inſtituendam & ſuſtentandam litteræ conducunt, verùm etiam neceſſariæ ſunt ad conſultandum, & conſilia vtilia ad Remp. capeſſendam ſuppeditant. (*Plut. in Coriol.*) Doctrina etiam eſt fundamentum laudis, & fons veræ felicitatis. Atque *vt laurus perpetuò viret; ita eruditionis fama non marceſcit*: (Plato 6. de Rep. Plin. lib. 15. c. 30.) contra inſcitia omnium in Rep. miſeriarum & calamitatum cauſſa eſt. (*Plato* 5. *de Rep.* & *epiſt.* 7.)

VI. *Ab honeſto.* Quemadmodum requiritur vt veſtium magnificentia ac ſplendore cæteris præſtent Magiſtratus: ita flagitatur, vt ijdem doctrina atq; eloquentia alijs antecellant. Quãdoquidem longè

longè pulchrius est magisq; regium bene constituto animo esse, quàm corpus pulchris vestibus ornatum habere.(*Arist.in Rhet.ad Alex.c.2.*)
VII. *à perfectione naturæ.* Licet virtus à natura quosdam impetus sumat, tamen perficitur doctrina; & si ad naturam eximiam eruditio accesserit, tum demum singulare quid existere solet. *Cic.pro Archia.*
VIII. *à necessitate*: nisi enim magna ingenia rectè instituta & litteris imbuta fuerint, tanto deteriora euadunt, quanto in illis maiores igniculi extiterint: (*Plato 6. de Rep.*) neque admonere talia ingenia,aut reprehendere amici audent.

Licet Magistratus doctos ac prudentes habeāt Consiliarios,tamen misera est prudentia, quæ ex alieno arbitrio pendet. Quin & prudentiæ magnæ est,aliorum consilijs ac sententijs obtemperare velle. Adhæc, tres infelices inueniuntur: qui scit,& nō docet; qui docet,& non facit; qui nescit,& nō interrogat.Cyrus Crœso dissuadēti expeditionem cōtra Tamyrin Massagetarū Reginā, imperandi libidine accensus, non obtemperauit; neque verum esse credidit, quod discere eum idē iussit, circulum esse rerum humanarum, qui rotatus eosdem semper fortunatos esse non sinat. *a* Præterea non vulgaris prudentiæ est, rectè iudicare,qui bene,aut perperā consulant, aut aliquid dicant. Anacharsis de Atheniensibus dixit:Sapiētes in concionibus sententiā apud Græcos dicere, stultos verò iudicare. *b* Deniq; Deus populū punire magis nō potest, quā cùm Principes & Magistrat' stolidos ac imperitos ei præficit.Quia .n. tales toti ab aliorum arbitrio pendent,nec per se ipsi quicquā gerūt, nascūtur factiones, diuiditur popu-

Beda.
a *Herod. lib.1.*
b *Alex.ab Alex. lib. 7.c.11.*

populus, diuiditur Senatus, diuidũtur regni Proceres, oriuntur demum bella: (*Cominaus lib.3.*) fit, quod dici solet, vt rege ceruo leones vincantur. (*AEmyl. lib.2.*)

Non decet certè Iudicem esse illiteratum. 1. quia in iudicio & omnibus contractibus est Iudici considerandum, quid iustum, aut iniustum sit, nec non ad iuris & legum normas respiciendum, quod fieri nequit, si Iudex iuris & legum ignarus extiterit. (Plato in Pol.) 2. nihil turpius Reip. aut Magistratui, quàm ea, quæ iudicio sunt determinanda, ab alijs discere, & aliunde rectè iudicandi formulas emendicare. (*Plato 1. de leg. Iustin. Const. 82.*) 3. *non facile errorũ vitio sordescit, quem doctrina purgauit.* (Cassiod. lib.8. var.) 4. Persæ laudantur, quòd ad iudicandum delegerunt vsu rerum spectatos, integros, & tales, qui aliorum consilijs parum egerẽt. (*Amm. Marcell. lib.23.*) Licet Iudicibus adsint assessores, legum placita explicantes, tamẽ laudabilius est, per se, quàm per alios Remp. gerere, & iudicare. Nec est exigua prudentia doctos & peritos legum interrogare, interrogatos sequi, & quæ adferuntur dijudicare, vtrum rectè, an secus sese habeant. Adhæc, vt oratio Magistratus non verbis modò sit compta, & elegans; sed etiam sententijs prudens & grauis, necessum est, vt mentem habeat imbutam bonis artibus ac disciplinis: & facit eruditio, vt non solùm amentur & honorentur, verùm etiam metuantur Magistratus: quia *nihil est acutius calamo rerum perito*: (Lampr. in Alex.) quemadmodum contra, nihil turpius est quàm ab aliorum iudicio pendere, & quid dicendum, ac statuendum sit petere. (*Iustin. Const. 82.*)

Rectè

Rectè ait Ouid. 2. de Ponto:

Artibus ingenuis quæsita est gloria multis.

Durch die schreibfeder seind vil X genteu worden.

Hinc & pennas gestant milites in vertice capitis, tanquam trophæum à litteratis positum. Nec malè conqueritur Eruditio:

Negligor à multis, curant mea semina pauci,
Quæ tolle, & nullum viuet in orbe decus.

Rectissimè ergo *Robertus Rex Siciliæ* ait: Sunt iudicia, & studia, & voluntates variæ: at ego iuro, dulciores & multo chariores esse mihi litteras, quàm regnum; & si alterutro carendum sit, æquanimius me diademate, quàm litteris cariturum. *Petrarch. lib. 1. rerum mem.* Sic & Cicero ait: *Cedant arma togæ, concedat laurea* (ars imperatoria) *lingua* (eloquentiæ.)

Quanto ardore discendi flagrârit *Carolus Magnus* dixi signo 41. & non absurdè canit nescio quis:

Res valet, ars præstat; si res perit, ars mihi restat:
Ars manet, ars durat; fortuna recedere curat:
Plus probo thesaurum docti, quàm diuitis aurum.

Rectè etiam dixit Plato: Tum demùm fore beatas Resp. si aut docti ac sapiêtes homines eas regere cœpissent; aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent. (5. *de Rep.*) Socrates apud Xenoph. ait: *Generosum & omni fauore dignum ingenium esse, cui sint cordi disciplinæ Politicæ.* Et Franciscus I. Rex Galliæ dicebat, cum Alphonso Aragoniæ Rege: *Rex indoctus est asinus coronatus.*

Vide Cic. epist. 1. ad Q. Frat. de Prouincia admin.

Docti

Docti merentur subsellia Senatorum, atque adeò amplissima fastigia ciuitatum. Beatissima enim est illa ciuitas, cuius nauis philosophantium chartis dirigitur, & gubernatur, hoc est, cuius administratio est penes illos, qui virtutibus mentis instructi, conantur non tam scire verum, quàm bonum agere, & ad Reip. vsum accommodare: & contra, sicut sole sublato tenebræ, ita honestis studijs extinctis, Rerump. sequuntur ruinæ.

1. *Solon* Atheniensis (vt plura subnectam Exempla) tanta doctrinæ cupiditate exarsit, vt in carmine quodam gloriaretur, quotidie addiscentem se aliquid, senem fieri. Cùm langueret, (80. annos natus,) & assidentes amici aliquid inter se dissererent, ille caput sustulit, & ad audiendum flexit, interrogatus, cur id faceret, nobilem illam vocem edidit: *Vt cùm istud sciero, doctior moriar.* Muretus *Orat.* 1. hæc nitidius refert & elegantius: Solonem, ait, accepimus, cùm in lectulo, morti proximus, decumberet, inaudissetque assidentes amicos de re quapiam summissè, ne ipsi molestiam parerent, disputantes, erecto, vt potuit, iam semimortuo capite, rogasse eos, vt aliquanto loquerentur elatius, sibi, si etiam moriens aliquid discere potuisset, discessum è vita iucundiorem fore. O discendi cupiditas, quid non efficis, vbi semel generosa ingenia occupasti? Tenebatur homo sapientissimus grauissima vi morbi defixus in lecto, vicinitate iam mortis ab omnibus penè corporis partibus abscesserat, egregius ille animus, mox liber ac solutus futurus, è corporis vinculis exsilire cupiebat, cùm quidquid supererat virium

eò

eò contulit, vt deficiente lingua vocibusque interruptis ac morientibus, suum doctrinæ cognitionisque desiderium indicaret. Quid hunc verisimile est firmum ac valentem fecisse, qui ne mori quidem, nisi discendo voluerit?

2. *Dionysius iunior*, expulsus Regno, & rogatus quid sibi Philosophiæ studium profuisset? *Vt hāc*, inquit, *fortunæ mutationem æquo animo feram:* Corinthi enim Scholam aperuit. *Plut.*

3. *Philippus* Alexandrum filium sæpius hortabatur, vt auscultaret Aristoteli, cui traditus erat instituendus, daretque operam Philosophiæ: *Ne*, inquit, *multa committas, quæ me fecisse nunc pœnitet.* Perspexit neminem Philosophiæ expertē regno idoneum esse, nec puduit fateri se multa per errorem fecisse perperā, quòd à teneris vnguiculis Philosophiæ præceptis non fuisset imbutus. Nam qui experimentis discunt administrare regnū, licet ingenio felicissimo nati sint, tamē & serò, & magno Reip. malo tandē euadūt boni Reges: at qui honestis studijs & Philosophiæ præceptis præmunitus accedit, si adsit mens integra, vix poterit ab honesto deflectere. *Plut.*

4. *Alexander* cùm esset Corinthi, adijt Diogenem pro dolio sedentem, cumque eo multa collocutus est, à quo digressus, indignantibus amicis, quòd Rex illi tantum habuisset honoris, qui tanto Principi nec assurgere dignaretur: *Imò*, inquit, *ni Alexander essem, Diogenes esse vellem:* adeò demiratus est animum illum omnibus humanis rebus superiorem, vt nihil regno similius esse iudicaret. Philosophia enim præstat, vt homo nullius egeat, & nulli seruiat. *Laërt. lib. 6.* Eundem & incubuisse, & indormisse

sæpe

sæpe Homeri libris tradunt, quem Poëtam ita coluit, vt cùm in Dariana præda scrinium gemmis & auro cultissimum esset repertum, alijque aliò destinarent: *imò*, inquit, *Homeri carminibus reseruetur*, quasi pulcherrimum opus pulcherrimo conditorio dignum esset.

5. *M. Aurelius Imp.* cognomento Philosophi gloriosus, Philosophos in magno pretio habuit, nõnullis sexcentos in annum aureos dedit, inquit Tatianus, inter eos omnes tenebat principem locum Apollonius Chalcedonius; quem discendi caussa domi conuenire solebat, teste Iul. Cap. qui addit tantum eum honoris magistris suis detulisse, vt imagines eorum aureas in Lario haberet, & sepulchra eorum aditu, hostijs, & floribus semper honoraret. Olim certè tanta fuit Philosophorum in aulis Principum authoritas, vt illos filij patrum loco haberent, patres magistrorum instar venerarentur.

6. *Epaminondæ* tantum litterarum studium, Philosophiæ doctrina tanta fuit, vt mirabile videretur, ait Iustinus *lib.5.* Vnde tam insignis militiæ scientia homini inter litteras nato: imò Diod. Sic. lib.15. vult hanc sciẽtiam caussam fuisse rerum ab eo præclarissimè gestarum. Philosophatus est ἄνευ μαλακίας; vt Thucyd. loquitur, sine mollitie aut desidia.

Vide de Nister. 7. *Philopœmen* eorum duntaxat Philosophorum præcepta & monita legebat, è quibus progressum se ad virtutem sperabat facturum. *Plut.* Habebat & hoc in ore: *Doctrinam debere ad facta tendere*; non otij aut inutilis loquacitatis caussa vsurpari.

8. *M. Cato Vticensis* ita studijs Græcorum se dedidit;

didit, vt & in Senatu, obiecta leuiter toga, libros legeret.

9. *Tiberius Cæsar* affectabat rara & obscura, & quæ pauci scirent scire gloriabatur; itaque assiduè in cohorte eius Græculi, quos & præmijs honorabat, & quæstionibus exercebat.

10. *Carolum V.* magnitudo statim rerum & Imperij tenerum adhuc à studijs abduxit, etsi amorem illorum & reuerentiam non excussit. Cùm Oratorem aliquem Genuæ audisset Latinè dicentem, nec plenè satis cepisset, tristi & ingenuo ore, Paulus Iouius scribit, (is arbiter coram & testis erat) eum confessum, dare se nunc puerilis iniuriæ pœnas, & præsagum Hadrianum præceptorem fuisse, qui hanc pœnitentiam ei prædixisset. *Vide signum* 59.

SIGNVM LIII.

DOCTOS HONORARE, EORVM *consortium amare, eorundemq́; consilio in populo regendo vti.* *Doctos honorare.*

1. LEges *ciuiles* viros doctos & litterarum studiosos priuilegijs & immunitatibus singularibus ornant: iubet, vt Grammatici, Rhetores, Medici, qui in patria sua, vel Romæ has artes exercent, & intra numerum sunt Professorum, à tutela excusentur. *lib.* 27. *Digest. tit.* 1. *de excusat.* Additur alibi ratio, quòd hi salutis hominum, illi verò studiorum curam agũt. (*Digest. lib.* 50. *tit.* 13. *de extraord. cog.*) Volunt vt Medici, Grammatici, Professores litterarum; & Doctores Legum, vnà cum vxoribus, & filijs, rebusque omni-

bus, à cunctis muneribus, vel publicis, vel ciuilibus, immunes sint, vt nec hospites recipere, nec ad iudicium deduci, &c. nec iniuriam pati debeant. (*Imp. Constantinus lib.* 10. *Codicis, tit.* 52. *de Profess. & Medicis.*)

Vide de liberalit. de Artibus & de Ciuibus.

2. *Ant. Maiorag. Orat. de Gramm. artis praestantia* ait: *Iulius Caesar*, cùm iam in Rep. Princeps vnicus atque Dictator esset, Grammaticos omnes, qui eo tempore Romae profitebantur, ciuitate donauit: cuius liberalitatem imitati *Seuerus* & *Antoninus*, omnes, qui hanc artem docerent, à publicis muneribus immunes ac liberos esse voluerunt. Sed longè maiorem Grammaticis honorem & vtilitatem *Antoninus* ille *Pius*, Principum omnium dignissimus, exhibuit; qui omnes, vbicumque docerent, ab omnibus tributis atque exactionibus prorsus immunes esse Constitutione sua pulcherrimâ atque sanctissima stabiliuit. Age verò, quantus demum honor ille existimandus est, quo nostrum ordinem diuinus Imp. Constantinus affecit? qui non solùm res nostras atque fortunas immunes ac liberas, sed etiam nos à priuatis, quasi castos Musarum sacerdotes, maximè ijs, qui nos læderent, proposita pœna, prorsus inuiolatos esse voluit: iussit enim eos arbitrio Iudicis puniri, à quibus nostri ordinis homines aliquo modo vexati fuissent.

Baron. Anno Christi 330.

3. *Constitutio Constantini* ad Volusianum edita, (l. 1. de Med. & Prof. Cod. Theod.) est hæc: Medicos, Grammaticos, & Professores alios litterarum, immunes esse cum rebus, quas in ciuitatibus suis possident, præcipimus, & honoribus fungi:

Vide de Scholis.

fungi: in ius vocari eos, vel pati iniuriam, prohibemus: ita vt si quis eos vexauerit, centum millia nummorum ærario inferat, & cætera. Alias eadem rescripsit ad Populum. *l.* 3. C. *Theod.*

Priuilegia, quibus Professores artium muniuit Constantinus.

4. *Leges* flagitant, vt Professorum & Medicorum domus, vbicunque positæ fuerint, militem seu Iudicem hospitandum suscipere non cogantur. Et hæc etiam in coniugibus & filijs volunt. (*libro decimo Cod. titulo vigesimo tertio de Prof. & Med.*)

5. Studiosis, & maximè sacrarum legum Professoribus hunc haberi honorem *Fridericus Imp.* in Constit. noua postulat, vt ijs in locis, in quibus litterarum exercentur studia, securè habitent, quòd dignum sit, vt cùm omnes bona facientes laudem & protectionem mereantur, digni iudicentur illi speciali dilectione, & ab omni iniuria defendantur, quorum scientia totus mundus illuminatur, & vita subiectorum informatur ad obediendum & Deo & Magistratui.

Præmia Philosophorum. Laërt. lib. 7.

6. *Athenienses* de *Zenone Cittiaco* tale fecerunt decretum: Quoniam *Zeno* &c. complures annos in ciuitate philosophicè versatus est, atque in omnibus vir bonus esse perstitit, ac iuuenes, qui ad illum disciplinæ caussa conuenerunt, ad virtutem & frugalitatem exhortando, ad ea, quæ sunt optima, conuertit, vitam suam verbis ac doctrinæ suæ consentaneum exemplar omnibus proponens, bona fortuna visum est plebi laudare Zenonem Mnasæi filium, Cittiæum, & aurea corona ritè ac le-

 gitimè

gitimè ornare, propter singularem eius virtutem & temperantiam. Præterea construxêre illi publicè sepulturam. Coronæ faciendæ exædificandique tumuli plebs quinque viros ex Atheniensibus elegit, qui curam haberent. Decretumque hoc scriba plebis inscripsit columnis duabus, vt omnes intelligerent Atheniensium plebem viros bonos & viuos & defunctos honorare.

7. *Platoni* Philosopho in Siciliam venienti *Dionysius* Tyrannus vittatam nauem misit obuiam, & egredientem in littore quadrigis albis excepit: quinimò eum in currum imposuit, & ipse auriga egit, eidemque pergrandem dono obtulit pecuniam. *Plut. in vita Dionysij, Plin. lib. 7. c. 30. Sab. lib. 3. Enn. 4.*

8. Pittaco vni ex 7. Sapientibus Græciæ Mitylenæi multa millia iugerum agri obtulerunt, ex quibus centum duntaxat accepit, dicens: *Nolite mihi dare quod multi inuideant, plures etiam concupiscant: parua munera diutina, locupletia non propria esse consueuerunt.* AEmil. Prob. in Thrasib.

9. *Alexander Macedo* duxit secum non vnum, aut paucos quosdam, sed quasi cohortes doctiss. hominum, quos semper pro dignitate & summa liberalitate ornauit. Cùm dispensatori, seu quæstori mandâsset, vt Anaxarcho Philosopho daret quantum poposcisset, (petijsset autem centum talenta,) veritus dispensator tãtam summam dare, nisi id ante Regi significâsset, respondit Alexãder: *Anaxarchum rectè facere: nosse eum se habere amicum qui hanc summam & longè etiam maiorem dare & posset, & vellet.* Plut.

10. *Sigismundus Imp.* aliquando reprehensus, quòd

quòd homines doctos, sed humiles ortu foueret: *Ego*, inquit, *illos obseruo, quos natura alijs excellere voluit.* *Vide signum 52.*

11. *Philippus Macedo* Platonem & Theophrastum donis affecit, & sibi gratulatus est de filio, Aristotelis tempore nato. *AElian. lib.4.*

12. *Carolus Magnus* artium liberalium Doctores præ cæteris veneratus est. *Auentin. lib. 4. Annal. Boiorum.*

13. *AEgyptij* summopere coluerunt Mathematicos, maximè propter contentiones certas inter vicinos de agrorum finibus propter Nili inundationem. (*Diod. lib.1. c 6.*)

14. *Constantinus Leonis Philosophi filius, Henricus Imp.* & *Carolus Magnus*, & ipsi Mathematici insignes fuerunt, & Mathematicos plurimum amârunt; plurima his ipsis concesserunt priuilegia. *Auent. lib.4. & 5. Annal. & Cedrenus.*

15. *Iulius Cæsar* ipse se declamando exercuit, & præmia declamatoribus constituit. *Plut. Suet. in Cæsare.* *2. Oratorū.*

16. *Vespasianus* primus è fisco Latinis & Græcis Oratoribus stipendia constituit. *Suet.*

17. *M. Antoninus Pius* Rhetoribus prouincias decreuit. (*Iul. Capitol.*) Hos circum se habuit semper, & prope Solium collocauit. (*Andron. Comnenus, vt Nicet. lib.2.*) *Vide signū 2. par. post.*

18. *Artaxerxes Rex Persarum Hippocratem* Medicum voluit vocari, ita vt quantum peteret auri illi numeraretur. *Plin. lib.7. c.37.* *3. Medicorum.*

19. *Erasistratus*, Aristotelis ex filia nepos, à *Ptolemæo* aureis nummis quindecies millies est donatus, propter vnicam curationem. *Lud. Viues de laudib. Philosoph.*

20. *Cauterius* Medicus à *Ludouico XI. Galliæ Rege* singulis mensibus accepit decem millia aureorum. *Comminaus.*

4. Iurecons. 21. Iureconsulti in authoritate magna fuerunt, apud *Alexandrum Seuerum Imp.* adhibiti ad omnia negotia. *Pontan. lib. 1. de Magnanimitate.*

22. *Carolus* IV. *Imp. Bartholum de Saxo ferrato* vnà cum familia & successoribus immunitatibus singularibus donauit. *Auentinus libro quarto Annal.*

Quibus honoribus & præmijs Reges, Imperatores, & Principes affecerint Theologos, docebimus in loco *de pietate erga Sacerdotes.* Neque immeritò docti à Magistratu honorantur, & quidem maximè *Theologi*, cùm Religio fundamentum ac propugnaculum sit Reip. (*Plato 4. de Rep.*) & *Iureconsultorum* ædes sint oracula ciuitatum, ac sine his habitari feliciter ciuitas non possit. (*Arist.* 3. *Pol. cap.* 8. *Cic.* 3. *de Orat.*) Honorare *Medicos* sacræ literæ etiam *propter necessitatem* iubent. (*Syr.* 38.) Nec ante malorum finis in Rep. erit, quàm *Philosophi* summam rerum in ea obtinuerint: (*Plato 6. de Rep.*) & Philosophia hoc efficit, vt qui verè illi dant operam, sua sponte illud agant, quod cæteri legum metu faciunt. (*Plut. de amore Virtutum.*) Adhæc elegans & erudita oratio salutis quædam arx est inexpugnabilis, & coniuncta cum sapientia idem præstat, quod exercitus contra hostes: (*Arist. in Rhet. ad Alex.*) & æquè turpe est lingua vti non posse, & habere manus, defendere verò se non au-

Eloq. vtil. & necess.

dere.

dere. (*Arist. 1. Rhet. cap. 1.*) Verum denique est, quod dicitur: Bis vel semper pueros eos esse, qui quid, antequam sunt nati, acciderit, ignorant: (*Cic. de Orat. perfect.*) & de Græcis dicitur, pueros illos esse quòd antiquitatis memoriam non habeant: (*Plato in Timæo.*) & exemplis est opus, vt, quod fuit vtile, obseruetur; quod exitu fœdum extitit, vitetur. (*Liu. lib. 1. dec. 1.*) *Histor. vid.*

1. Memorabile est, quod nobis referunt de Sinensibus illius oræ Apostoli, Patres Soc. Iesu epistolis, Ann. 1599. ab ijs editis, & Latinè ex Italico redditis à R. P. Franc. Orano. Non existimo, inquit author, vlla in historia contineri, gentem adeò studiosam & litterarum amantem. Cuius hæc præcipua ratio, quòd Rex (à quo vt membra à capite dependent omnes) officia & publica munera Prouinciarum iuxta cuiusque eruditionem, & quem in litteris assecutus est gradum distribuit. Quare omnes nullo discrimine vel delectu studium in litteris ponunt, vt dignitatis & honoris gradus, ab vitiosa hac & deprauata natura adeò expetitos, consequantur. Vnum dicam, quibusdam fortè incredibile, quod tamen hisce oculis vidi, hoc in Regno tot Athenas inueniri, quot sunt Sinæ totius ciuitates & castella, cùm in horum vnoquoque Generale studium (Vniuersitatem vocamus) habeatur, in quo docentur & examinantur territorij eius incolæ, nulla scholarum aut iuuentutis huius aut illius permistione, quod fit tam incorrupto iudicio, ac Præsidum Gymnasiorum & examinatorum integritate, vt primùm de scriptione iudicium fiat, & præmia ac gradus pro merito conferantur, post scriptoris & auctoris nomen

ſigillo auulſo reſeratur, tam paruis impendijs ac ſtudiorum ſumptibus, vt loco pecuniariæ contributionis Gymnaſio faciendæ, regijs impenſis, pro merito ſtudentium & gradu præmia deferantur.

2. *Theodoſius Imp.* interrogatus, quid Princeps agere deberet, vt bonus eſſet, reſpondit, cum doctis in itinere ſermonem habere, in menſa eos diſceptantes audire, cùm quieti ſe dat, cum illis legendo manere, & ab ijs conſilium petere.

3 *M. Aurelius Imp.* remotis paraſitis, (vt in rebus ſerijs tempus cõſumeret,) ſuperbis, inuidis, iracundis, auaris, cupidis, libidini deditis, voracibus, blaſphemis, inertibus, infamibus, (vt liberè alios poſſet reprehendere,) ſtultis, contentioſis, doctorum cõſortio vſus eſt. Id. m fecit Crœſus Rex Lydorum: quia ſuperbi nec ſuaues ſunt in præcipiendo, nec patientes in iuſſis exequendis; inuidi aſſiduas diſſenſiones fouent; iracundi magnum ſubditis ob iræ impetum adferunt detrimentum; auari Principem faciunt exoſum, cùm ipſi ſemper reſpiciant ad munera; libidini dediti Principi facile infamiam irrogant; gulæ vacantes ad conſilia recta danda ſunt inepti; blaſphemi in Deum, etiam Principi occultè detrahunt.

Vide ſignum 52.
4. *Georgius Fiſcellus* Legum Doctor, à Sigiſmũdo Cæſare Equeſtris militiæ inſignia accepit. Exin cùm Baſilienſem Synodum adiſſet, conſultante de rebus arduis Sigiſmundo, dubius erat, Legumne Doctoribus, in vnum locum coniunctis, (& ſeorſum conſiſtentibus;) an Equitibus, item in alium ſeparatis, ſeſe coniungeret. Cumq; tandem ad Equites inclinaret: *Stultè agis*, inquit Sigiſm.

gism, *qui litteris militiam præfers: nam ego milites mille vna die fecerim; Doctorē vnum mille annis non fecerim.* AEn. Syl. lib. 4. Comm. in res gestas Alphons.

5. Ad *Posidonium* Philosophum audiendum, licet ægrotum, & in lectulo iacentem diuertit *Pōpeius Magnus* tum Orientis spolijs & victorijs superbus, intraturusque, fores de more percuti à lictore vetuit, & fasces lictorias ianuæ submisit. (*Cic. 2. Tusc. Plin. lib. 7. c. 30.*) *Pompeius*, inquam, ad tertium Triumphum de tertia Orbis parte decedens, Rhodios, propter commercium, quod ipsis cum optimarum artium studijs fuit, magnificè honorauit, omnes eorum scholas adijt, omnes Philosophiæ Doctores de suis quemque rebus differentes & benignè & attentè auscultauit, talentum vnicuique dari iussit, & Posidonium tam fortè ægrotantem inuisens, vetuit ille à lictoribus pulsari Musarum fores, cuius armis fierat legionibus Romanis Asia ferè tota patefacta; atque is, cui se Oriens, Occidensque submiserat, vnius docti ianuæ submitti iussit laureatos illos fasces, quorum nudorum vim non potentissimi Reges, non tot bellicosissimæ nationes potuerant sustinere.

6. Cùm *Aristippus* ex naufragio in Rhodiorum littus maris impetu & ventis assilientibus nudus esset eiectus, atque inibi Mathematicas formulas intuitus, gaudio gestiēs prosilijt, & bene sperare comites iussit, quoniam vestigia hominum noscitaret: inde oppidum introgressus ad Gymnasium rectà contendit, atque ibi Philosophicis disputationibus admirationem primò, dehinc amicitias Optimatum ac munera meruit, quibus

& sibi, & socijs victum, vestitum, & profectioni necessaria ministraret. Cumque digressuri quærerent, quid nuntiari domi vellet, hoc vnum iussit nuntiarent, eas opes filijs parandas, quæ naufragio non perirent. *Vitruu.6.de Archit.*

7. *Athenienses* duos Philosophos, Diogenem & Carneadem Romam legatos miserunt, licet neuter Remp. antea gessisset. Tantus ea tempestate honos doctis dabatur, vt idonei Reip. administrandæ haberentur. (*Cic.1. de Offic.*) Væ autem terræ, in qua corui luscinijs sunt honoratiores, hoc est, indocti maiore sunt in pretio, quàm docti.

SIGNVM LIV.

Ebrietatē vitare, & negare.

EBRIETATEM ET STVDIOSISsimè vitare, & in alijs non ferre.

I. QVia nouimus quot vrbes, quot amplissima regna, quot exercitus robustissimi ebrietatis exidio sint profligati. Seneca *lib.12.epist.84.* ait: Ebrietas acerrimas gentes bellicosissimasque hostibus tradidit, hæc multorum annorum pertinacia bello defensa mœnia patefecit, &c. *Syracusa* ob temulentiam in manum Marcelli ditionemque Romanorum peruenerunt. *Massageta* à Persis (Cyro Rege Persar.) protriti, vinoq; mersi capiuntur ac cæduntur. *Herod. lib. 1.* Ideo Turcis à Mahumete vini vsus est interdictus. Quid Assyriorum Regem vltimum *Sardanapalum* & vita & regno priuauit? Quid ipsam Assyriorum Monarchiam destruxit, & ad Medos transiu-

transtulit? An non perdita *Sardanapali* Regis temulentia? (*Iustin.lib.1. Fulg.lib.19.c.1.*)

Narrat sacra Regum historia (*lib.3. c. 20.*) *Benadadum Syriæ Regem* potentissimum omni exercitus robore coadunato, cum alijs 32. Regibus in belli societatem coassumptis, numeroso peditum, equitum, ac falcatorum curruum apparatu Samariam ciuitatem obsedisse, atque Israhelitarum Regi Achab vltimum exterminium denuntiasse, sed ob temulentiam ipsum ab Israhelitis esse superatum. Eadem temulentia *Holofernem* decollauit, (*Iudith* 12.& 13.) numerosissimum Assyriorum exercitum in fugam egit, & Bethulienses diuturna obsidione liberauit. *Balthasar Rex Chaldæorum* temulentus & vita & regno exuitur. (*Dan.* 5.) *Hannibal* Pœnus, nō ferro, sed vino Afros domuit. Cùm enim se viribus atque copiarum numero inferiorem illis animaduerteret, leui ac velitari prælio ex industria commisso, quàm plurimis generosissimi vini relictis à tergo dolijs, fugam simulatò capessit. Barbari statim occupatis castris potitare incipiunt, vinoq; immoderatius hausto inebriātur, vt vix superesset, qui pedibus consistere valuisset. Surrepente dein, vti assolet, profundo somno, porcorum instar humi sese quilibet prosternit: quo explorato Hannibal illicò in eos irruit, & ad vnum omnes contrucidauit. *Guido Bituricensis.* Cùm Germanorum ij populi, qui Frāci & Catti appellantur, Romani Imperij ditiones hostiliter inuasissent, & ingenté Romanis terrorē incussissent, vt iam propè Mōguntia Rheni caput, vbi castra metari fuerāt, in eorum potestate esset, certā ebrietate victoriā perdiderūt. Cogno- *Vide Theat. hist.*

uerant enim Romani, quòd præter morem Rhenensis vini delicatissima suauitate illecti, strenuè potitâssent: cùm ergo sopori se dedissent, repentino impetu immisso, extrema eos clade affecerunt, innumerosque Romanos, iam 40. annis captiuos, in libertatē asseruerunt. *Auentinus Chron. lib.* 1. Cùm *Grimoaldus Beneuentanus Dux* auito regno duos *Ariperti Longobardorum Regis* filios vi atque armis exuisset, eam iniuriam *Clodoueus Galliæ Rex* indignissimè tulit; ingentem proinde, ad restituendum pristinis sedibus regios adolescentes, exercitum in Italiam, contra Grimoaldū & Longobardos, qui eius fauebant partibus, traiecit, pugnatūm aliquandiu felicissimè à Gallis, & apertò Marte Longobardi succumbebant, ergo ad militaria stratagemata confugiendum arbitrantur: quam ob rem simulata fuga, Gallis insequentibus, castra vino plena, & omnis commeatus affluentia referta in prædam, consultò reliquerunt. Quid Galli? latentem haud subodorati dolum, & hostes reipsa fugisse persuasi, audacter ac liberè in mediam noctem potitant, & vino sat bene induti, somnum quoque accersunt. Interea Longobardi ex insidijs redeuntes, Gallos instar iumentorum prostratos iugulant, vt nec cladis nuntius quidem ex illis ad Clodoueum redijsse perhibeatur.

Cùm *Phalaris* Siciliæ Tyrannus Leontinos Siciliæ populos rebelles expugnasset, & perdomuisset, ne rebellionem vnquam redintegrare possent, callido inuento compotationibus eos ac temulentiç assuefecit. Vnde prouerbium: ἀεὶ λεόντιοι περὶ τὰς κρατῆρας: semper Leōtij iuxta crateres: sciebat enim nihil ad eneruandos atque

que effœminandos animos viriles magis esse accommodatum, atq; temulentiam. Prudenter ergo Spartani, cùm à temulentia iuuentutem abducere atque absterrere conarentur, festos ac solẽnes agitantes conuentus atque symbola, largiori mero ingurgitata produci iubebant mancipia, vernaculosque ad iuuenum consessus, vt illi spectantes ebriorum insulsos inconcinnosque mores, & ineptas furibundasque gesticulationes, ebrietatem vt rem multo fœdissimam perhorrescerent. Laudant etiam Galenus, Plato, (*2. de Leg. & in Timæo*) & Aristot. veterem Carthaginensium legem, qua dum in hostem ibant, & castrensibus rebus incumbebant, vinum haud vllus gustare sinebatur: quin omnes toto militiæ tempore aquam bibebant. Alex. ab Alexandro refert: *lib. 3. gen. dier. c. 11.* Cretenses & Lacedæmonios etiam militibus in omni militia vini potum interdixisse; & Fulgos. *lib. 2.* Pescennium Nigrum exercitui suo nequaquam vinum adferri permisisse. Baron. Tom. 7. Ann. refert Bellisarium Ducem duos ebrios, quòd in exercitu quendam in ebrietate interfecissent militem, palis infixisse, ac dixisse: *Nulla ratione fas, ebrium esse, multo minus in exercitu militi.* Ex Procopio *lib. 1. de bello Vandalico.*

II. Quia ebrietas sternit viam ad naufragium fidei. Fridericus Fornerus Theol. Doctor *lib. 1. de Temulentiæ malo, c. 10.* ait: Mihi, nec non & pluribus alijs, retulit primarius quidam Franconicę nobilitatis Eques, raræ senectutis & canitiei, cui vel eò maior fides tribuenda, quòd Lutheri doctrinam & ipsemet profiteretur, & Lutherum se sæpius ad populum concionantem inaudisse, cõtesta-

testaretur, retulit, inquam, se florente adhuc ætate iuuenem magno cuidam & Catholico Imperij Principi (quem & nomine tenus ipse indicabat, quod consultò subticendum nobis) inseruijsse, & quod dicam suismet auribus & percepisse, & oculis aspexisse. Institutũ erat à duobus alijs Protestantium Confessioni addictis Imperij Primoribus splendidissimum regali luxu cõuiuium, ad quod vicinitatis & amicitiæ caussa tertius ille Catholicus identidem vocabatur, occulti, quod clam institutum erat, ignarus planè stratagematis. Ergo inter accumbendum epulis ampla hinc inde pocula in circum è manu ad manũ trãsmissa epotabantur, quibus insidiosè callideque Catholicus ille vt plurimum petebatur, eo consilio, vt largius bibendo inebriaretur. Successit illorum fraudulenta & funesta machinatio ad sententiam, magno plurimorum infortunio, atque Ecclesiæ Catholicæ ingenti ruina. Surgitur itaque mensis remotis, statur de more, vlterius bibitur; varia interim per fucum de Religionis, quam appellabant, Reformatione, de publica pace, de Imperij salute, in medium adferuntur. Tum demum apostrophe ad Catholicum fit, demulcentur blanditiunculis aures, mellea verborum suauitate animus delinitur, aurei montes promittuntur, velit modò & ipse huic sententiæ subscribere, nouam ac reformatam Religionem capessere, atque in sua ditione propalare. Renuit ille plusculum, cunctatus, dubitat. Instant isti, vrgent, hortantur, incitant, metum excludat omnem, sua, Princeps nimirum Imperij, libertate vtatur. Lubricam tandem vinoque labefactatam superauit

uit inconſtantiam iſtorum importunitas, imò facilè perſuaſibilem temulentiam vicit, atque ita vicit, vt iuramento, ſe id actutum & confeſtim effectui daturum, interpoſito, fidem ſuam ſponderet. Edormita manè crapula, cùm promiſſi ac iuriſiurandi admonitus eſſet, ita vehementer doluit pœnituitque facti, vt in fletus & ſuſpiria miſerabili planctu erumperet. Verùm ne periurij nota ipſi aſpergi poſſet, Catholicam & Orthodoxam Religionem ſuo ſenſim loco mouit, & nouam illam abſque ſtrepitu ſubinuexit. Fertur eum Principem reliqua vita valde in Religione dubium, ancipitem, atque varium euaſiſſe, & corporis viribus, priſtinaque rerum omnium affluentia & proſperitate plurimum defeciſſe, ac non ita multo poſt calamitoſo fatis exitu ex hac vita deceſſiſſe: atque hac ratione ebrietas Imperatoriæ Aquilæ ex alarum altera vnam præclaram extraxit pennam.

III. Quia vbi vinoſi ad gubernacula Reip. ſedent, ea facile peſſum ire ſolet. Hinc vnus è num. 28. Procerũ, penes quos apud Spartanos rei ſumma erat, Leontychidas, interrogatus cur tam parcè ac ſobriè vino vterentur, reſpondit: *Vt pro nobis contra inimicos conſultare poßimus*. Bruſ. lib. 1. c. 19. Cæſar, *lib. 2. de bel. Gall.* loquens de Neruijs, ait: Nullum aditum eſſe ad eos mercatoribus, nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quòd his rebus elangueſcere animos & euerti bonũ publicum exiſtimarent. Nouerant ſcilicet peritiſſimi rerũ æſtimatores, vbi temulentiæ locus eſt, ibi facile omnia iuris, æquitatis, honeſtatiſq; repagula perfringi, ſedi-

seditionis flabello omnium tranquillitatem ac pacem, impetuoso quasi turbine, concuti, omnesque prorsus ciuium fortunas deijci, ac totam Remp. ad excidium funestissimum labefactari.

Auctor est Q. Curtius lib. 5. *Alexandrum Magnum* temulentum, suasu Thaidis, cuiusdam procacissimæ meretricis, clarissimam illam ac nobilissimam Orientis vrbem Persepolim à Persis dictam ferro ac flammis destructam solo æquasse. Cùm *Ludouicus Pius* regna inter filios diuideret, Aquitaniam Pipino nepoti suo ex Pipino fratre Prouinciam dedit; sed ebrietati ille atque comessationibus interdiu noctuq; sine interruptione vacans, cùm Prouincia vndique cædibus & rapinis infesta esset, malignis quibusque impunè grassantibus, ab indigenis capitur Pipinus, vt regno inutilis, & Carolo Caluo traditur, qui eum consilio Episcoporum Monasterio ad vitæ dies inclusit. *Cuspin. in historia Francorum.* Sic & multi alij ebrietate ab equo ad asinum defluxerunt.

Ebrietas Pipinum & regia dignitate & honore spoliat.

Antigonus Rex milites quosdam gregarios cernens armatos galea, ferreis thoracibus, ac loricis indutos, artificiosa lacertorum vi hastas & magni ponderis globos contorquere, hoc admodum delectatus est spectaculo. Duces copiarum aduocari iubet, vt strenuos illos ac laboriosos athletas pleno coram ipsis ore laudaret. Nuntiatur Antigono, Duces potationibus operam nauare: quæ res ita bilem ei mouit, vt illos præfecturis exutos, in priuatorum sortem redigeret, & egregios illos milites eorum vice honoribus illis præficeret. Ita simul & Ducum ignauiam puniuit, & militum strenuitatē honorauit. *Plut.*

Vide de Bello signū 19.

Romani Equestris Ordinis ventricosos milites, qui obesi vastiq; corporis erant, equis priuabant, quasi ventris prægrandis indicio vino & crapulę addictos, genioque deuotos, atq; ob eam caussam pro patria fortiter gerendis rebus parum idoneos: æquum enim rebantur, eos, qui nimia cibi potusque ingurgitatione se patriæ inutiles effecissent, publico etiam patriæ honore, soli virtuti debito, carere. *Fulg. lib. 2. c. 1.*

IV. Quia per ebrietatem existimatio hominis non rarò planè vilescit, opinio minuitur, authoritas prorsus labefactatur. Cùm *Philocrates* & *Aeschines*, qui legati ab Atheniensibus ad *Philippum Macedonum Regem* destinati erant, domum reuersi in Senatu publicè retulissent, Regem esse famosum vini potatorem, poculisque cum ipsis congressum egregiè depugnasse, atque publicà effusæ lætitiæ signa palàm edidisse, subiunxit Demosthenes: *Id verò non magni refert: priorem virtutem cum spongijs communem habet, leuitatem cum scurris.* (Bruson. lib. 1. c. 19.) Syr. 19. c. ait: *Vinũ & mulieres arguunt sensatos*, subaudi si vitio, modestiâ seposita, mores scurrarum induant.

Democrates ebrius habitu fœminam ementitus, in symbolo quodam lasciuè saltitauerat: edormità postero die crapulà, T. Quintium accessit, ab eoque auxilium petijt contra Messanenses, quos vt hostes persequi, funditusque delere cogitabat; cui indignabundus, ob hesternam scurrilitatem, Quintius: *Miror te, (inquit,) temulentam muliérculam à viro id audere petere, quo te leuitas temulenta indignum reddidit*, exprobrans ei, quòd apud se ineptiendo ità scurriliter omnem virtutis famam amisisset.

V. Quia ebrietas ingenuæ indoli maximam infamiæ labem aspergit. Hinc ille: *Sicut ebrietas digesta crapula oris halitum fætore quodam grauiter olente afficit; ita & famam.* Ninius Assyriorum Rex Nini & Semiramidis filius (teste Athenæo *lib.2. dipnosoph.*) ita potationibus & cupediarum illecebris addictus fuit, vt Iones Græci eum planè despicerent, & ad nihil aliud aptum ac natum, quàm ad comedendum & bibendum insigni probro dictitarent.

Plut. *in Polit. ad* Traian. affirmat, *Athenienses Cimoni* publicè vt enorme probrum obiectasse, quòd vino sæpius indulsisset. *Romani* (vt memorat Alexander ab Alex. *lib.3. Gen. dier. c.* 11.) adeò eos, qui vino se ingurgitabant, exosos habebant, vt secutis temporibus Cēsores, eos, tanquam indignos, qui honores & publica munera gererēt, Senatu mouerent, notaque ignominiæ perstringerent: indignum enim videbatur, eos, qui ingenio temulento & marcido forent, quique libidinum maculis notarentur, ad Remp. accedere, aut de publicis consultare.

Caius Marius non contemnendo labore Preturam assecutus, cùm accusaretur largitione eam obtinuisse, atque inter coniecturas adduceretur, quòd Sabacanus minister eius Cassium intra Cōcilij exedras adire visus erat, Sabacanus accersitus excusauit factum: à se conuentum Cassium, vt excantharulo, quem secum habebat, herus & ipse biberet. Marius ergò ea notatus est infamia, vt à Prætura illicò remoueretur, quòd publico in loco, vbi munus publicum ageretur, bibere non erubuisset. *M.* etiam *Antonium* ebrietas pessum dedit, omnemque honesti nominis famam at-

que celebritatem ei ademit, quòd in nuptijs Hippiæ tantum vini helluatus esset, vt postero die pro Tribunali sedens, ipsa subsellia, vomitans esculenta ac poculenta, fœdissimè deturparet.

Alexander Magnus, rerum fortiter gestarum gloria nemini secundus, temulentiæ labe turpiter se contaminauit, ingentia animi bona, ait Q. Curt. *lib.* 5. intolerabili vini cupiditate fœdauit. Hinc apud *Italos* fœdissimum est opprobrium temulentia. *Hispani* ne in testem quidem adhiberi patiuntur eum, qui vel semel ebrius extiterit. Nec *Achilles* Homericus vllum contumeliosius probrum inuenit, quo proscinderet Regem Agamemnonem, quàm vt οἰνοβαρής, hoc est, ebrius ac vino pressus appellaretur, vt Claudius Tiberius Nero, ob incredibilem vini auiditatem, contumeliosè Cadus Biberius Mero est vocatus.

VI. Quia videmus multos sumptuosa ebrietate opima patrimonia, & amplissimas opes per iugulum traijcere, ad extremā egestatem redigi, & ad restim quasi deuenire, de quibus S. Ambr. ait: (*lib. de Helia & ieiunio c.* 12.) *Vno die bibunt multorum dierum labores*, &c. & Salomon Prou. 21. *Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.* & Ecclesiastici 19. c. *Operarius ebriosus non locupletabitur.* Alex. ab Alex. testatur, *lib.6.gen.dier.c.* 14. legem olim apud Græcos extitisse, vt qui patrimonium, vacādo genio, ac potationibus indulgendo, consumpsisset, vita functus, non in maiorum suorum Monumentis supremo funeris honore efferatur; sed inglorius ijs locis, vbi ciuitatum atque oppidorū quisquiliæ congestæ iacent, recondatur.

Brutus amplissimum potitando decoxerat patrimonium, vt egestate adactus, Thermas quoq; sumptuosissimo apparatu à patre exstructas vendere cogeretur: is breui postea, præsente Crasso clarissimo Oratore, se plurimum sudare, forsitan è solaris intẽperie caloris querebatur, quod iocosè excipiens Crassus: *Quid mirum*, inquit, *te sudare? iam nunc enim Thermis tuis egrederis*: falsè obijciens, quòd omnia, etiam Thermas sudatorias, per luxum absumpsisset. *Bruson. lib.* 3. *c.* 33.

Patrimonij cribrum.

Diogenes Cynicus quondam præteriens cuiusdam vinolenti domum vendibilem prostitutam: *Sciebam*, inquit, *domum istam vino ebriam dominum euomituram, en iam ructat*. Laërt. Bruson. lib. 3. c. 19. *Callias* quidam apud Athen. ob vini cupiditatem eò paupertatis redactus fertur, vt se vestire amplius non posset, & medio frigore nudus incederet: hinc vulgo de ipso dicebatur: *Hic à vino deplumatus est*. *Phocas* Atheniensium Principis Phocionis filius, cùm præclarum patrimonium vino dilapidâsset, in tantum omnium suorum ciuium odium incurrit, vt palàm eum familiæ suæ dedecus & infamiam appellarent.

Cùm Theophili Balbi Imp. filius *Michaël* thesaurum opulentissimum, à patre per hæreditatem adeptum, epulando atq; conuiuando totum exhausisset, ab aulæ Præfecto, cui Imperium ad manus consignauerat, trucidatus est.

VII. Quia homines vino inflammati, & Bacchi thyrso percussi, multas sæpe patrant cædes, multa facinora pœnitenda. *Amnon* filius Dauid (*2. Reg.* 13.) in conuiuio temulentus ab Absalone circumuenitur, & immani parricidio enecatur. *Holofernes* (*Iudith* 13) cùm Iudith viduam ad conuiuium

plurium inuitâsset, & plus vini hausisset solito, ab ipsa virili atque heroico ausu in tentorio suo vino somnoque sepultus trucidatur. *Simon* Sacerdos (1. *Mac*, 15.) vnà cum filijs duobus à Ptolemæo lautissimis exceptus epulis, cùm largius bibisset, ex insidijs opprimitur. *Herodes*, vt S. Augustini verbis loquar, vbi nimio mero concaluit, ad vnius puellæ saltatiunculam Ioannem Baptistam Præcursorem decollari præcepit. *Matt.* 14.

Cùm *Cambyses* Rex Pers. à Prexaspe Consiliario suo corriperetur, grauiter indignissimeque tulit, & vt suam excusaret bibacitatẽ, iussit Prexaspis filium adduci, atque ad palum ligari, sic ad parentem pueri fatus: *Tum demum proba, si sim ebrius, cùm collimato hoc spiculo cor filij tui tetigero.* Exoneratam itaque sagittam in pueri præcordia contorsit, eumq; è viuis cum facinerosa crudelitate sustulit. *Vide* 3. *Esd.* 2.

Alexander, alioquin & re, & nomine Magnus, suas laudes ebrietatis velut fuligine contemerauit, & Clytum sibi charissimũ inter epulas transfodit, & amicos complures temulentus interfecit. Rectè igitur Bacchus fingitur corniger: quia temulenti fiunt quasi cornupetæ. Horat. *Tunc pauper cornua sumit.*

Hinc *Indi*, nisi sacrorum caussa, vinum non bibebant, apud quos constitutum erat, vt si qua mulier Regem temulentum occidisset, hoc donaretur munere, vt successori nuberet. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 11. *Athenienses* constituerunt œnopeas, qui in conuiuijs obseruârunt quid quisq; biberet. *Athen. lib.* 10. *c.* 7. Apud *Hispanos*, vt dixi, ebrietas tanto habetur odio, vt ne testimonij quidem dictio ei, qui huic vitio vel semel obnoxius fuit, permittatur.

Claudius Imp. cauponum tabernas, in quas ciues coëuntes potabant, demolitus est: coniurationes enim timens, omnino conueniendi simul occasionẽ quacũq; ex caussa amputauit. *Dio li.60.*

Carolus IX. & Henricus III. Galliæ Reges Edicto cauerunt, ne, qui cauponariã exercent, aliquẽ incolarum, vel potius ciuium, cuiuscunq; conditionis sit, ad se potitandi caussa recipiant, nisi extraneo, vel eo, qui ibi domicilium non habent comitatum, pęna arbitraria in transgressores legis statuta. *Vide Cod. Henr.3.* Si idem nostri VVestphalici Magistratus demandarent, non tot marcida otij mancipia in popinis delitescerent.

Carolus Magnus lege olim vetuit, ne quis aliũ ad bibendum prouocaret, ebriumque in exercitu aquam in posterum potare cõpulit, ipse temperantiæ pulcherrimum exemplum existens, cibi potusque parcissimus. *Pittacus* Mitylenensis, 7. Sapientum vnus, ebrios si peccauerint duplici pœna afficiendos esse censuit. (*Arist. 2. Pol. c. 10. Laërt. lib.1. c.5.*) 1. quia in ebriorũ primò fuit potestate non inebriari. (*Arist.3. Eth.c.5*) 2. quia ebrij quando peccant, varijs modis peccant: *in naturam*: (quia hanc infirmam, varijsque morbis obnoxiam reddunt:) *in Remp.* (quia hanc ciue bono, qui vini flamma læditur, spoliant:) *in seipsos*: (quia tollunt pretiosissimum thesaurum, ingenij aciem, quæ ebrietate & crapula hebetatur. (*Ibid.*) 3. quia sequuntur ebrietatem omnis generis incommoda: est hæc ἀκρόπολις omnium flagitiorum. (*Basil. de Ebr.*) 4. quia reddit homines ineptos ad omnes actiones honestas & vtiles. (*Plato 1. de leg.*) Hinc Mahometi lex est, vt ebrius 80. ictibus puniatur. Extat tamen rescrip-

ſcriptum Imp. Hadriani: *Per vinum aut laſciuiam lapſis capitalis pœna eſt remittenda, & militia irroganda mutatio.* (dig. lib. 19. t. 26. de re militari.) Ebrij enim cùm peccant, non propoſito, aut dolo malo peccant, ſed impetu. (*dig.* 48. *t.* 19.) Sunt, vt ſenes, bis pueri: ſunt ſimiles ignorantibus, ſenſibus interceptis dijudicare nihil poſſunt: hinc pœna illis leuis in veteribus legibus Francorum eſt inſtituta: *Si quis miles ebrius fuerit repertus, eiectus, quoad culpam agnoſcat, aquam bibere cogatur.* (B. Rhenanus lib. 2. rerum Germ.)

Vide t. 9. t. 7. dig. 48. t. de cuſtodia.

Vt ebrietatis malum in VVeſtphalia atq; adeò vniuerſa Germania abrogetur, luxus officinę ſeu cauponæ amouendæ ſunt. Det ergo Magiſtratus operam, vt cauponæ ſint quàm pauciſſimæ, cùm in illis (dæmonum domicilijs, & pecudum ſtabulis) non tam viatores & peregrini, quàm ciues & indigenæ res fortunaſque ſuas perdant. Dionyſius Syracuſanus cùm reliquos ſontes grauiſſimis plecteret ſupplicijs, furibus tamen veſtium, qui illas clam in cœnis & prandijs potui deditis auferrent, ignoſcebat, vt Syracuſani ebrietatibus, quibus erant infames, abſtinerent. (*Plut. in Apol. ad Traian.*) Claudius verò Cęſar, vt dixi, potatorum cauponas Romæ ſuſtulit. Cur igitur Chriſtianus Magiſtratus earum accuratam curã non ſuſciperet, & ſeueriſſimis legũ ſanctionibus ciues ſuos ab illarũ frequentatione deterreret? cur prandij & cœnæ tempus certis horarũ terminis nõ definiret? cur ſi vltra iſtos terminos potationes & comeſſationes producantur, in ipſos caupones & tabernarios nõ animaduerteret? Vtinã legẽ ferret Magiſtrat⁹, vt caupones ſymbo-

lum statim peractis epulis exigant, & si id neglexerint, non habeant ius exigendi. Vtinam & cauponum auaritiam seuerissimis legibus & pœnis coërceret, iisque certum pro annonæ ratione cœnæ exhibendæ stabulandique pretium præscriberet.

SIGNVM LV.

Ecclesiam tueri.

ECCLESIAM ET SAcra tueri.

QVamuis Politici Magistratus iuris nihil in Ecclesiam habeant, tamen vim, fraudes, turbas, & externa hæc mala ab ea meritò arcent, &, quod in ipsis est, pacata præstant Sacra, & quieta. Nam in S. litteris Deus per Vatem prædixit: (Esa. 49.) *Erunt Reges nutritij tui*; (Ecclesiam affatur,) *& Reginæ nutrices tuæ.* Et c. 60. *AEdificabunt filij peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi.* S. Augustinus ait: *Pertinet hoc ad Reges sæculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint habere matrem suam Ecclesiam.* Leo I. ad Imp. Leonem: *Debes, Imperator, incunctanter aduertere, Regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen; sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* Caussam expressit S. Ambrosius epist. ad Valentinianum: *Cùm enim omnes homines, qui sub ditione Romana sunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque Principibus, tum ipsi vos omnipotenti Deo, & sacræ fidei militatis.* Militiæ autem primum sacramentum est, tueri salutem, commoda, & dignitatem eius, cui militamus: ergo qua Christiani sunt, velle debent; qua

Prin-

Principes,&c.possunt Ecclesiam propugnare.

I. Lipsius, *Dialogismo aduersus Diodorum*, rectè ait: Ita proprium Principis esse curare & tueri sacra, vt plerique veterum habuerint duo hæc munera coniuncta, Sacerdotium, inquam, & Regnum. Quamobrem in omni Rep. primum fuit curatio rerum diuinarum. Nam, vt nauis ædium, aliarumque rerum carinas, aut fundamenta volumus esse & prima, & firmissima: sic debemus in Rep. hanc partem &c. Synesius Orat. de Regno: Pietas primùm substernitor fulcrum & crepido, cui firmiter insistat simulachrum hoc Regni. Decet enim quod optimum est, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.

1. Quoniam *secundùm Iudicem populi, sic & ministri eius; & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea*: (Syr.10.v.2.) decet Principem & in omni virtute populo præire, & in hac maximè, quæ princeps & caput est virtutum. Religionem ipse si non præfert, quomodo alij? I.Lipsius.

2. Præterea sublimis ille factus est, & elatus à Deo: ideo meritò veneratur & colit magnitudinis suæ authorem. Nisi facit, quid exspectat, nisi iterum deijci? Esa 23. c. ait: *Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam duceret vniuersos inclytos terræ.*

3. Religiosi etiam subditi libenter parent, & miti fractaque ceruice humanum iugum ferunt, qui semel illud diuinum. Sed fideliter etiam parent: quia pietas, & Dei metus, quasi frænum est, & coërctio in animis ab omni rebellione & insolenti motu.

4. Accedit, quòd Deus illi pio clypeus & tector

eſt. Triſmegiſtus apud Lact. lib. 2. Inſt. c. 15. *Vna cuſtodia pietas*: pium enim virũ non malus genius, non fatum ipſum deuincit. Deus enim eum liberat eripitque ex omni malo.

5. Augetur etiam hac ratione imperium. Non quia bono Principi pietatis ſuæ ille finis: (ad regna ſenim cæleſtia aſpirat:) ſed quia Deo viſum ſæpe etiam externa hæc vt præmia adijcere: ſceptra, inquam, & dignitates. Valer. *lib.* 1. *c.* 1. ait: Non dubitauerunt ſacris imperia (homines in imperijs conſtituti) ſeruire, ita ſe rerum humanarum futura regimen exiſtimantia (imperia) ſi diuinæ potentiæ bene atque conſtanter fuiſſent famulata: (tale futurum ſui regimen in humanis rebus, qualem numinibus cultum exhibuiſſent.) Meminimus, (ait Ant. Poſſeuinus, *Bibl. ſel. lib.* 1. *ſub finem*,) cùm Varſauiæ poſtrema à Magno Poloniæ Stephano Rege Comitia haberentur, hunc ipſum Regem viris Eccleſiaſticis ex Senatorio & Equeſtri ordine delectis animum addidiſſe, vt intrepidè proponerent, quænam damna Regno Poloniæ Reipublicæque illata ſunt, poſteaquam

Quanto maior vis eſt religionis veræ, (non vanæ.)

1. hæreſis fuiſſet permiſſa. Quod cùm feciſſent, Rex perrexit diuinam rem reſtituere, Collegiorum,
2. ad erudiendam nobilitatem inſtitutione; & Seminariorum, ad excipiendas nationes varias ex-
3. citatione; atq; librorum Catholicorum multa editione ac diſſeminatione; & auditione publica-
4. rum concionum, quas per decennium, ne in ipſa quidem Moſcouia, (in tentorijs ac ſummo gelu,)
5. intermiſit; & deniq; Eccleſiaſticæ poteſtatis defenſione, quam ipſe ſapientiſſimè ac acerrimè in Senatu ſæpe ſuſcipiebat: altiſſimè enim retinebat animo quod S. Auguſtinus ſcriptum reliquit: (in

Pſalm.

Psalm. 84.) *Fac iustitiam, & habebis pacem, vt osculentur se iustitia & pax: si enim non amaueris iustitiam, pacem non habebis.* Et Epist. 166. *Quando Imperatores veritatē tenent, pro ipsa veritate contra errorē iubent, quod quisquis contempserit, ipse sibi iudiciū acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deū sortem non habebit, qui hoc facere noluit, quod ei per cor Regis veritas iussit.* S. Leo ait epist. ad Pulcheriam Augustam: *Res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad diuinam confessionem pertinent, & Regia & Sacerdotalis defendat authoritas.*

6. Ecclesiā defendētes, mirā diuinitus felicitatē consequūtur tēporalē, & à Deo in periculis proteguntur, vti in Triūpho Virtutū, loco de felicitate pugnantium pro Ecclesia, & loco de præmijs defensionis fidei, sat multis Exēplis demōstraui.

1. Notæ etiam sunt victoriæ in Testamento veteri Abrahæ, Moysis, Iosuæ, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechiæ, Iosiæ, Machabæorum.

2. In nouo Testamento *Constantinus*, qui primus ex Imperatoribus Ecclesiā defendit, eo ferè modo Maxentium vicit, quo Moyses Pharaonem. Et de eo sic ait Augustinus: (*lib.5. de Ciu. Dei, c. 25.*) Constantinum Imp. non supplicantē dæmonibus, sed ipsum verū Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet: vniuersum Orbem Romanū vnus Augustus tenuit ac defendit, in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit, in Tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est, grandæuus ægritudine & senectute defunctus est, filios imperantes reliquit. Constantinus hic Magnus quæ ab Episcopis in publicis Conuentibus

editæ

editæ erant Regulæ sua consignabat & confirmabat authoritate, ne reliquarum gentium Principibus liceret, quæ ab eis decreta essent, abrogare: Cuiusuis enim Iudicis sententiæ Sacerdotũ Dei iudicium anteponendum esse censebat. (*Euseb. in vita Const. lib. 4. c. 27.*) Statuit vt Conciliorum decisiones firmæ & immutabiles existerent. (*Soz. lib.* 1. *c.* 9.) Cùm Episcopos ad Concilium Arelatense conuocasset, & videret Donatistas ad turbas ciendas admodum promptos, vt omnia absq; tumultu agerentur, voluit ipse eidem Conuentui Episcoporum interesse: non enim eiusmodi Cõcilium erat, in quo, vt in alijs, quę ad fidem pertinent, tractarentur; sed merum iudicium erat, in quo caussa Cæciliani Episcopi agebatur, ab eo non excludendus erat Imperator Catechumenus. (*Euseb in vita Const. lib.* 1. *c.* 37. 38.)

3. *Carolus V. Imp.* sæpe in magnis periculis seruatus est: inter cætera, cùm in expeditione Africana reliquas iuxta se naues mergi, sibique idem periculum instare videret, tamen diuinitus seruatus est: vnde identidem illud vsurpabat: *O malum hospitium, ô malum hospitium mare.* Eundem ferunt, cùm ad Ingolstadium castra haberet, & oppidani hostesque fœderati infinita tormenta bellica in ipsius castra exploderent, tanto numero globulis missilibus vbique volitantibus, vt Cæsaris ipsius tentorium non rarò peteretur, atque adeò à ministris moneretur, loco cederet, seque incolumem seruaret, arridentem dixisse: Cõfiderent, neminem Imperatorem tormenti ictu perijsse. *G. Zenocar.*

Vide signum 40.

4. Cùm *Alphonso Aragonum Regi* à Cosma Florentino, non mediocriter ei offenso, missi essent

Titi

Titi Liuij libri, reclamatum est à Medicis Regijs, qui aderant, ne attrectaret librum ab hoste missum, quem veneno infectum in Regis interitum putabant. Verùm Alphonsus, cùm aliquanto videretur Medicis assentire, demum Liuium manibus attrectans, hinc indeque legens & relegens quasdam historias, ad suos conuersus ait: *An ignoratis Regum animas nō priuatorum libidini subiectas esse, sed sub cura Dei securas & latas agere?* AEn. Syl. Quantum deferat Iustinianus Imp. sacris Conciliorum Canonibus, his ad Dacianum Metropol. Vizatij verbis ostendit: Illud pro lege seruandum est, quòd Concilijs definitum seruauit deuota posteritas. Nos tutores tantùm sumus vetustatis & vindices. Nec deerit Ecclesiastica vindicta, vel nostra in eos, qui aut ambitiosa superbia, aut subreptitijs postulationibus antiquitatem temerasse docebuntur. Quoniam ad Diuinitatis tendit iniuriam, qui sanctorum Patrum constituta contemnere, aut violare non metuit. Et *in Nou. Const.137. edit. Godefr. apud Oleand. verò Nouel.123.* Si ciuiles leges, quarum potestatem nobis Deus, pro sua in homines benignitate, credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientiā securitatem studemus, quantò plus studij adhibere debemus circa sacrorum Canonum & diuinarum legum custodiam, quæ super salute animarum nostrarum definitæ sunt? Qui enim sacros Canones custodiunt, Domini Dei adiutorio digni sunt: qui autem eos transgrediuntur, ipsi semetipsos iudicio tradunt obnoxios. Maiori igitur condemnationi subiacent sanctissimi Episcopi, quibus concreditum & commissum est, & Canones inquirere & conseruare, si, quod eorum præ-

Profitetur se custodem & vindicē Conc.

prętermissum fuerit, indemnatum, atq; impunitũ reliquerint, &c. Sic & Theodorus Studita ait, *epist. ad Patriarchã Constant* Neq; perfectum esse Orthodoxum, sed dimidiatum, qui fidem quidem rectam habere videatur, diuinis verò Canonibus non regatur. Et Cassiod. 8. *var.* Tyrannicæ feritatis indicium est, audire nolle constituta veterum sanctionum. (*Vide Baron. Anno Christi* 308.) Tales Ecclesiasticæ libertatis & S. Cõstitutionum contemptores horrenda sæpè nemesi diris exemplis sunt percussi. Postquam *Henricus* IV. *Orientalis Imp.* I. multas Romanæ Ecclesiæ intulisset iniurias, atque à Gregorio VII. Pont. eam ob rem anathemate percussus esset, haud ita diu post à proprio filio Imperio priuatus; &, quæ ei fuit extrema calamitatis linea, ab omnibus destitutus, extra Imperij fines exul tristissimo fato concessit. *Nouel. vol. 3. Gen. 37.* *Ludouicus* IV. cùm à sede Apostolica semel & iterum anathemati datus esset, primùm à Ioanne XXII. postea à Clemente VI. cùm in venatione esset, subita paralysi omnium membrorum correptus, equo decidens, miserrimè è vita discessit. *Ibid.*

Nauis Ecclesiæ aspergi potest, mergi non potest.

Valentinianus & Valens fratres, cum Gratiano Valentiniani filio, constituerunt, ne quid viduæ Clericis, aut Ecclesiæ possent legare. At *Valentinianus* non ita multo post hoc Edictum infeliciter admodum hac luce priuatus est, (teste Ammiano.) Cui succedens *Gratianus* in Imperio vnà cum patruo *Valente*, rursum imminutis viribus Ecclesiasticis, statuerunt, vt sacerdotes criminum rei ad Illustres Potestates duci possent. At eodem die, quo hæc edixerãt, *Valens* à Gothis victus & concrematus fuit, & *Gratianus* à Clemente

mente Maximo ad Lugdunum victus & occisus fuit. *lib.16. C. Theod. t. de Episc. & Cler.*

Immaturas & miserandas mortes aliorum describunt Genebrardus, Archiep. ad Aquas Sextias, *lib. de sacrarum elect. iure ac potestate,* Bozius *de Sign. Eccles. lib.23. sign.* 95. & Baron. *Tom.* 10. *Ann. Christi* 846. *num.* 13. *& seq. Vide etiam Theatrum hist. loco de pœnis Eccles. immunit. violātium, & earum iura imminuentium.* Qui vel Remp. administrant, vel administrantibus consulunt, Chrysostomum Iauellum legant.

SIGNVM LVI.

ECCLESIAE BONA NON INVOLARE, *nec eius iura & immunitatem violare.*

Ecclesiæ immunitatem non violare.

OFficium bonorum Magistratus est, nequaquā bona vel facultates Ecclesiæ inuolare vel vsurpare. Nā contra hoc peccantes grauiter à Deo puniti semper fuerunt. 1. *Nabuchodonosor* Assyr. Rex (*Dan.1. & 4.*) post expoliatum sacrum Templum in bestiam transformatus est. 2. *Balthasar* (*Dan.* 5. 30.) quòd sacra templi vasa profano vsu contaminâsset, hostium manibus peremptus est. 3. *Antiochus Rex* quia tentauerat exspoliare Templum, (2. *Mac.9.*) à vermibus consumptus. 4. *Heliodorus* (2. *Mac.3.*) quòd thesauros Templi diripere voluit, flagellis diuinitus cæsus est vsq; ad mortem. 5. Iosephus *lib.14. Antiq.c.8.* commemorat *M. Crassum* ob expilatū Templū Hierosolymitanū cum exercitu suo à Parthis deletū esse. 6. Et *lib.16.c.12. Herodē* Regē à Deo punitū, quòd sepul-

prętermissum fuerit, indemnatum, atq; impunitũ reliquerint, &c. Sic & Theodorus Studita ait, *epist. ad Patriarchã Constant* Neq; perfectum esse Orthodoxum, sed dimidiatum, qui fidem quidem rectam habere videatur, diuinis vero Canonibus non regatur. Et Cassiod. 8. *var.* Tyrannicæ feritatis indicium est, audire nolle constituta veterum sanctionum. (*Vide Baron. Anno Christi* 308.) Tales Ecclesiasticæ libertatis & S. Cõstitutionum contemptores horrenda sæpè nemesi diris exemplis sunt percussi. Postquam *Henricus* IV. *Orientaliũ Imp.* I. multas Romanæ Ecclesiæ intulisset iniurias, atque à Gregorio VII. Pont. eam ob rem anathemate percussus esset, haud ita diu post à proprio filio Imperio priuatus, &, quæ ei fuit extrema calamitatis linea, ab omnibus destitutus, extra Imperij fines exul tristissimo fato concessit. *Nouel. vol. 3. Gen. 37. Ludouicus* IV. cùm à sede Apostolica semel & iterum anathemati datus esset, primùm à Ioanne XXII. postea à Clemente VI. cùm in venatione esset, subita paralysi omnium membrorum correptus, equo decidens, miserrimè è vita discessit. *Ibid.*

*Nauis Ecclesiæ asperg**i** potest, mergi non potest.*

Valentinianus & Valens fratres, cum Gratiano Valentiniani filio, constituerunt, ne quid viduæ Clericis, aut Ecclesiæ possent legare. At *Valentinianus* non ita multo post hoc Edictum infeliciter admodum hac luce priuatus est, (teste Ammiano.) Cui succedens *Gratianus* in Imperio vnà cum patruo *Valente*, rursum imminutis viribus Ecclesiasticis, statuerunt, vt sacerdotes criminum rei ad Illustres Potestates duci possent. At eodem die, quo hæc edixerãt, *Valens* à Gothis victus & concrematus fuit, & *Gratianus* à Clemente

mente Maximo ad Lugdunum victus & occisus fuit. *lib.16, C. Theod. t. de Episc. & Cler.*

Immaturas & miserandas mortes aliorum describunt Genebrardus, Archiep. ad Aquas Sextias, *lib. de sacrarum elect. iure ac potestate,* Bozius *de Sign. Eccles. lib.23. sign.* 95. & Baron. *Tom.* 10. *Ann. Christi* 846. *num.* 13. *& seq. Vide etiam Theatrum hist. loco de pœnis Eccles. immunit. violātium, & earum iura imminuentium.* Qui vel Remp. administrant, vel administrantibus consulunt, Chrysostomum Iauellum legant.

SIGNVM LVI.

ECCLESIAE BONA NON INVOLARE, nec eius iura & immunitatem violare.

Ecclesiæ immunitatem non violare.

OFficium bonorum Magistratus est, nequaquā bona vel facultates Ecclesiæ inuolare vel vsurpare. Nā contra hoc peccantes grauiter à Deo puniti semper fuerunt. 1. *Nabuchodonosor* Assyr. Rex (*Dan.*1.& 4.) post expoliatum sacrum Templum in bestiam transformatus est. 2. *Balthasar* (*Dan.* 5. 30.) quòd sacra templi vasa profano vsu contaminâsset, hostium manibus peremptus est. 3. *Antiochus Rex* quia tentauerat exspoliare Templum, (2. *Mac.*9.) à vermibus consumptus. 4. *Heliodorus* (2. *Mac.*3.) quòd thesauros Templi diripere voluit, flagellis diuinitus cæsus est vsq; ad mortem. 5. Iosephus *lib.*14. *Antiq.c.*8. commemorat *M. Crassum* ob expilatū Templū Hierosolymitanū cum exercitu suo à Parthis deletū esse. 6. Et lib.16.c.12. *Herodē* Regē à Deo punitū, quòd sepul-

sepulchrum Dauidis aperuisset, sperans se in eo magnum pecuniarum thesaurum reperturum. 7. *Ananias & Saphira* (Act.5.) repentina morte sublati sunt, quod partem facultatum suarum, ante Deo consecratam, sibi clam reseruassent.

8. *Iulianus* Iuliani Apostatæ auunculus, cùm ex Antiocheno templo sacra vasa sacrilegè surripuisset, sæuissimo morbo correptus est, ita vt etiam excrementa ventris per os blasphemum eiecerit. *Hist.trip.lib.6.c.32.*

9. *Felix* Quæstor eiusdem Iuliani Imp. post spoliata templa cum sanguine animam euomuit. *Ibid.*

10. Greg.Turonicus scribit *lib.7.hist.c.35.* milites quosdam in Agennensi vrbe post spoliatam S. Vincentij Martyris Basilicam alios manibus quasi ambustis fumū emisisse; alios S. Martyri inclamasse, se à dæmone discerpi; alios sibi violentas manus iniecisse.

11. Petrus Cluniac. lib.2. mir. c.1. narrat fuisse *Comitem vrbis Matisconensis*, qui post spoliatas Ecclesias, in præsentia multorum, die festo, cùm ab equite ignoto & terribili ante fores ibidem equum paratum inscendere iussus esset; ab eodem in aëra cum eiulatu abreptus fuerit.

12. Simile narrat Paulus AEmyl. *lib.5.* de *Guilhelmo Comite Cabillonensi* 13. additque & alium *Comitem* Niuernensem immunitatis Ecclesiasticæ hostem, obtorquente se sponte in terga vultu animam exhalasse. Alia de alijs inuasoribus lege apud *Petrum Damian. epist.9. ad Nicol.Pap.& in Theatro hist. locis de Sacrilegio & de Templis.*

Augustus Cæsar Asyla à veteribus constituta abrogauit, ne proposita immunitatis spes causſam

sam facinoribus daret.(*Alex.ab Alex. lib.* 3. *c.* 20. *& Suet.ex Dione.*) *Tiberius*, cùm templa Græcorum pessimis seruitiorum complerentur, eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectique capitalium criminum receptarentur, neque vllum satis validum imperium esset coërcendis seditionibus populi, Asyla Græcorum lustrauit, & repurgauit.(*Tac.lib.*3.)Impp. *Arcadius & Honorius* legem sanxerunt, vt Iudæi, qui reatu aliquo, vel debitis fatigati, simulant se velle Christianæ religioni coniungi, arceantur, nec ante suscipiantur, quàm debita vniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. (*lib.*1. *Cod.t.de his, qui ad Eccl. confug.*) Quin & ipse Deus ab altari suo auellere eum iubet, qui data opera, & ex insidijs proximum suum occiderit. (*Exod.* 21.) Nec Asyla conceduntur latronibus, homicidis, virginum raptoribus, sacrilegis, reis diuinæ & humanæ Maiestatis:(*Iustin.in Nou.*17.*c.*7.*& Nou.* 117.) quandoquidem legis indigni auxilio iudicandi, in legem qui peccant.

Vt verò de abusu Asylorum rectè hæc dicuntur, ita verum eorundem vsum minimè tollunt. Fuerunt hæc priuilegia concessa ob religionem, veterum statuta, merita & virtutes præclaras maiorum. 1. Romæ constitutum fuit Asylum, (*Dion.Hal.lib.*2.) 2. & Athenis ara misericordiæ, βωμὸς ἐλέȣ (*Plut. in vita Thesei.*) 3. ipse *Deus* filijs Israël ordinauit ciuitates refugij. (*Num.*35. *Deut.*19. *& Iof.*20.)

4. In Iure Ciuili sancitum est, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere, & si quis contra hanc legem venire tentauerit, sciat se Maiestatis crimine tenendum esse. (*lib.* 1. *Cod.*

 *t.*12.

t. 12. de his, qui ad Eccles. confug. & ibid. Imp. Leo: Præsenti lege, inquit, decernimus, per omnia loca valitura, nullos penitus, cuiuscunq; conditionis sint, de sacrosanctis Ecclesijs Orthodoxæ fidei expelli, aut trahi, aut pertrahi cõfugas: hi, qui hoc volunt aut facere, aut nuda saltẽ cogitatione atq; tractatu ausi fuerint tẽtare, capitali & vltimi supplicij animaduersione plectendi sunt.

5. *Theodosius Senior Imp.* cùm illibatè conseruatum voluerit ius Ecclesiarum, ne id fieret damno alterius cauit, quamobrem de his, qui confugiũt ad eas ista sanciuit: Publicos debitores, si confugiendũ ad Ecclesias crediderint, aut illicò extrahi de latebris oportebit, aut pro his ipsos, qui eos occultare probantur, Episcopos exigi. Huius legis vigore compulsus aliquando S. Augustinus persoluere quod debebat, qui confugerat ad Ecclesiam: pro eius debiti dissolutione de collecta facienda in populo litteras dedit *epist. 215. Baron. Ann. Christi 342.*

l. 1. de his, qui conf. ad Eccl. C. Theod.

6. Anno Christi 407. *Honorius Imp.* aduersus eos, qui abstrahunt fugiẽtes ad Ecclesiam, vt Maiestatis criminis rei haberẽtur, ad Iouinum Præfectum Prætorio rescripsit, vt ex S. Gregorij Papæ epist. ad Ioan. Defensorem data apparet. Hinc anno sequẽte, cùm Stilicho, sibi timens, licet perduellis Imperij, & proditor imperatorij, ac perditor Orbis, in Ecclesia sibi cõfugium parauisset, nullus tamen eum inde vi abstrahere ausus est.

Crimẽ Maiestati, infringere iura Ecclesiæ.

7. Anno Christi 431. *Theodosius Iunior Imp.* ad Antiochum Præfectum Prætorij sanctionem dedit, de Ecclesiastica immunitate solicitius cõseruanda, & latioribus terminis dilatanda, ne scilicet putarentur, qui ad eam confugiunt, minus tu-

ti esse,

ti esse, nisi altare tenuerint: in eadem sanctione vult, ne quis armatus confugiat in templum.

8. Anno Christi 466. etiam Imp. Leo, vt dixi, de immunitate confugiẽtium ad Ecclesiam amplissimam & egregiam edidit sanctionem.

9. Quàm strenuè nostri (etiam ciues) Monasterienses pro immunitate Ecclesiastica olim militarint, docet Catalogus Episcoporum Monasteriensium manuscriptus, vbi agit de 41. Episcopo *Ottone ab Hoya*, & refert Anno 1417. admirandum cuiusdam ciuis facinus, eiusdemq; exitum horrendum. Item vbi pertractat de Episcopo 42. *Hẽrico de Mörsa*, & enarrat Anno 1425. homicidium cuiusdam sacerdotis. Egerunt nonnulli mecum vt suo tempore Annales describam VVestphaliç. Hunc laborem si humeris meis imponi passus fuero, poterunt hæc fusè referri.

SIGNVM LVII.

ECCLESIASTICIS PERSONIS ET & rebus sine consensu summi Pontificis nullum imponere vectigal.

ETiam Reges gentium tantum detulerunt suis Sacerdotibus, vt eos absq; tributo liberos agere voluerint.

1. *Druidæ* in Gallia tributa non pendebant, militiæ vacationem, omniumque onerum immunitatem habebant. (*Iul. Cæs. lib. 6. de bel. Gall.*) *Vide Aristot. lib. 2. Oecon.* 2. Apud *AEgyptios*, Sacerdotes erant ab omni tributo immunes, imò & ex tributis exactis ab alijs tertia pars illis dabatur ad cultum diuinum, & eorum alimen-

ta,altera Principi,tertia militibus.(*Diod.Sic.lib. 1. Bibl.c.5.*)*Gen.47.v.26.*terra sacerdotalis dicitur libera à tributo. Patriarcha enim Ioseph sub Rege Pharaone exemit Sacerdotes AEgyptiorum à tributo Pharaonis. Apud Romanos tãtum abfuit, vt persoluerent tributa, vt potius sumptus acciperent ex ærario. (*Dion. Hal.lib.2.*)

3. *Artaxerxes Rex Persarum* mandat subditis,ne vectigal,tributum,& annonas imponant Israëliticis Sacerdotibus,Leuitis,Cantoribus,&c.1. *Esdra 7. v.23.*

4. Cùm Deus iussit numerari populum, & capitationem pro singulis dari, in vsum Tabernaculi, Leuitæ non fuerunt numerati ea ratione vt capitationem soluerent, sed alia, vt ministeria Tabernaculi, iuxta domos & familias suas exequerentur circa cultum Dei. *Exod.30.v.12. Num. 1. v. 2. 47.c.2.v. 33. & c.3.*

5. 2. *Machab.* 3. refertur vindicta de Heliodoro, quòd ex mandato Regis vellet aurum etiam depositum intra septa Templi accipere; multo magis exspectanda est vindicta à Deo in eos, qui non solùm deposita in Ecclesia, sed & bona Ecclesiæ tollere volunt.

6. Refert Greg. Turon. *lib.4. de gestis Francorũ c.1. Iniuriosum*, Episcopum 15.à S. Martino Turonensem,Clotharij restitisse Edicto, quo mandauerat,vt omnes Ecclesiæ tertiam partem fructuũ fisco penderet, & cùm omnes ferè Episcopi subscripsissent,eum solum denegasse, pœnis etiam grauissimas minatum, si bona Ecclesiastica attrectare pergeret, eoq; territum Regem, Edictum antiquasse,& veniam culpæ deprecatum.

7. Ius Ciuile statuit,ne prædia vsibus cælestium secre-

ſecretorum dedicata, ſordidorum munerum fæce vexentur. *Honorius & Theod. in l. placet 5. C. de ſacroſ. Eccl. Iuſtinianus II. (in Nouel. Conſt. 131. §. Adhæc)* ait: Sãcimus, ne vllarum ſacroſanctarum Eccleſiarum, & aliarum venerabilium domuum poſſeſſiones ſordida munera & extraordinarias deſcriptiones ſuſtineant. Idem ſtatuit Fridericus II. *de quo, & de toto hoc ſigno vide prolixè D. Petrum Georgij lib. 3. de Rep. c. 7.*

8. *Etheluolphus Rex Angliæ*, Epiſcoporum ſuorum aſſenſu, Eccleſias & Monaſteria in Regno ſuo exemit à publicis oneribus, vt ſcribunt *Guil. Neubrigenſis lib. 2 cap. 7. Ranulph. lib. 5. Polychron. c. 30.* Non ſunt certè ſubtrahendæ perſonæ Eccleſiaſticæ functionibus ſpiritualibus, vt relictis illis inſeruiant corporalibus, armis, perſonaliter maximè; plus enim tempore belli poſſunt prodeſſe excubiæ & vigiliæ orationum, quàm arma corporalia. Sunt enim mediatores Dei & hominum Clerici, qui poſſunt plus prodeſſe ciuitati orando, quàm pugnando. *Niſi enim Dominus cuſtodierit*, &c. Pſalm 126. Hinc dum pugnabant filij Iſrael contra Amalec, interim orabat Moyſes; dumque leuaret manus ad Deum, vincebat Iſrael. *Exod. 17. v. 11.* Neque in illa ingentiſſima neceſſitate belli, qua populus Iſraeliticus conſtringebatur in deſerto, inter inimicos armatos obambulans, vnquam Leuitæ, & addicti miniſterio & cultui diuino connumerati ſunt inter ordines militares, quamuis ſeorſim numerati ſunt, non ad bellum, ſed ad miniſterium Dei. *Num. 1. 2. 3. Deut. 20. v. 2.* in exercitu ſacerdos ante aciem ſtare iubetur, non vt pugnet, ſed vt hortetur pugnaturos fortiter agere, & ſpem in Deo, non in brachio

Ergo nemo impediat preces & ſupplicationes, quæ in S. Quadrageſima noſtra publicè fiunt.

chio carnis, aut in multitudine ponere. *Vide Nũ.* 35.v.2.7.*Ios*.21.*Ezech*.45.Ezechias pręsumitur reddidisse quę acceperat à Templo Domini,4.*Reg*.18. quia de cultu Dei & alimentis Leuitarum valde fuit solicitus. (2.*Par*.21.22.) Adhæc, cùm onerantur Clerici & Ecclesię bona personalibus & realibus oneribus, multi Ecclesiastici mores induũt militum, fiunt irregulares, & Apostatę, auxilium Dei subtrahitur, quia diuinum obsequium diminuitur: Clericorum arma sunt preces & ieiunia, in ijs suas partes seriò agant. Omnia Clericorum bona, siue Ecclesiastica, siue sæcularia, immunia sunt à tributis Principum sæcularium. Quia id nunc sunt in Ecclesia Clerici, quod erant Leuitæ in Testamento veteri, & Pontifex Summus in Ecclesia Christi non solùm paris, sed maioris etiam est authoritatis, quàm fuit Aaron in lege veteri. Cùm ergo Leuitæ in Lege veteri exempti fuerint à tributis Principum sæcularium: (quoniam *Num.* 1. & 3. Deus repetit Leuitas suos esse, eosq; ex omni populo à se delectos:) multò magis erunt Clerici in noua.

Christus soluit tributum, quia voluit, non quia debuit.

Matt.17.cùm Christus asserit Reges à filijs non exigere tributum, nec se, nec suos tributi lege teneri, perspicuè inferre voluit: soluit autem tributum, non ex debito, sed ne alios scandalizaret. Non subest amplius aliqua ratio, ait Baron. Anno Christi 33. vitandi scandali, qua pro se & Petro voluit Iesus (*Marc. & Luc.* 9.) staterem pendi. Nam tunc venerat implere legem, & necdum à Patre acceperat gentes hæreditatem suam. Præterea cùm ille Rex regum mundo innotuit, & regale instituit Sacerdotium, quænam subest ratio vitandi scandali, si tributum à suis Sacerdoti-

bus

bus non soluatur? S. Hieronymus in c. 17. Matth. *Nos*, inquit, *pro illius honore tributa nõ reddimus, & quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus:* quòd scilicet immunes essent Sacerdotes, ac omnis Ecclesiasticus Ordo à pensione tributi Christi caussa, cuius respectu Principes Christiani nullum illis de ea re negotium exhiberent. Primus Christianus Imp. *Constantinus* Ecclesiasticos à cõmunibus Reip. oneribus exemit, (*epist. ad Anulinum Proconsulem in Africa, quæ extat apud Euseb. lib.* 10. *c.* 7.) & post eum multi alij Impp. *Iustinianus* reddit exemptionis huius rationẽ, * Cur enim, inquit, non facimus discrimen inter res diuinas, & humanas? & cur non competens prærogatiua cælesti fauore conseruetur? Constantini rescriptum ad Anulinum de restituendis bonis Ecclesiarum, & aliud ejusdem ad eundem de Clericorũ immunitate, ex Eusebio descriptum habet Baron. Anno Christi 312. verba posterioris rescripti sunt: Quoniã multis argumentis constare religionẽ, in qua sumus, & in qua perfectus cultus, sacrosanctæ & cęlesti Dei potẽtię deditus, omnino cõsistit, neglectã & contemptã magna pericula attulisse, eandemq; sanctè augusteq; obseruatã, tũ maximã Romano nomini ac splẽdori prosperitatẽ, tũ eximiã omnibus hominũ rebus felicitatẽ, diuina beneficẽtia illud largiẽte, apportasse; visũ est, vt illi homines, qui debita cũ sanctimonia, & assidua Legis diuinæ obseruatione, sua ministeria huic diuinæ religioni excolẽdę impertiũt, pro laboribus suis digna præmia reportent. Quare eos, qui in prouincia tuæ fidei cõcredita in Ecclesia Catholica, cui Cęcilianus preest, huic sanctæ religioni sedulò inseruiũt

* l. Sancimus C. de sacrosf. Eccles.

Nec notent heretici Clerum exsibilãtes, & explodẽtes.

(quos Clericos nominare solent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus rerum publicarum ministerijs immunes & solutos volo, vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegã ac profanam prolapsionem, quæ in huiusmodi negotijs accidere solent, à cultu Diuinæ Maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent; qui quidem cùm sacrũ Numen summo honore & veneratione prosequantur, incredibile est, quantum Reip. adiumenti videantur allaturi.

Anno Christi 313. dedit idem Constantinus, ad confirmanda indulta à se Clericis priuilegia de eorum immunitate, aliud rescriptum his verbis: (C. *Theod. de Episc. & Cler. l.*19.) Hæreticorum factione comperimus Ecclesiæ Catholicæ Clericos ita vexari, vt nominationibus seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, cõtra indulta sibi priuilegia prægrauentur: ideoq; placet, si quem tua grauitas inuenerit ita vexatum, eidem alium subrogari, & deinceps à supradictæ religionis hominibus huiusmodi iniurias prohiberi. Voluit Constantinus Clericos à muneribus ciuilibus esse immunes, vt Deo militantes, nequaquam distinerentur negotijs secularibus. Nam susceptores erant, qui annonis & tributis ærarij recipiendis præpositi erant.

Idem Constantinus Anno Christi 319. pro Clericorum immunitate hęc ad Octauianum rescripsit: (l 2. de Episc. & Cler. C. Theod.) Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, id est, hi qui Clerici appellantur, ab omnibus omnino muneribus excusentur, ne sacrilego liuore quorundam à diuinis obsequijs auocentur.

Anno

Anno Christi 349. *Constantius & Cõstans Impp.* de immunitate Clericorum in hæc verba rescripserunt: (*l.9.de Episc.& Cler.C.Theod.*) Curialibus muneribus, atque omni inquietudine ciuiliũ factionum exortes cunctos Clericos esse oportet. *Vide Baron. Anno Christi* 349. & *Anno* 353. & 357. vbi refert Clericorum immunitatem ex rescriptis Constantij concessam.. . *Vide l.10. & 19. ibid.*

Quod S. Ambros. ait Anno Christi 387. Si tributum petit Imperator (Valentinianus) non negamus, &c. ea secundùm Christianam mansuetudinem dicit, iuxta sententiam Domini Luc. 6. *Ab eo, qui aufert vestimentum, etiam tunicam noli prohibere*, &c. In eandem sententiam Isidorus Pelusiota (*lib.1. epist.* 48.) ad Epagathum Presbyterum, detrectantem tributum soluere, ita scripsit: Descriptus est Dominus cùm vtero gestaretur, & censum Cæsari pependit, hinc videlicet velut lata lege nobis indicens, vt ei, qui imperiũ tenet, obediamus, modò nihil ad pietatem impedimenti adferat. Quæ igitur ipse Deus noster subdita per dispensationem & cõsilium paupertate docuit, candido animo imitemur, nec pauperum obtentu tributum pendere detrectemus. Hæc Isidorus secundùm Christianam mansuetudinem, cùm alioqui ex Domini sententia, (*Matt.* 17.) si non à filijs Reges tributum exigunt, quos subditos habent, multo minus ab eis, quos sibi superiores esse cognoscunt, absque nota criminis inuasæ tyrannidis: at Principes sunt sub Pastoribus oues, & lõgè impar est à Pastoribus oues lac & lanam exigere, cùm potius ista illæ teneantur Pastoribus exhibere. Hinc Pharao AEgypti seu dolorum sacerdotibus non solùm latifundia

tradidit, quæ illis voluit perpetuò cõseruata; sed & ex horreis publicis statuta ijsdem cibaria ministrauit. *Vide Baron. Anno Christi* 387.

Exegerunt à Christianis Clericis tributũ gentiles Impp. exegit & Iulianus Apostata de bonis Ecclesiarũ, earumq; ministris tributũ, eiusq; assectatus est vestigia Valens Arianus Imp. qui tributũ à Clericis & Monachis exegit. Valentinianum & Gratianum nihil huiusmodi factitasse legimus. Sub Valentiniano autem puero Iustina Ariana moderabatur Imperium, cuius arbitrio id contigisse videtur, vt Catholicorum Ecclesijs tributum indiceretur ex agris, quod persoluere S. Ambrosius non recusat, dummodò fidei Catholicæ, Catholicæque communionis Basilicis parceretur. Non ergo nisi Apostatæ, atque hæretici Impp. exegerunt de agris Ecclesiæ censum, hac ex parte Pharaone AEgypti Rege deteriores. Cùm alioqui Catholici Principes in ditandis Ecclesijs amplis reditibus munificentissimi semper extiterint, qui si aliquando necessitate ingruentium bellorum pressi, indigerent accipere ab Ecclesijs, id perquàm submisso animo à totius Christianæ religionis Antistite, Romano Pontifice, expetere consueuerunt, & ab illo paternæ charitatis affectu pro facultate præstari.

Vide de Tributis part. poster.

Anno Christi 377. *Imp. Gratianus* pro Clericorum immunitate ita rescripsit: (*l. 24. de Episc. & Cleric.* C. *Theod.*) Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, atque Exorcistas, & Lectores, Ostiarios etiam, & omnes perinde qui primi sunt, personalium munerum expertes esse præcipimus.

Anno Christi 380. Theodosius Imp. Clericis eiusmodi indulsit priuilegiũ: (*l. 26. ibid.*) Vniuersos,

sos, quos cōstiterit custodes Ecclesiarum esse, vel sanctorū locorū, ac religiosis obsequijs deseruire, nullius attentionis molestias sustinere decernimus. Quis enim eos capite censos patiatur esse deuinctos, quos necessariò intelligit supramemorato officio mancipatos? Consule Bellarm, de exēptione Clericorū, vbi vult Clericos ante Iustinianū fuisse liberos à tributis personalibus: nō ab ijs, quæ pendi solent ratione possessionū. Vide etiam Concil. Lateranense sub Alexandro III.

SIGNVM LVIII.

ECCLESIASTICIS NEGOTIIS se non immiscere.

Ecclesiastiicis negotijs se non immiscere.

OFficium bonorum Principum & Magistratus est, vt, quamuis tueri possint & debeant Ecclesiam, & res Ecclesiasticas, tamen non misceāt se negotijs Ecclesiasticis & sacris; siue ministeriū sacrum, siue iudiciū de controuersijs fidei nostræ vsurpando. Nā Propheta Aggæus ait: c. 2. v. 12. *Hæc dicit Domin⁹ exercituū: interroga sacerdotes legē.* Et Malachias c. 2. v. 7. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam*, &c. Quo mādato, teste Iosepho *a* Prophetæ declarārūt etiā Regi & Principi Pontificū & Presbyterorum in rebus sacris potius iudicio, quàm proprio nitendū. Eandē doctrinā tradidit Iudæis Christus, *b* cùm ait; *super cathedram*, &c. Hinc cùm Rex Ozias *c* ministeriū sacerdotum vsurpâsset, à Pōtifice mox monitus est in hæc verba: *Nō est tui officij, vt adoleas incensū Domino, sed sacerdotū:* ac cùm cōtumax in cœpto perstitisset, lepra à Deo percussus est; & Tēplo eiectus. Eadē de caussa & *Rex Saul*, vt se miscuit sacerdotū officio, à Deo reprobatus est, posterique eius regia dignitate spoliati. 1. *Reg.* 13. *v.* 10. Impe-

a *lib.* 5. *Antiq. cap.* 8.

b *Matt.* 22. *v.* 1.

c 2. *Par.* 26. 4. *Reg.* 15.

Imperatores certè quotquot à pietate Christiana maximè laudantur, nunquam se miscere voluerunt caussis Ecclesiasticis.

1. *Constantinus* enim in Synodo Nicæna, teste Ruffino *lib. 10. hist. Eccles. c. 2.* professus est, se ab Episcopis iudicari debere, eisque subiectum esse, non præpositum. S. Ambros. scribit, *epist. 32.* eundem in dicta Synodo liberum reliquisse iudiciũ Sacerdotibus. Euseb. *lib. 4. de vita Constant. c. 24.* refert eundem solere dicere Ecclesiæ Præsulibus: *Vos intra Ecclesiam Episcopi, ego extra Ecclesiam Episcopus sum constitutus.*

2. *Valentinianus Senior* rogatus, vt permitteret haberi Concilium de rebus fidei, teste Sozom. *lib. 6. c. 7.* respondit: *Mihi, qui vnus è numero laicorum sum, non licet me eiusmodi negotijs interponere: ideo Sacerdotes, & Episcopi, quibus hæc cura sunt, seorsum per se vbicunque ipsis liberum fuerit, conueniant.* Baron. Anno Christi 364. *ex Ruff. lib. 1. c. 2.* (idem de Valentiniano Iuniore affirmat Ambrosius *epist. 32.*) Idem Imp. Valentinianus Senior oblatam sibi à Concilio Episcoporum electionem Episcopi Mediolanensis recusauit, vt & aliâs contestatus est, sui muneris minimè esse Ecclesiasticis se immiscere negotijs. *Baron. Anno Christi* 374. Auxentio Ariano Episcopo extincto, accersitis ad se Episcopis, (*teste Theodoreto lib. 4. c. 5. & 6.*) sic eos allocutus est Imp. Est nobis, vtpote sacris & diuinis litteris institutis exploratè cognitum, qualis debeat esse is, qui fit ad Episcopatum gerendum delectus, & quòd necesse sit gregem non doctrina solùm, verùm etiam præclara viuendi ratione moderari, & se cuiusq; virtutis exemplar ei præbere, suæque disciplinæ rectam

ctam vitæ ac morum institutionem testem habere. Quare hominem ita instructũ in sede & gradu Episcopali iam collocate; vti & nos, à quibus hoc gubernatur Imperium, ei verè & ex animo capita inclinemus,& illius reprehẽsionem (nam cùm homines simus,errore labi necesse est)velut medicinam animarum cupidi amplexemur. Hac oratione ab Imp. habita, Concilium Episcoporũ contendit ab eo,vti ipse,vtpote sapientiæ & pietatis insignibus pręclarè ornatus,Episcopum eligat. At ille: Maior est, inquit, hæc prouincia, quàm quæ viribus nostris sustineri possit,proinde vos diuina repleti gratia, & illius splendore illuminati, multo melius hoc Episcopi deligendi officium transigetis. Illi igitur egressi,separatim per se de eo deliberare cœperunt.

3. *Honorius* Imp. Arcadium fratrem suum reprehendit,quòd contentionibus Episcoporum se miscuisset,& inter alia scripsit: Si quid de caussa religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportere esse iudicium:ad illos enim diuinarum rerum interpretatio; ad nos religionis spectat obsequium. *Baron. Anno Christi* 404. *Tom.*5.

4. *Theodosius Minor* scribit ad Concilium Ephesinum: Nefas est, qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est,eum Ecclesiasticis negotijs & consultationibus se miscere. *Cyrill. epist.* 14. *Tom.* 4.

5. *Marcianus* in Concilio Chalcedonensi dixit: Quid obseruari in religione debeat, sacerdotes perspicua definitione docuerunt. *Baron. Anno* 451.

6. *Basilius* Imp. in 8. Synodo vniuersali Act. 5. dixit: Ecclesiasticas caussas inuestigare Pontificũ

& Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, & soluendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas adepti sunt claues: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamentis solui egemus. Seriò monet Principes, & omnes laicos, in dignitate constitutos, vt desinant se Ecclesiasticis negotijs interponere, & non Pastores, sed oues se cogitent. 7. Etiam gentilium Principes Politici se sacrificulorum suorum negotijs miscere noluerunt. Refert Lampr. *Alex. Seuerum Imp.* tantum Auguribus Pōtificibusq; detulisse, vt liberè permitteret quæ religionis essent eos administrare, & quasdam sacrorum caussas à se finitas, ab ipsis iterari, & aliter distingui. *Tullus* autem *Hostilius*, vsurpando sibi quod ad sacerdotes pertinebat, fulmine percussus est. *Liu. lib.* 1. *Plin. lib.* 2. *c.* 53. *Val. lib. 9. c. 12. Vide & in Theatro hist. de pœnis laicorum, qui de rebus Eccl. decernere voluerunt.*

Rectè ergo S. Ambros. *epist.* 32. Si vel scripturarum seriem diuinarum, vel veterana tempora retractemus, quis est, qui abnuat in caussa fidei Episcopos solere de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare? *Epist.* 33. sic affatur Cæsarem: *Noli te grauare Imp. vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere.* Et ante Ambr. *Hosius* apud Athanas. epist. ad Solitariam vitam agentes: *Ne te misceas Imp. rebus Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ cōcredidit.* Vnde S. Athanasius exclamat: *Quando à condito æuo auditum est, iudicium Ecclesiæ ab Imperatore authoritatem suam accipere?*

Baron.

Baron. Anno Christi 458. probat exemplo Maioriani Imp. & Leonis Pont. Imperatores cùm de rebus sacris leges sanciuêre, idipsum admonitione sanctorum Prę sulum, requirentiũ eorum officiũ ex scriptis legibus statuisse, vt imperatoria coërcerentur authoritate, qui sanctiones Ecclesiasticas paruipenderent. *Vide P. Becanum, & alios de Primatu Regis Angliæ.*

SIGNVM LIX.

EDVCATIONIS ET INSTITVTIOnis liberorum accuratam habere rationem, suosq; liberos piè educare, & instituere. *Piè liberos educare.*

QVàm vtilis ac necessaria sit liberorũ pia institutio, hæ rationes probant. 1. Vt delectant & ornãt parẽtes ac sanguine iũctos, liberi probi, ita degeneres & improbi mœrore afficiũt, ac deformant parẽtes. Habuit degenerẽ Adamus Cainũ, (*Gen.4.*) Noë Chamum, (*Gen.9.*) Isaacus Esau, (*Gen.27.*) Ioëlẽ & Abiã Samuel, (1.*Reg.*10.) Absolomũ Dauid, (2.*Reg.*17.) Iuliã adulterã filiam Augustus, (*Suet.*) Bassianũ fratricidã Seuerus, (*Spartiã.*) Quòd autẽ multi degeneres fiũt liberi, quorũ parẽtes excitatis ingenijs fuerũt præditi, hoc maximè acceptũ ferendũ est negligẽtiæ, incuriæ, aut etiã indulgẽtiæ parentũ. Sunt.n. qui alijs reb⁹ districti ac distẽti, liberorũ nullã curã gerũt, deteriores hac in parte brutis animalibus: siquidem etiã vrsa, animal deforme & morosum, catulorũ suorũ mẽbra lãbendo format. *a* Nonnullis etiam amor nimius obstat, ne verè suos liberos ament: *b* vt simiæ cùm fœtum nimis osculantur & complectuntur, simul necant. *c* Exemplo est summus Sacerdos Eli *d* & Dauid, qui noluit contristare spiri- *M. Tun in quæst. Pol.* *a Plut. de amore prolis.* *b Plin. lib. 8. c. 54.* *c 2. Reg 13.* *d 1. Reg. 2.*

ſpiritum filij ſui Amnonis.(*2.Reg.*13. Maximè verò hic peccant matres. *Terent. in Heaut. Act.* 5. *Scen.*2.

2. Si inſtitutio fuerit bona liberorum, euadunt & ipſi boni, & rebus honeſtis ſe dedunt: (*Plato* 4. *de Rep.*)quemadmodum contra, hac neglecta dãnum magnum datur Reip. (*Ariſt.*8.*Pol.c.*1.)Ex inſtitutione mala praui pueri, peiores adoleſcentes, peſſimi viri euadunt. Idq; eò dolendum magis, quòd magna ſcelera, nõ ex vili & ignaua natura; ſed generoſo ingenio, educatione corrupto, proficiſcuntur. (*Plato* 6.*de Rep.*)

3. Quemadmodum agricola vitem amputat, ne vis natiua & ſuccus in palmites ſeſe extendant; ita ſuperuacanea iuuentutis viuacitas educatione & inſtitutione reſecatur. Et quemadmodum multa agreſtia ſuis naſcuntur in agris, quæ quidem ſunt mala; ſed interim ſigna felicis ſoli, ſi quis excolat; ſic etiam affectus per ſe mali indicant magnum ingenium, non malum, modò recta inſtitutio accedat. (*Plut. de educ. lib.*) Hinc Themiſtocles, diſſolutè in adoleſcentia qui vixit, dixit è ferociſſimis pullis optimos equos fieri, ſi rectè formentur & inſtituantur.

*Syr.*30.*v.*2. *Qui docet,* &c.

4. Contra, ex neglecta, aut peruerſa inſtitutione, mala & damna priuata oriuntur multa. Nam vt *equus indomitus euadit durus*: ita *filius remiſſus euadet præceps.* Syr. 30. v. 8. Et quemadmodum ſolum bonum, ceſſante cultura, ſterileſcit; tortuoſæ & infrugiferæ fiunt arbores per incuriam, & facilius nouæ plantæ læduntur à tempeſtate, quàm adultæ & grandiores iam factæ: ita adoleſcentes, inſtitutione neglecta, peſtes familiarum fiunt. (*Plut. de educ. lib. Oſor.*1.*de inſtit. Regis. Hieronymi.*

Ouid de Triſt. Eleg. 12. *Fertilis aſſiduo,* &c.

ronym. epist. ad Latam.) Heli Pontifex & Dux Iudæorum quia filios suos malè instituit, à Deo punitus est. (*1. Reg. 2.*) Dauid noluit contristare primogenitum suum Amnon, & Amnon ab Absalone fratre trucidatur. (*2. Reg. 13. 15.*) *Vide 3. Reg. 1.*

5. Litteræ sacræ institutionem fidam ac sedulã flagitant: mandat enim Deus, vt parentes doceãt filios &c. *Deut. 4. & 5. Ephes. 6.*

6. Qui filijs de multis opibus prospiciunt, quo autem pacto boni illi fiant non cogitant, idem faciunt, quod illi, qui equos multos pabulo alũt, & pingues, sed interim ineptos ad bellum reddunt: (*Xenoph. epist. ad Clitonem:*) aut qui de calceis cogitant, pedes negligunt. (*Plut. de educ. lib.*) *Syr. 30. Sapientia &c.*

Arist. 5. Pol. c. 9. carpere videtur Magistratus, qui diuitum filios mollius & effœminatius educari sinunt, pauperum verò liberos omni laborũ genere opprimi & onerari iubent. Certè mollis indulgentia procerum, (in quibus lumen ciuitatis splendet,) lues ciuitatis est maximè pestifera: quia si fontes inficiãtur, necesse est, vt riuuli sordibus coinquinentur. Heroicæ & generosæ mentes maturè doctrinæ quodam vapore irrigandæ sunt, cùm in iuuentute flos Reip. crescat, & spes futuræ ciuitatis emergat: planta etiã adhuc herbescens facile flectatur in rectum, non in altum iam succrescens. Adhæc interest Magistratus eius rei curam suscipere, cuius neglectio magna dispendia & damna ciuitati infert: at neglecta institutio iuuentutis magna dispendia infert ciuitati: qualem enim optamus ciuitatis formam, talem oportet esse iuuentutis curam: ergo.

Plato hortatur, vt ex Magistratu quotidie con-

 ueniant

ueniant aliqui natu grandiores, qui singuli iuuenem aliquem 30. natū annos secū adducant, & ante solus ortū prima luce sermonē inter se conferant de Rep. & vt iuuenes ea, quæ senibus probantur magno studio discant. In hoc concilio antelucano salus Reip. posita est, & multùm hoc ad iuuenum institutionem valet. Idem Plato ait: *Nemo liberorum gratia pecunijs cumulandis incūbat, vt ditissimos eos relinquat: neque enim ipsis, neque ciuitati id conducit.* Et Socrates apud Xenoph. *Qui filijs multis opibus prospiciunt, vt autem boni & egregij euadant negligunt, simile quid agunt equos alētibus, quos belli disciplinā non docēt, multum verò pabuli exhibēt. Sic enim equos habituri sunt pinguiores, sed rerū, quas præstare oportebat, imperitos.* Eodē modo peccāt, qui filijs agros multos comparāt, ipsosmet verò negligunt. Possessiones enim magni pretij æstimationem habebunt, ipsi autē viles erunt: cùm contra oporteret custodientē re possessa pretiosiorē esse. Itaque si quis filiū magni pretij hominē effecerit, quāuis paucas opes ei relinquat, multa tamē largitus est.

Quantò Magistratuum filij magis opibus florent, nobilitate tument, otio lasciuientem, iuuēta & temeritate præcipitem, adulatoribusq; circumseptum animum gerunt, legibus deniq; propter potentiam magis soluti sunt, eò pluribus & firmioribus præsidijs muniendi erunt, firmandusque eorum animus, ne ruat, & ratio contra omnes cupiditatis impetus fulcienda. Quò igitur munus est amplius, & insidiæ plures, & periculum grauius, eò diligentior cultura adhibenda est, dandaque opera, vt cum lacte nutricis virtutis disciplinam hauriant. Hinc ex tot potentissimis

nis Persarum Monarchis neminem verè magnum Regem appellari posse Plato asserebat præter Cyrum & Darium, quòd, cùm neu er esset magni Regis filius, fuerint sub legibus & disciplina cum alijs honesto loco natis pueris diligenter instituti.

Non sufficit autem vt Magistratuum filij rectè educentur, sed quemadmodũ Solon Atheniẽsibus lege præceperat, vt parẽtes liberos suos & litteris, & palæstra, & Musica erudirẽt, & Lycurgi legibus cautum erat, ne quisquã liberos suos moribus quibus vellet imbueret: sic in Rep. Christiana necessariũ est, lege atq; pœna proposita sanciri, ne patribus liceat filiorũ suorũ institutionem negligere, nec liberũ vnicuiq; sit ad arbitriũ suũ liberos erudire. Nec enim in Rep. spectari debet, quid vnicuiq; libeat in rebus tanti momenti; sed quid in vniuersum expediat considerandũ est. Omnes ergo ciues debent in filiorum educatione magis de Reip. (cuius pars sunt,) quàm de sua vtilitate cogitare, cùm bona malaue puerorum institutio in ipsam Remp. redundet. In corpus puerorum lethale vulnus infligere nefas ducunt: at longè detestabilius est mentibus ipsis fœdissimum vulnus imponere, & filiorum animos mortiferis morbis inficere. Ergo hoc malũ nascens, antequã vires colligat, sapiẽter extinguendũ est: cùm adultum atq; robustũ difficulter admodũ coërceatur. Ne fundum suũ incultum quis relinquat cogi à Magistratu iure potest, & filiorum mores, ac salutẽ negligere impunè liceret? Nemini cõcessum est, vt re sua malè vtatur, quomodo ergo permittendum est parentibus, vt filios suos cum totius patriæ calamitate euertant

atque corrumpant? Sicut illa medicina grata magis esse debet, quæ bonam valetudinem conseruat, quàm quæ afflictam restituit; ita leges illæ magis laudandæ sunt, quæ mores cõtinent, quàm quæ corruptos ad sanitatem supplicia reuocare contendunt. Et vt multo magis laudandus est imperator, qui aduentantis hostis consilia præripit, quàm qui post vastitatem rebus suis illatam, hostem bello frangit: ita ampliore laude dignus est Magistratus, qui cauet, ne scelus admittatur, quàm qui conflatum scelus vlciscitur.

Ciues, qui filios suos malè instituunt, seipsos deformant, Reip. pestem parant, & patriam sanctiss. parentem necant, &c. Sapienter igitur fecerit Magistratus, qui Remp. saluam vult, si & suos filios rectè instituendos curauerit, & Morũ Præfectos in Rep. constituat, qui parentes in filiorum (quos magis Reip. quàm sibi genuerunt) institutione negligentes seuerè puniant, summoque studio laborent, vt Scholis optimi formatores iuuẽtutis pręficiantur, & prouideant, ne quisquam in Rep. pro salutari ciue bestiam immanẽ alat, aut saltem hominem ignauum aut turpem enutriat. Qui autem optimi isti sint iuuentutis formatores, vel ex his septem boni Præceptoris officijs, quæ, cùm ad clauum Scholæ Carolinę Osnaburgensis sederem, mihi & sex meis collegis præscripsi, colligi potest.

Primum bonorum Pręceptorũ munus est, vt omnes eas caussas, ex quibus summum peccatorum odium & ardentissimum virtutis ac pietatis desiderium in animis nostris gignitur, breuibus & perspicuis sententijs comprehensas ediscendas discipulis proponant, atque eas ipsis familiaris-

rissimas reddere studeant. Sunt autem ad animos nostros à peccatis deterrendos hæ, ni fallor, efficacissimæ rationes: I. quòd apud Deum & Sanctos in terris & cœlis agentes nihil sit peccato abominabilius, nihil peccatoribus contemptius: II. quòd per peccatum belluis, & feris, & ipsis tandem Dæmonibus similes efficiamur. III. quòd sola peccata sint, quæ nos infamiæ, exilio, carceri, tormentis, ac turpissimæ morti, atque omnibus tandem pœnis, quæcunque vel à Magistratibus in Repub. vel in Scholis à Præceptoribus exiguntur, subijciũt, IV. quòd bonis omnibus, quorum gratia conditi sumus, hoc est, probitate, pietate, veraq; sapientia nos spolient. V. quòd horum solùm expiandorum gratia ipse Dei Filius toto corpore laceratus in cruce pependerit. VI. quòd clementissimus Deus æternis & dirissimis pœnis apud inferos ea statuerit punire. VII. quòd per ea ipsum Christi, quo redempti sumus, sanguinem, per summam ingratitudinem conculcari ex Scripturis didicerimus. VIII. quòd denique hoc ipsum, quod natura sua tam detestabile, ac tot malis nobis luendum est, testibus Diuinæ Maiestatis & Sanctorum oculis, ac nos accusante conscientia, committamus. His deinde illas addent, quæ peculiarium quoque peccatorum incommoda ante oculos nobis proponunt. Illis demum causis, quæ peccatorum horrorem incutiunt, eas adijcient, quæ ad virtutem nobis conciliandam maximè sunt idoneæ.

Octo rationes à peccatis nos deterrentes.

Secundum Præceptorum munus est, vt diligẽtes sint eorum operum exactores, quibus ad gignendas virtutes & extirpandá vitia peculiarem Dominus tribuere dignatus est efficaciam. Hoc

in genere quidem præstant preces ad Deum nostræ, & frequens vsus Sacramentorum; in specie verò, ad vitandam v. g. intemperantiam, quanta maxima præscribi potest in cibo & potu frugalitas; ad pellendam somnolentiam & desidiam, assidui studiorum labores, &c. In summa, quia singulæ laudabiles actiones virtutis eius, ad quã illæ pertinent, habitum augent, operam dabunt Præceptores, vt nunc aliquod discipulis officium præscribant, in quo charitas & officiosa quædam sollicitudo requiratur; nunc aliud, vbi vel humilitas, vel mansuetudo, vel honoris contemptus, vel aliud virtutis genus exerceatur, vt ipso etiam vsu actiones illæ ipsis, & notæ, & familiares, & faciles redditæ, pectoribus eorum in omnem vitam altissimè imprimantur. Exigent autem in Officijs illis frequens ab ipsis obsequium, à quibus ipsos esse animaduertunt natura alieniores, vt hoc ipsum naturale eorum vitium hoc efficacissimo remedio paulatim corrigatur.

Tertium quod à Præceptoribus requiritur, est, vt diligenter peccandi occasiones discipulis adimant. Quod ad ipsos igitur Præceptores attinet, tantum abest, vt aliquo ipsorum siue dicto, siue facto, eiusmodi ipsis præbere audeant occasionẽ, vt danda ipsis sit opera, ne vllum prope habeant ad omnem virtutem maius incitamentum, quàm conspicuam in omnibus actionibus eorum pietatem & sanctitatem. Et quoniam vitari non potest, quò minus in magno discipulorum numero aliqua admittantur, quæ alijs exemplo nocere possint, ea quoq; Præceptores per obiurgationẽ, pœnam, & emendationem delinquentiũ in aliorum

rum conuertere conabuntur vtilitatem. Vbi verò aliquos esse constiterit, & natura improbiore, & non facile sanabili, omnes ab ipsis adhiberi oporteret machinas, quo minus à talibus simpliciores corrumperentur. Postremò, si manifestũ & prope ineuitabile esset, quod ab ipsis metuitur, periculum, ad vltimum veniendum esset, eos è Schola pellendi, remedium, ne per immedicabilis membri contagionem *pars* quoque, vt Poëta ait, *sincera trahatur*. Postea verò vel parẽtibus, vel tutoribus, vel Magistratibus, quid de ipsis statuendum sit, cura esset committenda. Quin hac quoque de caussa parentes, & tutores puerorum, atque illi præsertim, quorum domesticam vitæ rationem & mores bonis ciuibus nõ satis constaret esse probatos, monẽdi, vel potius per omnia sacra orandi essent, vt qui Christiano nomine gloriantur, ab Ethnico saltem Poëta discerent, in omni parum honesta actione maximã habendam esse pueris reuerentiam, & proinde nihil illis præsentibus faciendũ, ex quo propter exemplum vel leuissimo vitio contaminari possint. Arcendi etiam ab illis sunt rebus vel spectãdis, vel audiendis, vel legendis à quibus possunt corrumpi. Vsq; adeò ergo omnis ipsis interdicẽda est impurorum librorum lectio, vt quæ in veris etiam historijs, tam sacris, quàm prophanis extant tetrorum vitiorum exempla, ea à Præceptoribus per omnem occasionem censura, qua digna sunt, vnà cum suppliciorum, quibus scelerati illi affecti sunt, commemoratione iugulentur. Curandum etiam diligenter est, vt, quoad eius fieri potest, nullæ pueris inhonestæ fabulæ narrentur, nullæ obscœnæ picturæ ab ipsis vnquam

ſpectentur. Denique, ſi aliquando vſu venerit, vt fœdo alicui ſpectaculo intereſſe cogantur, eo modo turpitudinem eius depingi à Præceptoribus intelligant, vt eum ex illo ipſo ſpectaculo fructum percipiãt, quem ſibi Lacedæmonij proponebant, cùm ſeruos ſuos iuſſu ipſorum ebrios & per ebrietatem vomentes, vacillantes, ſaltantes, laſciuientes, atque inſanientes filijs ſuis oſtendebant, quò magis tantæ fœditatis horrorem ipſis incuterent.

Quartum Præceptorum officium eſt, in peccantes vtiliter animaduertere. Ac obiurgationem quidem, ſiue ea publica ſit, ſiue priuata, talẽ eſſe oportet, quæ vehementiſſimum admiſſi peccati pudorem obiurgato incutere, & lacrymas præ pudore excutere, acerrimoſque ad pœnitẽtiam] ſtimulos admouere poſſit. In verberibus hic etiam erit ſcopus, vt maior ſit in vapulantiũ animis ex ignominia dolor, eo, quem ex plagis in corpore ſentiunt. Inculcandum etiam illis frequenter eſt, quale inter homines & belluas hac in parte reperiatur diſcrimen, quòd noxij belluarum, quæ rationem non audiunt, affectus per corporis cruciatum cohibeãtur: homines, rationem percipere valentes, quæ tam multas ob cauſas peccatum fugiendum eſſe docet, per eam à peccato ſint deterrendi. Quamobrem hoc quoque addent, eos, cùm cæduntur à Præceptoribus, tanquam belluas, rationis expertes, non vt homines tractari. Deinde & hoc illis perſuadẽdum eſt, omnem, quæ à peccantibus exigitur, pœnam perquàm ipſis vtilem eſſe ac ſalutarem, & proinde Præceptores veriſſimorum parentum in ea irroganda officio fungi. Hinc porrò ſequi oportet,

vt

vt promptiores se ad eas subeundas discipuli exhibeant, vtque tales peccantibus mulctæ decernantur, in quibus sustinendis veram seriò pœnitentium imaginem à se geri, & sibi & alijs videātur. Vtilis etiam discipulis interdum est ipsa pœnæ remissio. Ex ea quippe nunc Præceptorum æquitatem, cùm culpam eorum (quia vel ex errore, vel aliorum impulsu, vel vehementiore quodam naturæ affectu nata sit) extenuare non dubitant, nunc misericordiam & mansuetudinem eorum percipientes, tam mites Præfectos magis diligere, ac ne eos offendant diligentius cauere discunt; nunc verò grauiorem sibi pœnam, si iterum labantur, metuendam esse colligentes, eo ipso ad vitanda peccata quasi cōsumpta iam misericordia cautiores in posterum reddūtur. Notandum prætereà est, in alijs quidem peccatis pœna & verberibus, in alijs verò obiurgatione potius esse vtendum. Somnolētia & desidia puerorum verberibus potissimum indiget; pœnarū enim metu diligentiam adhibētes, optimos progressus in litteris faciunt. In alijs verò peccatis verbera eandem vim non habent. Nam etsi & illa propter exemplum & spem emendationis adhibenda sunt, obiurgatione tamen & turpitudinis eorum demonstratione longè plus in sanandis illis proficitur. Experientia quippe non semel deprehensum est, peccata longo quoq; tempore metu compressa, maiore vi, metu cessante, postea erupisse.

Quintum Præceptorum munus est, vt ante oculos habentes, quibus potissimum vitijs puerilis ætas obnoxia sit, & ad quas virtutes propensior; & illis per propria remedia occurrant, &

has in illis gignere, alere, & promouere studeāt. Certum est, propria pueris esse, intemperantiam in cibo & potu, somnolentiam, desidiam, & perpetuam ludendi cupiditatem. Ijdem etiam sæpè mentiuntur, quia vtilissimum sibi mendacium ad pœnam euadendam esse arbitrantur. Laudis appetitus & inuidia omni ætati videntur esse communia. Posteriora tamen hæc vitia ita teneris animis eximenda sunt, vt laude quidem ad virtutem excitari permittantur, sed pariter quoque doceantur, ipsa rectè facta magis, quàm laudem esse expetendam; & malignum ac sordidum inuidiæ affectum in generosam alienæ virtutis æmulationem ipsis esse cōuertendum. Propensi porrò sunt pueri ad certas quasdam virtutes, quæ manifestam quoque adferunt ad alias in nobis gignendas vtilitatem. Easque esse experimur, religionem, pietatem, Dei timorem, simplicitatem, modestiam, & parendi promptitudinem. Summa igitur Præceptorum esset negligentia, si virtutes illas apud eos non perpetuò prædicarent; si in actionibus earum non semper eos exercerent; si peccata virtutibus illis contraria non acerrimè punirent; si his denique & alijs rationibus efficere Dei ope non conarentur, vt illis, etiam annis succedentibus, in quibus sancta illa promissio per naturam remittitur, & immobiles nihilominus permaneāt acquisiti priore diligētia virtutum illarum habitus, & illi ipsi præterea habitus sequentis ætatis affectibus sese opponant. Post duodecimum ætatis annum omnia deprauatæ nostræ naturæ vitia sese prodere incipiunt, contra quæ Præceptoribus ea, quam ostendi, ratione pugnandum est.

Sextum eorum officium est, vt qua poterunt sagacitate singulorum ingenia, naturam, affectus, & mores inuestigent, vt quibus singuli vitijs obnoxij sint, intelligere possint. Non enim omnes omnibus vitiosis affectibus laboramus, non sumus singuli ad omnia peccata propensi. Si illis ergo vitijs, ad quæ procliuem aliquem esse Præceptor deprehenderit, eum liberauerit, omnibus liberauerit, & vniuersam eius naturam emendauerit. Nam neque Præceptoribus ad illa sananda, tanta adhibenda est diligentia, neque ipsi adolescentes cum illis vitijs, à quibus propè sunt immunes, dimicantes, tantam experiuntur difficultatem. Animaduertendum igitur Præceptoribus est, in quæ peccata aliqui frequenter incidant, quorumcunque ex socijs consuetudine magis delectentur; obseruandæ diligenter illæ actiones, quæ naturam nostram ac plurimos ex affectibus nostris præcipuè aperire & nudare solent, quales sunt lusus, (qui propterea ab aliquo Præceptorum spectandi sunt) & publicæ disputationes, & aliæ concertationes. Consideranda etiam fortuna, in qua nati singuli & educati sunt, ac simul etiam, quorum vitiorum exempla frequentius domi vel alibi viderint. Postremò, ni fallor, ne à Physiognomicis quidem coniecturis abstinendum est.

Postremum eorum munus est, vt cùm quis è Schola dimittitur, parentibus, tutoribus, atque ipsis etiam Magistratibus significent, quos ille in studijs, in moribus, & pietate progressus fecerit, ad quam potissimum è maioribus disciplinis idoneum eum deprehenderint, quidque meritò de illo sperandum sit, si ad militiam,

tiam, vel Reip. & Ecclesiæ gubernacula postea admoueretur.

Quàm necessarium sit, hæc & similia præcepta in educatione iuuentutis (in qua spes est, anchora, & seges futuræ ciuitatis) obseruare, hæc & multa alia docent Exempla.

1. *Dauid Rex & Propheta* filium & successorem suum *Salomonem* piè sapienterque erudiuit. 3. *Reg.* 2.

2. *Alexander*, etiamnum adolescens, videns patrem Philippum equum præferocem, nec vllum sessorem tergo patientem, velut inutilem abiectum ire: *Qualem*, inquit, *equum isti perdunt, dum illo per imperitiam ac mollitiem vti nesciũt?* Cumque mira arte, sine verberibus tractasset equum, tandem conscensum ad cursum admisisset, tum calcibus vsus est, ac molliter flexis habenis, cùm equum reduxisset, descendentis caput exosculatus pater: *Aliud*, inquit, *ô fili, tibi par regnum quære, quando iam te non capit Macedonia.* Hic equus nos admonet, multa bene nata ingenia perire vitio instituentium, qui ex equis generosis reddunt asinos. P*lut.*

Prou. Ex aurora diē, ex prima ætate sequentem licet indicare.

3. *Alexandro* nato *Philippus* pater tantum studium posuit in eo instituendo, vt ad Aristotelem scripserit, (qualem, ac quantum ea ætate Philosophum!) non tantas se Dijs agere gratias pro filio ex vxore Olympia nato, quàm quòd eo tempore suscepisset, quo posset ab alijs erudiri optimis artibus: nec solum scripsit, sed re etiã præstitit. Nam ex Aristotelis schola tantus vir Alexander euasit, quantus credi debet, qui Orbi terrarum iugum imperij imposuit, multis atque adeò innumeris gẽtibus leges & Magistratus dedit,

dit,easque sublata feritate, ad humanitatis cultum traduxit. Acrem atque vehementem naturam,& studio gloriæ mirabiliter incensam, tanti viri disciplina mitigauit. Sic quòd Orbem terrarum sui nominis fama compleuit, doctoris prudentiæ tribuatur. *Ioan. Marian. lib. 2. de Institut. Regis.*

4. Mali sodales exhalant nescio quam pestem & virus in tenera & quasi cerea præcordia puerorum, qui sunt quasi arundines leuiss. quouis flatu in omnem partem ac viam flexæ. Sic Imperium Cyri virtute partum Cambysis filij culpa breui interuallo labefactatum fuit: quia non eadem, sed planè diuersa educationis ratio fuit; commutata institutione, velut ex fonte tetro, diuersi prorsus mores & ratio imperandi manârunt, exitus contrarij. Cyrus in aspera regionē natus, atque plurimum inter pastores victu frugali educatus, durato corpore, animo magno hostes sæpe externos, vitia domestica, superauit. Idē bellis, quæ alia ex alijs apta nexaque gerebat, districtus, filium mulieribus & eunuchis educandum tradidit. Sic ex copia voluptatū mollis vita, indole deprauata, in subditos insolens extitit, aduersus hostes ignauus, quæ res inuidiam popularium accendit, & inuidia contemptum. *Ibid.* *Plato 3. de leg.*

5. *Augustus Cæsar* filiam & neptes ita instituit, vt etiam lanificio assuefaceret, vetaretque loqui aut agere quicquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. *Suet.*

6. *Constantinus Magnus* in tribus suis filijs (Cōstantino, Constantio, & Constante) semina pietatis sparsit, cùm suis diuinis præceptionibus, tum magistrorū diligentia, quos omnibus virtutibus insignes

insignes eis præfecerat: quemadmodũ & in alijs disciplinis eos adsciuerat, qui essent in suo genere consummatissimi: nam alij eos bellicis disciplinis exercebãt, alij præceptis de Republica imbuebant, alij legum peritos efficiebant. Dum iam Cæsares essent, sed ætate adhuc tenera, dabantur eis, quorum & ope & opera publicas res administrabant. Sed ad virilem ætatem maturescentibus, paterna institutio satis erat, qui præsentes eos ad paterna studia exstimulari, & ad imitandam pietatem eius instituit: absentes autem regijs litteris compellans, salutaria præcepta tradidit; in quibus istud maximum & præcipuum fuit, vt Dei, qui rerum omnium Dominus est, cognitionem & sanctam erga illum religionem omnibus opibus, atque adeò ipsi regno anteponerent. Iam aliquando liberum eis fecit, vt per se aliquid ad Reipublicæ vtilitatem gererent; in primis verò hortabatur, vt summa cura afficerentur erga Ecclesiam Dei, præcipiebatque, vt planè & sine fuco Christiani essent. Atque eos quidem pater sic instituebat. Cæterùm hi maturo iudicio sensuque præditi cùm essent, non iam eius admonitionibus, sed sua ipsorum diligentia nixi, patris exhortationes longè superabant, mentes semper ad pietatem intentas habentes, & Ecclesiæ ritus in ipso Palatio cum suis omnibus obseruantes. Sed illud quoque paterna cura solicitudoque prouidit, vt tum filijs suis contubernales adhiberẽtur hi, qui vera religione pietateque pollerent, tum Magistratuum Primores, quorum fidei rerum publicarum cura delegata foret, eiusdem generis essent omnes. *Euseb. Vita Const. lib. 4. c. 51. Baron. Anno Christi 336.*

Optima institutio filiorum Cæsarum.

Vide Triũphum Vit. & Theatrũ Vindictæ Diuin. loco de Parẽtib.

7. Anno

7. Anno Christi 383. *Theodosius Imp.* Arcadium filium maiorem natu (qui tum agebat annum ætatis octauum) pronuntiauit Augustum. At pius Princeps parum sibi visus contulisse filio, si Romanum illi tradens Imperium, non æquè in eum transfunderet pietatē, ad Gratianum Imp. epistolam iam scripserat, qua eum rogauit, vt egregiū pietate virum, qui filium doceret, quæreret, inuentumq; Cōstantinopolim mitteret. Scripsit ea de re Gratianus ad Damasum Romanū Pontificē, qui misit ad eū Arseniū, Ecclesiæ Romanę Diaconū, egregia probitate spectatū, ex litteris insigniter eruditū. Cui, cùm Constantinopolim peruenisset, Theodosius filios suos (Arcadiū & Honoriū) tradidit moribus ac litteris imbuendos, atq; dixit: *Posthac tu magis pater eorū, quàm ego.* Addidit: si tales se præbituri essent, vt mores vitamq; suā ad disciplinā & leges Dei cōponerent, propēsum se fore, vt ijs Imperium in manus tradat, ad ciuiū & subditorū commodū & vtilitatē accōmodatū. Sin minus, conducibilius ijs esse, vt sic priuati vitā agerent, quàm doctrina nulla, cū periculo, imperarent. *a* Cùm Theodosius aliquādo ingressus Scholas, vidisset Arseniū stantē, Arcadiūq; auditorē sedentē, indignatus est, quòd magisterij gradū parum decorè seruasset, cùm stans ipse doceret, Arcadius verò sedēs addisceret. Arsenius autē cùm se excusaret, atque diceret, haud decere sedentē se docere Imperatorē, indignatione ille cōmotus abstulit filio Imperatoris insigne, sedereq; in throno Arseniū compulit, filium verò detecto capite auditorē profiteri, illud inculcans, tunc prolē suam verè fore dignā Imperio, si cum scientia æquè imbuta fuerit pietate. *b*

Egnatius histor. lib. de Theodosijs duobus &c. Zonaras.

a *Niceph. lib 12. c. 28. lib 14. c. 9.*

b *Metaphr. 8. Maij. Sur. 19. Iulij. Barō. Tom. 4. Annal. Anno Christi 383.*

Quàm

Quàm piè sanćteque *Theodosius* Imp. hos filios instituendos curauerit, argumēto etiam sunt quæ de ipsorum Consobrino Nebridio tradit S. Hieronymus *epist.* 9. vtpote qui illis accesserit condiscipulus, ait enim: Mirum dictu est: nutritus in Palatio, & condiscipulus Augustorum, quorum mensæ ministrat orbis, & terræ ac maria seruiūt, inter rerum omnium abundantiam, in primo ætatis flore tantæ verecundiæ fuit, vt virginalem pudorem vinceret, & ne leuem quidem obscœni rumoris in se fabulam daret. Deinde Purpuratorum propinquus, socius, consobrinus, eisdem cum ambobus studijs eruditus, (quæ res etiam externorum mentes sibi conciliat,) non est inflatus superbia, nec cæteros homines, adducta frōte contempsit, &c.

Vide P. Ioan. Bonif. de Instit. Christ. pueri lib. 1. c. 15. de Theodos. & 25. de Dionysio.

8. *Theodosius Iunior* vt in processu ornatè se ac regaliter gereret, ait Sozom. *lib. 9. cap. 1.* à sorore (Pulcheria) erudiebatur, à qua discebat quid in vestitu, quid in sedendo, quid in ingressu decorū esset, quomodo exhibere risum, & pro re nata, tū amabilis, tum formidabilis esse, & eos qui peterent appositè audire deberet. Haud minimè autem eum ad pietatem instituebat, assuescens, vt & continenter oraret, & Ecclesias frequenter accederet, & donarijs ac cymelijs templa honoraret, & in pretio haberet Sacerdotes ac cæteros viros bonos, &c. Quantum profecerit hac educatione docet Socrates *lib. 7. c. 22.* qui inter cætera ait: Eius regia non dissimilis fuit Monasterio. Nam primo diluculo ille ipse cū sororibus suis hymnos dei[...]ntatos recitauit; quin etiam sacras litteras me[...]riter pronuntiauit. Nam cum Episcopis, [...]inde ac si Sacerdos iam olim designatus esset,

Baron. Tō. 5. Anno Christi 415. pag. 380. 381.

esset, de ijsdem disseruit. Libros etiam, tum, qui sacra Dei eloquia complectebantur, tum qui ab eorundem interpretibus conscripti erãt, multo diligentius quàm Ptolemæus Philadelphus olim in vnum colligendos curauit.

9. *Marcus Aurelius Imp.* Commodum filium magna diligentia educauit, accitis vndique Rhetorum & Philosoph. clarissimis, quibus maxima congiaria pronuntiauit. *Herodianus lib.1.* Idem epist. ad Pollionem amicum scribit: Erat Romanis lex sanctissima, & consuetudo longo vsu confirmata, ne quis ciuis, qui Romana libertate frueretur, filium, vbi decimum ætatis complesset annum, per plateas vagabundum discurrere pateretur. Mos quippe erat Romanis, vt ingenuorum filij vsq; ad secundum ætatis annum lactarentur, ad quartum molliusculè indulgenterque nutrirentur, ad sextum vsque legendi, ad octauum scribendi, ad decimum Grammaticæ initijs imbuerentur. Elapso decennio adolescentes necesse erat certum opificium discere, animumque vel ad studia litterarum, vel ad res militares, adiungere, vt ne Romæ vagarentur. In leg. quadam 12. Tabularum hæc verba extant: *Quicunque ciuis Romanus intra vel extra Vrbis pomœrium domicilium habet, filium decem annis maiorem seuerè habeto. Quòd si fortè puer, quoniam vel otiosum vagari illum pater permisit, vel nullum opificiũ docuit, flagitij quippiam commiserit, æquè pater ac filius punitor.* (Facientis culpam obtinet, qui quod potest corrigere, negligit emendare. I. C.) Nihil enim vitia magis auget popularia, quàm nimia & parentum incuria, & filiorum ferocia &c. Et: Catonis Vticensis filius, quòd puellulæ

Minut. *Vires & mentis, & corporis sine laboris exercitatione torpescunt.*

aquam petituræ vrnam fictilem fregiſſet;& Cinnæ illius optimi filius,ob hoc vnum, quòd ad decerpendos fructus hortum quendam intraſſet, relegatus fuit: quorum neuter 15. ætatis annum impleuerat. Et: Fieri non poteſt,vt malè moratus euadat puer, ſi diſciplina ſeuera probè fuit educatus. Et: Pater meus à primis annis pueritiæ nũquam me paſſus eſt in lecto dormire,in ſella aſſidere, ſecum menſæ accumbere: quia ne oculos quidem attollere audebam vt ipſum contuerer, &c. Hæc M. Aurelius. Rectè ergo Cicero ait: de leg. *Tamdiu ciuitatis durauit gloria, quamdiu adoleſcentibus Romæ vagari otioſis non licuit.*

10. *Carolus Magnus* Imp. maxima cura liberos educauit. Nunquam domi ſine ijs cœnauit; nunquam iter fecit,quin filij adequitarent, filiæ vehiculo extremum agmen claudente ſubſequerentur. Liberalibus ſtudijs ipſos inſtitui iuſſit: mares ſimulat per ætatem licuit, more Francorum equis,armis, venationibus exercuit: fœminas verò etiam lanificio, colo, fuſoque, ne otio torperent,aſſuefecit. *Auent. lib.4. Æmyl. lib.2. & Caroli Magni Cancell.*

11. *Edoardus Rex Anglorum* filias ſuas ita inſtituerat, vt litteris vacarent, colum & acum exercere conſueſcerent,& his artibus pudicè pubem virginitatis tranſigerent: filios ita, vt primùm eruditio in eos plena litterarum confluerer,& deinde, quaſi Philoſophi, ad gubernandam Remp. non rudes procederent. *Guliel. Malmesb. lib.2. de geſtis Angl. Ranulphus lib.6.c.4.*

12. *Perſæ* à prima ſtatim ætate Regum ſuorum vitam optimè inſtituunt, adhibitis, præter litterarum magiſtros, quatuor viris optimis, quorum

primus

primus est prudentissimus, qui Dei cultum docet: 2. iustissimus, identidem commonefaciens, vt in omni vita Rex veritatem & æquitatem custodiat: 3. temperantissimus, vetans, ne voluptatibus seruiat; sed liber viuat, vti Regem decet, omnium indecentium cupiditatum ardore restincto: 4 denique fortissimus, qui fortia & egregia clarissimorum virorum facta commemorat.

13. *Ludouicus Crassus Francorum Rex*, cùm fatalem sibi diem appetere sentiret, reuocauit filium Ludouicum Iuniorem Regem è Vasconia, coramque hortatus est, obtestatusque, vt magis piè regnaret, quàm ipse fecisset; religionem coleret, egentibus consuleret, orbis pupillisque prospiceret; paci, communique dignitati, ac saluti inseruiret; Regnum nihil aliud, quàm procurationem munusque publicum existimaret, cuius in vita administrati reddendam exactè rationem continuò post fata sciret, sedente in se immortali Iudice, sua cuique facinori parata præsenti sempiternaque mercede. *Æmyl. lib. 5.*

14. *Carolus V. Galliæ Rex*, dum valetudine perdita rebus humanis se non diu fore superstitem præsentiret, Carolum filium fidei fratrum suorũ commisit, ac sedulò obtestatus est, vt melioribus disciplinis imbui curarent pectus filij omnibus imperaturum: quod & factum bono filij & publico.

15. *Carolum V. Imp.* maximè quondã pœnituit, quòd non paruisset Præceptori Hadriano, Latinæ linguæ cognitionem commendanti. Cùm Genuã fortè aduenisset, ibique elegantissima oratione à quodam Rhetore exceptus esset, in huiusmodi *Vide signum 5. &c.*

vocem cum gemitu erupit: *Vtinam, atque ter vtinam monitis Hadriani paruissem, iam non interprete, nec aliàs opus haberem.*

16. Cùm *Agesilaum Lacedam. Regem* rogaret quidam, in quibus præcipuè rebus pueri institui deberent? respondit: *Iis quibus vsuri sunt, cùm ad virilem peruenerint ætatem.* Plut.

Ioan Marian. lib. 2. c. 9.
3. Reg. 20.
4. Reg. 6.
Nota hæc de Nobilibus adolescentibus in aula educandis.

17. *Benhadadus Syriæ Rex* ab obsidione Samariæ pulsus est, multis suorum amissis, virtute iuuenum, qui Principibus Prouinciarum nati, in aula Regis Achab educati fuerant: in primo enim agmine constituti, numero 230. facto in hostes impetu, victoriam pepererunt, patriam ab extremo periculo seruitutis excidijque virtute liberârũt, immortali laude digni. Facinus hoc præclarum diuinarum litterarum monumentis in omne tempus est consignatum.

18. *Gothis* in Hispania rerum potientibus in more positum erat, vt Principum liberi in aula Regia educarentur.

19. *Sesostre* AEgyptio Rege nato, præclaro cõsilio pater ex tota AEgypto omnes infantes eodem die, quo filius, natos in Regiam congregari iussit, vt vnà educati atque instituti maiori beneuolentia constricti, in bello essent promptiores. (*Diod. lib. 1. c. 1.*)

20. *Alex. Macedo* eorum virtute beneuolentiâque septus, cum quibus fuerat educatus, deuictis latè hostibus, imperium Orbis terrarum finibus terminauit. *Q. Curt. lib. 8.*

Ant. Posseu. Bibl. sel. lib. 4. c. 6.

21. S. Ludouicum, quia puer sanctiss. matrem hæc verba sæpe pronũtiantem audiebat: *Vtinam, fili mi, potius morerêre, quàm capitale peccatum committeres,* tanta incessit religio, vt nec sanctiorem

orem Gallia, nec rectiorem Orbis terrarum habuerit Regem.

22. Robertus Gaguinus *lib. 7. de gestis Francor.* testis est, in archiuis Caroli V. Regis Gallorum repertam esse chartulam præceptorum, quæ hic S. Ludouicus IX. Francorum Rex filio suo primogenito Philippo, dum Tunetum obsideret, dictauit, & scripsit, eamque ex Caroli thesauro receptam, Girardum de Monte Acuto regium scribam Carolo exhibuisse Anno Salutis 1364. Ea Præcepta hæc sunt:

Fili mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Caue, ne vnquam admittas peccatum mortiferum, sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quàm aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduersa accidunt, feras æquo animo, & cogites te commeruisse, atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus prosperis frueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus, efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Crebrò confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes Confessarios, qui te possint instituere & docere, quid agere, quid vitare te oporteat; & coram illis ita te compares, vt audeant syncerè te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuotè auscultes: facessant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: sed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idq; potissimum sub Sacrificio post peractam consecrationem.

Animo sis pio & humano erga pauperes, & calamitosos homines, illisq; pro virib⁹ opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices Confessario tuo, aut alicui viro bono; ita fiet, vt facilius id feras.

Da operam, vt quorũ vteris cõsuetudine & familiaritate, ij sint homines probi & integri, siue Religiosi illi sint, siue seculares, & cum illis libenter misce colloquia: porrò nequam & improborum commercia deuita.

Sermones, qui fiunt de Deo, publicè & priuatim, libenter audias: Preces quoque, & condonationes, siue Indulgentias studiosè expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Vbicunq; fueris, nemo ausus sit quicquã eiusmodi te præsẽte eloqui, quod alliciat ad mortiferũ peccatũ, aut alterius famæ deroget: nec vnquã tu de vllo malè loquaris obtrectandi animo. Nõ patiaris quẽquã, te audiẽte, peruersè de Deo, aut Sanctis eius loqui, nec id sinas impunè abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus ab illo tibi collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficijs affici & augeri.

In administranda iustitia sis rectus & seuerus, &, ita vt leges præscribunt, eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens; pauperumque querimonias non reijcias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab eo stes cõtra teipsum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, vt consiliarij tui fidentius iustam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienæ, etiamsi id acceperis à maiorib⁹ tuis, incũctãter restituas iusto possessori, vbi certò id tibi cõstiterit. Sin autẽ dubia

res

res est, cura vt viri sapientes accuratè & sine mora inquirãt: id .n. vel maximè studere debes, vt qui sũt in ditione tua, pace & iustitia fruãtur, in primis homines religiosi, & qui in Clero sũt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam, & obedientiam.

Beneficia Ecclesiastica non conferas nisi bene dignis, & qui nulla beneficia eiusmodi habeant, idque ex consilio bonorum virorum.

Bellum, præsertim aduersus quemlibet Christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, Ecclesias & insontes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & sedare coneris.

Vide vt bonos habeas Prętores & Magistratus, & de illis solerter inquiras vti se gerant.

Semper sis addictus & deuotus Romanæ Ecclesiæ, & eius Pontifici haud secus, atq; spirituali patri morigerum te præbeas. Da operam, vt impensæ tuæ moderatæ sint, & rationi cõsentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te; fili mi, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces & Missæ Sacrificia.

Ad extremũ, fili charissime, quidquid potest boni bonus & pius parens precari filio suo, id ego precor tibi. Sacrosãcta Trinitas, & Sãcti oẽs seruẽt te ab omni malo, præstetq; tibi Deus gratiam rectè sẽper agẽdi, & ipsius voluntatẽ faciẽdi, ita vt ille per te honoretur, & nos possimus post hãc vitam pariter esse cum illo, eumq; contemplari, & laudare per infinita secula seculorum. Amen.

Satis fusè demonstratum est, quàm necesse sit, Magistratus diligenti sanctorum hominum & sua doctrina, nec non sancta vita teneras adhuc puerorum animas ita imbuere, ne suo tempore tanquam muta simulachra sine voce, sine vita, sine motu, in amplissimis Reip. subsellijs sedeant, & aptius de fabulis AEsopicis, quàm de Tabulis & Statutis Ciuitatis disputent.

SIGNVM LX.

ELEEMOSYNAS LARGAS DARE.

Eleemosynas largas dare. Vide Triumphũ Virtut.

1. ANno Christi 382. sub Imppp. Gratiano, Valentiniano, & Theodosio aduersus validos mendicantes est promulgatum Edictum. (*l. 9. de valid. mendic. Cod. Theod.*) Effusa namque largitas Christianorum, pauperibus bona erogantiũ, alliciebat ad mendicandum validos etiam, *Vide S. Hieron. epist. 26.*

Ausonius in Gratiarum Actione pro suo Consulatu ad *Gratianum Imp.* AEgrotantes, ait, amicos Traianus visere solebat: hactenus in eo comitas prædicãda est. Tu & visere solitus, & mederi; præbes ministros, instruis cibos, fomenta dispensas, sumptum adijcis medelarum, consolaris affectos, reualescentibus gratularis: in quot vias de vna eius humanitate progrederis? Legionibus vniuersis, vt in communi Marte euenit, si quid aduersi acciderat, vidi te circumire tentoria: Satin salue, quærere: tractare vulnera sauciorum, & vt salutiferæ apponerentur medelæ, atq; vt non cessaretur, instare. Vidi quosdam fastidiẽtes cibos, te commendante sumpsisse: audiui confirman-

firmantia ad salutem verba profari, occurrere desiderijs singulorum: huius sarcinas mulis aulicis vehere, his specialia iumenta præbere, illis ministeria perditorum instaurare lixarum: aliorum egestatem tolerare sumptu, horum nuditatem velare vestitu; omnia agere indefessè & benignè, pietate maxima, ostentatione nulla: omnia præbere ægris, nihil exprobrare sanatis.

2. Coniux Theodosij Imp. *Placilla*, non Imperatorio Principatu, ait Theod. *lib. 5. c.* 18. se insolenter extulit, sed diuinum, quo flagrabat, desiderium augere studuit: quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multo reddidit ardentiorem. Itaque ad eos subleuandos, qui mutilata corpora, membraque omnia labefactata haberent, nihil non diligentiæ & curæ adhibuit: atque ad eam rem non seruorum seu stipatorum opera vsa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit; simili quoq; ratione, Ecclesiarum hospitia visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis, qui eam ab hoc genere ministerij auocare studebant, respondit: *Aurum distribuere decere Imperatorem, se autem pro imperio, ei, qui idipsum dederat, illam operam* (manuum opus) *offerre debere.* Quinetiam percrebrò solebat marito dicere: *Semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis; ista aßiduò animo complectens, non te ingratum ostendes ergà patronum, sed Imperium, quod suscepisti, iustè & legitimè guberna-*

Baron. Anno Christi 385.

Niceph. lib. 12. c. 42.

bernabis, atq; eo ritè administrãdo, eum, qui ipsum donauit, augustè sanctéq; coles. Eiusmodi sermonibus semper cum viro habitis, femina virtutum eius animo mandata, præclarissimè commodissimeque rigauit. Hæc Theodor.

Tiberius II. Vide Baron. anno Christi 582.

3. Paulus Diac. *lib.* 18. *de gestis Rom.* ait: Erat in vrbe Constantinopoli Imperatorum Rom. Palatium sumptuosissimũ & maiestate atq; amplitudine Imperij dignũ. *Tiberius Constantinus Imp.* ingentẽ pecuniæ vim redimendis captiuis, exstruẽdis hospitijs publicis, fundandis Monasterijs, donando pupillis expenderat, nimia hac in parte profusione eò fermè redactus, vt sumptus penè mensæ principali deessent. Quæ quidem felix indigentia fuit: illud enim solum Principes Catholici bene collocatum debent credere, quod pro Christi gloria expẽderunt. Rectè namq; ait Nazianzenus: *Christum debitorem habere potius est, quàm omnia possidere, qui pro frusto panis regnum largitur.* Verùm tantum aberat, vt egestate ista Imp. erubesceret, vt eã pòtius gloriosam sibi duceret, nisi quòd insultationẽ molestè ferebat Augustæ (Sophiæ Iustini Imp. viduæ) inopia ista exultantis: animis enim molestia affectis, non tantæ acerbitati est proprius dolor, quãtæ hostis capitalis ex incõmodis suis lætitia. Ab eadẽ increpatus quòd erga pauperes & Ecclesiã liberalior esset, magno animo respondit: *Nõ deerit Deus vel pecunia fisco nostro: thesaurizemus in cælis, & nihil deerit nobis in terris.* Quod euentus cõprobauit. Nã Deo, qui propter se ad paupertatem redactos nunquã deserit, ita volente, Tiberius quodam die per Palatiũ deambulans, vidit in pauimento domus tabulã marmoreã (lapidẽ marmoreum) cui Crucis

Philo: Diuitiarum pulchritudo est, non in crumenis, sed in egenorum auxilio.

Crucis Christi signũ insculptum erat, humi stratam. Itaq; vocato ex domesticis quodam, *dicto citius*, inquit, *saxũ hoc, in quo Redẽptoris mũdi Crux sculpta est, aufer: nã Crucem, qua frõtem nostrã & pectora, vt ab hostibus tuti simus, munimus, pedibus conculcari indignũ est.* Leuata & erecta tabula, artifices, nihil aliud sub ea latere existimantes, aliã quoq; sub ea tabulã idem signũ affabrè sculptum habentẽ inueniunt, qua amota, tertium saxũ, perinde vt priora, Crucis effigie insigne reperiunt, eoq; è profundo educto, ingentẽ ibi thesaurum defossum inueniũt, habentẽ supra mille auri cẽtenaria (centũ millia aureorũ, circiter millionẽ coronatorũ.) Itaque Tiberius maximas Deo gratias agens, cùm fuisset hactenus liberalis, deinceps etiã liberalior fuit, seu largiores, quàm antè eleemosynas fecit. Nam thesauros illos omnes pauperibus & Monasterijs distribuit. Quare iterum eidem Imperatori maximus thesaurus Narsetis Eunuchi, (qui in Italia Dux militiæ sub Imp. Iustiniano fuerat,) à sene quodam, qui solus eius conscius erat, patefactus fuit, Deo sic disponẽte, propter maximas eius & perpetuas in pauperes largitiones. Fuit autem auri vis & argenti tanta, vt ad ea effodienda multis opus fuerit diebus. Minimè ergo verendum, ne eleemosynas in pauperes conferendo, in paupertatem incidamus. Nã nec diues vir sceleratus, nec pauper virtute præstans quisquã nominari potest. * Rectè Cass. Acquirit Princeps nobiles thesauros famæ, neglecta vtilitate pecuniæ. Et Nazianz. Deo donare aliquid, est accipere.

* *Paul. Diac. hist. Longob. lib. 3. c. 6. Greg. Tur. hist. Franc. lib. 5. c. 9.*

4. *Cosmas Medice'*, qui fuit Magnorũ Ducũ Hetruriæ prim⁹, multa expẽdebat, vt opẽ afferret egentibus.

tibus. Cuidam igitur ex familiaribus, eum nimis liberalem appellanti, respondit: *Se in libro initarum cum Deo rationum dati & accepti nunquam potuisse eò peruenire, vt quæ deberet Deo solueret: nam quò plura dabat, eò plura recipiebat, semperq́; inueniebat se debitorem, Deum verò creditorem.* Magnifica planè oratio & summo Principe digna, quam videbatur ex S. Nazianz. didicisse, qui Orat. de amore pauperum: *Nunquam*, inquit, *Dei liberalitatem & beneficentiam vinces, quamuis omnium tuarum facultatum iacturam feceris, quãuis te etiam facultatibus adieceris.*

Manus pauperum est Christi gazophylaciũ.

5. *Ludouicus* sanctiss. *Rex Galliæ*, cùm esset valde pauperum amicus, volebat inter prandendum eorum aliquos sibi præsentes semper adesse, quibus de regia mensa cibos subministrabat: credo quòd imaginaretur, Christum se habere conuiuam. Solebat etiam sæpe, dum famuli praderẽt, ipse suis manibus pecunias exspectantibus distribuere pauperibus, & illos esse dictitabat suos milites, qui regnum defenderent, & se idcirco illis stipendia soluere.

Vide Speculum Clericorum & Theat. hist. 3. Pæd. c. 7.

6. *Cimon* Atheniensis amoueri ex agris suis septa atque vacerras iussit, quò poma frugesq́; ijs, qui egerent, ciuibus & peregrinis legerè liberior facultas esset. *Plut.* Vtinam omnes diuites Magistratus cogitarent, 1. eleemosynas largiendo nunquam minui opes; hinc enim S. Clemens comparat eleemosynam scaturienti puteo, qui etsi haurias multum, denuo scaturientibus & recentibus aquis repletur; & vberibus, quæ si mulgeantur, rursum nouo lacte abundant. Basilius similem esse ait frumento in terram proiecto, quod cum fœnore redditur. 2. Eleemosynam habere

In diu. Hom. 1.

bere claues cæli: ideo enim Salomon fecit ostia sancti sanctorum ex lignis oliuæ, quæ misericordiæ Symbolum est, & Christus in cælum ascensurus, montem subijt Oliueti. 3. eum, qui dat pauperi pecunias, Deo fœnerari. 4. vectigal hoc, à Christo impositum, ex charitate animoque prompto esse soluendum. Posset Deus vim terræ tribuere ad fruges semper copiosas progignendas, sed voluit diuina prouidentia, vt essent, qui tributum hoc colligendo, paupertatis molestias patienter tolerarent, & diuites eos subleuando charitatem exercerent. *Mendici Dei sumus*, ait S. Augustinus, *vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos & nostros.* Prou. 19. *Serm. 5. de Verb. Dom. in c. 7. Eccl.*

SIGNVM LXI.

EA, QVAE AD VTILITATEM PVblicam faciunt, inuenire, & conuenienti oratione explicare, seu eloquentia valere. *Eloquentem esse.*

1. PEriclem, qui Remp. Atheniens. 40. annis gubernauit, concionantem tonare, & fulminare, atque adeò vehemens in lingua fulmen gerere dicebant. Idem liberis Athenarum ceruicibus iugum seruitutis eloquentia sua imposuit, imò Athen. Remp. suo arbitrio egit ac versauit. *(Cic. in Bruto. Plut. in Pericle.)*

2. *M. Cato Censorius*, antequam Reip. se daret, orationem, sicut alterum corpus & organum, non honestum modò, verùm etiam necessarium viro, qui non in obscuro sit, neque in otio victurus, continuò patrocinio eorum, qui operam suã requi-

requirebant, in finitimis vicis & oppidulis instruxit & aptauit. Ac primùm acris habitus est caussarum actor, deinde Orator insignis, ita vt multi eum Demosthenem togatum appellârint. Oratio moribus eius conueniens, lepida simul & grauis erat, iucunda & fulminans, faceta & austera, sententiosa & acris. Pro seipso quadragies sexies reus caussam dixit, estque semper absolutus. Valuit enim plus eloquentia, quæ humanis rebus dominatur, & innocentia, quàm omnes inimicorum insidiæ. *Plut. & Sabel. lib. 1. cap. 6.*

3. *Philippus Rex Macedon.* non minores res oratione, quàm prælio confecit, & magis sibi placebat, si quam verbis adeptus esset victoriam, quàm si quos armis in suam potestatem redegisset. Horum enim partem sibi vendicare milites existimabat; at illa ad suam vnius laudem pertinere. *Polyæn. lib. 4.*

4. Princeps Romanæ eloquentiæ & Consul Romanus *Cicero* proscriptorum liberis persuasit, vt fortunis & honoribus carere, quàm nouum bellum intestinum excitare mallent. P. Rullo Trib. pleb. Agrariam legem promulgaturo de agris populo in capita diuidendis, populum, quamuis famelicum & esurientem, eloquentia sua eò compulit, vt legem repudiaret, hoc est, alimenta sua abdicaret. Idem oratione sua L. Catilinam ciuem facinorosissimum Vrbe eiecit. Cùm interfecto Cæsare maxima esset in Vrbe orta seditio, eam ipse & authoritate & oratione sua sedauit. Contra Catilinæ gregales comprobauit Platonis vaticinium: *Malis ciuitates explicatum iri, vbi magna potẽtia & sapientia coiissent*

Vide signum 31.

secunda

secunda fortuna cum iustitia. Plut. Ingenium ipsius multo felicius fortunatiusque futurum fuisset, si in meliora tempora incidisset. Labefactari enim iam tum cœperat status Reip. cùm Syllanis armis non solùm Italiæ oppida, sed etiam viæ ac tecta Vrbis ciuili sanguine redundauerant: cùm eodem impetu & concussa iacebat legum Senatusque autoritas, & vnà cum luminibus ciuitatis extinctis vox altera eloquentiæ illorum temporum oppressa conticuerat. Quo quidem in tempore cùm iste adolescens primùm accessisset ad Remp. specimenque ingenij ac libertatis eiusmodi dedisset, vt facile appareret, quantus postea ciuis esset futurus, nunquam ex illo tempore vsq; ad extremum spiritum destitit vel labenti adesse patriæ, vel priuatis ciuium amicorumq; temporibus succurrere. Itaq; propulsabat damna & pericula ab innocentũ capitibus, bonos ac fortes viros in ciuitate retinebat, popularibus resistebat, autoritatẽ Senatus tuebatur, occulta cõsilia præuidebat, imminentibus periculis longè ante occurrebat. Huius domus erat tanquam arx quædam oppressorum ciuium, asylum miserorum, perfugium exterarum gentium, cuius patrocinium implorabant populi ac Reges Orbis terrarum, ciues domi amplectebantur, Senatus cum ipsa Rep. tantis rerum momentis experiebatur periculosissimis temporibus, vt semel illius virtuti salutem communem, sępe aliâs rerum prosperitatem tribuerit.

5. Veniebant ferrei milites à Mario & Cinna ad occidendum dulcem illum Oratorem *Antonium*: at feros & crudeles carnifices ita eloquentiæ viribus leniuit, vt arma deijcerent,

Vide vol. 1. Orat. Cic. Analysi Freigij illustratum.

rent, lacrymas profunderent. Sic eloquēs potius vi vocis, quàm Martis feritatem morum lenit.

Maxima certè dos est ductorum populi eloquentia, cùm contentionis ac discordiæ capita acie ingenij, non gladij valeant abscindere. Vt enim eloquentia ducis in bello est caussa, quò minus in castris ardeat contentio : ita eloquentia ductoris populi est caussa, quò minus in vrbe fiat seditio. Hinc Cæsar, Themistocles, & Xenophō, fulmina belli & eloquentiæ, turbam militum: Cicero verò, & Demosthenes, eloquentiæ flumina & fluenta, populi furorem mellitissimis linguis mitigârunt. Maior est vis in voce eloquentis, quàm in manu pugnantis. Præterea vt peritus Medicus morbos & vulnera periculosa à putredine; ita eloquens populi moderator mores & vlcera ciuitatis à seditione seruat.

M. Iun. in Pol. quæst. Non desiderari in Magistratu eloquentiam, probare quidem videntur hæ rationes. 1. *ab inutili & superuacaneo.* Mores dicentis persuadere solent, non oratio. 2. *à damno.* Oratio, quò magis est ad ornatum & ostentationem composita, eò à veritate abesse longius putatur. (*Plato in Axiocho.* 3. *ab exemplis eorum, qui eloquentia sua Reip. nocuerunt.* Plura detrimēta publicis rebus quàm adiumenta importare eloquentia consueuit; eripit pœnis scelestos, damnat bonos, in peius consilia ducit, non seditiones modò turbasque populares, sed bella etiam inexpiabilia excitat. (*Arist. 1. Rhet. c. 1. Cic. 1. de Inuent. 1. de Orat. Quintil. lib. 2. c. 17.*) Apud Rom. Tribuni plebis homines seditiosi ac turbulenti plerunque eloquentia valuerunt. (*Cic. 1. de Inu. & in Bruto.*) 4. *à iudicio illorum, qui eloquentes ipsam eloquentiam odiis prosecuti*

secuti sunt. Eiectus è Rep. Spartana fuit *Ctesiphō*, qui se profitebatur quauis de re diem totum dicere posse. (*Plut.*) Athenis Oratores ἄνευ προοιμίου καὶ παθῶν dicere iubebantur. (*Arist. 1. Rhet. c. 2.*) Romæ olim Rhetores Vrbe eiecti fuerunt.

Quòd autem è contrario Eloquentia maximè in Magistratu desideretur, sequentia ostendunt argumenta. 1. *à conditione Magistratus ab alijs hominibus diuersa.* Qui nauim gubernant, munus remigum regendorum alijs committere possunt; & suos habent famulos opifices, qui etiam absentibus magistris opus suum peragunt, & perficiunt. Diuersa Magistratuum est ratio, qui opus habent duobus, νῷ κυβερνῶντι, καὶ λόγῳ ἐγκελευομένῳ: mente gubernatrice, in seipsis; & oratione, iubente ac mandante alijs quid faciendũ, aut omittendum sit. (*Plut. de ger. Rep.*) 2. *à conditione populi, qui Magistratui tractandus.* Magistratus tractat populum admodum insolentem, delicatum, contumacem, non obediētem in omnibus: ideoque necesse habet verbis & oratione multa, quæ impedimento sunt, velut nodos quosdam in ligno, aut abscessus in ferro mollire ac læuigare. (*ibid.*) 3. *ab incommodis diuersa populi tractationis.* Non melius tractari populus & in officio contineri, quàm eloquentia potest. Neq; enim nisi auribus hic ducitur, hoc est, diserta oratione auribus percepta: & qui eum non auribus, sed ventre, id est, epulis & conuiuijs, vel marsupio, largitionibus, & donis, pertrahere cupiunt, hallucinantur. Est enim ratio ista ἄμουσος primò & ἄτεχνος, caret arte ac ele-

Prou. *Lepus quidem non tenetur auribus, sed populus.*

gantia, etiam rustici atque agrestes homines vti hac possunt. Deinde nihil tales ab ijs differunt, qui bestias tractant, quòd bestiæ quoque cicurantur ac mansuetæ fiunt omnis generis cibarijs. (*Plut. de ger. Rep.*)

4. *à vi & efficacia eloquentiæ*, & 5. *ab Exemplis.* Veritatem enim ac iustitiam eloquentia defendit; leges, iudicia, iura describit; hominum cœtus tenet, mentes allicit; voluntates quò vult impellit; languentem populum incitat, effrenatum regit ac moderatur; seditiones aut anteuertit, aut sedat ac tollit. Testes sunt: *Theseus*, qui ex agris Atheniensium populum eloquentia compulit: (*Pausanias in Atticis.*) *Solon*, qui ad bellum suscipiendum, & repetendam Salaminem Athenienses oratione animauit: (*Plut.*) *Cyneas*, qui multas ciuitates in Pyrrhi voluntatem pellexit: vnde Pyrrhus Rex dicebat: Plus sibi vrbium illius lingua, quàm armis suis partum esse: *Vlpianus I. C.* qui solo linguæ & purpuræ præsidio sæpe à militum ira Alex. Seuerum Imp. strenuè defendit: *Lamprid.* *Themistocles*, qui Atheniensibus persuasit, vt annuos reditus argenti fodinarum, qui viritim quotannis inter populum distribuebantur, ad ædificandam classem transferrent: (*Plut.*) *Demosthenes*, quo loquente pacem & bella Atheniensis populus suscepit, suscepta deposuit, fœdera cum Regibus iunxit, iuncta quoque dissoluit: (*Idem.*) *Epaminondas* Thebanus, qui cùm in Græciæ concilio de Lacedæmoniorum tyrannide ac libidine dominandi multa dixisset, vsque adeò Græcorum animos commouit, vt à Lacedæmonijs deficerent, & Leuctricæ calamitatis otiosos spectatores sese exhiberet, ita prius

lingua,

lingua, quàm armis vicit Lacedæmonios. (*Probus.*)

6. *Ab vsu singulari eloquentiæ in seditionibus.* Quantum enim in ijs sedandis prosit, ostendit Virgilius 1. AEneid. his versibus:

Ac veluti magno in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuitq; animis ignobile vulgus,
Iamq; faces, & saxa volant: furor arma ministrat:
Tũ, pietate grauẽ, ac meritis si fortè virum quẽ
Conspexêre, silent, arrectisq; auribus astant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

1. Breuis oratio *P. Valerij* armatam plebẽ Rom. quæ, Regibus exactis, nimia libertate secesserat à Patribus, in pristinam modestiam reduxit: Populum, ait Val. *lib.* 8. *c.* 9. noua & insolita libertate temerè gaudentẽ, oratione ad meliora & saniora consilia reuocatum Senatui subiecit, id est, vrbem vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, & arma cesserunt.

2. *Menenius Agrippa* cùm populus à Patribus secessisset, nec reuocari posset, etiam solus eum oratione sua flexit. (*Liu. lib.* 2. *Dionys. lib.* 6. *Plut. in Coriol. Appian. lib.* 1. *Plin. de Vir. Illust. c.* 18.)

3. *Furius Camillus* populum Rom. migrare Veios volentem retinuit; atq; ita & oppidum ciuibus, & ciues oppido reddidit, oratione egregia, quæ extat *apud Liu. lib.* 5. *Plin. c.* 23.

4. *Pompilius Lanas* Consul plebis contra Patres seditionem concitatam, cùm authoritate, tum oratione sua sedauit. (*Cic. in Bruto.*)

5. P. *Scipio* militum seditionem ex diuturno partim otio, partim stipendijs non solutis ortam co.r posuit. (*Liu. lib.* 28. *Polyb. lib.* 11. *Alex. lib.* 2.)

Cauendum tamen Magistratui. 1. Ne iuuenilis sit & luxurians oratio. 2. ad Theatrum, hoc est, pompam ac ostentationem quandam conformata. Seneca epist. 115. Oratio fucata ostendit Oratorem non esse sincerum. 3. lucernam redolens, nimiumque diligens ac solicita & exquisita. 4. ad laudem captandam accommodata. Contra danda opera, vt in oratione appareant mores non ficti, sed aperti ac ingenui; animi magnitudo; & vera, non simulata ac stulta dicendi libertas, verùm prudens, & ex animo paterno profecta, non inimico ac hostili; sapientia & prouidentia, sed non temeraria atque inanis, verùm solicita de ciuium ac subditorum salute & fortunis; gratia atque persuasio idonea, sed in proposito bono ac honesto; sententiæ ac verba cum grauitate coniuncta; nihil absurdum, ridiculum, ineptum, impiũ, alienum, continentia, &c. (*Plut. de ger. Rep.*)

Declinanda etiam prolixitas in dicendis sententijs, & studendum breuitati est. Nam prolixitas in dicendis sententijs habet ostentationem ingenij, eloquentiæ, & memoriæ; est molesta auditoribus, maximè ijs, qui curis varijs districti, seu distracti, distentiq; tenentur. (*Ibid.*) Hac qui gaudent, seipsos loquendo, alios audiendo fatigant, raroque solidi quid adferunt. Quemadmodum enim vasa vacua plurimum sonant, ita qui minus docti ac sapientes sunt, plurimum verborum profundunt, & *verba* multiplicant. (*Ecclesiastes* 10. v. 14.) Contra vt gemmæ, sculpturæ, monetæ, non magnitudine, sed vel arte, vel pondere æstimantur; ita orationes non paginarum & versuum multitudine, verùm sententiarum bonitate & grauitate rerum ponderantur. (*Plut. ibid.*)

ibid.)Ita tamen breuitati studendum, ne inde obscuritas aliqua oriatur, omittantur necessaria.

Hæc obseruata si fuerint, eloquentia plurimũ cùm emolumenti, tum ornamenti adferet Magistratui, nec obstabunt obiecta. Nam vt mores dicentis persuadent, ita hanc simul ad rem necessaria est oratio, nec Orator, nisi vir bonus extiterit, hoc tam augusto dignus est nomine ac titulo. Nec ad ostentationem composita, & à veritate recedens probatur oratio. Contra abusum eloquentiæ adhibendum est illud Aristotelis: *Commune est omnibus bonorum generibus, & maximè præstantibus, sola virtute excepta, vt ijs plurimi abutantur.* Et vsurpandum quod Quintil. *lib.2. c.17.* adfert: *Hoc modo nec Duces, nec Magistratus esse vtiles posse, si abusus vsum tolleret.* Lingua similis est clauo nauis, qui etsi minima sit pars nauis, eam tamen mergere potest.

SIGNVM LXII.

EXEMPLA SEV FACTA PRAECLARA bonorum imitari, & suo viuo exemplo alios ad virtutis amorem inflammare, seu per virtutem ciuibus suis exemplum fieri.

Exemplo virtutum alijs prælucere.

1. SVet. 1. *de Cæsarib.c.7.* refert *Iulium Cæsarem*, Quæstorem in vlteriore Hispania, cùm Gades, quæ vrbs hodie Calis malis dicitur, venisset, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, grauem ex imo pectore duxisse gemitum, & interrogatum gemitus caussam, respondisse: *O rem indignam, trigesimo ætatis an-*

Vide signū 64. & 76. *no, quem ego nunc ago, Alexander totum Orbem subegerat terrarum, & Babylone sese in otium collocârat; ego verò nihil etiamnum egi memorabile, quo viuus gloriam, mortuus famam relinquam.*

2. *Agesilaum Regem*, cùm quis interrogaret, cur per acrem hyemem solo pallio tectus obambularet absque tunica, homo tam prouectæ ætatis? *Vt*, inquit, *iuuenes hanc vitæ rationem imitentur, cùm exemplum habeant, & extremæ senectutis hominem, & Principem.* Sapienter admonens, senibus ita viuendum esse, vt adolescentibus exhibeant rectè viuendi formam: & vulgus nihil imitari libentius, quàm quod à viris principibus conspexerint factitari. *Plut. Sic Cyrus*, apud Xenophontem, moriens extremæ iam senectutis, negabat se vnquam sensisse senectutem factam imbecilliorem, quàm fuisset adolescentia. Maxima enim pars incommodorum, ob quæ vulgo malè audit senectus, ab intemperantia vitæ proficiscitur. *Brus. lib. 6. c. 7.*

3. Dio, *lib. 2. de Audacia*, morem dicit fuisse clarissimo viro *Druso Germanico*, vt omnium Virorum Illustrium, qui in Italia sepulti erant, monumenta viseret, idque eum fecisse, quoties educendus in expeditionem exercitus foret, &, cur id faceret, interrogatum respondisse, ideo se monumenta visitare Scipionum, aliorumque Heroum iam defunctorum, ad quorum, cùm in viuis erant, conspectum tota contremiscebat terra, vt prosperam illorum fortunam considerans, fortitudinem audaciamque compararet.

Vide de Conuiuijs, exemplum Theodosij.

4. *Marcus Aurelius Imp.* ad vxorem scripsit: Parum

rum prodest lingua virtutes buccinare, si ad opera manus ignaua sit. Neque enim iustus dicitur, qui bonus esse cupit; sed qui ad virtutem summo studio & labore contendit. Et: Tantum temporis vitæ honestati impendamus, vt ne proferendo quidem verbo improbo spacium supersit.

5. *Antoninus* Pius *Imp.* cùm dilabentes ad Christianæ Religionis cultum sentiret gentiles, quò reliquos suo exemplo in officio contineret, dijs assiduè sacrificabat, nec vllum sacrificium per vicarium fecit, nisi cùm æger fuit. (*Iul. Cap.*) Præclarum est illud vsurpari à Principe: *Non dicta mea modò milites, sed & facta sequi debetis; nec disciplinam modò, sed exemplum quoque à me petere.* (*Liu. lib.* 7.) Longum certè iter est per verba, breue & efficax per exempla.

6. *Franciscus* I. Gallorum Rex, vt primùm litteras, à quibus sui Maiores semper abhorruerant, amare cœpit, statim secuta nobilitas est, deinde reliqui ordines tanto studio bonas artes conquisierunt, vt nusquam litteratorum extiterit copia maior. *Bodin. Methodi hist. cap.* 6.

7. *Carolus V.* dicebat: Sicut plerasque solis Eclipses magnæ rerum mutationes & seditiones sequuntur: ita è Principum vitijs etiam non maximis multa & maxima incommoda ad subditos redundant.

8. Cùm Græci dicunt à capite primùm computrescere piscem, indicant principem virum,

si turpitudini sese dedat, mox dare labem in plures. Hinc cùm *Fridericus Traiectensis Episcopus* inter epulas à *Ludouico Pio Imp.* admoneretur, vt absque vllo personarum respectu ius diceret; *Rectè mones*, inquit, *sed & illud à te scire cupio, vtrum piscem hic appositum à capite, an à caudam aggredi deceat?* Cùm Imp. à capite, tanquam præstantiore parte, inchoandum respondisset, subintulit ille; *Ergo & tu Imp. renuntia prius incesto coniugio, quod contraxisti.*

Vide Barō. Tom. 9.

Decet Magistratum subditis, vt authoritate, ita & virtute prælucere. Hoc enim Moyses exegit ab ijs, qui secum gubernando populo præesse debebant: *Date, inquit, viros, quorum conuersatio sit probata.* Deut. 1. v 13. S. Basil. *Orat. 20. de Principatu* ait: Necesse est huiusmodi viris mandare Magistratus, ac aliorum constituere Duces, qui cæteros omnes prudentia, constantia, ac vitę sanctimonia longè anteçant, vt virtutes, quibus præditi sunt, communes fiant eorum omnium, qui eos imitantur. Nam ad mores eorum, qui gubernacula tenent, componere se totos ij, qui parent, solent; ita vt quales duces fuerint, tales etiam necesse sit eos esse omnes, qui sequuntur; & quales fuerint in Rep. Principes, tales, vt plurimum, existere solent reliqui ciues. Item quemadmodum si plures pictores vnius faciei formam effingant, omnes imagines similitudinem quandam inter se habebunt, eò quòd ad exemplar vnius pictæ sint: sic etiam multi mores, si ad vnius imitationem respexerint, in omnibus æquè bonus vitæ character elucescet. Et *in c. 3. Esaiæ*: Qui miserabili iugo voluptatum premitur, ac seruit varijs ac multiplicibus concupiscentijs, seruus

Cic. 1. de Offic.

cùm

cùm sit peccati, inidoneus est, nec accommodus obeundo Principatui.

Magistratuum corrupti mores totam ciuitatem inficiũt, ergo necesse est, vt virtute alijs præluceant. Nec possunt alios iustè reprehendere, & coërcere, cùm audiant illud Catonis:

Turpe est doctori, cùm culpa redarguit ipsum.

Vt parum prodest in planta facultas producendi fructum, si desit fructus: ita in Magistratu parui æstimatur gubernandi Remp. potentia, si desit virtus. Vtinam animaduerterent, se sine virtute nihil aliud esse, quàm errantes stellas sine luce, florentes plantas sine fructu. Decet ipsum non se bonum præstare duntaxat, (ait Xenoph. 1. *Cyr.*) verùm etiam pro subditis diligentiam adhibere, vt quàm optimi fiant. Ἄρχοντος ἐστιν οὐχ αὐτὸν μόνον ἀγαθὸν εἶναι· ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται. Hoc autem assequetur exemplo suo. Nam populus eum, tanquam in excelsa positum, inq; clarissima luce versantem, curiosè intuetur, obseruatque, adeò vt mille Argos habeat, & dictorum factorumque suorum obseruatores atq; præcones. Notum est illud Claudiani de 4. Honorij Augusti Consulatu:

Arist. 5. Pol. c. 9. Vide signum 28.

Vide de virtute.

Componitur Orbis.
Regis ad exemplum; nec sic inflectere sensus
Humanos Edicta valent, quàm vita Regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Nam vulgus (ait Cic. *epist. ad Sulpit. lib. 4. epist.* 3.) quod

3.) quod exemplo fit, id etiam iure fieri arbitratur. Quintil. ait *Declam.* 4. Hæc est conditio Principum, vt quidquid faciant, præcipere videantur. Et Plin. *in Paneg. Traian.* Vita Principis censura est, eaque perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus est, quàm exemplo. Theodos. Rex ait, (*apud Cassiod. c. 3. var. epist. 12.*) Facilius est errare naturam, quàm dissimilem sui possit Princeps formare Remp. Hinc Plin. sic affatur Traianum: (*in Paneg.*) cùm ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti.

Plin. Blandissimè iubetur, exemplo.

Cùm *Mardocheus* mortem, sibi, ac omnibus Iudæis propositam, multis cum lacrymis deprecaretur, eius exemplo Iudæi, quotquot toto regno erant diffusi, vlulatu cōplerunt omnia.* Saulem, contra scitum Dei, Regi Agag, & melioribus quibus, atque pinguioribus armentis parcentem populus secutus est: (1. *Reg.* 15.) impietatem *Manassis* maxima pars populi Iudaici imitatur. (4. *Reg.* 21. 2. *Par.* 33.) *Rex Ioab* (*ait Ioseph. lib.* 9. *Antiq. c.* 8.) à pristina religionis cura facile desciuit, moxque & Principes populi consimilem in modum deprauati sunt, adeò vt nihil antiquius haberent, quàm iuris & iustitiæ contemptum. Vt & Lactant. *lib.* 4. *Instit.* de suo æuo queritur: *Quoniam mores ac vitia Regis imitari genus obsequij iudicatur, abiecerunt omnes pietatem, ne exprobrare scelus Regi viderentur, si piè viuerent, &c.*

** Esth.* 4.

Vide de Peccati fuga.

Quare si Magistratus dissolutum habeat populum, de se conqueratur: aut enim à sua negligentia, aut à se necessariò vitia innascantur oportet. Nam, teste Damasceno *de S. Barlaam c.*

13. Hu-

13. Huiusmodi Principatus atque Imperij natura est, vt semper subditi ad eos, qui rerum potiuntur, sese componant, eaque amare ac consectari solent, quibus Principem delectari sentiunt. *Alphonsus Arag. Rex* dicebat, eos, qui alijs præsunt, tanto priuatis hominibus meliores esse oportere, quanto honoribus & dignitate antecellerent. (*Panor. lib. 6. de gestis Alphonsi.*) Sentiens tum demum subditorum mores rectè formari posse, si hi, quibus Reip. gubernatio commissa est, vitæ inculpatæ exemplo præcedant, & viuum sint exemplar omnis virtutis. Idem dicebat: veluti herbæ quædam ad solis motum, ita populares semper vertuntur atque conformantur ad Principum mores. Rectè ergo Egesippus 2. *de Excidio Hierof. cap.* 5. ait: Sicut boni Principis vita probitatis quædam præscriptio, & per vniuersos viuendi forma est; ita Imperatoris colluuio lex flagitiorum est.

Imp. Basilius ait ad filium: Qua fronte eos, qui tuæ dominationi subiecti sunt, ad pudicitiam, cęterasque virtutes seruandas cohortaberis, si eas ipse non seruaueris? Nam quæ facientem te viderint, eadem quoq; permitti sibi facere interpretabuntur: solent enim ad exemplum Principis mutari subiecti.

Est Magistratuũ vita instar speculi, quod quotidie subditi intuendo, sese ad instituta atque mores ipsorum conformant, siue ij probi sint, siue mali. Et vt solis defectio magnorum motuum plerumque argumentum trahit: ita Regum errores, etiam mediocres, magnam rebus humanis perturbationem adferre solent, dictitabat, vt supra dixi, Carolus V. S. Ambr. ait: 2. *de Offic. c.* 12.

Qui

Qui consilium dare volet, alienam à vitijs custodire debet prudentiam, quia nihil inquinatum incurrit in illam. Quis in cœno fontem requirat? quis de turbida aqua potum petat? quis vtilem iudicet caussæ alienæ, quem videt inutilem vitæ suæ? quomodo potes eum iudicare consilio superiorem, quem videas moribus inferiorem? Et *Augustus Cæsar*, Orat. in Anton, *apud Dion lib. 50.* fieri non potest, vt qui probrosam & voluptuariam vitam traducit, viro aliquid dignum vel consulat, vel agat. Et *Sophocles* in Oedipo: *Improbam in mentem Bona consilia non cadunt.* Homines in primis ad alta ista flectunt oculos, & exempla sibi suis inde moribus sumunt. *Sallustius*: Qui magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouêre. Ita maxima fortuna minima licentia est. Quare sicut regulam maximè rectam esse oportet, ad quam cætera diriguntur, sic Magistratum. Et, vt in corporibus grauissimus est morbus, qui à capite diffunditur; sic qui ab illo. *Alexander Magnus* ceruice leuiter incurua & panda fuit, quod certatim proceres & aulici imitati, quasi ipsum sic effingentes. Luxus in conuiuijs, veste, supellectile, familia ad Vespasiani tempora nimis Romæ inualuit, nec vel legibus potuit coërceri: at statim illo Principe, sponte exoleuit, caussa in Tacito 3. *Annal.* Præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque: obsequium inde in Principem, & æmulandi amor, validiora quàm pœna ex legibus & metus.

Mali Magistratus lapidem ponunt, in quem alij impingant, ipsimet sic effecti *lapis offensionis & petra scandali.* (1. Pet. 2.) S. Gregorius autem ait, *in Pa-*

in Pastor. Qui in conspectu populi malè viuit, quantum in illo est, eum, à quo attenditur, occidit; quanto igitur grauius, si is etiam imitetur? Caueat igitur Magistratus, ac audiat prouerbiũ illud antiquiss. & grauiss. ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων: alijs Medicus, cùm ipse vlceribus scateas. aut illud: ἰχθὺς ἐκ τῆς κεφαλῆς ὄζειν ἄρχεται: piscis à capite fœtere incipit, hoc est, contagione Magistratus reliquum vulgus inficitur.

SIGNVM LXIII.

EXPERIENTIA MVLTARVM *rerum ornatum esse.*

Experientiâ rerum instructũ esse.

1. DEmades, optimè in Rep. versatus, cùm aliquando interrogaretur, quem in sapientia quærenda præceptorem habuisset? *Tribunal*, respondit, *Atheniensium*: existimabat enim in foro, & in rebus agendis experientiam quauis institutione Philosophica potiorem esse. Certè, qui sua decoxerunt, re quidem opitulari non possunt; attamen consilio iuuant alios, ne profusiores sint quàm oportet: & qui diu cum tenaci morbo colluctati sunt, optimè commonstrant alijs, quomodo vel vitari malum vel sanari queat: & qui fregerunt nauim, soluentibus ostendunt vitanda pericula.

2. *Tassus Harmonius* interrogatus, quidnam in ciuili vita præ cæteris esset sapientius? respondit, experientia: acies enim ingenij eruditione quidẽ acuitur & expolitur; at vis agendi multis experimentis rerumque tractatione. *Stob. ex Plut.*

Hæc

Hinc Philopoemenes dicebat: Doctrinam debere ad facta tendere, non otij aut inutilis loquacitatis caussa vsurpari. *Plut.*

3. Cùm *Paulus AEmilius* per loca prærupta irrupisset in Macedoniam, & vidisset instructam hostium aciem, exhortante Nasica, vt protinus inuaderet hostem: *Facerem*, inquit, *si tuæ essem ætatis, verùm multarum experientia rerum prohibet, ne ex itinere statim cum instructa acie congrediar.* Idem.

4. *Antigonus* interrogatus, quem è suæ ætatis Ducibus præstantissimum iudicaret? Pyrrhum respondit, si senesceret. Optimum fore pronuntiauit, si rerum experientiam ætas adiungeret. Neque enim magni momenti est eruditio, sine vsus experientiæque adminiculo.

5. *Dux Albanus* scientiam aiebat nuda tantùm lectione paratam similem esse lacu compluuio, quæ verò rerum vsu adipiscitur aquis puris & limpidis. Quorum enim mentes varijs rerum euentibus illustratæ sunt, perspicaciores sunt ijs, quorum vita quietis & vmbratilibus studijs traducta fuit. Hinc qui cæteris eruditione & sapientia præstant, apertè fatentur, suæ se prudentiæ & solertiæ fiduciam non tam à multis, quod aiunt, magistris, quàm à viuis, id est, rerum experientia accepisse.

(:)

SIG-

SIGNVM LXIV.

FAMAM ET EXISTIMATIONEM BOnam venari, ac tueri, tanquam adiumentum ad res prosperè agendas & prosequendas. *Famam bonā venari.*

1. Tiberius *Cæsar* apud Tac. 4. *Annal.* vult vnum insatiabiliter esse parandum Principi, prosperam sui memoriam: nam contemptu famæ contemni virtutes. Ibidem asserit, Principi præcipua rerum ad famam esse dirigenda. Nam (vt ait Plinius, *Paneg.*) ea non imaginibus, & statuis; sed virtute, & meritis prorogatur: & (vt ait Iul. Scal. epist. ad Silu.) misera est foris fama, nisi sit præsidium domi. *Vide Signū 62. & 76.*

2. *Iul. Cæsar* animaduersa in Gadibus (oppido Hispaniæ, in quam gubernandi caussa missus erat) Magni Alexandri imagine, ingemuit, & quasi pertęsus ignauiam suam, quòd nihil dum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander Orbem terrarum subegisset, missionem continuò efflagitauit ad captandas quamprimùm in Vrbe maiorum rerum occasiones. *Suetonius cap. 7.* *Alexander obijt anno etatis 33.*

3. *Themistocles* virtutum stimulis agitatus inquietas noctes & insomnes exigere solebat, quęrentibusque, quid noctu in publico versaretur? respondit; quia me trophæa Miltiadis de somno excitant. *Val. lib.* 8. *Plut.*

4. *Cicero* longa epistola à Lucceio ciue Romano (*lib. 5. ad fam. epistola duodecima*) petijt, vt Catilinariæ coniurationis historiam, ad propagādam nominis sui famam scribere vellet. Quòd si ab illo non impetraret, scripturus erat de se multo-

multorum tamen (inquit) exemplo & clarorum virorum.

5. *AElius Adrianus* Princeps magna diligentia rerum suarum historiam scripsit, &, ne ei nominis sui inscriptio fidem adimeret, sub liberorum suorum nomine edidit. (*Spartian.*) Vtinam hi Ethnici non fuissent animalia gloriæ vanæ.

Baron. Tom. 2.

6. Vera solidaque laude pascendus est animus Magistratus: nam, vt ait Poëta: *Fax mentis honesta Gloria*: &, vt ait S. Bernardus Serm. 10. super Cãt. *Fama virtutem reddit illustriorem, tametsi non maiorem.* Quia Dionysium Iuniorem pater in otio ac delitijs ita educauerat, vt neque ex ergastulo in lucem prodiret, neque vllis omnino disciplinis imbueretur, nec veræ laudis gustum vllum haberet, cum adulatoribus perniciosissimis tantisper voluptatibus indulsit, dum ex illa tyrannide, veluti ex carcere deturbaretur. Qui autem bonæ famæ cupidus erit, non modò infamiam & vitæ turpitudinem fugiet, sed etiam intelliget verum decus in sola virtutis actione versari, qua regat improbos, tueatur bonos, factaque fortium ac sapientium, laudibus ac præmijs, cum improborum ignominia sempiterna prosequatur.

Duo autem obseruanda laudem aucupanti. 1. vt illam maximè paret initio rerum agendarum: fama enim, vt ait Tac. *lib.* 13. *Annal.* in nouis cœptis validissima est. 2. vt famam extremo cortice non assumat, seu, vt non in fama duntaxat, sed in conscientia etiam gloriæ & honestatis fructus reponat.

Sic fecit *Demetrius Phalereus*, (quem Cassander Macedonũ Rex Atheniẽsibus præfecerat.) Nã cùm

cùm ob virtutem & præclarissima gesta trecentæ ei statuæ ab Atheniensibus erectæ fuissent, & post Cassandri obitum, æmulorum inuidia in AEgyptum fugere compulsus, accepisset eas omnes disiectas esse, & in matulas per ignominiam conflatas, ridens ait: *Statuas quidem euertere inuidi potuerunt, virtutes autem & præclara gesta, quibus præmia imagines illæ extiterunt, nunquam abolere poterunt.* Qua voce declarauit, vera præmia à conscientia meritorum præberi, quę neque inuidia aboleri, neque lotio, ad ventris ingluuie inquinari possunt. *Francisc. Patr.* è *Plut.* Huc pertinet illud Augustini, *epist. ad Secundinum Manichæum: Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset.* Quanta cura habenda sit de bono nomine, docet Syr. *cap.* 41. & vtilitatem huius curæ docet Salomon *in Ecclesiaste, c.*7. *& in Prou.c.*22.

SIGNVM LXV.

FAMILIAS ANTIQVAS conseruare.

Familias antiquas conseruare.

NON numero ac multitudine, sed bonitate ciuium Reip. felicitas æstimanda est, nec illa iudicanda beata, quæ ex promiscua hominum colluuie ciues multos temere colligit, sed quæ primas & antiquissimas familias maximè conseruare studet. (*Isocr. de Pace.*) S. Scriptura asserit, esse priuilegium & beneficium regionis, concedi ei Regem nobilem. Syr. 10. *Beata terra, cuius Rex nobilis est.* Esdræ 1. c. 2. filij Berzelai è templo eiecti fuerunt, quòd ex antiqua ge-

nealogia non descenderent. Horat. *Fortes creantur fortibus. Neque imbellem feroces generant aquilæ columbam.*

Augustus laudatur, quòd (magnum existimans sincerum atque ab omni colluuione peregrini ac seruilis sanguinis incorruptum seruare populum) Romanam ciuitatem parcissimè dedit: Liuiæ pro tributario quodam roganti, ciuitatē negauit, immunitatem obtulit: facilius sese affirmans passurum fisco aliquid detrahi, quàm Romanæ ciuitatis honorem vulgari. *Suet.* Claræ etiam sunt Resp. non paucæ factæ ob claras & nobiles familias.

SIGNVM LXVI.

In Familiã suam optimos admittere.

OPTIMOS QVOSQVE IN FAMILIAM SUAM ADMITTERE ADMINISTROS, EOSQ. IN OFFICIO CONTINERE.

APud Xenophontem barbarus quidam adolescens, cùm equum, eximiæ bonitatis, quem habebat, libenter se alicui spectatæ virtutis viro donaturum esse dixisset, idq; apud Cyrū professus esset: *Ego verò*, ait Cyrus, *ostendam tibi quomodo, etiamsi clausis oculis ieceris, aberrare à tali viro non possis.* Simulq; eum glebā humi sublatam in confertissimū agmen amicorū, quos assiduè circū se habebat, iacere iussit, &, *Quemcunq;*, inquit, *ex eis contigeris, illi equū tuum dono dato, neq; metus vllus sit, ne aberraueris, omnium eadem est virtus, eadem temperantia, eadē multis spectata documentis fortitudo.* Si de omnibus hominibus idē dici posset, vt vnus alio magis idoneus nō esset, qui in familiam

Muret. Orat. 4. in Pontificis surrogat.

miliam boni Magiſtratus, vel etiã in ipſum Senatum reciperetur, non magna deliberatione opus foret. At vnus alio lōgè magis idoneus eſt, ergo.

Non ſolùm autem Magiſtratus opes,& diuitiæ, dignitaſue;ſed etiam animi ſecuritas,& oblectamentum in amicorum & familiarium ſapientia, virtute, & fide conſiſtit. Vnde Dion ad Dionyſium ſcribit; Non vidimus Principes in Tragœdijs argenti inopia, ſed amicorum penuria concidiſſe. Princeps, qui multos homines virtute & ſapientia claros ſibi coniungit, fidelibuſque amicis ſtipatur, multis oculis, quæ ſunt illi ſpeculanda, proſpicit; multiſque auribus omnia, quæ ſunt audienda, cognoſcit, vt labi & errare non poſſit. *Vide Sig-num 38.* *De oculis & aurib. Magiſtr.*

Si in amicorum, vt loquitur Seneca, *de Tranq. animi cap.* 7. legendis ingenijs damus operam, vt quàm minimè inquinatos aſſumamus,quanto potiore ratione Principibus curæ eſſe debet, vt domeſtici miniſtri vitæ ſint integræ, &, quoad eius fieri poteſt, inculpatæ? præiudicata enim miniſtrorum probitate, magna Principis innocentiæ animis ſubditorum ingeneratur opinio, vt non dicam, quàm periculoſum ſit prauis vti miniſtris. *De claritate ſeruientium creſcit fama dominorum.*

1. *Alexander Seuerus* Palatium ſuum comitatumque omnem purgauit, abiectis ex aulico miniſterio cunctis obſcœnis & infamibus: nec quenquam paſſus eſt eſſe in Palatinis, niſi neceſſarium hominem: iureiurando deinde conſtrinxit, ne quem aſcriptum, id eſt, vagantium haberet, ne annonis Remp. grauaret, dicens, malum tutorem eſſe Imperatorem, qui ex viſceribus prouincialium homines non neceſſa-

rios, nec Reip. vtiles pasceret. Idem neminem vnquam ad colloquium & familiaritatem admisit, nisi integra probitatis fama. Verebatur scilicet, ne pestiléti oris afflatu sanctissimos mores corrumperet.

Vide de Officijs.

2. *Iulianus* à Mamertino (*in Paneg.*) sic compellatur: Omnibus nugis remotis, optimum & doctissimum quemque perquiris. Si quis præstat virtutibus bellicis & laude militiæ, in amicis habetur, vltro ad familiaritatem vocatur. Quicunque in administratione Reip. innocentem se vnquam & strenuum præbuit, in consortium munerum receptatur. Regendis prouincijs non familiarissimum quemque, sed innocentissimum legis, omnes à te augentur pecunia, locupletantur diuitijs, honoribus honestantur.

3. *Basilius Imp.* huiusmodi consilium dat Leoni Principi: *c.* 18. Consiliarijs vtere ijs, qui rebus proprijs bene consuluerunt, rectéque eas administrârunt; non autem qui per imprudétiam malè. Nam qui suis rebus malè prospexerit, nunquã ille bene consuluerit alienis. Huc pertinet illud Isocr. *Orat. de pace*: De publicis negotijs deliberaturi, eos in consilium adhibeamus, quibus in priuatis rebus nullos anteponeremus. Rationem dat Socrates, *apud Xenoph.* Cura, inquit, rerum priuatarum multitudine solùm à Reip. gubernatione differt; in cæteris verò similes sunt.

Vide Speculum Cleric.

4. *S. Elzearius Comes* adeò fuit seuerus in disciplina familiæ, vt apertè diceret, nolle se quenquam suo pane vesci, quem mortali peccato implicatum sciret, idque exequebatur. Statim enim expellebat, quem cognôrat turpe aliquid admisisse. Multas etiam leges præscripserat, quas ab

ab omnibus volebat seruari, & hanc inter alias, vt omnes aulici ac milites quoque, quos domi habebat, singulis hebdomadis peccata Confessione expiarent; blasphemias autem, imò verò Sacramenta, leuiter ac temerè pronuntiata, nullo modo tolerabat. Quia etiam sanxerat, ne quisquam alterum offenderet, quòd si faceret, statim in gratiam rediret, volebatque omnes in summa pace & concordia degere. *Platus de Offic. Card. cap. 23.*

5. Theodor. *lib. 5. c. 36.* asserit *Theodosium Imp.* aulam suam veluti scholam instituisse, in qua ad pietatem se suosque exerceret.

6. *Sigismundus Imp.* Reges ac Principes in terris beatos esse aiebat, si exclusis superbis, mansuetudinis & humanitatis cultores in curiam adsciscerent. *AEn. Syl. lib. 2. de Alph.*

7. *Constantius Chlorus* ex multis Christianis, qui in eius obsequijs erant, cupiens explorare, quibus potissimum credere posset, finxit (neque enim nostra sacra susceperat) se impio deorum cultu instaurando, aula exigere velle, & spoliare honoribus, quicunque Christi religione repudiata ad patriam superstitionem non redirent. Ea denuntiatione multos nutare necesse fuit, quorum non erat in pietate stabilis & fixa sententia. Alij in religione perstiterũt, gratia Principis & honoribus potiorem suam salutem arbitrantes. Constantius ea arte suorum animis exploratis, mutata ratione in contrarium, eos, qui defecerant, à se remouit, qui Deo infideles extitissent, ijs nihil magnæ rei tutò credi persuasus; qui perstiterant, eos clarissimos ac fidelissimos habuit.

Vide Theatrum hist.

Hac, aut simili arte Principem aulicorum mores explorare quid prohibet?

8. *Dauid* fortiss. & felicis. Rex, quem ad effi-

Ad aulæ ministeria fortißimi milites deligendi, vt ad virtutē excitentur prouincialiū animi.

giem optimi Principis diuini libri proponūt, regendis populis, sacrisq; patrijs administrandis, viros fortissimos præfecit, aulæ ministeria obire constituit singulis per annū mensibus præcipuos copiarum duces, singulos magnæ regij exercitus parti cū imperio pręfectos. Proh sapientiā mirabilē, atq; humana maiorē prudentiam, vt mirum non sit ea arte promerēdi milites, exiguo quamuis censu, angustis quamuis regni finibus, multis gentibus iugum imposuisse, filioq; Salomoni reliquisse imperium ipsis AEgypti & Mesopotamię finibus terminatum, Nilo atq; Euphrate disiunctissimis fluuijs, quod fore aliquando diuinis vaticinijs erat pronuntiatum. Psalm. 100. v. 7 ait; *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam, qui loquitur iniqua*, &c.

9. *Henricus Castellæ Rex, cognomēto Nothus*, moriens filio suo consilium memorabile reliquit: in Prouincia tria hominum genera versari, qui sibi, qui Petro Regi hosti suo, qui neutris adhæsissent. Primis data beneficia conseruaret, honores, præmia; sed ita fidei eorum credēdum, vt perfidiam leuitatemq; vereretur: alteris satis tutò res communes posse cōmendari, cōstanti hominibus ingenio offensam officio compensaturis, fidem diligentia atq; industria approbaturis: postremos in officio contineret iurisdictione, legum cura, regni ne vllam partem attingerent, quippe priuata commoda publicæ saluti potiora semper habituri.

Maxima quæq; domus seruis est plena superbis.

10. Verissimè scribit Cominæus *lib.* 3. *Comm.* Nullum maius indicium bonæ mentis Princeps potest ostendere, quàm vt adiungat sibi, (& familiariter

liariter vtatur,) viros virtute & fama celebres: nam omnes statim iudicabunt eum talem esse, quales ij, qui apud illum. Qua quidem in re maximè prouidus erat ac diligens *Ludouicus* XI. nam qui virtute aliqua singulari præditi essent, eos magno in honore semper habuit. Huc pertinet illud Senecæ *epist.* 94. Nulla res magis animos in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quàm bonorum virorum conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter audiri, aspici frequenter. Occursus, me hercule, ipse sapientum iuuat, & est aliquid, quòd ex magno viro vel tacente proficias. Nec tibi facile dixerim, quemadmodum prosit, sicut intelligo profuisse. Minuta quædam, vt ait Phædon, animalia cùm mordent, non sentiuntur, adeò tenuis illis & fallens in periculum vis est; tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conuersatione virorum sapientium eueniet, non deprehendes quemadmodum, aut quando tibi prosit, profuisse deprehendes.

Contra quis non vsu deprehendit, animos nostros deprauari assidua frequentique prauorum conuersatione? *Serpunt*, ait Seneca epist. Paræn. *Vitia, & in proximum quemque transiliunt, & contactu nocent.* Hinc Agapetus ad Iustinianum Imp. Qui cum hominibus improbis semper versatur, eum vel pati, vel discere malum aliquod necesse est: qui verò vnà cum bonis degit, vel imitationem honestorum edocetur, vel diminutionem vitiorum condiscit.

Baron. Anno Christi 527.

Adhæc sæpe boni Principes ministrorum perperam gestis rebus enormiter infamantur, atque adeò quidquid ab aulicis peccatur, in Principis infamiam cuditur, eique, ceu omnium auctori, imputatur. Ideo Isocr. ad Principem suum ait: Nullius improbi ministerio vtitor: nam quidquid ille deliquerit, tibi, velut auctori, imputabitur. Neque id mirum, cùm non careat scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. (*c. qui potest* 23.q.3.) Hinc Mecœnas hortabatur Augustum Cæsarem: Nulli amicorum aut officialium tuorum nimia est indulgenda potentia: sed ita ijs moderandum, vt ne te in culpam aut reprehensionem conijciant. Quidquid enim rectè, vel secus egerint, id verò tibi adscribetur; talemque te cuncti censebunt, qualia eos facta exercere permiseris. *Dio lib.* 52.

11. *Aurelianus imp.* seruos ac ministros peccantes coram se cædi iubebat. *Vopiscus.*

12. *Claudius* seruum suum, qui quendam illustrem virum probro affecerat, in forum missum flagris concidit. *Dio lib.* 60.

13. In aula *Traiani* tantum vbique erat silentium, tam altus pudor, vt ad paruos penates & larem angustum ex domo Principis modestiæ ac tranquillitatis exempla referrentur. *Plin. Paneg.* Atque hoc est, quod Cicero à Q. Fratre Asiam Proconsulari imperio administrante postulabat: *Sint*, inquit, *hæc fundamenta dignitatis tuæ, tua primùm integritas, & continentia; deinde omniũ, qui tecum sunt, pudor.*

14. Huc pertinet elegans hæc Constitutio *Constantini Imp.* quam ad vniuersos Prouinciales scripsit: Si quis est cuiuscunque loci, ordinis, dignita-

nitatis, qui se in quemcunque Iudicum, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifestè probare posse confidit, quòd non integrè atque iustè gessisse videatur, intrepidus ac securus accedat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo: dicat securus, & bene sibi conscius dicat; si probauerit, vt dixi, ipse me vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit: illum autem, qui hoc prodiderit, & comprobauerit, & dignitatibus, & rebus augebo. Hanc Constit. edidit, vt Magistratus, & sibi ministrantes in officio contineret. (*Ex l.* 4. *C. Theod.* de accus. Baron, Anno Christi 325.)

15. Quia *Reges Galliæ* morum integritatem à suis, maximè domesticis, desiderabant, sic loquũtur in Palatinis Constit. Qui in Regia contumeliam aut verba famosa in alium iecerit, quive mentiri alterum, etiam propulsandæ iniuriæ gratia, dixerit, mox carceribus tradatur, pœnaque pro atrocitate iniuriæ ei repræsentetur: Qui in cœnaculo Regis, aut Reginæ alium mentiri dixerit, aliamue contumeliam intulerit, illicò ad supplicium rapiatur. Qui in Regia pugno, aut armis quem pulsauerit, vel percusserit, pugno an capite pœnas luat. Et: Tenebitur Præfectus Prætorio quotquot hebdomadibus summariè inquirere in omnes noxas, easque referre ad sanctius nostrum Consilium, vt hoc pacto rerum perperam in Curia nostra gestarum reddamur certiores. *Lib.* 18, *Constit. Henrici* 3. *t.* 32.

(:)

SIGNVM LXVII.

NON PERMITTERE, VT dies festi violentur.

ANno Christi 469. Imp. *Leo* de sanctificandis Festis diebus eiusmodi promulgauit sanctionem: Dies festos, Maiestati altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationibus profanari. Dominicum itaq; diē ita semper honorabilem decernimus venerandū, vt à cunctis executionibus excusetur. Nulla quemquā vrgeat admonitio, nulla fideiussionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitescat, sit ille dies à cognitionibus alienus, præconis horrida vox silescat, respirent è controuersijs litigantes, & habeant fœderis interuallum, ad sese simul veniant aduersarij non timentes, subeat animos vicaria pœnitudo, pacta conferant, transactiones loquantur. Nec huius tamen religiosi diei otia relaxantes quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die sibi vendicet Scena Theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lacrymosa spectacula, &c. *Vide Theatrum hist.*

SIGNVM LXVIII.

FIDEM CATHOLICAM PROPVGnare, & fidem politicam in publicis & priuatis rebus datam seruare.

SIne fide, ait Paulus ad Rom. 11. *impossibile est placere Deo*: cur ergo sine fide vera placeret nobis

nobis Magistratus? cur in Curia ciuitatis Catholicæ votum & vocem haberet acatholicus? Quis è turbida aqua, ait S. Ambrosius, 2. *de Off. c.* 8. *&* 12. potum petat? quis in cœno fontem requirat? quis vtilem alienæ caussæ iudicet, quem videt inutilem vitæ suę? Quonam modo potes iudicare consilio superiorem, quem vides moribus inferiorem? *Vide Triumphum Virt.*

Adhæc vel nuda Magistratus verba oraculorũ instar esse debent, quibus plus insit firmitatis ac constantiæ, quàm alteri cuiuis obligationi. Et: Fides est iustitiæ ac omnium confœderationum fundamentum, (*Cic.* 1. *&* 3. *de Offic.*) & sanctissimum humani pectoris bonum. (*Seneca epist.* 89.) Vnde Romani Fidei imaginem in Capitolio proximam Ioui, seu prope Iouis simulachrum, teste Catone Censorio, religiosissimè collocabant: vt enim ille tutor humani generis tunc credebatur, sic & Fides; nec vlla res, ait Cic. vehementius Remp. quàm illa continuit. Quia, vt inquit Arist. *in Rhet. ad Theod. cap.* 15. infirmatis violatisque pactis, tollitur inter homines omnis commerciorum vsus. Hinc Isocr. *Orat. ad Nicoclem de Regis Instit.* Perpetuò, inquit, in id studium incumbas, eamque reuerentiam præ te feras, vt verbis tuis maior sit fides, quàm aliorum iuramento. Euripides. Res pulchra est lingua, cui fides inest. *Cic.* 3. *de Offic.*

1. Hinc *Attilius Regulus* fide data hostibus, maluit dirum supplicium in manu Carthaginensium subire, quàm fidem datam violare. *Cic.* 1. *de Offic. Gell. lib.* 6. *c.* 4. *Val. lib.* 9. *c.* 2. *Augustin. lib.* 18. *de Ciu. Dei c.* 3.

2. Ale-

2. *Alexander Macedo* cùm ab eo res quædam contra fidem datam poſceretur, reſpondit, Principem non decere à fide diſcedere.
3. *Alphonſus Rex Arag.* tantum valere dicebat Principum verbum ad fidem ſeruandam, quantum priuatorum iuſiurandum. *Panor. lib. 1. de eius dictis & factis, Apoph. 58. Vide* Panarium *Buſæi, verbo Iuramentum*, & *Petrum Ribad. de Principe Chriſt. lib. 2. c. 15.*
4. *Franciſcus I. Galliæ Rex*, dum Carolus V. Cæſar, citatis equis, paucis ſociatus comitibus, in Flandros rebellantes, ſeu turbidos Gandenſes properaret, &, ſola Regis fide nixus, Lutetiam ſe reciperet, ac ſuaderent nonnulli ab eo quiduis extorquendum nunc inermi, & auiculam caueæ incluſam retinendam, memoria dignum reſponſum dedit: *Abſit, abſit à nobis tam turpis & fœda perfidiæ nota. Etiamſi fides toto Orbe exulet, tamē Regibus tenenda eſt, qui ea ſola aſtringi poſſunt, vel qui nullo metu, nulla pœna, niſi virtutis & fidei reuerentia, vt eam præſtent, cogi poſſunt: alios lex, aut pœna coërcet, Principes pudor & fides.*
5. *Ioannes Valeſius Galliæ Rex* in prælio ab Anglis captus, & fide de reuertendo data dimiſſus, ſin minus pacta implerentur, cùm omnia præſtare non poſſet, quæ conuenerant, ad hoſtem redire maluit, quàm fidem violare, cùm tamen filiū obſidem dediſſet. Sciebat enim ſe nexu fidei & promiſſionis non liberatum, tametſi filium obſidem reliquiſſet. Cùm enim obſides ſint inſtar fideiuſſorum, qui principali accedunt obligationi, quo magis aduerſario cautum ſit, non tollunt illi principalem obligationem. *Belleforetius.*
6. *Amurathes Turcarum Imp.* cùm à filio inſtigare-

garetur, ne Dibrensium præsidium, iuxta fidem datam, per medium suum exercitum incolume ire permitteret, cùm tot mala ab ipso perpessus esset, filio nequaquam acquieuit, sed respondit, nullam inter mortales necessitatem esse maiorem quàm fidei seruandæ, qua sublata, neque imperia, neque aliud quidquam permanere, & in claro Principe, qui magnarum rerum imperia spe & animo complexus est, aut veram, aut simulatam saltem fidem esse debere, vt hominũ concilientur, & alliciantur ingenia. Perfidiam enim & feritatem destruere regna, vrbes, populos. Homines beneficijs & liberalitate esse deuinciẽdos, crudelitate atque odio apud ipsos nihil profici. *Martin. Barl. vide Theat. hist. de fœdifr.*

7. *Theodosij Imp.* tam certa fuit beneficiorum promissio, vt iam accepta viderentur cùm sponderet: vota enim hominum non fallebat, aut fatigabat, nec muneribus adhibebat (vt Pacatus loquitur) artem difficultatis. Nam, vt Neoptolemus ait, apud Sophoclem,

Promissam temerâsse fidem, exprobratio magna est.

8. Cùm *Sigismundus Imp.* veterano militi promissa exigenti dixisset: *immoderata fuit, amice, petitio tua*, respondissetque miles: *Poteras negare cùm peterem, nunc autem sine turpitudine quod promissum est rescindere non potes*, subiecit Imp. *Si ex duobus alterum nos facere oportet, rerum quàm famæ iacturam potius subibo.* Certè Principis est vnum habere calamum, & vnam linguam. Vnde Dauid Rex ait: Psalm. 88. *Irrita non faciam quæ de labijs meis processerunt.*

Promissa tamen iniqua, aut turpia nõ sunt seruanda.

uanda. Deus enim turpium & inhonestarum actionum sponsor esse nequit: imò interdum est contra officium fidem seruare. (*Ambr.1. de Offic. Cic.3.de Offic.*) Isidorus (*22.q.4.c. in malis,& c.inter cætera*) ait: *In malis promissis, rescinde fidē: in turpi voto, muta decretum: quod incautè vouisti, ne facias*. Turpis est promissio, quæ scelere adimpletur. Itaque longè iustius fecit Dauid, quòd non stetit iuramento de perdendo Nabal, quàm Herodes, qui propter iusiurandum occidit S. Ioannem Bapt. (*q.4. c. quòd Dauid.*) Agesilaus Lacæd. Rex cùm vrgeretur improbè à quodam vt promissum præstaret, atque idem crebrò repeteret, quasi nefas esset negare, respōdit: *Rectè, si iustum est quod petis, faciam; sin minus, nequaquam faciam: non enim promisi, sed dixi*. Plut.

Alphonsus Arragoniæ Rex cùm quidam ei dixisset decere Principem non ea solùm quæ verbis promisit præstare, sed & ea, quæ vel nutu affirmauit, respondit: *Rectè dicis, sed decet etiam petentes, vt ea tantum à Principibus efflagitent, quæ sunt iusta, & honesta; sin minus, satius est promissis non stare, quàm in leges iustitiæ peccare.*

Gell. Maximè seruanda est fides in fœderibus. Hinc 1. Romani fœdus feriebant fœdata per sacrificiū porca, hoc est, de saxo contusa, cum imprecationibus, vt sic cæderentur, qui rupto fœdere à promissa fide discederent.

2. *Philippus Maced. Rex* tantum fœderibus tribuit, vt suas cū Romanis pactiones singulis diebus bis in memoriam reuocari, atq; adeò prælegi sibi curaret. Vide Ioan. Molanū de fide Rebellibus seruāda. c.4.5.11. & P. Heribertum Rosvveydum de fide hæreticis seruanda.

3. Au-

3. *Augustus Cæsar* cùm maximum præmiũ pronuntiâsset ei, qui Crocotã latronum Principẽ ei exhiberet, Crocotas, re intellecta, Augustũ adire, & promissum premium petere non dubitauit, qui non modò veniã latroni, sed etiã impensum premium, decies sestertium (25. millia Philipp. siue ducatorum Italic.) dari iussit. Dio lib. 56.

4. Erant *Ferdinando I. Hispaniæ Regi* filij tres, Alphonsus, Garcias, Sanctius: hic vt erat natura violentior, patre mortuo, cœpit fratres exagitare, & Alphonsum Monasterij septis occludere. Qui confugit ad Almenonem Toleti Regẽ Maurum, benignè recipitur; dum illic est, accidit vt capilli eius (præsente Almenone) sic erigerentur, vt, quamuis manu pressi non subsiderẽt. Id Mauri vates prodigij loco acceperunt, quasi ad imperiũ Toletanum quandoque erigeretur Alphonsus. Regem itaque hortantur, vt tollat eum è medio. At ille tantum abfuit, vt illorum cõsilio acquiesceret, quin non multo post, fratre Sanctio ex insidijs trucidato, Regno illum restitueret, viaticũ præberet, & se illi itineris comitem aliquanto præberet. Nouem, vel circiter, annis post, mortuo Almenone, eiusq; filio primogenito, Alphõsus eius regni adit hæreditatem, in quo paulo ante seruus quodammodo detinebatur. * *Prouidentia Diuina.*

Etsi autem, si per hostem stet, quò minus conuentorũ fides seruetur, fidem fallere licet. Nam: ** Annal. Hispan. Anno 1070.*

Fallere fallentem, fraudemq; repellere fraude,
Exemploq; licet ludere quemq; suo:

In his, quæ vna & eadem sponsione comprehensa sunt, & in promissionibus, quarum altera alterius causa facta est; tamen perfidiam perfidia vlcisci, semper turpissimum fuit: imò

fides

fides nullis ex caussis violanda est, aut labefactāda. Nam, quid aliud est fidē fallere, inquit Doct. Ioan. à Chokier, *in Thes. Pol. lib. 2. c. 14.* (ex quo hæc delibo.) quàm omnem pietatem; omnem religionem euertere? quàm naturæ legem, atque iura omnium gentium violare? quàm tollere è vita vitæ societatem? Quid minus decet Principem, quàm doli, fraudes, insidiæ, quàm consilia sua non ad humanæ societatis fidem, sed ad rem suam vafrè referre? *Agesilaus Rex* dicebat: Regiæ dignitati non astutiam; sed bonitatis excellentiam conuenire. (*Xenoph.*) *Salomon Rex* prudentiss. ait Prou. 17. *Non decet Principem labium mentiens.* Tertull. *lib. 2. adu. Marc.* Improbi hominis est mendacio fallere, quòd ædificare mendacium sine demolitione veritatis nemo queat. Lactant. *Mendacium semper aut fallit, aut nocet.* Vide de Mendacio, & de Veritate.

Ne publico quidem bono fraudes comminiscendæ sunt. Deut. 25. *Dominus auersatur omnem iniustitiam.* Syr. ait c. 7. *Ne velis mētiri omne mendacium,* (etiam, vt ait Augustin. *epist.* 8. *&* 9. pro Dei laude.) Ipsa naturę principia suggerunt inter bonos bene agier oportere; ac sine fraudatione: vnde & ipsi Ethnici inhonestum vtile esse pernegārunt. (*Cic. 3. de Offic.*) Thucyd. *lib. 4. hist.* ait: Fraus cùm omnibus fœda est, tùm verò ijs, qui maiori dignitate prædîti sunt; imò fœdior quàm aperta violentia: quia vis iure potentiæ infertur, fraus verò ab insidijs iniusti propositi grassatur. Hinc *Alphonsus Arrag. Rex* eum demum Principem laudabat, cuius simplex verbum tantum; vt dixi, ad fidem valeret, quantum priuatorum hominum iusiurandum.

9 1 t. Omne.

Adhæc

Adhæc fidei violatores, fraudulenti, atque perfidi grauissimis diuinitus mactantur supplicijs, cùm non modò in Deum impij sint, sed etiam totius humani iuris & generis euersores. Aristoteles *in Rhet.* ait: Periurium, & diuinam vltionem, & humanam infamiam incurrere. Demosth. *Olynt.* ii. Fieri non potest, vt iniustus, periurus, & mendax potentiā firmam retineat; quia (*Val. 9. c. 6.*) occultum & insidiosum malum, perfidia, tantum incommodi humano generi adfert, quantum salutis bona fides præstat: imò hoc magis est detestandum, quo magis occultum, & ineuitabile. Nam aperta odia armaq; palàm depelluntur, fraus & dolus obscura sunt, eoque ineuitabilia. *Tac. 4. hist.*

Qui alteri fallaciam intendit, is eadem non rarò perit. Hesiod.

Qualia vir patrat, talis manet exitus illum:
Arte alium qua quis capiet, capietur eadem.

Tissaphernes Persarum Dux cum Agesilao fœdus non ex animo, sed metu, percusserat, hac lege, vt Græcas ciuitates sineret liberè suisque viuere legibus. Mox ingentibus copijs à Rege suo accersitis, bellum illi denuntiauit, ni Asia decederet. Hoc fœdus violatum libenter arripuit Agesilaus, Legatis hilari vultu respondens, se magnam habere gratiam Tissapherni, quòd periurio suo & Deos, & homines sibi infensos reddidisset, aduersæ verò parti propitios. Rectè sensit; absque prouidentia Dei nihil geri in rebus mortalium, magisque fidendum diuino fauori, quàm humanis consilijs, aut viribus. Cæterùm exercitum mouit velut in Cariam impressionem facturus, quò cùm Tissaphernes, ignarus doli, co-

Ee gerec

geret militem, Agesilaus repente mouit copias in Phrygiam, vbi cùm multas cepisset vrbes, magnamque pecuniarum vim abstulisset, dixit amicis: *Fœdera quidem violare præter caussam impium est, cæterùm hostibus imponere & iustum est, & lucrosum.* Vir bellandi auidus, ab iniusto tamen bello abhorrebat, nec ejus suscipiendi caussam dare voluit, datam feliciter arripuit, nec turpe putauit dolis in illũ vti, qui violato fœdere periurio fefellisset & Deos, & homines. *Plut.*

Cùm *Ladislaus Vngarorum Rex* instinctu aliorum fœdus cum Amurate factum temerè fregisset, ipse cum triginta millibus perijt. *Bonfin. lib. 6. hist. Vngar. Dec. 3. Iouius in Amurate. Prolixè hæc in Theatro hist.* Sæpe etiam perfidiosi sobole, omniq́ue posteritate (firmis alioqui Imperij fundamentis) destituuntur. Hinc Salomon, Prou. 10. *Nomen impiorum putrescet.* Et Syr. 10. *Cessare facit Deus memoriam eorum à terra.* Sæpe etiam iustæ vindictæ Deus delictorum pœnas in posteros conuertit. Eurip.

Vide Hom. Iliad. 8.

Crimina sæpe luunt nati scelerata parentum.

Plut. *de sera Nũ. vind.* Qui ex scelerata nat' est stirpe, hunc decet, queadmodũ in hæreditatis ęre alieno, ita & in prauitatis succedere supplicio.

1. Hispanus quidam Præses cuiusdã oppidi Mediolanensis, cùm Nobilem quendam captiuũ teneret, coniuxq; eius liberationem, oblata pro eo magna pecunia, peteret, Hispanus hac conditione se ei redditurum maritum promisit, si prius sui copiam ipsi faceret, quod cùm obtinuisset, mulieri reddidit maritum, sed prius interfectum. Qua re delata ad Gonzagam summum Ducatus Mediolanensis Præfectum, in Hispanum manus

Perfidia merces.

conij-

conijcit, cogitque eum ducere interfecti nobilis coniugem. Ducta illa, reque deliberata, Hispanum capitali supplicio affecit, & porrò omnes eius facultates mulieri attribuit.

2. Cùm *Albertus Brandeburgicus*, bellis inter Carolū V. & Gallos sæuientibus, perfidiā cōmissoriā patrasset, mordicante conscientia, veniā redeundi in Germaniā, atq; inducias sui purgādi ab Ordinibus petit, verùm nequitiā eius ferre amplius nō valente Nemesi, vitæ ipsius stamē inopinanter abscidit, egregio rerū humanarū inconstantiæ & vltionis exēplo: cùm is, qui tot hominū armatorū millibus circūfusus, nominis sui formidine omnia olim cōpleuerat, & Germaniā omnē ferè prædæ exposuerat, mox, alternante vices fortuna, à cunctis desertus, tāetsi receptus in præsidiū fidei Cæsaris, in extrema miseria, hostibus ipsis despicabilis, vitā finiuit. *Thuanus* 13. *hist.*

3. *Daniæ Rex Christiernus II.* Procerū quorundā factione Suetici regni gubernacula cū suscepisset Anno 1520. contra datā fidē, sacra Synaxi firmatā, in regia Holmensi 94. Proceres, ad conuiuiū euocatos, capite multauit, corporaq; inhumata toto triduo ante Prætoriū iacentia, tandē extra vrbem cremauit. Verùm pro tam nobili in suos perfidia ac crudelitate, Suetica plebs regno illum exterminauit. *Ioan. Mag. lib.* 4. *Olaus* 8 *c.* 39.

4. Cùm *Ludouicus Burgundiæ Dux* in Italiam aduersus Berengarium II. Imp. descendisset, ab eo prælio superatus & captus, magna Berengarij humanitate liberatus est, pacta tantùm lege, vt se viuo cum copijs in Italiam non reuerteretur. At Ludouicus, flocci promissa faciens, in Italiam haud multò post, ingen-

tibus munitus copijs rediјt. Verùm ab eodem Berengario rursum superatus, captus & luminibus priuatus est. *Bapt. Fulg.* 9.

5. Cùm *Tassilo Boiorum Rex*, gener Desiderij Longobard. Regis, aduersus Carolum Magnum infeliciter pugnâsset, coactus est cum Carolo pacem pacisci: verùm non multo post Tassilo, violatis pactis, & fœdere cum vicinis Hunnis & Auaris inito, bellum vix sopitum renouauit. At indignantibus & bellum fastidientibus subditis, destituitur, & fidei violatæ accusatus Carolo traditur, legeque Salica regni administratione submouetur. Regni ergo priuatione multatum cum filio Dedone, quò nouarum conspirationum occasiones omnes vtrique adimeret, in Monasteriũ amandat, quod non procul ab Heidelberga nomẽ Laureati habet. *Auent. in Annal. Boior.*

6. *Carolus Borbonius* cùm à Mediolanensibus magnam pecuniæ vim pro militum stipẽdijs exegisset, eumque propter exactiones & continua bella numerare recusassent, tandem promittit Mediolanensibus, si 30. aureorum millia militi in menstruum stipendium darent, ducturum se illicò extra vrbem & prouinciam Mediolanensem exercitum, & quia ipsos huiusmodi promissis aliàs deceptos fuisse sciebat, arctissimo iuramento se obstringit, simulque Deum orat, vt si fidem fallat, primus hostilium tormentorum globus sibi caput auferret. Hac spe immunitatis freti Mediolanẽses maxima cum difficultate (siquidem vniuersa ciuitas exhausta erat) pecuniam corraserunt, & militibus stipendia persoluerũt. Verùm, nihilo mitius deinceps, quamuis ad egestatem extremam plerique adigerentur, ab exa-

ctoribus ipsisque militibus (frustra implorata fide Borbonij) tractati sunt. Hoc facto paulo post Borbonius Cæsareanum exercitum ad Florentiã, &, cùm ab hoc conatu depulsus esset, ad Romam occupandam duxit, vbi dum ipse, acriter vrgens oppugnationem, antequam nebula discuteretur, mœnia transcendere conatur, globo, incertum à suis, vel ab hoste traiectus interijt. *Guicciard. lib. 5. Bellaius* 8.

Aliquando impostoribus seu fraudum architectoribus nendum est, quod alterius colo adaptârunt, quod exemplis probaui non paucis in Theatro historico ante locum de pœnis æternis. Manet etiam plerunque fallaces & perfidiosos orbitas. 1. Pausanias (*in Arcad.*) existimat *Philippum* Macedonem Tragicum exitum habuisse, omnemq; eius posteritatem deletam fuisse, quòd temerè pacta conuenta fidemq; datam hosti violaret. Itaque eo interfecto, vnicus Alexãder Magnus successor relictus est, quo mortuo, Duces inter se imperium diuiserunt. 2. *Franciscus Sfortia* à Mediolanẽsibus præfectus exercitui contra Venetos, Mediolanensium arma in ipsos conuertit, & obsesso atque ad deditionem coacto Mediolano, Dux Mediolanensis salutatus est, cuius filius Ioannes Galeatius Sfortia à suis ciuibus in ipsa Ecclesia paternam perfidiam suo sanguine luit. *Sabell. Ennead.* 7.

3. Cùm *Henricus Valesius III. Galliæ Rex* Ducem Guisium, velut sibi infensum è medio tollere decreuisset, Comitia indicit Blæsis, ad quæ vt quàm citissimè vnà cum cæteris Principibus veniat Guisius, hortatur: paret con ilio siue iussioni, adque Regem citatis equis properat, quantũuis

alij monerent, non esse quod nimium Regi fideret. Perbenignè à Rege excipitur, summæ regni dignitates ei decernuntur; imò regni administratio,& tantum nõ regium nomen tribuitur. At nõ diuturna fuit hæc illi felicitas: in hoc enim Rex curas cogitationesq; cõferebat, vt quocunq; modo posset, Guisiũ trucidaret. Itaq; quò incautũ intercipiat, quendam aulicum ad eum ablegat cum mandato, habere Regẽ ardua quædam & arcana cũ illo conferenda, priusquã ad Sacramenta Cõfessionis & Cõmunionis accederet:(erat enim is dies sacer Dagoberto sanctissimo Galliarum Regi.) Veniret itaq; ad cubiculũ, vbi Rex eum præstolabatur. Parietes cubiculi pretiosissimis circumquaque tecti erant aulæis,& sub illis octo sicarij, ad hoc scelus perpetrandum à Rege constituti, latitabant. Guisius cùm cubiculum ingrederetur, Regem non inuenit, (is enim in aliud interius secesserat,) & horrore suffusus, insidias suspicari cœpit. Leuatis vna parte aulæis, mox vnum ex latronibus videt, quem collo apprehẽsum humi prosternit. Actutũ alij septem strictis gladijs & pugionibus prosiliunt, Guisiumq; hostiliter inuadunt. Vnus illorũ suram illius percutit, graueque vulnus infligit, alius pugionem in collum adigit, quidam gladium illius tenent, ne posset stringere, tandem accurrit, qui à tergo illi lethale vulnus impegit, alij alia addiderunt. Defessus itaque, vulneribusq; consumptus magnanimus Princeps concidit, altaque voce opem & misericordiam diuinã implorat, moxq; post aliquot plagas, mandato Regis inflictas, tollitur è medio, contra fidẽ datam, & corpus in rogũ imponitur, inq; cineres redigitur; corpus, inquam, eius,

Lib. 1. Mercurij Gallobelg.

Anno 1588.

eius, qui paulo ante Galliam hæreticorum dominatu insigni virtute liberârat. Haud dum lapsus erat ab hoc facinore septimus mensis, cùm à quodam F. Clemente non dissimili dolo Rex necatur. Nam cùm nonnullas litteras Regi legendas dedisset, fingens se alias quærere, cultrum promit, & capulo tenus in ventrem Regis adigit, adactumque in vulnere relinquit, atque ita eadem fraude, quam alij parauerat, paulo post Rex occubuit, nullis relictis liberis, ac ne quidem agnatis, delata in alienam familiam Gallorum Monarchia. Hæc ex Annalibus Iansonij. Discant hinc Principes & Magistratus, *Deum etiam in hac vita*, (vt Gregoras monet) *sæpe iusta mensura facinora pensare solere, vt illustribus documentis mortales erudiantur, iíq; terreantur, qui vindicta Numinis, omnia perspicientis, præ suis cupiditatibus negligunt.* Vide P. Becanum de fide hostibus seruanda, & libellum meum Germanicum de officio hominis Catholici inter hæreticos viuentis. *Vide Theatrum hist.*

SIGNVM LXIX.

FOEDERA ET SOCIETATEM NON temerè cum quibusuis inire, nec temerè semel facta fœdera mutare, aut violare.

RAtiones fœdera improbantes sunt. 1. Vbi plures Principes, qui se pares existimãt, fœdere & societate coniunguntur, facile inter ipsos suspiciones & controuersiæ oriuntur: vnde fit, vt res magnæ spe incerta in difficultates multas incidant, & tandem euanescant. (*Guicciard. lib. 7. hist.*) 2. Socij & confœderati nouarum rerum *M. Iun. in quæst. Pol.*

molitionibus student, propter vel metum potẽtiæ vicinorum, vel emolumenti ac commodi spē, quibus nolentes volentes fœderati ac socij implicantur. (*Thucyd. lib. 2. in Orat. Corcyraorum.*) 3. Opes leuiorum ita exhauriuntur: quandoquidem ingenti mercede societates & fœdera parātur, non minoribus sumptibus aluntur, & conseruantur. Nec semper est tutum fœderatis ac socijs credere. Qui enim his nimium fidunt, sæpe se & suos perdunt. Sic apud Rom. sub vmbra fœderis seruitutem plurimi sunt passi. (*Liu. lib. 18. dec. 33.*) & *Ioannes Transyluania Princeps* ad Solymanni fœdus & auxilium infeliciter confugit. (*Iou. lib. 28.*)

Pro fœderibus militant hæ rationes. 1. ad bellum feliciter gerendum fœdera & societates sunt necessariæ: proinde considerandum, quænam copiæ iam sint paratæ, aut paratis adiungi queant, qui socij & amici sint Reip. (*Arist. 1. Rhet. cap 5.*) Cicero docet 3. *de leg.* Senatori necessarium esse, nosse Remp. & quibus socijs, amicis, stipendiarijs illa vtatur. 2. augent gloriam, & potentiam nostram. (*Thucyd. lib. 1. in Orat. Corcyr.*) Communibus, ijsque potentibus hostibus nulla ratione commodiore, quàm societatibus & fœderibus occurri potest. (*ibid.*) 3. Natura ipsa societates & auxilia communia conquirere videtur: quandoquidem homini duplices manus, socias aures, oculos geminos tribuit, vt robustius perageretur officium, quod duorum societate complendum fuit. (*Cassiod. lib. 3. epist.*) Quid est tam validum aut potens, quod amicorum copias simul iunctas, opes copulatas, manus sociatas vincere, aut dissoluere possit? Demost. *Orat. in Phi-*

in Philip. 3. Πόλεως ἔγωγε πλοῦτον ἡγοῦμαι συμμάχους, πίστιν, εὔνοιαν. Vrbis opes esse existimo, socios, fidem, beneuolentiam.

Carolus V. statim initio Imperij, & ipso ætatis flore totum se dedit amicitiæ Regis Gallorum Francisci I. qui tum temporis recens ad imperiũ euectus erat. Hinc se ad Angliæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Daniæ, Poloniæ Regum amicitias & fœdera ineunda composuit. Emanueli enim Lusitaniæ, secundisque nuptijs Francisco I. iam dicto, Eleonoram; Christierno Daniæ, Noruvegiæ, Sueciæ, Isabellam; Ludouico, Pannoniæ Bohemiæq; Regi, Mariam, sorores suas matrimonio collocauit. Ferdinando autem fratri Annã prædicti Ludouici Regis sororem, (qua affinitate duo illa regna acquisiuit:) sibi verò Isabellam Lusitaniæ Regis filiam despōdit. Quibus affinitatibus & fœderibus ad tantum amplitudinis & potentiæ gradum euectus fuit, vt non solùm subditos in officio contineret, verùm etiam vicinorum hostium & barbarorum impetus & conatus adeò comprimeret ac frangeret, vt immanis ille Christiani nominis hostis, tanquam Numẽ quoddam, vel Naturæ miraculum Carolum & formidaret, & reuereretur. Rectè ergo Patrocles Xenophontæus *lib.6.rer.Græc.* dixit: Oportere homines, dũ maximè viribus florent, ea acquirere, quæ illis quandoq; vsui esse valeant, vt cùm necessitas ingruerit, paratum, quò refugiant, præsidium habeant.

Parandi autem sunt socij. 1. Qui non mediocri valeant potentia, & in proximo habitent. Notum enim est illud prouerb. Procul qui habitant amici, non amici. (*Arist. Rhet. c. vlt.*) & Hadrianus

Imp. rectè dicebat, in caducum parietem non esse inclinandum. 2. non multi, sed pauci, iiq; potentes, & constantes; non ventosi, & leues. Arist. 8. Eth. c. 7. *Perfecta*, ait, *cum multis amicitia nemini intercedere potest*. 3. qui eadem Politiæ forma & religione viuunt. Raban. *Non possunt inter eos esse iura pacis, inter quos est bellum fidei*. S. Ambros. 3. de Offic. *Qui fieri potest, vt homini sit amicus, qui Deo fuerit infidus?* Deus per Prophetas & Vates suos facta cum impijs fœdera minus probat, & habent plerumque exitus parum faustos & secūdos, imò cum infid. & hæreticis inire societates vetitū est. Exod. 34. & Deut. 7. Christus ait, Matt. 18. *Si Ecclesiā*, &c. 4. Qui paribus legibus & conditionibus nobiscū socientur. Non enim erit societas leonina, vt cōmodum omne ad vnum redeat. Thucyd. 3. *hist.* Mutui metus æqualitas societatem fidelē facit, firmamq; conseruat. Si imparibus conditionibus, vt iure clientelę, in amicitiā potentioris Resp. aliqua veniat, timendum est, ne Dominū potius, quàm sociū sit habitura, nisi certis temporū interuallis fœdus sit definitum, (nō perpetuum,) & Resp. in protectionis litteris iura Maiestatis excipiat, & protectoris militem à sua vrbe munienda & occupanda excludat. Rectè enim Brutus Tribun. pleb. dixit: Vnam esse tenuium aduersus potentiores securitatis cautionem, vt potentes, si nocere velint, non possint. *Liu. lib.* 9.

Cum infidelibus & hæreticis non expedit fœdus inire: quia societas talium fœderum non est diuturna, propterea quòd minus est fida, (sæpe fidem frangit.) Nam, vt Ioan. Salesberiensis, Episc. Carnot. inquit: *Quo modo seruabit secundam,*

dam, qui primam fidem irritam fecit? Nec amicitia est firma, aut libertas tuta, vbi animorum exulat coniunctio. (Polycrat. lib. 6.) Accedit quòd miles, suopte ingenio parum religiosus, frequenti hæreticorum contubernio excutit religionem.

1. Hinc *Carolum*, cognomento *Simplicem Frācorum Regem* reprehendit Fulco Rhemensis Ecclesiæ Præsul, quòd fœdus cum Nortmannis ferire vellet. Premebatur Carolus potentia Odonis Comitis Parisiensis, cum quo varia bella gesserat, deque regno diu decertârat, Viribus ad extremum destituitur, nulla salutis spes allucet, nisi à Nortmannis, qui tum temporis Gallias, ac potius Christianismum fortiter debellabant. His se iungere certis conditionibus parat Carolus, vt ne ab Odone competitore regno exigatur. Fulco Regem acriter dehortatur, ne faciat: Quis, inquit, qui vobis, sicut oportet, fidelis est, non expauescat, vos inimicorum Dei amicitiam velle, & in cladem ac ruinam nominis Christiani pagana arma ac fœdera detestandā suscipere? Nihil enim distat, vtrum quis se paganis societ, an, abnegato Deo, idola adoret. Nam si, vt ait Apostolus, bonos mores colloquia praua corrumpunt, quanto magis corrumpitur castitas animæ Christianæ inimicorum ex consilijs & societate? Neque enim poterit non imitari quod assiduè viderit, quin potius assuescet paulatim, & quasi vinculo malæ consuetudinis trahetur ad facinus. Certè progenitores vestri Reges, deposito gentilitio errore, diuino cultui sese humiliter subdiderunt, & à DEO semper auxilium expetierunt, propter quod & feliciter regna-

regnauerunt, & Regni hæreditatem ad suos posteros transmiserunt. Vos contra nunc Deum relinquitis, (dicam certè, licet nolens, quia Deum relinquitis, cùm vos eius hostibus sociatis.) Vnde & meritò Prophetica illa vox ad vos dirigitur, quæ quondam ad Regem Israël similia faciẽtem directa est: (2. Par. 19. Ios. 9.) *Quia impio prabes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, idcirco iram Domini mereberis. Et certè cùm deberetis malis præteritis terminum ponere, & rapinis & deprædationibus pauperum renuntiare, & pro his omnibus pœnitentiam agere, nunc ad maiorem iram Dei prouocandam his, qui Deum ignorant, & in sua feritate confidunt, vos coniungitis. Credite mihi, quia sic agendo, nunquã ad Regnum peruenietis, imò velociter disperdet vos Deus, quem sic irritatis.* Hæc Fulco. Vtinam hæc notarent Caluinistæ cum Turca Christiani nominis hæreditario hoste societatem ineuntes, & perpetuam ex ea infamiam sibi accersentes.

2. *Ioannes Palæologus Imp. Orientis*, bellis conflictatus, per plerosque Græciæ Principes, cum Amurate I. confœderationem iniit, qua ex re aditum ad ipsam Europam illi aperuit, simulque Græciæ toti cladem longè maximam importauit. Nam audacia Principum repressa, Turcæ in vrbium Græciæ præsidio remansêre, & insuper captus Amurates regionis amœnitate, oculos ad Europam adiecit, in quam cum LX. millibus hominum penetrans, Philippopolim, dein Adrianopolim, aliasque vrbes loci ingenio munitissimas occupauit. Licet, ait ille, ad infidelium amicitiam se conferre, & societatem cum ijs contrahere, cùm contra infideles, non cùm contra fideles,

les,eorum auxilia aduocantur. Sic Iudas 1.*Mach.* 8. pepigit fœdus cum populo Rom. & Ionathas 1. *Mach.*11. cum Demetrio.

Cùm autem contentiones & controuersiæ incidunt inter fœderatos, non illicò ad arma perueniendum; sed hæ componendæ, & dirimendæ sunt iudicijs. Cauendum verò, ne quis ante iudicium de possessione deijciatur, (*Thuc.lib.*1.) & cogitandum: Quidquid ex multis partibus constat, ita natura comparatum esse, vt aliqua pars laboret, quæ non illicò resecanda, aut expellenda est: quia ita reliquũ corpus aspectu turpe redditur, & totum breui interit. (*Dion Hal.lib.*8.) Sãciuntur & confirmantur fœdera iureiurando, cuius violati vltor & iudex solet esse ipse Deus, vti signo præcedenti probatum est. Denique non licet inire societatem cum apertis Tyrannis, ne eorum foueatur iniquitas: (*Liu. lib.* 4. *dec.*4. *nũ.* 14.) nec cum ijs, qui caussam iniustam agunt, ne iniustitia defendatur. (*Polyb. lib.*3.*num.*14.)

SIGNVM LXX.

FORTITVDINE ARMATVM ESSE.

Fortem esse.

1. ALphonsus *Aragonum Rex*, ob magnas insperatasque victorias nunquam omnino mutatus dicitur, imò ei in omni fortuna vultus idẽ, idem habitus, sermo idem fuit. P*anor. lib.*4.

2. *Athilus Suecorum Rex* Roluonem F. è Dania reducem splendido conuiuio exceperat, in quo cùm varius sermo incidisset, rogatus Rex quæ virtus Regiam dignitatem magis ornaret, respõdit: *Liberalitatem Regibus & Principibus summum præsta-*

præstare ornamentum, seque in eius studijs magis quàm aliarum virtutũ exercitijs delectari. Dein iussus Roluo dicere, quæ virtus milites magis decoraret? affirmabat, *militares homines nulla virtute plus quàm patientia commendari.* Quam sententiam, obiecto contra focum nudo latere, ità probauit, vt à præsentibus non modò vt peritus disputator, sed vt efficax virtutum executor diceretur. Athilus dona in præsentes plurima liberaliter erogauit, & inter cætera torquẽ aureum ingentis ponderis collo Roluonis appendit. *Ioan. Magnus lib.* 2. *c.* 10.

Fortes in tolerando.

3. *Agesilaus*, cùm apud Mantineam pugnaretur fortissimè, admonuit Lacedæmonios, vt cæteris omissis omnibus, in vnũ Epaminondam intenderent vim prælij, dicens: *Solos cordatos esse viros fortes, hosq; solos esse auctores victoriæ.* Itaq; *si hunc*, inquit, *ceperimus, facile cæteros in potestatẽ nostram redigemus*: quod & euenit. Hac prudẽtia consuluit suis, qui haud dubiè fuerant perituri.*

* *Plut. vide de Magnan.*

4. Cùm *Darius* numerosissimũ exercitũ instruxisset aduersus Alexandrũ Magnum, admonitus Alexander, (qui tã profundo somno erat correptus, vt vix interdiu posset expergisci,) vt consideratè contra tantũ hostium impetũ omnia ageret; respondit: *Magna animi molestia me Darius liberauit, qui vires suas omnes in vnum contraxit, vt liceat vno die de summa rerũ decertare.* Plut. & Q. Curtius. Sic Magistratus acri sint oportet ad cogitandum ingenio, & feroci ad audendũ animo.

Animosè dictum.

5. *Agis* Archidami filius, audiens quosdã abhorrere ab hostium multitudine, ait: *Non percontandum quot, sed vbi sint hostes, vt audacter inuadantur*, significans, non à militum numero pendêre victo-

victoriam, sed à fortitudine, reiq; agendæ celeritate. Statim enim videtur velle cõgredi, qui quęrit, vbi sint hostes. *Plut.*

Idem milites sic adhortatus est: *Ita prandete commilitones mei, tãquam apud inferos cœnaturi*: (q. d. ne cibo vinoq; graues venite ad prælium.) *Plut.* Tribuitur & Leonidæ. *Vict. lib.2.c.2.*

6. Cùm *Alexander Seuerus* Imp. Artaxerxẽ Persarum Regem magno militum exercitu Romanũ inuasurum Imperiũ audisset: *Fortes*, inquit, *viros, atq; moderatos, decet optima quidẽ optare, sed ferre etiã quæcunq; accidunt cõtra animi votũ.* Fortitudinis enim est rebus prosperis non extolli, infaustis nequaquam deijci animo. *Herodian. lib. 6.* Hinc Saxonũ Præsul Anshelmus in Monostichis:

Non læta extollant animũ, non tristia frangant.

7. *Constantinus Magnus* Imp. tantã ex Christi nomine Crucisq; (quã in cęlo viderat) virtute fiduciã animo cõceperat, vt ardua quæq; ac dura, dixerim & ἀδύνατα, illi facilia, plana viderentur & secura: Oraculo namq; illo semel persuaso: *In hoc vince*, vel *vinces*: semper sibi idẽ visum est esse vocale, illudq; Propheticũ veluti cælesti classico iugiter intonari: *Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram & vectes ferreos confringam.* Hinc Nazarius, *in Panegyr. Constant.* Per infestas acies interritus vadis, densissima quæq; perrũpis, deijcis, proteris; nihil te permouent tubarũ fractæ voces, horrendus militũ clamor, permixta casibus vulnera, illisi cominus gladij, cadentium graues gemitus, arma latè strepentia, & in vnum quendam sonitum diuersi fragoris acta confusio, &c. Inuadis primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorũ irriti iactus,

Barõ Tom. 3. Anno Christi 312.

Flor. 4. c. 8. Magnæ indolis signum est sperare semper.

Esa. 45.

Loquitur de pugna Constantini aduersus Maxentiũ.

iactus, sonat ictibus vmbo, virtute ducis cæteri incalescentes, maiori impetu ferũtur in hostem, Non qui bellorum euentus solet esse, per varios & volubiles casus Mars dubius errauit; nec fortunæ vicissitudo; quæ plerumq; prosperis rebus triste aliquid agglutinat, victorum lætitiam vulnerauit: sed tanta hostiũ, & tam ampla cædes, tã fœlix & incruenta victoria fuit, vt credas non bello ancipiti dimicatum, sed solas impiorum pœnas expetitas. Hæc Nazarius.

Fortes affectibus animi non sunt obnoxij. Cæl. lib. 23. cap. 24.

8. Scribit Sext. Aurelius *M. Antoninum Imp.* rẽ & cognomine Philosophum, ab vitæ initio tranquillum fuisse; adeò vt ab infantia vultum nec gaudio mutarit, nec mærore. *Q. Capitolin.*

9. *Henricus* VII. *Imp.* ea fuit animi tranquillitate; vt nulla vnquam prosperitate efferretur; nulla deijceretur aduersitate, quanquam plures quotidie experiretur aduersitates. *Cuspinianus.*

10. Egregius admirator Homeri fuit semper *Alexander Magnus*, adeò vt illum ad verbum edidicerit, ac dormiens ceruicali suppositum haberet. Hic si quando in colloquijs aut conuiuijs incidisset de carminibus Homeri concertatio, alijs alia præferentibus, hoc vnicè præferebat; quod est de Agamemnone scriptum:

Iliad. γ.

ἀμφότερον βασιλεύς ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής.

Dux bonus, atq; idem validus pugnator in armis.

Quasi eundem deceat, qui bonus est Rex, fortem etiam esse pugnatorem.

11. Fortis præcipuè animi & magni est constanter & æquiter ferre extrema quæque, & fortunã nouertantem rectis æquisq; oculis adspicere. Cicero

cero (*de Amic.*) refert Lælium ob id habitũ esse sapientẽ, quòd omnia sua in se posita esse diceret, humanosq; casus virtute inferiores esse putaret. Et Plut. *de cupid. vitæ*, ait: *Virorũ fortium esse animi statũ in periculis rectũ & immobilẽ conseruare.*

12. Cùm *Mithridates* victus & captus esset ab Eunone Rom. duce, sui semper similis & constãs, in hæc verba prorupit: *Mithridates terra mariq; Romanis tot annos quæsitus, sponte adsum: vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non ademerunt.* Tac. lib. 12.

13. Cùm *Pertinax Rom. Imp.* ab amicis suis admoneretur, vt militum Prætorianorum crudeles insidias, qui ipsum è vita tollere conabantur, effugeret, populique auxilium imploraret, præclarè respondit: *Indecorũ esse ac illiberale, minimeq; dignum imperatoria Maiestate atque anteacta vita latebris, aut fuga sibi salutẽ quærere.* Herod. l. 2.

14. *Octauius* Consul, cùm vrbi Romæ à Cinna Marioque periculum immineret, ab amicis atq; aruspicibus suasus, vt abiret, vocem Consule dignam emisit: *Se cùm Consulatum gereret, patriam nisi cum vita non relicturum.* Itaque cùm Consularem sellam, Consularibus cum ornamẽtis conscendisset, quanquam tunc quoque essent, qui fuga sibi vt consuleret hortarentur, optimo equo ad fugam oblato, ipseque Censorinum à longè venientem videret, quem ad se perdẽdum missum esse sciebat, nunquam aut loco, aut vultu immutatus est, sed intrepidus eodem loco manens, sæuiente Censorino caput amisit. *Fulg.* 3. c. 2. Cic. in epist. *Ferenda est fortuna, præsertim quæ abest à culpa.*

15. *Franciscus Galliæ Rex* sui similimus semper

 fuit,

fuit, tametsi apud Carolum V. captiuus in Hispania detineretur: vt & ipse *Carolus V.* res seu lætas, seu acerbas accipiendo, vultu nunquam mutabatur. Tanta erat oris, oculorum, & totius vultus Cæsarei constantia, & quasi perennis quædam serenitas. *Guicciard. & Zenocarus lib.5.* Caroli.

16. Exerit fortitudo vim suã in vincendis animi perturbationibus, iuxta illud Prou.*16. 32.* *Qui dominatur animo suo,* (affectibus,) *melior est expugnatore vrbiũ.* Et illud Cic. *in Paradoxis*: Cui tandẽ liberè imperabit, qui non potest suis cupiditatibus imperare? refrænet prius libidines, spernat voluptates, iracundiã teneat, coërceat auaritiam, cæteras animi labes repellat, tum incipiat alijs imperare, cùm ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini, parere desierit. Hinc Cicero (*pro M. Marcello*) laudat Iulium Cæsarẽ, quòd M. Marcello, acerrimo suo inimico vitam condonâsset: *Aduersarium,* inquiens, *nobilitate, ingenio, virtute præstantem non modò extollere iacentem; sed etiam amplificare pristinam eius dignitatem: hac qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.* Hac de caussa cùm Ptolemæus AEgypti Rex aliquando vnum è 72. Scripturæ Veteris Interpretibus percunctatus esset, quid Regibus esset omnium difficilimum? (*teste Aristea lib. de 72. Interp.*) respondit: Seipsum vincere. Seneca *epist.113.* Imperare sibi, maximum imperium est. Cauendum Magistratui, ne iudicaturus, propter metum quod sentit, nõ proferat: (*Plato 2. de leg.*) animus propter formidinem consilio priuetur, ac turbetur: (*Pont. lib.2. de fort*) flectatur precibus, aut misericordia, aut potentia; indeque minus in improbos animaduertat:

uertat: (*Plut. in Pelopide.*) aut defatiscat mollitie, nec perficere valeat, quæ animo concipit. (*Plato in Gorgia.*) Duo ab egregijs Principibus exspectantur, sanctitas domi, & in armis fortitudo: (*Aurel. Victor in Traian.*) & duo sunt, quibus Resp. rectè gubernantur, domi concordia, foris fortitudo. (*Polyb. lib. 6.*) Sit labor in negotio, fortitudo in periculo, industria in agendo, celeritas in conficiendo. (*Cic. pro lege Manil.*)

SIGNVM LXXI.

FORTVNAE, OB INSTABILITATEM eius, non fidere: sed fragilitatis humanæ semper meminisse.

Fortunæ nihil fidere.

1. SEsostris (teste Nicephoro *lib.* 18. *cap.* 39.) Rex Aegyptiorum illustris ac felix, opibusque clarus, plurimas & maximas nationes seruituti subegit, (sibi subiecit,) vnde (ex eo successu) in proteruam arrogantiam sublatus, curru ex auro lapidibusq; pellucidis ac pretiosis cōstructo vehi solitus est, qui à quatuor Regibus, ab ipso deuictis, trahebatur. Cumq; vnus ex Regibus sępe respiciens rotam, quæ voluebatur contemplaretur, percunctatus Sesostris, cur ita respectaret? (cuius rei gratia oculos tam frequenter in rotam conijceret?) *intuens rotæ volubilitatē*, inquit ille, *cum stupore eam admiror, in qua summa citò fiunt ima, & cogito fortunæ instabilitatem, aliàs excelsa humiliantem, aliàs humilia exaltantem.* Cùm Sesostris istam parabolam, seu potius ænigma intelligeret, noluit currum à Regibus deinceps trahi. *Vide de Superbia.*

Hanc historiam cùm Theodorus Mauritij Imp. Legatus Chagano Persarum Regi olim narrâsset, barbari fastum sic contudit, vt vicissitudinis rerum humanarum memor, cum populo Rom. pacem fecerit. Rectè ergo ait Val. lib. 4. c. 7. *Optima vindex insolentiæ est, varietas humanæ conditionis.* & Lucan. lib. 1. *Summisq; negatum stare diu.* Rectè etiam Apelles interrogatus, quare fortunam sedentem pinxisset, respondit: *Quia stare loco nescit.* Hinc Ouid. 5. Trist. de ea sic canit:

Paßibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Nec manet in certo fixa tenaxq; loco.

Et Iuuenal. Sat. 7.

Si fortuna volet, fies de Consule Rhetor:
Si volet hæc eadem, fies de Rhetore Consul.

Pij Magistratus, non admittentes fictam istam & commentitiam Ethnicorum Deam, Fortunam, sapientissimæ, potentissimę, ac præsentissimæ gubernationi diuinæ pro uidentiæ (quæ circulum istum humanarum rerum voluit) se committunt, Deum liberrimum omnium rerum moderatorem, auctorem, & actorem extollunt, ipsiusq; iudicia adorant.

2. *Crœsus Lydorum Rex* consultus à Cyro de bello suscipiendo contra Tomyrin Reginam, à qua tandem occisus est: *Si tibi*, ait, *esse videris immortalis, nihil est opus, vt meam tibi sententiam dicam: sin verò te quoq; agnoscis hominem, illud in primis discito, talem humanarum rerum circulum esse, qui rotatus eosdem semper fortunatos esse non sinit*, Brus. lib. 2. c. 37. ex Herod. lib. 1. Solon dicebat ad Crœsum: *Non est fas beatum censere, qui in his vitæ fluctibus iactatur, antequam ingressus est portum: Nā potest tempestas interuenire.* Hinc ille:

Lusu

Lusus fortunæ variatur imagine Lunæ:
Crescit, decrescit, constans consistere nescit.

3. Cùm *Philippo Macedoni* nuntium esset allatum, vna die multas res feliciter ac prosperè gestas esse; (nam eodem tempore vicerat in Olympijs, & Parmenio Dardanenses prælio fuderat, & Olympias ipsi masculum fœtum erat enixa:) porrectis in cælum manibus, exclamauit: *O fortuna, pro tot tantisq́; bonis, leui quopiam malo me affice.* Vir cordatissimus non insolenter gestijt ob rerum successum, sed fortunæ indulgentiam suspectam habuit, cuius ingenium esse nouerat, vt quibus exitium molitur, his prius noua rerum prosperitate blandiatur. (*Plut. Fulgos. lib. 7. c. 2.*) Paucis fortuna currum à carceribus ad metam sine offensa, aut euersione perduxit.

4. Cùm *Agrippa Rex Iudæorum* à Claudio Imp. auctus maioribus honoribus, ad curam sui regni esset missus, Catenam auream à Caio Imp. sibi datam, pondere parem illi ferreæ, quæ regias manus vinxerat (monumentum aduersæ fortunæ mutatæ in prosperam) Hierosolymis suspendit in sacrario super Gazophylacium: quæ doceret spectatores, & sublimia posse corruere, & Deum valere omnia erigere denuo. Omnes enim admonebantur per hanc catenam consecratam, quòd Agrippa leui de caussa priuatus dignitate sit vinctus, pauloq́; post, cōpedibus solutus, splēdidiorem, quàm ante principatum adeptus sit: eā esse naturam rerum humanarū omnium, vt celsissima quæque prolabantur facile, rursumq́; inclinata restituantur in pristinum fastigium. *Ioseph. antiq. lib. 19. c. 5. & lib. 18. c. 8.*

5. *Philippus, Rex* iam tam nominatus post nobi-

Hanc hiſtoriam cùm Theodorus Mauritij In
Legatus Chagano Perſarum Regi olim narrâſ
barbari faſtum ſic contudit, vt viciſſitudinis
rum humanarum memor, cum populo Rom.
cem fecerit. Rectè ergo ait Val. lib.4.c.7. *Opti*
vindex inſolentiæ eſt, varietas humanæ conditio
& Lucan. lib. 1. *Summiſq; negatum ſtare diu.* R
ctè etiam Apelles interrogatus, quare fortun
ſedentem pinxiſſet, reſpondit: *Quia ſtare loco n*
cit. Hinc Ouid. 5. Triſt. de ea ſic canit:

Paſsibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Nec manet in certo fixa tenaxq; loco.

Et Iuuenal. Sat. 7.

Si fortuna volet, fies de Conſule Rhetor:
Si volet hæc eadem, fies de Rhetore Conſ

Pij Magiſtratus, non admittentes fictam iſta
& commentitiam Ethnicorum Deam, Fortuna
ſapientiſſimæ, potentiſſimę, ac præſentiſſimæ g
bernationi diuinæ prouidentiæ (quæ circulum
ſtum humanarum rerum voluit) ſe committu
Deum liberrimum omnium rerum modera
rem, auctorem, & actorem extollunt, ipſiuſq;
dicia adorant.

2. *Crœſus Lydorum Rex* conſultus à Cyro
bello ſuſcipiendo contra Tomyrin Reginam
qua tandem occiſus eſt: *Si tibi, ait, eſſe videris i*
mortalis, nihil eſt opus, vt meam tibi ſententi
dicam: ſin verò te quoq; agnoſcis hominem, illu
primis diſcito, talem humanarum rerum circul
eſſe, qui rotatus eoſdem ſemper fortunatos eſſe
ſinit. Bruſ. lib. 2.c.37. ex Herod. lib.1. Solon di
bat ad Crœſum: *Non eſt fas beatum cenſere, qu*
his vitæ fluctibus iactatur, antequam ingreſſus
portum: Nā poteſt tempeſtas interuenire. Hinc il

S *Lu*

Lusus fortunæ variatur imagine Lunæ:
Crescit, decrescit, constans consistere nescit.

3. Cùm *Philippo Macedoni* nuntium esset allatum, vna die multas res feliciter ac prosperè gestas esse; (nam eodem tempore vicerat in Olympijs, & Parmenio Dardanenses prælio fuderat, & Olympias ipsi masculum fœtum erat enixa:) porrectis in cælum manibus, exclamauit: *O fortuna, pro tot tantisq́; bonis, leui quopiam malo me affice.* Vir cordatissimus non insolenter gestijt ob rerum successum, sed fortunæ indulgentiam suspectam habuit, cuius ingenium esse nouerat, vt quibus exitium molitur, his prius noua rerum prosperitate blandiatur. (*Plut. Fulgos. lib.7.c.2.*) Paucis fortuna currum à carceribus ad metam sine offensa, aut euersione perduxit.

4. Cùm *Agrippa Rex Iudæorum* à Claudio Imp. auctus maioribus honoribus, ad curam sui regni esset missus, Catenam auream à Caio Imp. sibi datam, pondere parem illi ferreæ, quæ regias manus vinxerat (monumentum aduersæ fortunæ mutatæ in prosperam) Hierosolymis suspendit in sacrario super Gazophylacium: quæ doceret spectatores, & sublimia posse corruere, & Deum valere omnia erigere denuo. Omnes enim admonebantur per hanc catenam consecratam, quòd Agrippa leui de caussa priuatus dignitate sit vinctus, pauloq́; post, cõpedibus solutus, splẽdidiorem, quàm ante principatum adeptus sit: eã esse naturam rerum humanarũ omnium, vt celsissima quæque prolabantur facile, rursumq́; inclinata restituantur in pristinum fastigium. *Ioseph. antiq. lib.19.c.5. & lib.18.c.8.*

5. *Philippus, Rex* iam iam nominatus post nobi-

lem in Cheronea victoriam, insolentius se gessit, factusq; paulo est asperior. Archidamum Agesilai F. ista res malè habuit, istū ob prosperiorem euentum ita cristas surrigere. Quare ita ad retūdendam ferociam scripsit: *Si vmbram tuam metiri volueris, haudquaquam nunc maiorem deprehendes, quàm fuit ante victoriam.* (Eiusdem imbecillitatis aleæ nos sumus obnoxij.) Idem Philippus in palęstra prolapsus, cùm surgens in puluere vidisset corporis vestigium: *Papè*, inquit, *vt minimam terræ partem natura sortiti, Orbem appetimus vniuersum.* At filij ambitioni Orbis fuit angustus.

6. *Catharina, Henrici* VIII. *Regis Angliæ vxor* dicere solebat, malle se fortunā moderatam, quàm secundam, vel aduersam; quarum tamen alterutra si optanda esset, hanc potius, quàm illam eligeret, propterea quod quibus fortuna acerba est, & misera, solatia nunquam desint: fortunatis verò, hoc est ijs, quibus omnia secunda prosperaque accidunt, nec ratio, nec iudicium adest, adeò corruptus est animus lætitia rerum secundarum.

7. *Alcibiadem* Athen. imp. quasi duæ fortunæ partitæ sunt, ait Valer. *lib.6.c.9.* altera, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præstantiss. fauorem ciuium propensum, summa imperia, præcipuas potentiæ vires, flagrantissimum ingenium assignauit: altera, quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, violentam mortem inflixit; nec aut hæc, aut illa simul vniuersa, sed variè perplexa, freto atque æstui similima.

Rectè ergo ait *Seneca epist. 92.* Quid est, quod

non

non fortuna, cùm voluit, ex florentiſſimo detrahat, & quod non eò magis aggrediatur & quatiat, quò ſpecioſus fulget. Et Philoct. apud Sophoc. *Extra damna qui pedes habet, quæ ingruere poſſunt proſpicere debet mala.*

8. *Dionyſius Syracuſanus* naues poſſidebat 400. pedeſtres copias ad centum millia hominum, equitum nouem millia: ciuitas verò Syracuſiorum maximis portubus erat inſtructa, mœnibuſque altiſſimis munita. Reconditum inſuper frumentum ad centum modiorum myriadas, atque armamentarium ſcutis, gladijs, haſtis, tibialibus innumeris, thoracibus, & catapultis plenum: adhæc ſocijs infinitis fœderatiſque pollebat. His rebus confidens Dionyſius, adamantinum imperium obtinere ſe rebatur. Sed poſtquam eò furoris peruenit, vt fratres ſuos morte multaſſet, vidit inde proprios filios crudeliſſimè mactari, virgineum pudorem filiabus eripi, atque poſt illa nudas trucidari; affines aut viuos comburi, aut diſſecari, inque mare proijci. Tandem ipſe in extrema neceſſitate vitam ſenex tranſegit, ſedenſque in tonſtrinis riſum hominibus commouit, atque in media Græcia turpiter verſatus, miſerrimam vitam traduxit. *Ælian. var. hiſt. lib.* 4.

Ludibrium fortunæ. Syracuſis eiectus Corinthi ludū aperuit. Cic. 3. Tuſc. Iuſtin. lib. 21. Val. lib. 6. cap. 9. Teſtulæ conuerſio.

9. *Xerxes* exercitum longè copioſiſſimum, decies centena millia hominum, in Græciam duxerat: tandem ad Salaminem maximam cladem paſſus, parua cymba fugiens, redijt in Aſiam, & aliquanto poſt Artabani gladio ceruicem ſuam præbere coactus eſt. *Herodotus & Iuſtinus.*

Hæc Doct. Ioan. à Chokier Theſau. Pol lib. 5. c 18.

10. De *Agide* ait Plut. Qui breuiſſimo ſpatio

maximas perpetrauit res, & parum abfuit, quin vniuersa vno ambitu potitus sit Peloponneso; puncto temporis rursus ab omnibus excidit.

11. *Valerianus* Imp. potentiss. ab hoste Persa interceptus, 15. annos ignominiosam seruiuit seruitutem, adeò vt quoties equum Rex conscenderet, non manu Valeriani, sed dorso ipsius procũbentis adiuuaretur. *Aurel. Vict.* Idem tradit Philip. Leonizer (*lib.* 1. *de Turc. orig.*) de *Baiazethe* Turcarum Principe, nisi quòd hic, quo magis despicatui haberetur, catenis vinctus aureis à Tamerlano Tartarorum Rege micas sub eius mensa, quò famem sedaret, colligere cogebatur.

12. *Pompeium Magnum* AEgyptiorum spadones turpiter trucidârũt, nec satis fuit ad mortem adegisse, nisi & caput eius, quod paulo ante gentiũ terror exstiterat, socero (hosti) dono darent. *Liu. Plut. Dio.*

13. *Iulius Cæsar*, præter omnium exspectationẽ, 23. vulneribus confoditur, vel à suis necessarijs, vel fidissimis amicis, atque id frequenti Senatu, quo in loco singulorum ora & oculos in se dicẽtem conuertebat. Rectè Ausonius:

Si fortuna iuuat, caueto tolli;
Si fortuna tonat, caueto mergi.

14. Ab Augusto Cæsare vsque ad Constantinum Magnum, curriculo 300. vel circiter annorum, numerantur Imperatores 43. qui violenta morte occubuerunt, vt non sit mirum, si Diocletianus, alijque, fortunæ mobilitatem considerantes, Imperio sese abdicârint, & in priuatam vitam secesserint. Rarò enim (inquit Pompon. Lætus) permanent vsq; ad exitum successus, & si primo Augusto fuisse videantur, tamen & acceptæ in Germania

mania clades, & domesticæ libidines (filiarum,) hominis felicitatem turbauêre; &, quod minus fieri debuit, Liuia vxor venenatas porrexit ficos, vt cunctantem in sene animam citius educeret.

15. *Aman* apud Assuerum Regem Persarum tanta pollebat gratia & auctoritate, vt solus ab Regina Hester cum Rege ad conuiuium inuitaretur, de quo etiam apud suos magnificè gloriabatur. Verùm quo die in conuiuio exceptus fuit, eodem strangulatus perijt, etiam iubente Rege, cui intimus erat, etiam in gratiam Reginæ, quæ inuitauerat, etiam in eodem patibulo, quod Mardochæo parauerat. *Hester* 17.

16. *Holofernes* Assyr. Dux, qua se nocte beatiss. putabat, & post iucundissimas epulas concupitis amoribus frui sperabat, & Bethuliæ ciuitatem, quam diu obsederat, iam iam in manus suas dedendam non dubitabat, ea nocte ab inermi muliere capite abscisso interijt, totumque cum vita exercitum amisit. *Judith* 13.

17. *Balthasar* nihil mali suspicatus, vna nocte & vita & regno exutus fuit. *Dan.* 5. & idem Assuero accidisset, nisi coniurationem ministrorum Mardochæus detexisset. *Hester* 2.

18. Galliæ Reges *Chilpericus & Ludouicus* à subditis regno pulsi sunt. *Franciscus I.* post tot insignes victorias tandem victus capitur: *Henricus III.* à Monacho trucidatur: *Henricus IV.* à scurra, in medijs vijs, in ipso capite vrbium Lutetia, ipso triumphi, aut certè sequenti inaugurationis Reginæ die confoditur, Anno 1610. 14. Maij.

19. *Henricus IV.* Imp. sexagies cum hoste dimicasse dicitur, & tamen post decursos amplissimos honores, tandem ab impio filio in vincula con-

ijcitur, nec soluitur dum anima solueretur vinculis seruitutis humanæ. *Ex Annal. Germ.*

20. In *Gallia Richardus* Principis Gallensis filius, cùm tanto honore affectus fuisset, quanto ante illum in Anglia nullus, in senectute ab hoste captus, miser & egenus reliquum vitæ spatium traduxit. *Polyd. Virg.*

21. *Christiernus Rex Daniæ*, rerum gestarum gloria florens, tandem regno exuitur, & in captiuitate moritur. *Idem.*

22. *Amurathes* Turcarum Imp. dixit: Omnia sibi licere statuit stolida mortalium temeritas, vbi semel aliquo secundarum rerum incremento delinitus est animus: inde vix sui compos mens, & præsentis iam impatiens fortunæ, modò hac, modò illac pererrans, otia aliorum turbat, & pro libidine aucupatur bella, donec miserrimo tandem exitu inanium luat cogitationum pœnas. *Vide de Crudel. & Theat. hist.* Rectè ergo Syr. cap. 11. *Multi Tyranni sederunt in Throno, & insuspicabilis portauit diadema*, &c. & Dauid Psal. 36. *Vidi impiũ*, &c. Magnus Rex Oedipus, à sceptro deuolut⁹ ad sarcophagũ, ait apud Eurip. *Ego, qui excellui omnes Reges sapientia, nunc quid sum, nisi euanescens vmbra, vel cadauer, vel volatile somnium?*

Fortuna cùm ridet, sæpius in præcordijs venenũ gerit: vitrea enim est, & frangitur, cùm splendet, seu, cùm omnia prosperè ac feliciter nobis succedere, & euenire videntur. Calamitas est flagrum, quo pellimur ad officium; & ipse Manasses exclamat in vinculis: *Miserere*, &c. (2. *Par.* 33.) Cæterùm in rebus prosperis, in pace, in plenitudine panis, cum Iobi filijs (*cap.* 1.) supini

supini & incauti, sed periculosè ludimus.

23. *Gilimer, Rex Vandalorum* in Africa, diu felix fuerat, opes, terrasque victorijs quæsierat, vertit se fortuna, & Belisarius, à Iustiniano Imp. missus, cum exigua manu hominem euertit. Acie victus, fugit in Numidiæ excelsum montem Papum, atque illic obsidione aliquamdiu tolerata, desperans ad Pharum misit, qui mandato Belisarij obsidebat, actum super deditione, simulque petitum panem sibi mitti, spongiam, & citharam. Panem fami releuandæ, spongiam siccandis oculis, citharam leniendo animo. Dedit ea Pharus, & mox sese Gilimer, qui ad Belisarium deductus, nil nisi risit. Desipere eum è cladibus homines censebant, sed vera sapientia incerta hæc, rerum vsu edoctus, ridebat, & hinc in triumpho cùm per pompam Bizantij ad Iustinianum in sublimi solio sedentem esset adductus, dixit: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Multa similia exempla habet Simon Maiolus, *in diebus Canic. Tom.* 4. *Colloq.* 1. *de ludibrijs fortunæ.*

SIGNVM LXXII.

FRVGALEM, SEV TEMPERANTEM, & sobrium esse circa alimenta.

Frugalem esse.

1. AGesilaus Rex, quod ad corporis curam attinebat, nulla in re melius habebat, quàm hi, quibuscũ viuebat; à saturitate quidẽ & crapula in totũ abstinens; somno verò sic vtebatur, non vt ille dominaretur, sed vt seruiret negotijs: aduersus æstum verò & frigus sic erat instructus, vt qua-

vt quatuor anni temporibus vnica solùm veste vteretur. Cæterùm cùm in tentorijs inter milites ageret, velut vnus quilibet è numero, nihilo meliorem culcitram habebat, quàm cæteri: illud assiduê habens in ore; *Principis esse non mollitie delitijsve;* (cum quibus quasi cum domesticis hostibus pugnabit:) *sed temperantia, ac fortitudine priuatis hominibus antecellere.* Plut.

Idem cùm audiret quendam admirari, cur cum cæteris Lacedæmonijs tam frugali cibo & vestitu vteretur? *Optimam,* inquit, *messem metimus, libertatem, quæ sine frugalitate esse nequaquam potest.* Significabat, nihil æquè libertati esse contrarium ac voluptatem; ibi diu libertatem esse non posse, vbi luxus regnat; & nullam esse voluptatem ingenuis suauiorem libertate. *Idem. Vide locum de Conuiuijs.*

Natura paruo cultu est contenta. Cæl. lib. 9. c. 13. Curt. li. 1.

2. *Cyrus Maior* rogatus ab hospite, ad quem diuerterat, quid ad prandium apparari iuberet? *Nihil aliud,* inquit, *quàm panem: nam spero me prope riuum cœnaturum.* Ecce Regi barbaro panis erat pro obsonio, & sitim aquæ spe deferebat in cœnam. *Ammianus lib. 21.*

Idem suos admonere solebat, vt aquam bibere consuescerent, & fierent hydropotæ. *Xenoph.*

3. *Darius*, fugatus ab Alexandro, cùm aquam turbidam & cadaueribus inquinatã bibisset, negauit se vnquam bibisse iucundius: nunquam videlicet sitiens biberat. *Cic. 5. Tusc.*

Desiderijs (fame, & siti) condiuntur cibus & potus.

4. Nec esuriens *Ptolemæus* (Lagi filius) ederat, cui cùm peragranti AEgyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane iucundius. *Ibid.*

5. Cùm *Dionysius* Tyrannus in *Phiditijs* Lacedæmo-

dæmoniorum cœnauisset, negauit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum: tum is, qui illa coxerat, minimè mirum, condimenta enim defuerunt. Quę tandem, inquit ille? Labor in venatu, sudor, cursus ab *Eurôta*, fames, sitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. *Ibid.*

(*Phiditia* erant publica Lacedæm. conuiuia, eaque frugalissima: *Eurôtas* verò erat fluuius, in quo Spartana iuuentus natando se exercebat, & sudorem abluebat.)

6. *Artaxerxes*, Cyri Iunioris frater, in fuga cùm aridis ficis & hordaceo pane vesceretur: *Dij boni*, inquit, *cuiusmodi voluptatis hactenus inexpertus fui.* Eidem siti deficienti Peribarzanes Eunuchus, cùm aliud non liceret, à rustico quopiam sordidum vtrem detulit, putris aquæ *cotylas* octo continentem. Eam aquam cùm Rex ebibisset, se nunquam potasse vinum iucundius, nec vllam aquam, quãuis purissimam sibi visam suauiorem confessus est. Ac post eum hominem, qui Eunucho aquam dederat, è paupere diuitem fecit. Tanti refert in tempore dare munus. *Xenoph.* 1. *Cyripæd.* (cotyla, vel hemina continet dimidium sextarij.)

7. *Alexander Magnus*, repudiatis coquis lautioribus, dixit se meliores secum habere coquos, ad prandium, vel ientaculum, iter nocturnum; ad cœnam verò prandium frugaliter sumptum. *Sabell. lib.* 4. *Enn.* 4. *ex Plut.*

8. *Romulus* legitur vini fuisse parcissimus. Is ad cœnam vocatus, cùm ibi minimum bibisset, dicunt illi familiares: *Si ad istum modum bibant omnes homines, vinum fore vilius*: ille respondit: Imò

Imò verò carius, si quisq; bibat quantum volet: nam ego bibi quantum volui.

9. *Iulius Cæsar* coquos omnes eiecit è Palatio, dicens: Non opus est mihi coquis, cùm simplicissimis cibis contentus esse possim.

10. *Augustus Cæsar* exceptus à quodam cœna perparca ac penè quotidiana, cùm à conuiuatore dimitteretur, insusurrauit illi: *Non putabam me tibi tam esse familiarem*: nec tam ieiunum apparatum interpretatus est contumeliam. *Plut. Macrob. 2. Satur. c. 4. Bruson. lib. 2. c. 2.*

11. *Alcumenes* Telecri filius, cùm quidã ei obijceret, quòd parcè frugaliterque viueret, cùm facultates amplas possideret: *Decet enim*, inquit, *eum, qui multa possidet, pro ratione, non pro libidine viuere.* Significans perniciosas esse diuitias, ni adsit animus diuitijs superior, qui possit earum vsum non ex copia, sed ex necessitate moderari.

12. *Lacedæmone* coquos esse non licebat alios, quàm carnis duntaxat. Qui verò quamuis cupedinariam aliam artem nouisset, eijciebatur Sparta. *Ælian. lib. 14 de varia hist.*

13. *Romani veteres* in agris hortos suos habebant; ex hortis viuebant, damnantes pulmentaria, quæ alio egerent pulmentario. *Plin. lib. 19. c. 4.* Nec vllas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent: erant enim adeò paucis contenti, vt frequentior apud eos pultis vsus, quàm panis esset. *Val. Max. lib. 2. c. de inst. antiq. Plin. lib. 18. c. 8. Gell. lib. 12. c. 9.* fiebat autem puls ex aqua, frumenti, & fabarum, aut hordei farina.

Vsus frugalis alimentorum.

14. C. *Fabricius Lucinus imp.* post pacem cum Samnitibus factam, cùm grandem pecuniam sibi offerre

offerre videret, ad splendorem domus victumq; necessariam, planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, ad os, & gulam, deinde porrò ad ventrem imum deduxisse, & legatis aurum offerentibus ita respondisse fertur: *Dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere & imperare posset, nunquam quidquam defuturum, neq; se pecuniam eam, quæ sibi vsui non esset ab ijs accipere, qui ea maximè opus haberent. Gell. lib.1. c.14.lib.4.c.8.lib.3.c.8.Val.Max.lib.4.c.3.*

15. *T. Sempron. Gracchus* Rom. Consul cibario pane, viliq; mensa vtebatur, ac cum operarijs sæpe vescebatur: in exercitu aquam potare solebat, per ardores æstiuos aliquantulo permixtam aceto. *Volat.lib. 14.c.2. Anthrop.*

16. *Masinissam* Regem, nonagesimum ætatis annum agentem, meridie ante tabernaculum stantem, vel ambulantem capere solitum cibos legimus. *Front.lib.4. c.3.*

17. *Titi Vespasiani* filij conuiuia non profusa, sed iucunditatis plena semper fuêre. Quo sapiẽtissimus Princeps docere voluit, ornari & exhilarari cœnam vultu potius placido, & sermonibus familiaribus ac iucundis, quàm multo ciborum apparatu. *Pont.c.7. de Contin.*

18. *Tacitus* Imp. lactucas plurimum esitabat, identidem prædicans se somnum lactucarum vsu mercari. *Sabell.lib.7. Enn.7.*

19. *Numa Pompilius* edixisse fertur, ne pisces, qui squamosi non essent, in Visceratiobus haberentur, nullam aliam ob caussam, quàm ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obsonia. *Alex.ab Alex.lib.3.c.7.*

SIG-

SIGNVM LXXIII.

Gloriam nō aucupari.

NON QVAERERE AVT VENARI ex regimine gloriam aut laudem humanam.

1. QVia hæc non est sufficiens præmium virtutis, cùm nil ea sit fragilius & leuius. Certè nimis exile esset præmium pro tot laboribus, quos Magistratum subire oportet.

2. Cùm sæpe pro salute ciuium propriam gloriam & existimationem debeant contemnere. Hinc *Torquatus* filium, alioqui victorem occidit, quòd contra eius mandatum, cum periculo multitudinis, ob gloriam dimicâsset. Boni Magistratus ad regendum mouentur, vt à Deo præmium laborum, & charitatis, ac solicitudinis erga multitudinis bonum exhibitæ exspectent, (vt ait D. Thomas *de Regim. Principum c. 7.*) & nihil aliud quærunt, quàm beatam subditorum vitam. Vnde mos erat apud Persas, vt manè surgenti Regi è lecto nuntiaret quidam, vt euigilaret ad curandum populum, quem Deus illi commiserat. Et Reges eorum peragrabant omnes Prouincias, vt viderent quid opem Regiam desideraret, (vt & inquit Plato fecisse Minoem Cretēsium Regem,) vt iustitia coleretur, & egentibus subueniretur, atque oppressis, & bonum Regis munus executioni daretur. Est enim Magistratus, non solùm in generali, sed etiam in particulari curam subditorum habere, eos à malis & iniurijs tuendo, & eorum vitas ac res ab hostibus internis & externis conseruando, ac eos via religionis, iustitiæ, &

Notent hæc Episcoporū Vicarij in Pontificalibus vt vocant, & spiritualibus.

aliarum

aliarum virtutum ad æternam beatitudinem dirigendo.

Gloria eſt ingenio crocodili prædita: nam fugientem ſequitur, ſequentem fugit. Hinc Epigramma:

Gloria, ſi fugias, crocodili more ſequetur:
Si profugam ſequeris, longius acta fugit.
Eſto quod es, quod ſunt alij, ſine quemlibet eſſe:
Quod non es, nolis; quod potes eſſe, velis.

Certè gloria vera eſt filius laboris, &c.

Falleris, eſſe aliquid ſi cupis, esq; nihil.

Seneca: *Gloria eſt vmbra virtutis, inuitos comitatur.* S. Thomas, *aureo opere de Regimine Principum*, Regem Cypri docuit, ipſum Regem ratione eſſe regendum: regimen iniuſtum eſſe atque peruerſum, ſi priuatum, non publicum, commodum quærat: & quoniam mundanus honor, & hominum gloria, Regiæ ſolicitudinis non eſt ſufficiens præmium, ideo exſpectandum eſſe à Deo præmium. Non enim, ait ex Auguſtino, Chriſtianos Principes, quia diutius imperârunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hoſtes Reip. diminuerunt, vel ciues, aduerſum ſe inſurgentes, & cauere, & opprimere potuerunt; ſed felices eos dicimus, ſi iuſtè imperant, ſi malunt cupiditatibus, quàm gentibus quibuslibet imperare, ſi omnia faciunt, non propter ardorē inanis gloriæ, ſed propter charitatem felicitatis æternæ. Tales Imperatores Chriſtianos felices interim dicimus ſpe, poſteà reipſa futuros, cùm id, quod exſpectamus, aduenerit. Hæc S. Thomas ex Auguſtino, quæ poſtea ſapientiſſimis rationibus firmat, dum & monſtrat præmium Regum

tenere excelſum gradum in beatitudine cæleſti: quare & bono regimini ſtudendum eſſe, ob bonũ ſuiipſius, atque ob id, quod inde percipitur, fructus, cùm ſic quoque magis diuitiæ, poteſtas, honor, & fama potius, quàm ex improba adminiſtratione conſequantur. Cæterùm Regem in regno debere eſſe ſicut animam in corpore, & ſicut Deum in mundo, qui cuncta ordine, propria operatione, loco diſponit: ſic tamen, vt diſtinctæ ſint adminiſtrationes Sacerdotalis & Regia, & ſuum vnaquæque præſtet officium, &c.

M. Aurelius Imp. ad Regem Trinacriæ ſcribit: Hoc eſt gloriæ ingenium, eum quærit, à quo non cognoſcitur; cum eo loquitur, à quo non auditur; cum eo rem habet, à quo viſa non eſt; eum inſequitur, qui ipſam fugit; eum honorat, à quo paruipenditur; nolentem vult, non petenti ſe offert, ignoto ſe credit. Denique hoc gloriæ eſt peculiare, quòd eum deſerit, à quo magni æſtimatur; & cum eo manet; à quo parui penditur. Prouidi viatores, non qualis ſit locus, ſed quænam eò via ducat, quærunt: ad eundem modum viros præſtantes & excellentes, non decet mox oculos adijcere gloriæ, ſed eos in via tantùm virtutis, quæ ad gloriæ arcem ducit, defigere.

Quoniam vera gloria ex radice virtutum proficiſcitur, & virtutem, ceu corpus vmbra, ſequitur, ideo non eſt eius, qui virtuti ac rectè factis inſiſtit, gloriam anxiè aucupari, aut ambire. Tantum gloriæ deſiderabis (ait Plut. *Opuſc. Philoſ. cũ Princip. deb. diſp.*) quantum ſatis eſt ad conciliandam tibi in rebus gerendis auctoritatẽ, quæ inde naſcitur, quòd vir optimus habearis. Hoc enim eſt, quod Cic. inſinuat 2. *de Offic.* his verbis: Summam

mam & perfectam gloriam constare ex tribus, si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quadam honore nos dignos putat.

1. *Agesilaus Lacedam. Rex* nullius gloriæ dulcedine tangebatur, quam non suis sibi laboribus comparâsset, cumq; mortem obiret, seriò mandauit his, qui aderant, ne quam vel statuam, vel imaginem in suum honorem erigerent, inquiens: Si quod præclarum facinus gessi, hoc ei it monumentum mei; sin minus, ne omnes quidem statuę, cùm sint vilium ac nullius rei opificum opera. † † *Plut.*

2. Iactanti cuidam quòd Lysandrum in cælum laudibus tolleret, atque aduersus obtrectantes tueretur, *duo*, respondit, *mihi sunt boues ruri, & vel tacentibus ambobus, noui certè vter ignauus sit, & vter ad laborem strenuus.* Qua allegoria sensit vir magnus, veram virtutem non egere laudibus humanis, cùm ipsa secum ducat suam laudem ac decus. Cæterùm, qui nihil egerunt præclari, his opus est præconibus. *Plut. Xenoph.* Rectè Socrates apud Stob. *Inanes vtres ventus inflat, sic stultos homines opinio.* *Xenoph.*

3. Cùm *Vipsanius* Consul ad Senatum referret, Claudium Cæsarem ad singularem clementiam Patrem Senatus esse appellandum, ipse cohibuit Consulem (ait Tac. 1. *Ann.*) vt nimium assentantem.

4. Cùm *M. Antoninus* Rhodum insulâvi ac impressione expugnâsset, & in ingressu passim salutaretur Rex & Dominus: *Nec Rex sum*, inquit, *nec Dominus; sed Regis ac Domini interfector.*

5. Cùm *Traiano Cæsari* quamplurimi deferrentur honores, reliquis posthabitis *Optimi* cognométo contêtus fuit: *Felicis* cognomê reiecit, quòd

non moribus, sed fortunæ datur; & *Magni*, cui plus inuidiæ, quàm pulchritudinis inest. Hinc meritò à Plinio, *Paneg.* in hunc modum laudatur: Scis vbi vera Principis, vbi sempiterna sit gloria, vbi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiã tẽplaq; demolitur ætas, & obscurat obliuio; negligit, carpitq; posteritas; contra contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus, ipsa vetustate florescit, nec ab vllis magis laudatur, quàm quibus minimè necesse est.

6. Inter caussas, quæ Carolum Burgundum, cognomento Audacem, in ruinam & exitium præcipitem egerunt, præcipuam recenset Cominæus (*lib. 7.*) illius familiaris, ambitionem, & ad antiquorum Principum gloriam ascendendi cupidinem, quæ, inquit, illum iracundum reddebat, & promptum ad bellum vicinis omnibus temerè & sine caussa inferendum. Perijt in obsidione Nanceyana. *Vide in loco de Pace, exemplum Augusti.*

7. *Ferdinandus*, Henrici III. Castellæ Regis frater, tutor nepoti suo Ioanni II. octo menses nato à fratre institutus, atque in publicis Regni Comitijs à Castellæ Proceribus populóque obnixè rogatus, vt relicta nepotis tutela, ipse regnare vellet, arbitratus est omnia Regum commoda, perfidiæ nota labeque maculata, nihil sibi commodi allatura; quapropter oblatum sibi regium cum ipso Regno titulum renuit, spreuit, reiecit: vnde cognomine *Iusti* meritò cohonestatus est. Quam iustissimi Principis integritatem moderationemque Deus post aliquot annos Regnis Aragoniæ & Siciliæ compensauit, & liberos nepotesque

Psalm. 111. *Potens in terra erit semen eius,* &c.

tesque

tesq; eius summa felicitate cumulauit: nam non solùm plurimorum regnorum accessione eos auxit, (Neapolis, Castellæ, Legionis, Lusitaniæ, atque adeò totius Hispaniæ:) verùm etiam eorum Imperium ad nouum Orbem vsque propagauit. *Reusner, in oper. Geneal. in stirpe Legionensi.*

8. *Veneta Resp.* sedente Iulio II. Pont. Max. libertatem penè amisit: quia cæteri, qui ditiones in Italia obtinebant, animaduertentes, aut suspicantes ad Imperium totius Italiæ Venetos, Pisanis iam attentatis, adspirare, contra illos icto fœdere conspirârunt: quod prudentiores illius Reip. Senatores satis ante prouiderant, ideoque, dum de oppugnandis Pisanis consultabatur, in alia ibant illi omnia, moti, totam Italiam iam ipsorum magnitudinem ægris oculis adspicere, proinde hanc Pisanam affectatam dominationem cunctis permolestam fore: quia etiam inde vexationes, & pericula maiora, quàm quis suspicari possit, exspectanda esse, longeque illos aberrare, qui sibi persuadebant, cæteros Principes otiosissimos tanti incrementi spectatores fore, & passuros, vt Veneto Italis iam formidando imperio ea Pisanæ ciuitatis oportunitas adiungeretur. *Ex Guicciard. Amiratus lib. 1. dissert. Polit. disc. 6.*

Leat... amm... ...

SIGNVM LXXIV.

GRATVM ESSE IN DEVM, PRAEceptores, amicos, & omnes benefactores.

Gratum esse.

1. CONstantinus Magnus, cùm splendidam & gloriosam de Maxentio Tyranno reportasset

tâsset victoriam, eam Deo, non militum robori, de beneficio gratus, acceptam tulit: *Ego*, inquit, Orat. ad sanctum Cœtum cap. 22. *& prosperam meam fortunam; & meas res omnes pietati acceptas refero*, &c. Cùm ergo hæc & similia (inquit Euseb. *lib.* 1. *Vit. Const. cap.* 33.) Deo omnium duci & auctori victoriæ, eximium Dei famulum Moysen imitatus, cecinisset, Vrbem Romam ingressus est: pietate verò in Deum, tanquam naturaliter menti insita imbutus, non applausu populari, & strepitu insolenter se iactans, non laudum elatus præconio, sed præsidij à Deo allati admodum conscius, extemplò preces cum gratiarum actione auctori victoriæ impertijt, atque illustribus inscriptionibus columellisque erectis, omnibus hominibus salutaris Christi signi virtutem promulgauit, inque Vrbe media ingens illud trophæum (Crucis) contra hostes erexit, & hoc salutare signum, characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumque omnium imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit, palamque proposuit omnibus ad intuendum.

Exod. 15 *Cantemus Domino, &c.*

2. *Nero* magnis præmijs atque honoribus præceptorem suum *Senecam* affecit. Tac. ait 13. *Ann.* eum ter millies sestertium intra quadriennium parauisse. Ipse *Seneca* sic (*apud* Tac. *lib.* 14. *Ann.*) Neronem alloquitur: Tantum honorum atque opum in me cumulâsti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius.

3. *Gratianus Ausonium* præceptorem ad Consulatum euexit. Auson. in Grat. act.

4. M. Au-

4. *M. Antoninus Imp.* & Philosophus *Frontoni* præceptori suo statuam in Senatu posuit. *Proculum* Proconsulem fecit. Breuiter, tantum honoris magistris suis detulit, vt imagines eorum aureas in Lario haberet, & sepulchra eorum additis hostijs & floribus superornârit. *Iul. Capitol.*

5. *Carolus V. Imp. Hadriano* præceptori post varios maximosque honores delatos, apicem dignitatum (Summum Pontificatum) commendatione sua procurauit.

6. *Philippus II. Caroli V. filius*, Ecclesiæ Hispanicæ Primatum præceptori suo *Ioanni Martini* cõtulit, vt taceam alios honores, aliosque beneficentiæ & grati animi notas, quibus eum mirificè insigniuit. *Ex hist. Gall. P. Matthæi lib. 1. narr. 4.*

7. *M. Aurelius Imp.* scribit ad Pollionem amicum: Deos precor, vt obliuione prius sepeliatur vita mea, quàm nomini meo ingrati nota inuratur. Quicunque in amicum ingratus fuerit, in vniuersum ab omnibus meretur vituperari.

8. Rusticus quidam videns ad Regem *Artaxerxem* varia deferri donaria, nec aliud habẽs quod largiretur, vtraque caua manu haustam è proximo flumine aquam illi obtulit vultu alacri. Rex lætatus, iussit illi dari phialam auream, ac mille Daricis donauit hominem. *Plut.*

9. Hipparcho Euboico vita defuncto *Philippus* præ se ferebat, quàm illius mortem acerbè ferret: itaque cuidam volenti dolorem ipsius mitigare, dicentique: *Attamen ille tempestiuè decessit, iam natu grandis: Sibi quidem ipsi*, inquit Philippus, *tempestiuè decessit; sed mihi præproperè: Mors enim illum anticipauit, priusquam à me beneficiũ acceperit nostra dignum amicitia.* Plut.

10. Veteranus quidam cùm vocatus in ius periclitaretur, adijt in publico *Cæsarem Augustum*, rogans, vt sibi vellet adesse. Cæsar è comitatu suo selectum illicò dedit, eique litigatorem commédauit. Hîc miles vociferans: *At non ego Cæsar, periclitante te Actiaco bello, vicarium quæsiui; sed pro te ipse pugnaui*, simulque detexit cicatrices. Erubuit Cæsar, atq; ipse descendit in aduocationem, veritus ne non modò superbus, verùm etiam ingratus videretur.

Non reddere bona pro malis, malum est:
Reddere mala pro malis, peruersum est:
Reddere mala pro bonis, pessimum est:
Reddere bona pro bonis, æquum est:
Reddere bonum pro malis, optimum est.

SIGNVM LXXV.

Hæreticos conuertere, & punire.

PRVDENTER HAERETICOS ET *ignorantes conuertere, nec non eisdem, si sint refractarij ac turbidi, pœnas inferre.*

1. CONSTANTINUS MAGNUS militum, qui vetusti erroris tenaciores essêt, arma Crucis symbolo signauit, vt paulatim ad veri Dei cognitionem & cultum hac ratione eos deduceret. *Euseb. in vita.*

2. In Go *Regulus Venedorũ*, (qui ad fontes Draui & Saui habitant,) multos ex suis satrapis hac ratione Christianos fecit. Conuiuium lautè instruxit, & vilem plebeculam simul cum Equestris Ordi-

Ordinis Proceribus inuitauit, atque præ foribus nobiles recumbere iussit, pane duntaxat cibario & caruncula rancida pauit, vinumque fictilibus propinauit austerum. Sed agricolas, suæ mensæ adhibitos cœna lauta pauit, & vinum poculis aureis,& argẽteis,& gemmatis proposuit. Cùm nobiles id indignè ferrent, ac in sui cõtumeliam fieri stomacharentur, respondit, se ideo rusticos ad mensam suam admisisse, quia essent sacro lauacro abluti; illos verò nobiles foris reliquisse, quòd sordibus Ethnicis squalentes, hircum impietatis olerent, nauseamque sibi facerent. Illi ergo, cùm graue ducerent ab epulis sui domini remoueri, certatim ad sacrum fontem properârunt.

De refractarijs hæreticis ait Tertull. (*adu. Gnost. c.* 2.) Ad officium hæreticos compelli, non illici, dignum est. Duritia vincenda est, non suadenda hæresis. S. Augustinus *epist.* 50. *ad Bonif.* scribit: Melius quidem esse quis dubitauerit ad Deum colendum homines doctrina duci; quàm timore pœnæ, vel dolore compelli? Sed non, quia isti meliores sunt, ideo illi, qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit prius timore, vel dolore cogi, vt possint postea doceri, aut quod iam verbis didicerunt, opere sectari.

Vide Theatrum hist.

I. Lipsius, *Dialogismo adu. Diodorum* ait: Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem; sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. At & de negotijs ciuilibus, si quid statuitur, nemo putat esse violandum, & præceptum de Religione calcabitur? Quis autem finis, si semel carceres hos aperis ad innouandum? Nulla

Ambrosius ad Valent.

in re libentius, aut periculosius homines ludimus, vt est mens nostra vaga, & nouitate rerum lætissima. Assiduè audiendus fanaticus aliquis, aut simulator pietatis, qui mouebit χορδὰς τὰς ἀκινήτους. Atqui apud omnes gentes coërciti isti, & puniti. *Græcos* vides? Reperies Socratem & Protagoram damnatos, Anaxagoram & Aristotelem accusatos, ob nouitatem in religione. Quin Atheniensium talis hic calor fuit, (Iosephi verba sunt, *lib. 2. contra Appionem.*) vt eos, qui verbulum modò effarentur, præter leges de Dijs receptas, sine vlla venia punirent. Abis ad *Romanos*? par cura, & seueritas. Quoties, *inquit Liu. lib. 39.* patrum auorumque ætate negotium Magistratibus datum est, vt sacra externa fieri vetarent? Et addit verissimam rationem, etsi in religione vanam: iudicabant enim prudentissimi viri omnis diuini humanique iuris, nihil æquè dissoluendæ religionis esse, quàm si non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Nec aliter secuti Romani fecêre & Principes ipsi. Quid *Iudæi*? quorum Resp. & religio extra controuersiam erat tum optima. Illi verò hîc ita duri, vt nec cohabitationem admitterent cuiusquam à patria religione diffidentis. (*Ioseph. contra Appion.*) Quod idem in Hispania de-
Anno 638. cretum olim legi in Concilio VI. Toletano, vt quisquis succedentium temporum regni sortiretur apicem, non ante conscenderet regiam sedem, quàm inter reliqua conditionum sacramenta polliceretur, nullum se non Catholicum permissurum in regno suo degere. Si verò, postquam ad regni gubernacula accessisset, huius ipse temerator existeret promissi, esset anathema

mara-

maranatha in cõſpectu ſempiterni Dei, & pabulũ efficeretur ignis æterni. Quin apud *Sinẽſes*(vetus & cõpoſitum valde regnũ) etiã lex eſt:ne qua religio alia admittatur ſine ſcito Regis, eiuſque cõſilij, qui aliter, capitale ei ſit Quæ vna res progreſſum curſumq; ibi valde impedit noſtræ religionis. Quid in Eccleſia Chriſtiana veteri? Licẽtia effuſa nunquam fuit, quamprimùm Principes & tutores illa habuit Chriſtianos. *Conſule libros* 15. *Ioan. Lenſai de libertate Chriſtiana.* *à Coſta lib. epiſt. Ind.*

Theodoſij Lex in cõuictos hæreticos ſtatuit decẽ librarũ auri pœnam.(*in C.Theod.tit.de hæret.*) *1. Pœna, mulcta.*

Theodoſij, Valentiniani & Arcadij Lex fuit, qua omnis denegatur hæreticis facultas militandi: quin imò extra vrbis mœnia arcentur. *Cedren.* *2 Priuatio munerum, & honorũ, eſt ignominia telum.*

Lex Iuſtiniani (*l.4.C.de hær.*) vult gentiles, aut hæreticos nõ tangere Remp. ſed ſolos Chriſtianos Orthodoxos, datq; ijs ad conuerſionem tres menſes. *Conſtantinus* Arium, & Arianos deportari exilio præcepit. *Conſtantius* Aëtium propter confeſſionem diſſimilis ſubſtantiæ mulctauit exilio. *3. Exilium.*

Moyſes in hoc genus ſeductores & pſeudoprophetas mortem decreuit, & exercuit. Et meritò: nam ſi aliqui publicè aſcendere cathedras, & è ſuggeſtu vitia docere, aut ſcholas aperire, libroſue edere de patrandis facinoribus auderent, niſi poſſet ordinaria poteſtas, extraordinaria eſſet accerſenda, & bello peſtis iſta ablegenda, quæ alioqui latiſſimè ſerperet Cùm autem hæreſis multo peſtilentior cunctis flagitijs ſit, hanc niſi ſolida Euangelij, ab ipſis Apoſtolis, vſque ad hæc tempora, interpretatio, ac veterum Patrum decreta & omnium Imperatorum ac Regum meliorum *4. Mors. Deut. 3.17. & 18. 3 Reg. 10. & 13.*

leges

leges compescere possint, quidni perniciosissimus hostis arceatur & cadat? *Posseu.lib.1.Bibl. selecta.* Leo Papa ait *epist.93.* Meritò patres nostri, sub quorum temporibus hæresis nefanda prorupit, per totum mundum instanter egêre, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur. Quando etiam Principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, vt auctores eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem coniugiorum copulam solui, simulque diuinum ius humanumque subuerti, si huiusmodi hominibus vsquam viuere cum tali professione licuisset. Et profuit diu ista distinctio Ecclesiasticæ lenitati, quæ Sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit vltiones, seueris tamen Christianorum Principum Constitutionibus adiuuatur, dum ad spiritale nonnunquam recurrunt remedium, qui timuerint corporale supplicium.

Leu, 24. ait Deus: *Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur*: at hæreticus est blasphemus; vt Caluinus, qui Omnipotentiæ Dei derogans, fieri vel à Deo posse negat, vt quod in cælo est Christi corpus in altari quoque simul ad efficacissima verba Christi Seruatoris existat. D. Leo Pontifex *epist. 76.* Anatholium Episcopum Constantinop, acriter reprehendit, quòd perniciosa quadam patientia hæreticos toleraret, & admonet, vt à Principe poscat opem ad eos comprimendos: Illud, inquit, sanè plurimum mihi displicere significo, quòd inter dilectionis tuæ Clericos quidam esse dicuntur, qui aduersariorum conniueant prauitati, & vasa iræ vasis miseri-

sericordiæ misceantur. Quibus inuestigandis,& seueritate congrua coërcendis, debet diligentia tua vigilanter insistere, &c. Heli quondam Sacerdos filiorum suorum delicta tolerando, cum ipsis Diuinæ iustitiæ sententiam meruit experiri: quia segni indulgentia dissimulauit plectere peccatores. Quantum itaque oportunitas inuitat officij, religiosissimum Principem (Leonem Imp.) dilectio tuā studeat frequentare, & non solùm regiam, sed & sacerdotalem ipsius mentem precibus meis obsecrare persiste, vt memor communis fidei, quam Spiritu sanctó docente suscepimus, omnia hæreticorum machinamentā confringat,neque quidquā illis in Ecclesijs Christi licere patiatur, ne in eorum potestate sint Diuina mysteria,quibus in domo Dei pro scelerum suorum magnitudine nec habitandi ius residet, nec orandi, &c. Intelligebat prudentiss. Pontifex,ait Ioan. Lensæus (*lib. de vnica Relig.*) has esse pij Principis partes, Ecclesiæ Præfectis assistere, suaque authoritate & seueritate opitulari, ad repurgandas perniciosæ doctrinæ sordes, atque confringenda, vt ait D. Leo, machinamenta hæreticorum, vt & Ezechias & Iosias Sacerdotibus ac Leuitis in veteri Testamēto potentiæ suæ præsidijs ad idololatriam exterminandam adfuerunt. *Vide Spec. cul. Cleric.*

Ethnici tantam suæ, quamuis falsæ, religionis curam habuerunt, vt vi & armis eam retinerent, & in innouatores, seu nouorum Numinum cultores, diris semper exemplis animaduerterunt. Sic *Driopes* ille Atheniensis legem tulit, qua capitale censebatur esse, de Deo non rectè sentire, siue de Religione nouos ritus adferre. (quod &

Iusti-

Iustinianus noster aduersus Manichæos sanxit, *l.* 10. *&* 12. C. *de hær. & Man.*) Proinde *Athenienses Diagoram Philosophum* repulerunt, quia scribere ausus fuerat ignorare se, an Dij essent, & si sint, quales sint. Ijdem *Socratem* damnauerunt, quòd nouam religionem introducere videbatur. *Val. lib.* 1. *c.* 1. Apud *Romanos* Mecœnas scribit ad Augustum: Eos, qui in diuinis aliquid innouant, odio habe, & coërce, non Deorum solùm caussa; sed quia quędam noua Numina hi introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, vnde coniurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles *Principatui.*

Sacerdotum est de doctrina iudicare. Mal. 2. *Labia sac.* curare, definita vt semel à populo retineantur; errantes reuocentur, docẽdo, corripiendo; qui sanari nequeũt, vt putrida membra à cõpage corporis rescindantur. Et si nec isto modo pernicies arceatur, Catholici Principis opẽ implorare, vt ad cõmunis matris tutelam velit esse adiutor. Est enim, ait Doctor Ioan. à Chokier *lib.* 1. *Thesau Pol. c.* 5. Præfectis quidem Ecclesiasticis spiritualis gladius, quẽ in sceleratos, fuisq; in sceleribus obfirmatos exerũt subinde, dũ ab Ecclesię visceribus & Cõmunione diuellũt, diuinęq; protectionis nudatos præsidijs, in potestatem Satanæ tradunt, quo tanti mali, in quo versantur, magnitudine perculsi, tandẽ aliquãdo resipiscãt. Verùm cũ ea multorũ mẽtibus offusa sit caligo, vt animi mala, neq; pericula, nec videant, nec curent omnino, sola verò ea, quæ sensu percipiũt, pertimescant, alium gladiũ, qui & videatur, & sentiatur, & maiorẽ adferat metũ, educi subinde necesse est à propugnatoribus Ecclesiæ, quæ, tanquã pia & sedula

dula mater, omnē dat operā, vt profugientes à se filios, aut à suis auulsos vberibus, in gremiū suū redire cōpellat; modò per Ecclesię Præsules Excōmunicationis virga feriendo, modò per Reges & Principes, vbi priorē illā seueritatē contempserint, etiā exilij vel mortis interminatióne terrendo. Nā quemadmodū is, qui pestē patriæ, qui ciuiū perniciē nefariè molitur, nō vt perditus ciuis, sed vt hostis importunissimus infestissimusq; tractādus est: ita illū, qui nō iā Christianorū more Christianæ disciplinæ leges ac pœnas pertimescit, sed vt hostis omni ratione impugnat, omni arrogātia contemnit, nō vt perditū Christianum Excommunicationis gladio coërceri, sed vt profanum & impium Dei atque Ecclesiæ hostem facinorosorum supplicijs affici par est.

1. Sic *Clodoueus Francorū Rex* simulatq; Baptismatis Sacramento initiatus, & Rex consecratus fuit, declarauit subditis, ferre se nō posse, vt Galliæ partem VVisigothi Arriani liberè possiderent. Bello itaque aduersus eos suscepto, prælijs secundis vsus, Galliæ finibus expulit.

2. *Theodosius Iunior* Cōcilij Ephesini auctoritate damnatum Nestorium, pulsum ex Oriente, exilio relegauit apud Oasim, vbi tabefactis omnibus eius membris, maximeque lingua consumpta, diuina manu percussus interijt.

3. *Valentinianus Imp.* præter exilium, capitalem etiam animaduersionem promulgauit cōtra Manichæos. *a* Rectè ergo S. Aug. ait, *b Ad fidem quidem nullus est cogēdus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari* (eorum, qui Baptismi aquis tincti, fidem semel receperunt.) *Nunquid quia*

a *l. 3. C. de hær. & Manich.*
b *lib. 2. contra lit. Petil. Tom. 7. cap. 82.*

quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores peßimi non legis integritate puniuntur? sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens bene viuendi contemnitur. Si quæ igitur aduersus vos leges cōstitutæ sunt, nō eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibimini. Et epist.50. Tom.2. *Vbi est, quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere, vel non credere, cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit.*

Idem Augustinus lib.1. contra epist. Gaudentij c. 34. Tom. 7. ait: *Quamdiu vos non tenetis Ecclesiam, quam prænuntiauerunt piscatores, Apostoli plantauerunt; tamdiu Reges, qui eam tenent, rectißimè ad suam curam iudicant pertinere, ne vos aduersus eam rebelletis impunè.* Et Tract. 2. in Ioan. Tom. 9. *Quomodo Potestates Christianæ redderent rationem de imperio suo Deo, nisi commouerentur aduersus detestandos dißipatores Ecclesiæ. Pertinet hoc ad Reges sæculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam, vnde spiritualiter nati sunt.*

4. Asserunt nonnulli *Ludouicum* Imp. 30. annos Purgatorij pœnas sustinuisse, propterea quòd nō satis viriliter hęresi Nicolaitarum restitisset. *Baron. Tom. 10. Anno Christi 784.*

5. Etsi

5. Etsi *Leo Imp.* omni prorsus careret hæreticæ prauitatis contagio, tamen quia nõ cauit hæreticos, & indulgentius cum ipsis egit, dum Basilisco, Verinæ coniugis germano pepercit, & Zenonem, haud probè de religione Catholica sentiẽtem, generum sibi, & administratorem Imperij cooptauit, minus meruit à posteris laudari, præsertim cùm eiusmodi hominũ cõtubernio Rom. propemodum perdiderit Imperium. *Baron. Tom. 6. Anno Christi* 474. Rectè ergo pij Magistratus, ne libros quidem hæreticos asseruant, etsi eos legẽdi potestatem à Sede Apostolica obtinuerũt. Cogitant enim se, cùm ex hac vita decedendum est, nulli, nisi eadem potestate instructus sit, legare posse tale patrimonium, vnde aliquo inficiatur errore, atque ita vterque hæreditatem amittant æternam.

6. *Diocletianus & Maximianus Imperatores* ad Manichæos compescendos ac penitus submouẽdos dedêre Rescriptum ad Proconsulem Africę, quod est in Codice Gregoriano tit. de Maleficis & Manichæis lib. 7. atque ita concluditur: *Iubemus auctores ac principes vnà cùm abominandis scripturis eorum, seueriori pœna subijci, ita vt flammeis ignibus exurantur; consectaneos verò, & vsq; adeò contentiosos capite puniri præcipimus, & eorum bona Fisco nostro vindicari sancimus. Si qui sanè etiam honorati, aut cuiuslibet dignitatis, vel maioris personæ, ad hanc inauditam, & turpem, atque per omnia infamem sectam, vel ad doctrinam Persarum se transtulerunt, eorum patrimonia Fisco nostro associari facies, ipsosq; forensibus, vel Proconesibus,* (al. frœnensibus) *metallis dari. Vt igitur stirpitus amputari mala & nequitia de seculo nostro*

Fixisse hanc heresin altas radices in Africa, labores S. Augustini ad eam extirpandam iniuncti commonstrant.

stro beatissimo possint, deuotio tua iussis ac statutis tranquillitatis nostræ maturius obsecundare. Barō. Tom. 2. Anno Christi 287.

Baronius Tō 3. Anno Christi 314. Euseb. in vita Const. lib. 1 c. 37. 38. Conc Arel. cap. 7.

7. *Constantinus Magnus* in Concilio Arelatensi libenter tulit Fasces Proconsulum, & Magistratuum, ipsosq; Prouinciarum Rectores Christianos subijci ciuitatum Episcopis, imò ipsum auctorē fuisse par est credere, vt sanctissimi illi Patres eiusmodi de Prouinciarū Præsidibus Sanctionē promulgarēt: *De Præsidibus, qui fideles ad Præsidatum impetu prosiliunt, ita placuit, vt cùm promoti fuerint, litteras accipiant Ecclesiasticas communicatorias, ita tamē, vt in quibuscunq; locis gesserint, ab Episcopo eiusdem loci cura de illis agatur, vt cùm cœperint contra disciplinam publicam agere, tunc demum à communione excludantur. Similiterq; & de ijs fiat, qui Remp. agere volunt.* Hac lege, in tam celebri Episcoporum conuentu, præsente, rogante, (vt par est credere,) atq; annuente Imperatore sancita, Schismatici atque hæretici à Præfecturis cæterisque Magistratibus excludendi penitus forent.

Barō Tom. 3 Anno Christi 325.

Idem non Arium solum mulctauit exilio, ait Sozom. *lib. 1. c. 20.* verùm etiam Episcopis omnibus & populis Edictum scriptum misit, vt tum illum, tum eius opinionis fautores impiorū numero ducerent: & si qui liber reperiretur ab illis scriptus, vt in ignem conijceretur: quòd si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non ilicò in publicum productum incenderet, vt capitis mulctaretur supplicio. Quin etiam epistolas ad ciuitates singulatim scriptas misit, quibus Arium, eiusq; fautores damnabat. In Edicto, quod extat apud Socrat. *lib. 1. cap. 6.* ait:

Quem-

Quemadmodum Porphyrius, capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionem Christianam nuper edebat, mercedem dignam laboribus recepit, & eiusmodi quidem, vt apud posteriora secula non ipse solum maximis probris vexatus fuerit, & turpissima infamiæ labe aspersus; verùm etiam impia eius scripta deleta penitus, & exstincta. Sic etiam visum est, Arium, & eius sectatores, Porphyrianos nuncupare, vt quorum sequuti sint mores, eorum etiam nomen habeant. Quin etiam, si quod opus ab Ario scriptum reperiatur, illud cremandum esse, vti non modò execrabilis eius doctrina funditus tollatur, sed etiam nullum monumentum eiusdem omnino relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in medium adductû igne combusserit, morte mulctetur: nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite, &c. Huius Constantini sanctionis meminit Theodosius Iunior in Edicto, quod promulgauit aduersus Nestorium. *l. vlt. de hær. Cod. Theodos.*

Inuidiosum ea ætate nomen, & ignominiosum.

Idem Anno Christi 326. quos obstinatos in Schismate Meletianos esse cognosceret, & hæreticos post Nicænum Concilium in hæresi permanere, eos primùm, quos humanitas atq; benignitas non curâsset, priuilegijs reliquis Christianæ legis cultoribus concessis, hac edita sanctione priuauit, & alijs oneribus obligauit: *(l. 1. de hæret. Cod. Theod. & Iustin. eod. tit.) Priuilegia, quæ contemplatione religionis indulta sunt, Catholicæ tantùm legis obseruatoribus prodesse oportet. Hæreticos autem atque Schismaticos non tantùm ab his*

priuilegijs alienos esse volumus, sed etiam diuersis muneribus constringi & subijci.

Euseb. vit. Const. lib. 3. c. 61. 62. Baron Anno Christi 326.

Idem in alio Edicto aduersus hæreticos inter cætera ait: Cognoscite, quibus mendacijs vestræ doctrinæ inanitas implicata teneatur, & quatenus pestiferis quibusdam venenis vestra vsq; eò inficiatur disciplina, vt per eam integri ac valentes ad morbum, viui autem ad sempiternum interitum abstrahantur. O veritatis inimici, hostes vitę, internecionis auctores, & consiliarij: omnia apud vos veritati contraria, turpibus consentiẽtia maleficijs, ineptijs, & cõmentitijs fabulis exultantia, quibus certè mẽdacia struitis, premitis insontes, fidelibus veritatis lucem denegatis. Nã falsa visione, & specie pietatis semper delinquẽtes, omnia contagione vestra contaminatis, conscientias integras & labe vacuas lethalibus plagis vulneratis, ipsum diem (penè dixerim) hominum oculis adimitis. Et: Patiemurne eiusmodi malorum contagionem longius serpere, præsertim cùm longa dilatio faciat, vt sani ac valentes ea tanquam pestifero morbo inficiantur? Cur igitur non cum maxima celeritate eiusmodi prauitatis, vt ita dicam, radices animaduersione & pœna publica amputamus? atque quò ista vestræ pestis pernicies longius grassari impediatur, per hanc legem mandamus, ne quis vestrum posthac conuentus cogere audeat. Et propterea etiam iubemus, vt vniuersæ ædes vestræ, in quibus congressus illos celebrare cõsueuistis, penitus euertantur. Et hæc cautio eò vim suam porrigat, vt non modò nõ in publicis, sed ne in priuatis quidem ædificijs, aut in locis vllis separatis huius vestræ superstitiosæ amentiæ factiones coëant.

Et:

Et: Mandauimus, vt omnia superstitionis vestræ loca, in quibus conuenire solebatis, omnia dico hæreticorum templa (si modò templa appellare conuenit) sine recusatione aut controuersia diruantur, & diruta absq; mora Catholicæ tradantur Ecclesiæ; reliqua loca publica Reip. vsui addicantur, ne vlla in posterum vobis conuentus celebrandi relinquatur facultas, &c. *Sozomenus* addit *lib.2. cap.30.* Hac lege promulgata istarum sectarum memoria magna ex parte deleta est. Et: Hac lege sancita, hæretici propter Episcopos & Clericos, qui eos assiduò obseruabant, facultatē minimè habuerunt, vel palàm, vel in occulto cōuentus peragendi. Qua de caussa complures eorum admodum perterriti, se Ecclesiæ Catholicæ addixerunt, &c.

8. Ad *Iouianum* cùm, summa militum voluntate, in suprema rerum difficultate, hostibus à tergo, à fronte insultantibus, post Iuliani Apostatæ cædem, Imperium fuisset delatum, præcisè negauit se, qui Christianus esset religione, non Christianis imperare posse: *Non possum*, inquit, teste Theod. lib.4. cap.1. *cùm sim Christianus, eiusmodi hominibus imperare, neq; regere Iuliani exercitū, qui tam pestifera doctrina præceptis imbutus sit. Nam qui sunt ita instituti, hi diuina destituti prouidētia, tum ab hominibus facile expugnari, tum eisdem materiam ad lætitiam præbere solent.* Quibus verbis auditis, milites conclamare vno ore, ac dicere: *Ne animus tibi, ò Imperator, vlla æstuet dubitatione, neq; nostri imperium, tanquam improbū denites: nam & Christianis hominibus, & disciplina veræ pietatis educatis imperabis. Siquidem qui sunt inter nos ætate prouectiore, hi à Constantino eruditi*

Vox immortali laude, ipsoque Orbis Imperio dignissima.

Baron. Anno Christi 363. Quasi miraculo electus Imp. recusat imperare gemilibus.

ruditi erant, qui autem adolescentiores, illi praeceptis Constantij instituebātur. Tempus certè imperij Iuliani, qui iam morte occubuit, vt perexiguum, ita non satis ad erroris perniciem in animis eorum, qui eadē infecti erant, altius infigendam fuit. His persuasus Iouianus, ipsis dantibus, accepit habenas Imperij. Addit Sozom. *lib. 6. c. 3.* detrectasse Iouianum exercitui assentire, quousq; milites se itidē Christianos esse clamassent. Idem affirmat Socr. *lib. 3. c. 19.* & ante hos omnes Ruff. *lib. 2. c. 1.*

9. *Gratianus Imp.* sanctionem promulgauit, qua hæreticorum omnium ora blasphema compescuit, ad Hesperium Præfectum Prætorio, ita scribens: *Omnes vetitæ legibus & diuinis & imperialibus hæreses perpetuò conquiescant*, &c. In Codice Iustinianeo additur: *Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare.* l. 5. de hær. C. Theod. & eod. tit. Cod. Iustin. l. 2. *Baron. Anno Christi 379. Tom. 4.*

10. *Theodosius senior*, Deo omnia accepta ferens, Imperium atq; vitā, nihil antiquius habuit, quàm de fide Catholica bene mereri. Hinc S. Augustinus, *de Ciu. Dei lib. 5. c. 26.* de eo ait: Ex ipso initio Imperij sui non quieuit iustissimis & misericordissimis legibus aduersus impios laboranti Ecclesiæ subuenire, quam Valens hæreticus, fauens Arianis vehementer afflixerat, cuius Ecclesiæ membrū esse magis, quàm in terris regnare gaudebat. Extat in Cod. Theod. *l. 2. de fide Cathol.* hæc aurea Sanctio ipsius: Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam diuinum Petrum

Apo-

Apostolum tradidisse Romanis, religio vsq; nunc ab ipso insinuata declarat, quamq; Pontificē Damasū sequi claret, & Petrū Alexandriæ Episcopū, Virū Apostolicæ sanctitatis. Hanc legē sequentes Christianorū Catholicorū nomen iubemus amplecti; reliquos verò demētes vesanosq; iudicantes, hæretici dogmatis infamiā sustinere, nec cōciliabula eorū Ecclesiarū nomē accipere, diuina primùm vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cælesti arbitrio sumpserimus, vltione plectendos. *Baron. Anno Christi* 380.

Anno Christi 381. edidit *Theodosius Imp.* cum alijs *Impp. Gratiano* & *Valentiniano* aduersus hæreticos Sanctionem, in qua inter cætera hæc sunt verba: *l.6. de hær.* C. *Theod.* Nullus hæreticis mysteriorū locus, nulla ad exercendā animi obstinatioris dementiam pateat occasio: arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ. ac si quid erectio factiosa tentauerit, ab ipsis etiam vrbium mœnibus, exterminato furore, propelli iubemus, &c.

Idem Anno Christi 381. Edicto vetuit, ab hæreticis (qui iā expulsi ab Ecclesijs erant, vetitiq; Synaxes agere) fabricari Ecclesias intra vel extra vrbes, in quo addidit: (*l.8. de hær.* C. *Theod.*) Omnia loca fiscalia statim fiant, quæ sacrilegi huius dogmatis, vel sedē receperint, vel ministros. Eodē Anno hæreticos infamia notatos, intestabiles reddidit, & ne quid caperēt ex Testamēto prohibuit: (*l.7. de hær.* C. *Theod.*) & hęc rescripsit aduersus Apostatas: *His, qui ex Christianis pagani facti sunt, eripiatur facultas iusq; testandi.* * *l. 1. de Apost. C. Theod.*

Anno Christi 382. *Imppp. Gratianus, Valentinian*[9], & *Theodosi*[9] aduersus Manichęos, clādestinos cō-

 uentus

uentus agentes, ediderunt sanctionem, qua cùm pluribus illos pœnis afficiant, eosdem iubent inquiri, omníque solicitudine peruestigari. (*l. 9. de hær. Cod. Theod.*)

Anno Christi 383. cùm Theodosius Imp. Constantinopoli Concilium congregasset, vt hæreticos omnes sub vna fide connecteret, eos ad se vocatos, vt beneficẽtia prouocaret officijs sibi deuincire conatus est: cumque indulgentius, quàm par erat, cum ijs agere videretur, Orthodoxorũ nonnihil commouit animos: veriti enim sunt, ne Imperator illorum circumuentus astutia, præceps abduceretur in hęresin. Quamobrem S. Amphilochius, Iconij Episcopus, cùm factis, tum verbis redarguit Imperatorem. Nam cùm fortè intra Palatium, *ait Theodor. lib. 5. c. 16.* esset, videretque astantem Imperatori filium Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat, ipsum Imperatorem Theodosium salutauit quidem; sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq; osculari. At Amphilochius respondit, satis esse, quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbè & grauiter ferẽs, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibijpsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilochius, declarans Imperatori, quod animo instituebat, contenta voce: *Vides*, inquit, *ô Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiare; immò verò illis, qui in eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum, eos, qui contra Filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tanquam ingratos erga Saluatorem & Patronum suũ,*

odiø

odio prosequi. Cuius institutum cùm hoc pacto intellexisset Imp. facta eius dictaque simul admiratus, legem totinus conscripsit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi, &c.

Aduersus hæreticos, qui in Synodo Constantinopolitana non resipuerant, hæc edixit: *l. 2. de Apost. Cod. Theod.* Omnes omnino, quoscunque diuersarum hæresum error exagitat, nullis circulis coëant, nullam colligant multitudinem, nullum ad se populum trahant, nec ad imaginem Ecclesiarum priuatos parietes ostendant: nihil vel publicè, vel priuatim, quod Catholicę sanctitati officere possit, exerceant, &c.

Aduersus omnes hæresin hæc: (*l. 12. de hær. Cod. Theod.*) Neque publicis, neque priuatis aditionibus intra vrbium, atque agrorum, ac villarum loca, aut colligendarum congregationum, aut constituendarum Ecclesiarum copiam præsumat, nec celebritatem perfidiæ suæ, vel solemnitatem diræ communionis exerceat, neque vllas creandorum sacerdotum vsurpet atque habeat ordinationes. Eædem quoque domus, seu in vrbibus, seu in agris, in quibus passim turbę professorum ac ministrorum talium colligētur, Fisci nostri dominio iurique subdantur; ita vt hi, qui vel doctrinam, vel mysteria conuentionum talium exercere consueuerunt, perquisiti, ab omnibus vrbibus, ac locis, propositæ legis vigore constricti, expellantur à cœtibus, &c.

S. Ambrosius epist. 30. *De negotijs ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum, & præceptum de religione calcatur?*

Idem hæreticos sæpę damnatos, sæpeque ex Oriente pulsos, iterum reuertentes, seque fidelium cœtibus in ciuitatibus insinuantes, Anno Christi 384. recenti lege proscripsit: (*l. 13. de hær. Cod. Theod.*)

Anno Christi 388. in expeditione aduersus Maximũ Tyrannũ scripsit cõtra hæreticos: (*l. 14. de hær. Cod. Theod.*) Hæresum sectatores ab omnibus locis iubemus inhiberi, à mœnibus vrbiũ, à congressu honestorũ, à Cõmunione Sanctorũ: instituendorũ Clericorũ non habeant potestatẽ; congregandarũ congregationũ, vel in publicis, vel in priuatis Ecclesijs careãt facultate: nulla ijs faciẽdorũ Episcoporũ præbeatur authoritas: ipsi quoque Episcopi nomine destituti appellationẽ huius dignitatis amittant: adeant loca, quæ hos potissimũ quasi vallo quodammodo ab humana cõmunione secludant. His etiam illud nectimus, vt illis omnibus adeundi atq; interpellandi Serenitatem nostram aditus denegetur, &c. adiecit & alias in eodem procinctu aduersus hęreticos Sãctiones: atq; ita constrauit viam ad futuram victoriã, dum primùm expugnauit impietatẽ, eius sectatores legibus exagitans, manu altera aduersus hæreticos pugnauit, altera Maximum debellauit.

l. 15. de hær. C. Theod.
l. 16. de hær. C. Theod.

Anno Christi 391. quòd superet Orientalem Ecclesiam ab omni hæreticorum labe purgatam prorsus reddi, eiusmodi edidit Sanctionem: Hæreticorum polluta contagia pelli vrbibus vicinis, proturbari, ac nullis penitus iubemus patêre conuentibus, ne quoquam sacrilega cohors talium hominum colligatur. Nulla eorum peruersitati vel publica conuenticula, vel latiora erroribus secreta tribuantur.

l. 20. de heret. C. Theod.

Anno Christi 392. aduersus hæreticos ita rescripsit: In hæreticis erroribus quoscunque constiterit vel ordinasse Clericos, vel suscepisse officium Clericorum, denis libris auri viritim mul-

l. 21. de hær. C. Theod.

mulctandos esse censemus: locum, in quo vetita tentantur, si conniuentia domini patuerit, Fisci nostri iuribus aggregari. Quòd si id possessorem ignorasse constiterit, conductorem eius fundi, si ingenuus est, decem auri libras Fisco nostro inferre præcipimus; si seruili fæce descendēs, paupertate sui pœnam damni ac vilitate contemnit, cæsus fustibus, deportatione damnabitur. Tum illud specialiter præcauemus, vt si villa Dominica fuerit, seu cuiuslibet publici iuris, & conductor & procurator licentiam dederit colligendi, denis libris auri, proposita condemnatione mulctetur. Verùm si quos talibus repertos obsecundare mysterijs, ac sibi vsurpare nomina Clericorum, iam nunc proditum fuerit, denas libras auri exigi singulos & inferre præcipimus. Vide *Augustin. epist.* 50.68. *& aduersus Crescent. lib.* 3. *c.* 47.

Anno Christi 394. in ipso procinctu aduersus Eugenium Tyrannum, Occidentale Imperium occupantem, nouis Edictis Christi hostes insectabatur hæreticos, hæc rescribens: *l.* 22. *de hær. C. Theod.* Hæretici neque Episcopi faciendi potestatem, neque Episcoporum confirmationes licitas habeant. Et: Nec Antistites eorundem audeant fidem insinuare, quam non habent, & ministros creare, quod non sunt, &c.

11. *Arcadius Imp.* ipso ingressu in Imperium, Anno Christi 395. parētis Theodosij maximè pijs insistens vestigijs, nihil antiquius habuit, quàm Christianam religionem, ipsamq; fidem Catholicam sartam tectam seruare, atq; legibus communire. Ad Ruffinum Præfectum Prætorio ista rescri- *Pluribus hæretici exagitantur Edictis.*

rescripsit: (*l.16.de hær.C.Theod.*) Omnes pœnas, cuncta supplicia, quæ Sanctionis diuæ recordationis genitoris nostri aduersus hæreticorum sunt pertinaces spiritus constituta, nostro etiam decreto reparantes, decernimus: quidquid etiam his est contra meritum delinquentium, spe correctionis, speciali quadam sanctione concessum, id irritum esse, &c. Et: Ne quis hæreticorum, quos iam leges innumeræ diui nostri genitoris continent, audeat cœtus illicitos congregare, profanaque mente Omnipotentis Dei contaminare mysterium, nec publicè, nec priuatim, nec in secreto, nec palàm. Nemo audeat Episcopi sibi nomen adsciscere, vel Ecclesiasticum Ordinem, eorumque sanctissima nomina pollutis mẽtibus vsurpare. Et ad Aurelianum Proconsulem Asiæ: (*l.18.de hæret. C. Theod.*) Hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduersus eos Sanctionibus debent succumbere, qui vel leui argumento à Iudicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare.

Idem inquisitionem, aduersus callidè se occultantes hæreticos, habendam esse præcepit, ista rescribens ad Marcellum Magistrum Officiorum: (*29.l.de hær.C.Theod.*) Sublimitatem tuam inuestigare præcipimus, an aliqui hæreticorum vel in scrinijs, vel inter Agentes in rebus, vel inter Palatinos, cum legum nostrarum iniuria audeant militare, quibus, exemplo diui patris nostri, omnibus & à nobis negata est militandi facultas. Quoscunque autem deprehenderis culpæ eius affines, cum ipsis, quibus & in legum nostrarum, & in religionum excidium conniuentiam præstiterunt, non solùm militia exui; verùm etiam

extra

extra mœnia vrbis iubeas arceri.

Anno Christi 396. aduersus hæreticos rescripsit: (*l 30. de hær. C. Theod.*) cuncti hæretici procul dubio nouerint omnia sibi loca huius vrbis adimenda esse, &c. Omnes Clerici hæreticorum ex sacratissima vrbe pellantur, neq; his finibus liceat conuenire, &c.

12. Anno Christi 398. ab *Honorio Imp.* (*l. 34. de hær. C. Theod.*) lex edita est, quæ etiam aduersus hæreticos domi recipientes capitale supplicium irrogauit: in fine eius legis dicitur: Codices eorum, scelerum omnium doctrinam & materiam continẽtes, summa sagacitate mox quæri ac prodi, exerta auctoritate mandamus, sub aspectu iudicantium incendio mox cremandos. Ex quibus si qui fortè aliquid qualibet occasione vel fraude occultasse, nec prodidisse conuincitur, sciat se velut noxiorum codicum & maleficiorum crimine conscriptorum retentatorem capite esse plectendum. *Baron. Tom. 5. pag. 65.*

Ioannes Chrysostomus Episcopus Constantinopolitanus haud potuit quieuisse quoadusque Ariani hæretici Imp. Arcadij mandato ab vrbe penitus pellerentur. Quod hac ratione consecutus est: opportunum enim ipse tempus nactus, Anno Christi 400. quando Imperator venit ad sacrum, festo eum ad id vocante, (erat enim dies Epiphaniorum) cùm sic ipsum compellauit his verbis: *Dic mihi, ô Imperator, si quis huic pulchra & pretiosa* (ostendens coronam, quam habebat in capite) *quosdam abiectos & obscuros lapides inseruisset, videretur hoc tibi esse tolerandum, & non, tanquam vniuersa per illos afficeretur contumelia, ægrè tulisses?* Cùm is autem veritatis sermoni annuis-

Metaphr. in vita Chrysost. & Chrysost. Tom. 1.

nuisset: *Quid verò*, inquit, *non existimas vniuersorũ Regem irasci, si in pia ciuitate, quæ omnino rectè se habet, pars, quæ malè sentit, sinatur habitare: cùm oporteat vel ab illis exigere, vt conuertantur; vel, si perseuerant, protinus expellere?* Hæc cùm audisset Imp. nõ distulit, nec est cũctatus; sed primos eorũ statim accersijt, & ex eis scire voluit, num in animũ inducerent, à fugiẽda desistere opinione, minatus exiliũ, & bonorum suorũ priuationem ijs, qui non parêrent. Cùm autẽ vidisset eos esse immedicabiles, minas deduxit ad effectum, & iussit eos expelli à ciuitate. Hoc effecit, vt nonnulli errorem dediscentes, se rectæ adiungerent opinioni. Addit ad hæc M. Diaconus, (*in Act. S. Porphyrij Episcopi Gazensis.*)

Imperatorem, cùm intellexisset complures suorum, vel in aula militantium, vel magistratibus fungentium, esse hæreticos; sed extrinsecus speciem præ se tulisse Catholicorum, eosdem è Magistratibus pulsos, pecuniaq; mulctatos penitus reiecisse.

Anno Christi 405. *Imp. Honorius* diuersas leges contra hæreticos tulit, (quas citat Baronius, *Tom. 5. pag.* 230. ideoq; Deus magna ipsi anno sequente contulit beneficia. Quantũ autẽ emolumenti Catholicę vnitati istarũ seueritas legũ attulerit, patet ex Augustino, *epist.* 18. *ad Vincentiũ*, vbi pluribus disputat bene consuli Schismaticis & hæreticis, si legũ seueritate (vt phrenetici vinculis) ad Catholicã Ecclesiam redire cõpellantur. * Anno Christi 407. nouo Edicto hæreticos exagitat, & crimẽ hæresis Maiestatis delictum censet: ideoq; nouis à Deo ornatur beneficijs. Consule Theologiã Iuridicã Tiekleri, & Bellarm. disp. de Laicis.

* *Vide eundem epist. 50. ad Bonifacium, & Baron. Tom. 5. pag. mihi 231.*

SIG-

SIGNVM LXXVI.

HISTORIOGRAPHOS BONOS amare, & diligenter legere.

Historicos optimos legere.

EX lectione historiarum summa existit vtilitas (vti probat Ant. Posseu. *Bibl. sel. lib.1.c.13. & 14.*) 1. Non solùm res gestas ab obliuionis iniuria vindicat; sed valet etiam ad vitam diutissimè producendam, quæ quidem videtur breuissima vitæ ignorantibus vsum, ac diligentibus hunc mundum, cuius figura præterit. Ex historia enim in mentes nostras admittimus, vti in hospitium, antegressas omnes ætates, ac tanquam peregrinos, qui varias obierunt Prouincias, excipimus: quamobrem fit, vt cuncta penè illa vidisse, ac semper vixisse existimemur, idque nullo periculo, plurima verò cum voluptate, dum & calamitates eorum temporum euasimus, ac tamen ex alijs, quæ possunt vsui esse nobis, addiscimus.

Producit vitam.

Vide signum 31.

Et verò amissam valetudinem recuperasse aliquos lectione historiarum certum est, quòd animus auocatus à mœrore, dum pascitur oblectatione nouarum rerum, imperium recipit in corpus, ac facit vt conualescat. Memoria parentum nostrorum vixit is, quem litterarum parentem vocârunt, *Laurentius Medices*, Florentinus Princeps. Hic cùm morbo laboraret, qui opera Medicorum non poterat abscedere, historiæ lectione illius, quæ de Conrado III. Imp. fertur, conualuit, qui visa Guelfi Bauariæ Ducis vxoris, & aliarum erga maritos, quos humeris efferebãt, pietate, obsidionem soluit, ac omnem

Historiarũ voluptas.

Sueuiæ oppidum Vinspergam obsidetur.

omnem hosti iniuriam condonauit. Cùm enim Guelfum obsidione diuturna fregisset Cęsar, nec vllis conditionibus à proposita susceptaque vrbis euersione deduceretur, ad extremum, victus nobilium fœminarum precibus, permisit, vt inuiolatæ abirēt, ea lege, vt nihil ex vrbe, nisi quod humeris efferre possent, exportarent. Tum illæ, confidentia maiore dicam, an pietate, Ducem ipsum, maritos, liberos, parentes; ab humeris suspensos gestare cœperunt. Ex quo Imperator tantam voluptatem cepit, vt, effusis præ gaudio lacrymis, non modò feritatem & iracundiam ex animo penitus deposuerit; verùm etiam pacem vrbi pepererit, & amicitiam cum hoste omnium acerrimò contraxerit. Quem non oblectaret, quòd neglecta supellectile maritos suos singulæ humeris extulerunt? *Abbas Spanheimensis, Gotfridus Viterbiensis, Æmilius lib. 7.*

Idem contigit *Ferdinando* & *Alphonso Hispaniæ ac Siciliæ Regibus*, qui valetudinem, quam à Medicis non poterant, lectionis suauitate recuperârunt: alteri Liuius, alteri Q. Curtius valetudinem amissam restituit. Hic enim Capuæ aduersa valetudine laborans, Medicis multa medicamenta adhibentibus, in grauissimo morbo Q. Curtij historias de Alexādri Magni rebus gestis descriptas legere cœpit, cuius lectione delectatus, cùm omnem morbi improbitatem superasset, sanitati restitutus dixit: *Valeat Hippocrates, & alij Medici; & viuat Curtius, restitutor sanitatis meæ.* (Panor. & AEn. Sylu.)

Veteribus historijs, inest veneratio antiquitatis: recentioribus, gratia nouitatis.

Ac non solùm corporis, verùm etiam animi morbos sic depellit historia, vt quorū vita mors esset, ea momento conuertatur in veram & salutarem

litem vitam, ex qua perennes vtilitates sibi & vniuerso mundo plurimi peperêre. *Ignatius*: is, qui Societatem Iesu condidit, vir vt illustris, ita militaris; cùm pro patria dimicans, grauissimè vulneratus, in hostium manus venisset, sic ex vna spirituali historia animo conualuit, vt post remedia corpori adhibita, multo maior & vtilior dux euaserit; quàm si sæcula plura in militiam impendisset. Præterea ad iusta bella suscipienda, ad tuendam intrepidè patriam, ad Iurisprudentiam, Canonesque Patrum legitimos dignoscendos, ad meliores Rerump. & administrationum formas inspiciendas, constituendas, seruandas, augendas; ad ipsam (quod caput est, & ex quo pendent summæ omnium expeditiones militares) diuinæ Reip. tum ante, tum post Christi aduentum in Ecclesia institutæ, faciem, ordinem, Magistratus; conuersiones item & casus Regnorum ac Rerump. agnoscendos, scientiarum denique veritatem eruendam mirificè conducit.

Lucullus cùm Roma bellicæ rei rudis in Asiam traijceret, ita illa nauigatione vorauit historias, vt obseruans quidquid futuræ administrationi vsui esse posset, Mithridatem deuicerit, & maximus imperator euaserit.

Sed & ad imitandum efficacissima est historia, quippe ex ijs, quæ cernimus ab alijs perducta ad effectum, sicut rationes & modi in oculos incurrunt, ita erigitur spes ad eadem aggredienda, ac vi quadam, quam secum quasi connatam ferunt exempla, semen in animis nostris altius spargitur, quod certè fructus edit vberiores, quàm è præceptis haurimus. Posteritatis contumelias (inquit Tac.) sentiebat Tiberius Augustus ex

ſuorum ſcelerum conſcientia; quare à multis abſtinebat, tegebat alia. Quare vel hoc nomine is ipſe Tacitus ſolam hanc ſcribendi legendiue hiſtorias putabat rationem aptiſſimam, qua à vitijs deterrerentur improbi, ad virtutem inflammarentur boni. Breuiter, hiſtoria eſt arca vniuerſæ antiquitatis, & tanquam in ſpeculo docet ornare & componere vitam ſuam ad alienas virtutes. * Certè diuina ipſa hiſtoria Spiritus Sancti afflatu tot Heroum geſtis quaſi luminibus interſtincta fuit, vt quibus verba non eſſent ſatis, hi geſtis amicorum Dei permouerentur.

* *Plut. Thimoleon.*

Et ſi Barbari profanis hiſtorijs permoti tanta ſunt auſi, vt clariſſimam de ſe poſteris memoriã reliquerint, quidni hoc ipſum Chriſtianis pectoribus bonæ efficiẽt hiſtoriæ, ac reliqui libri, ſi ad eum finem, in quem ſcribi ac legi debent, cordatè legantur? Non ignotũ eſt, quàm acutũ calcar Cyrus Scipioni Africano, Achilles Alexandro Magno, hic Philopœmeni, Cæſar Turcarũ Regi, Ludouicus Vndecimus Galliæ Rex Carolo Quinto addiderint, dum eorum hiſtorias, aut ne hiſtorias quidẽ; ſed vel poëmata Homeri, vel Xenophõtis Cyropędiã legiſſent. At ſi hiſtorię Ducũ & Imperatorũ, qui religione ac fortitudine fuêre pręſtãtes, ſedulò verſentur, certiſſimè id fit quod de Sãctorũ vitis inquit Baſilius: *Quibus*, ait, *qui diligenter ſtudet, optimè ſua vita prouidet*. Quamobrẽ & fortium virorum, atq; ipſorũ Martyrum imagines ob oculos perpetuò poni voluit Eccleſia, quæ contra earum fractores ſummo conatu vnanimis vbiq; ſe oppoſuit, ne efficaciſſima ad imitandum memoria tolleretur. *Quis enim* (inquit penè ſimilibus verbis Taraſius Patriarcha Conſtantinopolitanus.

litanus, aduersus Iconoclastas) coloribus expressum videns eum, qui decertat, & ignē despicientem, & nube flagellorum circumdatum; & in his Creatori confidenter spiritū emittentem, nō calidis circumfunditur lacrymis, & suspirijs ac gemitibus compungitur? Quis eum, qui se exuit ad grauia cruciatuum & suppliciorum genera patienda, & postremò tortum aspiciens, non cordis contritione pectus tundens recedit? Quis eum videns, qui pro Christo se tradidit lictoribus, compedibus, manicisque, & fidibus constringi, & deinde in supplicijs intolerandis fortiter expirare, non admiratur patientiam, inuictamque excelsi animi virtutem, & fidem? Quis alium spectans, qui nec vllum emittit verbum indignum pietate, & verò in lateribus interea, & in dorso laniatur, non emollescit commiseratione? Quis non impletur admiratione, & quatitur timore, cùm videt eum, qui pro fide patitur, omnia membra sua distribuentem ad Dei sacrificium & oblationem, quæ vsque ad musculos, femur, & talos scinduntur immisericorditer; non miratur, inquam, laboriosissimam in decertando patientiam? Quis eum adspiciens, qui leonibus obijcitur deuorandus, & dentibus eorum molendus, veluti cælestis panis, mensæ cælesti iam iam parandus, non fit animo particeps illius martyrici spiritualis conuiuij? Quis eum contemplans, qui acerba catena propter Deum exagitatus, & in altum sublatus, & loris, ac scuticis vibices habet extensas, & tandem gladio mortem subit, non, seipsum omnino cordis contrahens contritionibus, conuertitur ad gratam DEI glorificationem? Quis

Quis eum videns, qui rectus in ligno vincitur, & cuius exinaniuntur intestina frequentibus ictibus flagellorum, & qui diuturnam illam sustinet in ligno perpessionem, & sine visceribus ingrediens, funebrem quandam saltat saltationem, nō diuino telo in corde sauciatur, tabernaculumq; & templum pietatis efficitur? Quis videns, cui caput tyrannica sententia propter Christum fuerit amputatum, qui quasi sanguineis fluctibus seorsum fertur à reliqua cymba corporis, nutu autem diuini auxilij eadem membra iterum vnita per mare tanquam per aridam recto itinere ingredientia, etiamsi durissimo sit corde, non statim venit ad portū tranquillitatis spiritalis? Quis eum, cuius vngues arundinibus acutis perforantur, & qui in ebullientem picis lebetem præceps immergitur, & rursus emergit, & gladio hostiliter consummatur, adspiciens, non manus ad Deū sustulit, & non optauit deinde talem experiri cruciatum? Quis eos, qui gelu hiberno & aëris algore conglaciant, & nudi decertant, attentè considerans, & qui crurum sustinent fractiones, & cùm ardentes carbones naturæ robore effugerint, in fluuiorum fluenta eorum reliquiæ proijciuntur, non desiderauit eos habere Patronos, precibusque ad sese eorum acrem & dignam defensionem allicere? Hæc autem, *addit Tarasius*, videris non solùm fieri in masculis, sed etiam in fœminis, quæ paribus præliantur certaminibus, atque equuleorum, & rotarum, ac ceterorum tormentorum nullam ducunt rationem. Quis enim hæc fieri cernens in mollissimo sexu, non muliebrem abijciat timiditatem, tum verò fiducia, nō temeraria audacia inductus, ad Deum funebrem

nebrem non canat laudationem, & apertè pronunciet inuictam hanc fortitudinem? Quis vidēs immaturorum ætatem puerorum in asperrimis doloribus, tanquam in aquis innatantem, & tanquam la[illegible] coagulatum, emulsum ex vberibus fidei, omne genus tormenti & supplicij simul ferentem propter Christum, non intelligat hoc esse diuini opus auxilij, quod & muliebrem imbecillitatem virtute virili facit robustiorem, & impuberem ac puerilem imperfectionem ostendit spiritu ac sensu esse mutatam in senilem maturitatem? Quis Teclam & Stephanum, qui primi post Christum athleticā portam aperuēre martyribus, hunc quidem videns lapidibus oppetitum, & occidentium per precum intercessionem apud Deum curam gerentem; illam verò & ferarum sæuitiam despicientem, propter suam non fictam in Christum, quem desiderabat, charitatē, non statim discit non malè precari inimicis; sed tanquam benefactoribus eis gratiam referre; & aduersus omnem belluinam & amentem depugnare sæuitiam. Sed transeo ad Deum meum, & Dominum, qui Martyrum dux fuit, posteris dispensator victoriæ, quem in ligno cernens clauis affixum, & spongia, aceto, & felle potatum, & latere lancea punctum, & ex eo viuifica fluenta emittentem, horreo, & à me discedo, honoreque inuestigabilem & stupendam sui demissionem, eiusque admiror summæ malorum tolerantiæ pelagus. *Hæc ille.*

1. *Alphonsus* Calabriæ Dux Senior Antonio Panormitæ incredibili voluptate operam dabat aliquid ex Priscorum Annalibus referenti: quin etiam veterum ab eo scriptorum lectiones sin-

gulis diebus audiebat. *Pont. de Principe.*

2. P. *Scipio Africanus* Xenophontem sic adamauit, vt nunquam eum de manibus poneret; sed in castris etiam, interq; tubarum classica & armorum sonitus legeret. (*Plut.*) Cùm cyropædiam Xenophontis animo penitus haberet comprehēsam, ex eaque omnes omnium virtutum ac laudum cumulos collegisset, tantus vir euasit, vt non modò bellum ingens in Hispania, orto contemptu aliorum Imperatorum ex admiratione Scipionis, exarserit, verùm etiam latronibus ipsis sanctus & inuiolatus extiterit. Cùm enim piratæ Linterni ad eius villam adijssent, eosque ab aditu, quasi Scipioni vim illaturos serui strenuè propulsarent, illi supplices à seruis petierunt, vt sibi diuinum illum hominem contueri ac venerari liceret, quod ille, re intellecta, permisit, (*Liu.*) & latronum barbariem ad humanitatem reuocauit.

3. C. *Iulium Cæsarem* ad militarem virtutem impulit æmulatio Alexandri, cuius victorias cùm legeret, lacrymas vberius effudit, quòd ea ætate, qua ille terrarum Orbem domuerat, nihil dum egisset.

Vide signū 62. & 64.

4. *Alexandro* tot victoriarum caussa fuit virtus Achillis, ab Homero (sine quo ne somnum quidem capiebat) ad imperatoris optimi exemplar efficta?

5. *Carolum V.* ad tantam gloriam extulit Ludouici XI. Regis Gallorū æmulatio, & quia ei adolescenti Adrianus institutor prælegit libros historicos Regū, ea inde hausit gubernandi documenta & principia, quæ illū nō solùm Catholicū & piū præstiterunt; sed etiā in maximum & potētissi-

tissimum Principem, successibus felicem, euexêre. Inde enim clarè intellexit, fundamentum Regni, & Politiæ, totiusque prosperitatis, in vera religione & iustitia collocandum esse: extra hæc nihil Christiano Principi fore firmum aut tranquillum. Idem Thucydidis lectioni, & Philippi Cominæi Commentarijs operam impendit.

6. Habuit *Imp. Tacitus* eo in honore historicum Cornelium Tacitum, vt omnibus in Bibliothecis eum collocari curaret. (*Sabell. lib. 7. Ennead. 7.*)

7. *Tito Vespasiano* sic charus Iosephus extitit, vt Hierosolymis captis, potestatem ei faceret petendi & exportandi inde, quidquid vellet. (*Ioseph.*) Neque sine ratione. Nam de Græcis dicitur, semper pueros illos esse, quòd nulla antiquorum temporum notitia, ac nulla senili & cana scientia eorum animi essent imbuti, seu, quòd Antiquitatis memoriam non haberent. (*Apud Plat. in Timæo.*) Et Cicero ait: (de Orat. perfecto.) *Nescire quid antequam natus sis acciderit, est semper puerum esse.* Thucydides (quem Demosthenes descripsit octogies) ait lib. 1. Historia est perpetua possessio & thesaurus, qui nunquam è manibus excidere debet, vt eo adiuti similia negotia paresq; casus in Rep cõmodius tractemus, quando caussæ incidunt ferè semper similes, seu, vt inquit Arist. 1. Rhet. c. 21. *Vt plurimum præteritis futura similia sunt.* Vnde Isocrates, Orat. ad Nicoclē: *Si præteritorũ memineris, de futuris etiã rectius deliberabis.* Et Seneca epist. 83. *Consiliũ futuri venit ex præterito.* Vide de Doctorum honore, & pag. 2. Theatri historici. Sed reuertor ad Exempla.

Vide de canibus.

8. Dionysius Milesius historicus *Hadriano Imp*, tam acceptus fuit, vt inter Satrapas Equitesque præcipuæ notæ numeratus, & mensæ Imp. quæ præclaris & spectabilibus viris duntaxat patebat, particeps factus sit. (*Philostr. in Sophistis.*)

9. *Alex. Seuero Imp.* fuit cõsuetudo, *ait Lampr.* vt si de iure, aut de negotijs tractaret, solos doctos & disertos adhiberet: si verò de re militari, milites veteres & senes, bene meritos, & locorũ peritos, ac bellorum, & castrorum, & omnes litteratos, maximè eos, qui historiam norant, requirens, quid in talibus caussis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium, fecissent. In maxima rerum trepidatione, quoties impressiones faciendæ erant, peritos historiæ prius consulebat, quàm quicquam inciperet, ratus eos de rebus bene præclareque gerendis rectè iudicare posse, qui omnium hominum mores & consilia, etiam res malè beneque actas, cognitione atque memoria comprehendissent. Idem post actus publicos, seu bellicos, seu ciuiles legebat libros Platonis de Rep. libros Ciceronis de Officijs & de Rep. item vitam Alexandri Magni. Nam historiæ (*Liu. lib. 1. Dec. 1.*) omnis exempli documenta in illustri posita monumento dant intueri; vnde tibi tuæque Reip. quód imitêre capias; vnde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites. Cassiod. *var. lib.* 8. Totius prudentiæ compendiũ in litteris continetur: ibi enim prudens inuenit, vnde sapientior fiat; ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur; inde Princeps accipit, quomodo subditos sub æqualitate componat.

10. *Augustus Cæsar* per amœna historiarum, nõ

tem-

temporis solùm fallendi gratia, versabatur; sed magno cum fructu sectabatur præcepta & exempla publicè vel priuatim salubria, eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum prouinciarumque rectores, aut ad Vrbis Magistratus plerumque mittebat, prout quique monitione indigerent, *Suet. c.* 89.

11. *L. Lucullus* vixdum adolescentiam egressus, tantum breui tempore prudentiæ ex libris historicis hausit, vt (sicut dixi) cùm rudis esset rei militaris, nō solùm in Asiā, cui permultos annos admirabili quadam laude præfuit, à Senatu missus sit, verùm etiam gloriam superiorum. (*Cic.* 1. *Acad.*) superauerit.

12. *Pompeius Magnus*, quia pueritiam in legendis historijs collocauit, Siciliam recuperauit, & Achaia subacta triumphali curru Romam (magna rerum gestarum laude & gloria) profectus est: postea verò, exstincto bello ciuili, quo, tanquam tempestate quadam, cætera omnia concutiebantur, ex Asia, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, cæterisque Prouincijs magnificè triumphauit. Tantum valet ad res præclarè gerendas ex historiarum monumentis collecta prudentia, *Cic. pro lege Man. & Plut.*

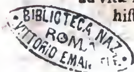
13. *Alexander Magnus*, cùm in Asiam profectus esset, Philisti historiam sumpsit, quam deinde expeditionum suarum comitem habuit, non contentus Homeri Iliade, quam alioqui cum pugione coniunctam dormiens sub puluino collocatam habere solebat, *Plut.*

14. *Fridericus Dux Saxoniæ Elector*, adeò curæ habuit studium historiarum, vt epitomen omnium historiarum, in qua series esset omnium

temporum & Monarchiarum, componi sibi curauit, quam postea ita in conspectu habuit, vt in grauissimis deliberationibus sæpe inde exempla recitaret. Nec rarò dixit, se non solùm voluptatis caussa historias legere; sed sumere inde de multis rebus documenta; & cognitionem earum necessariam esse non modò gubernatoribus, sed etiam cæteris hominibus omnibus.

Historia certè Politico plurima exempla, ex vltima antiquitate repetita suppeditat, quibus instructus optimè Remp. administrare, & ciues suos quã beatissimos efficere potest. Rectè Diod. Siculus *in Proœm. Bibl.* ait: Magnas meritò gratias rerum scriptoribus homines debent, qui suo laboro plurimũ vitæ mortalium profuêre. Ostendunt enim legẽtibus præteritorũ exemplis, quid nobis sit appetendũ, quidue fugiendum. Nã qui multa experimenta rerũ varijs cũ laboribus periculisque procul ipsi ab omni discrimine positi gesta legimus, admonemur maximè quid cõferat ad degendã vitam. Et cognitio, ex aliorũ tum secundis, tum aduersis rebus percepta, doctrinam habet omnium periculorũ expertem. Pulchrum est enim ex aliorum erratis in melius instituere vitam nostram, & non tam quid alij egerint quærere, quàm quid optimè actum sit, nobis proponere ad imitandum. Seniorum consilia, quos lõgas ætas prudentiores efficit, laudantur; at hos tanto antecellit interuallo historia, quanto plura exempla rerum complectitur diuturnitas temporis, quàm hominis ætas. Itaque ad vitæ institutionem vtilissima historia censenda est.

(:)

SIG-

